

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

СКИБА КАТЕРИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 378.147:37.091.3:81'25(73) (043.5)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ПЕРЕКЛАДАЧІВ У США**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ К. М Скиба

Науковий консультант:

Бідюк Наталя Михайлівна

доктор педагогічних наук, професор

АНОТАЦІЯ

Скиба К.М. Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Хмельницький національний університет, Хмельницький, 2018.

Дисертація присвячена проблемі теорії і практики професійної підготовки перекладачів. У дисертації проаналізовано систему професійної підготовки перекладачів у США, визначено її теоретико-методологічні, організаційні та дидактичні засади, окреслено можливості використання інноваційних ідей американського досвіду для удосконалення та розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні.

У межах дисертаційного дослідження здійснено ґрунтовний аналіз педагогічних, психологічних, історичних, філософських наукових праць з проблеми; уточнено та інтерпретовано основний поняттєво-термінологічний апарат дослідження. Компаративний характер дослідження зумовив необхідність обґрунтування його концептуальних засад з позицій теоретичного, методологічного та практико-прогностичного концептів. Методологічними орієнтирами наукового пошуку обрано системний, цілісний, компаративний, міждисциплінарний, інтегративний та культурологічний підходи.

Визначено, що поняття «перекладацька освіта» американськими вченими не ототожнюється з поняттям «професійна підготовка перекладачів» (translator (interpreter) training), оскільки професійна підготовка перекладачів розуміється як система професійно спрямованих організаційних і педагогічних заходів, що забезпечують оволодіння студентами знаннями, уміннями та навичками, необхідними для ефективного здійснення майбутньої перекладацької діяльності, які формують та розвивають професійну компетентність, професійно важливі й соціально значущі якості особистості.

З'ясовано особливості професійної діяльності перекладачів у ретроспективі; проаналізовано специфіку професійної підготовки перекладачів у країнах

Європейського Союзу; розкрито структурні компоненти європейських моделей професійної компетентності фахівця з перекладу.

На підставі історико-генетичного та хронологічного аналізу виокремлено сукупність внутрішніх та зовнішніх чинників та розроблено періодизацію становлення і розвитку перекладацької освіти у США у XX-XI ст.

Встановлено, що у США існує чітке розмежування усного та письмового перекладу. Виокремлено такі типи усного перекладу (interpreting): синхронний (simultaneous interpreting), послідовний переклад (consecutive interpreting), переклад-нашіптування (whispered interpreting), «переклад з аркуша» (sight translation), соціальний переклад (community interpreting), ескорт-переклад (liaison or escort interpreting), дистанційний усний переклад (remote interpreting), дистанційний синхронний переклад (remote simultaneous interpreting), переклад конференцій (conference interpreting). Письмовий переклад включає: літературний (literary translation), локалізаційний (localization) та різні види галузевого перекладу (health or medical, court, legal, biblical, technical translation та ін.). Виявлено, що Класифікатор професій США (The US Occupational Outlook), залежно від виду перекладу, пропонує вичерпний перелік професійних груп перекладачів: усні перекладачі (interpreters), письмові перекладачі (translators), літературні перекладачі (literary translators), перекладачі-локалізатори (localizers), соціальні перекладачі (community interpreters), ескорт-перекладачі (liaison (escort) interpreters), перекладачі конференцій (conference interpreters), медичні перекладачі (health (medical) interpreters and translators), перекладачі мови жестів (сурдоперекладачі) (sign language interpreters), тримовні перекладачі (trilingual interpreters) та детальний опис їхніх професійних обов'язків та вимог працевлаштування.

Досліджено та проаналізовано вимоги американського суспільства до професійної діяльності та професійної компетентності перекладачів, які систематизовано у загальносуспільні, морально-етичні, індивідуально-психологічні, соціально-практичні, фахові. Визначено соціальну роль перекладача у мультикультурному суспільстві США, яка полягає у забезпеченні

спілкування між носіями різних мов та культур і державою, сприянні національній безпеці та міжнародній діяльності.

Виокремлено теоретико-методологічні засади професійної підготовки перекладачів. Професійна підготовка перекладачів у США ґрунтується на філософських, соціологічних, соціально-економічних, психологічних, педагогічних засадах, спрямованих на забезпечення державних та індивідуальних потреб; теоріях і концепціях перекладу; на трьох групах наукових підходів (до організації навчання перекладачів, навчання перекладу та викладання іноземної мови), загальнопедагогічних і специфічних принципах.

Схарактеризовано систему професійної підготовки перекладачів у США. Обґрунтовано, що професійна підготовка перекладачів у США є системним явищем, що має цілісний, неперервний характер та охоплює сукупність взаємопов'язаних структурних компонентів (цільового, законодавчо-нормативного, інституційного, організаційного, теоретико-методологічного, змістово-технологічного, діагностично-результативного), що впливають на забезпечення якості навчання та розвиток особистості, надають широкі можливості проектування індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього перекладача, сприяють професійному самовизначенню, розвитку професійної компетентності та професійно важливих особистісних якостей, готовності до професійної діяльності, професійного самовдосконалення та самореалізації.

Визначено організаційні та дидактичні засади системи професійної підготовки перекладачів у США. Проаналізовано форми, рівні та ступені перекладацької освіти, вивчено різновиди освітніх програм для професійної підготовки перекладачів, схарактеризовано форми організації навчання майбутніх перекладачів у США. Розкрито процеси акредитації та процедури підтвердження професійної кваліфікації перекладачів і дотримання стандартів забезпечення якості перекладу. Встановлено, що сертифікація перекладачів здійснюється у державних установах або професійних організаціях перекладачів відповідними уповноваженими органами, на підставі будь-якого з (або всіх) критеріїв: документ про освіту, офіційне тестування (сертифікаційний іспит),

зразки перекладів, наявність досвіду, рекомендації від досвідчених фахівців галузі. З'ясовано, що у сфері надання перекладацьких послуг активно використовуються стандарти Міжнародної організації стандартизації (МОС) та стандарти Американської міжнародної добровільної організації ASTM International (American Society for Testing and Materials).

Проаналізовано моделі, структуру та зміст курикулумів для професійної підготовки перекладачів. Виявлено, що курикулум у широкому сенсі слова в системі американської освіти включає всі елементи професійної підготовки та інструменти для її реалізації: специфіку навчального закладу, планування очікуваних результатів навчання, послідовність формування та розвитку професійно важливих компетентностей, зміст підготовки, способи та засоби здійснення навчальної діяльності (форми, методи, засоби, ресурси навчання), систему оцінювання, кваліфікаційні вимоги до викладачів. Проаналізовано моделі курикулуму для професійної підготовки перекладачів.

Структурно-функціональний аналіз курикулумів для професійної підготовки перекладачів у США засвідчив, що їх зміст є багатоаспектним, соціально-орієнтованим, відображає потреби ринку перекладацьких послуг та запити мультикультурного американського суспільства, спрямований на розвиток професійної компетентності. Їхніми спільними ознаками є: оновлення і трансформація змісту на основі компетентнісного підходу; гнучкість, практична зорієнтованість, прогностичність, диверсифікація, бізнес-орієнтація, урахування запитів та вимог ринку перекладацьких послуг, залучення широкого кола розробників (професорсько-викладацький склад, стейкхолдери, перекладачі-практики, випускники та ін.).

З'ясовано, що здійснення професійної підготовки перекладачів у США передбачає використання різних форм організації навчання, комплексу інноваційних методів навчання, інтерактивних та інформаційних технологій та засобів навчання. Виявлено, що для забезпечення ефективності виконання письмового та усного двомовного перекладу та формування спеціальних технічних мовних і перекладацьких навичок використовується система

відповідних вправ, наприклад передперекладацьких, післяперекладацьких, на складання корпусів текстів, на розвиток навичок аудіювання, на одночасність дії, з техніки мови тощо.

Встановлено, що система оцінювання навчальних результатів студентів-перекладачів диверсифікована, оскільки передбачає оцінювання кінцевих результатів навчання (outcome-based assessment); оцінювання, засноване на стандартах навчання (standard-based assessment); компетентнісно-орієнтовне оцінювання (competence-based assessment); оцінювання рівнів професійної майстерності (performance-based assessment). Серед найпоширеніших видів оцінювання використовують: *формативне* (formative), *інсативне* (ipsative) та *сумативне* (summative). Вивчено форми оцінювання, види контролю та шкали оцінок.

З'ясовано, що після успішного закінчення навчання за ступеневою освітньою програмою, випускнику присуджується відповідна кваліфікація (наприклад, «Асоціат гуманітарних наук із перекладу мови жестів» (AA in Language Interpreting), «Асоціат прикладних наук з усного та письмового перекладу» (AAS in Interpreting and Translation), «Бакалавр природничих наук із письмового перекладу» (BS in Translation), «Магістр гуманітарних наук з перекладу конференцій» (MA in Conference Interpretation), «Магістр образотворчих мистецтв з письмового перекладу» (MFA in Translation), «Магістр професійних досліджень із усного перекладу» (MPS in Interpreting), «Доктор філософії з перекладознавства» (Ph.D. in Translation Studies) тощо). Проаналізовано статистичну інформацію Бюро статистики Міністерства праці США та виявлено тенденції динамічного зростання потреби у фахівцях сфери перекладу у зв'язку з розвитком мультикультурного та мультлінгвального суспільства США.

У дисертації схарактеризовано систему професійної підготовки перекладачів в Україні та виконано порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки перекладачів в США та Україні. Компаративний аналіз систем професійної підготовки перекладачів в Україні та США, здійснений на основі визначених критеріїв, дав змогу констатувати, що американська та українська системи

професійної підготовки перекладачів мають як схожі, так і відмінні характеристики.

Узагальнення результатів проведеного порівняльно-педагогічного дослідження дало змогу виявити можливості використання інноваційних ідей американського досвіду для розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні, розробити науково-методичне забезпечення для удосконалення професійної підготовки перекладачів у ЗВО України з урахуванням інноваційних ідей досвіду США; удосконалити зміст професіограми перекладача з урахуванням вимог сучасного глобалізованого суспільства та потреб національного і світового ринку перекладацьких послуг. Обґрунтовано науково-методичні рекомендації удосконалення системи професійної підготовки перекладачів в Україні за *законодавчим, управлінським, організаційно-педагогічним та професійно-розвивальним* напрямками на *державному, інституційному та індивідуальному* рівнях та визначено *перспективи подальших розвідок*.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* виконано цілісний системний порівняльно-педагогічний аналіз проблеми професійної підготовки перекладачів у США; простежено генезу й розроблено періодизацію становлення та розвитку перекладацької освіти в США, що охоплює такі періоди: зародження (1949 – 1969 рр.), утвердження (1970 – 1982 рр.), комп'ютеризація (1983 – 1999 рр.), модернізація (із 2000 року й донині); з'ясовано вимоги американського суспільства до професійної діяльності і професійної компетентності перекладачів (загальносуспільні, морально-етичні, індивідуально-психологічні, соціально-практичні, фахові) та значення їхньої соціальної ролі в умовах мультикультурного суспільства США; схарактеризовано систему професійної підготовки перекладачів у США як цілісну, динамічну та відкриту педагогічну структуру, що охоплює сукупність взаємопов'язаних компонентів (цільового, законодавчо-нормативного, інституційного, організаційного, теоретико-методологічного, змістово-технологічного, діагностично-результативного); обґрунтовано *теоретичні* (три

групи підходів: до організації навчання, до навчання перекладу, викладання іноземних мов; моделі компетентностей), *організаційні* (типи освітніх програм (вузькоспеціалізовані, загальної підготовки, комбіновані («joint degree programs»), дуальні («dual degree programs»), сертифікатні («certificate»)), форми організації навчання (денна, дистанційна, он-лайн, змішана, гібридна, розподілена, гнучка, тандем-навчання), процедури підтвердження професійної кваліфікації перекладачів (сертифікація) і дотримання стандартів забезпечення якості перекладу) та *дидактичні* (структура й моделі курикулумів (лінійна, модифікована лінійна, паралельна, розгалужена, модифікована розгалужена); інноваційні форми (перекладацькі воркшопи), методи, інформаційні та інтерактивні технології навчання; диверсифікована система оцінювання результатів навчання) *засади* професійної підготовки перекладачів в американському досвіді; проведено порівняльно-педагогічний аналіз систем професійної підготовки перекладачів у США та Україні; окреслено можливості використання інноваційних ідей американського досвіду для обґрунтування перспектив розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні;

– *удосконалено* навчально-методичне й технологічне забезпечення професійної підготовки перекладачів в Україні (зміст дисциплін із фаху, зміст навчальних планів, зміст професіограми перекладача, методи й технології навчання); структурні компоненти професійної компетентності перекладача; *уточнено* зміст понять «перекладацька освіта», «професійна підготовка перекладачів», «система професійної підготовки перекладачів», «курикулум», «сертифікація»;

– *подальшого розвитку набули* положення щодо реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці перекладачів та використання європейської моделі професійної підготовки перекладачів; види перекладацької освіти (формальна, неформальна, інформальна) та процеси її акредитації (інституційна, програмна) в США; професійні функції перекладача відповідно до вимог глобалізованого суспільства.

До наукового обігу введено нові поняття, факти, персоналії, теоретичні ідеї та

підходи до професійної підготовки перекладачів, обґрунтовані американськими вченими.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що на основі результатів аналізу й узагальнення теоретичних і практичних засад професійної підготовки перекладачів у США розроблено та впроваджено науково-методичне забезпечення для професійної підготовки перекладачів у ЗВО України: методичні рекомендації «Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири», підручник «Практикум перекладу. Англійська – українська», навчальний посібник «Theory and practice of translation», методичні рекомендації «Інформаційні технології у професійній діяльності перекладача», «Педагогічна (асистентська) практика». Структуровано й оновлено зміст дисциплін («Практика перекладу з англійської мови», «Теорія перекладу», «Вступ до перекладознавства», «Основи усного перекладу», «Методика викладання перекладу», «Чинники успішного працевлаштування», «Інформаційні технології у перекладі»), навчальних планів і педагогічної практики для підготовки магістрів спеціальності «Переклад». Представлені в дослідженні організаційно-педагогічні аспекти навчання перекладачів упроваджено в педагогічну практику для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, підвищення їхньої мотивації до виконання самостійних, індивідуальних та групових дослідницьких завдань.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю організації на його основі подальших наукових розвідок із проблем перекладацької освіти, педагогічної компаративістики. Матеріали дисертації можуть бути використані для подальшого вдосконалення та розроблення змісту освітніх програм, навчальних планів, навчальних курсів і спецкурсів; застосування інноваційних методів, технологій та засобів навчання. Результати наукового пошуку стануть у нагоді магістрантам, аспірантам, докторантам під час підготовки й реалізації досліджень.

Ключові слова: компетентність, курикулум, перекладацька освіта, перекладач, професійна підготовка перекладачів, сертифікація, США.

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Скиба, К. М. (2017). *Професійна підготовка перекладачів у США: теорія і практика*. Хмельницький: ХНУ.

Підручник

2. Скиба, К. М., Бідасюк, Н. В., Боднар, Р. В., Якимчук, Ю. В., & Олександренко, К. В. (2011). *Практикум перекладу. Англійська – українська*. Київ: Знання.

Навчальний посібник

3. Скиба, К. М., Крамар, В. Б., Мацюк, О. О., Долинський, Є. В., Бурковська, Л. Д., & Ємець, О. В. (2015). *Theory and practice of translation. Теорія і практика перекладу*. Хмельницький: ХНУ.

Методичні рекомендації

4. Скиба, К. М., & Сергєєва, О. В. (2014). *Педагогічна (асистентська) практика: методичні вказівки до її проведення для магістрів спеціальності «Переклад»*. Хмельницький: ХНУ.

5. Скиба, К. М., & Долинський, Є. В. (2014). *Інформаційні технології у професійній діяльності перекладача: методичні вказівки до практичних занять для магістрів спеціальності 8.02030304 «Переклад»*. Хмельницький: ХНУ.

6. Скиба, К. М. (2017). *Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири*. Хмельницький: ХНУ.

Статті в наукових фахових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз

7. Skyba, K. M. (2014). Translators and interpreters certification in Australia, Canada, the USA and Ukraine: comparative analysis. *Comparative professional pedagogy*, 4, 58–64.

8. Скиба, К. М. (2016). Аналіз організаційно-педагогічних особливостей навчання майбутніх перекладачів у США: ключові аспекти. *ScienceRise: pedagogical education*, 12 (8), 1–58.

9. Скиба, К. М. (2008). Психологічні особливості підготовки майбутніх

перекладачів. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*, 13, 85–92.

10. Скиба, К. М. (2008). Про особливості розвитку професійного лінгвістичного мислення майбутніх перекладачів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*, 46, 226–228.

11. Скиба, К. М. (2009). Веб-портфоліо перекладача як перспективний проект на майбутнє. *Культура народів Причорномор'я*, 168 (2), 245–247.

12. Скиба, К. М. (2010). Прагматичний аспект новинного інтернет-дискурсу як перекладацька проблема. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Л. Українки*, 9, 319–323.

13. Скиба, К. М. (2010). Психологічні особливості організації навчальної діяльності майбутніх перекладачів, наближеної до професійної. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*, 53, 223–225.

14. Скиба, К. М. (2011). Психолого-педагогічні особливості індивідуалізації професійно орієнтованого навчання майбутніх перекладачів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*, 34, 90–94.

15. Скиба, К. М. (2012). Особливості застосування теорії учіння про поетапне формування розумових дій у процесі навчання іноземної мови. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2. Взято з http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Vnadps/2012_2/12bkmmnim.pdf.

16. Скиба, К. М. (2013). Порівняльний аналіз підходів до визначення професійної компетентності сучасного перекладача. *Порівняльна професійна педагогіка*, 1 (5), 163–171.

17. Скиба, К. М. (2013). Соціальна роль усного перекладача: теоретичний підхід. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія*, 39, 262–269.

18. Скиба, К. М. (2013). Зміст та особливості курікулуму підготовки перекладачів в університетах США. *Вісник Черкаського університету. Серія*

«Педагогічні науки», 28 (281), 114–119.

19. Скиба, К. М. (2014). Перспективи імплементації європейських підходів до формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у вишах України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3 (37), 61–70.

20. Скиба, К. М. (2014). Особливості та сутність підготовки перекладачів в університетах Канади. *Молодь і ринок*, 3 (110), 88–92.

21. Скиба, К. М. (2014). Система вищої освіти США: перспективний досвід для України. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 25, 5–13.

22. Скиба, К. М. (2014). Професійні підготовка перекладачів у країнах-учасниках Болонського процесу. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 4, 80–86.

23. Скиба, К. М. (2014). Організаційно-педагогічні засади професійної підготовки перекладачів у США. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*, 716, 167–175.

24. Скиба, К. М. (2014). Компетентнісний портрет сучасного викладача перекладу у вищому навчальному закладі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 122, 238–242.

25. Скиба, К. М. (2014). Становлення перекладацької професії: історія та досвід професійної підготовки. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*, 21 (314), 92–97.

26. Скиба, К. М. (2015). Теоретичні засади побудови моделі фахівця у галузі перекладу. *Порівняльно-педагогічні студії*, 1 (23), 124–130.

27. Скиба, К. М. (2015). Професіографічний підхід до побудови компетентнісної моделі перекладача. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 23, 105–110.

28. Скиба, К. М. (2015). Професійне зростання перекладачів у міжнародних організаціях (на прикладі роботи в ООН, м. Нью-Йорк, США).

Наукові записки НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: педагогічні та історичні науки, СХХХVІІ (127), 158–168.

29. Скиба, К. М. (2015). Професійна підготовка перекладачів в системі вищої освіти США. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*, 3, 45–51.

30. Скиба, К. М. (2015). Способи забезпечення якості вищої освіти у США – перспективи для України. *Гуманітарний випуск ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*, додаток 1 до випуску 36, ІІ (62), 231–240.

31. Скиба, К. М. (2017). Дистанційне он-лайн навчання перекладачів у США. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*, 15, 104–110.

Статті в іноземних наукових періодичних виданнях

32. Skyba, K. M. (2015). Key methodological aspects of translators' training in Ukraine and in the USA. *Comparative professional pedagogy*, 5 (4), 52–56.

33. Skyba, K. M. (2015). Professional competence of a translator: new approach. *International journal of economics and society*, 1 (2), 63–70.

34. Скиба, К. М. (2015). The implementation of the US experience progressive ideas in the theory and practice of translators' training in Ukraine. *International journal of economics and society*, 1 (4), 79–82.

35. Скиба, К. М. (2015). Вплив ринку перекладацьких послуг на підготовку перекладачів. *Spoleczenstwo. Edukacja. Jejzyk*, 3, 213–218.

36. Скиба, К. М. (2014). Peculiarities of translator training curriculum design in the frameworks of higher education. *Science and education a new dimension. Pedagogy and psychology*, ІІ (18), 37, 14–16.

37. Скиба, К. М. (2016). Генеза становлення та розвитку перекладацької освіти у США. *European humanities studies: education and teaching*, ІІ, 80–90.

***Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати
дисертації***

38. Скиба, К. М. (2008). *Психологічне обґрунтування прийомів реалізації дидактичних принципів під час навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі*, Матеріали II Міжнародної научної конференції «Современные достижения в науке и образовании». Хмельницький: ХНУ.

39. Скиба, К. М. (2009). *Навчання перекладу шляхом постредагування машинного перекладу*, Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу». Харків: NTMT.

40. Скиба, К. М. (2009). *Формування мовної та вторинної мовної особистості майбутнього перекладача через розвиток професійних компетенцій*, Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Семантика мови і тексту». Івано-Франківськ: Третьяк І. В.

41. Скиба, К. М. (2011). *Teaching translation with a help of a translation memory program*, Матеріали VI Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу». Вінниця: Нова книга.

42. Скиба, К. М. (2011). *Психологічні особливості становлення особистості майбутнього перекладача у вищій школі*, Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців за соціономічним профілем». Хмельницький: ХНУ.

43. Скиба, К. М. (2012). *Використання підкастингу у навчанні майбутніх перекладачів аудіюванню та говорінню*, Матеріали II Міжнародної конференції «Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ». Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.

44. Скиба, К. М. (2012). *Новітні інформаційні технології в процесі підготовки майбутніх перекладачів як ефективний і необхідний елемент навчання*, Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Фаховий

та художній переклад: теорія, методологія, практика». Київ: Аграр Медіа Груп.

45. Скиба, К. М. (2017). *Види оцінювання результатів навчання усних та письмових перекладачів у вишах США*, Матеріали VI Міжнародного науково-методологічного семінару «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів». Київ; Хмельницький: Термінова поліграфія.

46. Скиба, К. М. (2015). *Реформування української освіти – чинник підвищення якості людського потенціалу в сучасних умовах*, Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС». Хмельницький: ХНУ.

47. Скиба, К. М. (2013). *Translator training and modern communication technologies*, Матеріали VII Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу». Вінниця: Нова Книга.

48. Скиба, К. М. (2013). *Historical milestones of translation profession formation*, Матеріали Міжнародної наукової конференції «V Українсько-польські наукові діалоги». Хмельницький: Мельник А. А.

49. Skyba, K. M. (2013). *Professional multicomponental competence of a translator: new approach*, Proceedings of the international conference on «Methodological challenges for contemporary translator educators». Krakow: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

50. Скиба, К. М. (2013). *Основні засади навчальної програми підготовки перекладачів в університетах США*, Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи». Хмельницький: ХНУ.

51. Скиба, К. М. (2014). *New informational technologies as intergral part of translator training program. The global English teacher: improving what works and fixing what doesn't: збірник наукових праць*, 20.

52. Скиба, К. М. (2014). *Перспективи імплементації європейських*

підходів до формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у вишах України, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін». Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

53. Скиба, К. М. (2014). Localization of technical documents as new trend in technical translation. *Комп'ютерне забезпечення науки та техніки*, III, 115–119.

54. Скиба, К. М. (2014). *Перспективи запровадження досвіду університетів США в підготовці перекладачів в Україні*, Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти». Київ: Кафедра.

55. Скиба, К. М. (2014). *Сучасний стан та шляхи покращення людського потенціалу України в умовах євроінтеграції*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика». Хмельницький: ХмЦНП.

56. Скиба, К. М. (2014). *Сучасний викладач перекладу у вищому навчальному закладі*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Педагогічна теорія і практика в контексті інтеграційних процесів». Тернопіль: ТНЕУ.

57. Скиба, К. М. (2015). *Удосконалення підготовки перекладачів: відповідь викликам ринку праці*, Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Львівська політехніка.

58. Скиба, К. М. (2016). *Портфоліо як альтернативний спосіб оцінювання студентів-перекладачів у США*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Становлення і розвиток педагогіки». Херсон: Гельветика.

59. Скиба, К. М. (2016). *E-learning for the future translators' language skills development*, Матеріали 21 Всеукраїнської конвенції TESOL – Україна «Глобальні зміни в Україні: глобальні зміни в викладанні англійської мови в

Україні». Львів: Марусич.

60. Скиба, К. М. (2008). *Експериментальне дослідження впливу психолого-педагогічних умов на розвиток професійного мислення майбутніх перекладачів-лінгвістів*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні аспекти формування та розвитку майбутнього фахівця». Миколаїв: Миколаївський державний університет імені В. О. Сухомлинського.

61. Скиба, К. М. (2014). Освітня складова людського потенціалу України в умовах євроінтеграції: сучасний стан та шляхи покращення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 4 (2), 67–70.

ABSTRACT

Skyba K. M. Theory and Practice of the Translators' Training in the USA. – Qualification academic paper (manuscript copyright).

Dissertation submitted for the Degree of Doctor of Pedagogical Science in speciality 13.00.04. – «Theory and methods of professional education.» – Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, 2018.

The dissertation is focused on the issue of theory and practice of the translators' training. The dissertation has analyzed the system of the translators' training in the USA, defined theoretical and methodological, organizational and didactic foundations of the translators' training, and outlined the opportunities to pursue the innovative ideas of the American experience for the improvement and development of the translators' training system in Ukraine.

In the frames of the dissertation, the thorough analysis of the relevant pedagogical, psychological, historical and philosophical scholarly works has been carried out; the main concepts and terminology of the research have been elaborated and interpreted. The comparative nature of the research highlighted the need for explanation of its conceptual grounds from the point of view of theoretical, methodological, practical and prognostic concepts. The methodological guidelines for

this research were systemic, holistic, comparative, interdisciplinary, integral and cultural approaches.

It has been defined that the American scholars do not equate the concepts «translators' education» and «translators'/interpreters' training». The translators/interpreters' training is understood as a professionally oriented system of organizational and pedagogical activities that provide students with knowledge, skills and abilities, necessary to fulfill future translation activities, and which form and develop professional competence, professionally important and socially significant features of the personality.

The peculiarities of the translators' activity in retrospective have been outlined; the specificity of the translators' training in the EU countries has been analyzed; the structural components of the European translators' competence models have been described.

Based on the historical-genetic and chronological analysis, a complex of internal and external factors have been highlighted and periods of formation and development of the translators' education in the USA in XX-XI c. have been elaborated.

It has been determined that there is a clear distinction between oral and written translation in the USA. The following types of oral translation (interpreting) were singled out: simultaneous interpreting, consecutive interpreting, whispered interpreting, sight translation, community interpreting, liaison or escort interpreting, remote interpreting, remote simultaneous interpreting, conference interpreting. Written translation includes literary translation, localization and various types of field translation (health or medical, court, legal, biblical, technical translation and etc.) It has been found that the US Occupational Outlook provides an exhaustive list of the professional groups of translators depending on the type of translation: interpreters, translators, literary translators, localizers, community interpreters, liaison (escort) interpreters, conference interpreters, health (medical) interpreters and translators, sign language interpreters, trilingual interpreters and the detailed description of their job duties and employment requirements.

The research has studied and analyzed the requirements of the American society

to the professional activity and professional competence of the translators/interpreters, which have been systematized into general social, ethical, individual psychological, social and practical, professional requirements. The study has defined the social role of the translator in the USA multicultural society, which is to provide communication between speakers of different languages and cultures and the state, and to contribute to the national security and international activity.

The theoretical and methodological grounds for the translators' training have been highlighted. The translators' training in the USA is based on philosophical, sociological, social-economic, psychological, pedagogical grounds, aimed at ensuring the state and individual needs; on theories and concepts of translation; on three groups of scientific approaches (to translators' training organization, translation teaching and language teaching), general pedagogical and specific principles.

The system of the translators' training in the USA has been described. The research has shown that the translators' training in the USA is a systemic phenomenon, which has an integral and continuous nature, and includes a set of interrelated structural components (goal, legislative-regulatory, institutional, organizational, theoretical and methodological, content and technological, diagnostic and evaluative) that affects training quality assurance and personality development; provides ample opportunities for designing an individual learning path of the future translator; promotes professional self-determination, professional competence development and important personal professional qualities, readiness for professional activity, professional self-improvement and self-realization.

The organizational and didactic grounds of the translators' training system in the USA have been determined. The modes, levels and degrees of the translators' education have been analyzed; types of academic programs for the translators' training have been studied; the modes of studies of the future translators in the USA have been described. The accreditation procedures, the translators' qualification certification procedures and adherence to the standards of translation quality assurance have been outlined. The study has shown that certification of the translators/interpreters is awarded by governmental or professional authority on the basis of any (or all) of the

following criteria: document confirming education, formal testing (certified examination), collected evidence of translations performed, presentation of previous relevant experience and recommendations from experienced practitioners in the field. It has been found that in the translation services sector the standards of the International Organization for Standardization (ISO) and the standards of the International American Society for Testing and Materials (ASTM) are used.

The models, structures and the content of curriculums for the translators' training have been analyzed. It has been found that a curriculum in a broad sense in the system of American education includes all components of professional training and tools for its implementation: specifics of the educational institution, planning expected learning outcomes, progression of formation and development of professionally significant competences, content of the training, training aids and tools (modes, methods, tools, training resources), assessment system, eligibility requirements to the teaching staff.

Structural and functional analysis of the curriculums for the translators' training in the USA has shown that their content is multi-faceted, socially oriented, reflects the translation market demands and needs of the multicultural American society, and aims to develop professional competence. Their common features are as follows: updating and transformation of the content on the basis of competence approach, flexibility and practice orientation, predictability, diversification, consideration of translation market demands and requirements, involvement of a wide range of developers (faculty, stakeholders, translators/interpreters-practitioners and alumni, etc.)

It has been found that the translators' training in the USA involves various modes of studies, a complex of innovative teaching methods, interactive and information technologies, and training tools. The study has defined that to ensure the quality of written and oral bilingual translation and to form the specific technical and language skills, a set of exercises, for example, pre-translation and post-translation ones, on creating corpora, on developing listening comprehension skills, on simultaneous actions, on speaking technique are used.

It has been identified that the system of assessment of the students-translators' learning outcomes is diversified as it aims at outcome-based assessment; standard-

based assessment; competence-based assessment; performance-based assessment. Among the most widely used types of assessment are the following: formative, ipsative and summative. The assessment methods, types of control and the grading scale have been studied.

It has been found that upon successful completion of the degree program a relevant qualification is awarded to the student (for example, AA in Language Interpreting, AAS in Interpreting and Translation, BS in Translation, MA in Conference Interpretation, MFA in Translation, MPS in Interpreting, Ph.D. in Translation Studies and etc.) The US Bureau of Labor Statistics data have been analyzed and greatly increased demand for translation and interpreting services due to the development of the US multicultural and multilingual society has been found.

The system of the translators' training in Ukraine has been described and a comparative pedagogical analysis of the translators' training systems in the USA and Ukraine has been carried out. The comparative analysis of the translators' training systems in Ukraine and the USA, made on the basis of the defined criteria, allowed us to state that the American and Ukrainian translators' training systems have both common and distinctive features.

Generalization of the comparative pedagogical study findings has allowed us to identify the opportunities to pursue the innovative ideas of the American experience for the development of the translators' training system in Ukraine, and to develop the scientific and methodological support to improve the translators' training at the higher educational institutions of Ukraine, considering the innovative ideas of the USA experience; to improve the content of the professiogram of translators and interpreters, considering modern globalized society requirements, and national and global translation services market demands. The scientific and methodological recommendations for improvement of the translators' training system in Ukraine in the *legislative, administrative, organizational and pedagogical, professional development* directions at the *state, institutional and individual* level and the *prospects for further research* have been outlined.

Scientific novelty and theoretical significance of the findings are reasoned

with the following:

- *for the first time*, a holistic systemic comparative pedagogical analysis of the translators' training in the USA has been carried out; genesis has been traced and periodization of formation and development of the translators' education in the USA has been elaborated with the following periods being singled out: the beginning (1949 – 1969), the rise (1970 – 1982), computerization (1983 – 1999), modernization (from 2000 till now); the requirements of the American society to the professional activity and professional competence of the translators have been found (general social, ethical, individual psychological, social and practical, professional); the study has specified theoretical (three groups of approaches: to translators' training organization, translation teaching and language teaching; models of competences), *organizational* (level training (undergraduate, graduate, postgraduate); academic degrees (associate, bachelor, master, philosophy doctor); types of academic programs (highly-specialized and general training, joint degree programs and dual degree programs, certificate), types of the translators' education (formal, nonformal, informal), modes of study (on campus, distance, online, blended, hybrid, distributed, flexible, tandem learning); accreditation procedures (institutional, program); the translators' qualification approval procedures (certification) and adherence to the standards of translation quality assurance, and *didactic* (structure (compulsory and optional courses, research work, practice, on-the-job training, graduate qualification work) and curriculum models (linear, modified linear, parallel, branched, modified branched), learning activities organization forms (interactive lectures, seminars, translation workshops, practical classes, on-the-job training, independent work), innovative methods, informational and interactive pedagogical technologies, diversified system of learning outcomes assessment); the grounds for the translators' training in the American experience; the system of the translators' training in the USA has been analyzed; comparative pedagogical analysis of the systems of the translators' training in the USA and Ukraine has been carried out; the opportunities to pursue the innovative ideas of the American experience for the improvement and development of the translators' training system in Ukraine has been outlined;

– the study has provided *improvement* of the training-methodological and technological support for the translators' training in Ukraine (the content of the profession-related disciplines, the content of the curriculums, the content of the translators' professiograms, training methods and technologies); structural components of the translators' competence; concepts of the «translators' education», «translators' training», «system of the translators' training», «curriculum», «certification» have been *elaborated*;

– the research has offered *further elaboration* of the provisions concerning the implementation of the competence approach to the translators' training; differential training of the translators and interpreters; social role of the translator in a multicultural society; implementation of the European translators' training model; translators' professional functions according to the globalized society requirements.

New concepts, facts, personalia, theoretical ideas and approaches to the translators' training, provided by the American scholars, have been introduced into scientific usage.

Practical value of the research findings is that on the basis of the results of the analysis and generalization of practical and theoretical grounds for the translators' training in the USA, the scientific and methodological support has been developed and provided for the translators' training in educational institutions of Ukraine: methodological guidelines «Modernization of the Translators' Training: Strategic Goals», a textbook «Translation practicum. English - Ukrainian», a study guide «Theory and Practice of Translation», methodological guidelines «Information Technologies in Translators' Professional Activity», «Students' Teaching Practice». The content of the following disciplines has been structured and updated: «Practice of Translation from English», «Theory of Translation», «Introduction to Translation Studies», «Basics of Interpreting», «Teaching Translation Studies», «Factors of Successful Employment», «Information Technologies in Translation», curriculums and students' teaching practice for Master programs in translation. The translators' training organizational and pedagogic aspects, presented in the research, have been introduced into pedagogical practice to enhance students' learning activity and to

increase their motivation to perform individual, independent and group research tasks.

The prognostic potential of the dissertation research is determined by the opportunity to organize on its basis further scientific researches on the translators' education issues and pedagogical comparative studies. The dissertation findings can be used for further improvement and development of the content of academic programs, curriculums, training courses and specialized courses of training; introduction of innovative teaching methods, technologies and tools. The findings of the research may be useful for the master's degree candidates, postgraduates and doctoral candidates while carrying out their researches.

Key words: competence, curriculum, the translators' education, translator, the translators' training, certification, the USA.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ.....	2
ВСТУП.....	27
РОЗДІЛ 1. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕРЕКЛАДАЧІВ ЯК ПРОБЛЕМА ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	44
1.1. Концепція дослідження проблеми професійної підготовки перекладачів у США.....	44
1.2. Професійна діяльність перекладачів у ретроспективі.....	54
1.3. Особливості професійної підготовки перекладачів у країнах Європейського Союзу.....	62
1.4. Структурні компоненти професійної компетентності фахівця з перекладу.....	79
Висновки до першого розділу.....	93
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У США.....	97
2.1. Генеза розвитку перекладацької освіти у США.....	97
2.2. Вимоги американського суспільства до професійної діяльності перекладачів.....	114
2.3. Соціальна роль перекладача в умовах мультикультурного американського суспільства.....	134
2.4. Теоретичні підходи та принципи професійної підготовки перекладачів в американському дискурсі.....	143
Висновки до другого розділу.....	168
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У США.....	172
3.1. Загальна характеристика системи професійної підготовки перекладачів.....	172
3.2. Альтернативні форми професійної підготовки перекладачів.....	194
3.3. Процедури підтвердження професійної кваліфікації перекладачів та дотримання стандартів забезпечення якості перекладу.....	211

Висновки до третього розділу.....	222
РОЗДІЛ 4. ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	
ПЕРЕКЛАДАЧІВ У США.....	227
4.1. Моделі курикулумів для професійної підготовки перекладачів.....	227
4.2 Структура і зміст курикулумів для професійної підготовки перекладачів	242
4.3. Методичний інструментарій професійної підготовки перекладачів.....	289
4.4 Система оцінювання навчальних результатів у процесі професійної підготовки перекладачів.....	318
Висновки до четвертого розділу.....	333
РОЗДІЛ 5. ПРОГНОСТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ	
РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	
ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УКРАЇНІ З ОГЛЯДУ НА ІННОВАЦІЙНІ ІДЕЇ	
ДОСВІДУ США.....	339
5.1. Система професійної підготовки перекладачів в Україні.....	339
5.2. Порівняльно-педагогічний аналіз систем професійної підготовки перекладачів у США та Україні.....	377
5.3. Можливості використання інноваційних ідей американського досвіду для розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні.....	401
Висновки до п'ятого розділу.....	419
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	422
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	430
ДОДАТКИ.....	478

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Глобалізаційні, інформаційні та геополітичні процеси, інтенсифікація крос-культурної комунікації й розширення напрямів транскордонної співпраці, розвиток ринкових відносин, економічні та соціальні зміни, що відбуваються в українському суспільстві, зумовлюють потребу у висококваліфікованих фахівцях із перекладу, а також зростання попиту на якісні перекладацькі послуги. За даними міжнародного ресурсу статистичної інформації «The Statistics Portal», світовий ринок перекладацьких послуг динамічно розвивається, його обіг постійно зростає: 2017 року він сягнув 43 мільярдів доларів США, згідно з прогнозами, до 2021 року становитиме 47,5 мільярда доларів США. Переосмислення соціальної ролі перекладача та його функцій у сучасному суспільстві знань умотивовує необхідність модернізації системи професійної підготовки перекладачів в Україні на тлі сучасних реалій, тенденцій розвитку світових освітніх систем, міжнародних стандартів.

Професійна підготовка перекладачів в Україні регульована низкою нормативно-правових актів й офіційних документів (Закони України «Про освіту» (2017 р.) та «Про вищу освіту» (2014 р.), постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011 р.), «Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» (2015 р.), «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015 р.), листи й накази Міністерства освіти і науки України, «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки» (2012 р.), «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (2015 р.) й ін.) та ґрунтована на положеннях міжнародних освітніх документів («Стратегія європейського співробітництва у сфері освіти та професійної підготовки до 2020 року» (ЕТ-2020) (2009 р.), «Європейські стандарти і рекомендації для гарантії якості вищої освіти» (ESG) (2015 р.), Інчхонська декларація «Освіта 2030: Забезпечення загальної інклюзивної і справедливої якісної освіти та навчання впродовж життя» (2015 р.), Міжнародна

стандартна класифікація освіти (ISCED) (2011 р.), Середньострокові стратегії ЮНЕСКО на 2014 – 2021 рр. (2014 р.), Усесвітня декларація про вищу освіту для 21 ст.: підходи та практичні заходи (1998 р.), «Хартія перекладача» (ухвалена 1963 р., змінена 1993 р.) та ін.), що окреслюють основні вектори реформування й розвитку перекладацької освіти, напрями інтеграції до європейського та світового освітнього простору, ефективні шляхи забезпечення якості професійної підготовки конкурентоздатних фахівців у галузі перекладу.

У контексті світових тенденцій розвитку перекладацької освіти актуалізовані завдання щодо необхідності обґрунтування нових перспективних напрямів розвитку системи підготовки перекладачів в Україні, з огляду на вимоги національного та світового ринку праці. Одним із можливих шляхів запровадження якісних змін у професійній підготовці перекладачів є врахування результатів наукових пошуків та інноваційних ідей зарубіжного досвіду. Звернення до досвіду США аргументоване такими підставами: утриманням високих світових рейтингів щодо рівня розвитку людського потенціалу, індексу глобальної конкурентоспроможності, надання якісних освітніх послуг; забезпеченням неперервного професійного розвитку людських ресурсів та інвестицій у людину; посиленням попитом на перекладацькі послуги, які є однією з прибуткових статей бюджету держави; досконалими механізмами гарантування державою соціальної стабільності та престижу професії перекладача (за прогнозами Бюро статистики Міністерства праці США, попит на перекладачів до 2026 року зросте на 18 %); високим рівнем розвитку перекладацької освіти, що віддзеркалює світові тенденції вищої освіти з огляду на вимоги національного ринку праці; диверсифікацією підходів, форм, методів і технологій навчання, застосування яких уможливорює високу якість та результативність професійної підготовки перекладачів. Поліаспектне дослідження й об'єктивне вивчення найкращих педагогічних здобутків американського досвіду сприятимуть збагаченню наукових поглядів вітчизняних учених новими ідеями щодо розроблення й обґрунтування перспектив прогностичного розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні.

Теоретичну й практичну цінність для дослідження порушеної проблеми мають наукові пошуки українських і зарубіжних учених (К. Гаращук, О. Кальниченко, О. Панасьєв, О. Семенець, Д. Робінсон (D. Robinson), Т. Тимошенкова, О. Чередниченко та ін. (історичні аспекти й сучасні тенденції розвитку перекладацької освіти у світовому контексті); Є. Беседіна, І. Гамб'єр (Y. Gambier), С. Гопфріх (S. Gopferich), А. Гудманян, А. Козак, Л. Латишев, Р. Міньяр-Бєлоручев, Г. Мірам, С. Панов, З. Підручна, Л. Поліщук, О. Селіванова, І. Халєєва, Л. Черноватий, К. Шефнер (Ch. Schaffner) та ін. (особливості професійної підготовки перекладачів); Д. Галь (D. Gile), Л. Бархударов, І. Бахов, Дж. Мейс (J. Mase), І. Корунець, І. Кочергін, Ю. Найда (E. Nida), К. Норд (C. Nord), П. Ньюмарк (P. Newmark), Я. Рецкер, А. Федоров (теорія та практика перекладу); О. Мартинюк, В. Радчук, О. Сергєєва, А. Янковець (підходи до професійної підготовки майбутніх перекладачів за кордоном); Т. Ганічева, В. Карабан, Л. Коломієць, О. Максименко, Т. Михайленко, Ю. Рибінська, О. Тарнопольський та ін. (методика навчання майбутніх філологів-перекладачів специфіки галузевого перекладу); Л. Артемчук, Л. Карташова, Т. Коваль, О. Куца, О. Мацюк, Л. Морська, Л. Липська, Р. Шаран, Т. Шеремет та ін. (специфіка підготовки майбутніх філологів-перекладачів до використання новітніх інформаційних та інтерактивних технологій у професійній сфері); Л. Кнодель, В. Кудін, В. Лунячек, Л. Михайлюк, Н. Пацевко, Л. Півнєва, О. Романовський, В. Супян й ін. (історія становлення та розвитку вищої освіти США, особливості побудови й функціонування американської вищої школи, структура американської системи вищої освіти); Р. Вошборн (R. Washbourne), Д. Келлі (D. Kelly), Дж. Кернс (J. Kearns), Д. Кіралі (D. Kiraly), С. Коліна (S. Colina), А. Нойберт (A. Neubert), Е. Пім (A. Pym), Б. Рубрехт (B. Rubrecht), Д. Соуєр (D. Sawyer), Г. Шрів (G. Shreve) та ін. (особливості навчання фахівців у сфері перекладу в США)). Однак результати аналізу наукових, документальних та інших джерел дають підстави стверджувати, що системне вивчення теоретичних і практичних засад

професійної підготовки перекладачів у США українськими дослідниками не проведене.

Системний аналіз науково-педагогічної літератури й вивчення практичного досвіду професійної підготовки перекладачів в Україні дали змогу виявити низку *суперечностей*, які потребують розв'язання, зокрема:

– у контексті потреб соціального замовлення між: зростанням вимог глобалізованого суспільства до професійної компетентності перекладачів і реальним станом їхньої готовності до якісного виконання професійних функцій; потребою соціуму у висококваліфікованих перекладачах, здатних швидко адаптуватися до сучасних умов динамічної професійної діяльності, і традиційною системою їхньої професійної підготовки; розширенням сфер та напрямів перекладацької діяльності й відсутністю вузькоспеціалізованих освітніх програм;

– у контексті потреб педагогічної науки між: об'єктивною потребою цілісного аналізу зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців сфери перекладу й відсутністю його системного вивчення та узагальнення у вітчизняному науковому педагогічному дискурсі; очікуваннями суспільства на якісні зміни в системі вищої освіти України, необхідністю її модернізації відповідно до світових стандартів і недосконалістю нормативно-законодавчого, організаційного, змістового, навчально-методичного, інформаційного та діагностичного забезпечення професійної підготовки перекладачів;

– у контексті потреб педагогічної практики між: вимогами сучасного суспільства знань до професіоналізму перекладачів і недосконалістю підходів до відбору та структурування змісту їхньої професійної підготовки; необхідністю використання інноваційних форм, методів і педагогічних та інформаційних технологій навчання й реальним станом їх реалізації в освітньому процесі ЗВО; необхідністю спеціальної фахової підготовки галузевих перекладачів і нерозробленістю ефективних педагогічних заходів та методик навчання;

– у контексті професійно-особистісних потреб між: потребами майбутніх перекладачів у якісній професійній підготовці й реальним станом сформованості

в них професійно важливих якостей, що забезпечують її вияв у професійній діяльності; потребами студентів в оволодінні професійною компетентністю для побудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку та недосконалістю шляхів забезпечення якості професійної підготовки майбутніх перекладачів з огляду на галузевий підхід; необхідністю актуалізації перспектив власної професійної реалізації та професійного розвитку й недостатньо розробленим механізмом забезпечення сертифікації та підтвердження якості надання перекладацьких послуг; потребами суспільства в компетентних перекладачах і недостатнім усвідомленням перекладачами власної особистісно-професійної та соціальної ролі в цьому процесі.

Розв'язання наведених суперечностей потребує переосмислення цілей, місії, завдань і стратегії професійної підготовки перекладачів в Україні відповідно до сучасних освітніх пріоритетів. Забезпечення ефективності такої підготовки можливе за умови подолання суперечностей на основі теоретичного обґрунтування та практичної реалізації адаптованих до українських реалій інноваційних ідей американського досвіду підготовки фахівців сфери перекладу. Актуальність окресленої проблеми дослідження, недостатній рівень її наукового розроблення й необхідність розв'язання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень Хмельницького національного університету «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (ДР № 0114U005266), де роль автора полягала в дослідженні теоретичних і практичних засад професійної підготовки перекладачів у США. Тема роботи затверджена рішенням ученої ради Хмельницького національного університету (протокол № 6 від 23.01.2013 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 26.03.2013 р.).

Мета дослідження полягає у виявленні теоретичних, організаційних і дидактичних особливостей професійної підготовки перекладачів у США та обґрунтуванні можливостей творчого використання інноваційних ідей американського досвіду для окреслення перспектив розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні.

Відповідно до поставленої мети сформульовано основні **завдання**:

- 1) з'ясувати стан дослідження проблеми професійної підготовки перекладачів у педагогічній теорії та практиці;
- 2) вивчити вимоги американського суспільства до професійної діяльності та професійної компетентності перекладачів;
- 3) виконати ретроспективний аналіз і розробити періодизацію становлення й розвитку перекладацької освіти в США;
- 4) схарактеризувати систему професійної підготовки перекладачів у США;
- 5) дослідити організаційно-дидактичні засади професійної підготовки перекладачів у США;
- 6) розкрити особливості процедури підтвердження професійної кваліфікації перекладачів і дотримання стандартів забезпечення якості перекладу в США;
- 7) обґрунтувати перспективи розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні на основі порівняльно-педагогічного аналізу досвіду США та України;
- 8) розробити навчально-методичне забезпечення для вдосконалення професійної підготовки перекладачів у ЗВО України з огляду на інноваційні ідеї досвіду США.

Об'єкт дослідження – перекладацька освіта в США.

Предмет дослідження – теоретичні, організаційні та дидактичні засади професійної підготовки перекладачів у США.

Концепція дослідження. В основу дисертації покладено положення про те, що професійна підготовка перекладачів у США є системним явищем, яке має цілісний, неперервний характер та охоплює сукупність взаємопов'язаних структурних компонентів (цільового, законодавчо-нормативного,

інституційного, організаційного, теоретико-методологічного, змістово-технологічного, діагностично-результативного), що впливають на забезпечення якості навчання й розвиток особистості, надають широкі можливості для проектування індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього перекладача, сприяють професійному самовизначенню, розвитку професійної компетентності та професійно важливих особистісних якостей, готовності до професійної діяльності, професійного самовдосконалення й самореалізації.

Міждисциплінарний характер проблеми дослідження зумовив реалізацію наукового пошуку в *методологічному, теоретичному, практично-прогностичному* концептах.

Методологічний концепт відображає взаємодію та взаємозв'язок фундаментальних наукових підходів (системного, цілісного, компаративного, міждисциплінарного, інтегративного, культурологічного), загальнонаукових принципів (об'єктивності, взаємозв'язку історичного й логічного, цілісного вивчення педагогічного явища чи процесу, сходження від абстрактного до конкретного), закономірностей професійної та освітньої діяльності, світових тенденцій розвитку вищої (зокрема перекладацької) освіти.

Теоретичний концепт представляє систему вихідних концептуальних положень, ідей, теорій (філософських, історичних, психологічних, педагогічних, економічних, соціологічних, лінгвістичних), нормативно-правових засад, дефініцій, без яких неможливе розуміння сутності системного процесу професійної підготовки перекладачів.

Практично-прогностичний концепт передбачає порівняльно-педагогічний аналіз систем професійної підготовки перекладачів у США та Україні; розроблення навчально-методичного забезпечення для вдосконалення професійної підготовки перекладачів у вітчизняній освітній практиці; обґрунтування перспектив розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні на основі творчого використання інноваційних ідей досвіду США зі збереженням національних культурно-освітніх традицій.

Методологічну основу дослідження становлять загальнотеоретичні й методологічні положення філософії та педагогіки щодо неперервного професійного розвитку особистості; концепції навчання впродовж життя; положення філософії людиноцентризму в освіті; ідеї міждисциплінарного поєднання сучасних педагогічних, філософських, соціологічних, культурологічних знань про освіту, виховання; загальнопедагогічні та специфічні принципи професійної підготовки фахівців; концептуальні положення педагогічної компаративістики. Дослідження проведене на основі використання таких підходів: *системного* (для аналізу професійної підготовки перекладачів у США та Україні як системного феномену); *цілісного* (для вивчення професійної підготовки перекладачів на кожній стадії становлення й розвитку, з'ясування її місця та ролі в мультикультурному суспільстві США); *компаративного* (для аналізу й узагальнення сучасних підходів до організації професійної підготовки перекладачів у США, Україні та країнах ЄС); *міждисциплінарного* (для вивчення й використання наукових концепцій педагогіки, психології, соціології, лінгвістики, філософії, економіки, історії, глобалістики, культурології в обґрунтуванні системи професійної підготовки перекладачів у США); *інтегративного* (для впровадження в систему професійної підготовки перекладачів в Україні виявлених інноваційних ідей досвіду США); *культурологічного* (для осмислення культурних цінностей і традицій американського суспільства).

Теоретичною основою дослідження слугують положення: філософії вищої освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін та ін.); педагогічної компаративістики (Н. Авшенюк, Н. Бідюк, Т. Кошманова, О. Локшина, Н. Мукан, О. Огієнко, Л. Пуховська, О. Романовський, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, В. Третько й ін.); теорії освітніх систем і їхнього розвитку (В. Беспалько, Ю. Галагузова, А. Лігоцький, В. Шахов та ін.); теорії діяльності та творчого розвитку особистості (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Г. Балл, І. Бех, О. Леонтьєв, Г. Костюк, С. Максименко, С. Рубінштейн, Н. Тализіна та ін.); теорії систем і системно-структурного підходу до аналізу педагогічних явищ

(П. Анохін, І. Блауберг, Т. Дмитренко, Т. Ільїна, М. Каган, Е. Юдін та ін.); теорії професійного становлення особистості (Є. Климов, Б. Ломов, Т. Титаренко, В. Штифурак та ін.); теорії й методики застосування інноваційних технологій навчання в освіті (В. Биков, Р. Гуревич, В. Загвязинський, М. Кадемія, А. Коломієць, Г. Селевко та ін.); цілісності педагогічного процесу (В. Бондар, І. Булах, О. Гончарова, М. Жалдак, І. Лернер, В. Луговий, М. Лукашук, Ю. Мальований, Л. Панченко, В. Олійник та ін.); компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців (Н. Бібік, О. Джеджула, О. Дубасенюк, І. Зимня, О. Овчарук, О. Пометун, А. Хуторський, та ін.); теорії взаємозв'язку навчання, самостійної роботи, самоосвіти й розвитку особистості, її самореалізації та самоідентифікації (О. Бурлука, І. Грабовець, Г. Коваль, І. Коренєва й ін.); професійної підготовки фахівців сфери перекладу (В. Карабан, Ю. Рибінська, Ж. Таланова, С. Швачко та ін.); філологічної освіти (О. Вовк, С. Данилюк, Н. Іваницька, Н. Колесниченко, К. Мізін, С. Ніколаєва, О. Семенов й ін.); неперервної професійної освіти та навчання в контексті освіти впродовж життя (С. Батишев, С. Гончаренко, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, В. Сластьонін й ін.) та освіти дорослих (Л. Лук'янова, В. Маслов, Т. Александер (T. Aleksander), П. Джарвіс (P. Jarvis), М. Ноулз (M. Knowles), Л. Турос (L. Tuross) й ін.).

Для розв'язання сформульованих завдань і досягнення поставленої мети на різних етапах наукового пошуку використано такі **методи дослідження:** *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення, систематизація й порівняння для роботи з науковою літературою, нормативно-правовими документами, фактами та даними, розроблення методологічних і концептуальних засад дисертації; *компаративний аналіз* – для вивчення й узагальнення вітчизняних та зарубіжних сучасних підходів до організації професійної підготовки перекладачів; *історико-генетичний і хронологічний аналіз* – для опису генези розвитку перекладацької освіти в США; *семантико-термінологічний аналіз*, що вможливив аналіз поняттєво-термінологічного апарату роботи; *системно-структурний і структурно-функціональний аналіз* для з'ясування структурних, змістових і процесуальних особливостей професійної підготовки перекладачів; *структурно-*

логічний аналіз для виокремлення перспектив розвитку професійної підготовки перекладачів в Україні; метод наукової екстраполяції, який дав змогу виконати прогностичне обґрунтування розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні на основі порівняльно-педагогічного аналізу досвіду США та України; *емпіричні* – спостереження, бесіди зі студентами й викладачами вітчизняних та американських ЗВО, перекладачами-практиками Департаменту в справах Генеральної Асамблеї і конференційного обслуговування в штаб-квартирі ООН (м. Нью-Йорк, США); пошуковий – для формулювання узагальнених висновків, виявлення раціонального й практично-ціннісного в наукових працях із порівняльної педагогіки.

Джерельна база дослідження містить 550 позицій, із них 362 – зарубіжні видання. Науковий пошук реалізований на основі:

- психолого-педагогічних, філософських, історичних, культурологічних досліджень і публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців із проблем перекладацької професії й освіти, вищої освіти, професійної підготовки фахівців сфери перекладу в Україні та США;

- законодавчо-нормативних документів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України (КМУ), Міністерства освіти і науки (МОН) України (Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Положення МОН «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» (2014 р.), Постанови КМУ «Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» (2015 р.), «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011 р.), «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015 р.), листи й накази МОН України стосовно особливостей формування навчальних планів або чинних форм документації);

- законодавчо-нормативних документів Федерального уряду та Департаменту освіти США (Закон «Про вищу освіту» (1965 р.), «Поправки до закону про вищу освіту» (1998 р.), Закон «Про освіту в інтересах національної оборони» (1958 р.), Закон «Про освіту дорослих» (1966 р.), Закон «Про мови і

освіту» (1968 р.), Закон «Про неперервну освіту» (1976 р.), Закон «Про створення Департаменту освіти США» (1979 р.), Закон «Про перспективи вищої освіти» (2008 р.), Програма «Цілі 2000» (1994 р., 2000 р.), «Програма поліпшення знань іноземних мов із метою національної безпеки» (2007 р.), законодавчі акти Федерального уряду США (щодо фінансового забезпечення), законодавство штатів, округів, листи Департаменту освіти США (рекомендаційного характеру));

- статистичних даних Держкомстату України; Бюро статистики Міністерства праці США, світового рейтингу вищих навчальних закладів Вебометрика («Webometrics»), Академічного рейтингу університетів світу («Academic Ranking of World Universities (ARWU)»), Світового рейтингу університетів британської компанії «Quacquarelli Symonds» («QS World University Rankings»), банку даних Центрального управління розвідки США («The World Factbook»), звітів Міжнародного інституту статистики та Національного центру освітньої статистики США;

- американського та українського «Класифікаторів професій»;
- офіційних документів й аналітичних матеріалів департаментів міжнародних організацій, що забезпечують послуги перекладу (доповіді, резолюції, бази даних), зокрема ЮНЕСКО, ООН, Ради Європи, Європейської Комісії; міжнародних і національних професійних організацій, асоціацій, об'єднань перекладачів в Україні, США, Австралії, Канаді, країнах ЄС;

- понад 100 освітніх програм, навчальних планів, курикулумів підготовки перекладачів у ЗВО України та США;

- періодичних спеціалізованих видань – американських: «Translation Journal», «The Journal of Specialized Translation», «American Educational Research Journal», «The American Translators Association Chronicle», «Translation and Literature», «Translation Review», «Translation & Interpreting», «Notes on Translation» та ін.; українських: «Вища школа», «Вища освіта України», «Педагогіка і психологія професійної освіти», «Порівняльно-педагогічні студії», «Порівняльна професійна педагогіка» та ін.; європейських: «Interpreting and

translating for Europe», «Translation Today», «The international journal of Translation and Interpreting Research», «Across Languages and Cultures: A Multidisciplinary Journal for Translation and Interpreting Studies», «inTRAlinea», «Meta», «The Benjamins Translation Library» тощо;

– довідково-енциклопедичної літератури; матеріалів національних і міжнародних конференцій; наукових фондів Бібліотеки Конгресу США, Американської бібліотеки імені Віктора Китастого, Бібліотеки коледжу Лютера (штат Айова, США), Національної наукової бібліотеки України імені В. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, Науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського тощо; матеріалів національних і міжнародних конференцій, інформаційних ресурсів мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* виконано цілісний системний порівняльно-педагогічний аналіз проблеми професійної підготовки перекладачів у США; простежено генезу й розроблено періодизацію становлення та розвитку перекладацької освіти в США, що охоплює такі періоди: зародження (1949 – 1969 рр.), утвердження (1970 – 1982 рр.), комп'ютеризація (1983 – 1999 рр.), модернізація (із 2000 року й донині); з'ясовано вимоги американського суспільства до професійної діяльності і професійної компетентності перекладачів (загальносуспільні, морально-етичні, індивідуально-психологічні, соціально-практичні, фахові) та значення їхньої соціальної ролі в умовах мультикультурного суспільства США; схарактеризовано систему професійної підготовки перекладачів у США як цілісну, динамічну та відкриту педагогічну структуру, що охоплює сукупність взаємопов'язаних компонентів (цільового, законодавчо-нормативного, інституційного, організаційного, теоретико-методологічного, змістово-технологічного, діагностично-результативного); обґрунтовано *теоретичні* (три групи підходів: до організації навчання, до навчання перекладу, викладання іноземних мов; моделі компетентностей), *організаційні* (типи освітніх програм (вузькоспеціалізовані, загальної підготовки, комбіновані («joint degree

programs»), дуальні («dual degree programs»), сертифікатні («certificate»), форми організації навчання (денна, дистанційна, он-лайн, змішана, гібридна, розподілена, гнучка, тандем-навчання), процедури підтвердження професійної кваліфікації перекладачів (сертифікація) і дотримання стандартів забезпечення якості перекладу) та *дидактичні* (структура й моделі курикулумів (лінійна, модифікована лінійна, паралельна, розгалужена, модифікована розгалужена); інноваційні форми (перекладацькі воркшопи), методи, інформаційні та інтерактивні технології навчання; диверсифікована система оцінювання результатів навчання) *засади* професійної підготовки перекладачів в американському досвіді; проведено порівняльно-педагогічний аналіз систем професійної підготовки перекладачів у США та Україні; окреслено можливості використання інноваційних ідей американського досвіду для обґрунтування перспектив розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні;

– *удосконалено* навчально-методичне й технологічне забезпечення професійної підготовки перекладачів в Україні (зміст дисциплін із фаху, зміст навчальних планів, зміст професіограми перекладача, методи й технології навчання); структурні компоненти професійної компетентності перекладача; *уточнено* зміст понять «перекладацька освіта», «професійна підготовка перекладачів», «система професійної підготовки перекладачів», «курикулум», «сертифікація»;

– *подальшого розвитку набули* положення щодо реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці перекладачів та використання європейської моделі професійної підготовки перекладачів; види перекладацької освіти (формальна, неформальна, інформальна) та процеси її акредитації (інституційна, програмна) в США; професійні функції перекладача відповідно до вимог глобалізованого суспільства.

До наукового обігу введено нові поняття, факти, персоналії, теоретичні ідеї та підходи до професійної підготовки перекладачів, обґрунтовані американськими вченими.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що на основі результатів аналізу й узагальнення теоретичних і практичних засад професійної підготовки перекладачів у США розроблено та впроваджено науково-методичне забезпечення для професійної підготовки перекладачів у ЗВО України: методичні рекомендації «Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири», підручник «Практикум перекладу. Англійська – українська», навчальний посібник «Theory and practice of translation», методичні рекомендації «Інформаційні технології у професійній діяльності перекладача», «Педагогічна (асистентська) практика». Структуровано й оновлено зміст дисциплін («Практика перекладу з англійської мови», «Теорія перекладу», «Вступ до перекладознавства», «Основи усного перекладу», «Методика викладання перекладу», «Чинники успішного працевлаштування», «Інформаційні технології у перекладі»), навчальних планів і педагогічної практики для підготовки магістрів спеціальності «Переклад». Представлені в дослідженні організаційно-педагогічні аспекти навчання перекладачів упроваджено в педагогічну практику для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, підвищення їхньої мотивації до виконання самостійних, індивідуальних та групових дослідницьких завдань.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю організації на його основі подальших наукових розвідок із проблем перекладацької освіти, педагогічної компаративістики. Матеріали дисертації можуть бути використані для подальшого вдосконалення та розроблення змісту освітніх програм, навчальних планів, навчальних курсів і спецкурсів; застосування інноваційних методів, технологій та засобів навчання. Результати наукового пошуку стануть у нагоді магістрантам, аспірантам, докторантам під час підготовки й реалізації досліджень.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Хмельницького національного університету (довідка № 007/1026 від 01.11.2017 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/21 від 30.11.2017 р.), Національної академії Державної прикордонної

служби України імені Богдана Хмельницького (№ 26/1/772 від 02.11.2017 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 702-33/03 від 12.06.2017 р.), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (№ 01-13/608 від 27.06.2017 р.), Херсонського національного технічного університету (№ 12-51/136 від 03.07.2017 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (№ 145-н від 20.12.2017 р.), Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (№ 21-11-1228 від 29.06.2017 р.), Сумського державного університету (№ 2619 від 23.06.2017 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (№ 14/15-3129 від 21.11.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. У підручнику [2] автором з'ясовані прагматичні аспекти перекладу, види перекладу, стандарти професії, особливості професійної діяльності усних і письмових перекладачів. У навчальному посібнику [3] дисертантові належить розроблення теми «Граматичні аспекти перекладу». У методичних рекомендаціях [4] автором складена система вимог до проходження педагогічної практики магістрами-перекладачами. У методичних рекомендаціях [5] підготовлено теоретичний і практичний навчальний матеріал із тем: «Інформаційні технології в професійній діяльності перекладача», «Пошук в Інтернеті», «Системи пам'яті перекладів», «Хмарні технології». Ідеї співавторів у дисертації не використано.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дисертації обговорено на науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах, круглих столах, зокрема: *міжнародних* – «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу» (Вінниця, 2013 р.); «V Україно-польські наукові діалоги» (Хмельницький – Яремче, 2013 р.); «Methodological Challenges for Contemporary Translator Educators» (Краків, 2013 р.); «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2013 р.); «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2014 р.); «Мови професійної комунікації:

лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти» (Київ, 2014 р.); «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (Хмельницький, 2014 р.); «Педагогічна теорія і практика в контексті інтеграційних процесів» (Тернопіль, 2014 р.), «Управління якістю в освіті та промисловості: досвід, проблеми та перспективи» (Львів, 2015 р.); «Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС» (Хмельницький – Львів, 2015 р.), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2015 р.); «Концептуальні засади інноваційних підходів в сучасній науковій теорії та практиці» (Київ – Кіровоград – Кривий Ріг, 2016 р.); «Актуальні питання освіти і науки» (Харків, 2016 р.); «Становлення і розвиток педагогіки» (Івано-Франківськ, 2016 р.); «Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти» (Київ, 2014 р.); TESOL-Ukraine Conference «The Global English Teacher: Improving What Works and Fixing What Doesn't» (Кіровоград, 2014 р.); *усеукраїнських* – «Модернізація змісту освіти і науки в Україні: неформальна освіта для дорослих» (Хмельницький, 2015 р.); *семінарах* – «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2015 р.); «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» (Хмельницький, 2014 р.); «Проблеми формування комунікативної компетенції під час навчання іноземних мов» (Хмельницький, 2014 р.), «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» (Київ – Хмельницький, 2016-2017 рр.); *зимовому інституті TESOL* – Western Ukraine Teacher Development Winter Institute «Empowering and Inspiring EFT Teachers: Practical Advice for the Classroom» (Львів, 2013 р.); *конференціях* колективу Хмельницького національного університету (2009-2017 рр.). Матеріали й результати дослідження успішно обговорені на засіданнях і семінарах кафедри германської філології та перекладознавства (2008 – 2017 рр.). Автор узяла участь у

стажуванні при Департаменті в справах Генеральної Асамблеї і конференційного обслуговування в штаб-квартирі ООН (м. Нью-Йорк, США).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук на тему «Психолого-педагогічні умови розвитку лінгвістичного мислення майбутніх перекладачів» (19.00.07 – вікова і педагогічна психологія) була захищена 2008 року в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської не використано.

Публікації. Результати дослідження представлено в 61 публікації. Серед них: 1 монографія, 1 навчальний посібник, 1 підручник (із грифом МОН), 3 науково-методичні рекомендації, 26 статей у фахових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 5 статей у зарубіжних виданнях, 24 публікації у збірниках матеріалів наукових конференцій та інших виданнях.

Структура дисертації. Робота складається з анотацій українською, англійською мовами, вступу, п'ятих розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, переліку використаних джерел (550 найменувань, із них – 362 іноземні) та додатків (19 додатків на 100 сторінках). Загальний обсяг дослідження становить 577 сторінок, основний зміст викладено на 402 сторінках. Робота містить 35 таблиць та 30 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕРЕКЛАДАЧІВ ЯК ПРОБЛЕМА ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У розділі обґрунтовано концепцію дослідження; з'ясовано особливості професійної діяльності перекладачів у ретроспективі; проаналізовано специфіку професійної підготовки перекладачів у країнах ЄС; схарактеризовано структурні компоненти професійної компетентності фахівця з перекладу.

1.1. Концепція дослідження проблеми професійної підготовки перекладачів у США

Якісна й ефективна професійна підготовка фахівців, які б задовольняли запити сучасного глобалізованого суспільства, потреби національного та світового ринку праці є актуальним і нагальним завданням вищої освіти України. На тлі інтенсифікації міжнаціональних і міжнародних контактів, зростання інтеграційних процесів у соціально-економічному й політичному житті багатонаціонального суспільства постає закономірна необхідність у професійно підготовлених фахівцях у галузі перекладу.

Професійна підготовка перекладачів – одна з найважливіших умов успішної глобалізації економіки, створення єдиного освітнього простору, діалогу культур і стабільності світу. Проте нині в Україні існує проблема відсутності чітких орієнтирів у професійній підготовці перекладачів до виконання оновленої ролі посередника в міжкультурному спілкуванні, що негативно впливає на якість їхньої підготовки. Ускладнює завдання якісної підготовки перекладачів і те, що в Україні немає затверджених стандартів вищої освіти бакалаврів, магістрів та докторів філософії за спеціальністю 035 «Філологія» зі спеціалізацією в перекладі.

Поширення у світі нових педагогічних підходів до вдосконалення й модернізації вищої освіти, характерними рисами яких є цілісність і

міждисциплінарність, світоглядний плюралізм, відкритість освітнього процесу, інтеграція наукового знання, зумовлює необхідність переосмислення теорії та практики професійної підготовки перекладачів в Україні відповідно до умов сучасної постмодерністської реальності. За таких обставин вивчення й запровадження ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки перекладачів слугує цінним джерелом інформації для стейкхолдерів цього освітнього процесу.

З огляду на зазначене вище, дослідження теорії та практики професійної підготовки перекладачів у США спрямоване на вивчення найкращих зразків американського педагогічного досвіду, виявлення спільних і відмінних особливостей у професійній підготовці перекладачів в Україні та США, обґрунтування перспективних напрямів запровадження інноваційних ідей американського досвіду в українських освітніх реаліях.

Провідною ідеєю концепції дослідження обране положення про те, що професійна підготовка перекладачів у США є системним явищем, яке має цілісний, неперервний характер та охоплює сукупність взаємопов'язаних структурних компонентів (цільового, законодавчо-нормативного, інституційного, організаційного, теоретико-методологічного, змістово-технологічного, діагностично-результативного), що впливають на забезпечення якості навчання й розвиток особистості, надають широкі можливості для проектування індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього перекладача, сприяють професійному самовизначенню, розвитку професійної компетентності й професійно важливих особистісних якостей, готовності до професійної діяльності, професійного самовдосконалення та самореалізації.

Метою дослідження передбачене виявлення теоретичних, організаційних і дидактичних особливостей професійної підготовки перекладачів в університетах США й обґрунтування можливостей творчого використання інноваційних ідей американського досвіду в Україні.

Відповідно до обраної мети, окреслено **завдання концепції дослідження**, які полягають в об'єктивному вивченні й обґрунтуванні теоретичних, організаційних, дидактичних засад професійної підготовки перекладачів у США,

проведенні комплексного компаративного аналізу систем професійної підготовки перекладачів у США та в Україні, розробленні концептуальних засад системи професійної підготовки перекладачів в Україні, з огляду на інноваційні ідеї досвіду США.

Дослідження порушеної наукової проблеми передбачає послідовне розв'язання окреслених завдань упродовж чотирьох етапів.

Перший етап присвячено теоретичному осмисленню питання, з'ясуванню її основних напрямів, опису об'єкта, предмета, мети, завдань, аналізу сутності й змісту дефініцій та ключових понять, формуванню поняттєво-термінологічного апарату, вивченню джерельної бази (історична, філософська, економічна, психологічна, педагогічна література), виконанню бібліографічного аналізу та первинному обробленню дослідницьких матеріалів.

Другий етап зосереджено на вивченні наукових і документальних оригінальних джерел, історико-педагогічному аналізі, осмисленні філософської, психологічної, педагогічної літератури, систематизації й обробленні дослідницьких матеріалів.

Третій етап сфокусований на поглибленому вивченні та аналізі наукової літератури, систематизації матеріалів, підготовці до друку публікацій із теми дослідження.

Четвертий етап спрямовано на узагальнення результатів наукового пошуку, перевірку концептуальних положень і висновків за результатами дослідження, розроблення концепції системи професійної підготовки перекладачів в Україні на основі аналізу й вивчення інноваційних ідей досвіду проведення такої підготовки в США.

Інформаційне забезпечення дослідницького процесу вимагає фундаментальної джерельної бази. До основних інформаційних джерел дослідження належать: психолого-педагогічні, філософські, історичні, політичні, культурологічні розвідки вітчизняних і зарубіжних авторів із проблем перекладацької професії, освіти, вищої освіти, професійної підготовки фахівців сфери перекладу в Україні та США; законодавчо-нормативні документи, що

регулюють освітню галузь у США й Україні; статистичні дані, інформація міжнародних і професійних організацій, асоціацій, об'єднань; освітні програми й навчальні плани підготовки перекладачів у ЗВО України та США; американські й українські наукові періодичні спеціалізовані видання, матеріали науково-практичних конференцій і семінарів, веб-сайти міністерств, урядових установ, ЗВО України та США й інші електронні ресурси.

Концептуально важливим для дослідження є тлумачення *поняттєво-термінологічного апарату*. Відповідно до теми дослідження «Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США», ключовими поняттями наукового пошуку постають терміносполучення: *«перекладацька освіта»*, *«професійна підготовка перекладачів»* і *«система професійної підготовки перекладачів»*.

У межах дослідження оперуємо поняттям *«перекладацька освіта»*. На основі вивчення наукового дискурсу американського перекладознавства (Г. Алфаядх (H. Alfayyadh, 2016), С. Бернардіні (S. Bernadini, 2004); Дж. Кернс (J. Kearns, 2008); Д. Кіралі (D. Kiraly, 2000); Е. Пім (A. Pym, 2011)) з'ясовано, що поняття *«перекладацька освіта»* (*«translator («interpreter») education»*) використовують для позначення процесу й результату навчання майбутніх перекладачів. Американські вчені не ототожнюють поняття *«перекладацька освіта»* із терміном *«професійна підготовка перекладачів»* (*«translator («interpreter») training»*), оскільки *професійна підготовка перекладачів* потрактована як система професійно спрямованих організаційних і педагогічних заходів, що забезпечують опанування студентами знань, умінь, навичок, які необхідні для ефективного провадження майбутньої перекладацької діяльності, формують і розвивають професійну компетентність, є професійно важливими й соціально значущими якостями особистості.

Для витлумачення поняття *«система професійної підготовки перекладачів»* вважаємо за доцільне схарактеризувати його смислові складники, зокрема: *«система»*, *«педагогічна система»*, *«професійна підготовка перекладачів»*. У педагогічній науці існує чимало підходів до розуміння поняття *«система»*. Ю. Бабанський стверджує, що система – це певна спільність елементів, які

функціують за внутрішніми законами, притаманними лише їй, цілісне утворення, наділене інтегративними властивостями (Бабанський, 1977, с. 15). Натомість В. Беспалько описує систему як таку, що має певні елементи або об'єкти з їхніми взаємозв'язками й функціями (Беспалько, 1989). На думку Т. Ільїної, систему варто кваліфікувати як упорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів, що об'єднані спільною метою функціонування та єдністю керування, можуть взаємодіяти з середовищем як цілісна єдність (Ільїна, 1972). Оскільки професійна підготовка перекладачів передбачає педагогічний вплив, доречно з'ясувати сутність поняття педагогічної системи. Визначення педагогічної системи пропонує Є. Шанц, зазначаючи, що педагогічна система – це певна сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого й свідомого педагогічного впливу на формування особистості із заданими якостями (Шанц, 2012). Осмислення змісту й сутності базових понять дало змогу підсумувати, що «система професійної підготовки перекладачів» – це динамічна педагогічна система з функціональною структурою, яка містить взаємопов'язані та взаємозумовлені компоненти (цільовий, законодавчо-нормативний, інституційний, організаційний, теоретико-методологічний, змістово-технологічний, діагностично-результативний), що забезпечують цілісність і неперервність процесу професійної підготовки, сприяють якісним змінам в освітньому процесі, ефективно впливають на проектування індивідуальної освітньої траєкторії фахового зростання майбутнього перекладача відповідно до вимог професійної діяльності, оптимізують професійне самовизначення, розвиток професійної компетентності та професійно важливих особистісних якостей, готовності до професійної діяльності, професійного самовдосконалення й самореалізації.

Концепція дослідження ґрунтована на основі трьох концептів: **методологічного, теоретичного, практично-прогностичного.**

Теоретичний концепт представляє систему вихідних концептуальних положень, ідей, теорій (філософських, історичних, психологічних, педагогічних,

економічних, соціологічних, лінгвістичних), нормативно-правових засад, дефініцій, без яких неможливе розуміння сутності системного процесу професійної підготовки перекладачів.

Теоретичною основою дослідження слугують положення: сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін та ін.); педагогічної компаративістики (Н. Авшенюк, Н. Бідюк, О. Локшина, О. Матвієнко, Н. Муқан, О. Огієнко, Л. Пуховська, О. Романовський, А. Сбруєва, В. Третько та ін.); теорії освітніх систем та їхнього розвитку (Н. Алексєєв, В. Беспалько, Ю. Галагузова, А. Лігоцький, В. Шахов та ін.); теорії систем і системно-структурного підходу до аналізу педагогічних явищ (П. Анохін, В. Афанасьєв, І. Блауберг, Т. Дмитренко, Т. Ільїна, М. Каган, Е. Юдін та ін.); теорії професійного становлення особистості (Є. Климов, Б. Ломов, Т. Титаренко, В. Штифурак та ін.); компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців (Н. Бібік, О. Джеджула, О. Дубасенюк, І. Зимня, О. Овчарук, О. Пометун, Дж. Равен, А. Хуторський, К. Шефнер (Ch. Schaffner) та ін.); теорії й методики застосування інноваційних технологій навчання в освіті (В. Биков, Р. Гуревич, В. Загвязинський, М. Кадемія, О. Коберник, Г. Селевко та ін.); філологічної освіти (О. Вовк, С. Данилюк, Н. Іваницька, Н. Колесниченко, К. Мізін, С. Ніколаєва, О. Семенов та ін.); професійної підготовки фахівців сфери перекладу (С. Панов, Ж. Таланова, О. Семенець, Л. Черноватий, С. Швачко та ін.); неперервної професійної освіти й навчання в контексті освіти впродовж життя (С. Батишев, С. Гончаренко, Н. Кузьміна, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, С. Сисоєва, В. Сластьонін та ін.).

Дослідження передбачає використання взаємопов'язаних загальнонаукових принципів, підходів і методів організації та проведення наукового пошуку; для цього сформовано методологічний концепт.

Методологічний концепт відображає взаємодію та взаємозв'язок фундаментальних наукових підходів (системного, цілісного, компаративного, міждисциплінарного, інтегративного, культурологічного), загальнонаукових принципів (об'єктивності, взаємозв'язку історичного й логічного, цілісного

вивчення педагогічного явища чи процесу, сходження від абстрактного до конкретного), закономірностей професійної та освітньої діяльності, світових тенденцій розвитку вищої (зокрема перекладацької) освіти.

Дослідження базоване на низці загальнонаукових принципів: об'єктивності (перевірка фактів, зіставлення даних, з'ясування подібності й відмінності в характеристиці аналізованих якостей і явищ, здобуття наукових даних через порівняння особливостей професійної підготовки перекладачів у США); вивчення явища в розвитку (професійна підготовка перекладачів у США в динаміці), взаємозв'язку історичного й логічного (вивчення внутрішніх і зовнішніх чинників, що спричинили передумови для виникнення системи професійної підготовки перекладачів, основні історичні етапи становлення й розвитку перекладацької освіти в США), цілісного вивчення педагогічного явища чи процесу (розкриття основних характеристик, властивостей і взаємозв'язків компонентів системи професійної підготовки перекладачів у США), принцип сходження від абстрактного до конкретного (поступовий перехід від пізнання найпростіших явищ і процесів до складніших), термінологічний (вивчення, розроблення або уточнення змісту термінів і понять дослідження), комплексного використання методів наукової роботи (вивчення структури системи професійної підготовки перекладачів у США, її рушіїв, внутрішніх чинників, зовнішніх умов, шляхів і засобів управління процесом професійної підготовки).

Реалізація наукового пошуку на різних етапах потребує застосування таких **методів дослідження:**

- *теоретичних* – аналіз, синтез, узагальнення, систематизація й порівняння для опрацювання наукової літератури, нормативно-правових документів, фактів і даних, розроблення методологічних та концептуальних засад дослідження, характеристики поняттєво-термінологічного апарату;

- *емпіричних* – спостереження, бесіди зі студентами й викладачами вітчизняних та американських ЗВО, перекладачами-практиками Департаменту в справах Генеральної Асамблеї й конференційного обслуговування в штаб-

квартирі ООН (м. Нью-Йорк, США); пошуковий – для формування узагальнених висновків, суджень, виявлення раціонального та практично-ціннісного в наукових працях із порівняльної педагогіки; для прогнозування перспектив використання інноваційних ідей американського досвіду в системі професійної підготовки перекладачів в Україні чільне місце посідає *метод наукової екстраполяції*.

Дослідження передбачає використання таких різновидів методу аналізу, як: *компаративний аналіз* – для вивчення й узагальнення вітчизняних і зарубіжних сучасних підходів до організації професійної підготовки перекладачів; *семантико-термінологічний*, що вможливлює аналіз поняттєво-термінологічного апарату дослідження; *історико-генетичний і хронологічний аналіз* – для опису генези розвитку перекладацької освіти в США; *системно-структурний і структурно-функціональний* – для з'ясування структурних, змістових та процесуальних особливостей професійної підготовки перекладачів; структурно-логічний аналіз для виокремлення перспектив розвитку професійної підготовки перекладачів в Україні; *структурно-логічний* – для окреслення перспектив розвитку професійної підготовки перекладачів.

Рефлексія проблеми дослідження потребує застосування низки наукових підходів, зокрема:

– *системного* – для аналізу вищої освіти та професійної підготовки перекладачів у США й Україні як систем; завдяки системному підходові стає можливим вивчення структурних складників системи професійної підготовки перекладачів у США та виявлення їхніх взаємозв'язків; витлумачення професійної підготовки перекладачів як цілісного явища, якому притаманна низка зумовлених специфікою галузі особливостей; аналізу професійної підготовки перекладачів у США як складника неперервної професійної освіти й навчання особистості впродовж життя; концептуального осмислення перспектив подальшого вдосконалення й модернізації системи професійної підготовки перекладачів в Україні з використанням інноваційних ідей американського досвіду;

– *цілісного* – для вивчення педагогічних феноменів на кожній стадії їх становлення й розвитку, а також з’ясування місця та ролі професійної підготовки перекладачів у мультикультурному суспільстві США;

– *компаративного* – для аналізу методологічної, соціально-педагогічної, філософської, психологічної літератури; аналізу й узагальнення зарубіжних сучасних підходів до організації професійної підготовки перекладачів у США, Україні та країнах ЄС; компаративний підхід уможлиблює з’ясування спільних і відмінних особливостей професійної підготовки перекладачів в Україні та США, їх зіставлення й порівняння для виокремлення перспективних напрямів використання інноваційних ідей досвіду США в професійній підготовці перекладачів в Україні;

– *міждисциплінарного* – для використання наукових концепцій гуманітарних і соціальних наук, зокрема педагогіки, психології, соціології, філософії, економіки, історії, глобалістики, культурології, політології з метою ґрунтовного аналізу системи професійної підготовки перекладачів у США;

– *інтегративного* – для впровадження в систему професійної підготовки перекладачів в Україні виявлених інноваційних ідей досвіду США;

– *культурологічного* – для дослідження культурних цінностей і традицій американського суспільства, демократичних принципів рівності й гідності всіх культур, права зберігати свою ідентичність.

Отже, концепція дослідження теорії і практики професійної підготовки перекладачів у США ґрунтована на пріоритетності монографічного дослідження та на *системному, цілісному, компаративному, міждисциплінарному, інтегративному й культурологічному підходах*.

Практично-прогностичний концепт передбачає порівняльно-педагогічний аналіз систем професійної підготовки перекладачів у США та Україні; розроблення навчально-методичного забезпечення для вдосконалення професійної підготовки перекладачів у вітчизняній освітній практиці; прогностичне обґрунтування розвитку системи професійної підготовки

перекладачів в Україні на основі творчого використання інноваційних ідей досвіду США зі збереженням національних культурно-освітніх традицій.

Взаємозв'язок трьох концептів (методологічного, теоретичного, практично-прогностичного), об'єднаних провідною ідеєю концепції дослідження, графічно відображений на рисунку 1.1.

Отже, авторська концепція дослідження теорії і практики професійної підготовки перекладачів у США має сформульовану мету, завдання, провідну ідею, передбачає використання фундаментальної джерельної бази з проблеми дослідження, базована на трьох взаємопов'язаних концептах (методологічному, теоретичному, практично-прогностичному), для яких характерна низка концептуально важливих положень дослідження та які представляють його теоретико-методологічну базу. Послідовне поетапне виконання завдань концепції дослідження слугує передумовою успішного наукового пошуку з окресленої проблеми.

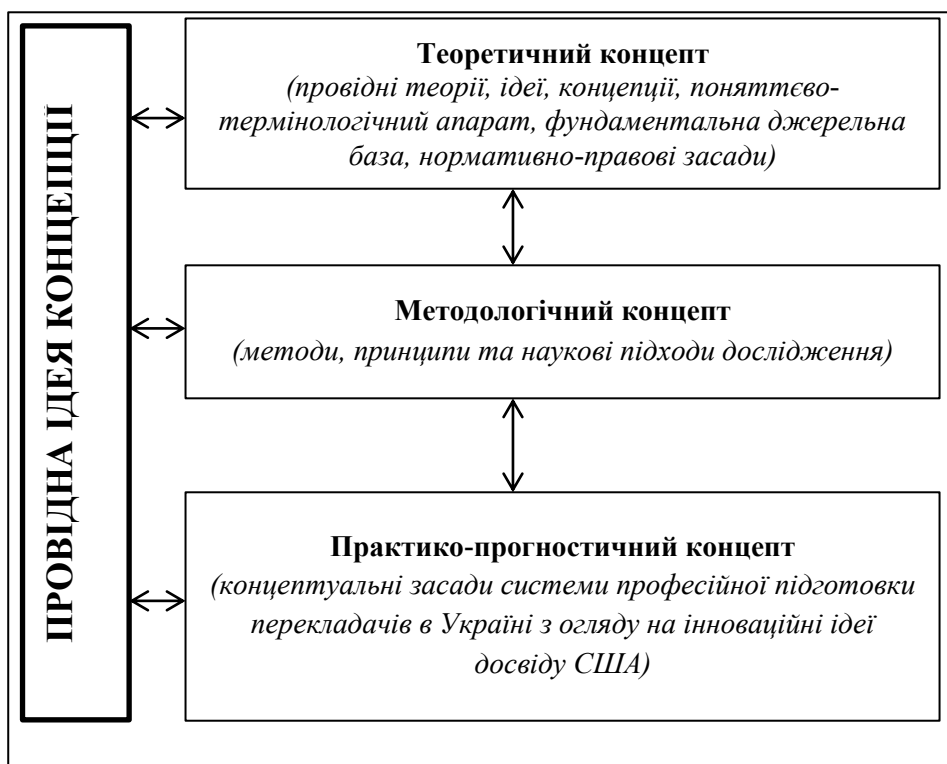

Рис. 1.1. Авторська модель концепції дослідження теорії і практики професійної підготовки перекладачів у США

1.2. Професійна діяльність перекладачів у ретроспективі

Зростання міжнародних контактів у всіх галузях життєдіяльності зумовлює необхідність продуктивної комунікації між країнами й народами. У таких умовах професія перекладача стає актуальною та запотребованою на ринку праці XXI століття. Перекладач – це давня професія, яку завжди вважали престижною й такою, що засвідчувала високий рівень освіченості людини, яка виконувала переклад. До сучасного перекладача постійно формують нові вимоги, продиктовані змінним полікультурним інформаційним суспільством. Такий стан речей впливає на особливості професійної діяльності перекладачів.

Теоретичне осмислення перекладацької діяльності має безперечне практичне значення. Діяльнісний підхід до професії виокремлює діяльність як провідну умову й основний механізм становлення та розвитку особистості перекладача. Із такого погляду аналіз специфіки й змісту перекладацької діяльності набуває важливого значення. Проведення професійної діяльності, виконання специфічно фахових завдань і розв’язання проблем безпосередньо впливають не лише на особистість у цілому, але й на її пізнавальні процеси, які формуються в ході професійного розвитку.

Трансформація професійної діяльності перекладачів у різні часи існування людства зумовлює необхідність ретроспективного аналізу для виявлення того, як змінювалася робота перекладача протягом століть до сьогодення. У сучасній науці існують різні підходи до періодизації перекладацької діяльності. П. Копанєв у праці «Питання історії і теорії художнього перекладу» проводить паралель між хронологічними етапами розвитку цивілізації й етапами становлення перекладацької діяльності (Копанєв, 1972), виокремлюючи такі:

- давній період (рабство й феодалізм, перекладачі – раби);
- другий, або середній, період (від первинного накопичення капіталу до науково-технічної революції);
- третій (новий) період (кінець XVIII – кінець XIX ст.);
- новітній період (кінець XIX – XX ст.).

Багато авторів вважають, що для розкриття специфіки розвитку перекладацької діяльності цього недостатньо. Німецький дослідник і перекладач-практик Дж. Штайнер диференціює 4 періоди (Steiner, 1991):

- емпіричний період – від Цицерона до початку XIX століття;
- філософсько-поетичний період – від появи робіт А. Тайтлера «Нарис про принципи перекладу» (1791) і Ф. Шлейермахера «Про різні методи перекладу» (1813) до публікації праці В. Ларбо «Під заступництвом Святого Ієроніма» (1946);
- 40-ві роки – виникнення теорії машинного перекладу, періоду, коли панувала структурно-трансформаційна модель перекладу, а потім трансформаційна модель, до початку 60-х років;
- герменевтичний період (із 60 рр. збіглого століття донині) – втрата особливого інтересу до машинного перекладу як такого, що не виправдав надій, перетворення перекладознавства на міждисциплінарну науку.

Як засвідчує низка історичних джерел, перекладацька справа була розвинена в усіх цивілізаціях Сходу й Заходу. Професія перекладача бере свій початок від шумерської цивілізації кінця VI тисячоліття до н. е. до ранніх етапів існування єгипетської цивілізації, зокрема до епохи Стародавнього Царства й періоду XXVIII ст. до н. е. У шумерських і стародавніх вавилонських текстах є згадки про перекладачів – «драгоманів» (Гарбовський, 2007).

У давньому Римі перекладацьку діяльність називали змаганням із досягненнями творців давньогрецької культури або засобом адаптації їхніх творів до потреб наднаціональної римської цивілізації. Праці давньоримських майстрів слова започаткували функціонування перекладу як різновиду літературної діяльності.

Певного організованого характеру перекладацька діяльність набула в Арабському халіфаті (Кальниченко, 2001, с. 386), саме до неї вперше застосовано слово «школа» (Багдадська школа перекладу). Арабські правителі створили перші спеціальні установи – палати тлумачів. Перша така перекладацька палата була заснована другим халіфом Аббасидської династії аль-Мансуром (роки

правління 754 – 775). Халіф аль-Мамун 830 року засновує найважливіший навчальний заклад мусульманського світу, що стає і найславетнішим перекладацьким центром в арабській історії, – Байт аль-Хікма («Будинок мудрості») у Багдаді, який функціонує і як навчальний заклад, і як бібліотека, і як перекладацьке бюро, де працюють 65 перекладачів із грецької, сирійської, перської (пехлеві), санскриту та арамейської мов (Кальниченко, 2001, с. 389).

У Толедо у XII столітті утворена Толедська школа перекладу, що сприяє перекладацькій співпраці християн та арабів. Як стверджують О. Семенець, О. Панасьєв, це єдина відома в Європі (до Нових часів) перекладацька школа (Тимошенкова, 2001, с. 149). Обмін досвідом між перекладачами, які представляли різні культури та школи перекладу, якісно вплинув на діяльність перекладачів у Європі, підвищив рівень перекладацької майстерності.

Епоха Відродження разом із поновленням інтересу до античної культури відкрила нову сторінку в історії перекладацької діяльності. Якщо раніше головна місія перекладача полягала в переданні спадщини класичних текстів сучасному та майбутнім поколінням, при цьому часто за рахунок достовірності відтворення оригіналів або навіть їхньої цілісності, то тепер постає необхідність відновити чистоту оригінального тексту, ліквідувати неточності й спотворення, що накопичилися протягом століть. Новий філологічний підхід, поширенню якого сприяло винайдення друкарства в XV ст., стимулював перекладацьку діяльність, створивши низку можливостей. У трактаті «*De interpretatione recta*» (1420) італійський історик-гуманіст Л. Бруні виклав правила, яких повинен дотримуватися перекладач. Суттю його рекомендацій є те, що перекладач має адекватно зрозуміти оригінал, досконало володіти як вихідною, так і цільовою мовами та в перекладі, крім змісту, відтворювати авторський стиль і ритміку речень (Routledge Encyclopedia of Translation Studies, 2005, с. 477). 1540 року Е. Доле в праці «*La maniere de bien traduire d'une langue en l'autre*» сформулював п'ять базових принципів перекладацької діяльності. Він, зокрема, вимагав від перекладача глибокого розуміння оригінального тексту, високого рівня володіння мовою-джерелом і цільовою мовою, уникнення дослівного передання

вихідного тексту, використання загальноновживаної мови (мови простих людей) та належної тональності (Routledge Encyclopedia of Translation Studies, 2005, с. 13). Привертає увагу четвертий принцип – перекладання мовою простих людей, – що, очевидно, був сформульований як відповідь на тенденцію до надмірної латинізації національних літературних мов у період їх формування.

У новий час (починаючи з XVI – XVIII ст.) перекладацьку проблематику переважно висвітлюють із літературознавчих позицій, застосовуючи до перекладу художні джерела. У цей час у елизаветинській Англії триває дискусія щодо адекватності використання рідної мови для перекладу творів класиків античності. Як відповідь у кінці XVIII ст. в Англії підготовлена важлива для теорії перекладу робота А. Тайтлера «Нарис про принципи перекладу» (1791), де англійський дослідник описує роль перекладача як партнера автора оригінального твору та надає йому право, якщо це необхідно, втручатися в оригінальний текст для його вдосконалення. А. Тайтлер убачає мету перекладу у створенні еквівалента, який долає мовні й культурні відмінності, а також уважає перекладача суддею, який поєднує якості критика та високопрофесійного письменника, чиє завдання – показати автора так, як сам автор хотів би бути представленим, без недоліків і вад. Мабуть, не можна уявити вищої планки вимог, а водночас і вищого статусу перекладача, оскільки, за А. Тайтлером, досконалий перекладач має бути обдарований геніальністю такого ж рівня, що й автор, якого він перекладає (Tytler, 2007, p. 204).

Із кінця XIX – до початку XX століття, із розширенням міжнародних контактів у різних сферах діяльності та виникненням потреби в оперативному обміні інформацією, зростає зацікавлення перекладом як засобом забезпечення ефективної комунікації між носіями різних мов і культур. У журналі «Babel» 1955 року зазначено, що двадцяте сторіччя – це століття перекладів, оскільки культурний обмін між народами без перекладачів був би неможливий.

У другій половині XX століття створена Міжнародна федерація перекладачів (МФП) (International Federation of Translators (FIT)) і 1963 року на VI конгресі МФП ухвалена Хартія перекладача, що офіційно закріпила вироблені

практикою перекладацької діяльності «права та обов'язки» перекладача й основи перекладацької етики. Хартія перекладача сформулювала основну вимогу до перекладу: «Будь-який переклад повинен точно передавати думку й форму оригіналу, дотримання такої відповідності є юридичним і моральним обов'язком перекладача» (Translator's Charter, 2011). Водночас Хартія наголосила на недопустимості буквального перекладу, постулювала необхідність змін, які мають на меті адаптувати оригінал до нових лінгвоетнічних умов сприйняття. Хартія перекладача була покликана сприяти утвердженню статусу перекладацької діяльності як самостійної професії.

Докладний аналіз традиційних уявлень про перекладацьку діяльність вимагає визнання того факту, що робота перекладача наприкінці ХХ сторіччя істотно ускладнилася. Як зазначає дослідниця перекладацького фаху І. Халеева, «перекладач-професіонал як фахівець інтерлінгвокультурної комунікації виявляється не допоміжною, а центральною фігурою міжнародного спілкування та взаєморозуміння» (Халеева, 1989, с. 6).

На сучасному етапі розвитку суспільства професійному перекладачеві вже недостатньо бути лише знавцем іноземної мови й посередником, який задовольняє зовнішню потребу іншомовного спілкування між людьми, розділеними лінгвоетнічними бар'єрами. Підтримуємо думку Л. Таланової (2007), що перекладач ХХІ сторіччя повинен бути висококваліфікованим менеджером у сфері ділової і професійної комунікації, мовним консультантом, який добре знає не тільки іноземну та рідну мови, але й всебічну інформацію про народи, що розмовляють цими мовами. Це вимагає від перекладача високої загальної і світоглядної культури, професійної компетентності, широкої ерудиції, комунікабельності, такту, постійного прагнення поповнювати знання, орієнтації на соціокультурні цінності й ідеали.

Глобалізаційні та інтеграційні процеси, жорстка конкуренція, запровадження нових технологій, вимоги щодо багатофункціональності перекладача та вміння його швидко адаптовуватися до змінних реалій сучасного світу також безпосередньо суттєво впливають на перекладацьку діяльність.

Комерційні ініціативи вийшли за межі геополітичних кордонів, і будь-яка компанія, що прагне розвиватися, повинна перетинати кордони, рекламувати свою продукцію за межами країни, брати участь у міжнародній торгівлі. Це єдиний шлях досягнення конкурентоспроможності. Оскільки міжнаціональна комунікація зростає, переклад електронних та інших засобів спілкування став необхідністю для компаній, задіяних у промисловості, торгівлі тощо. Обсяг документів, які повинні бути перекладені за межами національних кордонів, суттєво збільшився. З огляду на зазначені зміни та події в суспільстві й світі, ринок надання послуг перекладу можна характеризувати як глобальний, децентралізований, спеціалізований, динамічний, віртуальний і вимогливий (Olvera-Lobo, 2005).

Унаслідок розвитку нових технологій і послаблення економічних кордонів, перекладацькі послуги також вийшли за географічні межі. Відстань більше не є перешкодою для успішного перекладу. Як слушно зауважує Е. Пім, ринок ХХІ сторіччя став децентралізованим, оскільки маємо справу як із національним, так і з міжнародним ринком послуг (Рум, 2012). Це розширює сферу діяльності професії, але також і створює проблеми. Перекладачам усе важче знайти чітке визначення їхньої спеціалізації: у професійному середовищі тематика текстів оригіналу необмежена; робота часто містить незвичні мовні одиниці; комп'ютерні засоби, необхідні для її виконання, можуть бути досить різноманітними. До того ж існує шалена конкуренція, оскільки змагаються між собою перекладачі з різних країн світу. Технології також опосередковано впливають на типи текстів, із якими працюють перекладачі. Звичайно, завжди існує попит на переклад юридичних, економічних та інших галузевих текстів, але водночас збільшилася потреба в перекладі програмного забезпечення. Огляд ринку перекладацьких послуг доводить, що переклад матеріалів, пов'язаних із програмним забезпеченням і веб-сайтами, виконують перекладачі-локалізатори, а процес перекладу продуктів програмного забезпечення виокремився в особливу галузь – локалізацію. Адаптація до різних мов і культур, «локалізація», передбачає набагато більше, ніж просто переклад змісту, меню, онлайн-довідки

та інструкції. Якщо взяти до уваги звичайний веб-сайт, то можна помітити, що контент, розміщений на ньому, складається з тексту й зображень. Для того щоб звернутися до аудиторії в іншій країні, необхідно не лише перекласти текст, але й адаптувати зображення для кожної країни, у якій клієнт убачає потенційну аудиторію. Іншими словами, необхідно створити мережу взаємопов'язаних «глобальних і міжнародних» та національних веб-сайтів, які місцеві користувачі зможуть переглядати настільки ж вільно, ніби вони були написані тим, хто добре знає їхню мову та культуру. Подібні локалізації спонукають до пошуку оригінальних методів роботи, розвитку нових спеціальних навичок. За сучасних умов бути професійним перекладачем і працювати у видавництві або укладати міжнародні договори для Європейського Союзу чи для будь-якої іншої міжнародної організації неможливо, якщо ти не маєш доступу до баз даних пам'яті перекладів і програмного забезпечення для комп'ютерного верстання.

З огляду на інтенсивний розвиток нових галузей сучасного суспільства, практично неможливо передбачити, які галузі економіки будуть вимагати залучення більшої кількості перекладачів, навіть у середньотерміновій перспективі, оскільки тексти оригіналу дуже часто тісно пов'язані з новітніми технологіями, такими як системи мобільного зв'язку або технічні інновації, наприклад, в автомобільній промисловості. Перекладачі змушені додатково вивчати матеріал, що стосується нових галузей, дуже часто самотужки, і вони повинні завжди йти в ногу з новими досягненнями. Тому постійне самонавчання та саморозвиток є невід'ємним складником професійної діяльності перекладача.

Особливу увагу в ході вивчення умов професійної діяльності варто звернути на її віртуальний характер у сучасних умовах. Револьюційні досягнення в галузях інтернету й інформаційних та комунікаційних технологій змінили умови праці перекладачів, зокрема стосунки між перекладачами та клієнтами як між посередниками й користувачами. Раніше перекладачі мали переважно географічні обмеження, яких зараз не існує: більшість перекладацьких послуг пропонують і надають через інтернет. Для багатьох перекладачів із вільним графіком роботи (або фрилансерів) інтернет є основним, а іноді – єдиним

шляхом пошуку клієнтів. Деякі агентства вважають за краще існувати лише у віртуальній реальності, тоді як інші мають «фізичні» координати для організації роботи їхньої команди перекладачів. Незважаючи на це, така команда надає клієнтам послуги здебільшого он-лайн. Більшість ділових взаємин налагоджують через інтернет, за допомогою порталу перекладача чи агентства або завдяки численним каталогам, які пропонують послуги перекладачів-фрилансерів. Такі контакти роблять спілкування вільним, ефективним і заощаджують час. Отже, професійно необхідними для перекладача є вміння роботи в мережі Інтернет, навички офіційно-ділового спілкування, володіння основами ефективного пошуку інформації.

Технологічні інструменти й засоби, які тепер доступні для перекладачів, хоч і зробили виконання деяких видів роботи простішим, проте спричинили низку «проблем». Ринок перекладацьких послуг вимагає все менш реалістичних, надзвичайно коротких термінів виконання завдань, щоденний обсяг перекладу росте з неймовірною швидкістю. Існує невелика кількість, так званих, привілейованих перекладачів, які можуть дозволити собі працювати без суворих обмежень у часі. Більшість же професійних перекладачів повинні сприйняти ці умови й намагатися виконати переклад та догодити клієнтам, які стали більш вимогливими в питаннях якості перекладів і створили свої власні «критерії якості», що обмежують «свободу» перекладачів. У наші дні комп'ютерні інструменти, які використовують для перекладу й оброблення тексту, дають клієнтам змогу створювати власні глосарії, термінологічні бази даних і пам'ять перекладів. Доступ до цих баз для виконання одного (або кількох) конкретного завдання для одного клієнта допомагає перекладачеві досягти високого рівня термінологічної та фразеологічної точності й узгодженості у своїй роботі, а отже, більш високого рівня якості та продуктивності (Рум, 2012). Однак часто виникає неузгодженість у роботі баз даних різних фірм-виробників програм пам'яті перекладів, що може спричинити помилки або проблеми перекладу через те, що термінологічні бази даних не достатньо часто переглядають та оновлюють. Незважаючи на всі труднощі, перекладачі повинні поважати суворі правила,

окреслені клієнтами стосовно вимог щодо якості й стилю, оскільки їх невиконання може стати причиною відмови від готового перекладу редакторами агентств або клієнтами.

Характеризуючи сучасну сферу надання перекладацьких послуг, звернемося до результатів аналізу діяльності сучасних перекладачів, проведеного європейським дослідником Д. Гуадеком. Професійна діяльність перекладача у XXI столітті передбачає влаштування на роботу й підписання контракту; ведення переговорів; роботу над перекладацькими (локалізаційними) проектами; роботу з файлами; планування (час, фінанси, ресурси); підготовку матеріалу для перекладу; переклад; систему контролю якості (Gouadec, 2007).

Отже, професійна діяльність перекладачів змінювалася в часі та передбачала виконання не завжди лише перекладу. Із розвитком суспільства відбулася трансформація професійних обов'язків перекладачів, змінилися засоби та умови провадження професійної діяльності, розширився список професійних обов'язків перекладача. Проте в усі часи існування людства перекладачі відігравали посутню роль у життєдіяльності суспільства. Розуміння особливостей перекладацької діяльності, усвідомлення змінної системи вимог та обов'язків професії дають сьогодні змогу змодельовати те, якими знаннями й компетентностями повинен володіти сучасний перекладач, що є основоположним для професійної підготовки фахівців у сфері перекладу.

1.3 Особливості професійної підготовки перекладачів у країнах Європейського Союзу

Міжнародні організації неодноразово наголошували на важливості професії перекладача та його ролі в суспільстві. Зокрема, колишній президент Єврокомісії Ж. Баррозу у своїй промові зазначав: «...перекладачі є каталізатором інновацій, які сприяють збагаченню мов. Справді, переклад у сучасному глобалізованому світі став, як ніколи, найпотужнішим засобом і способом взаєморозуміння» (Opening speech by President Barroso, 2013). Відповідальна роль

перекладача в сучасному суспільстві зростає так само, як і попит на послуги перекладу. Підтвердженням популярності перекладацької професії слугує той факт, що, за даними вивчення світового ринку перекладацьких послуг, його обіг постійно зростає: 2017 року він сягнув 43 мільярдів доларів США. Згідно зі статистичними прогнозами, до 2021 року обіг світового ринку перекладацьких послуг становитиме 47,5 мільярда доларів США. Ринок перекладацьких послуг охоплює усний і письмовий переклад, субтитрування, дублювання й локалізацію (адаптацію перекладу до специфічних місцевих потреб) (The Statistics Portal, 2017). В умовах посиленого попиту на послуги перекладу у світі збільшується кількість навчальних закладів, що проводять професійну підготовку перекладачів.

Професійна підготовка майбутніх перекладачів в університетах країн ЄС відбувається за двома основними типами освітніх програм: програмами повної вищої освіти з тривалістю навчання, зазвичай, 5 років та послідовним здобуттям ступенів бакалавра, магістра; магістерськими програмами, що функціують незалежно від бакалаврських і передбачають 2 (рідше 1 – 1,5) роки навчання для студентів, які вже отримали ступінь бакалавра в певній галузі знань. Перша схема підготовки переважає в більшості країн об'єднаної Європи (Німеччина, Австрія, Данія тощо). В інших країнах поширені самостійні магістерські програми підготовки перекладачів (наприклад, Франція, Велика Британія та інші). Така ситуація вмотивована інтенсивним вивченням іноземних мов у межах нефілологічних освітніх програм підготовки фахівців. Після отримання диплома бакалавра чи магістра випускники, маючи достатній рівень знання іноземної мови, можуть продовжити навчання для здобуття ступеня магістра з перекладу, що в майбутньому суттєво розширить сферу їхньої професійної діяльності (Полупанова, 2005, с. 35–37).

У дослідженні зосереджуємо увагу на вивченні професійної підготовки перекладачів у Великій Британії, Німеччині та Франції – країнах-ініціаторах Болонського процесу, рушія, який активував механізм реформування освіти в усій Європі, зокрема й в Україні. Зазначені країни вирізняються високим рівнем

підготовки перекладачів і мають потужні системи професійних перекладацьких організацій та асоціацій. Експансія ідей Болонського процесу на теренах світового освітнього простору, вагомі напрацювання європейських дослідників у галузі теорії та практики професійної підготовки перекладачів впливають і на перекладацьку освіту в США. З огляду на це, ознайомлення зі специфікою перекладацької освіти в обраних країнах має вагоме значення для цілісного наукового пошуку з проблеми професійної підготовки перекладачів у США.

Професійна підготовка перекладачів у Великій Британії. Між Великою Британією та США існує тісний історичний зв'язок. Велика Британія відіграла провідну роль в історії американської держави в різних сферах, зокрема в царині вищої освіти. На етапі становлення вищої школи США відбулося експортування британської освітньої моделі, що в подальшому слугувала фундаментом для побудови американської національної системи вищої освіти. Вивчення особливостей професійної підготовки перекладачів у Великій Британії допомагає з'ясувати генезу ступеневої підготовки перекладачів у США, проаналізувати причиново-наслідкові зв'язки між освітніми системами двох країн і простежити процеси взаємовпливів та взаємозв'язків на сучасному етапі їхнього розвитку.

У Великій Британії на сьогодні існує більше як 30 освітніх закладів, що готують перекладачів. Дев'ятнадцять із сучасних університетів пропонують фах усних перекладачів («interpreters»), решта – письмових («translators»). Зокрема, освітні програми підготовки усних перекладачів існують у Батському університеті, Единбурзькому університеті Геріота Вотта, Лідському університеті, Лондонському столичному університеті, Міддлсекському університеті (м. Лондон), Манчестерському університеті, Ньюкаслському університеті, Солфордському університеті тощо. Програми підготовки письмових перекладачів наявні в Шеффілдському, Суррейському, Бристольському, Суонсійському, Ворвікському, Вестмінстерському, Лондонському, Естонському, Бірмінгемському, Батському та інших університетах (Brennan, 2010, с. 45).

Як зазначає О. Сергєєва, відповідно до Закону «Про вищу освіту» Великої Британії (Higher Education Act, 2004), навчання в університетах, зокрема й на

перекладацьких спеціальностях, відбувається на кількох рівнях. Першим є базова вища освіта («undergraduate education»), що триває 3 або 4 роки. Після закінчення бакалаврату студенти можуть продовжити навчання в магістратурі впродовж від 1 до 2 років. Якщо узагальнити, то підготовка перекладачів у межах бакалаврського, магістерського рівнів прогнозує здобуття таких ступенів: бакалавр гуманітарних наук у галузі усного та письмового перекладу («Bachelor of Arts» («Interpreting and Translation»)), магістр гуманітарних наук у галузі перекладознавства («Master of Arts (MA) in Translation Studies»), магістр гуманітарних наук у галузі літературного перекладу («MA in Literary Translation»), магістр гуманітарних наук у галузі прикладного перекладознавства («MA in Applied Translation Studies»), магістр гуманітарних наук у галузі перекладу конференцій («MA in Conference Interpreting»), магістр гуманітарних наук у галузі теорії і практики перекладу («MA in Theory and Practice of Translation») та інші. Окрім цього, після набуття ступеня бакалавра є змога продовжити навчання в магістратурі й отримати ступінь магістра перекладу («MA in Translation») або магістра філософії («Master of Philosophy»). Здобуття ступеня магістра є основною метою процесу підготовки майбутніх перекладачів у Великій Британії. Варто зауважити, що для студентів перекладацьких спеціальностей передбачено річну практику або навчання за кордоном у країні, мову якої вивчають (Сергєєва, 2013).

У Великій Британії також існує післядипломна освіта, у межах якої майбутні перекладачі можуть провадити наукову діяльність для здобуття наукового ступеня доктора філософії («Doctor of Philosophy (Dphil)») й отримання диплома («Postgraduate diploma (PGDip)»). Основною вимогою для отримання цього ступеня вважають наявність низки наукових публікацій і досліджень в обраній галузі (Universities of the UK, 2014).

Вагомим для розвитку професії перекладача й підвищення якості перекладацької роботи є те, що у Великій Британії працює налагоджена мережа професійних асоціацій та об'єднань перекладачів. Серед найбільш відомих асоціацій перекладачів Великої Британії, які тісно співпрацюють з

університетами в питаннях стандартизації підготовки й діяльності професіоналів, варто назвати: Інститут усного й письмового перекладу («Institute of Translation and Interpretation»), який є єдиною незалежною асоціацією професіоналів у галузі перекладу; Королівський інститут лінгвістів («Chartered Institute of Linguists»); Асоціацію перекладацьких компаній («Association of Translation Companies»), що об'єднує різноманітні компанії, бюро та центри перекладу у Великій Британії; Асоціацію літературних перекладачів («The Translators Association»); Європейську асоціацію машинного перекладу («European Association for Machine Translation») та ін. (European Society for Translation Studies, 2014).

Отже, перекладацька освіта Великої Британії є чітко структурованою, рівневою, має широкий спектр можливостей для ступеневої підготовки та післядипломної освіти перекладачів. Освітні програми для професійної підготовки перекладачів у Великій Британії зважають на спеціалізацію й особливості підготовки усних і письмових перекладачів. Зафіксовано тенденцію до переважання магістерських програм для підготовки фахівців сфери перекладу. У країні активно діють професійні організації й освітні заклади з питань стандартизації професійної підготовки перекладачів. Описуючи загалом стан перекладацької освіти у Великій Британії, зауважимо, що на університетському й урядовому рівнях у країні вживають необхідних заходів для підвищення престижності цієї професії. Постійна співпраця з Європейським Союзом, країнами Східної Європи, Азії та США сприяє заохоченню молоді до вивчення іноземних мов, культури й національних особливостей народів Європи та інших країн.

Професійна підготовка перекладачів у Німеччині. Німеччина – одна із засновниць Європейського Союзу, ініціатор укладання Болонської декларації та потужний центр економічного, інноваційного й освітнього розвитку в об'єднаній Європі. Німеччина є стратегічним партнером США, що ініціює комунікацію на різних рівнях між цими країнами, для забезпечення якої залучають перекладачів. Між освітніми закладами США й Німеччини культивують партнерські взаємини, практикують обмін студентами (наприклад, Вища школа усного та письмового

перекладу в Монтерей (США) й Університет Гільдесхайма (Німеччина)). Такі партнерські взаємини сприяють обміну досвідом і взаємопроникненню теоретико-методологічних та дидактичних особливостей професійної підготовки перекладачів в обох країнах.

Професійна підготовка перекладачів у Німеччині відбувається у 8 університетах Берліна, Бонна, Дюссельдорфа, Майнца, Гейдельберга, Гільдесхайма та Заарбрюкена. У кожному з цих університетів є змога обрати спеціальність із послідовним здобуттям ступенів бакалавра, магістра та з непослідовним, за яким бакалаврські й магістерські освітні програми не залежать одна від одної (Левицька, 2012, с. 92–95). Зазначимо, що раніше в університетах Німеччини існували такі форми навчання та вчені ступені, як магістр («Magister») і диплом («Diplom») із написанням магістерської або дипломної роботи відповідно. У зв'язку з участю Німеччини в Болонському процесі, форми навчання «магістр» і «диплом» припинили своє існування 2010 року, натомість уведена двоступенева система «бакалавр – магістр» («Bachelor-Master of Arts») (Bundesministerium für Bildung und Forschung, 2014).

Як зазначає Н. Левицька, бакалаврські освітні програми підготовки перекладачів у німецьких закладах освіти спрямовано на розвиток навичок усного й писемного мовлення, ознайомлення з культурою та літературою країни, мову якої вивчають. Студенти також опановують граматику, літературну творчість, особливості усного спілкування іноземною мовою. Перекладацькі дисципліни часто запропоновані за вибором. Особливістю навчальних планів освітніх програм для професійної підготовки перекладачів у Німеччині є те, що вони диференційовані за циклами (гуманітарний, соціальний, економічний, професійний) і розділами (фізична культура, навчально-виробнича практика, державна атестація). Кожен цикл навчання перекладачів має базову, обов'язкову, частину й варіативну (профільну), які регламентовані навчальним закладом. Саме варіативна частина повинна надати студентам змогу отримати поглиблені знання й навички для успішної професійної діяльності, підготувати їх до продовження навчання в магістратурі. В основі навчання лежить

загальнофілологічна освіта з двох іноземних мов, що доповнена семінарами з перекладу, введенням до однієї з галузей спеціалізації (техніка, право, природничі науки, медицина, економіка) та із загальнолінгвістичних і культурологічних дисциплін. В усіх університетах запропоновано комп'ютерні курси й дисципліни з інформаційних технологій. Процес навчання є гнучким, орієнтованим на індивідуальні потреби та інтереси студентів, що відповідає запитам європейського ринку праці, зважає на сучасні та майбутні практичні завдання, які поставатимуть перед студентами в подальшій професійній діяльності. Бакалаврський іспит складається з письмової бакалаврської роботи й усного випускного іспиту. Для вступу до магістратури в Німеччині обов'язковим є не лише отримання ступеня бакалавра в галузі перекладу, а й складання вступного іспиту, що підвищує рівень магістерської перекладацької освіти. Характерна ознака незалежних магістерських спеціальностей – їхня профільна спеціалізація. Програми підготовки магістрів-перекладачів розраховані на два етапи навчання. Перший етап навчального процесу охоплює загальні дисципліни (зазвичай, основи письмового й усного перекладу). На другому етапі передбачено вивчення спеціалізованих дисциплін, які залежать від обраного напрямку підготовки (Левицька, 2011).

До навчального плану підготовки перекладачів німецькі освітяни обов'язково включають дисципліни зі спеціалізації, які ознайомлюють студентів з основами в певній галузі знань та формують перекладацьку й текстову компетентність у сфері спеціалізації. Обов'язковими є заняття з розвитку культурної компетентності. Зміст культурологічних дисциплін може залежати від конкретної пари мов, ступеня схожості культур. Дисципліни з культури країни, мову якої вивчають, зазвичай, добирають за контрактивним принципом у міжкультурному аспекті, щоб студенти одразу могли відчутти корисність отриманих знань для аналізу вихідного тексту і створення тексту перекладу (Левицька, 2012, с. 92–95).

У Німеччині, як і у Великій Британії, існує розгорнута мережа асоціацій та організацій перекладачів. Згідно зі звітом, ініційованим і профінансованим

Генеральним директором із питань перекладу («Directorate General for Translation») при Європейській Комісії («Статус перекладацької професії у Європейському Союзі»), найвідомішими серед них є: Асоціація німецькомовних перекладачів художньої та наукової літератури («Verband deutschsprachiger Übersetzer literarischer und wissenschaftlicher Werke (VdÜ)»); Федерація усних та письмових перекладачів («Bundesverband der Dolmetscher und Übersetzer e.V. (BDÜ)»); Союз професійних письмових та професійних усних перекладачів («Fachverband der Berufsübersetzer und Berufsdolmetscher (ATICOM)»); Асоціація письмових та усних перекладачів («Verband der Übersetzer und Dolmetscher (VÜD)»); Асоціація перекладацьких компаній («Qualitätssprachendienste Deutschlands (QSD)»), заснована 1998 року, член Європейського союзу асоціацій перекладацьких компаній («The European Union of Associations of Translation Companies (EUATC)») (The status of the translation profession in the European Union. Final Report, 2012). Зауважимо, що деякі асоціації співпрацюють з освітніми закладами й допомагають майбутнім перекладачам набути практичний досвід перекладу ще під час навчання. Наприклад, Асоціація перекладацьких компаній («QSD») пропонує стажування випускникам перекладацьких освітніх програм протягом 2-6 місяців в одній із компаній, що входить до складу асоціації. У межах такої практики випускники ознайомлюються з організацією компанії, основами її роботи, системою менеджменту якості, що узгоджене із сучасними стандартами якості Міжнародної організації стандартизації й охоплює всі аспекти перекладацької роботи в перекладацькій компанії (Qualitätssprachendienste Deutschlands, 2014).

Отже, система підготовки перекладачів у Німеччині є рівневою, узгоджена зі ступеневою підготовкою фахівців у межах Болонського процесу, ґрунтована на компетентнісному підході. У системі німецької перекладацької освіти особлива увага зосереджена на практичній підготовці майбутніх перекладачів. Для цього в країні діє спеціальне фахове об'єднання, що забезпечує студентів реальними місцями практики ще в процесі їх підготовки. Існує мережа асоціацій та організацій перекладачів, які об'єднують фахівців перекладу в різних сферах.

У фокусі досліджень американських перекладознавців і педагогів-практиків перебуває також французька система професійної підготовки перекладачів, що вирізняється своєю своєрідністю й національними особливостями. Таке наукове зацікавлення пояснюють тим, що протягом останніх двадцяти років французька мова є другою (після іспанської), найбільш поширеною іноземною мовою, яку вивчають майбутні перекладачі в освітніх закладах США (Bilingual Education Benefits, 2017).

Професійна підготовка перекладачів у Франції. Сучасна система освіти Франції остаточно утвердилася понад два століття тому, на сьогодні її вважають однією з найкращих у світі. Французька система освіти має яскраво виражену національну специфіку. У цій країні власна система дипломів та освітніх ступенів, особливий розподіл на рівні. Вища освіта у Франції поділена на три рівні, після закінчення кожного з яких студент одержує диплом. Перший рівень розрахований на 2 роки навчання й завершується іспитом на отримання диплома про загальну (фр. «DEUG») або про науково-технічну (фр. «DEUST») освіту. Другий рівень триває 2-3 роки, після закінчення першого року видають диплом ліценціата (фр. «licence»), після завершення наступного року одержують диплом магістра (фр. «maîtrise»). На третьому рівні відбувається поглиблене вивчення обраної спеціальності, що супроводжуване самотійною науковою працею, тему якої претенденти зобов'язані сформулювати до вступу. Тільки після успішного закінчення цього етапу видають диплом про спеціальну вищу (фр. «DESS») або про поглиблену (фр. «DEA») освіту.

У Франції нараховують 80 університетів і близько 300 вищих шкіл (фр. «grandes ecoles»). Французькі освітні заклади відрізняються розмірами, але в цілому, незалежно від місця розташування, заклади гарантують високу якість освіти. Для невеликих університетів характерне різноманіття дисциплін і велика кількість студентів першого рівня вищої освіти. Університетам великих провінційних міст (Лілля, Тулузи, Ліона, Екс-ан-Провайса, Бордоіля, Гренобля), зазвичай, притаманна більш вузька спеціалізація, у них більше студентів, які навчаються на другому та третьому рівнях вищої освіти. У Паризькому окрузі

зосереджена чверть усіх французьких студентів. Принципової різниці між університетами й вищими школами не існує, може йтися лише про історично сформовані типи. Диплом випускника однієї з вищих шкіл за престижністю іноді цінують вище, ніж диплом університету (фр. Ministère de l'Enseignement Supérieur et de la Recherche, 2014).

У Парижі розташовані найвідоміші заклади освіти, що готують перекладачів у Франції: Вища школа усних та письмових перекладачів «ESIT» (фр. «École Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs») і відомий у перекладацькому світі інститут «ISIT» (фр. «Institut Supérieur d'Interprétation et de Traduction»), який нещодавно змінив назву на «Інститут управління та міжкультурної комунікації» (фр. «Institut de Management de Communication Interculturelle»). Останнім часом у країні помітна тенденція до збільшення кількості освітніх закладів, які пропонують освітні програми з усного або з письмового перекладу. Підраховано, що є більше як 60 різних програм, причому майже 20 із них завершується отриманням диплома про спеціальну вищу освіту («DESS»). Спеціалізованого перекладу (усного або письмового) навчають в освітніх закладах різного зразка: як у державних, так і в приватних. За даними Міністерства освіти Франції, щонайменше 15 університетів проводять підготовку перекладачів (університети Лілля, Тулузи, Монпельє, Гренобля, Парижа та інші). Окрім університетів, навчання перекладачів організоване у вищих школах та інститутах при університетах (наприклад, школа «ESIT» є підрозділом Університету Париж – 3 Нова Сорбонна), Вища школа усних перекладачів «ESUCA» (фр. «Ecole supérieure de cadres interprètes») входить до складу Тулузького університету 2 – Ле Мірай. Варто зазначити, що тривалість, зміст і рівень освітніх програм у всіх названих закладах освіти різні, залежно від того, які мови вивчають та на розвиток яких перекладацьких навичок вони розраховані. Найпоширенішими мовними парами, які опановують у французьких освітніх закладах майбутні перекладачі, є англійська, іспанська, французька. Популярні також італійська, російська, арабська й португальська мови. Лише кілька освітніх закладів пропонують вивчати японську, китайську, грецьку,

голландську та швейцарську мови. Важливу роль у професійній підготовці перекладачів у Франції відіграють виробничі перекладацькі практики. Такі практики проходять після третього й четвертого років навчання, вони тривають 6 та 8 тижнів відповідно. Усі освітні програми на здобуття диплома про спеціальну вищу освіту («DESS») передбачають 2 або 3 місяці виробничої практики. Проходження практики за кордоном для освітніх закладів Франції не завжди є обов'язковим. Якщо така практика регламентована навчальним планом освітньої програми для підготовки перекладачів, то вона може тривати від півроку до року. Наприклад, у Вищій школі перекладу «ESIT» усні перекладачі повинні обов'язково провести 12 місяців у країні другої іноземної мови й 6 місяців у країні третьої іноземної мови. «ESIT» – також провідна установа, де перекладачі можуть отримати диплом про поглиблене вивчення перекладу «D. E. A.» (фр. «postgraduate Diplôme d'études approfondies») (National Reports on the Training of Translators and Interpreters, 2012). У Франції готують різногалузевих перекладачів, спеціалістів із локалізації, термінології, юридичного перекладу, перекладачів офіційних документів тощо. Особлива увага нині зосереджена на навчанні перекладачів використовувати комп'ютерні технології в перекладі («CAT»-технології – «Computer Aided Translation (CAT) technologies»), володіти професійним програмним забезпеченням.

З огляду на усталені традиції перекладацької освіти у Франції, саме в цій країні розташована штаб-квартира Міжнародної федерації перекладачів («Fédération Internationale des Traducteurs»), до складу якої входить понад 100 професійних асоціацій перекладачів із 55 країн світу, кількість членів федерації – більше як 80 тис. осіб (Fédération Internationale des Traducteurs, 2017). Основна мета цієї організації – популяризація перекладацької професії, захист прав і свобод перекладачів, покращення умов праці фахівців сфери перекладу, просування досліджень у галузі теорії та практики перекладу, професійна підготовка перекладачів нової генерації.

Одним з основних документів, що регламентує освітній процес в освітніх закладах у досліджуваних країнах ЄС, є навчальний план. Від ефективності

побудови навчального плану залежить якість підготовки майбутніх перекладачів та успішність їхнього майбутнього працевлаштування. Саме правильний добір навчальних дисциплін і видів атестаційного контролю, навчальних та перекладацьких практик закладає фундамент професійної підготовки фахівця в галузі перекладу. В об'єднаній Європі все більше уваги приділяють підготовці перекладачів, зважаючи на потреби ринку, інформаційного суспільства й загальноєвропейських керівних установ. Постійне розширення кордонів Європейського Союзу з подальшим збільшенням кількості офіційних мов засвідчує необхідність єдності й адаптації термінів, норм, правил тощо. Саме тому для задоволення сучасних вимог європейської спільноти навчальні заклади Великої Британії, Німеччини, Франції та інших країн-учасниць Болонського процесу, що готують перекладачів, звертають увагу на вивчення нових систем термінології, управління документацією, використання інформаційних технологій для підвищення ефективності та продуктивності праці, максимально наближують навчальну діяльність до майбутньої професійної роботи. Нині навчання, яке раніше було зосереджене переважно на лінгвістичних аспектах, передбачає ознайомлення з перекладознавчими теоріями, розвитком нових професійних навичок (робота з документацією, термінологією, інформаційними ресурсами й технологіями тощо), опанування галузевого перекладу у сферах медицини, економіки, юриспруденції. Важливим елементом підготовки сучасного перекладача в ЄС також називають уміння пошуку та оцінювання інформації.

Окреслені вище тенденції перекладацької освіти у Великій Британії, Німеччині та Франції поширені в інших країнах ЄС, оскільки в умовах багатомовного співтовариства перекладачі відіграють одну з ключових ролей у забезпеченні міждержавної комунікації.

Швидка зміна парадигми перекладацької діяльності перекладачів у Єврозоні пов'язана з такими чинниками впливу на неї, як світові глобалізаційні та інтеграційні процеси, наявність великої кількості міжнародних організацій на теренах Європи, розвиток новітніх інформаційних технологій. Нові професійні

умови й функційні обов'язки вимагають нових умінь і знань від перекладачів у ЄС. Наприклад, робота письмового перекладача в ЄС передбачає кілька етапів. По-перше, такі перекладачі найчастіше мають справу з перекладом документації. Отже, на першому етапі перекладач повинен ознайомитися з документами мовою оригіналу та мовою перекладу. Наступний етап прогнозує ознайомлення з термінологією та добір еквівалентів, адекватних до контексту й стилю документа. Після цих підготовчих кроків фахівець виконує переклад. Завершальним етапом стає перевірка, редагування виконаного перекладу та комп'ютерне верстання. Іноді перекладач повинен пройти всі етапи від початку до кінця самостійно, а іноді він виконує лише редакторську роботу. Усні перекладачі в ЄС, зазвичай, залучені до перекладу конференцій, виконання синхронного перекладу під час засідань усеєвропейських або міжнародних організацій. Освітні програми професійної підготовки перекладачів у Великій Британії, Франції та Німеччині зважають на відмінності в способах виконання усного й письмового перекладу та передбачають розвиток у майбутніх перекладачів нових умінь, зумовлених потребами сучасності. Погляди дослідників і практиків підготовки перекладачів в об'єднаній Європі збігаються в тому, що майбутній перекладач повинен уміти виконувати всі згадані вище види перекладу та бути готовим реалізувати нові професійні завдання.

У контексті зусиль педагогів освітніх закладів ЄС з організації навчальної діяльності майбутніх перекладачів, з огляду на сучасні вимоги до фахівців у сфері перекладу та в руслі моделювання майбутньої професійної діяльності, можна простежити тенденції до широкого застосування ситуативного підходу до викладання перекладу. Навчальна діяльність організована так, щоб максимально наблизити процес перекладу «*in vitro*», який опановують студенти в умовах навчальних закладів, до реальної перекладацької діяльності «*in vivo*», що постає перед випускниками, які входять до професії (Krüger, & Serrano Piqueras, 2015). Наприклад, у Кельнському університеті прикладних наук у Німеччині при Інституті письмового перекладу та багатомовної комунікації в межах навчального плану підготовки магістрів викладають курс «Використання

інструментів перекладу під час виконання перекладацьких проектів» («University of Technology, Arts, Sciences, TH Köln, Master's program in Specialized Translation» (2017)). Цей навчальний курс спрямований на те, щоб навчити студентів самостійно виконувати складні перекладацькі проекти за допомогою перекладацького програмного забезпечення та інших інструментів перекладу, зокрема: програмного забезпечення з керування термінологією, системи пам'яті перекладів. На початку курсу студенти обов'язково ознайомлюються з основними принципами організації та керування перекладацькими проектами, оволодівають міжнародними стандартами якості, як-от стандартом Міжнародної організації стандартизації (МОС) – МОС 17100:2013 «Послуги письмового перекладу та вимоги до надання послуг письмового перекладу», що містить детальні вказівки стосовно того, як виконувати перекладацькі проекти.

Отже, перед викладацько-професорським складом європейських освітніх закладів, які готують перекладачів, постало завдання ознайомити студентів перекладацьких факультетів із ситуацією на ринку надання послуг перекладу й допомогти їм відтворити реальні умови професійної діяльності через імітацію роботи бюро перекладів. Для введення студентів до майбутньої професії під час навчання, у межах ситуативного підходу, їм запропонована рольова гра «Бюро перекладу» (див. рисунок 1.2 нижче). Такий підхід до викладання перекладу застосовують в Університеті Гранади в Іспанії, в Університеті Лідса в Британії, в Університеті Марії Кюрі-Склядовської в Любліні та в інших освітніх закладах країн ЄС.

Суть гри полягає в тому, що студентів поділяють на групи, кожна з яких відповідає за виконання конкретного етапу перекладу, який відрізняється від етапів, що виконує решта команди. Як зображено на рисунку, команда складається з п'яти студентів. Кожен з учасників має обрати якусь роль: фахівець із роботи з інформацією, термінолог, коректор, редактор або менеджер проекту. Щоразу, коли студенти виконують новий переклад, члени команди мають обрати іншу роль, щоб у підсумку кожен студент зміг побувати в усіх ролях. Викладачі ретельно контролюють процес виконання й прогрес у проектах під час роботи

над перекладом. Попрацювавши в таких командах під час університетського навчання, студенти отримують уявлення про кожен етап процесу перекладу та його роль у цілому.

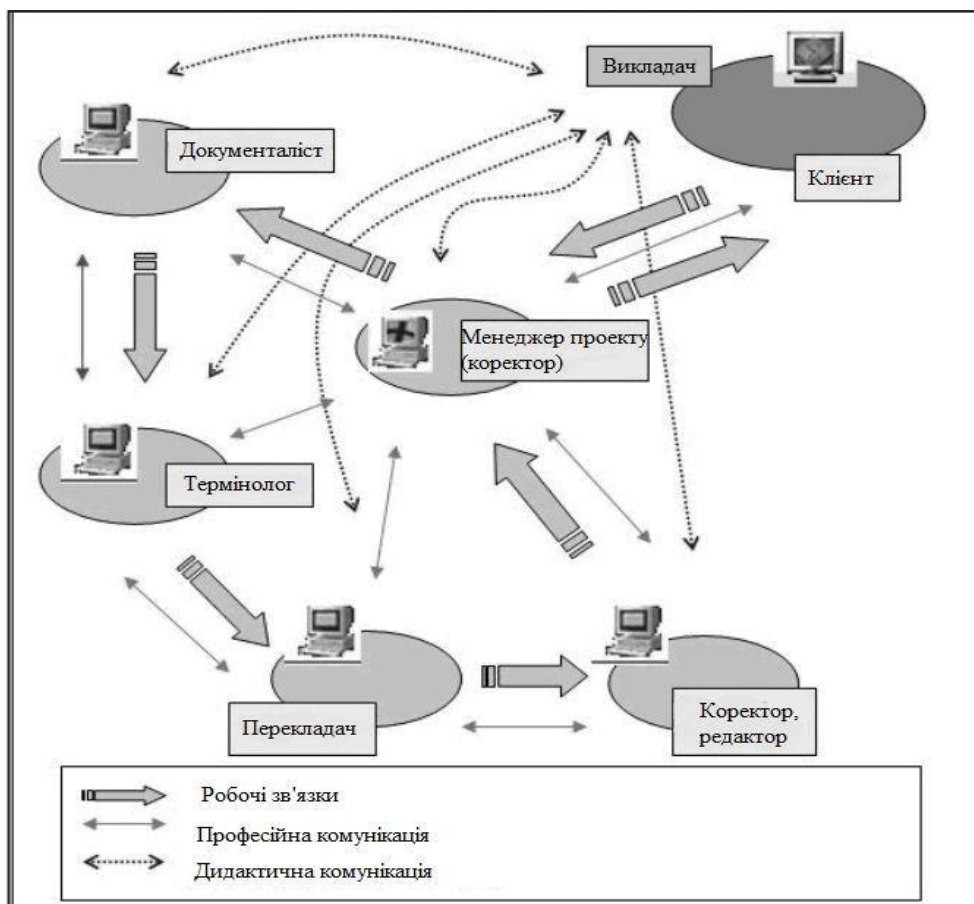

Рис. 1.2. Рольова гра «Бюро перекладів»

Джерело: Olvera-Lobo, 2005.

Окрім того, для забезпечення чіткої роботи всього механізму такого «Бюро перекладів» створюють спільні онлайн-платформи, які вможливають дистанційну комунікацію між учасниками команди й викладачами. Ці платформи допомагають менеджерів проекту й викладачам скоординувати етапи виконання перекладу, отримати консультації та обмінятися інформацією. Аналізований підхід до використання онлайн-платформ також сприяє самонавчанню студентів, оскільки він спрямований на студента, а не на викладачів. Студенти завжди можуть порадитися з викладачами, проте вони самостійно відповідають за правильність виконаного етапу й узгодженість результатів своєї роботи зі стандартами та потребами подальших етапів

перекладацького процесу в «Бюро перекладів». Застосування рольової гри «Бюро перекладів» у такий спосіб сприяє безпосередньому оцінюванню прогресу студента в практичній перекладацькій діяльності, оскільки викладачі можуть оцінити кінцевий продукт, а також усі інші етапи в процесі виконання роботи, що, по суті, реалізує комунікативний, цілісний і міждисциплінарний аспекти навчання. Методика викладання вирізняється тим, що основна увага зацентрована на процесах, які супроводжують переклад. Важливим є також те, що виконання різних ролей у грі «Бюро перекладів» студентами сприяє ознайомленню із взаємозв'язками між навчальними дисциплінами курикулуму.

Спільні платформи для виконання перекладацьких проектів існують не лише на рівні одного факультету, а й на рівні кількох країн. Популярним явищем став новий метод навчання перекладачів, що передбачає співвикладання кількох викладачів із різних навчальних закладів у різних країнах. Наприклад, студенти з університетів Фінляндії, вивчаючи японську мову, через спільну платформу й засоби онлайн-комунікації виконують перекладацькі проекти зі студентами з Японії. Такі міжкордонні перекладацькі проекти стають усе більш популярними з розвитком засобів зв'язку та інформаційних технологій (Dalsky & Garant, 2016). Міжвишівська, викладацька та студентська співпраця відповідає процесу конвергенції проекту Європейського Союзу, що називають «європейським простором для вищої освіти».

Навчання перекладачів у європейських освітніх закладах передбачає, що студенти ще в процесі підготовки отримують певну самостійність виконання перекладацьких завдань, беруть участь у проектах, повністю моделюючи майбутню професійну діяльність і формуючи відчуття відповідальності за виконання перекладу. Справді, у реальному професійному житті перекладачі не мають інших фахівців, які б крок за кроком контролювали й виправляли їх у процесі роботи. Коли перекладачі, особливо фрилансери, потребують допомоги редакторів, то вони самостійно контактують з агентством або з клієнтом, щоб подолати певні труднощі перекладу. Використання спільних робочих інструментів дає студентам змогу обговорювати проблеми або питання, які

можуть виникнути під час виконання роботи як з однокласниками, так і з викладачами (Alcina, 2002). Члени команди «Бюро перекладів» залишаються на зв'язку під час цього процесу й, за бажанням, можуть отримати додаткову інформацію та відгуки. Цей практичний підхід також зміцнює ще один аспект, що має важливе значення для професійних перекладачів: активна участь у командній роботі. Чимало європейських викладачів акцентують на важливості навчання студентів індивідуальної роботи, а також навчання працювати як член великого колективу, з іншими перекладачами й фахівцями в суміжних галузях, з експертами в предметній сфері певного перекладу для досягнення високої якості.

Професійна підготовка перекладачів у країнах-учасниках Болонського процесу, про які йшлося вище, не має масового характеру. Кількість закладів освіти, що надають освітні послуги з навчання перекладачів, невелика. У Європі нараховують близько 250 освітніх закладів, які готують перекладачів (УНІАН, Новини ЄС, 2010). Попри чисельність освітніх закладів, якість професійної підготовки перекладачів достатньо висока. Якості перекладацької освіти досягають завдяки оригінальним освітнім програмам, чіткій спеціалізації, залученню світових фахівців із перекладу до навчального процесу, реальній виробничій перекладацькій практиці та здебільшого обов'язковому відвідуванню країн, мови яких вивчають. Підготовка перекладачів у європейських навчальних закладах має багаторівневу структуру, наявна докторська підготовка. Ключове місце в організації навчання перекладачів у європейських країнах-учасниках Болонського процесу посідають побудова навчального плану з огляду на потреби ринку праці, навчальна діяльність, що моделює майбутню професійну, створення спільних комунікативних платформ. На думку науковців, перекладачів і викладачів-практиків об'єднаної Європи, застосування рольових ігор, що імітують професійну діяльність, позитивно впливає на розвиток професійно важливих компетентностей майбутніх перекладачів, відображає зв'язки між цими компетентностями й мотивує студентів до навчання та саморозвитку. Орієнтований на реальний ринок перекладацьких послуг підхід до підготовки перекладачів у країнах Європи (Великій Британії, Німеччині, Франції)

віддзеркалює потреби країн ЄС та слугує інструментом навчання запотребуваних і конкурентоспроможних фахівців у галузі перекладу.

Рішучі дії країн-учасниць ЄС щодо реформування національних систем вищої освіти спонукали науковців до розв'язання проблеми укладання універсальних освітніх програм для професійної підготовки перекладачів, пошуку компетентнісних моделей фахівця перекладу. Потужний конгломерат дослідників-перекладознавців і перекладачів-практиків, представників різних перекладацьких шкіл країн-учасниць ЄС ініціює невпинний науковий пошук шляхів удосконалення перекладацької освіти та розвитку перекладознавчої науки в умовах сьогодення. Флагманами перекладацької освіти в ЄС є такі країни, як Велика Британія, Німеччина та Франція. Ці країни мають перевірені часом і досвідом системи професійної підготовки перекладачів, слугують цінним джерелом інформації для розвитку теорії та практики професійної підготовки перекладачів у США.

1.4. Структурні компоненти професійної компетентності фахівця з перекладу

Наразі у світовому освітньому просторі активно впроваджують компетентнісний підхід, оскільки саме у формування компетентності закладають ідеологію змісту освіти. Хоч компетентнісний підхід зародився в другій половині XX століття в США, своє визнання він дедалі більше отримує за межами країни. Наприклад, у Великій Британії концепція компетентнісно-орієнтованої освіти обрана як основа для національної системи кваліфікаційних стандартів ще 1986 року (Гаврищак, 2006). Стандарти професійної підготовки перекладачів у Великій Британії обов'язково охоплюють перелік компетентностей і результатів навчання різних видів перекладачів.

Плеяда вітчизняних і зарубіжних науковців досліджувала особливості компетентнісного підходу та його ключових елементів. Проблеми трактування компетентності та значення її для розвитку особистості вивчали провідні

українські науковці, із-поміж яких – С. Гончаренко (витлумачення явища компетентності), І. Тараненко (компетентність як здатність до найефективнішого застосування знань), І. Ящук (життєва компетентність особистості) та інші. Зауважимо, що компетентність та її структура потрактовані дослідниками з різних позицій. У вузькому розумінні її кваліфікують як володіння знаннями, що допомагають сприймати будь-що аргументовано, професійно, висловлювати авторитетне судження. Водночас компетентність схарактеризована як рівень досягнення компетенцій, стосовно яких фахівець має належні знання й досвід.

Професійна компетентність фахівця поставала предметом аналізу в дослідженнях О. Антонової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Л. Карпової, Н. Кузьміної, О. Ломакіної, А. Маркової, Г. Монахова, Н. Ничкало, М. Павлютенкова, А. Пискунова, М. Розова, В. Сластьоніна. У працях сучасних американських науковців (Р. Ашер, І. Московіц, С. Отер, І. Стекіч) проблема визначення професійної компетентності описана в контексті системи знань і вмінь, необхідних для провадження професійної діяльності. З іншого боку, англійські дослідники М. Вудкок і Д. Френсис та американський учений Дж. С. Старк вважають, що професійна компетентність формується лише у взаємозв'язку із соціальними установками фахівця, зокрема через професійну ідентичність, професійну етику, конкурентоспроможність, прагнення до наукового вдосконалення, мотивацію до продовження освіти. Канадські науковці Є. Джимез, М. Леннон, П. Мерсер, Х. Мурей і М. Робінсон під професійною компетентністю розуміють не лише знання свого предмета, діяльності (змістова компетентність), але й комунікабельність, здатність до вибору ефективних методів діяльності, забезпечення можливості для практики й зворотного зв'язку, уміння працювати з різними людьми. Науковці Т. Браже, Н. Запрудський, В. Ломакіна стверджують, що професійна компетентність становить певну систему, яка інтегрує знання, уміння, навички, професійно значущі якості особистості, що забезпечують виконання особистих професійних зобов'язань. Зважаючи на велику кількість тлумачень поняття «професійна компетентність», більшість науковців описує професійну компетентність через структурні

елементи або через набір компетентностей (Дубасенюк, 2011). Зарубіжні й вітчизняні дослідники наголошують на тому, що ключові компетентності нестабільні, мають змінну та динамічну структуру, залежать від пріоритетів суспільства, мети освіти, особливостей і можливостей самовизначення особистості в соціумі (Гьоніг (Honig) (1995); Дубасенюк (2011); Калашнікова (2015); Кіралі (Kiraly) (2017); Луговий (2013); Рашкевич (2014); Таланова (2010); Шефнер (Schäffner, 2016) та ін.).

На думку експертів Ради Європи, людина, оволодівши низкою компетентностей, які охоплюють певний рівень знань, умінь, ставлень, зможе провадити складні, багатофункційні, поліпредметні види діяльності; ефективно розв'язувати проблеми, тобто стати спеціалістом, здатним реагувати на нові запити часу (Рашкевич, 2014). На наш погляд, компетентнісна модель фахівця є системоутворювальним чинником для відбору змісту освіти й форм його реалізації в навчальному процесі через формування та розвиток професійно важливих компетентностей. З огляду на це, компетентнісна модель перекладача, виконуючи орієнтувальну, скеровувальну, інтегральну, програмну й контрольну функції, постає необхідним компонентом освітнього процесу підготовки перекладачів і повинна бути застосована як основа для побудови освітньої траєкторії, слугувати критерієм якості освіти. Більш докладного аналізу потребують особливості професійної компетентності перекладача, схарактеризовані європейськими та американськими науковцями.

У перекладознавчій науці професійна компетентність перекладача потрактована з погляду когнітивістики й дидактики вже протягом більше як 20 років. Доведено, що основою професійної компетентності перекладача був природний переклад (Harris (1976); Harris & Sherwood (1978)), тобто вроджена здатність будь-якої двомовної людини (білінгва) перекладати. Цей вид перекладу в руслі засвоєння мови ще називають рідним перекладом («*native translation*» (Toury, 1995)) або ситуативним перекладом («*circumstantial interpreting and translation*» (Angelelli, «A Professional Ideology», «A Glimpse» (Angelelli, 2010))). У контексті когнітивної парадигми визначення професійної компетентності

перекладача зосереджене більше на розумових процесах професіоналів, що відбуваються, коли вони виконують перекладацькі завдання, на відміну від просто білінгвів. Згідно з американськими дослідниками Г. Шрів та Б. Даймонд (Shreve & Diamond 1997, p. 247), перекладача від перекладача-білінгва відрізняє характер і розвиток ресурсів тривалої пам'яті й те, як вони активуються в різних комунікативних завданнях. Тобто професійна компетентність перекладача осмислена як накопичення ресурсів і створення зв'язків, які активують опановані знання через систематичні ефективні тренування. Г. Шрів також акцентує увагу на необхідності систематичного навчання й усвідомленої практики, наголошуючи на важливості вибору завдань для підготовки перекладачів («The Deliberate Practice» (Shreve, 2006)).

Інтерпретація професійної компетентності перекладача та її складників запропонована групою експертів із країн ЄС (К. Валеро-Гарсеш (C. Valero-Garcés), С. Вандепетт (S. Vandepitte), Ф. Дієго (F. Diego), Ю. Гамб'є (Y. Gambier), А. Краузе (A. Krause), Р. Мартиконіс (R. Martikonis), М. Олохан (M. Olohan), М. Платонова, А. Ротвелл (A. Rothwell), Т. Свобода, Т. Томашкевич (T. Tomaszkiwicz), Д. Тудич (D. Toudic), Д. Чобану (D. Ciobanu)), що залучені до освітнього проекту під назвою «Європейський магістр із перекладу» (ЄМП) («The European Master's in Translation (EMT)») під егідою Генерального директорату з питань перекладу при Європейській Комісії, який опікується 285 загальноєвропейськими освітніми програмами з підготовки фахівців освітніх ступенів бакалавр та / або магістр. Розробляючи структуру професійної компетентності перекладача, експерти зосереджували увагу насамперед на тому, якими компетентностями повинен оволодіти майбутній перекладач на момент закінчення навчання, щоб успішно виконувати свої професійні обов'язки. Для розвитку компетентностей, які входять до складу професійної компетентності перекладача, на думку експертів, варто брати до уваги весь період навчання перекладачів. Обов'язковим для студентів-перекладачів на завершальному етапі навчання є володіння робочими мовами (на рівні C2: «Вільне володіння мовою (Рівень майстерного володіння)»), згідно із загальноєвропейськими

компетентностями володіння іноземною мовою). Експертна група зосереджувала увагу на особливостях усного й письмового перекладу, щоб сприяти реалізації цих компетентностей, оцінюванню їх застосування та пришвидшити розроблення освітніх програм, що відповідали б зазначеним компетентностям. Під терміном «компетентність» експерти розуміють поєднання вмінь, знань, поведінки та усвідомлення важливості виконання поставлених завдань. Також зауважено, що за певних умов набір знань, умінь і поведінки регламентований уповноваженим органом, організацією або експертами, із якими співпрацює той чи той перекладач (ЕМТ, 2009).

Експертна група Генерального директорату з питань перекладу при Європейській Комісії зауважує, що надання перекладацьких послуг передбачає досконале знання мови, тематики, міжкультурних особливостей і вимагає технологічної та інформаційної обізнаності. З огляду на це, до складників професійної компетентності перекладача належать такі компетентності: надання перекладацьких послуг, мовна, інтеркультурна, інформаційна, тематична, технологічна. Важливим є те, що компетентності, виокремлені в кожній із шести галузей, взаємопов'язані. Докладну характеристику запропонованих європейськими експертами компетентностей та знань й умінь професіонала-перекладача подано в таблиці А.1 додатку А.

Отже, професійна компетентність перекладача витлумачена експертами Європейської Комісії як здатність особистості провадити професійну діяльність на основі набутих професійних компетентностей, які сприяють розвитку творчого потенціалу особистості, професійному саморозвитку й самовдосконаленню. Водночас професійна компетентність є якістю особистості майбутнього фахівця та характеризує рівень його інтеграції як до середовища професійної діяльності, так і до різних соціальних середовищ, входження до яких зумовлює необхідність виконання різних соціальних ролей (Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication, 2009).

Відповідно до позиції європейських експертів, на розвиток зазначених ними компетентностей має бути спрямоване навчання в освітніх закладах, що

проводять професійну підготовку перекладачів (Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication, 2009).

Компоненти, із яких складається професійна компетентність перекладачів, перебували в центрі особливої уваги світових теоретичних та емпіричних досліджень. Проте тільки дві групи науковців проводили лонгitudні емпіричні студії для підтвердження запропонованих теорій: група Автономного університету Барселони (Іспанія) «РАСТЕ» (іспан. «Procés d'Adquisició de la Competència Traductora i Avaluació») і група «TransCompp» («The Development of Translation Competence»), що охоплює багатонаціональну команду дослідників, яку очолювала австрійська дослідниця С. Гьопферіх. Обидві моделі пропонують низку взаємопов'язаних складників компетентності – субкомпетентності (Gopferich, 2009; Gopferich et al, 2011; РАСТЕ, 2009, 2011). Ці наукові розвідки були спрямовані на те, щоб закласти основу для освітніх програм професійної підготовки перекладачів. Дослідники стверджують, що мета будь-якої освітньої програми підготовки перекладачів – це перехід від початкового рівня володіння мовою або мовами на початку навчання до добре розвиненої професійної компетентності після завершення навчання. Професійна компетентність відіграє ключову роль у професійній підготовці перекладачів, оскільки вона об'єднує основні знання, уміння й характеристики особистості перекладача, яких необхідно набути протягом усього періоду навчання.

Як зазначено вище, дві найбільш ґрунтовні моделі, запропоновані «РАСТЕ» і «TransComp», – це єдині моделі, випробувані в процесі емпіричного дослідження набуття й розвитку професійної компетентності перекладача, їх успішно використовують під час створення освітніх програм підготовки перекладачів в освітніх закладах Європи та США. Названі моделі більш докладно описані нижче.

Модель «РАСТЕ» складається з п'яти взаємопов'язаних субкомпетентностей: 1) білінгвальної; 2) екстралінгвальної; 3) інструментальної; 4) перекладознавчої; 5) стратегічної (див. рис. 1.3). Модель також містить психофізіологічний складник. Разом усі субкомпетентності становлять «систему

субкомпетентностей, що взаємодіють, змінюються та перебувають в ієрархічній залежності» (РАСТЕ, «Acquiring Translation Competence», 2000, р. 100).

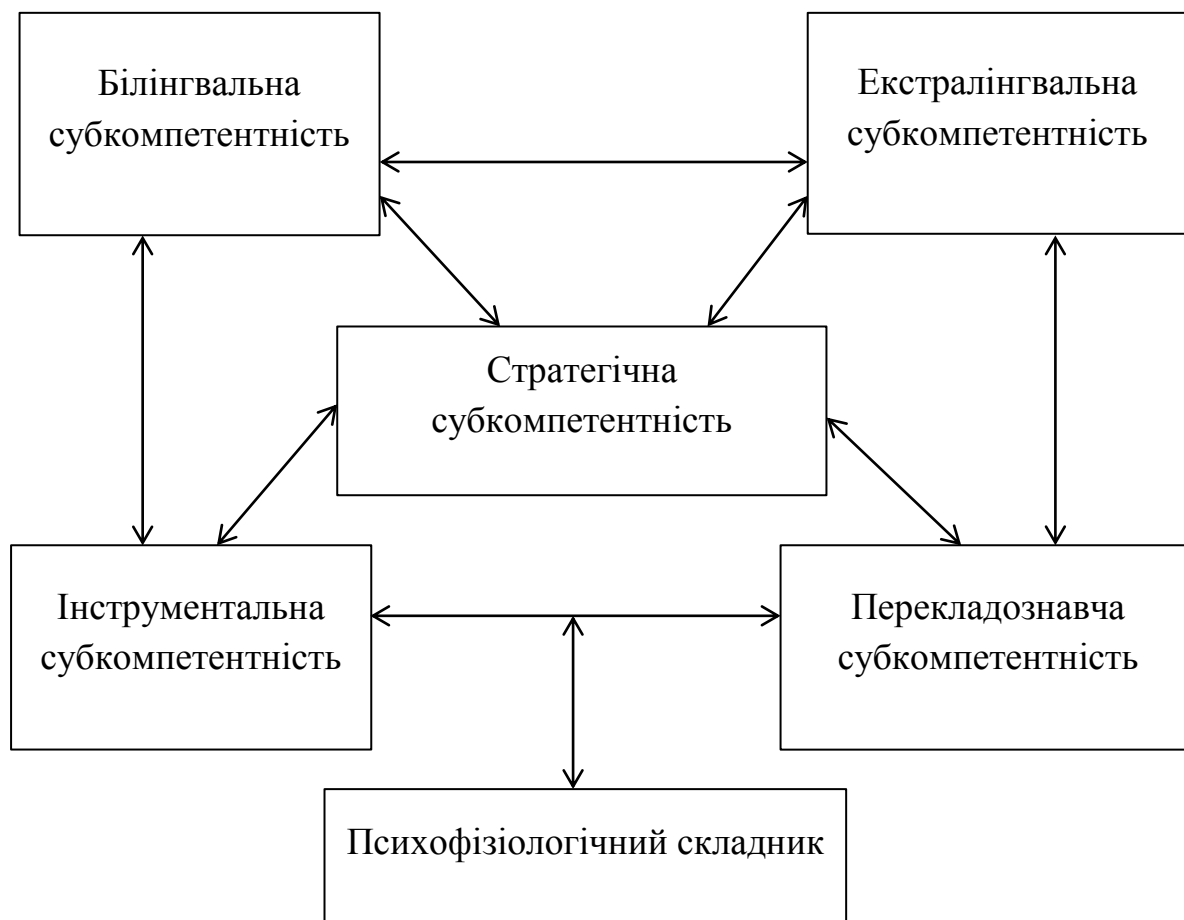

Рис. 1.3. Модель професійної компетентності перекладача, розроблена групою дослідників «РАСТЕ»

Джерело: РАСТЕ, «Investigating Translation», 2005, р. 610.

Модель «TransComp» базована на основі когнітивної моделі професійної компетентності перекладача Г. Гьоніга (див. рис. А1 додатку А) та моделі «РАСТЕ», але має деякі варіації. Вона представляє 6 компетентностей: 1) комунікативну компетентність у щонайменше двох мовах; 2) галузеву; 3) інструментально-дослідницьку; 4) процедурно-активаційну; 5) психомоторну; 6) стратегічну (див. рис. 1.4).

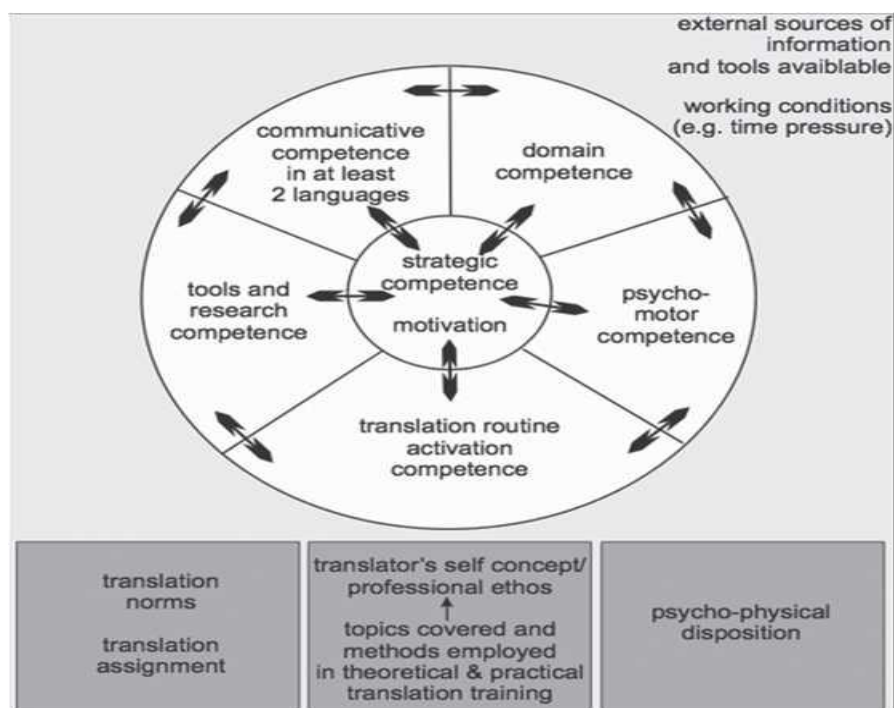

Рис. 1.4. Модель професійної компетентності перекладача групи «TransComp»

Джерело: Gopferich, 2009, p. 21.

У цій моделі чітко простежуваний вплив досліджень «РАСТЕ»: чотири компетентності з шести збігаються з тими, що зазначені в моделі «РАСТЕ»; обидві моделі містять стратегічну компетентність як ключовий елемент, комунікативна компетентність у моделі «TransComp» відповідає білінгвальній, інструментально-дослідницька компетентність – інструментальній, стратегічна й галузева приблизно відповідають екстралінгвальній субкомпетентності в моделі «РАСТЕ». Останні дві компетентності, які відрізняються у двох моделях, пов'язані з розвитком пізнавальних здібностей. Так, модель «TransComp» репрезентує процедурно-активаційну компетентність, яка представляє знання процедур та прийомів перекладу, а також здатність їх застосовувати на практиці, і психомоторну компетентність, пов'язану з навичками читання, письма й користування сучасними інформаційними технологіями. Нижче схарактеризовано елементи моделей професійної компетентності перекладача «РАСТЕ» та «TransComp».

Білінгвальна субкомпетентність охоплює «прагматичні, соціально-лінгвістичні, текстові й лексико-граматичні знання в кожній мові» (РАСТЕ,

«Investigating Translation», 2005, p. 610). Вона містить знання про комунікативну ситуацію, функції мови, композицію тексту та знання термінів. Ця субкомпетентність також представляє здатність контролювати інтерференцію між мовною парою (Montero & Faber, 2009).

Формуючи й розвиваючи білінгвальну субкомпетентність, студенти набувають знання про прагматичні, соціолінгвістичні, лексичні та граматичні особливості мови оригіналу й мови перекладу, про комунікативні ситуації та жанри, вивчають еквівалентні пари. У процесі підготовки студенти ознайомлюються з часто вживаними жанрами, які доводиться перекладати, починаючи від найбільш поширених (рецепт, туристична брошура, оглядові статті) до специфічних і вузькогалузевих (медичний інформаційний листок, інструкція медичного препарату, медична картка пацієнта, договір перевезення, договір купівлі, судові рішення тощо). Багато науковців як у Європі, так і за її межами аналізують спеціалізований переклад, зважаючи на теорію жанру, та пропонують жанрову таксономію в перекладі медичних (Montalt & Gonzalez Davis, 2004; Mayor Serrano, 2007), юридичних (Alcaraz & Huges, 2002; Borja Alto, 2007), технічних (Byrne, 2012), веб-локалізаційних або інших матеріалів (Jimenez- Crespo, 2009).

Екстралінгвальна субкомпетентність охоплює «енциклопедичні», тематичні знання та знання про культуру» (РАСТЕ, 2005, р. 610). Розробники моделі «TransComp» наголошують на тому, що екстралінгвальна компетентність також передбачає спеціальні знання з галузі, у якій спеціалізуватиметься перекладач.

Перекладознавча субкомпетентність – це переважно декларативні загальні знання про сутність перекладу й основні аспекти професії. Вона містить: 1) знання про функції перекладу: типи одиниць перекладу, необхідні процедури, які використовують (стратегії й методи), типи перекладацьких проблем; 2) знання, пов'язані з професійною перекладацькою діяльністю, знання ринку праці (РАСТЕ, 2003, р. 92). Перекладознавча субкомпетентність за своїм змістом нагадує процедурно-активаційну компетентність моделі «TransComp», в основі

якої лежать лексичні, граматичні, термінологічні, прагматичні, крос-культурні, технологічні, галузеві, професійні, етичні та інші види знань. Перекладознавча субкомпетентність, що охоплює знання про переклад, прогнозує й ґрунтовне вивчення світового ринку перекладацьких послуг, ознайомлення з різними типами працедавців, замовників, вимог до фахівців, аудиторії, на кого розраховані послуги перекладу, основ ведення бізнесу з надання перекладацьких послуг.

Інструментальна субкомпетентність у моделі «РАСТЕ» так само, як й інструментально-дослідницька компетентність у моделі «TransComp», стосується знань про: 1) технологічні інструменти перекладу й технології перекладу, які застосовують у професійній діяльності перекладача; 2) джерела інформації для перекладу – паперові або онлайн-словники всіх видів, енциклопедії, граматики, книги зі стилістики, корпори (збірники термінологічних відповідників), пам'яті перекладу тощо. Інструментальна компетентність охоплює як технологічні навички, так і навички ведення й оформлення документації. Що стосується останнього, то навчальною метою в ході формування цієї компетентності є набуття знань про основні джерела документації всіма робочими мовами (тлумачні словники, двомовні словники, термінологічні бази даних (на зразок «IATE», що використовують у ЄС), головні одномовні та двомовні корпуси (збірники термінів і паралельних текстів) (на зразок «*Corpus del Espanol*», створеного Іспанською королівською академією, Британського національного корпусу текстів, англійських, іспанських та португальських корпусів, розроблених Університетом Бригама Янга (США) тощо), паралельні бази пам'яті перекладів (як-от «Opus Corpus» або «Webitext»). Зазначені джерела вивчають у межах спеціалізованих курсів із кожної окремої галузі (медичний, юридичний переклади та інші).

Значення інструментальної субкомпетентності зросло протягом останніх двох десятиліть, оскільки неможливо уявити перекладацьку професію без технологій, що їй допомагають (O'Brien, 2012). В ідеалі, як зазначає Е. Пім (2013), студенти повинні вміти використовувати всі потенційні технології ще на

початку навчання. До технологій належать як спеціалізовані технології для перекладу, так і загальні вміння користуватися комп'ютером (робота з текстовим редактором, зокрема коригування й редагування, керування файлами, робота з онлайн-платформами, що відтворює особливості роботи онлайн-систем перекладацьких агентств, робота з електронною поштою, користування мережею Інтернет, а саме ефективними способами пошуку в пошукових програмах тощо). Художній переклад, до прикладу, вимагає професійних користувацьких навичок, а також навичок роботи з документацією в режимі он-лайн та оф-лайн. Сучасний професійний технічний переклад не може бути виконаний без використання програм пам'яті перекладів та інструментальних засобів управління термінологічними базами.

У центрі моделей професійної компетентності перекладача основним і найбільш важливим компонентом є *стратегічна* субкомпетентність. Її мета полягає в розв'язанні проблем і гарантуванні ефективності процесу: вона виявляється через планування перекладацького проекту, оцінювання перекладацького процесу й отримання часткових результатів, активує різні компетентності та компенсує недоліки, виявляє проблеми перекладу й застосовує процедури їх виконання. Ця субкомпетентність вимагає оперативних знань і взаємодіє та мобілізує всі інші субкомпетентності для того, щоб виконати будь-яке поставлене перекладацьке завдання, що може постати перед перекладачами під час виконання фахових обов'язків. Для набуття цієї компетентності протягом навчання студентів ознайомлюють з основними проблемами перекладу та представляють їм можливі стратегії їх розв'язання на всіх рівнях. Здатність розв'язувати всі можливі проблеми, які з'являються в процесі роботи, та ефективне виконання адекватного перекладу цільовою мовою в окреслені часові межі для тесту чи для проекту означають, що студенти набули достатньо високого рівня стратегічної компетентності.

Модель «РАСТЕ» містить окремий *психофізіологічний складник*, який вважають не субкомпетентністю, а «невід'ємною частиною всіх спеціальних знань» (РАСТЕ, 2003, р. 91). Цей складник представляє: 1) когнітивні

компоненти, такі як пам'ять, сприйняття, увага та емоції; 2) поведінкові аспекти (інтелектуальна цікавість, наполегливість, старанність, необхідна сила духу, упевненість у власних силах, уміння оцінювати свої можливості, мотивація); 3) здатності, такі як творчість, логічні міркування, аналіз і синтез тощо (РАСТЕ, 2003). Розвиток цих пізнавальних навичок необхідний для успішного навчання в умовах вищої школи. У моделі «TransComp» психофізіологічному складнику частково відповідає психомоторна компетентність. Варто зазначити, що група дослідників під керівництвом С. Гьопферіх представляє психофізіологічні властивості перекладача окремим блоком.

Наукове зацікавлення педагогів-практиків становить не лише компонентний склад професійної компетентності перекладача, а й процес її набуття та особливості його контролю й моніторингу. Існує три моделі набуття професійної компетентності перекладача: модель «РАСТЕ» («Acquiring Translation Competence», 2000) та американських дослідників Г. Шрів («Cognition», 1997) і Д. Кіралі («Growing a Project-Based», 2000). Найпопулярнішою є модель «РАСТЕ» (див. рис. 1.5).

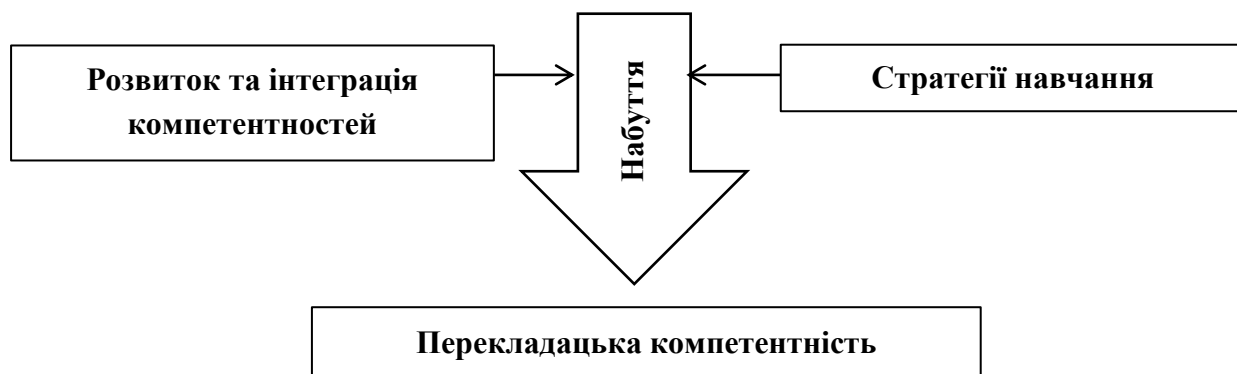

Рис. 1.5. Модель набуття професійної компетентності перекладача, розроблена групою «РАСТЕ»

Джерело: РАСТЕ, 2000.

Згідно з висновками групи науковців «РАСТЕ», набуття перекладачем професійної компетентності – це динамічний, циклічний процес, під час якого суттєву роль відіграє розвиток стратегічної компетентності та оперативних перекладацьких знань. У моделі «РАСТЕ» набуття професійної компетентності

перекладача розпочинається з формування й розвитку конкретних субкомпетентностей із подальшою інтеграцією всіх субкомпетентностей для того, щоб їх пріоритезувати залежно від специфіки завдання або комунікативної ситуації. Цей процес не обов'язково означає, що студенти набувають нових декларативних знань; імовірніше, трансформуються вже наявні знання (РАСТЕ, 2000). Неоднорідний і складний характер стратегічної компетентності передбачає, що її формування є безкінечним процесом (Neubert, 2000): високопрофесійні перекладачі постійно отримують нові знання й об'єднують їх із наявними.

За висловом дослідників групи «РАСТЕ», інтеграція й реструктуризація наявних субкомпетентностей (наприклад, білінгвальної субкомпетентності в конкретній комунікативній ситуації або в текстовому жанрі) можуть відбутися тільки тоді, коли субкомпетентність активована конкретними стратегіями навчання. Учасники дослідження проекту «РАСТЕ» запропонували стратегії навчання, засновані на проблемному навчанні (Hurtado, 1999; Gonzalez Davis, 2004). Тобто перекладацькі вміння формуються через виконання низки завдань, які не обов'язково передбачають переклад, а більшою мірою спрямовані на розвиток усіх компонентів професійної компетентності перекладача.

Відповідно до моделей професійної компетентності перекладача, запропонованих групами дослідників «РАСТЕ» і «TransComp», з'ясовують пріоритетність субкомпетентностей, яких студенти набувають у процесі опанування як усієї освітньої програми, так і кожного конкретного курсу. Це дає змогу визначити, які навички чи компоненти кожної субкомпетентності, сформульовані як навчальні цілі освітньої програми, можуть бути передбачені в кожній дисципліні.

Разом із лонгітюдними дослідженнями структури професійної компетентності перекладача, що проведені вченими «РАСТЕ» і «TransComp», у фокусі нашої роботи перебуває модель професійної компетентності перекладача, запропонована американським дослідником, перекладачем і педагогом-практиком Д. Кіралі. На думку вченого, професійна компетентність перекладача

складається з особистісної (ОК), соціальної (СК), перекладознавчої (ПК) компетентностей. Саме поєднання цих трьох компетентностей, за висловом науковця, становить професійну компетентність перекладача. Кожна компетентність представляє певні особистісні характеристики, знання й уміння (див. рис. 1.6).

Рис. 1.6. Модель професійної компетентності перекладача, запропонована Д. Кіралі

Джерело: Kíraly, 2006.

Варто зазначити, що в США активно використовують дослідження груп європейських учених «РАСТЕ» і «TransComp», присвячені описові структури професійної компетентності перекладача. Розроблені моделі професійної компетентності перекладача застосовують для побудови курикулумів із підготовки перекладачів, добору змісту дисциплін і комплексу методів навчання, спрямованих на формування й розвиток субкомпетентностей професійної компетентності перекладача. У зв'язку з тим, що американські освітні заклади, які пропонують професійну підготовку перекладачів, є автономними та самостійними у виборі змісту й теоретичних засад такої підготовки, дослідження

щодо уніфікації підготовки перекладачів у США не є поширеними. З огляду на таку ситуацію, перевірені компетентнісні моделі підготовки перекладачів європейських колег-освітян здобули популярність в американському академічному колі.

Отже, компетентнісний підхід до навчання фахівців визнаний європейськими й американськими дослідниками як ефективний спосіб підготовки майбутніх перекладачів. Серед основних завдань педагогів постає витлумачення професійної компетентності перекладача та її складників для того, щоб побудувати освітні програми навчання з огляду на їх формування й розвиток. На виконання цього завдання в країнах ЄС спрямовано колективні зусилля груп дослідників («РАСТЕ», «TransComp», «Європейський магістр із перекладу»). У США в процесі професійної підготовки перекладачів широко використовують моделі професійної компетентності перекладача згаданих груп у поєднанні з авторською моделлю Д. Кіралі. У всіх моделях професійна компетентність перекладача представлена як компонентна структура, що складається з окремих елементів – субкомпетентностей або компетентностей. Більшість субкомпетентностей (компетентностей) проаналізованих моделей хоч і має різні назви, проте збігається за змістом знань, умінь та здатностей.

Висновки до першого розділу

У розділі обґрунтовано концептуальні засади компаративного дослідження проблеми професійної підготовки перекладачів у США з позицій теоретичного, методологічного та практико-прогностичного концептів. В основу дослідження покладено низку положень щодо цілісного дослідження теоретичних і практичних засад професійної підготовки перекладачів у США. Дослідження здійснювалося з урахуванням: зовнішніх та внутрішніх чинників, що забезпечують конкурентоздатність перекладацької освіти та якість професійної підготовки перекладачів; особливостей професійної діяльності перекладачів та сучасних вимог до якості перекладацьких послуг; світових тенденцій розвитку

вищої освіти та моделей професійної компетентності перекладача; педагогічних закономірностей освітнього процесу, загальнопедагогічних та специфічних принципів навчання. Методологічними орієнтирами наукового пошуку обрано системний, цілісний, компаративний, міждисциплінарний, інтегративний та культурологічний підходи.

Уточнено методологію дослідження та здійснено інтерпретацію його основного поняттєво-термінологічного апарату, зокрема таких понять: «перекладацька освіта», «професійна підготовка перекладачів» та «система професійної підготовки перекладачів». На основі вивчення наукового дискурсу американського перекладознавства встановлено, що поняття «перекладацька освіта» (translator (interpreter) education) використовується для позначення процесу і результату навчання майбутніх перекладачів. Професійна підготовка перекладачів (translator (interpreter) training) розуміється як система професійно спрямованих організаційних і педагогічних заходів, що забезпечують оволодіння студентами знаннями, уміннями та навичками, необхідними для ефективного здійснення майбутньої перекладацької діяльності, які формують та розвивають професійну компетентність, професійно важливі й соціально значущі якості особистості. Підсумовано, що поняття «система професійної підготовки перекладачів» етимологічно поєднує кілька понять («система», «педагогічна система», «професійна підготовка перекладачів»). Осмислення змісту й сутності базових понять спонукало до висновку, що «система професійної підготовки перекладачів» – це динамічна педагогічна система з функціональною структурою, яка містить взаємопов'язані та взаємозумовлені компоненти (цільовий, законодавчо-нормативний, інституційний, організаційний, теоретико-методологічний, змістово-технологічний, діагностично-результативний), що забезпечують цілісність і неперервність процесу професійної підготовки, уможлиблюють якісні зміни в освітньому процесі й ефективно впливають на проектування індивідуальної освітньої траєкторії фахового зростання майбутнього перекладача відповідно до вимог професійної діяльності, сприяють професійному самовизначенню, розвитку професійної компетентності та

професійно важливих особистісних якостей, готовності до професійної діяльності, професійного самовдосконалення й самореалізації.

Результати аналізу наукової літератури, світових вимог до якості перекладацьких послуг засвідчили необхідність нового розуміння професії перекладача в контексті глобалізації й інтеграції суспільних процесів, розвитку мовної політики, поширення крос-культурної комунікації. Цілісне розуміння особливостей професійної діяльності перекладача потребувало занурення в історичний екскурс для опису хронології основних подій з історії перекладацької діяльності. Ретроспективний аналіз професійної діяльності перекладача довів, що її розвиток має поступовий прогресивний характер і залежить від зовнішніх та внутрішніх детермінант розвитку цивілізованого суспільства. На підставі аналізу розробленої П. Копанєвим та Дж. Штайнером періодизації становлення й розвитку професійної діяльності перекладача простежено трансформацію змісту перекладацької діяльності (різновиди усного й письмового перекладу, управління перекладацькими (локалізаційними) проектами, редагування перекладів, робота з файлами, підготовка матеріалів до друку, забезпечення якості перекладацьких послуг тощо) та зміни умов праці перекладача (віддаленість, віртуальність, географічна незалежність, професійне програмне забезпечення).

Для сприяння гармонізації, підвищення стандартів перекладацької діяльності, узгодження освітніх програм підготовки майбутніх перекладачів в умовах світового освітнього простору важливе значення має вивчення європейських підходів до професійної підготовки перекладачів. Зазначено, що професійна підготовка перекладачів у країнах ЄС (на прикладі Великої Британії, Німеччини та Франції) відбувається на засадах компетентнісно-орієнтованої моделі, яка слугує основою для відбору та структурування змісту освіти й форм його реалізації в освітньому процесі через формування та розвиток професійно важливих компетентностей фахівця. З'ясовано, що поняття *«професійна компетентність перекладача»* витлумачене групою експертів ЄС, залучених до освітнього проекту стандартизації перекладацької освіти *«Європейський магістр із перекладу»* (*«European Master's in Translation (EMT)»*), як *«гармонійне поєднання знань, умінь,*

поведінки та усвідомлення їхньої важливості для виконання поставлених завдань». Набір знань, умінь і поведінка регламентовані певним органом, організацією чи експертами, із якими або на яких працює перекладач. Практичну цінність становлять такі європейські моделі професійної компетентності перекладача, як «РАСТЕ» («Procés d'Adquisició de la Competència Traductora i Avaluació»), «TransComp» («The Development of Translation Competence») та «ЕМТ», що використовують у системі перекладацької освіти США. *Модель «РАСТЕ»* складається з п'яти взаємопов'язаних субкомпетентностей: білінгвальної, екстралінгвальної, інструментальної, перекладознавчої та стратегічної, а також із психофізіологічного складника, який містить когнітивні (пам'ять, сприйняття, увага, емоції) та поведінкові (інтерес, наполегливість, старанність, сила волі, упевненість у власних силах, рефлексія, мотивація) аспекти й здатності (творчість, логічне мислення, аналіз і синтез тощо). *Модель «TransComp»* ґрунтована на моделі професійної компетентності перекладача Г. Гьоніга, представляє шість субкомпетентностей: комунікативну, галузеву, інструментально-дослідницьку, процедурно-активаційну, психомоторну, стратегічну. До складників професійної компетентності перекладача в *моделі «ЕМТ»* європейські експерти зараховують перекладацьку, мовну, інтеркультурну, інформаційну, тематичну й технологічну. Наукове зацікавлення становить запропонована американським науковцем у галузі перекладацької освіти Д. Кіралі авторська модель професійної компетентності перекладача, що складається з особистісної, соціальної та перекладознавчої компетентностей.

Зміст розділу висвітлений у працях дослідника: [115, 116, 118, 121, 128, 129, 131, 136, 138, 141, 142, 146, 151, 153, 158, 464].

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У США

У розділі схарактеризовано генезу розвитку перекладацької освіти в США; з'ясовано вимоги американського суспільства до професійної діяльності та професійної компетентності перекладачів; обґрунтовано соціальну роль перекладача в умовах мультикультурного американського суспільства; проаналізовано теоретичні підходи та принципи до професійної підготовки перекладачів в американському досвіді.

2.1 Генеза розвитку перекладацької освіти у США

Сполучені Штати Америки – це країна іммігрантів, де переклад відіграє важливу функцію, оскільки є невід'ємним інструментом комунікації населення й держави, допомагає в дотриманні національної безпеки, сприяє процесам глобалізованої торгівлі та налагодженню міжнародних відносин. У США немає єдиної офіційної мови, хоч у 32 штатах ухвалено закони, які визнають англійську мову офіційною (U.S.ENGLISH, 2016). Проте навіть у цих штатах передбачені винятки, які дають змогу використовувати інші, ніж англійська, мови у сферах охорони здоров'я, служб, що дбають про безпеку громадян, під час судових слухань, навчання іноземних мов та у сфері туризму. Перепис населення 2013 року засвідчив, що понад 60 мільйонів людей розмовляють іншою, ніж англійська, мовою вдома, причому 37,5 мільйона з них спілкуються іспанською або креольською іспанською (United States Census Bureau, 2013). Така ситуація впливає на те, що США – це п'ята у світі найбільша іспаномовна країна. Доказом лінгвального різноманіття в США є також те, що станом на 2015 рік населення країни послуговувалося 350 мовами. До п'ятірки штатів, де використовують найбільшу кількість мов, увійшли Каліфорнія (251 мова), Техас (201 мова), Вашингтон (193 мови), Аризона (180 мов) та Вірджинія (167 мов) (див. додаток

Б). Наявність численних іншомовних громад у межах кордонів однієї з найбільших країн світу породжує суспільну потребу в перекладачах, що зумовлює постійний розвиток системи професійної підготовки перекладачів США та модифікацію відповідно до запитів суспільства.

Аналіз праць, присвячених дослідженню особливостей підготовки перекладачів у США (К. Анджелеллі (C. Angelelli), Р. Вошборн (R. Washbourne), Д. Келлі (D. Kelly), Дж. Кернс (J. Kearns), Д. Кіралі (D. Kiraly), С. Коліна (S. Colina), О. Мартинюк, А. Нойберт (A. Neubert), Е. Пім (A. Pym), Д. Соуер (D. Sawyer), Г. Шрів (G. Shreve) та інші), вивчення історіогенезу освітніх програм підготовки фахівців у сфері перекладу засвідчили, що виникнення й розвиток перекладацької освіти в США вмотивовані певними внутрішніми та зовнішніми чинниками. До внутрішніх чинників належать такі:

- соціально-економічний розвиток країни (підйом економіки після років «Великої депресії», розвиток ринкових відносин і підприємництва, міжнародної торгівлі та зв'язків);
- демографічна ситуація (збільшення приросту населення, зокрема й носіїв інших мов і культур, зростання кількості іммігрантів у країні);
- політична ситуація (курс внутрішньої та зовнішньої політики держави, спрямований на забезпечення спокійної, конструктивної, творчої соціально-політичної ситуації в суспільстві, а отже, потреба налагодити внутрішній діалог між населенням);
- соціально-психологічні й етичні проблеми американського суспільства (морально-психологічний клімат у суспільстві, спосіб і стиль життя різних верств населення, взаєморозуміння та взаємотерпимість між представниками різних народів і культур);
- правове регулювання вищої освіти (поява законодавчих актів та правових норм, що окреслили межі правового поля вищої освіти).

Серед зовнішніх чинників варто виокремити:

- завершення Другої світової війни, створення міжнародних організацій для запобігання війнам у світі (Ліга націй, ООН);

- глобалізація в контексті економіки, технологій і соціокультурного середовища (міжнародна комунікація на різних рівнях);
- інтернаціоналізація та глобалізація вищої освіти (імміграція іноземних студентів, освітня мобільність);
- розвиток інновацій, науково-технічний прогрес (створення й упровадження новітніх технологій, просування їх на світовому ринку, локалізація товарів і послуг).

Під впливом окреслених чинників перекладацька освіта поступово розвивалася, нині вже існує велика кількість освітніх закладів, які пропонують освіту на бакалаврському, магістерському й докторському рівнях, а також широкий вибір різних за тривалістю та спрямуванням освітніх програм для одержання певного сертифіката. Аналіз праць зарубіжних дослідників щодо особливостей підготовки перекладачів у США (Е. Архона (E. Arjona), М. Гаддіс Роуз (M. Gaddis Rose), І. Гентцлер (E. Gentzler), М. Дойль (M. Doyle), В. Парк (W. Park), Е. Пім (A. Pym) та ін.), вивчення історії становлення й розвитку перекладацької освіти дали змогу виокремити чотири періоди:

- I I період (1949 – 1969 рр.) – зародження перекладацької освіти (поява перших освітніх програм професійної підготовки перекладачів);
- II період (1970 – 1982 рр.) – утвердження перекладацької освіти (зростання кількості освітніх програм професійної підготовки перекладачів, збільшення видів спеціалізації, поява мережі асоціацій спеціалізованих перекладачів);
- III період (1983 – 1999 рр.) – комп'ютеризація перекладацької освіти (упровадження новітніх комп'ютерних технологій в освітній процес професійної підготовки перекладачів);
- IV період (із 2000 року й донині) – модернізація перекладацької освіти (популяризація дистанційного навчання, онлайн-програм професійної підготовки перекладачів, застосування новітніх інформаційних технологій і програмного забезпечення, збільшення кількості сертифікатних програм, поява нової спеціальності – «Локалізація»).

Доцільно більш докладно схарактеризувати кожен період розвитку перекладацької освіти в США. *Перший* період (1949 – 1969 *рр.*) ознаменував зародження перекладацької освіти через появу перших освітніх програм професійної підготовки фахівців у сфері перекладу. Цей період стосується повоєнних років після завершення Другої світової війни. Перша програма для професійної підготовки перекладачів була створена в Джорджтаунському університеті 1949 року, після успішного використання усного синхронного перекладу під час Нюрнберзького процесу. Нині університет пропонує курси для одержання диплома в галузі письмового й усного конференц-перекладу для шести мов А. Будучи членом Міжнародної асоціації освітніх закладів, що здійснюють підготовку усних та письмових перекладачів (CIUTI) з 1965 року, Джорджтаун має вагомий міжнародний статус, а директор відділу перекладу є редактором популярного щоквартального журналу «The Jerome Quarterly».

Проте відкриття освітньої програми в Джорджтауні не стало суттєвим поштовхом до появи схожих освітніх програм в інших університетах. Наступна освітня програма професійної підготовки перекладачів з'явилася лише 1965 року в Монтереї, коли був відкритий відділ письмового та усного перекладу й розпочате навчання перекладачів. У цей час також створені організації, які об'єднують перекладачів, сприяють обміну професійним досвідом, допомагають захищати їхні права. Варто зазначити, що громадянське суспільство в Сполучених Штатах дуже розвинене, тому поява великої кількості неурядових об'єднань усних і письмових перекладачів є природним явищем. Домінантну роль виконує Американська асоціація перекладачів (ААП) («American Translators Association, ATA»). Для порівняння кількості асоціацій перекладачів та їхніх членів у країнах Європи й Північної Америки звернемося до таблиці 2.1. Згідно з поданими відомостями, за кількістю асоціацій для перекладачів лідирують США. Помітний відрив від інших країн за чисельністю перекладачів, які працюють, і за кількістю членів перекладацьких організацій демонструють саме США. У цій країні практично нараховують майже стільки ж перекладачів, скільки в усій Європі загалом (69 130 та 74 856 відповідно).

Таблиця 2.1.

Асоціації усних та письмових перекладачів у світі

Країна	Асоціації	Члени	Загальна кількість потенційних усних та письмових перекладачів	Відсоток членів асоціацій від загальної кількості потенційних перекладачів
Австрія	5	1,415	1,631	87
Бельгія	1	380	1,898	20
Болгарія	2	359	466	77
Хорватія	8	726	366	198
Кіпр	1	66	100	66
Чехія	5	978	1,299	75
Данія	4	1,440	999	144
Естонія	2	291	166	175
Фінляндія	3	4,342	966	449
Франція	5	2,615	10,256	24
Німеччина	5	8,878	14,219	62
Греція	6	729	1,665	44
Ірландія	1	118	966	12
Італія	5	1,363	8,924	15
Литва	2	121	333	37
Люксембург	1	48	200	24
Нідерланди	4	2,340	3,263	72
Польща	5	1,839	3,330	55
Португалія	4	772	1,165	66
Румунія	3	380	1,299	31
Словаччина	3	611	599	102
Словенія	4	809	300	269
Іспанія	12	2,571	6,960	37
Швеція	3	1,651	1,698	97
Об'єднане Королівство	8	6,998	10,822	64
РАЗОМ	103	41,286	74,856	55
Швейцарія	6	1,021	1,498	68
Австралія	4	1,082	3,929	28
Канада	11	4,438	6,394	69
Сполучені Штати Америки (включаючи регіональні відділення та підрозділи АТА, які зазначаються як окремі асоціації)	31	16,560	69,130	24

Джерело: (International Federation of Translators, 2011).

Наявність великої кількості професійних об'єднань перекладачів у США вмотивована тим, що історія їх створення сягає 1950 років і розвивається

паралельно зі становленням перекладацької освіти в країні. Під час першого періоду зародження перекладацької освіти в США започатковано низку асоціацій фахівців у сфері перекладу, які надалі стали потужними й авторитетними центрами професійного розвитку перекладачів.

Американська асоціація мовних фахівців («The American Association of Language Specialists (TAALS)») була заснована у Вашингтоні 1957 року. У статутах асоціації зауважено, що її членом можна стати за наявності ґрунтовного перекладацького досвіду та спонсорського внеску. Наразі до цієї асоціації входять перекладачі різних спеціалізацій з усієї Західної півкулі, а нових членів приймають після схвалення більшістю (дві третини від загальної кількості) загальних зборів асоціації (The American Association of Language Specialists, 2011).

1959 року створено найвідомішу та найпотужнішу в Сполучених Штатах Американську асоціацію перекладачів (ААП) – найбільше професійне об'єднання перекладачів. Нині асоціація нараховує понад 11 тисяч членів із 90 країн, із-поміж яких усні й письмові перекладачі, викладачі, менеджери проектів, розробники інтернет-сайтів і програмного забезпечення, бюро перекладів, лікарні, університети й державні установи. Членом цієї організації може стати будь-яка людина, яка цікавиться письмовим або усним перекладом із професійною або з науковою метою (American Translators Association, 2016). ААП пропонує своїм членам сертифікаційні іспити з більш як 15 мовних пар (ATA By laws, 2016). Асоціація є афілійованим членом Міжнародної федерації перекладачів (FIT) і розташована в Александрії (штат Вірджинія). На відміну від профспілок, ААП представляє інтереси як «працівників», так і «роботодавців», тобто й перекладачів, які виконують переклади, і бюро перекладів, які їх купують (American Translators Association, 2016). Основна мета ААП – сприяння професійному розвитку перекладачів, його підтримка та підвищення авторитету перекладацької професії (ATA Certification program, 2016). Для досягнення цієї мети асоціація пропонує велику кількість освітніх послуг, зокрема низку одноденних семінарів і практичних занять протягом усього року, щоосені

організовує конференцію ААП. Під час цих подій проводять освітні й навчальні заходи з проблем перекладу різними мовами.

У ході першого періоду становлення перекладацької освіти велику роль відіграли законодавчі акти та правові норми, покликані регулювати функціонування системи освіти в країні загалом. Так, 1958 року ухвалено Закон «Про освіту в інтересах національної оборони» («The National Defence Educational Act (NDEA)»), де основною метою державної політики в галузі освіти стало зміцнення науково-технічного потенціалу США та підготовка кадрів нової генерації, які б відповідали вимогам часу. Закон сприяв зростанню асигнувань на розвиток наукових досліджень в університетах, зміцненню матеріально-технічної бази освітніх закладів і залученню висококваліфікованих іноземних фахівців для підготовки національних кадрів. У США, що перетворилися на світову наддержаву, катастрофічно бракувало людей, які знають іноземні мови. Цей недолік був ліквідований 6-м розділом закону. Згодом, 1965 року, вийшов Закон «Про вищу освіту» (1965, 1998, 2003, 2008) («The Higher Education Act»), який став основою законодавства в галузі вищої освіти, регламентував фінансові, організаційні, правові та інші засади функціонування системи вищої освіти США. Цей документ спрямований на врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної підготовки. Із 2008 року діє оновлений закон, що містить низку поправок, які стосуються авторських прав і використання інформації. 1968 року оприлюднено Закон «Про мови і освіту» (1968, «The Bilingual and Education Act (BEA)»), який відображав ставлення держави до різноманітності населення, культури й освіти в країні, висвітлював зміну поглядів на явище імміграції.

Отже, впродовж першого періоду становлення перекладацької освіти у США, було створено кілька освітніх програм професійної підготовки перекладачів на базі освітніх закладів. Широку підтримку професія перекладача отримала від асоціацій та організацій, створених протягом перших двадцяти років, які не лише представляли інтереси фахівців у сфері перекладу, а й надавали змогу підвищити рівень знань, підтвердити кваліфікацію, опанувати

нові види галузевого перекладу. Започатковані в другій половині XX століття перекладацькі організації переросли в потужні центри розвитку перекладацької освіти та професії. На законодавчому рівні відбулися зміни, які також посприяли тому, що держава звернула увагу на перекладацьку освіту, підтримавши її становлення й подальший розвиток.

Другий період в історії перекладацької освіти та професії в США датований 1970 – 1982 роками. Це період запровадження нових освітніх програм професійної підготовки перекладачів і появи мережі асоціацій галузевих перекладачів. Починаючи з 1970 років, у перекладацькій освіті в США розпочався бурхливий розвиток. Так, 1970 року в Центральному громадському коледжі Сіетла відкрито першу дворічну освітню програму підготовки сурдоперекладачів. Державний університет Нью-Йорка в Бінгемптоні з 1971 року пропонує постбакалаврську освітню програму для одержання диплома письмового перекладача. Цього ж року в Бінгемптоні започатковано навчання літературних перекладачів. При університеті починає працювати Центр досліджень у галузі перекладу, що публікує серійне видання «Translation Perspectives». Для 70 рр. і початку 80 рр. загалом характерна поява нових і становлення наявних освітніх програм професійної підготовки перекладачів. Дослідження в галузі навчання перекладу активно проводять у Монтереї. Навчання біблійного перекладу організоване через Літній інститут лінгвістики в Далласі, що регулярно пропонує курси в семи коледжах та університетах у Сполучених Штатах і в школах Англії, Франції, Німеччини, Сингапуру, Австралії та Нової Зеландії, зосереджуючи увагу на підготовці лінгвістів, здатних працювати з носіями мов національних меншин.

1974 року освітня програма кафедри англійської мови та порівняльного літературознавства в університеті штату Арканзас розпочала свій «перекладацький семінар (воркшоп)», відтоді щороку випускає близько 12 студентів зі ступенем магістра образотворчих мистецтв у перекладі («Master of Fine Arts in Translation»), які виконують переклад художніх текстів, зазвичай, англійською мовою. Модель літературного семінару (воркшопу) стала

американською особливістю в межах традиції вільних мистецтв (ATA Mission Statement, 2017). Одним із найбільш цікавих перекладацьких воркшопів є воркшоп при кафедрі порівняльного літературознавства в університеті штату Айова, що започаткував освітню програму професійної підготовки для одержання ступеня магістра образотворчих мистецтв у перекладі 1977 року. Наразі освітня програма розрахована на такі мови А, як англійська, французька, німецька. 1978 року відкрито освітню програму для судових перекладачів в Університеті штату Флорида з двома мовами А – англійською та іспанською (Рум, 2009).

Велика кількість іспаномовного населення в США впливає на те, що більшість освітніх програм має професійний характер. Короткотривалі сертифікатні програми (для тих, хто вже завершив бакалаврську програму) із мовами А іспанською та англійською були розроблені в таких навчальних закладах, як Університет штату Джорджія (1970 р.), Каліфорнійський університет у Лос-Анджелесі (1981 р.), Університет штату Каліфорнія в Сан-Дієго (1980 р.), Університет штату Делавар (1979 р.). Крім того, факультет іспанської та португальської мов в Університеті Бригама Янга відкриває бакалаврську освітню програму для отримання ступеня бакалавра мистецтв з усного та письмового перекладу іспанською й англійською мовами як мовами А. Університет Пуерто-Рико започатковує постбакалаврську освітню програму з перекладу з мовою А іспанською 1974 року. Є також програми, які забезпечують інститути або факультети, наприклад: Технологічний інститут Роза-Гулмена пропонує дворічну програму для підготовки технічних перекладачів, починаючи з 1979 року. Крім того, в усій країні широкої популярності набувають освітні програми, що зорієнтовані на галузеві спеціалізації й передбачають невелику кількість студентів.

Водночас з'являється низка асоціацій спеціалізованих перекладачів. Так, Національна асоціація судових усних та письмових перекладачів («The National Association of Judiciary Interpreters and Translators (NAJIT)») була включена до складу корпорації «Асоціація судових усних та письмових перекладачів» 1978

року («The National Association of Judiciary Interpreters and Translators», 2017). Її членами є судові усні й письмові перекладачі, які практикують розмовну мову, а також судді, доктори філософії з мовознавства, викладачі, дослідники, студенти, адміністратори й менеджери некомерційних мовних бюро та некомерційних мовних агентств, що забезпечують потреби громади. До асоціації також входять перекладачі, які перекладають англійську та американську мови жестів (Gentzler, 1993). 1980 року була заснована Асоціація судових усних перекладачів Аризони («The Arizona Court Interpreters Association (ACIA)»), що 2011 року нараховувала 120 членів («The Arizona Court Interpreters Association»).

1978 року була заснована Американська асоціація літературних перекладачів («American Literary Translators Association (ALTA)»), що сприяла просуванню художнього перекладу. Асоціація регулярно публікує журнал «Translation Review», що висвітлює актуальні проблеми художнього перекладу, проводить щорічні конференції, присвячені актуальним питанням перекладу художньої літератури (Park, 1993; Doyle, 1994; Forstner, 1995).

Важливим правовим чинником, який посприяв розвиткові освіти перекладачів у США, стало ухвалення Закону «Про неперервну освіту» (1976, «The Lifelong Learning Act»), що врегульовував освіту дорослих упродовж життя. Отже, у представників різних професій з'явилася змога на базі своєї спеціалізованої освіти здобути ще й перекладацьку освіту, стати галузевими перекладачами. Окрім того, 1979 року набув чинності Закон «Про створення Департаменту освіти США» («The Department of Education Organization Act»), який регулював зв'язок адміністрації штату й федерального центру з питань освіти, керував механізмами функціонування системи освіти в країні загалом.

Отже, другий період в історії перекладацької освіти в США вирізняється збільшенням кількості освітніх програм професійної підготовки перекладачів, запровадженням вузькоспеціалізованих освітніх програм, що мають вузькогалузеву спрямованість. Особливого розквіту набуває судовий і медичний переклад, починають працювати перекладацькі воркшопи, популярним стає художній переклад, з'являється велика кількість різноманітних асоціацій та

організацій перекладачів, що об'єднують фахівців за видами перекладу, проводять конференції, тренінги для своїх членів. На законодавчому рівні закріплюють право на неперервну освіту, на освіту дорослих, унаслідок чого до перекладацької професії приходять фахівці з інших галузей, завершуючи ступеневі чи сертифікатні програми. Система вищої освіти стає більш регульованою, оскільки 1979 року з ухваленням закону створено Департамент освіти США.

Із 1983 до 1999 року тривав *третій період* в історії перекладацької освіти в США, для якого характерний розвиток комп'ютерних технологій, що позитивно впливають на процес навчання перекладачів. Особливого поширення набувають системи машинного перекладу. Уже 1992 року в Університеті Карнегі-Меллона зроблено першу спробу ввести до освітнього процесу програми машинного перекладу (Wälterman, 1994). Популярності набуває напрям прикладної лінгвістики в поєднанні з перекладом. Прикладом таких програм є освітні програми в Кентському державному університеті, який 1988 року розпочав підготовку перекладачів і переріс у потужний центр перекладацької освіти. Інститут прикладної лінгвістики Кентського державного університету пропонує чотирирічну освітню програму для отримання ступеня бакалавра з природничих наук у галузі перекладу та дворічну магістерську програму з такими мовами А: англійською, німецькою, французькою. Крім того, починаючи з 1988 року, Центр усного перекладу й перекладознавства в Гавайському університеті в Маноа пропонує однорічні сертифікатні програми для отримання сертифіката з письмового та усного перекладу з такими мовами А: англійською, японською, китайською.

Одним із найвідоміших освітніх закладів, який має тривалу історію надання послуг дистанційного навчання для перекладачів, вважають Школу післядипломної та професійної освіти при Нью-Йоркському університеті, започатковану ще 1934 року. Онлайн-навчання в цьому освітньому закладі впроваджено в 1994 році, спершу за допомогою «Віртуального коледжу», а нині – через сервіс «NYU Online».

Судові перекладачі навчаються в Літньому інституті усного судового перекладу в Університеті штату Аризона з 1983 року. У цей же період навчання судового перекладу відбувається в межах дворічної сертифікатної програми в Державному університеті Сан-Дієго з двома мовами А – англійською та іспанською й мовою навахо як мовою В в Аризоні з 1993 року. Водночас починають з'являтися нові асоціації перекладачів. Так, 1985 року заснована Асоціація перекладачів території Остін («The Austin Area Translators and Interpreters Association (AATIA)»); 1991 року починає функціювати Саміт консультативної ради з усного та письмового перекладу («The Translation and Interpreting Summit Advisory Council (TISAC)»), діяльність якого спрямована на «створення засобу для співпраці між асоціаціями усного й письмового перекладу» («The Translation and Interpreting Summit Advisory Council»). До його складу входять асоціації Сполучених Штатів і Канади та представники перекладачів, роботодавців, дослідників і державних установ.

Асоціація усних і письмових перекладачів Х'юстона («The Houston Interpreters and Translators Association (HITA)») заснована 1993 року. До неї ввійшли сертифіковані члени ААП, ліцензовані судові перекладачі Техасу й сертифіковані на федеральному рівні судові перекладачі («The Houston Interpreters and Translators Association»). Вона є афілійованим членом ААП.

Каліфорнійська асоціація усного медичного перекладу («The California Healthcare Interpreting Association (CHIA)») – громадська благодійна організація, діяльність якої спрямована на покращення якості й доступності перекладацьких послуг у сфері надання медичної допомоги. Організація була заснована як Каліфорнійська асоціація усних медичних перекладачів 1996 року групою перекладачів і керівників освітніх програм, проте, щоб краще відображати місію служити інтересам суспільства й інтересам пацієнтів, які погано володіють англійською мовою, 2003 року назву змінено на «Каліфорнійська асоціація усного медичного перекладу». Асоціація публікує стандарти Каліфорнії для медичних перекладачів, пропонує недороге страхування відповідальності,

фінансові послуги, навчання та професійні ресурси («The California Healthcare Interpreting Association»).

Національна рада з перекладу в галузі охорони здоров'я («The National Council on Interpreting in Health Care (NCIHC)») заснована 1998 року, вона являє собою багатопрофільну організацію, чия місія полягає в сприянні й розширенні мовного доступу до системи охорони здоров'я в Сполучених Штатах. Рада представляє «лідерів з усієї країни, які працюють як медичні перекладачі, координатори та інструктори з надання перекладацьких послуг, лікарі, політики, правозахисники й дослідники» («The National Council on Interpreting in Health Care»). До основних цінностей асоціації належать «розширення можливостей громад, які погано володіють англійською мовою» та «розвиток практики навчання медичних перекладачів з огляду на культурні особливості громади» («The National Council on Interpreting in Health Care»).

1998 року була створена Асоціація перекладачів Небраски («The Nebraska Association for Translators and Interpreters (NATI)»), що 2011 року вже нараховувала «більше як 200 незалежних контрактників, незалежних громадських організацій, державних службовців, бізнесменів, волонтерів, викладачів англійської мови для спеціальних цілей і медичних працівників» («The Nebraska Association for Translators and Interpreters»). Цього ж року вона стала філією ААП.

Отже, третій період підготовки перекладачів у США, який охоплює 1983 – 1999 роки, є періодом подальшого розвитку перекладацької освіти, що ознаменував упровадження нових комп'ютерних технологій у процес навчання перекладачів, створення мережі асоціацій спеціалізованих перекладачів у галузі медицини та юриспруденції. На зламі тисячоліть США ухвалює Закон «Про американську освіту (Цілі 2000)» (1994, «The Educate America Act» («The Goals 2000»)), якому передувала освітня ініціатива «Америка 2000: стратегія освіти» (1991). Програма окреслювала стратегічні завдання освіти до 2000 року, шляхи й засоби їх досягнення, зокрема фінансування. Основними пунктами освітньої ініціативи були жорсткість стандартів середньої освіти; удосконалення системи

тестування, результати якої потрібно використовувати під час вступу до ЗВО, а також роботодавцям у ході зарахування на роботу; можливість одержання вищої освіти на основі середньої; загальна фінансова підтримка студентів, які успішно навчаються, особливо за природничими напрямками; стимулювання бізнесу щодо проведення наукових досліджень, упровадження новітніх інформаційних технологій і розвиток нетрадиційних підходів в освіті тощо. Зростання вимог до якості навчання відображено й у системі перекладацької освіти.

Наступний, *четвертий, період* перекладацької освіти в США розпочався 2000 року й триває донині. Це час трансформаційних, глобалізаційних, інформаційних та інноваційних процесів і технологій. Протягом останнього десятиліття помітне суттєве збільшення кількості освітніх програм професійної підготовки перекладачів. Сайт Саміту консультативної ради з усного та письмового перекладу станом на 2012 рік нараховує 103 програми в 45 навчальних закладах, проте щороку кількість освітніх програм лише зростає (див. додаток В). Більшість із новостворених освітніх програм – сертифікатні короткотривалі програми, розраховані на одержання сертифіката в певній спеціалізованій галузі перекладу (юридичній, медичній, бізнесовій, технічній тощо). Активно діють літні школи й курси для тих, хто вже має бакалаврську освіту та прагне поглибити знання з того чи з того виду перекладу.

Невпинний розвиток новітніх інформаційних технологій призвів до виокремлення такого виду перекладацької діяльності, як локалізація, і отже, до появи спеціальності «Локалізація». Створення нового перекладацького програмного забезпечення полегшило роботу перекладачів і стало невід’ємним складником як перекладацької професії, так і навчання. Швидкий темп життя, транснаціональні, інтегративні та глобалізаційні процеси стирають кордони, а новітні технології допомагають взаємодіяти на відстані. Зважаючи на це, набуло популярності дистанційне навчання перекладачів, онлайн-курси та онлайн-програми, що допомагають перекладачам, які перебувають у різних куточках планети, здобувати освіту. Отже, нове тисячоліття ознаменувало кардинальні зміни в процесі підготовки перекладачів. Цей період варто кваліфікувати як

період глобалізаційних і технологічних змін. Низка університетів (Університет Бригама Янга, Кентський державний університет, Мерилендський університет, Університет Техасу в Арлінгтоні, Монтерейський інститут міжнародних досліджень, Вашингтонський університет) відкриває освітні програми підготовки перекладачів у галузі локалізації, локалізації програмного забезпечення, локалізаційного менеджменту (Globalization & Localization Association, 2017).

У 2000 роках у США активно розвивається регіональна мережа асоціацій перекладачів. Асоціацію перекладачів Нової Англії («The New England Translators Association (NETA)») засновано 2004 року, нині вона нараховує близько 200 членів («The New England Translators Association»). Згадувана асоціація захищає інтереси перекладачів, розробляє стандарти професійної етики, практики й компетентності, проводить зібрання, воркшопи та щорічні конференції, пропонує широкі можливості для професійного розвитку, усіляко підтримує й пропагує кооперацію та нетворкінг серед перекладачів-практиків. Асоціація професійних перекладачів Колорадо («The Colorado Association of Professional Interpreters (CAPI)») заснована 2001 року, щоб пропагувати всі види усного перекладу в громаді штату («The Colorado Association of Professional Interpreters»). Членство в цій асоціації є платним і вимагає щорічного поновлення.

Асоціація усних і письмових перекладачів Айови («The Iowa Interpreters and Translators Association (ІІТА)») створена 2004 року. Вона пов'язана з ААП, є членом Національної асоціації судових усних і письмових перекладачів та входить до Реєстру перекладачів для глухих (РПГ) («Registry of Interpreters for the Deaf (RID)») (The Iowa Interpreters and Translators Association). У її складі перебуває близько 60 осіб.

Для четвертого періоду в історії перекладацької освіти характерний вплив глобалізації, інформатизації й інтеркультуризації. Поява нових можливостей завдяки інформаційним технологіям змінила специфіку освіти перекладачів, зокрема з'явилися нові форми навчання, такі як дистанційна та он-лайн. Із

розвитком світового ринку й постійним послабленням кордонів між державами в процесі просування товарів і послуг виник новий різновид перекладу – локалізація. Його виконавцями є локалізатори, завдання яких полягає не лише в перекладі, а й в умінні адаптовувати до культурних і національних особливостей ту чи ту продукцію або сервіс. Подальше зростання кількості іммігрантів до країни формує потребу в перекладачах. 5 січня 2006 року президент США Дж. Буш на президентському саміті університетів США запропонував «Програму покращення знань іноземних мов для національної безпеки» («National Security Language Initiative»), що охоплює як середню, так і вищу освіту. Вона була схвалена 2007 року. Програма спрямована на розвиток в американських студентів навичок володіння іноземними мовами, особливо такими «критично необхідними», як арабська, китайська, російська, гінді й перська. Для розгортання цієї програми від рівня дитячого садка до університетів передбачено \$ 114 млн у 2007 році й \$ 26,6 млн у 2008 році. Оновлення до Закону «Про вищу освіту» (2008) регламентує модерні підходи до моніторингу якості освітніх програм, прогнозує посилене фінансування міжнародних освітніх програм, розвиток програм фінансової допомоги й кредитування студентів.

На підставі аналізу основних періодів становлення та розвитку перекладацької освіти в США варто виокремлювати чотири періоди. Початок активного розвитку перекладацької освіти припадає на другий період, що охоплює межі з 1970 до 1982 року. Тенденція до подальшого розквіту перекладацької освіти в американському суспільстві помітна й нині. Багатомовна країна має величезну потребу в перекладачах, а згідно з даними Бюро статистики Міністерства праці США попит на перекладачів постійно зростатиме в наступному десятиріччі («Bureau of Labor Statistics»). Такі прогнози засвідчують перспективність професії перекладача та спонукають систему вищої освіти США шукати нові підходи й форми навчання перекладачів, які б відповідали запитам суспільства та ринку праці.

Отже, перекладацька освіта в США зародилася в першій половині XX століття, коли була відкрита перша освітня програма професійної підготовки

перекладачів у Джорджтаунському університеті. Становлення освіти перекладачів датоване 80 – 90-ми роками XX століття, коли з'явилися різноманітні освітні програми професійної підготовки перекладачів, що беруть до уваги спеціалізацію. Освіта перекладачів розвивається в правовому полі американської держави. Під час першого й на початку другого періодів зародження та становлення перекладацької освіти ухвалено основні закони держави про освіту, про вищу освіту та створено Департамент освіти США. Розвиток науково-технічного прогресу й упровадження новітніх інформаційних технологій в освіту вплинули на появу нових форм навчання перекладачів та нової спеціальності – «Локалізація». Кінець XX століття також позначений певними змінами освітньої парадигми. Освіта стала більш відкритою й доступною, з'явилися нові ресурси для освіти дорослих. Ухвалення Закону «Про неперервну освіту» уможливило здобуття перекладацької освіти фахівцями з інших галузей та сприяло розвитку галузевого перекладу. Четвертий період розвитку освіти перекладачів, що припадає на початок нового тисячоліття й триває досі, – це період світових, суспільних змін, які відображені в освіті. Масштабні глобалізаційні, інтеграційні й трансформаційні процеси насамперед впливають на професійні вимоги до перекладача. У зв'язку з розширенням професійних обов'язків в умовах сьогодення, освіта перекладача повинна повністю задовольняти потреби сучасного ринку перекладацьких послуг, тому з'являються нові підходи до навчання перекладачів і навчання перекладу, зростає перелік різноманітних за тривалістю, кваліфікацією й формою навчання освітніх програм професійної підготовки перекладачів, до освітнього процесу активно залучають новітні інформаційні технології. Починаючи з 2000 року, у багатокультурній та інтернаціональній країні США фіксують тенденцію до постійного зростання освітніх можливостей для тих, хто бажає отримати диплом перекладача.

2.2 Вимоги американського суспільства до професійної діяльності перекладачів

На зламі XX – XXI століть у Сполучених Штатах Америки зростає зацікавлення перекладацьким фахом, тому все більше університетів, коледжів, професійних асоціацій та організацій пропонують отримати освітні ступені, дипломи, сертифікати, пройти курси й узяти участь у професійно орієнтованих семінарах. США – це багатомовна країна, де проживає понад 50 мільйонів іспаномовних осіб і носіїв інших мов. Наприклад, Нью-Йорк офіційно визнає, що в місті говорять понад 140 мовами, а Департамент юстиції Нью-Джерсі повідомляє про те, що у 2010 – 2011 роках для перекладу в судах були залучені перекладачі 83 іноземних мов («The U. S. Attorney's Office for the District of New Jersey», 2015). Попит на перекладачів посилений внутрішньонаціональною й міжнаціональною взаємодією внаслідок торговельної, соціальної та міжурядової співпраці з іншими країнами.

Перекладацька професія в США за останні десятиліття зазнала доленосних змін і нині переживає період еволюції. Як зазначає професор Кентського державного університету Г. Шрів, «професія перекладача є особливим видом екосистеми, що рухається в часі, змінюючи себе під впливом соціально-культурного середовища, й успішно переходить з однієї форми в іншу» (Shreve, 2000, p. 217 as cited in Kelly, 2005). На такий стан речей впливає багато факторів, зокрема поява нових технологій, розвиток глобального ринку перекладів, поєднання послуг перекладу й ведення документації, збільшення кількості професійних асоціацій та можливостей для навчання. У XXI столітті основним економічним капіталом є знання, а не промисловість, а отже, «суспільство знань», а не «індустріальне суспільство» (Leadbeater, 2002). Переклад за таких умов слугує необхідним засобом забезпечення процесу поширення знань у світі. Така глобально важлива місія сприяла появі нового переліку навичок і компетентностей, якими повинен володіти перекладач для її виконання (Rogers, 2010). Як наслідок, рівень вимог суспільства США до професійної підготовки перекладачів зростає.

Останні праці з вивчення різних аспектів перекладу та професійної підготовки перекладачів були ініційовані дослідниками, які входять до таких груп: «GRELТ» (викладання мови для перекладачів), «TRADUMATICA» (переклад і нові технології), «MARPATERM» (переклад, термінологія та культурні особливості) і «РАСТЕ» (набуття перекладацької компетентності та оцінювання), «AUTOTRAD» (теорія перекладу й самопереклад), «INTER-ASIA» (інтеркультурність у Східній Азії), «Т-1611» (переклад й історія латиноамериканської культури), «Transmedia» (медіапереклад) і «TRELLAT» (перекладознавство та каталонська мова) (Sakwe, 2015). Науковці М. Андреа та Л. Беренгер із групи «GRELТ», яка студіює перекладацьку професію, наголошують, що нові посадові обов'язки перекладача регламентовані вимогами ринку й суспільства (М. Andreu & L. Berenguer, 2003). Нині усний і письмовий переклад використовують у багатьох сферах, він охоплює різноманітні види діяльності, які не пов'язані з перекладацькою (рис. 2.1).

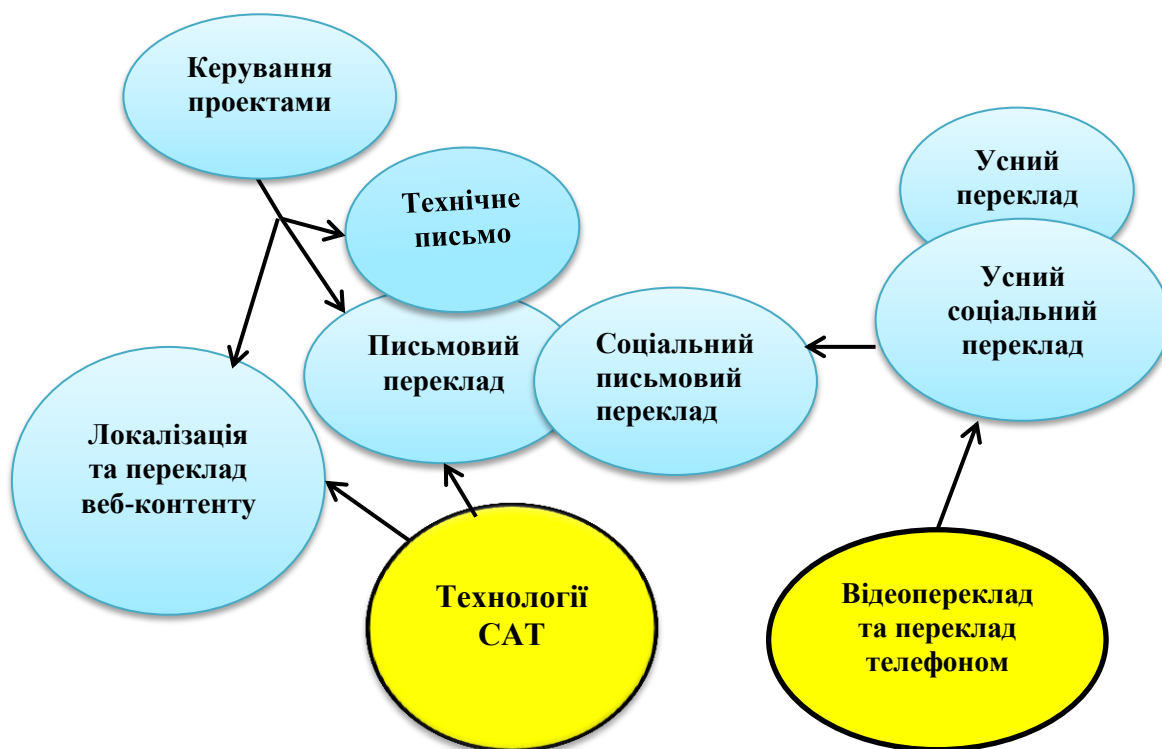

Рис. 2.1. Схема сфер застосування усного та письмового перекладу

Джерело: (Rogers, 2010).

З огляду на широке поле використання обох видів перекладу, збільшується перелік обов'язків перекладачів. Д. Келлі (D. Kelly, 2005) у рекомендаціях для

викладачів перекладу («A Handbook for Translator Trainers») зазначає, що сучасні фахівці з перекладу повинні бути експертами з інформаційного менеджменту, технічними працівниками, термінологами, фразеологами, перекладачами, коректорами, редакторами, експертами з якості дизайну та дизайнерами веб-сторінок, технічними письменниками, дизайнерами веб-сайтів, уміти формувати контент веб-сторінок, керувати файлами, бути фахівцями з інформаційних технологій. Поширеною є практика, коли міжнародні компанії планують переклад у своїх проектах як один з етапів у циклі розроблення документації, пропонуючи так звані послуги «під ключ», починаючи від підготовки документації з дотриманням термінології та виконання перекладу й закінчуючи поширенням у друкованому чи в електронному вигляді документації, із подальшим постійним оновленням документів або керуванням ними (Rogers, 2010).

Професійна діяльність перекладача на сучасному етапі в американському суспільстві справді змінюється, що підтверджують дослідники перекладацької професії (Bowker, 2002; Sakwe, 2015; Рум, 2005 та ін.), наголошуючи, що на ринку перекладацьких послуг відбувся зсув у бік провайдерів мовних послуг, розроблення документації на всіх її етапах. Зокрема, 2009 року американська компанія «Applied Language Solutions», що спеціалізується на наданні широкого спектру послуг із різних видів перекладу та локалізації, опублікувала перелік обов'язків, які має виконувати провайдер мовних послуг. Сюди входять такі види послуг, як усний переклад, викладання мови, керівництво проектами, робота з термінологією, проведення лінгвістичних досліджень, крос-культурне навчання, дипломатична робота, розвідувальна робота, технічне письмо, робота з веб-контентом, макетування, міжнародна діяльність, двомовне редагування, дизайн мультимедіа, дослідження інформації, оцінювання культурних цінностей, розроблення й локалізація програмного забезпечення (Sakwe, 2015). Водночас М. Ульрих (2005) зауважує, що, згідно з даними перекладачів-практиків, їхня діяльність пов'язана з технічним перекладом, редагуванням, консультуванням із

лінгвістичних питань, перекладом з екрана. Водночас ці трансформації посадових обов'язків перекладача наближують перекладацьку діяльність до створення монологічного тексту. Деякі автори навіть говорять про те, що перекладацьку діяльність більше не може називати просто перекладом, а «орієнтованим на читачів письмовим мовленням», або «багатомовною технічною комунікацією» (Ulrych, 2005, р. 21), оскільки термін «переклад» не передає всіх видів обов'язків, які виконує перекладач.

Е. Пім (2012) зауважує, що перекладачі обіймають посади, які вимагають виконання додаткових завдань, а саме: попереднє збирання інформації, обговорення шляхів перекладу тексту, вироблення найкращих видів співпраці із замовниками. Перекладачі перестали бути просто багатомовними дешифрувальниками, вони повинні демонструвати готовність виконувати набагато більше, ніж просто перекладати. А. Сікера (2005) зазначає, що результатом додавання нових обов'язків стала поява нової посади – «перекладач-редактор» (Secara, 2005). Б. Моссоп (2001), беручи до уваги перспективи розвитку ринку, акцентує на посиленій тенденції серед роботодавців шукати працівників, які володіють широким набором навичок (В. Mossop, 2001). На ринку перекладацьких послуг це означає, що існує потреба в перекладачах, готових виконувати більше обов'язків, ніж перекладати й здобувати освіту для цього.

У США велику роль у професійній діяльності перекладачів відіграють новітні інформаційні технології, оскільки країна є одним із найпотужніших розробників і постачальників комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення. Письмові перекладачі в процесі перекладу регулярно використовують комп'ютерні технології, такі як системи пам'яті перекладів («translation memory (TM)»), системи управління термінологією («terminology management systems (TMS)»), інструменти локалізації, інструменти веб-перекладу тощо (Quah, 2006). Усні перекладачі вчаться працювати віддалено за допомогою відеоконференцій і телефонних переговорів, щоб відповідати

сучасним вимогам до конкретної комбінації мовних і спеціальних знань, водночас долати географічну відстань (Rogers, 2010).

Зважаючи на світові тенденції розширення професійних обов'язків перекладачів і залучення інформаційних технологій до професії, класифікатор професій США подає докладний опис видів перекладу й перелік обов'язків фахівців у сфері перекладу. У згаданому класифікаторі зазначено, що усні та письмові перекладачі витлумачують інформацію в межах кількох мов, а до найпоширеніших професійних функцій належать такі: переклад концептів мови оригіналу еквівалентними концептами цільової мови; укладання словників і термінологічних баз даних для їх подальшого використання в перекладах; вільне володіння (говоріння, читання, письмо) принаймні двома мовами (рідною та іноземною); відтворення стилю мовлення оригіналу; точний, швидкий і чіткий переклад усних повідомлень.

Хоч деякі перекладачі можуть виконувати усний і письмовий переклад, проте, як зазначено в американському класифікаторі професій, це дві різні професії: усні перекладачі працюють з усним мовленням, а письмові перекладачі – із письмовим мовленням (The US Occupational Outlook, 2016). Перелік груп перекладачів, зазначених у класифікаторі США, представлено нижче.

Усні перекладачі («interpreters») мають вільно володіти двома мовами, оскільки вони виконують двосторонній переклад для людей, які не опанували єдиної, зрозумілої для них мови. Розрізняють три основні види усного перекладу: синхронний, послідовний і переклад-нашіптування.

Синхронний переклад («simultaneous interpreting»). Синхронні перекладачі слухають (або дивляться) та говорять (або ж демонструють жестову мову) одночасно з тим, хто говорить (чи послуговується жестовою мовою). Цей вид перекладу вимагає високого рівня концентрації. Синхроністи, зазвичай, працюють у парі, змінюючи один одного через кожні 20-30 хвилин. Синхронні перекладачі ознайомлюються з предметом розмови заздалегідь, щоб знати, про що йтиметься, та мати змогу передбачити, чим може закінчитися речення мовця.

Послідовний переклад («*consecutive interpreting*»). Послідовний переклад розпочинається лише після того, як мовець завершив свою промову. Послідовні усні перекладачі можуть робити нотатки, слухаючи мовців або спостерігаючи за ними перед тим, як розпочати переклад. Перекладацький скоропис є невід'ємним складником послідовного перекладу.

Переклад-нашіптування («*whispered interpreting*»). Перекладачі, які виконують такий вид перекладу, сідають близько до слухачів і готують синхронний переклад тихим голосом (нашіптують).

Письмові перекладачі («*translators*») перекладають письмові матеріали з однієї мови на іншу. Основна мета письмового перекладача – це виконати переклад, максимально наближений до оригіналу. Для цього перекладач повинен уміти перекладати так, щоб відтворити або скопіювати структуру та стиль тексту оригіналу, передаючи водночас основну ідею й зміст оригіналу. Письмові перекладачі повинні точно передавати культурні особливості, зокрема сленг та інші експресивні засоби, які неможливо перекладати дослівно. Обов'язковим є вільне володіння мовою оригіналу. Зазвичай, письмові перекладачі виконують переклад рідною мовою. Майже весь час перекладач працює на комп'ютері. Перекладачі отримують замовлення та надсилають їх в електронному вигляді. Зроблені письмовим перекладачем переклади, зазвичай, проходять процедуру редагування. Виконують письмовий переклад за допомогою спеціальних програм (наприклад, програм пам'яті перекладів), які сприяють більш ефективній праці. Послуги письмового й усного перекладу потрібні майже в усіх сферах. Проте перекладачі не спеціалізуються в усіх галузях одразу, а намагаються зосередитися на одній чи на кількох.

Особлива група письмових перекладачів – це *літературні перекладачі* («*literary translators*»), які перекладають журнальні статті, книжки, вірші, короткі оповідання та інші види літературної творчості з однієї мови на іншу. До обов'язків літературного перекладача належить збереження стилю й прагматики тексту. Якщо це можливо, то літературні перекладачі практикують тісну

співпрацю з авторами, щоб краще передати авторську думку й бачення, літературні та культурні особливості оригіналу.

Швидкий розвиток новітніх інформаційних технологій, транснаціоналізація й глобалізація міжнародної торгівлі зумовили появу ще однієї групи перекладачів – *перекладачів-локалізаторів* («*localizers*»). Ці перекладачі адаптують текст і малюнки, розміщені на товарах або зазначені в рекламі послуг, з однієї мови на іншу, тобто локалізують. Фахівці з локалізації працюють над тим, щоб ці товари й послуги з'явилися на ринку іншої країни так, ніби вони місцевого походження. Перекладачі-локалізатори повинні не лише знати мови, але також розуміти технічну інформацію, із якою вони працюють, культуру і традиції людей, які користуватимуться цією продукцією та послугами. Локалізатори працюють із комп'ютером, застосовують різноманітні програми для локалізації та часто працюють командами. Локалізація може охоплювати переклад й адаптацію елементів інтерфейсу, допоміжних файлів і документації. Зазвичай, локалізація стосується продуктів та послуг, пов'язаних з інформаційними технологіями, виробництвом і бізнесом, може відбуватися за допомогою програм пам'яті перекладів та спеціалізованих програм для локалізації, які забезпечують перекладачів термінологічними базами й допомагають підвищити ефективність перекладу.

Із-поміж різних видів перекладу найбільш динамічно в США розвивається усний переклад, який охоплює сфери бізнесу й державних послуг та видозмінюється під впливом нових технологій, глобалізації й суспільної свідомості. Зважаючи на те, що професійні обов'язки усного та письмового перекладача дуже відрізняються, а отже, вимагають відмінних особистісних якостей і кваліфікацій перекладача, роль усного перекладача та вимоги суспільства до його професійної підготовки варто трактувати окремо.

Для аналізу соціальної важливості професії усного перекладача варто зробити екскурс у минуле професії, аби зрозуміти цінність фахівців у галузі перекладу. У межах історичного огляду щодо функціонування усного перекладу з'ясовано, що розвиток цієї професії зумовлений прагматичними потребами:

усні перекладачі в США, як і в Європі, були потрібні, щоб забезпечувати процес міжнародних переговорів після Другої світової війни. Коли відбувалося становлення професії, формування теоретичного обґрунтування, яке б могло слугувати основою для практики усного перекладу, не вважали доцільним. Крім того, переклад розвивався переважно як самостійна галузь, без залучення результатів досліджень теорій пов'язаних галузей (білінгвістика, соціолінгвістика, соціальна теорія, соціологія або соціальна психологія). Дослідження нового періоду розвитку усного перекладу в історії професії переважно зосереджені на двох аспектах перекладацької діяльності: процес оброблення інформації та здатність виявити свої мовні навички й здібності під впливом різних робочих ситуацій (Setton & Dawrant, 2017).

Характеризуючи особливості професії усного перекладача, зауважимо, що багато залежить від ситуації, у якій взаємодіє перекладач. Соціальна теорія стверджує, що взаємодії ніколи не можуть бути ізольованими, а навпаки – вони породжені зовнішніми обставинами, а отже, практика усного перекладу не є винятком. Усний переклад не можна трактувати, не беручи до уваги умови, за яких він відбувається. Усні перекладачі, які працюють на конференціях, судових засіданнях, у школах, лікарнях або в будь-якій іншій громадській установі, сприймають свою роль по-різному й відповідно до цього обирають стиль поведінки.

Усні перекладачі – це фахівці, які працюють зі складною інформацією, сприяючи міжмовному / міжкультурному спілкуванню, проте вони є також і соціальними індивідами. Названі фахівці мають справу з іншими співрозмовниками, забезпечують комунікативний процес, а їхні взаємодії та міжособистісні стосунки повинні відповідати як культурним нормам, так і соціальним принципам.

Різні види усного перекладу, як-от судовий, конференційний, медичний чи соціальний переклад, окреслюють різні професійні вимоги до перекладача. Наприклад, у судовій залі усний переклад досить ускладнений. До

співрозмовників можна звертатися лише за правилами, послідовність запитань і відповідей чітко контрольовані.

Такі риси усного перекладу не є характерними, наприклад, для соціального перекладу. *Соціальні перекладачі («community interpreters»)* працюють у громадах, де забезпечують соціально важливий переклад в умовах спілкування один на один або в невеликих групах. Соціальні перекладачі часто необхідні на батьківських зборах у школі, у судах для розв'язання справ іммігрантів, в управліннях автотранспортних засобів, у службах соціального захисту, під час ділових зустрічей, купівлі будинку та в багатьох інших сферах життєдіяльності громади. *Соціальний переклад («community interpreting»)* у вигляді мовної допомоги в спілкуванні з людьми, у різних етнічних громадах існує протягом кількох тисяч років. Таку роботу виконували переважно без будь-якої винагороди або тільки за скромну плату. Це історичне поєднання повсякденної роботи й надання гуманітарної мовної допомоги членами громади стали перешкодою у виокремленні особливого виду перекладу – соціального. Міжнародна міграція робочої сили та біженців збільшили потребу в усному перекладі в державних і громадських установах у США. Зросли вимоги до компетентностей перекладача соціального перекладу, серед яких повинна бути не лише мовна, а й соціокультурна та психологічна компетентність. Крім того, такий перекладач повинен зважати на обставини, за яких відбувається переклад, статус учасників, мету зустрічі, суспільні норми й дотримуватися правил професійної етики (Niska, 2005).

Іншою групою усних перекладачів є *ескорт-перекладачі («liaison or escort interpreters»)*, які супроводжують або громадян США, що не володіють іноземною мовою за кордоном, або ж відвідувачів США з-за кордону, які не опанували англійську мову. Перекладаючи у формальних і неформальних ситуаціях, ці фахівці забезпечують комунікацію замовників на період їх перебування в тій чи в тій країні. Часті відрядження – звичайне явище для ескорт-перекладачів.

Особливе місце в ієрархії усних перекладачів посідають *перекладачі конференцій* («*conference interpreters*»), які працюють на конференціях, де є учасники, що не володіють англійською мовою. Тематика перекладу, зазвичай, пов'язана з міжнародною торгівлею або з дипломатією, хоч перекладачі можуть перекладати для будь-яких організацій, що працюють з іншомовними іноземними партнерами. Роботодавці надають перевагу більш досвідченим перекладачам, які можуть виконувати переклад принаймні з двох іноземних мов рідною: наприклад, перекладати з іспанської та французької мов англійською. Щоб обіймати деякі посади в США, діє вимога володіти двома іноземними мовами. Перекладачі конференцій часто готують синхронний переклад. Учасники конференцій, що не знають англійської мови, одягають навушники, обирають мову, якою вони хочуть чути переклад, і слухають перекладача. Перекладач слухає промову мовця частинами й одразу перекладає її. Складність такого перекладу полягає в тому, що синхроністи повинні вміти одночасно перекладати вже почуте та слухати наступну частину промови мовця.

Серед галузевих усних перекладачів найбільшу кількість у США становлять медичні й судові перекладачі. *Медичні перекладачі* («*health or medical interpreters and translators*»), зазвичай, працюють у сферах, пов'язаних зі здоров'ям, зокрема: допомагають пацієнтам спілкуватися з лікарями, медсестрами, лаборантами й іншими медичними працівниками. Усні та письмові перекладачі повинні знати медичну термінологію та загальні медичні терміни двома мовами. Медичні перекладачі повинні вміти співчувати, дотримуватися конфіденційності й етики. Усний медичний переклад дуже часто відбувається на відстані: за допомогою відеозв'язку або телефоном. Не лише загальна економічна ситуація та коливання міграції впливають на ринок праці перекладу. Використання новітніх інформаційних технологій спричинює появу нових різновидів усного медичного перекладу, а іноді й судового, як наприклад, дистанційного усного перекладу та дистанційного синхронного перекладу.

Дистанційний усний переклад («*remote interpreting*») часто трактують як економічно ефективний спосіб подолання мовного бар'єру в міжнародній і

міжкультурній комунікації. Такий переклад відбувається за допомогою відео- й телефонного зв'язку. Усний переклад телефоном використовують, наприклад, в охороні здоров'я та юридичних установах. Відеозв'язком послуговуються під час перекладу для людей із порушенням слуху, коли особа, яка не знає жестової мови, може спілкуватися з людиною із захворюванням через перекладача (Furmanek, 2014).

Порівняно недавно в Сполучених Штатах з'явився новий раціоналізаторський спосіб використання усного синхронного перекладу – дистанційний синхронний переклад («remote-simultaneous interpreting») (Hornberger et al. 1996; RSI 1998). Зазвичай, цей вид перекладу використовують для перекладу спілкування між пацієнтами та лікарями, але сфери застосування можуть бути й іншими. Перекладачі називають такий вид надання послуг дуже ефективним (Niska, 2005).

Зважаючи на широке використання дистанційних засобів зв'язку для виконання перекладу, медичні усні перекладачі часто не мають такої тісної персональної взаємодії з пацієнтами чи із замовниками перекладу, як звичайні усні перекладачі. Вони також перекладають інформаційні брошури, документи, які пацієнти повинні прочитати й підписати, інформацію з веб-сайтів, медичні записи пацієнтів.

Для перекладу в судах та інших юридичних установах залучають судових перекладачів, які зазвичай працюють у судах під час слухань справ, процедур узяття під слідство, допитів, судових засідань. Вони допомагають людям, які не достатньо володіють англійською мовою, спілкуватися з представниками правоохоронних чи судових органів. Багато судових перекладачів іноді повинні зачитувати вголос документи іншою мовою, ніж та, якою вони написані. Такий вид діяльності перекладача називають «переклад з аркуша». Судові перекладачі мають дуже добре розуміти юридичну термінологію та юридичні процедури всіма мовами, якими вони перекладають.

Важливе місце в суспільному житті США посідає такий різновид усного перекладу, як переклад жестової мови. *Перекладачі жестової мови*

(сурдоперекладачі, «*sign language interpreters*») сприяють комунікації між людьми з порушеннями слуху та тими, хто добре чує. Перекладачі жестової мови мають вільно володіти англійською й американською жестовими мовами, які поєднують знаки, письмо пальцем і мову тіла. Жестова мова відрізняється від англійської мови та має свою граматику. Деякі перекладачі спеціалізуються на інших формах перекладу для людей із порушеннями слуху. Деякі особи можуть читати по губах англійську мову замість жестової мови, тому перекладачі, які працюють із такими людьми, роблять усний переклад, проговорюючи тихо й чітко переклад, щоб його могли прочитати по губах. Для найкращого розуміння вони також можуть використовувати міміку й жести. Інші види перекладу передбачають поєднання мови рук із мовою губ під час розмови з людьми, які мають порушення слуху. За такого перекладу використовують рухи рук біля рота, щоб дати більше інформації тим, хто читає по губах, демонструючи англійську мову. Крім цього, як переклад можуть використовувати тактильні рухи-знаки на руках людей, які мають порушення слуху й зору, так зване «письмо пальцем».

Існує також група перекладачів, що виконує потрійний усний переклад, це *тримовні перекладачі* («*trilingual interpreters*»), які сприяють комунікації між англомовним мовцем, мовцем іншої мови та людиною, яка використовує жестову мову. Такі перекладачі мають бути універсальними, швидко адаптуватися й дотримуватися етичних і культурних норм, виконувати переклад усіма трьома мовами, не змінюючи значення повідомлень.

Перелік різних видів перекладів у США засвідчує запотребованість перекладацької професії в американському суспільстві. Згідно з останніми даними статистики 2016 року, усні й письмові перекладачі обіймали 68 200 робочих місць. Найбільше перекладачі були залучені в таких сферах: професійні, наукові, технічні послуги (30 %); освітні послуги – державні, місцеві та приватні навчальні заклади (23 %); медичні й соціальні служби (18 %); урядові установи (6 %). Майже кожен 5-й перекладач 2016 року працював сам на себе (Bureau of Labor Statistics, U.S, 2017).

Щодо умов праці перекладачів, то в класифікаторі професій США зазначено, що усні перекладачі працюють у школах, лікарнях, судових залах, конференц-центрах. Іноді вони їздять у відрядження на конференції. Для синхронного перекладу характерний стресовий чинник, оскільки перекладач повинен встигати перекладати, поки говорить мовець, який не завжди сповільнює темп під час роботи перекладача. Синхроністи працюють у парах і змінюють один одного кожні 20-30 хвилин, щоб уникнути розумового перенавантаження й виснаження.

Письмові перекладачі, зазвичай, працюють удома, вони отримують та відправляють свої переклади в електронному вигляді. Фахівці з письмового перекладу часто постають перед проблемою терміновості виконання перекладів і жорстким графіком роботи, що створює додатковий тиск на них. Такі перекладачі працюють на перекладацькі компанії або на інші організації, які потребують перекладацьких послуг.

Усні й письмові перекладачі, які працюють на себе або є фрилансерами (від англ. «freelance» – робота на відстані, без підписання договору з працедавцем), часто мають гнучкий робочий графік, що може складатися з різної кількості робочих годин удень або вночі. Проте більшість перекладачів працює впродовж затверджених робочих годин.

Описавши основні групи перекладачів, наявні в США, і вивчивши коло їхніх професійних обов'язків, окреслимо основні вимоги суспільства до перекладачів. Для того щоб стати перекладачем у США, потрібно мати певний рівень освіти й вільно володіти рідною та принаймні ще однією іноземною мовою. Для тих, хто хоче стати перекладачем, в американській вищій школі запропоновано багато можливостей. Для працевлаштування перекладачем можна мати лише ступінь бакалавра, проте не обов'язково, щоб основна спеціальність («major») була пов'язана з мовами. Щоб працювати усним або письмовим перекладачем у технічних галузях, таких як локалізація програмного забезпечення, інженерія чи фінанси, треба мати ступінь магістра. Судові й медичні перекладачі, які працюють для громад, повинні завершити освітні

програми професійної підготовки, зорієнтовані на специфіку їхньої роботи, або мати спеціальні сертифікати чи дипломи, що підтверджують їхню кваліфікацію та рівень володіння необхідними галузевими знаннями. Як для усних, так і для письмових перекладачів бажаним є здобуття додаткової освіти в будь-якій спеціалізованій галузі. Для професійного зростання перекладачі також можуть закінчувати спеціальні сертифікатні програми, які безпосередньо пов'язані з їхньою роботою.

Для успішного просування в кар'єрі перекладачам потрібен професійний досвід. У США існують різні варіанти реалізації такої можливості. Перекладачі можуть набути досвід роботи завдяки оплачуваним або безоплатним стажуванням. Навчитися нового можна й під час ескорт-перекладу, працюючи спільно з досвідченими перекладачами. Можливість попрацювати перекладачем-волонтером можна знайти в громадських організаціях, лікарнях, у ході проведення спортивних заходів, зокрема марафонів, у яких беруть участь іноземці. Який би шлях не обрали перекладачі-початківці, вони повинні співпрацювати з досвідченими наставниками, щоб набувати перекладацьких навичок і впевненості, розширювати мережу професійних контактів. Наставництво може бути офіційним, коли його реалізують професійні асоціації, або неофіційним, якщо наставниками стають колеги або знайомі, які мають досвід усного чи письмового перекладу. Американська асоціація перекладачів і Реєстр усних перекладачів для осіб із порушеннями слуху пропонують офіційні наставницькі програми (Occupational Employment Statistics, 2017).

У класифікаторі професій США подано чіткий перелік необхідних здібностей перекладача для успішного виконання професійних обов'язків. Увагу зосереджено насамперед на наявності підприємницьких здібностей у перекладача, що надзвичайно важливі для перекладачів-фрилансерів і перекладачів, які мають власний перекладацький бізнес, щоб успішно керувати своїми фінансами та кар'єрою. Такі перекладачі повинні визначати ціну за свою роботу, виставляти рахунки клієнтам, вести розрахунки, продавати свої послуги на ринку, створювати власну базу клієнтів.

Випускники перекладацьких відділень у США, які хочуть вийти на ринок надання послуг перекладу, повинні бути гнучкими до змінних умов праці та функційних обов'язків, мати здатність адаптуватися до нових обставин професійної діяльності. До прикладу, американські перекладачі мають бути готові виконувати завдання, починаючи від власне перекладу до реферування перекладеного документа, готувати матеріал для публікації або внутрішнього використання, працювати як редактор тексту джерела або тексту перекладу та адаптувати зміст тексту для нової аудиторії.

Одна з необхідних здатностей перекладачів – це здатність концентруватися, незважаючи на зовнішні подразники. Важливим також є толерантне ставлення до культури інших народів («cultural sensitivity»). Перекладачі повинні бути толерантними до культурних відмінностей тих людей, яким вони допомагають забезпечувати комунікацію. Успішний переклад – не лише знання слів різними мовами, а й розуміння культури народів. Для перекладачів жестової мови необхідною здатністю є спритність, оскільки вони повинні робити швидкі координовані рухи долонями, пальцями та руками під час перекладу (The US Occupational Outlook, 2017).

У професії перекладача ключовими вважають добре розвинені навички міжособистісної взаємодії. Перекладачі, особливо ті, хто працює на себе, повинні вміти налагоджувати стосунки зі своїми працедавцями та клієнтами. Усні перекладачі мають володіти вмінням виступати перед аудиторією, моніторити, як реципієнти сприймають інформацію, що перекладають.

В умовах динамічного розвитку американського суспільства перекладач повинен сприяти забезпеченню ефективної комунікативної взаємодії населення й держави, національної безпеки, фасилітації процесів глобалізованої торгівлі та налагодженню міжнародних контактів тощо. У контексті фахової кваліфікації перекладач має: виконувати переклад концептів мови оригіналу еквівалентними концептами цільової мови; укладати словники й термінологічні бази даних для їх подальшого використання в перекладах; резюмувати перекладені документи, керувати перекладацькими (локалізаційними проектами), керувати

термінологією, вести документацію, наповнювати веб-сторінки, макетувати, проводити дипломатичну роботу, розвідувальну роботу, виконувати двомовне редагування, лінгвістичні дослідження, вивчати інформацію, консультувати з лінгвістичних питань, викладати мову, знати технічне письмо, відтворювати стиль мовлення оригіналу, точно, швидко й чітко перекладати усні повідомлення, вільно володіти (говоріння, читання, письмо) принаймні двома мовами (рідною та іноземною).

З огляду на особливості професійної діяльності, відповідно до зазначених типів перекладу, з'ясовано вимоги американського суспільства до професійної діяльності та професійної компетентності перекладача, які систематизовано в загальносуспільні, морально-етичні, індивідуально-психологічні, соціально-практичні, фахові.

Перекладацька професія має велике суспільне значення в США, оскільки відіграє важливу роль у забезпеченні багатьох процесів життєдіяльності країни. Активна участь перекладачів у суспільному житті зумовлює низку *загальносуспільних* вимог до їхньої діяльності, що сконцентровані на: захисті інтересів і безпеці нації, розумінні процесів міжнародної комунікації, глобалізованої торгівлі, міжнародної дипломатії, забезпеченні комунікації між населенням та державою. Посутня увага у вимогах до професійної діяльності перекладачів у багатонаціональному суспільстві США зосереджена на дотриманні моральних, етичних і правових суспільних норм. Зокрема, група *морально-етичних* вимог до професійної діяльності перекладачів у США передбачає: високий рівень відповідальності за наслідки перекладу, нормативно-правову грамотність, дотримання норм професійної етики й кодексу поведінки перекладача; толерантне ставлення до представників різних етнічних груп. Виконання перекладацької діяльності прогнозує наявність в індивіда певних психофізіологічних властивостей, здатностей і якостей. *Індивідуально-психологічні* вимоги до перекладача в американському суспільстві охоплюють: здатність до навчання та професійного розвитку, саморефлексії, комунікабельність (здатність підтримувати міжособистісні зв'язки, уміння вести

переговори), психологічну готовність до провадження професійної діяльності в складних комунікативних контекстах, лідерські якості, ініціативність. Оскільки перекладацька професія в мультинаціональному суспільстві США часто передбачає роботу з представниками громад для розв'язання питань реалізації їхніх прав у різних соціальних сферах, то знання про функціонування таких сфер украй необхідні. Відповідно до потреб замовників перекладацьких послуг, в американському суспільстві до перекладачів окреслені *соціально-практичні вимоги*, що стосуються: розуміння особливостей функціонування соціальної, освітньої, економічної, політичної сфер суспільства. Перекладач у США – це апріорі високоякісний фахівець, тому до його професійної діяльності ставлять *фахові вимоги*, які зосереджені на: вільному володінні принаймні двома мовами (рідною та іноземною); оперуванні навичками різних видів перекладу, опануванні інформаційно-аналітичних та організаційно-управлінських здібностей, стратегій взаємодії з клієнтами; професійної та науково-дослідницької культури. Такий жорсткий перелік суспільних вимог до професійної діяльності перекладачів умотивований мультинаціональною природою американського суспільства, де перекладачі є «гвинтиками» злагодженого механізму державного управління.

Останні роки в американському суспільстві зростає потреба в перекладачах, у найближчому майбутньому попит на таких фахівців лише збільшуватиметься. Згідно з інформацією Бюро статистики Міністерства праці США («Bureau of Labor Statistics, U.S», 2016) і статистики зайнятості за професією («Employment Projections program»), середня річна заробітна плата для усних і письмових перекладачів становила \$ 46 120 у травні 2016 р., тоді як середньорічна заробітна плата в США на той же період дорівнювала \$ 37 040. Залежно від сфери, де перекладачі найчастіше працюють, їхня середня річна заробітна плата в травні 2016 року варіювалася від \$ 43 380 до \$ 52 060 (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Заробітна плата перекладачів у США, залежно від сфери зайнятості*

Сфера	Заробітна плата, дол. США
Промислова, професійна, науково-технічна	52 060
Держуправління	50 880
Медична та соціального захисту	46 220
Освітня	43 380

**Інформація станом на травень 2016 року.*

Джерело: «Occupational Employment Statistics», 2016; «Employment Projections program», 2016.

Заробітна плата перекладача залежить від мови, спеціалізації, навичок, досвіду, наявності сертифікації та працедавця. Заробітні плати усних і письмових перекладачів дуже відрізняються. Усні й письмові перекладачі, що володіють тими мовами, на переклад яких є попит або з яких може перекладати лише невелика кількість людей, часто мають вищу заробітну плату. Ті фахівці, які надають послуги, що вимагають високого рівня майстерності, наприклад, перекладачі конференцій, також отримують високі заробітні плати («Bureau of Labor Statistics, U.S», 2016).

Усні перекладачі, які працюють на себе, зазвичай, отримують погодинну оплату, також часто одержують оплату за півдня чи за день роботи. Усні та письмові перекладачі, які працюють на себе, нерідко мають гнучкий графік роботи, що може поєднувати короткі й довгі робочі години вдень або вночі. Проте більшість перекладачів працює в усталені робочі години. Прогнозовано, що попит на фахівців сфери перекладу зросте з 2016 до 2026 року на 18 %, це набагато швидше, ніж у середньому для всіх інших професій, де очікують зростання лише на 7 % («Bureau of Labor Statistics, U.S», 2016, «Employment Projections program»). Таке збільшення попиту на перекладачів зумовлене розширенням процесів глобалізації й різноманітністю населення США, яке вимагатиме, за прогнозами, більше усних і письмових перекладачів.

Найімовірніше, високий попит утримають письмові перекладачі з найчастіше вживаних мов, таких як французька, німецька, португальська, російська та іспанська. Також буде високим попит на письмових перекладачів з арабської, інших мов Близького Сходу й з основних мов Азії – китайської, японської, гінді та корейської. Очікуваним є швидке зростання попиту на перекладачів жестової мови, який буде посилюватися використанням засобів відеотрансляції, що допомагають людям застосовувати відеодзвінки й послуги перекладача жестової мови на відстані.

Зростання міжнародної торгівлі й розширення світових зв'язків також вимагатимуть більшої кількості перекладачів. Постійна потреба в усних і письмових перекладачах у військовій галузі та у сфері національної безпеки впливатиме на збільшення кількості робочих місць для перекладачів. Прогнозують, що ринки Азії та Африки, які розвиваються, теж вплинуть на зростання потреби в усних і письмових перекладачах із мов, використовуваних на цих континентах.

Незважаючи на те, що комп'ютери суттєво полегшили працю письмових перекладачів і фахівців із локалізації та підвищили її ефективність, їхня робота не стане повністю автоматизованою, оскільки штучний інтелект не може замінити діяльність людей-перекладачів. Отже, попит на локалізаторів не зникне.

За прогнозами Бюро статистики Міністерства праці США, перспективи зайнятості будуть кращими для перекладачів зі ступенем бакалавра, які пройшли сертифікацію, та зі ступенем магістра з усного або з письмового перекладу. Такі міста-мегаполіси, як Вашингтон, Нью-Йорк, Сан-Франциско, Лос-Анджелес, і надалі надаватимуть найбільшу кількість робочих місць, особливо для усних перекладачів. У зв'язку з очікуваним зростанням іспаномовного населення в США, усні й письмові перекладачі з іспанської мови матимуть більші шанси для працевлаштування. Для усних і письмових перекладачів у юридичній та медичній сферах також буде достатня кількість робочих місць через надзвичайно велику потребу повного розуміння інформації учасниками комунікації в зазначених сферах. Крім того, розшириться можливість зайнятості для фахівців у

сфері локалізації, що зумовлене глобалізацією бізнесу та експансією інтернету. Привабливі перспективи працевлаштування матимуть перекладачі для людей із порушеннями слуху, оскільки їх невелика кількість і вони володіють специфічними навичками.

Статистичні дані щодо ситуації з працевлаштування запропоновано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Прогнози щодо зайнятості усних і письмових перекладачів у США
на період 2016 – 2026 рр.**

Назва професії	Код професії	Кількість зайнятих робочих місць перекладачами станом на 2016 рік	Прогнозована кількість зайнятих робочих місць перекладачами станом на 2026 рік	Зміни за період 2016 – 2026 рр.	
				%	Кількість робочих місць
Усний та письмовий перекладач	27-3091	68 200	80 300	18	12 100

Джерело: «Bureau of Labor Statistics, U.S», 2016; «Employment Projections program», 2016.

Отже, у США констатовано динаміку постійного зростання попиту на професію перекладача. Сучасний фахівець галузі перекладу в США – це професіонал інтегрованого типу із широким світоглядом, що здатний творчо поєднувати й реалізувати різні професійні функції, зокрема: виконувати переклад усіх видів і типів на високому професійному рівні; укладати словники й термінологічні бази даних для їх подальшого використання в перекладах; резюмувати перекладені документи, керувати перекладацькими (локалізаційними проектами), керувати термінологією, вести документацію, робити двомовне редагування, наповнювати веб-сторінки, макетувати й верстати, консультувати з лінгвістичних питань, виконувати лінгвістичні дослідження, викладати філологічні дисципліни, вести дипломатичну роботу, розвідувальну роботу, досліджувати інформацію тощо. Коло функційних

обов'язків сучасних перекладачів постійно розширюється, тому зростають вимоги суспільства до перекладацької діяльності та професійних компетентностей, якими має володіти перекладач в умовах світової глобалізації й інтернаціоналізації. Майбутні перекладачі повинні мати конкретну спеціалізацію, бажано технічну, проте водночас вони мають бути здатними працювати із широким діапазоном предметних галузей. Перекладач як провайдер мовних послуг повинен послідовно розвиватися й поглиблювати свої знання з різних галузей, консультувати з мовних питань на високому рівні. Усі зазначені обов'язки охоплюють збирання, оброблення, керування й оцінювання мовної інформації, тому однією з найважливіших характеристик для перекладача є вміння реагувати на нові виклики суспільства, які впливають на професію та бізнес. Відсутність або недостатньо розвинені здатності надалі негативно позначатимуться на роботі перекладача та на його успішному працевлаштуванні.

2.3 Соціальна роль перекладача в умовах мультикультурного американського суспільства

За США здавна закріпилася репутація країни, що приймає найбільше іммігрантів у світі та вирізняється відкритістю для іноземців, її гасло: у розмаїтті – сила, а не слабкість (Diamond, 1963). Сполучені Штати є зразком для всього світу, як абсолютно різні групи людей можуть мирно співіснувати, адже мало в якій країні етнічне різноманіття цінується так, як у США. Становленню такого мультикультуралізму як нового освітнього і суспільного підходу в США багато в чому посприяв рух за громадянські права під час зростання імміграції в 1960-і роки. Саме в цей час в освітніх колах стала популярною двомовна освіта (Banks, 1997), яка відіграла важливу роль у поширенні мультикультуралізму в суспільстві США. Такий стан речей вплинув на те, що багато представників різних національностей стали білінгвами і почали використовувати свої знання мов у перекладацькій професії для забезпечення міжкультурної та міжетнічної взаємодії в американському суспільстві. Роль перекладача у соціумі набула

важливого значення для інтеграції різних етнічних громад у суспільне життя США.

Суспільні зміни впливають на роботу перекладачів, проте і робота перекладачів також впливає на суспільство та ті процеси, які відбуваються в різних сферах – соціальній, політичній, економічній, культурній тощо. Перекладачі-практики в США все частіше звертають увагу на те, що вони стають центровими фігурами у рухах за дотримання прав людей та відстоюванні прав меншин (McKee, 2003), борються за політичну і соціальну справедливість у світі (Kahane, 2007). У зв'язку з тим, що сучасна професія перекладача пов'язана з суспільно важливими проблемами, вагомого значення набуває їхня соціальна роль та відповідальності під час здійснення професійної діяльності (Bromberg & Jesionowski, 2010). Довгий час викладачі університетів у процесі підготовки перекладачів навчали студентів давно усталених кодексів професійної поведінки, які повинні були сприйматись як обов'язкові і такі, що не обговорюються. Проте сучасний устрій американського суспільства XXI сторіччя вимагає розуміння не лише етичного аспекту професії та усвідомлення тих суспільних ситуацій, у яких доводиться працювати перекладачам, але й важливості впливу діяльності перекладача на мультикультурний неоднорідний соціум (Baker, 2011). У такому контексті варто звернутися до праці Е. Піма «Етика перекладача» (2012), у якій автор зосереджує увагу на соціальній ролі перекладача (перекладач як місіонер, як вісник тощо), його позиції (принцип інтеркультурності: перекладач належить до «інтеркультурного простору») та його відповідальності. «Відповідальність перекладача не обмежується законами цільового суспільства. Вона повинна бути сформульована й дотримана згідно зі стандартами, що є так само інтеркультурними, як і сама робота перекладача» (Рум, 2012, р. 57). Отже, відповідальність перекладача насамперед полягає у представленні матеріалу перекладу. Е. Пім також звертається й до ідей М. Бейкер, котра вважає, що перекладач неминуче втручається в наратив, у чому й полягає одна з функцій перекладу (2010). С-А. Хардінг зазначає, що перекладачі «пасивно чи активно, свідомо або несвідомо, беруть участь у ренарації» (2013, р. 108), тобто вони

розвивають, продовжують або видозмінюють вже наявні наративи, здійснюють відповідний вплив на реципієнтів, що зумовлює важливість ролі перекладача як для перебігу комунікації, так і для її наслідків.

Як зауважує дослідниця професійної діяльності та підготовки перекладачів у США М. Бейкер (2010), перекладач повинен уміти обґрунтувати правильність перекладацького рішення насамперед собі, а потім тим, хто може його поставити під сумнів. Цей процес ускладнюється інтенсивною глобалізацією в усіх сферах життя, зростаючим почуттям соціальної несправедливості всередині країни і між спільнотами, а також появою агресивних політичних ідеологій, які ініціюють або розпалюють конфлікти із застосуванням насильства в багатьох частинах світу. У таких умовах змінного контексту світу традиційний етичний професійний підхід нейтралітету та невтручання, про який йдеться майже в усіх кодексах професійної етики перекладача і якого навчають майбутніх перекладачів, може дезорієнтовувати перекладачів-практиків, оскільки нейтральна позиція перекладачів часто не дозволяє їм спроектувати наслідки своїх дій.

Склад населення в Сполучених Штатах стає все різноманітнішим, тож країна має прислуховуватися до потреб різних етнічних груп (Banks, 1997). Щоб уникнути професійних невдач та не нашкодити своєю діяльністю, майбутні перекладачі повинні чітко усвідомлювати власну соціальну роль у суспільстві та ретельно вивчати морально-етичний бік своєї професії. З погляду соціальної психології (зокрема, міжособистісних відносин), соціології і лінгвістичної антропології, перекладач – це важливий соціальний посередник, учасник взаємодії, зумовленої певними обставинами. Обставини, за яких працює перекладач, особистісні характеристики та індивідуальні соціальні фактори впливають на ефективність та результативність перекладу. Зважаючи на це, як зазначають перекладачі-практики та викладачі М. Бейкер та К. Мейер (Baker & Maier, 2010), у процесі підготовки перекладачів викладачі пропонують розглядати різноманітні життєві ситуації та проблеми, які можуть виникнути під час усного чи письмового перекладу, та обговорюють можливі шляхи їх вирішення. Одним з основних завдань навчання перекладачів є те, що студенти

повинні усвідомити, що практично всі їхні перекладацькі рішення потенційно можуть мати певні наслідки. Для того, щоб спонукати майбутніх перекладачів брати на себе відповідальність за свої рішення, викладачі не пропонують стратегій поведінки. Студенти мають усвідомити, що їхні рішення в ході перекладу потенційно можуть вплинути на життя окремих людей і навіть цілих громад. Особливо відчутний може бути вплив на якість життя тих, хто покладається на перекладача як посередника під час ділових зустрічей, консультацій із лікарем або в процесі взаємодії представників влади та іммігрантів тощо.

На професійну діяльність перекладачів у США впливають зовнішні фактори, які породжуються обставинами ситуації / випадку в процесі перекладу. Наприклад, це фактори, пов'язані з якістю професійної підготовки (або її відсутністю) усних перекладачів та усіх суб'єктів, що спілкуються (коли спілкування відбувається за допомогою усного перекладача), або це впливи, що є результатом складнощів, спричинених обставинами, у яких відбувається комунікативний акт за допомогою усного перекладача. У будь-якій взаємодії співрозмовники завжди різняться своїм соціально-культурним вихованням. Учасники комунікативного акту (який є більш складним порівняно з монологічним спілкуванням) за наявності усного перекладача, тобто лікарі, юристи, судді, громадські діячі або бізнес-партнери, не обов'язково беруть участь у міжкультурному спілкуванні, а також вони не завжди мають досвід спілкування через усного перекладача. Самі ж усні перекладачі характеризуються різним рівнем отриманих професійних практичних навичок: від початкового (тобто вміння та навички, набуті безпосередньо в процесі роботи) до професійного рівня спеціаліста в усному та письмовому перекладі. До уваги береться величезний масив соціального виховання усіх учасників комунікативного акту, який проходить за допомогою усного перекладача (Wadensjö, 1998; Baker, 2010; Pem, 2012; Bromberg & Jesionowski, 2010). Хоча усні перекладачі – це фахівці, які працюють зі складною інформацією (таким чином сприяючи міжмовному / міжкультурному спілкуванню), проте вони є

також і соціальними індивідами. Вони мають справу з іншими співрозмовниками, забезпечуючи комунікативний процес, а їхні взаємодії та міжособистісні стосунки повинні відповідати як культурним нормам, так і соціальним принципам. Як стверджують Дж. Бромберг та І.Єшіновські (2010), залежно від того, працює усний перекладач конференційним, судовим чи медичним, спостерігається зв'язок між соціальними факторами та усвідомленням перекладачем своєї соціальної ролі за різних умов праці.

Соціальні перешкоди під час взаємодії (наприклад, засідання медичних працівників, заключна промова на бенкеті), породжують різні типи факторів впливу на роботу перекладача. Усний судовий, конференційний, медичний або соціальний переклад і ті фактори впливу, які виникають під час кожного конкретного виду перекладу, розглядаються окремо. Усний переклад поділяється на монологічний і діалогічний (Wadensjö, 1998). Перекладачі, які працюють на конференціях чи судових засіданнях (форма спілкування – монолог), вважають свою роль менш вагомою, ніж ті, хто працює в медичних установах (форма спілкування – діалог).

Розглядаючи особливості професії саме усного перекладача, плеяда дослідників (С. Хюбшер-Девідсон (S. Hubscher-Davidson), М. Бордо (M. Borodo), Д. Хаммонд (D. L. Hammond), Д. Соуер (D. Sawyer), Д. Галь (D. Gile), Д. Катан (D. Katan), Е. Пім (A. Pym), М. Шлезінгер (Miriam Shlesinger), З. Єтмарова (Z. Jettmarová)) зауважує, що багато чого залежить від самої ситуації, у якій перебуває перекладач. Згідно положень соціальної теорії, взаємодії ніколи не можуть бути ізольованими, а навпаки – вони створені зовнішніми обставинами. А отже практика усного перекладу не є винятком. На думку вищезгаданих науковців, усний переклад не можна розглядати як ситуативну практику, не беручи до уваги умови обставин, за яких він відбувається. Усні перекладачі, які працюють на конференціях, судових засіданнях, у школах, лікарнях або в будь-якій іншій громадській установі, сприймають свою роль по-різному і відповідно до цього обирають стиль поведінки. Навіть коли переконання та усвідомлення усного перекладача забарвлені індивідуальними соціальними факторами (такими

як належність до більш або менш заможної групи, вік або соціально-економічний статус), саме обставини, у яких вони працюють, зрештою визначають, як вони будуть сприймати свою роль.

Наприклад, комунікативна функція запитань у суді має різні завдання: у деяких випадках потрібно отримати лише фактичну інформацію, а в інших – питання формуються таким чином, щоб на них отримати очікувану відповідь. На конференціях запитання (і взагалі усі взаємодії між опонентами) розрізняються за тим, як часто вони ставляться, а часові обмеження додаються до списку факторів впливу, які безпосередньо супроводжують процес і зумовлюють перефразування та роз'яснення запитань. Суть та мета комунікативних функцій ускладнюють процес усного перекладу, який неможливо ігнорувати. Наприклад, у медичних / громадських установах саме передача інформації є метою та головним критерієм дієвості взаємодії чи її наслідків. Усі задіяні учасники (перекладач та монологічні співрозмовники) використовують певний критерій, щоб оцінити і зреагувати на дієвість (або її відсутність) у взаємодії. З іншого боку, на судовому засіданні перекладач та інші залучені учасники можуть і не застосовувати спеціальний критерій, щоб оцінити ефективність наслідків.

Важливе значення для виконання перекладачем його професійної та суспільно важливої ролі має характер ситуації / випадку, за яких відбувається усний переклад. Наприклад, у державній установі присутня публіка. У літературі про лінгвістичну антропологію зазначається, що через присутність аудиторії співрозмовники можуть змінювати свою поведінку. Публічна чи приватна атмосфера обставин, у яких відбувається інтерпретована комунікативна подія, диктує непрямі (залежно від того, зустріч є приватною чи публічною) комунікативні правила поведінки для перекладача. Ці правила також можуть впливати на роботу усного перекладача, (наприклад, на конференції можливості ставити запитання та відповідати на них обмежені протягом усього виступу). Комунікативні правила під час судових засідань можуть обмежувати кількість питань, які можна ставити. З іншого боку, немає комунікативних правил, які б обмежували кількість запитань під час спілкування лікаря та пацієнта із

залученням перекладача. Зазвичай, у таких ситуаціях саме лікар ставить більшу кількість запитань під час спілкування. Усний перекладач відіграє вагому роль посередника у взаємодії. Тому перекладач отримує певні повноваження і / або права. А отже, перекладач є особою, здатною зберігати або змінювати статус-кво. Зважаючи на це, особлива увага в процесі підготовки перекладачів звертається на усвідомлення студентами своїх професійних обов'язків сприяти міжкультурному / міжмовному спілкуванню в інтерпретованому комунікативному процесі (Wadensjö, 1998; Baker, 2010; Angelelli, 2004; Bromberg & Jesionowski, 2010). Усні перекладачі забезпечують спілкування між носіями різних мов, у результаті чого вони стають ключовим елементом взаємодії учасників комунікації; вони не ізольовані від інших співрозмовників.

Анкетування, проведене дослідницею проблеми визначення соціальної ролі усних перекладачів у сучасному суспільстві К. Анджелеллі (2004), свідчить, що перекладачі розглядають свою роль вагомою, видимою за будь-яких умов праці. Це особливо важливо для тих груп перекладачів, яких вважають невидимими, відсутніми і тими, хто здійснює монологічний переклад, як наприклад, на судовому засіданні чи під час конференції. Результати анкетування засвідчили, що усні перекладачі вважають себе вагомими і присутніми, незалежно від того, чи вони співпрацюють безпосередньо зі співрозмовниками чи ні. (Angelelli, 2004).

У процесі здійснення наукового пошуку автор дослідження проходила стажування у Департаменті в справах Генеральної Асамблеї і конференційного обслуговування в штаб-квартирі ООН (м. Нью-Йорк, США) (див. Додаток В), під час якого було проведено низку бесід з перекладачами-практиками цього Департаменту стосовно того, як вони оцінюють свою роль під час здійснення перекладу. У результаті було виявлено, що перекладачі ООН, не зважаючи на те, що їх вважають «невидимим» під час перекладу, усвідомлюють вагомість своєї ролі і відчують себе «присутніми» в процесі комунікації. Окрім того, було відзначено надзвичайно вищий рівень відповідальності перекладачів ООН,

оскільки вони стають учасниками міжнародної взаємодії з різних «чутливих» проблем.

Для того, аби краще зрозуміти роль перекладача, науковці пропонують дослідження когнітивної психології поєднати з дослідженнями соціолінгвістики, а потім ці дві галузі науки залучити до діалогу з іншими, щоб разом пояснити значення усного перекладу у соціумі. У цьому контексті наукове зацікавлення становить модель дослідниці К. Анджелеллі (2004), у якій відображено, що вплив усного перекладу у соціумі досліджується низкою суспільних наук (див. рис. 2.2).

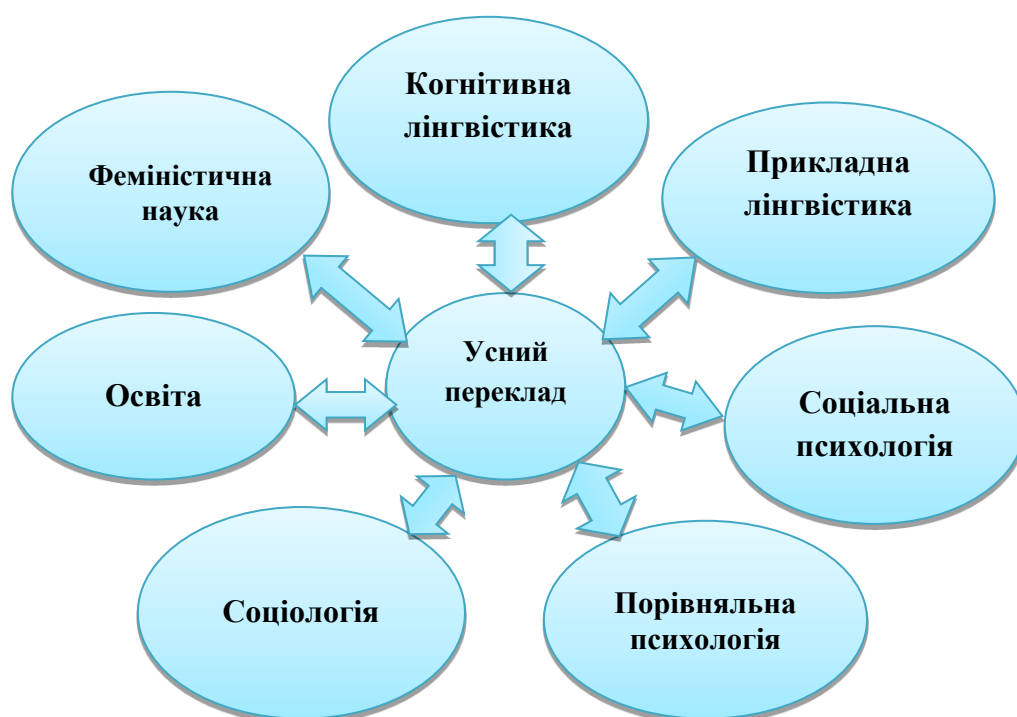

Рис. 2.2. Усний переклад у фокусі досліджень суспільних наук

Джерело: сформовано на засадах вивчення праці (Angelelli, 2004, p. 91).

Так, когнітивна психологія розглядає усний переклад як форму обробки інформації. Прикладна лінгвістика вбачає усний переклад як одну із особливостей застосування множинного інтелекту перекладачами під час роботи. Для експертів у галузі американської освіти питання про навчання усних перекладачів супроводжується пошуками нових підходів до розробки освітніх програм їхньої професійної підготовки, методології викладання та оцінювання. Експерти галузі комунікацій, соціальної психології та соціології вивчають усний

переклад як елемент міжмовної / міжкультурної взаємодії. Науковці, що вивчають фемінізм, розглядають проблему взаємовпливу соціальних факторів в усному перекладі. Такий дослідницький інтерес до галузі усного перекладу та його впливу на соціум, як зазначає К. Анджелеллі, вказує на те, що усні перекладачі беруть участь у різних сферах життєдіяльності суспільства та відіграють важливу соціальну роль у ньому.

Замість твердження, що соціальні фактори впливають на усвідомлення усними перекладачами їхньої ролі, слід зазначити, що робоча обстановка й умови праці мають навіть більший вплив на роботу перекладача, аніж соціальні фактори. Усний переклад, як багато інших процесів, є ситуативним, тобто таким, що залежить від ситуації та зовнішніх обставин, і цей факт є важливим для освіти перекладачів.

Письмовий переклад менше залежить від ситуацій та обставин, але також впливає на реципієнтів у суспільстві. Однак, на відміну від усного перекладу, письмовий переклад не передбачає безпосередньої взаємодії перекладача та реципієнтів. Проте навіть звичайний переклад інструкції з користування приладом побутової техніки може мати негативні наслідки за умови, якщо він виконаний із неточностями. Отже, усвідомлення своєї ролі для письмових перекладачів та виховання відповідальності за наслідки виконаного перекладу є невід'ємним аспектом їхньої професійної діяльності у США також.

Таким чином, у сучасному мультикультурному суспільстві США, де люди різного етнічного та культурного походження все частіше спілкуються між собою традиційно вважається, що перекладачі відіграють важливу соціальну роль у суспільстві та несуть відповідальність перед своїми клієнтами або автором вихідного тексту.

Сполучені Штати Америки є зразком мультикультурного суспільства та еталоном того, як потрібно застосовувати мультикультурний підхід на практиці (Diamond, 1963). Існують дві головні причини такого успішного розвитку мультикультуралізму: по-перше, США стають все більш строкатою в етнічному та культурному плані країною; по-друге, взаємна повага й толерантність – це

ідеали, якими керувалися ще батьки-засновники країни і які й наразі високо цінуються в США. Не зважаючи на різноманітність етнічних, релігійних та культурних походжень перекладачів у США, через усвідомлення вагомості своєї соціальної ролі та сформовані етичні й моральні цінності вони як посередники міжкультурної та міжетнічної взаємодії у суспільстві допомагають забезпечувати стабільність у державі.

2.4 Теоретичні підходи та принципи професійної підготовки перекладачів в американському дискурсі

Процес професійної підготовки перекладачів у США, починаючи з 90-х років, зазнав значних змін, що пояснюється намаганням адаптовувати академічне навчання до постійно оновлюваних запитів суспільства і вимог ринку перекладацьких послуг. Викладачі перекладу, які зазвичай є професійними перекладачами, частіше почали зорієнтовувати студентів на виконання практичних завдань, які виконують перекладачі у професійній діяльності в реальних умовах. Зміни та тенденції розвитку суспільства безпосередньо впливають на теоретичні засади організації професійної підготовки перекладачів у США. У системі вищої освіти країни професійна підготовка перекладачів здійснюється на основі низки загальновідомих принципів і теорій навчання з використанням різноманітних методичних і педагогічних підходів.

Теоретичне підґрунтя для професійної підготовки перекладачів у США становлять наукові підходи, які систематизовано у *три групи*: перша – підходи до організації навчання перекладачів; друга – підходи до навчання перекладу; третя – підходи до викладання іноземних мов.

Дослідження специфіки професійної підготовки перекладачів у США показало, що така підготовка передбачає залучення низки наукових підходів, зокрема: компетентнісного, соціально-конструктивістського, гуманістичного, диференційованого, особистісно орієнтованого, необіхевіористського,

когнітивного, міждисциплінарного, прагматичного, діяльнісного, технологічного, культурологічного, комплексного. Окреме місце у процесі підготовки перекладачів відіграє транзакційна теорія навчання, яка з'явилась на початку ХХІ сторіччя і нині активно впроваджується. Розглянемо зазначені підходи та теорії детальніше.

Важливу роль в сучасній системі професійної підготовки перекладачів у США відіграє *компетентнісний* підхід. Саме компетентності мають велике значення при вирішенні професійних перекладацьких завдань. Цей підхід до навчання перекладу став новим концептуальним орієнтиром європейських та американських шкіл 60–90 - х років минулого сторіччя. Компетентнісний підхід ґрунтується на твердженні, що набуття студентами знань, умінь і навичок, спрямоване на їхню трансформацію в компетентності, сприяє інтелектуальному і культурному розвитку особистості, формуванню в неї вмінь швидко реагувати на запити часу. Дослідники проблем підготовки фахівців у галузі перекладу (Deslisle, 1980; Honig, 1995; Gile, 1995; Kiraly, 2000; Pym, 2003; Shreve, 1997; Neubert, 2000; Sawyer, 2004; Kelly, 2005 та ін.) дотримуються думки, що сформована професійна компетентність перекладача уможливорює виконання ним таких основних професійних функцій: письмової та (або) усної комунікації у різних (або певних) сферах суспільної діяльності; застосування сучасних методів збирання та оброблення інформації, використання глобальних інформаційних мереж, автоматизованих пошукових систем, електронних баз даних, глосаріїв та довідників; проведення наукових досліджень у сфері професійної діяльності.

2000 року американський лінгвіст Д. Кіралі запропонував новий підхід до навчання перекладачів, який ґрунтується на взаємодії викладача і студента як основного джерела розвитку необхідних навичок перекладу. *Соціально-конструктивістський* підхід Д. Кіралі є найсучаснішим підходом до навчання перекладу і полягає в тому, що спонукає студентів самостійно конструювати власні знання, вміння й навички через виконання діяльності, яка відтворює позамовну дійсність, заради якої вивчається мова і здійснюється переклад. Д. Кіралі (2000, р. 23) критикує трансмісіоністський підхід до освіти

перекладачів, який превалував до кінця XX століття, і де головну роль в організації та керуванні роботою в аудиторії відведено викладачеві. За трансмісіоністського підходу вибір обсягу і методів навчання робить викладач. Крім того, відповідно до моделі трансмісіонізму, викладач зобов'язаний знати і пропонувати «кращі і правильні» відповіді на проблемні питання, що виникають під час перекладу. Д. Кіралі зазначає, що викладач-трансмісіоніст надто контролює студентів, так як володіє ключовими аспектами: процесом перекладу і його результатом. За таких умов робота студентів стає неможливою, оскільки вони не можуть зрозуміти завдання перекладу у зв'язку з домінуючою роллю викладача в робочому процесі. Такий стан речей негативно впливає на розвиток перекладацької компетентності студентів, оскільки когнітивні навички не можуть добре розвиватися в контексті трансмісіонізму, не кажучи вже про самооцінку, мотивацію та інтереси студентів. Основною стратегічно-дидактичною проблемою, на яку вказує Д. Кіралі, критикуючи трансмісіоністський підхід, є те, що викладачі вірять у можливість передачі знань, а не зосереджуються на наданні допомоги студентам під час навчання. Для подолання недоліків трансмісіоністського підходу науковець закликає, що викладачі повинні усвідомити перспективи соціально-конструктивістського погляду на освіту, який полягає в тому, що неможливо навчити чи передати знання або навички. Кожна людина повинна самостійно їх набути або розвинути. Слід зазначити, що за такого підходу розвиток особистості активно відбувається під час колективної роботи в групах і командах. Тому Д. Кіралі є прихильником освітньої моделі, де студенти співпрацюють. Цей погляд збігається з антропоцентричною теорією пізнання, розробленою Г. Гроу (1991). Д. Кіралі (2000) і Ф. Грукц (1997) пропонують переглянути класичну освітню тріаду «викладач-метод-студент», оскільки вважають, що навчання є більше досвідом, отриманим від конкретних людей, а не результатом передачі знань. Соціально-конструктивістський підхід до освітньої тріади ґрунтується на активній взаємодії викладача та студента і студента зі студентом. Викладач ставить перекладацькі завдання та визначає ролі, які виконує він сам, а які студенти. Д. Кіралі

наголошує на важливості співпраці викладача та студентів і вказує, що їхня взаємодія сприяє набуттю студентами необхідних знань та умінь із перекладу, розумінню процесу перекладу і формує позитивне ставлення до майбутньої професії. Основою вказаного підходу є те, що студент перетворюється на повноправного учасника освітнього процесу, а не просто є клієнтом освітніх послуг у межах холістичного навчання.

Іншим важливим аспектом соціально-конструктивістського підходу Д. Кіралі є трансформаційний погляд на освіту, що ґрунтується на педагогічній теорії, відомій як трансформуюча теорія навчання. Трансформуюча теорія навчання ґрунтується на положенні, що головним змістом і результатом навчання є трансформація студента на когось «нового», а не лише набуття або накопичення ним знань. Під трансформацією студента у результаті навчання більшість дослідників розуміє зміни емоційних та аксіологічних аспектів буття індивіда, а також його когнітивної сфери. Дж. Міллер та В. Селлер (1985), на працю яких опирається Д. Кіралі, стверджують, що трансформація студентів найчастіше відбувається в межах аудиторії, коли викладач, застосовуючи творчий підхід, створює дослідницьке середовище для студентів. У цьому випадку взаємодія викладача та студента забезпечує трансформацію всіх головних дійових осіб навчального процесу: як студента, так і викладача.

Заслуговує на особливу увагу *транзакційна теорія навчання перекладачів*, яка ґрунтується на положеннях транзакційної теорії читацького відгуку запропонованої американською дослідницею Л. Розенблат (1978/1994) наприкінці XX століття, яка описує взаємозв'язки між читачем та текстом, наголошуючи на «to-and-fro (англ. туди й назад), спіральному, нелінійному, тривалому взаємному впливові читача і тексту у творенні значення» (Rosenblatt, 1993, р. 384). Схожий принцип взаємодії викладача та студентів майбутніх перекладачів був використаний у транзакційній моделі навчання М. Гонсалес-Девіс. Ця модель побудована на принципі «спільного навчання, групової роботи та взаємодії, але з остаточним правом викладача вирішувати проблеми, запропоновані у завданнях» (Gonzalez-Davis, 2004, р. 14). Таку модель навчання

М. Гонсалес-Девіс вважає перехідною між трансмісіоністською і трансформаційною моделями навчання. Подібні погляди поділяє Г. Гроу (1991), стверджуючи, що навчання не може регулюватися тільки однією освітньою стратегією і що стилі навчання з часом змінюються. Він визначає етапи, які проходить студент під час навчання (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Чотири етапи навчання, запропоновані Г. Гроу

Етап	Студент	Викладач
Залежність	Покладається на думку викладача при виборі змісту тексту і методу його перекладу	Обирає зміст, робить висновок щодо результатів роботи, оцінює
Зацікавленість	Самостійно шукає рішення	Мотивує, надихає, заохочує до навчання
Зобов'язання	Вчиться на власних помилках	Заохочує та підтримує старання студента, обоє прагнуть поглибити власні знання за рахунок співпраці
Автономність	Здебільшого отримує знання за рахунок організації та реалізації самостійно поставлених завдань	Консультує, спрямовує, радить

Джерело: (Grow, 1991).

Незважаючи на те, що М. Гонсалес-Девіс (2004) зосереджує увагу на «стилях викладання», а Г. Гроу (1991) – на «стилях навчання», науковці мають спільні погляди на особливості процесу підготовки перекладачів. По-перше, вони звертають увагу на те, що стилі навчання і викладання повинні обиратися відповідно до рівня знань студента. По-друге, обидва автори підкреслюють важливість взаємодії (транзакції) між викладачем та студентом в аудиторії (і за її межами). Проте Г. Гроу (1991) вважає, що навчання з допомогою викладача є лише частиною навчання, адже процес навчання може тривати впродовж життя.

Іншими словами, на певному етапі студенти можуть відмовитися від формального навчання і почати розвивати нові навички перекладу, які є для них актуальними у той чи інший період професійного життя. Транзакційна теорія навчання перекладачів користується популярністю серед американських педагогів. Навчання майбутніх перекладачів переважно відбувається в малих групах та передбачає інтенсивну взаємодію студентів і викладача. Викладач є відповідальним за укладання змісту курсу та обрання методів навчання, заздалегідь знає як вирішувати поставлені перекладацькі завдання і має повноваження коригувати студентів у процесі виконання перекладу.

Гуманістичний підхід виступає головним принципом державної політики в галузі освіти США. Гуманізація передбачає зміну ставлення до людини і визнання її найвищою цінністю, що вимагає перебудови змісту і статусу наук і звернення до антропологічного знання. Одним із засновників гуманістичного підходу є американський науковець К. Роджерс, який фундаментальним компонентом структури особистості вважав «Я-концепцію», що формується в процесі взаємодії суб'єкта з навколишнім соціальним середовищем і є інтегральним механізмом саморегуляції його (суб'єкта) поведінки. Значний внесок у розвиток гуманістичного підходу також зробив відомий американський психолог А. Маслоу, який був одним із перших, хто почав вивчати позитивні сторони людської поведінки, а його дослідження особистостей, що самоактуалізувалися, дозволили сформулювати позитивний, гуманістичний погляд на людську природу (Bolam & Baker, 1978). У межах гуманістичного підходу особистість студента-перекладача розглядається як цілісний вияв його творчої потреби самореалізації, яка характеризується свободою самовираження, творчою діяльністю, прагненням особистісного зростання, тобто величезним вибором можливостей, найважливіша з яких – становлення особистості, реалізація її творчого потенціалу. Під впливом ідей гуманістичної психології в системі освіти вищої школи США виникли групи «відкритого навчання», де студенти можуть вільно визначити свої науково-дослідницькі інтереси і в діалозі

з викладачами висловлювати різні погляди, критично аналізувати наукові позиції (Колесникова & Долгина, 2001, с. 28–29).

Диференційований підхід до навчання перекладачів базується на концептуальних ідеях диференціації навчання, яка широко представлена в США. У процесі застосування цього підходу американські педагоги пропонують різноманітні форми роботи залежно від здібностей студентів, їхньої підготовки і мети освіти; створюють індивідуальні програми підготовки з вибором форм, методів навчання і темпів опанування всієї освітньої програми (Старикова, 2009).

Увага до особистості студента і особливостей його психічного розвитку знайшли своє відображення у персонологічному підході в кінці ХХ сторіччя. Американські педагоги-персоналісти звертали увагу на необхідність усвідомлювати закономірності психічного розвитку та особливості навчання дорослих людей у різні періоди їхнього життя, знати про вплив на навчання особистісного фактора, психофізіологічної, ціннісно-орієнтаційної сфер особистості (Bolam & Baker, 1978). Персонологічний підхід ліг в основу *особисто орієнтованого* підходу, який нині широко використовується в процесі навчання перекладачів у США. Відповідно до зазначеного підходу головною в навчальному процесі стає особистість, тому постає необхідність забезпечення комфортних, безконфліктних умов її розвитку, реалізації її природних потенціалів. Застосування особистісно орієнтованого підходу сприяє активізації внутрішніх резервів особистості, яка саморозвивається. У центрі навчання перебуває студент – його мотиви, мета, неповторний психологічний склад. Виходячи з інтересів студентів, їхнього рівня знань і умінь, викладач ставить навчальну мету заняття і спрямовує освітній процес.

Урахування психологічних особистісних характеристик передбачає також *необіхевіористський* підхід (ідеї Д. Брунера, В. Скіннера), згідно з яким особлива увага приділяється проявам зовнішньої поведінки студента. Саме психологічні основи біхевіоризму є джерелом розробки персоналізованої системи навчання перекладачів у вищій школі США (персоніфікована система навчання), коли однаковий навчальний матеріал подається різним способом і його вивчення

організовується з урахуванням індивідуальних особливостей студентів (Колесникова & Долгина, 2001, с. 24-25; Старикова, 2009).

Розвиток психологічної школи когнітивістики у США привів до появи *когнітивного* підходу у освіті. Серед учених цього напрямку найвидатнішим вважається Ж. Піаже. Його ідею про поетапність прогресування інтелекту людини (сенсорно – від моторної активності до конкретно-операційної взаємодії з середовищем, а потім – до концептуального мислення) активно використовували персоналісти, водночас збагачуючи її новітніми результатами досліджень американських послідовників швейцарського вченого. Так, педагогіко-когнітивісти О. Харві, Д. Хант і Р. Шройдер розробили теорію концептуального розвитку особистості, яка базується на поняттях «стадій» або «фаз» (Hant, 1971). Представники напрямку вважають, що особистість розвивається в процесі інформаційного обміну залежно від особливостей розвитку її мислення (Колесникова & Долгина, 2001, с. 25-28; Старикова, 2009). Під час навчання майбутніх перекладачів когнітивний підхід також передбачає розвиток особливого різновиду мислення – професійного.

Окрім психологічних учень та течій, великий вплив на освіту перекладачів мають філософські концепції. Так, *прагматичний* підхід до навчання перекладачів заснований на філософії прагматизму (філософська течія, що базується на практиці як критерії істини і смислової значущості). Його виокремлення пов'язують з ім'ям американського філософа XIX століття Ч. Пірса, який першим сформулював «максимум» прагматизму (Наторп, 1910). Далі прагматизм розвивався в працях В. Джемса, Дж. Дьюї і Дж. Сантаяни. Згідно з концепцією Дж. Дьюї, підсумком навчання має стати вироблення навичок мислення, під якими розуміється здатність до самонавчання. Метою навчання виступає вміння вирішувати життєві проблеми оволодіти творчими навичками, збагачувати досвід, що передбачає знання як такі і знання про способи дії, а також виховання смаку до самонавчання і самовдосконалення. У сучасних освітніх реаліях у США прагматичний підхід до навчання перекладачів спрямований на засвоєння знань, оволодіння вміннями в процесі власної

активності, розв'язання практичних завдань, наближених до майбутніх професійних.

Концепція професійно-орієнтованого навчання майбутніх перекладачів у США реалізується за допомогою діяльнісного підходу. *Діяльнісний* підхід у навчанні перекладачів передбачає вибір навчальних предметів з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності. Вказаний підхід спрямований на те, щоб студенти засвоювали знання і набували умінь та навичок у процесі навчальної діяльності, максимально наближеної до майбутньої професійної. Зміст освітнього матеріалу має відповідати критерію повноти і системності видів діяльності, необхідних для кваліфікаційної компетентності, і бути реалістичним із погляду перекладацької професії.

У процесі професійної підготовки перекладачів американські освітяни також застосовують *міждисциплінарний* підхід. Цей підхід дає можливість студентам обирати власну навчальну траєкторію, здобувати знання з дисциплін з різних галузей, навчатись у групах зі студентами з інших спеціальностей, співпрацювати з більшою кількістю викладачів, що сприяє обміну знань та досвіду (Casey, 2009). У межах такого підходу майбутні перекладачі мають можливість поєднувати вивчення як філологічних, так і нефілологічних дисциплін.

Запровадження перших освітніх програм аудіовізуального навчання в США в 30-х роках XX сторіччя започаткувало технологічну революцію в освіті перекладачів та посприяло появі педагогічних технологій. Згодом широкого використання набув новий підхід, що передбачав ефективне застосування педагогічних та інформаційних технологій, – *технологічний*. Зазначений підхід до навчання ставить за мету сконструювати навчальний процес, відштовхуючись від заданих вихідних установок (соціальне замовлення, освітні орієнтири, мета і зміст навчання) (Кларин, 1994). Він реалізовується у двох напрямках наукового пошуку: 1) при дослідженні практичної діяльності творчо налаштованих викладачів; 2) у процесі поглиблення дослідження основних дидактичних категорій і виділення їхніх технологічних характеристик (Вяльцева, 2012).

Технологічний підхід в освіті США спрямований на вдосконалення діяльності навчання, підвищення її ефективності, результативності, інструментальності, оптимальності та наукоємності. До основних характеристик технологічного підходу в навчанні перекладачів можна віднести чітку постановку мети (із визначенням рівня засвоєння), здійснення об'єктивного контролю щодо перебігу та ефективності навчання, визначення рівня досягнення поставленої мети та кінцевого результату.

Підготовка майбутніх фахівців у сфері перекладу як міжкультурних посередників здійснюється з урахуванням культурологічної концепції. На початку 80-х років з'явилися дослідження із застосування *культурологічного* підходу до вивчення іноземних мов, одним із розробників якого є американець Л. Блумфілд. Важливість використання культурологічного підходу до навчання перекладачів пов'язана зі зміною соціальних і політичних умов у світі, інтенсифікацією міждержавних відносин, пошуком нових форм спілкування представників різних культур, необхідністю виховувати толерантність до різних проявів культури іншої нації у такій багатокультурній країні, як США. Урахування культурних особливостей у контексті освіти майбутніх перекладачів означає вихід за межі мови до сфери соціальної історії людини, системи її соціальних знань, світоглядних ідей, системи цінностей і відносин, особливостей вербальної і невербальної поведінки та форм свідомості. Такий підхід створює умови для зосередження уваги студентів на загальнолюдських цінностях, сприяє зростанню інтересу до чужої культури і мови та подоланню культуроцентризму (Goussard-Kunz, 2009).

У процесі навчання перекладачів у США зазвичай використовується не один, а кілька підходів. Відображення цієї навчальної ситуації знаходимо у *комплексному* підході, який передбачає єдність теорії і практики, що досягається завдяки низці факторів, із-поміж яких: практична підготовка на базі агентств і закріплення отриманих теоретичних знань; відповідність цілей і завдань практичного характеру і проведення практикумів; комплексна оцінка студента, врахування інтересів студентів при складанні індивідуальної програми навчання

і виборі спеціалізації (вибір студентами теоретичних курсів у галузі подальшої практичної спеціалізації); послідовність проходження теоретичних курсів і допуску до проходження практики; ретельний відбір агентств і керівників практики.

Отже, під час навчання перекладачів у системі вищої освіти США використовують численні педагогічні підходи, які мають на меті розвиток особистості майбутнього професіонала у сфері перекладу. Великий вплив на процес навчання має психологічний аспект педагогічних підходів, що передбачає урахування фізіологічних, психічних, когнітивних та емоційних станів тих, хто навчається. Особливі педагогічні умови, які створюються в процесі застосування вищевказаних підходів, підбір навчальних матеріалів та організаційні форми навчання в межах підходів спрямовані на набуття студентами професійних знань, вироблення умінь та навичок, що згодом перетворюються у професійну компетентність майбутніх перекладачів.

Оскільки перекладацька професія передбачає досконале володіння іноземними мовами, то процес підготовки перекладачів включає обов'язкове навчання іноземних мов поряд із навчанням різних видів і технік перекладу. Тому в межах нашого дослідження звертаємо увагу на підходи до навчання іноземних мов, поширені у США, адже навчання іноземних мов є невід'ємним складником процесу підготовки фахівця в галузі перекладу.

Останнє десятиліття характеризується появою важливих інновацій у теорії, дослідженнях і практиці, які вносять зміни в процес навчання іноземних мов у США і зводяться до двох домінуючих парадигм: пропозиційної (структурний та функціональний підходи) і процесуальної (цільовий та процесуальний підходи). Найбільш суттєві зміни в навчанні мов стосуються поглядів на мову, на навчальну методологію, на роль суб'єкта навчання в навчальному процесі, на планування навчального процесу. Ці інновації переміщують акцент із предмета, який вивчається, на навчальний процес. Розвиток підходів до навчання іноземних мов є постійним процесом, спрямованим на покращення стану сфери

освіти і задоволення соціально-економічних, політичних, культурних потреб володіння іноземними мовами в суспільстві багатомовної країни.

Нині в американській педагогічній практиці використовується кілька десятків різних підходів до навчання іноземної мови, кожен із яких має свої переваги та особливості застосування. Одним із традиційних підходів є *структурний*. Слід зазначити, що саме американські мовознавці заклали основи структурної лінгвістики, розглядаючи мову як систему структурно пов'язаних елементів для кодування значень: фонем, морфем, слів, структур і речень. Навчання мови за структурним підходом, полягає в оволодінні цими елементами або їхніми блоками та правилами їх поєднання в елементи вищих рівнів. Прихильники структурного підходу вважають, що первинним є усне мовлення, яке і є власне мовою. Тоді як письмове мовлення – вторинне, оскільки люди спочатку вчаться розмовляти, а потім писати. 1961 року американський учений У. Молтон (W. Moulton) запропонував лінгвістичні принципи методики навчання іноземної мови, згідно з якими, мова – це усне мовлення, а опанування мовою відбувається шляхом набуття певних навичок. Також науковець відзначив, що мови відрізняються одна від одної і що мова – це те, як розмовляють носії мови, а не те, як вони повинні розмовляти, тому під час навчання іноземних мов слід навчати мов, а не знань про мови (Гапонова, 2010, с. 12-13). Незважаючи на неоднозначне ставлення і різне бачення, це перший підхід, який пропонує в основу навчання іноземної мови покласти лінгвістичні і психологічні теорії. Він робить акцент на синтаксисі, а не тільки на вокабулярі і морфології, передбачає розвиток різноманітних навичок та застосування простих прийомів.

Наступним підходом, який використовується у педагогічній практиці підготовки перекладчів у США, є *функціональний*, відповідно до якого мова – це засіб передачі функціонального значення. Він підкреслює важливість семантичного та комунікативного аспектів мови, на відміну від чисто граматичних характеристик, та спрямований на визначення й організацію змісту навчання мови на основі категорій значення і функції, а не структури мови та її граматики. Розглядаючи підходи до навчання іноземних мов, Р. Мильруд

зазначає, що в процесі розвитку підходів до навчання мов спостерігається тенденція зближення навчального процесу та діяльності людини (Мильруд, 1995, с. 15). Таким чином, мова йде про виокремлення статичного та діяльнісного підходів до навчання мов залежно від позиції суб'єкта навчання, причому кожен із них безпосередньо визначає цілі, зміст навчання та його мотиви. Тобто процес та результати навчання іноземної мови залежать від того, яку позицію відведено тому, хто навчається: пасивну (статичний підхід) чи активну (діяльнісний підхід). Важливість урахування поведінки індивіда у ході навчання іноземних мов вплинула на те, що психологічні дослідження пізнавальних процесів людини, які активно проводилися в американському суспільстві наприкінці ХХ століття, відіграли важливу роль у формуванні підходів навчання іноземних мов.

На процеси навчання та викладання іноземних мов у американському освітянському світі у різні періоди розвитку психологічної, лінгвістичної та філософської наук мали вплив низка теорій та концепцій. Побіжний огляд цих теорій пропонуємо нижче.

У 50–60-х роках ХХ століття навчання іноземних мов перебувало під впливом необіхевіоризму. *Необіхевіористська концепція навчальної технології* зосереджується на пізнавальних процесах нижчого рівня, коли мотиви перебувають під контролем завдяки створенню конкретних умов. Таким чином, навчальний план, відповідно до цієї концепції, створюється крок за кроком, охоплюючи невеликі розділи навчального матеріалу, а результати освоєння цих «порцій» навчального матеріалу можна відразу ж зафіксувати. Це і є мета такого навчання (Пасинкова, 2005, с. 51). Такий підхід розглядає вивчення іноземної мови як процес імітації і посилення: студенти намагаються копіювати те, що вони чують, і завдяки регулярній практиці у них виробляються необхідні навички оволодіння мовою. Основна мета необіхевіористського навчання полягає в тому, щоб формувати нові правильні лінгвістичні вміння шляхом інтенсивної практики, мінімізуючи помилки інтерференції.

На початку 80-х років популярності у США набула когнітивна модель навчання іноземних мов, яка поступово витісняє необіхевіористську. Когнітивізм детально описано в працях американського вченого Н. Хомського (N. Chomsky). Згідно з його поглядами, мова – це не форма поведінки, а складна система, що базується на певних правилах, і саме вивчення цієї системи сприяє оволодінню мовою. Дослідник вважав, що в процесі вивчення мови індивід поступово набуває компетентність, яка згодом дає йому можливість творчо використовувати мову. Особливо важливим у теорії Н. Хомського є аргумент про те, що оволодіння мовою – це не тільки процес вироблення мовних навичок, а й оперування її граматичними та іншими структурними елементами (Chomsky, 1967, р. 31-33).

Теорія пізнавального коду, яка виникла на базі когнітивізму, робить акцент на оволодінні мовою, за допомогою використання різних стилів і стратегій навчально-пізнавальної діяльності. На основі висновку про те, що когнітивні стилі породжують конкретні стратегії навчання, Дж. Рубін і Г. Стерн (Rubin & Stern, 1975), які вивчали ці стратегії в контексті оволодіння іноземними мовами, виокремили сім характеристик, необхідних для успішного вивчення іноземної мови: бажання здогадуватися і точність здогадок; сильна мотивація до спілкування; розкутість; увага до мовної форми; пошук партнерів по спілкуванню; самоконтроль мовлення; увага до змісту (Rubin & Stern, 1975). М. О'Мейллі (O'Malley, 1990) узагальнив 24 стратегії вивчення іноземної мови, які можна розділити на три великі групи (O'Malley, 1990):

- метакогнітивні стратегії, що полягають у розробці планів навчання, усвідомленні процесу навчання, оцінці результатів тощо;
- когнітивні стратегії, пов'язані безпосередньо з оперуванням навчальним матеріалом (повторення, групування, дедукція, конспектування, запам'ятовування ключових слів тощо);
- соціоафективні стратегії, які передбачають співробітництво, а також компенсаторні стратегії з'ясування незрозумілого (перепитування, парафраз, приклади тощо).

На увагу заслуговує *теорія універсалій* (універсалістська теорія, чи лінгвістичний універсалізм). Теорію сформулювали американські учені Б. Берлін та П. Кей, які в англomовній монографії «Основні кольороназви» (1969 р.) оприлюднили ґрунтовне лінгвістичне дослідження, отримане на матеріалі 98 мов різних мовних сімей та з різною чисельністю мовців. Послідовники універсалістської теорії вивчають широкий спектр мов із метою дослідити, чим вони відрізняються і яка причина цих відмінностей. Вони розглядають мовні моделі, універсалії і стверджують, що існує природжена схильність до вивчення мови (природні здібності), а конкретні умови сприяють її розвитку (навчання, виховання). Ініціюється пошук значення. Згідно з цим підходом, різні види діяльності та навчальні матеріали необхідно презентувати в релевантній і цікавій манері, щоб забезпечити послідовне навчання мови.

Схожі погляди на особливості навчання іноземних мов закладено в основу *нативістської теорії*, яка певний час була популярною в американському суспільстві. Нативістська теорія і полягала в припущенні, що вивчення мови є біологічно зумовленим. Вважається, що кожна людина народжується з вродженими здібностями до вивчення мови. Нативісти також стверджують, що ті, що навчаються, можуть самі формувати граматичні правила, за умови, що вони постійно чують мову і намагаються відобразити мовні моделі.

Важливою в мультикультурному та багатонаціональному середовищі США є *теорія соціальної інтеракції*, яка полягає в припущенні, що людська мова виникла в результаті контактів між людьми, виконуючи соціальну функцію. В умовах навчального процесу соціальна інтеракція передбачає спілкування та обмін лінгвістичними знаннями між суб'єктами навчання (Garza, 2011).

За останні два десятиліття значної популярності в США набула *психолінгвістична модель навчання іноземних мов С. Крашена*. Її основу складають п'ять гіпотез (Krashen, 2009):

1. Гіпотеза про відмінність між «набуттям» мови і її «вивченням» (Acquisition-Learning Hypothesis): набуття не збігається з вивченням; набуття має індуктивний і підсвідомий характер, а вивчення передбачає свідоме засвоєння

правил і винятків з них, що відбувається за допомогою дедуктивних когнітивних процесів.

2. Гіпотеза про природний порядок вивчення мови (Natural Order Hypothesis). Відповідно до неї, надаючи великого значення «вивченню», порушується природний порядок «набуття» іноземної мови. Граматична послідовність матеріалу має мало користі, порядок повинен ґрадуватися за ступенем «зрозумілості» (comprehensibility), щоб підсилити «набуття».

3. Гіпотеза про контроль мовлення (Monitor Model Hypothesis): отримані в процесі навчання знання не можуть переходити в набуті, оскільки ці види знань по-різному зберігаються в пам'яті. Використання знань залежить від індивідуально-психологічних особливостей студентів: «імпульсивні» (monitor under-users) говорять, не надаючи значення правильності форми, не контролюючи своє мовлення; «надобережні» (monitor over-users) бояться сказати щось іноземною мовою, напружено пригадуючи правила, контролюючи кожне словом. Отже, слід обрати оптимальний варіант контролю за власним мовленням (optimal monitor users).

4. Гіпотеза про рівень введення інформації (The Input Hypothesis): найважливішою умовою «набуття» мови є усне або письмове введення інформації на щабель вище від повної доступності.

5. Гіпотеза про роль почуттєвого фільтра (The Affective Filter Hypothesis) враховує гуманістичну концепцію впливу афективної сфери на засвоєння іноземної мови. Відповідно до неї, набуття здійснюється швидше в умовах низького рівня тривожності і повної відсутності «захисної» реакції. Створенню цих умов сприяє: зрозумілість і доступність введення нової інформації; сприятливий психологічний мікроклімат; врахування почуттєвого компонента при сприйнятті інформації.

На основі моделі С. Крашена ґрунтується так званий «натуральний підхід» (natural approach) до вивчення іноземних мов. Його автори, С. Крашен і Т. Террел, пропонують дотримуватися природного шляху «набуття» мови, тобто не поспішати з продукуванням мови, а зачекати, поки вона «дозріє» за рахунок

тривалого слухання. Залежно від мети навчання (для усної чи письмової комунікації, слухання лекцій або написання наукових статей) може варіюватися зміст навчання. Здебільшого «натуральний підхід» спрямований на оволодіння мовою для повсякденного спілкування. Автори виділяють три етапи навчання: допродуктивний етап, завданням якого є розвиток умінь осмисленого слухання; етап раннього продукування, що передбачає виправлення викладачем тільки комунікативно значущих помилок студентів; етап розширеного продукування, що включає рольові ігри, творче завершення діалогів, дискусії тощо (Krashen & Terrell, 1983).

Наступні психологічні та методичні дослідження показали, що успішність оволодіння іноземною мовою визначають не тільки розумові процеси, але й емоційний стан тих, хто навчається. Ідея про суттєвий вплив почуттів на ефективність навчання в цілому і на вивчення іноземної мови зокрема ґрунтується на принципах гуманістичної психології, засновником якої став американський психолог К. Роджерс. Його *гуманістична концепція навчання іноземних мов* знайшла розвиток у роботах Ч. Каррена і багатьох інших дослідників, які серед важливих для вивчення іноземних мов характеристик особистості виокремлюють мотивацію, рівень занепокоєння, рівень самооцінки, схильність до ризику, екстравертність. Автор концепції, відомої як «груповий метод» (community language learning), Ч. Каррен зосереджується в основному на умовах, необхідних для успішного навчання, виділяючи найбільш важливим фактором успішного навчання атмосферу в аудиторії (Curran, 1976, с. 11-12).

Альтернативою вищезгаданим теоріям та концепціям виступає *герменевтичний* підхід до навчання іноземних мов. Аналізуючи його особливості, дослідник А. Гофрон прийшов до висновку, що відповідно до цього підходу «дійсність створюється в діалозі, який веде людське співтовариство, це творіння одночасно є і розумінням дійсності ...» (Гофрон, 2003, с. 104). При цьому акцент робиться на креативному значенні мови, оскільки дуже важливим є безпосередній зв'язок між лексичним складом і морфологічними категоріями конкретної мови; мовою як етнічним явищем і колективним, культурним

баченням світу, характерним для користувачів цієї мови. Такий підхід передбачає не лише завчення мовних структур, граматичних правил, визначення зв'язків між денотатом, концептом та лінгвістичним знаком, а й ознайомлення з екстралінгвістичним світом.

Охарактеризовані підходи та положення до навчання іноземних мов в американській педагогіці зазвичай застосовуються комплексно. Зазначимо, що традиційні теорії навчання мови сфокусовані в основному або на процесі навчання мови, або на умовах активізації її навчання, іноді вони враховують обидва виміри. Теорії, що зосереджені на процесі оволодіння мовою, спираються на формування навичок. Теорії, спрямовані на створення умов успішного навчання, підкреслюють значення природи особистісного і фізичного контексту, в якому відбувається навчання мови.

Педагоги, лінгвісти та дослідники особливостей навчання перекладачів як у США, так і у світі загалом (Р. Вошборн (R. Washbourne), Гонсалес-Девіс (Gonzalez-Davis), Д. Келлі (D. Kelly), Дж. Кернс (J. Kearns), Д. Кіралі (D. Kiraly), С. Коліна (S. Colina), А. Нойберт (A. Neubert), Е. Пім (A. Pym), Б. Рубрехт (B. Rubrecht), Д. Соуер (D. Sawyer), Г. Шрів (G. Shreve) та ін.) дотримуються єдиної думки, що процес навчання власне перекладу передбачає застосування інших методичних підходів і теорій, ніж ті, які застосовуються під час навчання іноземних мов. Зважаючи на те, що навчання перекладу перебуває на межі навчання іноземних мов і навчання власне перекладу, у США превалюють такі підходи: лінгвістичний, соціосемантичний, прагматичний, комунікативний, функціональний, процесуально-орієнтований.

Лінгвістичний, або еквівалентний, нормативний, прескриптивний – це перший підхід, який довгий час переважав у навчанні перекладу. Цей підхід базується на тому, що переклад завжди передбачає залучення пари мов. Розробниками та послідовниками такого підходу є як відомі американські перекладачі та дослідники (Дж. Кетфорд, Ю. Найда), так і представники інших країн (В. Комісаров, Я. Рецкер, Дж. Ферс). Вони приділяють увагу не формальним, а смисловим зв'язкам між текстом оригіналу і текстом перекладу.

Основою такого підходу є способи досягнення еквівалентності перекладу. Концепція еквівалентності спочатку на рівні слів, потім фраз, а далі поступово і на рівні одиниць перекладу, що є когерентним елементом і зазвичай представлені у вигляді речення або ж на рівні усього тексту, була запропонована дослідницею перекладу М. Снел-Горнбі (Snell-Hornby 1988, p. 16), а поняття еквівалентності перекладу розглядалося з погляду математичного закону транзитивності. Відомий американський перекладознавець Ю. Найда зробив значний внесок у розвиток лінгвістичної теорії перекладу та вдосконалив теорію еквівалентності (Nida & Taber 1982), запропонувавши розрізняти два види еквівалентності – формальну і динамічну (Nida, 1964). Формальна еквівалентність орієнтована на оригінал і досягається обов'язковим збереженням частин мови при перекладі, відсутністю членування або перестановки членів речення оригіналу, збереженням пунктуації, поділу на абзаци, а також застосуванням принципу конкордансу (тобто переклад певного слова завжди одним і тим же відповідником). Іншими словами, мова йде про буквальний, послівний переклад, не орієнтований на здійснення впливу на його реципієнта. Динамічна еквівалентність, навпаки, передбачає необхідність урахування впливу перекладу на реципієнтів, який би був еквівалентний впливу оригіналу. Це, у свою чергу, включає адаптацію лексики і граматики, щоб переклад звучав так, як автор написав би його цільовою мовою. Таким чином, завданням перекладу, на думку Ю. Найди, є створення мовою перекладу найбільш близького природного еквівалента (*the closest natural equivalent*) тексту оригіналу, а найбільша близькість, насамперед визначається однаковою реакцією реципієнтів перекладу і реципієнтів оригіналу. У дослідженнях американський учений також вказує на важливість культурного елементу динамічної еквівалентності. Підтримуючи теорію динамічної еквівалентності, П. Ньюмарк зауважує, що навіть якщо у ході перекладу для створення необхідного прагматичного впливу на реципієнтів деякі елементи тексту оригіналу можуть не перекладатися, все ж перекладач повинен намагатися здійснити переклад якомога ближче до оригіналу (Newmark, 1995, p. 51). Протилежні погляди на шляхи досягнення еквівалентності демонструють

Дж. Хауз (1977) та Дж. Кетфорд (1965). Так, згідно з Дж. Хаузом (1977), еквівалентність слід забезпечувати спочатку на рівні тексту, а потім поступово переходити до рівня речень. Дж. Кетфорд (1965) пропонує навпаки – від еквівалентності на рівні речень переходити до еквівалентності перекладу на рівні тексту. Основна проблема теорії еквівалентності перекладу полягає в тому, що вона припускає певний рівень симетрії між мовами (Snell-Hornby, 1988, р. 16). Проте це є можливим не для всіх мов, особливо, якщо вони походять із різних сімей (наприклад, африканські та європейські мови). Лінгвістичний підхід до навчання перекладу, що ґрунтується на положеннях теорії еквівалентності довгий час був і є одним з панівних і знаходить своє застосування в ході підготовки перекладачів у США.

Соціосемантичний підхід до навчання перекладу зосереджений на соціальних аспектах і взаємодії різних знакових систем у реальних актах вербальної комунікації (Goussard-Kunz, 2009). У цьому випадку багато факторів, які впливають на процес перекладу, належать до макролінгвістики, яка вивчає співвідношення лінгвістичного, екстралінгвістичного та паралінгвістичного факторів у процесі мовленнєвого спілкування, тобто весь комплекс проблем, пов'язаних із впливом на процес перекладу особливостей мови, культури та мислення людини.

У американській педагогіці навчання перекладу визнаними є ідеї А. Нойберта (1991) та К. Райс (1984) про пріоритетну роль прагматики в перекладі. *Прагматичний* підхід враховує той факт, що в реальній комунікації будь-яке висловлювання є частиною структури мовного взаємозв'язку та існує тільки в прагматичному контексті. Проблему прагматичної адекватності пов'язують із чотирма типами прагматичних відношень, які можуть існувати в тексті оригіналу. Останнім часом при навчанні перекладу особлива увага звертається на вплив контексту на реалізацію комунікативної стратегії того, хто говорить (Goussard-Kunz, 2009).

Комунікативний підхід був розроблений у 60-х роках минулого століття і з тих пір користується популярністю не лише у США, а й в багатьох країнах

Європи. Цей підхід є одним із домінуючих для навчання будь-якого виду мовленнєвої діяльності і для навчання перекладу також у зв'язку з його прагматичним впливом на весь процес навчання перекладу (Hymes, 1972). Причиною використання комунікативного підходу під час навчання перекладу є те, що майбутній перекладач повинен не лише оволодіти навичками перекладу з однієї мови на іншу, а й розвинути уміння використовувати набуті навички в різноманітних ситуаціях реальної комунікації.

Подальший розвиток методології навчання перекладу ознаменував появу *функціонального* підходу. Уперше функціональний підхід був представлений Г. Фермеєром та К. Райс (Reiß & Vermeer, 1984) та згодом розроблявся К. Норд (Nord, 1992, р. 40). Функціональний підхід розглядає переклад як міжкультурну комунікацію та сприймає його з погляду теорії «скопос» (теорії мети, оскільки *skopos* від грец. «мета»). «Скопос-теорія» виходить із того, що переклад – це вид практичної діяльності, а успіх будь-якої діяльності визначається тим, якою мірою досягнуто поставленої мети. Тому критерієм успішної діяльності перекладача виступає досягнення ним мети комунікації, яку ставить автор перекладу (Nord, 1992, р. 81-82). Згідно з цією теорією, діяльність перекладача визначається метою, яка перед ним поставлена. Проте іноді виникає така ситуація, коли перекладач не може одразу визначити мету перекладу, і спершу йому необхідно виконати, так звані, перекладацькі завдання (англ. «translation brief»). Тобто перед початком перекладу, перекладач або група перекладачів, які працюють над проектом, повинні чітко усвідомити, який саме результат має бути і для чого буде використовуватися готовий переклад. Виконання перекладацького завдання допомагає визначити функцію тексту, аудиторію, на яку розрахований переклад, очікуваний час та місце, в яких буде сприйматися переклад, спосіб, яким буде презентовано переклад, мету, з якою створюється переклад (Nord, 1997, р. 60). Таким чином, майбутній переклад визначається його метою (скопосом). При виборі стратегії найважливішу роль відіграє ініціатор або замовник. К. Райс і Г. Фермеєр сформулювали три основні функціональні переваги «скопос-теорії». По-перше, вона визначає вирішальні чинники в

процесі перекладу. Крім певних стратегій і методів перекладу, одне з найважливіших місць у «скопос-теорії» посідає реципієнт перекладу: адже скопос, що допомагає визначитися з вибором адекватних стратегій і методів перекладу, може бути сформульований лише після виявлення цільової читацької аудиторії. По-друге, «скопос-теорія» визнає важливість комісії перекладу і тієї ролі, яку відіграє замовник. Іншими словами, перекладач не може розпочинати роботу доти, поки не отримає від клієнта комісії, яка визначає мету перекладу і умови для його здійснення (включаючи дедлайн і розмір усіляких платежів і зборів). По-третє, ця теорія закликає переглянути взаємозалежність оригінального і перекладеного текстів. Так як основна увага в більшості текстів приділяється змісту, а не формі, перекладач повинен передавати концептуальний зміст оригінального тексту і зовсім не зобов'язаний зберігати його мовну форму або стиль, оскільки цільовий текст реалізує свою мету й функцію. У тих випадках, коли мета перекладеного тексту не збігається з метою оригіналу, перекладач повинен не дотримуватися оригінального тексту, а створювати на його основі функціонально адекватний переклад (Reiss and Vermeer, 1984, p. 119).

Важливим аспектом «скопос-теорії» виступає принцип лояльності ((loyalty principle) – термін запропонований К. Норд (1997, p. 126)), який полягає в тому, що, використовуючи концепцію скопоса, яка теоретично припускає будь-яку перекладацьку мету, перекладач повинен враховувати культурно-специфічні норми й умови перекладу, що впливають на очікування учасників взаємодії і безпосередньо стосуються кореляції тексту оригіналу та власне перекладу (Nord, 1991b, p. 92).

Однією з причин, чому функціональний підхід є корисним для перекладу і широко застосовується в процесі навчання перекладу стало те, що він заохочує викладачів перекладу відійти від принципів, які базуються на еквівалентності, та поглянути на переклад по-іншому. Цей підхід сприяє більш професійно та практико орієнтованому навчанню перекладачів, дозволяє використовувати різні види діяльності, які, зазвичай, виконують у реальності професійні перекладачі

(Nord, 1997, p. 117). Такі реалістичні завдання також є дуже корисними з погляду мотивації студентів, оскільки готують їх до реальних життєвих ситуацій у майбутній професійній діяльності (Nord, 1994a, p. 66). Окрім того, функціональний підхід може застосовуватися як у художньому перекладі, так і в нехудожньому: для перекладу текстів різними мовами (на відміну від лінгвістичного підходу, що базується на принципі еквівалентності). Таким чином, переклад стає більш раціональним, економічним і незалежним від лінгвістичних та культурних особливостей (Nord, 1994a, p. 66). Однією з незаперечних переваг цього підходу в процесі підготовки перекладачів є те, що запропонована система перекладацького завдання легко запам'ятовується і може застосовуватися для перекладу будь-якого виду тексту.

Більшість фахівців у галузі професійної підготовки майбутніх перекладачів схиляються до того, що в навчанні перекладу більш важливими є процеси, що відбуваються в свідомості майбутніх перекладачів, ніж кінцевий продукт перекладу (Kussmaul, 1995, p. 7-9). *Процесуально-орієнтований* підхід до навчання перекладу полягає в тому, що основна увага зосереджується не на правильному чи неправильному виборі лексичних одиниць або лінгвістичних структур у перекладеному тексті, а самому процесі їхнього вибору (Gile, 2009, p. 11). Застосування процесуально-орієнтованого підходу особливо доречне на початковому етапі професійної підготовки майбутніх перекладачів, оскільки допомагає викладачам прослідкувати процеси застосування студентами перекладацьких трансформацій, еквівалентів, способів перекладу, розпізнавання ними труднощів перекладу тощо (Gile, 2009, p. 11). Завдяки тому, що викладач контролює процес здійснення студентами перекладу і може вчасно скоригувати їхні дії, якість перекладу зростає, а викладач менше критикує студентські переклади (що є вагомою мотиваційною перевагою на початку навчання).

Поряд із зазначеними підходами та теоріями, професійна підготовка перекладачів у США базується на низці загальнопедагогічних та специфічних принципів. Ґрунтуючись на результати досліджень організаційно-педагогічних засад підготовки фахівців у США, здійснених плеядою вітчизняних дослідників

(Н. Бідюк, О. Ельбрехт, В. Корнієнко, О. Мартинюк, О. Тарасова, О. Чугай та інші), до загальнопедагогічних принципів професійної підготовки перекладачів відносимо такі: доступності; рівності; відкритості освітнього процесу; студентоцентризму; індивідуалізації; диференціації; свідомості, активності та самостійності; академічної свободи та відповідальності; систематичності і послідовності; наступності; неперервності; єдності навчальної, наукової та практичної діяльності; елективності; гнучкості; професійної спрямованості навчального процесу; активного залучення широкого кола стейкхолдерів до організації освітнього процесу; інтегративності, суб'єкт–суб'єктної взаємодії, кооперації; врахування особистого досвіду студентів щодо знання культурних цінностей, прогностичності; адекватності змісту навчання; рефлексивності, активного та свідомого засвоєння знань і навичок, наочності, досконалого та міцного засвоєння знань, доступності й поваги до віку студентів та їх індивідуальних особливостей, міжкультурної комунікації, професійної етики, забезпечення зворотного зв'язку в системі навчання. Зважаючи на те, що переважна більшість перерахованих загальнопедагогічних принципів є класичними і не потребує роз'яснення, схарактеризовуємо деякі принципи з перспективи їхнього застосування під час організації професійної підготовки перекладачів у США (див. таблицю Г.1 додатку Г).

Подальше вивчення праць педагогів-дослідників та викладачів-практиків (К. Анджелеллі, Р. Вошборн (R. Washbourne), Х. Джекобсон (H. Jacobson), Д. Келлі (D. Kelly), Дж. Кернс (J. Kearns), Д. Кіралі (D. Kiraly), С. Коліна (S. Colina), С. Крашен, А. Нойберт (A. Neubert), Е. Пім (A. Pym), Д. Робінсон (D. Robinson), Б. Рубрехт (B. Rubrecht), Д. Соуер (D. Sawyer), М. Снел-Горнбі (M. Snell-Hornby), Г. Шрів (G. Shreve)) присвячених питанням дидактичних засад професійної підготовки перекладачів у США, дозволило виокремити такі специфічні принципи професійної підготовки перекладачів у США, як-от: автономії студента; комунікативної спрямованості навчання; когнітивного науціння; домінуючої ролі вправ; актуалізації результатів навчання; практичної спрямованості; інформаційно-технічного забезпечення навчального процесу;

групового навчання; концентрації; зіставного аналізу; нелінійності; автентичності змісту навчального матеріалу; імпліцитності та експліцитності; диференціації стилю та регістру; урахування рідної мови студентів; урахування білінгвізму студентів; урахування рівня володіння мовою; взаємопов'язаного навчання всіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо); урахування галузевої спеціалізації перекладу; ситуативно-тематичної організації навчання; орієнтації на процес перекладу; орієнтації на результат (продукт) перекладу; професійної мотивації навчання; урахування індивідуально-психологічних особливостей особистості студента; змагальності та співпраці; урахування психологічних особливостей функціонування розумових механізмів перекладача у процесі перекладу; створення позитивного емоційного фону, що сприяє підсиленню мотивації студентів. Характеристика зазначених принципів та особливості їхнього застосування у процесі навчання перекладачів в американських освітніх закладів відображено у таблицю Г.1 додатку Г. Проведений аналіз дає змогу резюмувати, що організація професійної підготовки перекладачів передбачає застосування комплексу загально педагогічних та специфічних принципів, які регламентують цей процес з урахуванням психофізіологічних особливостей індивідів навчання, дотриманням демократичних прав та свобод особистості, специфіки навчання перекладу.

Загалом виокремлюються декілька тенденцій навчання перекладачів. По-перше, це орієнтування навчання на те, щоб студенти крок за кроком виконували переклад, поки не отримають адекватний варіант цільовою мовою в межах поставлених перекладацьких завдань. По-друге, це фокусування на процесі перекладу і постійний моніторинг перекладацьких стратегій та дій суб'єктів навчання, щоб у потрібний момент можливо було скорегувати хід перекладу, уникнути помилок та звернути увагу на ті чи інші особливості перекладу. По-третє, це орієнтація навчання на розвиток компетентностей і навичок, що викликано популярністю компетентнісного підходу до навчання перекладачів. По-четверте, це побудова навчання перекладачів на основі соціально-конструктивістського підходу, який стає все більш популярним в американських

освітніх закладів.

Таким чином, дослідження основних теоретичних та методичних засад навчання перекладачів у системі освіти США, показало, що на сучасному етапі розвитку американського демократичного суспільства у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері перекладу застосовується низка різноманітних підходів як до навчання студентів-перекладачів, так і для навчання іноземних мов і перекладу та комплекс загальнопедагогічних і специфічних принципів.

Висновки до другого розділу

На підставі історико-генетичного та хронологічного аналізу виокремлено сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, що суттєво вплинули на становлення й розвиток перекладацької освіти в США. До *внутрішніх* чинників належать: соціально-економічний розвиток країни (підйом економіки після років «Великої депресії», розвиток ринкових відносин і підприємництва, міжнародної торгівлі та зв'язків); демографічна ситуація (збільшення приросту населення, зокрема й носіїв інших мов і культур, зростання кількості іммігрантів у країні); політична ситуація (курс внутрішньої та зовнішньої політики держави, спрямований на забезпечення спокійної, конструктивної, творчої соціально-політичної ситуації в суспільстві, а отже, потреба забезпечити внутрішній діалог між населенням); соціально-психологічні й етичні проблеми американського мультикультурного суспільства (морально-психологічний клімат у суспільстві, спосіб і стиль життя різних верств населення, забезпечення взаєморозуміння та взаємотерпимості між представниками різних народів і культур); правове регулювання вищої освіти (поява законодавчих актів та правових норм, що окреслили межі правового поля вищої освіти). *Зовнішніми* чинниками є такі: завершення Другої світової війни, створення міжнародних організацій для запобігання війнам у світі (Ліга націй, ООН); глобалізація в контексті економіки, технологій і соціокультурного середовища (міжнародна комунікація на різних

рівнях); інтернаціоналізація та глобалізація вищої освіти (приїзд іноземних студентів, освітня мобільність); розвиток інновацій, науково-технічний прогрес (створення й упровадження новітніх технологій, просування їх на світовому ринку, локалізація товарів і перекладацьких послуг).

Вивчення документальних джерел й узагальнення історичних фактів становлення перекладацької освіти в США дали змогу виокремити чотири періоди: I період (1949 – 1969 рр.) – зародження перекладацької освіти; II період (1970 – 1982 рр.) – утвердження перекладацької освіти; III період (1983 – 1999 рр.) – комп'ютеризація перекладацької освіти; IV період (із 2000 року й донині) – модернізація перекладацької освіти. На початку XXI століття зафіксовано стабільну тенденцію до розширення мережі освітніх закладів, що надають перекладацьку освіту; розпочали роботу нові короткотривалі сертифікатні програми навчання галузевого та спеціалізованого перекладу.

З'ясовано, що згідно даних Бюро статистики Міністерства праці США, станом на 2015 рік населення країни послуговувалося 350 мовами. Наявність чисельних іншомовних громад в межах кордонів однієї з найбільших країн світу зумовлює суспільну потребу в перекладачах.

Встановлено, що у США існує чітке розмежування усного та письмового перекладу. Виокремлено типи усного перекладу (interpreting) та письмового перекладу (translation). Вивчено Класифікатор професій США (The US Occupational Outlook) та з'ясовано перелік професійних груп перекладачів залежно від виду перекладу, який вони здійснюють, детальний опис їхніх професійних обов'язків та вимог працевлаштування.

З огляду на особливості професійної діяльності відповідно до визначених типів перекладу з'ясовано вимоги американського суспільства до професійної діяльності та професійної компетентності перекладача, які систематизовано у загальносуспільні, морально-етичні, індивідуально-психологічні, соціально-практичні, фахові. Наголошено, що в умовах динамічного розвитку американського суспільства перекладач повинен сприяти забезпеченню ефективної комунікативної взаємодії населення і держави, національної безпеки,

фасилітації процесів глобалізованої торгівлі та встановленню міжнародних контактів тощо.

Міжетнічна та міжнаціональна взаємодія вимагає виховання у фахівців сфери перекладу чіткої системи етичних та моральних норм поведінки, усвідомлення своєї соціальної ролі у суспільстві та розуміння відповідальності за виконання своїх професійних обов'язків. Виявлено, що інтерпретація соціальної ролі усного перекладача в суспільстві США здійснюється з урахуванням двох перспектив: усвідомлення суспільством ролі перекладача в ньому та усвідомлення перекладачем власної ролі у суспільстві. Соціальна функція перекладача полягає у забезпеченні спілкування між носіями різних мов та культур і державою, сприянні національній безпеці та міжнародній діяльності.

Теоретичне підґрунтя для професійної підготовки перекладачів у США становлять наукові підходи, які систематизовано у *три групи*: перша – підходи до організації навчання перекладачів (компетентнісний, соціально-конструктивістський, гуманістичний, диференційований, особистісно орієнтований, прагматичний, діяльнісний, міждисциплінарний, технологічний, культурологічний, необіхевіористський, когнітивний, комплексний); друга – підходи до навчання перекладу (лінгвістичний, соціосемантичний, прагматичний, комунікативний, функціональний та процесуально-орієнтований); третя – підходи до викладання іноземних мов (структурний, функціональний, герменевтичний). Фундаментальне значення для професійної підготовки перекладачів становлять положення теорій транзакцій, теорії універсалій, теорії пізнавального коду, теорії соціальної інтеракції та теорії застосування психолінгвістичної моделі С. Крашена (S. Krashen).

Професійна підготовка перекладачів орієнтована на особистісний і професійний розвиток студента, активізацію навчально-пізнавальної діяльності та ґрунтована на загальнопедагогічних та специфічних принципах, з-поміж яких важливими є такі: актуалізації результатів навчання; практичної спрямованості; концентрації; зіставного аналізу; нелінійності; автентичності змісту навчального матеріалу; диференціації стилю та регістру; урахування білінгвізму студентів;

урахування галузевої спеціалізації перекладу; ситуативно-тематичної організації навчання; орієнтації на результат (продукт) перекладу; когнітивного навчіння; урахування психологічних особливостей функціонування розумових механізмів перекладача у процесі перекладу та ін.

Зміст розділу висвітлений у працях дослідника: [116, 119, 127, 135, 136, 137, 143, 148, 149, 151, 155, 159, 160, 461].

РОЗДІЛ 3

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У США

У розділі схарактеризовано систему професійної підготовки перекладачів у США; досліджено організаційні засади й альтернативні форми професійної підготовки перекладачів; з'ясовано особливості процедури підтвердження професійної кваліфікації перекладачів і дотримання стандартів забезпечення якості перекладу.

3.1. Загальна характеристика системи професійної підготовки перекладачів

Професійна підготовка майбутніх перекладачів у США відбувається в межах перекладацької освіти, для здобуття якої запропоновано різні можливості, оскільки вища школа країни представлена розгалуженою диференційованою мережею навчальних закладів, що пропонують багаторівневі освітні програми з великим вибором професійної спеціалізації. Систему професійної підготовки перекладачів у США трактуємо як динамічну педагогічну систему, для якої характерна функціональна структура та яка містить взаємопов'язані й взаємозумовлені компоненти – цільовий, законодавчо-нормативний, інституційний, організаційний, теоретико-методологічний, змістово-технологічний, діагностично-результативний. Система професійної підготовки перекладачів у США відображена на рисунку 3.1, що поданий нижче.

Для схематичного зображення системи професійної підготовки перекладачів у США використано результати наукового пошуку, представлені в розділах 1 – 4.

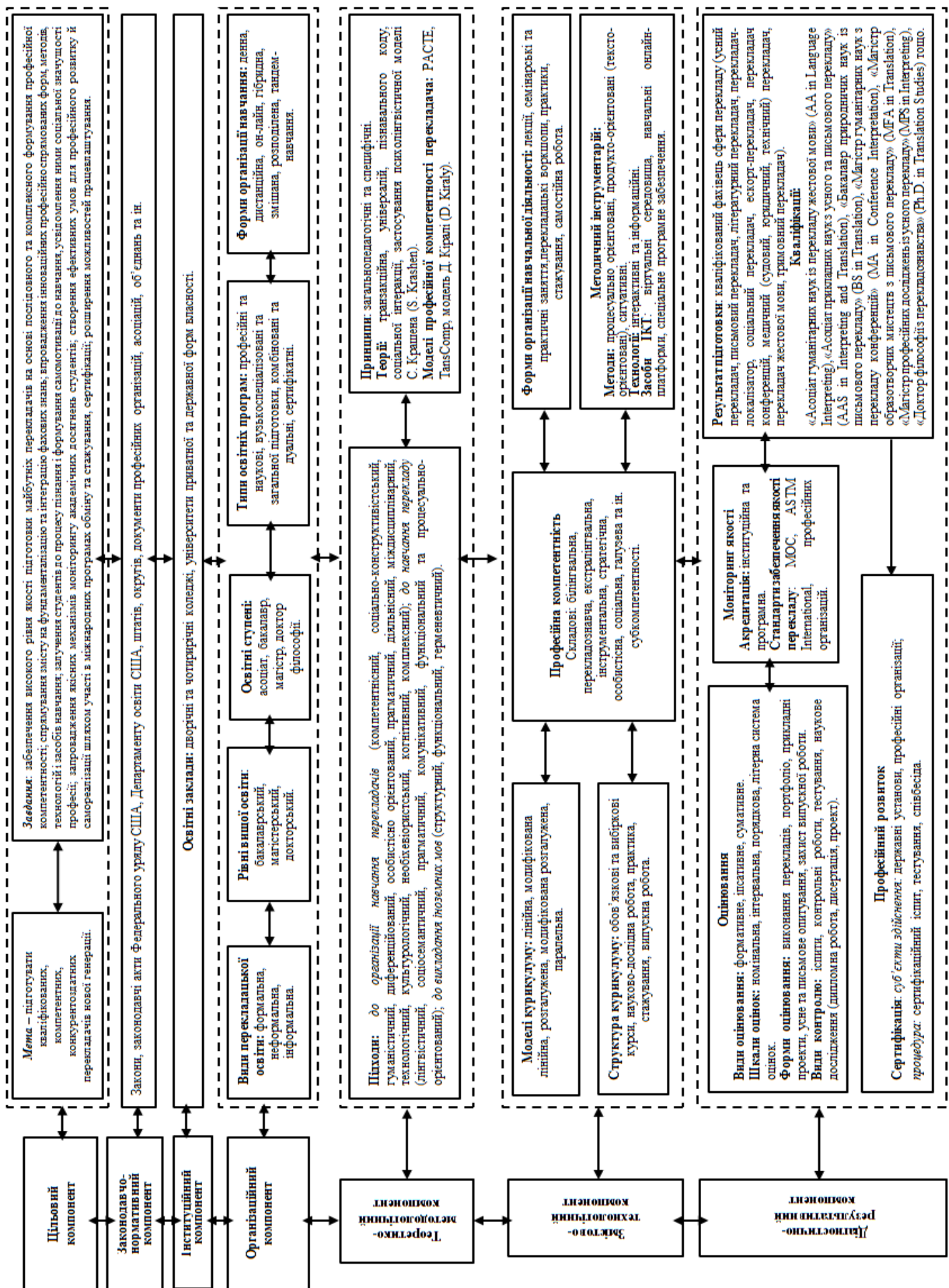

Рис. 3.1. Система професійної підготовки перекладачів у США.

Цільовий компонент системи професійної підготовки перекладачів окреслює мету такої підготовки. Мета професійної підготовки майбутніх перекладачів у США полягає в тому, щоб підготувати кваліфікованих, компетентних, конкурентоспроможних фахівців сфери перекладу нової генерації. До завдань професійної підготовки перекладачів входять: забезпечення високого рівня якості підготовки майбутніх перекладачів на основі послідовного й комплексного формування професійної компетентності; спрямування змісту на фундаменталізацію та інтеграцію фахових знань; упровадження інноваційних професійно спрямованих форм, методів, технологій і засобів навчання; залучення студентів до процесу пізнання й формування самомотивації до навчання, усвідомлення ними соціальної значущості професії; запровадження якісних механізмів моніторингу академічних досягнень студентів; створення ефективних умов для професійного розвитку й самореалізації через участь у міжнародних програмах обміну та стажування, сертифікації; розширення можливостей працевлаштування.

Законодавчо-нормативний компонент системи професійної підготовки перекладачів охоплює комплекс нормативно-правових та освітянських документів. Систему професійної підготовки перекладачів у США регулюють законодавчо-нормативні акти федерального й локального значення. Основним документом, що проголошує основні положення американської вищої освіти, до структури якої входить перекладацька освіта та, отже, професійна підготовка перекладачів, є Закон «Про вищу освіту» (1965 р., «Higher Education Act of»), до якого час від часу вносять поправки. Останнє оновлення датоване 2008 роком та має назву «Поправки до Акту про вищу освіту» («Higher Education Amendments of 2008»). На процеси реформування вищої освіти в США вплинули доповідь президента Рональда Рейгана «Нація в небезпеці: імператив для освітніх реформ» («A Nation at Risk. The Imperative for Educational Reform», 1983) і звіт Комісії з питань розвитку вищої освіти при Департаменті освіти США «Тест на лідерство: планування майбутнього вищої освіти США» («A Test of Leadership: Charting the Future of U. S. Higher Education», 2006). У системі професійної

підготовки перекладачів посутній вплив на особливості її організації, наповнення змісту та якість має низка законів: Закон «Про мови і освіту» («The Bilingual and Education Act», 1968), Закон «Про неперервну освіту» («The Lifelong Learning Act», 1976), Закон «Про створення Департаменту освіти США» («The Department of Education Organization Act», 1979). Підготовці фахівців у галузі перекладу сприяє впровадження урядових програм, зокрема: «Програма покращення знань іноземних мов із метою національної безпеки» («National Security Language Initiative», 2007), програма «Гонка до вершини» («Race to the Top», 2009), що ініціюють збільшення можливостей для вивчення іноземних мов, пропагують двомовне навчання, уніфіковані освітні стандарти тощо. Окрім цього, система професійної підготовки перекладачів у США регламентована законодавчими актами Федерального уряду США (щодо фінансового забезпечення), законодавством штатів, округів, документами (рекомендаційного характеру) професійних організацій, асоціацій, об'єднань. Особливістю американського законодавства в галузі вищої освіти є відсутність офіційних нормативних документів, які б регламентували перелік кваліфікаційних напрямів підготовки перекладачів та організаційно-педагогічні засади освітнього процесу. Такий стан речей умотивований широкою автономією освітніх закладів США.

Інституційний компонент представляє види освітніх інституцій, які забезпечують професійну підготовку перекладачів у США. Професійна підготовка перекладачів відбувається в межах американських освітніх закладів, яких у країні існує велика кількість. США – визнаний світовий лідер із надання освітніх послуг. За даними рейтингу Вебометрика, станом на 2015 рік у країні нараховують понад 7 253 навчальні заклади, які пропонують післяшкільну освіту, причому кількість чотирирічних і дворічних навчальних закладів, що надають ступеневу освіту, становить більше як половину від загальної кількості навчальних закладів – 4 726 (див. табл. 3.1). Згідно зі статистичними даними, майже 70 % американців мають вищу та незакінчену вищу освіту («National Center for Education Statistics», 2017). Такий показник є одним із найвищих у світі.

Таблиця 3.1

**Кількість навчальних закладів у США за рівнями освіти
(за даними рейтингу Вебометрика, 2015 рік)**

Навчальні заклади	Кількість
Післяшкільної освіти	7 253
Ступеневої освіти	4 726
Дворічні коледжі	1 700
Чотирирічні коледжі	3 026

Джерело: («National Center for Education Statistics», 2017).

У зв'язку з тим, що в США працює безліч різноманітних освітніх закладів, міжнародний Фонд Карнегі з розвитку освіти 1994 року запропонував їхню класифікацію відповідно до визначених критеріїв. Зауважимо, що Фонд Карнегі – одна з небагатьох організацій, що як національна установа водночас бере активну участь у розв'язанні питань міжнародного рівня. Усі навчальні заклади згруповані за типом їхнього профілю. Під профільним типом розуміють не спеціалізацію в будь-якій науковій галузі (фізико-математичний університет, гуманітарний університет тощо), а профіль університету з погляду комплексності функцій, тобто того набору й кількості функцій, які він виконує. Загалом навчальні заклади класифікують за десятьма рівнями (Неборский, 2011). На найнижчому, десятому, рівні розташовані професійні школи університетів та спеціалізовані інститути, що забезпечують населення вищою освітою на всіх рівнях: від бакалаврського до докторського. Зазвичай, це теологічні школи, бізнес-школи, медичні й інженерні школи, школи мистецтв тощо. На дев'ятому рівні перебувають дворічні коледжі, які готують медсестер, соціальних робітників або ж представників інших професій, що не потребують повномасштабної вищої освіти. Дворічні коледжі пропонують освітні програми підготовки перекладачів для здобуття ступеня «асоціат». На восьмому та сьомому рівнях розташовані чотирирічні коледжі. Це, зазвичай, інститути, що навчають студентів за рівнем бакалавр із різноманітних галузей. На базі таких коледжів проходить навчання перекладачів, за умови успішного завершення

якого студенти отримують сертифікати або ступінь бакалавра. На шостому й п'ятому рівнях – університети та коледжі, які, крім бакалаврської освіти, надають ще змогу здобути рівень магістра. На четвертому й третьому рівнях – університети, поряд з освітніми програмами для здобуття ступенів бакалавра та магістра пропонують докторантські освітні програми. Навчальні заклади зазначених рівнів також представляють велику кількість програм для здобуття різних освітніх ступенів у галузі перекладу. На другому й першому рівнях перебувають дослідницькі університети, які реалізують освітню функцію та пропонують широкий спектр освітніх програм професійної підготовки перекладачів на всіх рівнях: від бакалаврського до докторського. У дослідницьких університетах зосереджені американські наукові школи й дослідницькі проекти, саме тут проводять більшу частину фундаментальних наукових досліджень США. Проте лише кілька університетів першого рівня забезпечують навчання перекладачів на здобуття ступеня доктора філософії з перекладу (наприклад, Кентський державний університет, Галлодетський університет, Державний університет Бінгемтона в штаті Нью-Йорк). Професійна підготовка перекладачів відбувається в освітніх закладах майже всіх рівнів (із дев'ятого до першого) за класифікацією Фонду Карнегі, проте найпоширенішими є дворічні та чотирирічні коледжі й університети із сьомого до третього рівня.

Своєрідність американської вищої школи полягає в поділі освітніх закладів на державні та приватні, у їхніх відмінностях за якістю й кількістю присуджуваних ступенів, у наявності систем залікових одиниць, особливостях роботи професорсько-викладацького складу. У кожному штаті США обов'язково є університет, який містить у своїй назві слово «державний», це означає, що заклад безпосередньо стосується федерального департаменту освіти. Освітні програми професійної підготовки перекладачів широко представлені як у державних, так і в приватних навчальних закладах країни. Професійна підготовка перекладачів проходить у всіх штатах країни, проте найбільше перекладацьких освітніх програм, звичайно, зосереджено там, де є велика

кількість іспаномовного населення й іммігрантів, а також у великих штатах, де розміщено штаб-квартири міжнародних організацій або фірм і корпорацій.

Понад 85 % освітніх закладів, що проводять підготовку перекладачів у США, є університетами. Досліджуючи систему вищої освіти США, звернемо увагу на значення такого складника, як університет. Що більший університет, то відчутніший його вплив. Освітні заклади такого рівня стабільно лідирують у світових рейтингах і вирізняються високою якістю навчання. Станом на 2017 рік глобальними лідерами світових освітніх рейтингів традиційно стали університети США. Наприклад, згідно з Академічним рейтингом університетів світу («Academic Ranking of World Universities – ARWU»), більш відомим як Шанхайський рейтинг, що складений азіатським агентством «Shanghai Ranking Consultancy», у «Топ-500 найкращих університетів світу» перше місце посідає Гарвардський університет (табл. Д. 1 додатка Д). Беззаперечне лідерство США мають і за загальною кількістю університетів, представлених у різних видах топів. Із 20 найкращих університетів світу 16 – це університети США (табл. Д. 2 додатка Д). Відповідно до Світового рейтингу університетів британської компанії «Quacquarelli Symonds» («QS World University Rankings® 2016/17»), три позиції лідера в рейтингу найкращих університетів світу посідають Массачусетський технологічний інститут, Стенфордський і Гарвардський університети (табл. Д. 3 додатка Д). У галузі лінгвістичної освіти освітні заклади США впевнено тримають перевагу, що засвідчують світові рейтинги (табл. Д. 3, Д. 4 додатка Д).

У США університет є не лише потужним науковим та освітнім осередком, але й відіграє важливу роль для загального економічного та соціального розвитку країни, оскільки надає, зазвичай, платні освітні послуги й відповідає за якість підготовки фахівців у різних галузях. Наразі соціально-економічна модель вищої освіти США – одна з найбільш ефективних моделей. В умовах нової економіки, заснованої на знаннях, присутнього значення для життя університету починають набувати його економічні показники. Зазвичай, вони складаються із сукупності фінансових можливостей університету: його дослідницької діяльності,

спрямованої на одержання прибутку, бізнес-інкубаторів, де розташовані венчурні фірми тощо. З огляду на це значущими в житті університетів стають контракти, які укладають із великими приватними компаніями для розроблення того чи того наукового продукту. Бізнес виявляє все більше зацікавленості у великих університетах. У політичних колах США існує думка, що університети – це ресурс економіки, який не був реалізований повною мірою в боротьбі за світові ринки й економічне зростання (Florida, 2000).

Узагальнення поглядів зарубіжних і вітчизняних дослідників вищої освіти США дало змогу Д. Ільницькому систематизувати комплекс компонентів забезпечення якості соціально-економічного розвитку США, у кожному з яких університет бере участь та взаємодіє в багатьох формах з іншими суб'єктами (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Університет у комплексі вимірів забезпечення
якості соціально-економічного розвитку США**

Дослідження шляхів підвищення якості та ділової досконалості	Розроблення й удосконалення стандартів якості товарів та послуг	Використання якості освіти в інтересах політики держави, регіонів, підприємств, соціальних груп
Якісна освіта й освіта управління якістю	УНІВЕРСИТЕТ	Контроль якості, сертифікація та акредитація
Імператив конкурентного лідерства та двигун якості	Аналіз задоволеності споживачів якістю отриманих товарів і послуг	Управління якістю держави, регіонів, підприємств та університетів

Джерело: (Ільницький, 2015).

Університет відіграє посутню роль для суспільства держави, гарантує надання освітніх послуг вищого ґатунку та забезпечує ринок праці конкурентоспроможними випускниками. Це спонукає до висновку про те, що

професійна підготовка перекладачів, яка відбувається в стінах університетів, вирізняється високими показниками якості й суспільної корисності. Зважаючи на кількісні показники, дані статистики та світових рейтингів, численні успішні освітні заклади в усій країні надають освітні послуги в галузі перекладацької освіти в США.

Організаційний компонент професійної підготовки перекладачів демонструє особливості організації та проведення такої підготовки, її види й форми, способи забезпечення ефективності та якості.

Насамперед варто зазначити, що фінансове забезпечення перекладацької освіти в США сягає високого рівня, тому допомагає готувати фахівців у сфері перекладу із залученням інвестицій у дороговартісні технології, зокрема спеціалізовані комп'ютерні програми, гранти на стажування за кордоном і забезпечення студентів необхідними навчальними засобами й ресурсами. За законом США «Про вищу освіту» (1965 р.), федеральний уряд надає фінансову допомогу навчальним закладам. Це позначається на якості освітніх програм підготовки перекладачів, на матеріально-технічній базі університетів і, як наслідок, на ефективності навчання фахівців із перекладу. Ще однією особливістю американської системи освіти є постійне зростання інвестицій у цю галузь не лише з боку держави, а й від приватного сектору. Крім того, США лідирують у галузі витрат на освіту від ВВП: 2015 року в США вони становили 5,3 % на освіту загалом та 1,8 % на вищу освіту за ВВП у 17,9850 трлн дол., тоді як в Україні витрати на вищу освіту на той самий період дорівнювали 2,1 % за ВВП майже 175,6 млрд дол. («The World Factbook», 2015). Порівнюючи суми загальних витрат на освіту й вищу освіту з обсягами ВВП (за роками), акцентуємо постійний високий відсоток, що переконує в посиленій увазі США до цієї випереджувальної сфери господарської діяльності. Також важливим є факт перспективного планування зі збереженням досягнутих результатів на визначеному високому рівні (див. табл. 3.3) (US Education Spending, 2016). Описана ситуація доводить, що уряд США витрачає великі фінансові ресурси на розвиток і підтримку національної вищої освіти.

Таблиця 3.3

**Статистичні дані щодо загальних витрат
на освіту й вищу освіту в США у 2004 – 2020 роках**

Рік	ВВП (трлн дол. США)	Населення США (млн. осіб)	Загальні витрати на освіту (звo) (трлн дол. США) / % до ВВП	Загальні витрати на вищу освіту (трлн дол. США) / % до звo / % до ВВП
2004	12,2749	292,635	0,71 / 5,8	0,20 / 28,2 / 1,6
2005	13,0937	295,507	0,75 / 5,7	0,21 / 28,0 / 1,6
2006	13,8559	298,145	0,81 / 5,8	0,24 / 29,6 / 1,7
2007	14,4776	300,807	0,83 / 5,7	0,23 / 27,7 / 1,6
2008	14,7186	303,492	0,88 / 6,0	0,25 / 28,4 / 1,7
2009	14,4187	306,202	0,88 / 6,1	0,23 / 26,1 / 1,6
2010	14,5082	308,936	0,92 / 6,3	0,25 / 27,2 / 1,7
2011	14,9586	311,576	0,90 / 6,0	0,25 / 27,8 / 1,7
2012	15,5474	314,239	0,92 / 5,2	0,27 / 29,3 / 1,5
2013	16,7681	316,925	0,88 / 5,2	0,26 / 29,5 / 1,6
2014	17,2440	319,634	0,90 / 5,2	0,28 / 31,1 / 1,6
2015	17,9850	322,366	0,95 / 5,3	0,32 / 33,7 / 1,8
2016	18,8186	325,010	0,95 / 5,0	0,30 / 31,6 / 1,7
2017	19,7086	327,676	1,00 / 5,1	0,32 / 32,0 / 1,6
2018	20,6168	330,363	1,06 / 5,1	0,34 / 32,1 / 1,6
2019	21,5399	333,073	1,13 / 5,2	0,36 / 31,9 / 1,7
2020	22,4764	335,805	1,21 / 5,4	0,39 / 32,2 / 1,7
2016 – 2020 роки – заплановані дані				

Джерело: (Романовський, 2015).

Професійна підготовка перекладачів у США відбувається в галузі гуманітарних наук («Humanities»). Відповідно до Класифікатора освітніх програм («Classification of Instructional Programs – 2010»), розробленого Національним центром освітньої статистики при Департаменті освіти США, професійна підготовка перекладачів організована в межах галузі гуманітарних наук («Humanities»). Спеціальність 16.0103 «Усний і письмовий переклад» («Language Translation and Interpretation») входить до напрямку підготовки 16.01

«Лінгвістика, порівняльне мовознавство і споріднені з ним науки» («Linguistic, Comparative and Related Language Studies and Services»), що є складником галузі знань 16 «Іноземні мови, література та лінгвістика» («Languages, Literatures, and Linguistics») («Classification of Instructional Programs – 2010: U. S. Department of Education; National Center for Education Statistics», 2017). В анотації спеціальності 16.0103 «Усний і письмовий переклад» зауважено, що освітні програми підготовки усних і письмових перекладачів спрямовані на підготовку фахівців з усного та / або письмового перекладу текстів з англійської чи з канадської французької мов будь-якою іншою мовою або навпаки. Вони передбачають інтенсивне вивчення однієї або кількох іноземних мов, опанування перекладу однією чи кількома мовами, синхронного усного перекладу, загального й літературного письмового перекладу, технічного перекладу та інших специфічних сфер застосування лінгвістичних навичок (Classification of Instructional Programs – 2010 : U. S. Department of Education; National Center for Education Statistics. 2017).

Завдяки розгалуженій системі навчальних закладів США, у країні запропонована велика кількість освітніх програм бакалаврського, магістерського та докторського рівнів професійної підготовки перекладачів; не існує гендерної або расової дискримінації стосовно зарахування до навчального закладу. Освітні ступеневі програми підготовки перекладачів у США доступні в коледжах та університетах в усій країні. Після завершення таких програм майбутнім перекладачам можуть присуджувати ступені: «Асоціат» («Associate»), «Бакалавр» («Bachelor»), «Магістр» («Master») або «Доктор філософії» («Philosophy Doctor»). Окрім програм, розроблених відповідно до вимог зазначених освітніх ступенів, активно діють сертифікатні програми («certificate programs»), які передбачають отримання сертифіката після завершення навчання із зазначенням кваліфікації перекладача. Іноді курси з перекладу включають до програми підготовки філологів, що в подальшому дає їм змогу працювати перекладачами. За даними Консультативної ради саміту з питань письмового й усного перекладу, станом на 2012 рік у США нараховували 103 освітні програми

підготовки перекладачів, запропоновані 45 освітніми закладами на всій території США (див. додаток Е). Перекладацькі освітні програми в Сполучених Штатах найбільше зосереджені на вивченні таких мов, як іспанська, французька, німецька, китайська. Багато освітніх програм підготовки перекладачів надає студентам змогу навчатися за кордоном (Gearing, 2009).

Більшість освітніх програм підготовки перекладачів – це програми для отримання ступеня магістра. Навчання різних видів перекладу, ознайомлення з культурою мов, які вивчають, галузевий переклад є ключовими аспектами в підготовці перекладача. Деякі освітні програми також передбачають обрання студентами додаткової спеціалізації («minor») у тій галузі, у якій вони будуть виконувати переклад. Студенти проходять практику за кордоном або ж беруть участь у дослідженнях. Випускники освітніх програм усіх рівнів можуть за бажанням додатково опановувати сертифікатні програми для вдосконалення своїх професійних навичок. Особливістю перекладацької освіти в США вважають те, що, крім названих вище освітніх можливостей, освітні заклади пропонують усім, хто хоче опанувати фах перекладача, програми неперервного навчання, перепідготовки, консультаційні й експертні послуги, надання курсів різного змісту та тривалості (Система освіти Сполучених Штатів Америки, 2016).

Доцільно схарактеризувати зразки освітніх програм підготовки перекладачів залежно від того, на здобуття якого освітнього ступеня або кваліфікації вони спрямовані. Найнижчим рівнем вищої освіти в США є бакалаврський («undergraduate»), коли після завершення навчання випускникові присуджують ступінь «Асоціат» або «Бакалавр». Отримати ступінь асоціата можна після закінчення навчання у дворічних коледжах. Під час вступу на програми для одержання ступеня асоціата приймальна комісія, зазвичай, вимагає надати такі документи (Лунячек, 2008):

- сертифікат про середній бал за курс середньої школи;
- сертифікат про середній бал за тести («SAT», англ. «Scholastic Assessment Test» – схоластичний оцінювальний тест – стандартизований тест для

вступу до коледжів у Сполучених Штатах); «ACT» (англ. «American College Testing» – стандартизований тест для вступу до коледжів та університетів США); «GRE» (англ. «Graduate Record Examinations» – стандартизований тест для вступу до аспірантури, магістратури або інший післядипломний курс в університетах і коледжах США) й інші), які переважно проводить Служба освітнього тестування («Educational Testing Service») – некомерційна організація з тестування в галузі освіти – або подібні організації. Вони є приватними, навчальні заклади США самостійно вирішують, результати якого тесту брати до уваги;

- написане есе;
- рекомендаційні листи від учителів чи від викладачів;
- інформація про досягнення в спорті, музиці, мистецтві тощо.

Освітні програми для підготовки асоціатів є професійно орієнтованими, тривають два роки і спрямовані на підготовку спеціалізованих перекладачів. До змісту таких освітніх програм здебільшого включають теорію та практику перекладу, спеціалізований переклад (наприклад, медичний, юридичний, переклад термінології, літературний переклад), машинний переклад, переклад за допомогою комп'ютера, навчально-перекладацьку практику. Після завершення навчання випускники можуть отримати такі ступені, як асоціат із прикладних наук у галузі усного та письмового перекладу («Associate of Applied Science – Translation and Interpretation Studies»), асоціат гуманітарних наук у галузі усного та письмового перекладу («Associate in Arts Degree: Interpreting / Translating»), асоціат із прикладних наук у галузі технічного (усного та письмового) перекладу з іспанської мови («Associate of Applied Science in Technical Spanish / Translation and Interpretation») тощо.

Бакалаврський рівень передбачає великий спектр освітніх професійно орієнтованих програм, після завершення яких випускникам присуджують освітній ступінь «Бакалавр». Для зарахування до коледжу або до університету на бакалаврську освітню програму необхідно мати сертифікат про закінчення середньої школи чи результати тесту «GED» («General Educational

Development»)), що перевіряє рівень загальноосвітньої підготовки. Бакалаврські освітні програми, зазвичай, пропонують вивчення однієї або двох іноземних мов на вибір студентів. У ході навчання студенти опановують різні техніки перекладу, вивчають термінологію й лінгвістику, мають змогу проходити навчальну практику за кордоном. Варто зазначити, що освітніх програм на здобуття ступеня бакалавра перекладу набагато менше, ніж освітніх програм на здобуття цього ж ступеня в галузі іноземних мов.

Після завершення навчання на бакалаврському рівні охочі продовжити навчання мають змогу навчатися на магістерському («graduate»). Наявність ступеня бакалавра – одна з обов’язкових умов вступу на магістерську програму. Здобуваючи ступінь магістра з перекладу, студенти вчаться перекладати письмове та усне мовлення, пізнають культуру народів, які розмовляють мовами перекладу, опановують галузевий переклад, беруть участь у дослідницьких проектах і проходять навчальні практики. Магістерські програми набагато ширше представлені в освітніх закладах США, мають освітньо-професійний та освітньо-науковий характер. Освітні програми підготовки перекладачів, на думку О. Мартинюк, можна поділити (Мартинюк, 2010, с. 63–69) на багатoproфільні (загальні) і вузькопрофільні (спеціалізовані) освітні програми. Дослідниця аргументує, що навчання за багатoproфільними освітніми програмами, наприклад, за програмою підготовки магістрів гуманітарних наук із письмового та усного перекладу («Master of Arts in Translation and Interpretation programs»), зорієнтоване на формування системи знань, умінь і навичок перекладу текстів різних стилів та жанрів (художньої літератури, наукових і технічних документів, юридичної й медичної літератури, публіцистики тощо), навичок перекладацького дослідження. Однак, як зауважує О. Мартинюк, досвід США засвідчує, що чільне місце в системі вищої освіти посідають саме вузькопрофільні освітні програми, які передбачають спеціалізацію професійної підготовки перекладачів за видами перекладу (письмовий переклад, усний переклад) або за галузями спеціалізації (техніка, наука, медицина, судова справа, економіка управління, релігія, література, кінематограф тощо) (2010). Підтримуючи думку

О. Мартинюк і зважаючи на результати власного дослідження курикулумів освітніх програм підготовки перекладачів у США, виокремлюємо вузькоспеціалізовані освітні програми підготовки перекладачів та загальної підготовки.

Невід'ємним компонентом магістерських освітніх програм є проходження перекладацької практики або стажування, що допомагають студентам здобути досвід, необхідний для отримання першокласної високооплачуваної роботи за спеціальністю після закінчення навчання. До прикладу, майбутні перекладачі, які навчаються у Вищій школі письмового та усного перекладу в Монтереї, мають змогу пройти стажування в штаб-квартирі ООН у м. Нью-Йорк (США), Стендфордських лікарнях і клініках у Каліфорнії (США), Навчальному та науково-дослідницькому інституті Організації Об'єднаних Націй у Женеві (Швейцарія), Усесвітній організації інтелектуальної власності в Женеві (Швейцарія), Управлінні мовних послуг у Державному департаменті США у Вашингтоні (округ Колумбія, США), Організації американських держав у Вашингтоні (округ Колумбія, США). У перспективі після отримання ступеня магістра перекладу особа може здобути ступінь доктора філософії в галузях культурознавства, іноземних мов, лінгвістики, перекладознавства.

Освітні програми для здобуття ступеня доктора філософії мають науково-дослідницьке спрямування, оскільки їхнім основним завданням є розвиток навичок ґрунтовного аналізу явищ і процесів професійної сфери. Щоб розпочати навчання в докторантурі, необхідно мати ступінь магістра, бездоганно знати англійську мову та, щонайменше, одну іноземну. Докторські програми передбачають підготовку студентів до викладання в освітніх закладах і до науково-дослідницької роботи. Навчання триває три чи більше років і завершується захистом дисертаційної роботи відповідно до наукових інтересів докторанта. Докторські освітні програми з перекладознавства представлені в потужних дослідницьких університетах, як-от: у Кентському державному університеті, Техаському університеті в Далласі, Державному університеті Бінгемтона в штаті Нью-Йорк, Університеті штату Нью-Джерсі в Рутгерсі

(Translation Degree Program Information, 2016).

Навіть опанувавши освітні програми на всіх рівнях та отримавши певний ступінь, перекладачі можуть продовжувати своє навчання. Усі, хто прагне самовдосконалення, перепідготовки або ж професійного зростання, можуть пройти курси чи закінчити сертифікатну програму. Одні сертифікатні програми є самостійними та не залежать від попередньої освіти того, хто навчається, інші мають на увазі доповнення до незакінченої вищої освіти, тобто розраховані на осіб, які провадять практичну перекладацьку діяльність, навчаються (навчалися) на бакалавраті чи в магістратурі в галузі лінгвістики або іншої спорідненої науки, добре володіють іноземною мовою й мають на меті здобути кваліфікацію перекладача з вузьким профілем спеціалізації. Обидва види сертифікатних програм підготовки перекладачів, зазвичай, призначені для тих, хто вже виконує переклад. Навчання може проходити як у стінах навчального закладу, так і он-лайн, а його тривалість залежить від освітніх завдань програми підготовки та сягає від кількох місяців до двох років. Отримані сертифікати перекладач представляє роботодавцю та клієнтам як додаткове підтвердження своєї професійності. Таких сертифікатних програм існує безліч, вони забезпечують позитивну динаміку розвитку неперервної освіти перекладачів у США.

Теоретико-методологічний компонент системи професійної підготовки перекладачів зосереджений на теоріях, підходах і принципах, які слугують основою професійної підготовки перекладачів. Беручи до уваги результати проведеного в другому розділі аналізу теоретичних засад професійної підготовки перекладачів, констатуємо, що навчання перекладачів відбувається із залученням таких підходів: компетентнісного, соціально-конструктивістського, гуманістичного, диференційованого, особистісно орієнтованого, необіхевіористського, когнітивного, міждисциплінарного, прагматичного, діяльнісного, технологічного, культурологічного, комплексного. Оскільки основним інструментом перекладачів слугує мова, то в процесі їх навчання широко застосовують підходи до навчання іноземних мов (структурний, функціональний, герменевтичний). Особлива увага зосереджена на навчанні

перекладу й передбачає використання різноманітних підходів, зокрема: лінгвістичного, соціосемантичного, прагматичного, комунікативного, функціонального. Теоретичною основою професійної підготовки перекладачів є низка теорій, концепцій і моделей (гуманістична концепція навчання іноземних мов, психолінгвістична модель навчання іноземних мов С. Крашена, теорія соціальної інтеракції, універсалістська теорія, теорія пізнавального коду, необіхевіористська концепція навчальної технології, транзакційна модель навчання). У процесі професійної підготовки застосовують низку загальнопедагогічних і спеціальних принципів (див. табл. Г. 1 додатка Г).

Змістово-технологічний компонент системи професійної підготовки перекладачів представляє змістове наповнення такої підготовки, методичний і технологічний інструментарій для її реалізації.

Характерною рисою перекладацької освіти США є автономність ЗВО, що виявляється в автентичності й унікальності змістового наповнення освітніх програм і курикулумів підготовки перекладачів у кожному освітньому закладі. Американські університети та коледжі самостійно обирають форми навчання, за якими проводять професійну підготовку перекладачів, розробляють програми й курикулуми для підготовки перекладачів, затверджують систему оцінювання. Серед форм навчання майбутніх перекладачів виокремлюють денну, дистанційну, он-лайн і різні види розподіленого, гнучкого та змішаного навчання (поєднання денної й онлайнової форм навчання). Хоч структура американських освітніх закладів дуже різноманітна, основною ланкою, яка виконує більшу частину їхніх завдань, постає невелике за складом відділення чи департамент, керівник якого може бути як призначений, так і обраний. Він та його колеги розв'язують усі проблеми викладання певного курсу й наукової роботи з напрямку відділення. Вищі ланки (підрозділи, навчальні коледжі й весь заклад) лише затверджують колективні рішення департаменту. До завдань відділень і департаментів входить опис змісту підготовки перекладачів, зокрема побудова освітніх програм та курикулуму. Побудова курикулуму відіграє ключову роль у процесі підготовки перекладачів, оскільки курикулум окреслює перелік

навчальних курсів, види практик і підсумкового контролю, формує й розвиває професійну компетентність та її субкомпетентності (перекладознавчу, комунікативну, галузеву, стратегічну, особистісну, соціальну й інші), зважає на запити широкого кола стейкхолдерів. Існує низка моделей курикулумів для підготовки перекладачів, кожен освітній заклад обирає ту модель, яка якнайкраще відповідає меті підготовки фахівців у галузі усного чи письмового перекладу, що проходить на базі цього закладу. Процес складання курикулумів для підготовки перекладачів передбачає чітку послідовність етапів і вимагає залучення представників не лише професорсько-викладацького складу, а й бізнесу, професійних організацій перекладачів, перекладачів-практиків, випускників та інших зацікавлених осіб.

Навчально-методичний інструментарій професійної підготовки перекладачів охоплює комплекс методів, вправ, навчально-перекладацьких практик і засобів навчання, спрямованих на формування необхідних навичок усного й письмового перекладу, накопичення знань та розвиток умінь застосування стратегій перекладу, використання спеціалізованого перекладацького програмного забезпечення, професійного обладнання для виконання усного перекладу.

Змістове навантаження навчальних курсів для професійної підготовки перекладачів у США вимірюють у кредитних годинах, юнітах, семестрових кредитних годинах або в семестр-годинах (DQP: The Degree Qualifications Profile, 2014). Кредитна година («credit hour», «hour of credit», «unit») – це кількість роботи, відображеної в результатах навчання й підтвердженої досягненнями студентів. Еквівалентність цієї одиниці обирає навчальний заклад індивідуально, приблизно вона має становити не менше як:

- 1 година аудиторних занять і мінімум 2 години самостійної роботи щотижня протягом 15 тижнів у межах одного семестру (3-годинний кредит), або від 10 до 12 тижнів, якщо кредит 4-годинний, або на розгляд освітньої установи, інша кількість годин у певний часовий проміжок;

– еквівалентний обсяг робіт, виконаних у вигляді стажування, практики, лабораторних робіт тощо, за які присуджують кредитні години.

Одна академічна година (1 заняття, пара, лекція, семінар), згідно з визначенням, запропонованим Департаментом освіти США, охоплює від 50 до 60 хвилин (U.S. Department of Education, 2017). Рішення про те, скільки хвилин триватиме академічна година, ухвалює кожен навчальний заклад самостійно.

На прикладі Кентського державного університету, який проводить підготовку перекладачів на всіх рівнях – від бакалаврського до докторського, проаналізуємо, як розраховують навчальне навантаження та кредитну годину. Навчання в університеті триває протягом академічного року. Академічним роком вважають період у 30 тижнів, розпочинається він із першого дня занять й завершується останнім днем екзаменаційного тижня. Академічний семестр складається з 15 календарних тижнів. Академічний тиждень охоплює період у 7 днів підряд, протягом яких принаймні один день запланований для контрольних заходів. Академічна година триває 50 хвилин. Одна кредитна година складається з 1 академічної години та 2 годин самостійної роботи, що у хвилинах розраховують як 50 хвилин + 100 хвилин. За 15 тижнів навчання одного семестру один кредит охоплює 750 хвилин аудиторної роботи та 1500 хвилин самостійної роботи. Тобто 2250 хвилин, або 37,5 астрономічної години, навчального навантаження загалом припадає на один 3-годинний кредит за один семестр.

За різні форми навчальних занять присуджують неоднакову кількість кредитів. За лекційні, семінарські заняття й заняття в комп'ютерних лабораторіях («EMPORIUM courses») один кредит присуджують за таким розрахунком: 1 академічна година (50 хвилин) на тиждень у семестр. Загалом це дорівнює 15 лекціям (750 хвилин, або 12,5 астрономічної години) за семестр. Кредитні години за семінари розраховують аналогічно. Практику, під час якої студенти реалізують опановані знання й навички протягом навчання в професійному середовищі, та самостійно проведені дослідження розраховують так: 1 кредит присуджують за мінімум 3 астрономічні години навчання щотижня в семестр, це в загальному становить 45 астрономічних годин за семестр (Kent State University.

Policy on Instructional Activities and the Credit Hour, 2017). Тижневе навантаження американських студентів-перекладачів на молодших курсах може становити 16 – 24 аудиторні години, а на старших – 14 – 16 (див. додаток Ж). З огляду на те, що кожна аудиторна година передбачає дві години самостійної роботи, тижневе навантаження в годинах може дорівнювати 48-54 годинам.

Систему кредитних годин у США постійно вдосконалюють для її пристосування до вимірювання результатів навчання, а не до часу, витраченого на виконання навчальних завдань. Наприклад, студентам присвоюють кредити різних рівнів за один і той самий навчальний курс, залежно від виду їхньої навчальної діяльності. Студент може отримати кілька кредитів за відвідування лекцій і складений іспит із навчального курсу, але якщо, крім основної навчальної діяльності, студент виконує й громадські обов'язки або проводить наукову роботу, то кількість присвоєних йому кредитів збільшується. Інший підхід базований на результатах навчання: для отримання певної кількості кредитних годин студенти повинні оволодіти сукупністю затверджених університетом компетентностей. В останні десятиріччя в США фіксують розширення академічної мобільності студентів. Особливого розвитку набуває «горизонтальна» мобільність, тобто рух студентів з одного коледжу або університету до іншого на тому самому освітньому рівні. Багато студентів одночасно вчиться у двох і більше навчальних закладах. Для надання такої можливості освітні заклади США використовують блочний трансфер кредитів (присвоєння блоку академічних кредитів студентові, який успішно завершив кілька навчальних курсів або отримав сертифікат чи диплом). В освітній практиці процес зарахування (перезарахування) кредитів відбувається на основі розроблених моделей блочного трансферу («курс за курс», «наведення мостів» та ін.) (Козубовська & Стойка, 2015). Подальший докладний опис змістово-технологічного компонента системи професійної підготовки перекладачів у США представлено в четвертому розділі дисертації «Дидактичні засади професійної підготовки перекладачів у США».

Діагностично-результативний компонент системи професійної підготовки

перекладачів передбачає контроль й оцінювання результатів навчання; моніторинг забезпечення якості наданих освітніх послуг.

Навчальні результати студентів-перекладачів під час їхньої професійної підготовки оцінюють за допомогою комплексного використання кількох його видів: формативного, сумативного та іспитивного. В умовах автономії американські освітні заклади можуть самостійно обирати, у який спосіб оцінювати результати навчання майбутніх перекладачів та яку шкалу оцінок використовувати. Найчастіше послуговуються літерною шкалою оцінок, яка має словесну інтерпретацію та числову вагу («A» (=4.0); «B» (=3.0); «C» (=2.0); «D» (=1.0); «E» («F») (=0.0)). До літерних показників можуть бути додані знаки «+» та «-», які мають числову вагу в 0,3 бала, тобто B+ = 3.3 бала, A- = 3.7 бала. Існує низка різновидів контрольних заходів для оцінювання результатів навчання майбутніх перекладачів, зокрема: іспити, дослідницькі проекти й дослідження, написання та захист дисертації. Докладний опис системи оцінювання навчальних результатів майбутніх перекладачів у США представлено в четвертому розділі роботи.

Забезпечення якості професійної підготовки перекладачів контролює інститут акредитації. Оскільки професійна підготовка перекладачів у США є складником системи вищої освіти США, то моніторинг за її якістю відбувається на загальних засадах. Тобто якість професійної підготовки перекладачів у США перевіряють на національному й регіональному рівнях через акредитацію, яку проводять незалежні агенції, під час інституційної або програмної акредитації. У країні працює чимало професійних об'єднань та асоціацій, які також моніторять стан професійної підготовки фахівців перекладачів, формують власні рейтинги освітніх закладів та освітніх програм підготовки, що вирізняються високою якістю перекладацької освіти. Вагомий показник якості – наявність сертифіката основної професійної організації, Американської асоціації перекладачів (ААП), яка є беззаперечним авторитетом не лише в США, а й за кордоном. ААП на своєму сайті пропонує список визнаних освітніх закладів, які проводять підготовку перекладачів. Освітні програми підготовки перекладачів попередньо

аналізує та схвалює Комітет з освіти і педагогіки, що складається з членів асоціації. Для розгляду та внесення до списку, схваленого ААП, освітньої програми того чи того університету чи коледжу, закладові необхідно надати таку інформацію: назва освітньої програми, докладна інформація про тривалість освітньої програми, навчальні курси, акредитація викладачів, контакти навчального закладу й факультету тощо. Схвалення ААП освітньої програми підготовки перекладачів засвідчує якість і високий професійний рівень надання освітніх послуг. Тому багато освітніх закладів, крім проходження акредитації, прагне потрапити до списку закладів, які рекомендує ААП. Такий усебічний контроль за якістю надання освітніх послуг позитивно впливає на систему професійної підготовки перекладачів у країні, спонукає до постійного вдосконалення та пошуку шляхів забезпечення своєї конкурентоспроможності серед інших навчальних закладів.

Унаслідок професійної підготовки випускники перекладацьких відділень освітніх закладів США стають підготовленими фахівцями у сфері перекладу, які володіють необхідними кваліфікаціями й фаховими компетентностями в обраній галузі перекладу, здатні посісти місце на ринку перекладацьких послуг і конкурувати з колегами, вести свій перекладацький бізнес, працювати фрилансерами. Завдяки ґрунтовній практико-орієнтованій підготовці, випускники легко розпочинають провадити перекладацьку професію.

Для професійного розвитку перекладачів в США існують великі можливості. За бажанням після завершення освітніх програм для професійної підготовки перекладачів випускники можуть продовжувати навчатися в межах неперервної освіти та здобувати інші освітні ступені, опановувати нові види галузевого перекладу в межах сертифікаційних програм. Запропоновано широкий спектр ресурсів для формальної, неформальної й інформальної освіти перекладачів.

Особливістю американського активного громадянського суспільства є те, що контроль за якістю виконання професійної діяльності перекладача, навіть після завершення ним навчання, триває через мережі професійних організацій та

за допомогою системи міжнародних і національних стандартів перекладу. У США передбачена процедура сертифікації перекладачів, що спрямована на підтвердження або на підвищення кваліфікації перекладача. Характерною на ринку перекладацьких послуг є вимога дотримання стандартів якості усного та письмового перекладу. Часто для задоволення потреб ринку перекладацьких послуг освітні заклади включають до курикулуму підготовки курси з вивчення стандартів якості перекладу, щоб випускники були конкурентоспроможними й надавали якісні перекладацькі послуги.

Отже, професійна підготовка перекладачів являє собою динамічну педагогічну систему з функціональною структурою, що містить взаємопов'язані та взаємозумовлені компоненти (цільовий, законодавчо-нормативний, інституційний, організаційний, теоретико-методологічний, змістово-технологічний, діагностично-результативний), які забезпечують цілісність і неперервність процесу професійної підготовки перекладачів у США.

3.2. Альтернативні форми професійної підготовки перекладачів

Друга половина XX століття в США ознаменувала революцію у світі інформації, комунікації й технологій, поява та розвиток яких якісно вплинули на особливості підготовки перекладачів. В освітньому процесі почали широко використовувати новітні технології, а комп'ютер і професійні прикладні програми стали основними інструментами професії перекладача. Нині в США особливої популярності набуло дистанційне навчання («distance learning») перекладачів, що відбувається в режимі он-лайн. Такий вид навчання передбачає цілеспрямовану, контрольовану, інтенсивну самостійну роботу студентів, які можуть вчитися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, узгодженим графіком зустрічей із викладачем й одногрупниками в онлайн-форматі. Цей різновид освіти на відстані сприяє підготовці студентів до

повноцінної й ефективної участі в громадській і професійній діяльності в умовах інформаційного та телекомунікаційного суспільства.

Нові комп'ютерні й комунікаційні технології виникли разом із такими прикладними програмами, як браузері та інші програми-клієнти, а дистанційне навчання згодом стало синонімом навчання он-лайн. Водночас, на думку дослідників, дистанційне навчання має характерні ознаки, із-поміж яких варто назвати віддаленість (роз'єднання) один від одного учасників навчального процесу (Alcala, 2002). Згідно з визначенням Федерального реєстру США, дистанційна освіта – це навчання з використанням технологій (інтернет, однобічне або двобічне передання відомостей через відкрите мовлення, закрите мовлення, кабельне мовлення, оптико-волоконні, широкосмугові, супутникові або бездротові пристрої зв'язку, аудіо- й конференц-зв'язку, відеокасети, «DVD» і «CD-ROM», якщо їх використовують під час навчання в поєднанні з будь-якими зі згаданих вище технологій) для передання вказівок студентам, які віддалені від викладача, та підтримання регулярної і предметної взаємодії між студентами й викладачем синхронно або асинхронно (Electronic code of federal regulations, 2016). Онлайн-навчання іноді помилково характеризують лише як навчання, яке відбувається з використанням інтернет-ресурсів (Kelly, Kennell & Sturn, 2002), проте саме онлайн-навчання допомагає усунути відчуття відстані між викладачем і студентами. Залежно від використання інтернет-технологій, дистанційних засобів навчання й місця проведення навчання (у межах університету очно або он-лайн за межами університету), навчання перекладачів у США може бути розподіленим, змішаним (гібридним) та гнучким.

Розподілене («distributed») навчання дає змогу використовувати різні, зокрема й мультимедійні, навчальні інструменти, щоб подолати відстань між викладачем і студентом. Студенти здебільшого навчаються за допомогою інтернету, коли навчальні матеріали й види навчальної діяльності розподілені завдяки технологіям як засобу-посередників. Освітні програми в умовах розподіленого навчання охоплюють різні форми організації навчальної діяльності, що передбачають використання інформаційно-комунікативних

технологій (наприклад, голосові або текстові чати з викладачами та студентами; програми для запису й прослуховування аудіозаписів із завданнями; дискусійні панелі та платформи, що слугують місцем віртуальних зустрічей учасників навчального процесу, містять індивідуальні плани навчання, забезпечують регулярний синхронний або асинхронний зв'язок із викладачами та постійний моніторинг студентського прогресу, зворотний зв'язок між студентами й викладачами).

Змішане («blended»), гібридне («hybrid») навчання передбачає використання різних стратегій, методів і прийомів навчання, зокрема й електронні та друковані ресурси. Студенти відвідують заняття в аудиторії та зустрічаються з викладачем й одногрупниками, але вони також навчаються індивідуально (самостійно), використовуючи електронні або друковані навчальні ресурси. Навчання за допомогою комп'ютера та інтернету може бути пропорційним щодо очного навчання в різних обсягах, залежно від мети курикулуму. Змішане навчання має такі особливості: 1) сприяє розширенню освітніх можливостей студентів завдяки доступності та гнучкості, урахуванню індивідуальних освітніх потреб, а також темпу й ритму освоєння навчального матеріалу; 2) стимулює формування суб'єктної позиції студента, підвищує його мотивацію, самостійність, соціальну активність, рефлексію й самоаналіз, як наслідок, підвищує ефективність освітнього процесу в цілому; 3) трансформує стиль педагога, що полягає в переході від трансляції знань до інтерактивної взаємодії зі студентом, сприятливого конструювання власних знань; 4) персоналізує освітній процес, коли студент самостійно окреслює свої навчальні цілі, способи їх досягнення, зважаючи на власні освітні потреби, інтереси та здібності, а вчитель є лише помічником студента (Кондакова, 2013). З огляду на зазначені характеристики й очевидні переваги такої форми організації навчання, 2003 року Американське товариство з навчання та розвитку визнало її серед десяти найкращих тенденцій у навчанні (Curtis J., et al., 2006).

Гнучке («flexible») навчання передбачає широкий вибір того, що саме, коли, де і як можуть вивчати студенти. Студенти відвідують заняття в аудиторії й

зустрічаються з викладачами та одногрупниками, але навчання також доповнене інтернет-ресурсами, доступними для них за межами аудиторій. Студенти використовують інтернет, щоб отримати домашні завдання та навчальні матеріали, брати участь у дискусіях у чат-кімнатах, розв'язувати тести, перевіряти свої оцінки, одержувати онлайн-консультації з викладачами тощо.

Зауважимо, що нині в США більшість он-лайн і дистанційних курсів навчання перекладачів поєднують розподілений, змішаний та гнучкий вид навчання, за можливості – *тандем-навчання* («tandem learning»). Для такого навчання характерне те, що студенти можуть кооперуватися з іншими особами з різних куточків світу, обмінюватися знаннями й досвідом у процесі виконання перекладацьких проектів. Особливо ефективним тандем-навчання стає під час опанування студентами другої іноземної мови, коли вони можуть спілкуватися з носіями мови й отримувати додаткові знання як про мову, так і про культуру та інші національні особливості. Наприклад, студент із США виконує проект разом зі студентом з Іспанії, один із них є носієм англійської, а інший – іспанської мови. У ході виконання проекту вони постійно контактують, обмінюються знаннями зі своєї рідної мови, допомагають у роз'ясненні складних культурних особливостей тощо. Студенти стали центральними фігурами навчального процесу, вони отримали право обирати курси, окреслювати послідовність їх вивчення. Викладачі перетворилися на фасилітаторів, які допомагають скеровувати студентів щодо необхідності набути певних знань і навичок, ознайомлюють з інструментами і стратегіями автономного навчання. Окрім того, студенти розвивають здатність долати професійні труднощі поза межами аудиторії, уміння працювати в команді. У процесі наукового пошуку така форма організації навчання майбутніх перекладачів, як тандем-навчання, була апробована автором дослідження під час підготовки студентів кафедри германської філології та перекладознавства Хмельницького національного університету в межах співпраці з Коледжем Лютера (штат Айова, США) (див. додаток II). Студенти Хмельницького національного університету спілкувалися зі студентами Коледжу Лютера за допомогою ІКТ та виконували спільний

проект. Усі етапи виконання проекту українські й американські студенти повинні були реалізувати на паритетній основі, проводити пошук необхідної інформації, робити переклад першоджерел, узгоджувати та планувати зустрічі он-лайн, зважаючи на різницю в часі, готувати презентації й представляти результати дослідження. Виконання проекту студентами моніторили спільно викладачі Хмельницького національного університету й Коледжу Лютера. Деякі навчальні заняття проходили у вигляді скайп-сесій, що давало змогу проводити дискусії, обмінюватися інформацією, контролювати перебіг виконання проекту студентами обох країн. Застосування такої форми організації навчання сприяло формуванню професійної компетентності майбутніх перекладачів, спонукало їх ухвалювати рішення та усвідомлювати відповідальність за них, раціонально планувати свою дослідницьку діяльність, реалізовувати комунікативні навички, поглиблювати соціокультурні знання, працювати в команді, шукати шляхи ефективного використання інформаційних технологій для виконання завдань проекту й забезпечення зв'язку зі своїми колегами в США, вивчати правила тайм-менеджменту та логістики. Оскільки майбутня професія перекладача передбачає безпосередню міжнародну комунікацію, то використання такої форми організації навчання, що поєднує спілкування з представниками інших країн і власне навчання, є перспективним напрямом розвитку перекладацької освіти в Україні.

Освітні заклади США все активніше впроваджують онлайн-програми підготовки перекладачів не лише через їхню популярність серед студентів, але й з огляду на те, що вони економічно ефективні. Завдяки ефективному використанню навчальних приміщень, полегшеному коригуванню електронних навчальних матеріалів і мультидоступу до них, дистанційний метод навчання вважають дешевшим, ніж традиційний. Дистанційне навчання в режимі он-лайн розв'язує проблеми відстані та зайнятості, що є також його вагомими перевагами порівняно з традиційною формою навчання. Онлайн-формат – зручний, оскільки дає змогу одночасно використовувати великий обсяг навчальної інформації будь-якій кількості студентів, забезпечує синхронну й асинхронну інтерактивність між

студентами та викладачем, що підвищує мотивацію до навчання і якісно впливає на засвоєння матеріалу. Викладачі також отримують більші можливості для контролю за якістю навчання завдяки проведенню дискусій, чатів, застосуванню самоконтролю, відсутності психологічних бар'єрів. Водночас вони можуть упроваджувати новітні педагогічні, психологічні, методичні розробки. Навчальний матеріал, зазвичай, подають у вигляді функціонально завершених тем, він може бути швидко оновлений і виправлений викладачем, що забезпечує актуальність та відповідність здібностям окремого студента або групи загалом. Онлайн-навчання обирають студенти здебільшого старшого віку, які вже працюють, проте бажають розвинути нові навички, здобути нову кваліфікацію чи офіційне підтвердження власної фаховості.

Одним із найвідоміших навчальних закладів, який має тривалу історію надання послуг дистанційного онлайн-навчання для перекладачів, вважають Школу післядипломної та професійної освіти при Нью-Йоркському університеті, започатковану ще 1934 року. Онлайн-навчання в цьому освітньому закладі впроваджено в 1994 році спершу за допомогою «Віртуального коледжу», а нині воно відбувається через сервіс «NYU Online». Щороку в Школі навчається понад 50 тисяч дорослих за більш ніж 125-ма напрямками (NYU School of Professional Studies Foreign Languages, Translation, and Interpreting faculty, 2017). Наразі існує велика кількість різноманітних онлайн-програм підготовки перекладачів у всій країні, це можуть бути сертифікатні програми або освітні програми для отримання ступеня магістра з перекладу. Набагато рідше запропоновані освітні онлайн-програми для здобуття ступеня бакалавра.

Для вступу на будь-яку онлайн-програму (чи то для отримання сертифіката або здобуття освітнього ступеня) студенти повинні виконати тест на переклад і заповнити аплікаційну форму. Крім цього, можливі й такі вимоги: подання резюме, заяви-обґрунтування й оплата послуг за розгляд аплікаційної форми (заяви на вступ). Вступники на магістерську онлайн-програму повинні володіти двома мовами та скласти вступний іспит. Для вступу на вищезгадані види професійних онлайн-програм абітурієнтам необхідно мати ступінь бакалавра.

Узагальнену інформацію про систему вступних вимог та основні характеристики онлайн-програм представлено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

**Інформація про дистанційні онлайн-програми
підготовки перекладачів у США**

Вступні вимоги	Володіння англійською мовою та однією іноземною мовою, складання вступного тесту, написання заяви-обґрунтування, оплата послуг за розгляд апікаційної форми, наявність ступеня бакалавра (для вступу на післябакалаврську програму – магістерську чи сертифікатну).
Тривалість	Від 10-11 тижнів до 5 років.
Вартість	Від 5 тис. до 30 тис. доларів США.
Необхідні навички	Вільне володіння мовами, толерантне ставлення до представників інших культур.
Професійна сертифікація	Підготовка студентів до сертифікації в Американській асоціації перекладачів.
Кар'єрні можливості	Соціальний перекладач, літературний перекладач, медичний перекладач, локалізатор.

Джерело: систематизоване автором.

Професійна програма для отримання сертифіката з перекладу для тих, хто вже завершив бакалаврську програму, забезпечує студентам необхідні комунікативні навички й навички перекладу письмових документів з іноземної мови англійською або ж навпаки. Студенти мають змогу обирати, яку іноземну мову вивчати, із-поміж такого переліку: німецька, французька, португальська та арабська. Багато освітніх програм також передбачає опанування іспанської мови. Освітня програма сфокусована на читанні й письмі іноземною мовою, аналізі тексту. Деякі курси освітньої програми навчають перекладацьких технік для медичного, юридичного, академічного й бізнес-перекладу. Вимоги освітніх програм можуть варіюватися, але в більшості навчальних закладів студенти повинні пройти обов'язкові курси та скласти тест після них. Онлайн-програми

для отримання сертифіката з перекладу тривають від кількох тижнів до кількох років.

До технічних вимог онлайн-програм належить спеціальне програмне забезпечення, яким повинен володіти студент, наприклад, програми «Adobe Reader» і «Flash Player», інтернет-браузери з можливістю відтворення елементів «Java». Про ці вимоги студентів, зазвичай, повідомляють під час вступу на програму або на початку навчання. Командна робота студентів забезпечена завдяки використанню інструментів «Web 2.0», таких як «Google+», «Google docs» або «Etherpad», програмного забезпечення для створення субтитрів. Крім того, що студенти повинні мати комп'ютер, під'єднання до мережі Інтернет, електронну пошту, їм необхідно також придбати певні підручники. Студенти використовують онлайн-платформи для проведення дискусій, наприклад «Blackboard», і спілкування з викладачем й одногрупниками.

Навчальний час розподіляють безпосередньо студенти, тому що вони самостійно ухвалюють рішення стосовно того, скільки часу вони хочуть запланувати для опанування освітньої програми. Водночас викладачі все ж затверджують кінцеві терміни (дедлайни) для виконання завдань. Студенти можуть обрати спеціалізовані курси з усного перекладу, що передбачають розвиток навичок перекладу усного мовлення з елементами письмового перекладу. Найчастіше студенти обирають курс перекладу з аркуша, теорію перекладу й особливості використання комп'ютера в перекладі. Можуть також вимагати виконання практичного завдання з перекладу під керівництвом викладача для набуття необхідного професійного досвіду, або ж студент має право обрати курси з керування перекладацькими проектами. Більшість освітніх програм містить до 10 курсів. Звернемо увагу на те, що поняття «course» в американському освітньому тезаурусі охоплює не лише лекції та семінари, але й стажування, самостійні дослідження, виконання індивідуальних і домашніх завдань, групових проектів тощо. Нижче проаналізовано зміст елективних курсів, які студенти обирають найчастіше.

Курс «Вступ до практики перекладу». У межах цієї дисципліни студенти вивчають процес перекладу й різні види наявних допоміжних матеріалів, які можуть бути використані для перекладу. Курс починається зі вступу до спеціальності та майбутньої професії, окреслює ті галузі, де переклад найбільш запотребований. Курс спрямований на вироблення в студентів навичок комунікації та навичок розв'язання проблемних ситуацій під час виконання проектів. Розвиваючи навички перекладу, студенти отримують інформацію про можливості кар'єрного зростання.

Курс «Медичний переклад». Студенти опановують медичний переклад, вивчаючи термінологію та стилістику медичних текстів. Курс зосереджує увагу на розумінні культурних і мовних особливостей.

Курс «Практика перекладу». Дисципліна фокусує увагу на інтенсивному навчанні студентів письмового мовлення іспанською мовою, правильному вживанні граматики та лексики.

Курс «Інструменти перекладу». Цей курс ознайомлює з термінологією та програмним забезпеченням, які можуть бути використані в процесі виконання перекладу за допомогою комп'ютера. Студенти дізнаються про вплив комп'ютерного перекладу на перекладацьку галузь і вивчають основні інструменти перекладу, складають перелік найбільш уживаної термінології.

Курс «Переклад з аркуша». Опановуючи дисципліну, студенти перекладають численну кількість політематичних і жанрових текстів, починаючи від матеріалів на загальну проблематику й завершуючи юридичними або науковими текстами. Цей курс передбачає використання двох мов.

Із запропонованих для вибору курсів студенти повинні опанувати мінімальну кількість дисциплін, які необхідні для провадження їхньої майбутньої професійної діяльності. Серед таких вибіркового курсів найчастіше трапляються ті, що передбачають поглиблене вивчення галузевого перекладу, зокрема: комерційного, юридичного й медичного перекладу, перекладу субтитрів і сайтів тощо. Популярними є курси, присвячені перекладу з використанням комп'ютерних технологій.

Тривалість онлайн-програм може варіюватися залежно від кількості кредитів і курсів, які потрібно опанувати студентіві протягом навчання за програмою. Наприклад, магістерська програма в Школі післядипломної та професійної освіти при Нью-Йоркському університеті («New York University School of Professional Studies») для здобуття ступеня магістра гуманітарних наук із перекладу передбачає 36 кредитів і триває до 5 років (див. табл. К. 1 додатка К). Водночас сертифікатні програми з робочими мовами японською та англійською в Гавайському університеті в Маноа сягають 11 тижнів.

До популярних навчальних закладів, які пропонують онлайн-програми навчання перекладачів для отримання ступеня магістра або сертифіката, належать: Ешфордський університет, Південно-Західний коледж штату Міннесота; Університет штату Колорадо; Університет штату Айова, Уолденський університет, Університет Південного Нью-Гемпширу; Кар'єрна школа Пенна Фостера та інші.

Отже, дистанційне навчання майбутніх перекладачів із використанням інтернет-технологій у режимі он-лайн у США є поширеним явищем, якому притаманні:

- застосування спеціалізованих технологій і засобів навчання;
- упровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій у навчання;
- проведення тестового контролю якості знань за допомогою тестових систем на базі інформаційних технологій;
- гнучкість навчання;
- модульність навчання;
- паралельність навчання;
- асинхронність навчання;
- виконання викладачем ролі координатора;
- поява нових вимог до тих, хто навчається (високий рівень самоорганізації, умотивованості, розвинені навички самостійної роботи);
- економічна ефективність навчання.

Хоч дистанційна онлайн-освіта перекладачів – порівняно нове явище, проте вона базована на низці вже давно відомих теорій навчання. За результатами дослідження, проведеного співробітниками університету в Мемфісі К. Мейер і В. Муррел (Katrina A. Meyer & Vicki S. Murrell), рейтинг теорій навчання, що застосовують під час розроблення навчальних онлайн-програм та які слугують основою організації освітнього процесу, має вигляд, що зображений на рис. 3.2.

**Рис. 3.2. Рейтинг використання теорій навчання
в розробленні онлайн-програм**

Джерело: (Meyer& Murrell, 2014).

Як засвідчують результати дослідження, увага розробників навчальних онлайн-програм у США найбільше сконцентрована на стилях навчання студентів, оскільки розуміння різних видів поведінки студентів в умовах навчального процесу та особливостей сприйняття й оброблення інформації допомагає зрозуміти, які шляхи та способи подання навчального матеріалу будуть ефективними. Усвідомлення викладачами того, що кожен студент має свій стиль навчання, є важливим чинником успішності онлайн-програми.

Онлайн-програми навчання перекладачів мають попит серед людей, які вже залучені до професії й потребують або вдосконалення перекладацьких навичок, або підтвердження своїх знань. Крім того, це можуть бути особи, які прагнуть змінити професію та опанувати фах перекладача. Вік таких студентів, зазвичай, перевищує 18 років, ідеться найчастіше про студентів середнього та старшого віку. Як засвідчує аналіз результатів рейтингу, відображених на рисунку 3.1, популярними є теорія самокерованого навчання та теорія навчання дорослих. Передбачено, що студенти можуть чітко керувати траєкторією свого навчання, а викладачі беруть до уваги особливості навчання дорослих. Навчання через досвід і критична рефлексія, що базовані на принципах конструктивізму, – також вагомі допоміжні інструменти організації навчання студентів он-лайн. Невід’ємними базовими елементами для побудови онлайн-програм є когнітивістські теорії й теорії індивідуального та інтелектуального розвитку особистості. Особливе місце також посідає теорія конективізму, мета якої полягає в тому, щоб подолати статичні підходи до процесу навчання, акцентувати його нестійкий, динамічний характер. Із погляду конективізму, навчання може підтримуватися ззовні й полягає у зв’язуванні спеціалізованих вузлів, джерел інформації, тобто являє собою процес становлення мережі, «вузлами» якої можуть бути люди, організації, бібліотеки, сайти, книги, журнали, бази даних або будь-яке інше джерело інформації. Акт навчання передбачає створення зовнішньої мережі вузлів, які суб’єкт навчання під’єднує у формі джерел інформації і знань. Знання перебувають у взаємозв’язках із вузлами мережі, ці зв’язки мають ключове значення.

У руслі популярної в США концепції освіти протягом життя та широких можливостей навчання поза межами навчального закладу, що є актуальним для «open-end» професії перекладача, привертає увагу концепція х'ютагогіки. Термін «х'ютагогіка» уперше використаний 2000 року в праці С. Хасе (S. Hase) та К. Кеньона (C. Kenyon) «Від андрагогіки до х'ютагогіки». Дослідники позиціонують х'ютагогіку як новий підхід до організації навчання дорослих, як учення про самоосвіту, тобто вчення про те, як самостійно навчатися у XXI столітті. Концепцію х'ютагогіки легше пояснити, якщо порівнювати її з поняттям андрагогіки. Концепція андрагогіки, відома як «педагогіка для дорослих» або освіта для дорослих, ґрунтована на тому, що освітні стратегії для дорослих і молодих людей суттєво відрізняються від тих, які застосовують до дітей або підлітків. З одного боку, С. Хасе і К. Кеньон (2000) визнають той факт, що способи навчання змінюються в людей із віком, а з іншого боку, на відміну від М. Ноулза, вони заперечують формальне, залежне від викладача навчання (Hase & Kenyon, 2000, p. 2).

Згідно з концепцією х'ютагогіки С. Хасе і К. Кеньона, студенти працюють самостійно: вони обирають власні цілі й методи навчання. Автономія студентів досягає свого максимального значення (Hase & Kenyon, 2000). Із погляду перекладацької освіти, основна ідея х'ютагогіки щодо самонавчання протягом життя є відображенням реальності професійного життя перекладача, оскільки динамічність і змінність професії вимагають від фахівця в галузі перекладу постійного розвитку й самовдосконалення. Зміст навчання максимально наближено віддзеркалює сутність професійної діяльності перекладачів. Перед студентами все частіше ставлять вимогу вміти навчатися автономно й бути здатними до самооцінювання. Х'ютагогіка визнає необхідність гнучкого підходу до навчання, за якого викладач надає ресурси, а студент, вибудовуючи свою траєкторію навчання, самостійно розробляє фактичний курс, який він міг би опанувати, консультуючись із викладачем (Hase & Kenyon, 2000). Х'ютагогіка починається з того, що суб'єкт навчання бере на себе відповідальність за власне навчання, а викладач постає в ролі фасилітатора (Basic Principles of Online

Teaching, 2017). Нова роль вимагає від викладача відповідати новій парадигмі – самому бути людиною з потенціалом, уміти вчитися. У х'ютагогії передбачено, що той, хто навчається, сам стає менеджером власної освіти. Викладач (фасилітатор) за таких умов лише пропонує освітній контент і навчальні матеріали, а студент обирає курс, проектує його виконання та розробляє індивідуальну карту навчання. Водночас дискусії з викладачем залишаються найважливішою частиною навчання (Blaschke, 2012).

Основу самоосвітньої діяльності в межах концепції х'ютагогії становлять андрагогічні принципи, сформульовані дослідниками процесу навчання дорослих (Пашков, 2014). Це насамперед принцип оптимальності навчання; принцип опори на досвід того, хто навчається; принцип системності навчання; принцип індивідуалізації навчання; принцип елективності навчання; принцип свідомості й активності тощо (Нікулочкіна, 2015).

Отже, х'ютагогічний підхід визнає необхідність гнучкого навчання, де консультант (реальний чи віртуальний) тільки пропонує ресурси, а той, хто навчається, конструює реальний хід особистого навчання, коригуючи освітню програму, зміст, технології навчання, систему оцінювання результатів своєї роботи тощо (Нікулочкіна, 2015). Такий спосіб навчання популярний серед перекладачів-практиків у США.

Дослідники С. Хасе і К. Кеньон наголошують на тому, що х'ютагогіка відповідає запитам інформаційного суспільства й допомагає тим, хто навчається, організувати своє навчання так, щоб воно забезпечувало подальшу конкурентоспроможність на ринку праці (Hase & Kenyon, 2000, p. 2). Т. Андерсон (T. Anderson) характеризує х'ютагогіку як «net-орієнтовану» теорію, яка повністю використовує можливості Всесвітньої мережі, зокрема технології Web 2.0; педагогічний підхід, який може бути застосований у процесі використання перспективних технологій у галузі дистанційної освіти, а також слугувати основою для цифрового навчання (Anderson, 2010). Серед сучасних технологій навчання, що дають змогу провадити самоосвітню діяльність дорослих, зокрема й перекладачів, науковці виокремлюють: технології «е-

learning» (електронне навчання), «m-learning» (мобільне навчання), «u-learning» (усепроникне навчання), які передбачають використання нових мультимедійних, інформаційно-комунікативних технологій не лише в освітньому процесі, а й в усіх сферах життя суспільства. Отже, навчання перекладачів не обмежене формальною освітою, оскільки багато чого можна дізнатися поза його контекстом, навіть якщо цей пошук знань зосереджений на формальній програмі підготовки.

Крім формальної освіти перекладачів, про особливості якої йшлося в цьому розділі, у США існують ще такі види перекладацької освіти, як неформальна та інформальна. Поняття формальної, інформальної й неформальної освіти перебувають у фокусі досліджень сучасних науковців. Ф. Кумбс, Р. Проссер і М. Ахмед (1973) називають усі три поняття окремими, проте взаємопов'язаними видами освіти. Співвідношення між ними представлено графічно в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Характеристики формальної, інформальної та неформальної освіти

Вид освіти	Характеристика
ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА (самоорганізована освіта, самоосвіта, неофіційна освіта)	Триває впродовж усього життя; самостійне опанування знань, навичок; базована на повсякденному досвіді, впливі виховання та соціального оточення.
НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА	Організована навчальна активність за межами формальної освітньої програми.
ФОРМАЛЬНА ОСВІТА	Організована навчальна активність; система викладач – студент; матеріал поданий у хронологічному порядку.

Джерело: (Coombs, Prosser & Ahmed, 1973).

Як засвідчують відомості, подані в табл. 3.5, формальному й неформальному навчанню притаманні організованість і спланованість, із різним ступенем інституціоналізації. Інформальне навчання позбавлене безпосереднього інституційного впливу. Натомість прикметники «формальний» і

«неформальний» використовують для називання форм освіти. Інформальне навчання найдоцільніше характеризувати як стиль навчання, що сконцентрований на навчанні особистості, а не на описі освітнього процесу. Водночас інформальний спосіб навчання завжди наявний в обох формах освіти (див. табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Принципи формальної та інформальної / неформальної освіти

Формальна освіта	Інформальна / Неформальна освіта
Організований обсяг.	Ситуативне навчання.
Сплановані та оцінені результати.	Відсутні обмеження.
Є викладач.	Самостійне вивчення.

Джерело: (Klimkowski, 2012).

Поширеною є тенденція до введення неформальних елементів навчання для посилення формального навчання перекладачів. Наприклад, формальний курикулум має низку відмінностей від неформального. Порівняння зазначених курикулумів представлено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Порівняння курикулумів формальної та неформальної освіти перекладачів

Формальний курикулум	Неформальний курикулум
1. Незначна гнучкість у ході розроблення освітньої програми.	1. Необмежений вибір (тем, методів тощо).
2. Мінімальна наближеність до професійних умов роботи.	2. Максимальна наближеність до професійних умов роботи.
3. Обмеження командної роботи та співпраці.	3. Відсутність обмежень щодо командної роботи та співпраці.
4. Обмежена функціональність системи оцінювання.	4. Постійне використання системи оцінювання для роботи над помилками та визначення рівня знань.

5. Обмежений рівень використання внутрішньої мотивації / самомотивації.	5. Використання внутрішньої мотивації / самомотивації.
6. Обмеження в залученні студентів і викладачів.	6. Періодичне залучення студентів і викладачів.

Джерело: систематизоване автором.

Зазначені відмінності можуть мати різний характер та ґрунтовані на особливостях форм навчання. Зокрема, формальна освіта передбачає наявність заздалегідь запланованого, усталеного курикулуму, успішне виконання якого завершується отриманням диплома та присудженням освітнього ступеня й кваліфікації. З іншого боку, неформальні освітні підходи сприяють переосмисленню освітніх програм та з'ясуванню потреб студентів і ринку праці. Важливим моментом є також залучення експертів і перекладачів-практиків, які допомагають у моделюванні повсякденної рутини перекладача, готуючи студентів до реальних умов праці, участі в перекладацьких проектах.

На підставі аналізу різних видів і можливостей підготовки перекладачів у США зазначимо, що, окрім формальної традиційної перекладацької освіти, у США існує добре розвинена система дистанційної онлайн-освіти та пропагують неформальну й інформальну освіту. Запровадження новітніх інформаційних технологій у навчальний процес сприяло розвитку теорій навчання. Поряд із давно перевіреними та усталеними теоріями почали з'являтися нові, наприклад, теорія конективізму, яка пояснює процес навчання в умовах інформаційно-телекомунікаційних технологій. Подальшого розвитку набула теорія освіти дорослих (андрагогіка), оскільки онлайн-навчання дуже часто використовують як альтернативу до традиційного навчання студентів старшого віку. З'явилася концепція х'ютагогіки, що базована на ідеї, згідно з якою студенти повинні самостійно керувати своєю траєкторією навчання, а викладачі постають лише фасилітаторами цього процесу. У США запропоновано широкий вибір онлайн-програм із підготовки перекладачів. Зважаючи на те, що такі програми допомагають здобувати освіту студентам із різних куточків Сполучених Штатів в

умовах реального часу, з огляду на зайнятість студентів, вони є дуже популярними. Широкий спектр форм організації навчання для професійної підготовки перекладачів у США вирізняється практичними, теоретичними, економічними перевагами й динамічним розвитком.

3.3. Процедури підтвердження професійної кваліфікації перекладачів та дотримання стандартів забезпечення якості перекладу

Професійні об'єднання перекладачів у США активно обговорюють проблему гарантування якості й сертифікації для підтвердження опанованих у процесі професійної діяльності навичок. Сертифікація як доказ відповідності мінімальним стандартам і рівням кваліфікації, що вимагає виконання фахівцями певних завдань, проходить здебільшого з урахуванням ринкових потреб, умов забезпечення продуктивності галузі та наявності певного рівня освіти. Професійні асоціації часто також відіграють певну роль у затвердженні стандартів. Іноді вони узгоджують свої дії з навчальними закладами і / та органами державної влади, які надають фахівцям документи про визнання кваліфікаційного рівня та дозволи на провадження професійної діяльності. Для сектору усного й письмового перекладу в США характерна посилена диверсифікація, спричинена розвитком новітніх інформаційних технологій (наприклад, компанія «LanguageLine Solutions» – американський провайдер послуг перекладу он-лайн та по телефону, – зараховуючи перекладачів на роботу, проводить тестування на наявність навичок виконання перекладу по телефону) і соціально-демографічними змінами (поява й поширення так званих «мов іммігрантів», що вмотивовує потребу в соціальному перекладі цими мовами). Отже, перекладачі мають підтвердити свою кваліфікованість і компетентність у виконанні того чи того виду перекладу, засвідчити наявність необхідних знань, умінь, навичок та досвіду.

Перекладацький ринок США стає все більш різноплановим і вимогливим, натомість у сфері надання послуг активно запроваджують нормативні стандарти. Регулятивні стандарти введено насамперед для захисту прав користувачів послуг, клієнтів. Нормативні стандарти підвищують репутацію професії перекладача через усвідомлення клієнтом того, що надання потрібних йому послуг регулюють стандарти. Крім того, визнання на офіційному рівні стандартів, що стосуються взаємодії постачальника й користувача послуг перекладу, регулюють права та обов'язки всіх сторін.

Існує два визначення терміна «стандарт»: у вузькому значенні стандартом називають продемонстрований фахівцем рівень виконання своєї роботи; у широкому значенні «(макро-) стандарт» охоплює організаційні та стратегічні риси підприємства або організації, які спрямовані на гарантування відповідності рівня якості вироблених продуктів чи наданих послуг усталеним критеріям, та контроль дотримання вимог охорони праці й техніки безпеки для співробітників. Поняття «метастандарт» відображено в американському перекладацькому стандарті Американської міжнародної добровільної організації «ASTM International – ASTM F2575-06» «Стандарти щодо забезпечення якості перекладу», що спрямований на організаційні моменти виконання перекладу й містить інформацію про сфери усного та письмового перекладу (Gouadec, 2007).

Найпотужнішою світовою організацією, яка розробляє стандарти, є Міжнародна організація стандартизації (МОС) («International Organization for Standardization» («ISO»)). Як зазначає М. Банкрофт (2015), директор із питань крос-культурної комунікації та менеджер міжнародних лінгвістичних проєктів, відповідальна за створення стандарту «МОС 18841 «Усний переклад: Загальні вимоги», МОС активно розробляє стандарти перекладу. Порівняно нещодавно МОС опублікувала перший міжнародний стандарт з усного перекладу: «МОС 13611:2014 «Усний переклад: керівництво з соціального перекладу». Інший стандарт «МОС 18841», вихід якого був запланований на кінець 2017 – початок 2018 року, мав стати основним усеохопним стандартом («umbrella» standard»)

перекладу. У документі вміщено більш жорсткі вимоги до застосування усного перекладу в певній галузі. Передбачено, що стандарт охоплюватиме три основні складники: терміни й визначення; вимоги до усних перекладачів; вимоги до тих, хто надає послуги усного перекладу (зокрема й усні перекладачі, які постають як фізичні особи-підприємці, що надають послуги перекладу) (Bancroft, 2015). МОС залучає до розроблення стандартів фахівців із багатьох країн. Зокрема, для підготовки стандарту усного соціального перекладу залучено представників 29-ти країн. Для розроблення нового стандарту запрошено делегації фахівців із 42 країн, а також багатьох «супровідних делегацій», які не мають права голосу, а можуть лише надавати поради та пропозиції. Це представники Європейської комісії, Європейського парламенту, Міжнародної федерації перекладачів («FIT»), Світової асоціації перекладачів жестової мови («World Association of Sign Language Interpreters» («WASLA»)) та інші. Після опублікування стандарту, найімовірніше, можуть з'явитися компанії, які розроблять програми сертифікації на основі стандарту для надавачів послуг усного перекладу. Стандарти МОС – міжнародні стандарти, які технічно визнані й ухвалені в усіх країнах світу, проте в реальності усні перекладачі та надавачі послуг усного перекладу керуються ними за бажанням.

Серед організацій, що розробляють і видають стандарти матеріалів, продуктів, систем та послуг, варто назвати також Американську міжнародну добровільну організацію «ASTM International». Ця організація підготувала три стандарти в галузі надання послуг усного та письмового перекладу. Стандарти щодо надання послуг усного перекладу – «ASTM F2089-01» – описують основні складники якісного надання послуг усного синхронного перекладу та критерії кожного з цих компонентів. Згадувані стандарти містять покликання на стандарти «МОС: 2603 «Кабінки для синхронного перекладу – Загальна характеристика та обладнання»; «МОС: 4043 «Пересувні кабінки для синхронного перекладу – Загальні характеристики та обладнання» (ASTM International, 2017). Також для усного перекладу в США застосовують

«Стандарт надання послуг усного перекладу» – «ASTM F2089-15», який є проамериканським (ASTM International, 2017).

Для письмового перекладу існують «Стандарти щодо забезпечення якості письмових перекладів» – «ASTM F2575-14», що слугують важливим документом для замовників послуг письмового перекладу й письмових перекладачів, оскільки окреслюють параметри, які повинні бути взяті до уваги перед початком реалізації перекладацького проекту. Стандарти «ASTM F2575-14» покликані допомагати замовникам перекладу, користувачам перекладу, надавачам послуг письмового перекладу й навчальним закладам забезпечувати більш ефективну комунікацію та запобігати можливим фінансовим затратам і поганій якості в процесі перекладацького проекту (ASTM International, 2017). Зазначений вище стандарт організації «ASTM International» містить покликання на кілька стандартів «МОС: 1087-1 «Термінологічний словник. Частина I: теорія та застосування»; «МОС: 1087-2 «Термінологічний словник. Частина II: Комп'ютерні програми»; «МОС: 9000:2005 «Системи управління якістю: Основи та Словник».

Зауважимо, що стандарти «ASTM International» використовують більш ніж у 100 країнах світу. Важливим є те, що ці стандарти переглядають й оновлюють кожні два роки. Нещодавно опубліковано оновлену версію стандарту усного перекладу «F2089», що містить більш жорсткі вимоги, ніж його попередній варіант, який позитивно сприйняли професійні усні перекладачі. Водночас нагадаємо, що стандарти «ASTM», як і стандарти МОС, застосовують перекладачі й замовники перекладацьких послуг на добровільних засадах.

Значущість американських стандартів, які мають усесвітнє визнання, полягає в тому, що вони регулюють не стільки продемонстрований перед екзаменаційною комісією рівень професійних навичок окремого фахівця, скільки процедури, яких повинні дотримуватися окремі фахівці й організації, щоб засвідчити свою репутацію на ринку як постачальників перекладацьких послуг гарантованої якості. Передбачений у стандартах контроль рівня

професійних навичок фахівців відрізняється від того, який проводять уповноважені органи у сфері усного й письмового перекладу під час підготовки, перевірки та сертифікації перекладачів. Різниця в шляхах реалізації обох механізмів не перешкоджає перекладачеві, який намагається здобути професію та працевлаштуватися. Натомість освітні та професійні організації США наразі співпрацюють над удосконаленням змісту стандартів. Наприклад, професійні організації перекладачів беруть активну участь у технічних комісіях МОС, як-от «МОС: ТС 37» («Термінологія та інші мовні й контентні ресурси»), що працюють над технічними стандартами, такими як «МОС / ТС-11669» «Загальні вказівки для перекладацьких проектів» (Dolatschko & Putz, 2008). Згаданий технічний стандарт «ТС-11669» містить вказівки щодо оптимізації процесу роботи над проектом у галузі перекладу, зокрема описує ролі й обов'язки менеджера проекту, перекладача, редактора та навіть клієнта (Rumsey, 2012). Це означає, що освітні заклади, контрольні органи й професійні організації мають право брати активну участь у розробленні державних і міжнародних стандартів як суб'єкти, найбільш компетентні у визначенні специфічних для галузі критеріїв.

Окрім зазначених вище стандартів надання перекладацьких послуг, у США розроблено стандарти освітніх програм підготовки усних перекладачів. Так, 2010 року Комісія з університетської освіти усних перекладачів («Commission on Collegiate Interpreter Education») опублікувала свій огляд Акредитаційних стандартів («Accreditation Standards») для освітніх програм, які готують перекладачів жестової мови (CCIE, 2016). Наступного року Національна рада з усного перекладу в галузі охорони здоров'я запропонувала Національні стандарти до освітніх програм підготовки медичних усних перекладачів («National Standards for Healthcare Interpreter Training Programs») (NCIHC, 2016). 2012 року Асоціація усних медичних перекладачів опублікувала Національні стандарти акредитації освітніх програм підготовки медичних перекладачів («Accreditation Standards for Medical Interpreter Education Programs») (IMIA, 2016). Отже, система підготовки перекладачів не лише

передбачає постійний контроль та оцінювання результатів навчання студентів, а й вирізняється тим, що освітні програми підготовки майбутніх перекладачів спрямовані на ознайомлення студентів з основними стандартами якості надання послуг перекладу. Програми також скеровані на те, щоб у ході навчання сформувати в студентів навички виконання перекладу на найвищому професійному рівні.

Паралельно зі стандартами в США запроваджують інші засоби гарантування якості наданих послуг у сфері усного й письмового перекладу. Офіційний процес, під час якого кандидат проходить процес формального тестування для верифікації відповідності спеціальним критеріям, що визначають рівень професійної компетентності та професіоналізму для провадження перекладацької діяльності, називають *сертифікацією*.

У США ухвалити рішення про необхідність сертифікації перекладачів мають право органи державної влади або професійні організації. Сертифікація може відбуватися у вигляді тестування, комплексної підготовки, демонстрації результатів попереднього досвіду перекладу та / або надання рекомендацій від досвідчених фахівців. Один орган призначає сертифікацію для всіх видів усного та письмового перекладу, або ж це можуть зробити спеціалізовані організації для кожного з різновидів перекладу (зокрема галузевого). У Сполучених Штатах сертифікацію перекладачів проводять уповноважені органи в державних установах або в професійних організаціях перекладачів, на підставі будь-якого з (або всіх) критеріїв: документ про освіту, офіційне тестування (сертифікаційний іспит), зразки перекладів, наявність досвіду, рекомендації від досвідчених фахівців галузі. У такий спосіб перевіряють здатність особи провадити професійну діяльність та гарантії якості обслуговування.

З огляду на відмінності між способами виконання письмового й усного перекладу та перекладу жестової мови, сертифікацію фахівців із цих видів перекладу проводять різні професійні організації. Послуги сертифікації усних і письмових перекладачів надає Американська асоціація перекладачів (ААП), тоді як сертифікацію перекладачів жестової мови можуть проводити державні

установи або Реєстр усних перекладачів для глухих. Варто більш докладно описати процедуру сертифікації, що реалізують основні професійні організації перекладачів у США.

ААП – це організація з багатогранною діяльністю, що функціонує як професійне об'єднання, орган сертифікації й форум для обміну інформацією щодо професійних і галузевих стандартів та їх удосконалення. Організація також має онлайн-реєстр сертифікованих перекладачів і бюро перекладів. Американська асоціація перекладачів пропонує кілька видів сертифікації для перекладачів, однією з робочих мов яких є англійська. Претенденти на сертифікат повинні відповідати вимогам за рівнем освіти та / або досвідом роботи і скласти іспит. Ті, хто бажає отримати сертифікацію, повинні мати бакалаврську освіту в будь-якій галузі та диплом про присудження освітнього ступеня з усного чи з письмового перекладу в одному з визнаних ААП освітніх закладів. Також можуть складати іспит ті, хто має бакалаврський ступінь і два роки досвіду роботи усним або письмовим перекладачем, або ж ті, хто має п'ять років досвіду роботи усним чи письмовим перекладачем у певній галузі. ААП присвоює статус сертифікованого перекладача («Certified Translator» («СТ»)) перекладачам із 24 комбінацій мов. Після присудження статусу перекладачеві також надають електронну печатку сертифікованого перекладача. Статус «Сертифікований перекладач» присуджують після того, як кандидат успішно склав іспит із перекладу цільовою мовою. Іспит, під час якого дозволяють користуватися довідковою літературою («open-book exam»), триває три години, охоплює завдання на переклад двох уривків текстів публіцистичного й економічного або наукового характеру по 250 слів кожен. Іспит перевіряє рівень володіння писемним мовленням цільовою мовою, розуміння мови оригіналу та правильність використання різних технік перекладу. Такий іспит можуть складати всі, хто є членом ААП протягом принаймні одного місяця. Підтвердження сертифікації передбачає 20 кредитних годин навчання кожні три роки протягом усього періоду членства перекладача в ААП (АТА, 2012).

Для спеціалізованих перекладачів сертифікацію часто проводять майбутні працедавці. Так, суди штату, федеральні й муніципальні суди США залучають лише кваліфікованих сертифікованих перекладачів для забезпечення правосуддя з дотриманням прав людини. Саме тому судові перекладачі повинні проходити сертифікацію для того, щоб отримати право працювати в судах різного рівня. У багатьох штатах країни для сертифікації усний судовий перекладач повинен успішно скласти усний і письмовий іспити. Тестування усного мовлення через переклад з аркуша двома мовами, послідовний і синхронний переклад проводить Національний центр усного перекладу. Нині констатовано, що багато штатів входять до складу консорціуму, який називають Національний центр судів штатів, що також проводить сертифікацію судових перекладачів.

Щоб працювати у федеральному суді, усні перекладачі повинні скласти сертифікаційний іспит, що проводить Адміністративне управління судів США. Такий іспит проходить з іспанської, навахської, гаїтянської, креольської мов. Адміністративне управління федеральних судів США має три категорії усних перекладачів, зокрема сертифіковані усні перекладачі, професійні кваліфіковані усні перекладачі й усні перекладачі – фахівці з мови. Щоб стати сертифікованим усним перекладачем, необхідно скласти сертифікаційний іспит, який має усну та письмову частини й перевіряє рівень володіння мовою та навичками усного перекладу (Federal Court Interpreters, 2016). Письмову частину іспиту складають першою, лише за умови її успішного складання перекладача допускають до усної частини. Сертифікаційні іспити для роботи в судах штатів і муніципальних судах відрізняються від тих, які складають для роботи в федеральних судах. Окрім того, кожен штат самостійно затверджує систему вимог для усних судових перекладачів. Іноді сертифікацію, отриману в штаті, не визнають на загальнонаціональному рівні. Національна асоціація юридичних усних і письмових перекладачів пропонує сертифікацію для перекладачів, у яких англійська та іспанська є робочими мовами. Така

сертифікація визнана в усій країні. Вартість сертифікації залежить від спеціалізації, кожен суд штату пропонує власні ціни.

Перекладачі жестової мови, які працюватимуть у суді, можуть пройти сертифікацію, що проводить Реєстр усних перекладачів для глухих. Ті, хто бажає отримати сертифікацію, можуть зробити це на трьох рівнях залежно від того, наскільки добре вони володіють мовою. Іспит складається з письмової частини та перекладу записаної відеопромови жестовою мовою. Для проходження сертифікації необхідно мати принаймні ступінь асоціата. Реєстр пропонує сертифікацію як для спеціалізованих судових перекладачів, так і для перекладачів загального профілю. У США існує сім видів сертифікації перекладачів жестової мови: сертифікація перекладачів-транслітераторів усного мовлення; сертифікація перекладачів жестової мови; сертифікація усних перекладачів для людей із порушеннями слуху; сертифікація транслітераторів; сертифікація комбінованих усних перекладачів і транслітераторів; сертифікація для одержання умовного офіційного дозволу на виконання усного перекладу та офіційного сертифіката фахівця з перекладу жестової мови (Kelly, 2007, p. 35). Для перекладачів жестової мови Реєстром усних перекладачів для глухих (Registry of Interpreters for the Deaf (RID)), окрім загальних і спеціалізованих, розроблені ще й освітні стандарти.

У деяких штатах проводять спеціальні курси з підготовки до складання сертифікаційних іспитів. У більшості штатів сертифікаційні іспити найчастіше містять завдання на переклад з аркуша, завдання на письмовий переклад, а також завдання з усного послідовного й синхронного перекладу. Іспит перевіряє рівень володіння мовою та навичками перекладу. Вашингтон нещодавно також увів сертифікацію для усних перекладачів, що виконують соціальний переклад (у медичних установах чи в соціальних службах).

Кілька організацій проводить національну сертифікацію медичних перекладачів, хоч у США немає єдиного органу, який би організовував загальнодержавну сертифікацію для перекладачів у цій галузі. Наприклад, Державний департамент Вашингтону з соціального захисту та охорони здоров'я

вимагає державної сертифікації для усних перекладачів, які надають перекладацькі послуги в закладах соціального захисту й охорони здоров'я. У Каліфорнії немає таких вимог до медичних перекладачів, але в штаті проводять сертифікацію медичних перекладачів, які беруть участь у судових засіданнях.

У США працює організація, що проводить власну сертифікацію, – Комісія з сертифікації медичних перекладачів («Certification Commission for Healthcare Interpreters» («CCHI»). Сьогодні сертифікація для отримання звання «Сертифікований медичний перекладач» («Certified Healthcare Interpreter» («CHI»)) організована лише для перекладачів з іспанської мови, проте, як зазначено на офіційному сайті Комісії з сертифікації медичних перекладачів, незабаром буде проходити сертифікація і для інших мов. Той, хто бажає пройти сертифікацію й отримати статус «Асоційованого медичного перекладача» («Associate Healthcare Interpreter» («AHI»)), повинен продемонструвати розвинені навички усного перекладу та належні знання у сфері медицини (термінологія, система охорони здоров'я, організація роботи, основні функції медичних закладів тощо). Для проходження сертифікації необхідно мати сертифікат про завершення середньої школи, принаймні один рік стажу роботи усним медичним перекладачем, пройти курс навчання усного медичного перекладу, що становить щонайменше 40 годин, вільно володіти англійською та іноземною мовами. Сертифікаційна комісія для медичних перекладачів CCHI є платною й коштує приблизно 450 дол. США.

Медичні перекладачі, які прагнуть підтвердження професійної кваліфікації та компетентності, можуть звернутися до Національної ради з сертифікації медичних перекладачів і пройти додаткову незалежну сертифікацію. Претенденти на сертифікацію повинні мати хоча б один рік стажу роботи усним медичним перекладачем. Окрім того, серед вимог до тих, хто прагне отримати сертифікацію, варто назвати досягнення 18-річного віку, наявність сертифіката про завершення середньої школи або його еквівалента, документа про завершення освітньої програми підготовки усних перекладачів, досконале володіння англійською й іноземною мовами. Для проходження

сертифікації ті перекладачі, які відповідають вимогам, повинні скласти іспит, що має усну й письмову частини. Національна рада з сертифікації медичних усних перекладачів вимагає підтверджувати сертифікацію кожні п'ять років та проходити навчання, що складається з 30 юнітів. Для медичних, судових і загальних перекладачів сертифікація стала найбільш вагомим підтвердженням кваліфікації в США.

Велика кількість органів сертифікації та професійних організацій, що спільно її організовують або представляють інтереси своїх членів, які отримали сертифікацію, наполягає, що сертифікація обов'язкова для роботи в державних установах. Ще одним органом у сфері перекладу, що виник у США 1991 року й сьогодні охоплює численні професійні перекладацькі організації, а також деяких роботодавців і державних органів на всій території США та Канади, є Консультативна рада саміту перекладачів (КРСП). КРСП прагне забезпечити механізм для співпраці між організаціями, що проводять письмовий та усний переклад (TISAC, 2011).

Кожна із зазначених вище сертифікацій вимагає від перекладачів постійного періодичного підтвердження та проходження курсів підвищення кваліфікації. Курси неперервної освіти можна пройти в багатьох коледжах та університетах США або при названих вище професійних організаціях, що проводять сертифікацію (Американська асоціація перекладачів, Національний центр усного перекладу, Національний центр судів штатів). Низка професійних організацій пропонує перекладачам для самовдосконалення й обміну досвідом узяти участь у конференціях, воркшопах і семінарах. Найкращі можливості професійного розвитку створює Американська асоціація перекладачів, забезпечуючи протягом усього року неперервне навчання через проведення одноденних семінарів, воркшопів і конференцій. Щороку восени ААП організовує чотириденну конференцію в одному з великих міст США або на якомусь популярному курорті. На конференції організовують навчальні семінари, круглі столи та презентації експертів, виставки, майстер-класи й воркшопи. Теми презентацій охоплюють понад десять мов і різних

перекладацьких спеціалізацій. Учасники також можуть розширити свій список професійних контактів, скориставшись перевагами мережесесій.

Підсумовуючи виклад, зазначимо, що в США якість надання послуг перекладу забезпечують міжнародні й загальнонаціональні стандарти, у деяких штатах чинними є стандарти галузевого перекладу. Заслуговує на увагу той факт, що саме американські професійні організації й асоціації перекладачів беруть активну участь у розробленні міжнародних стандартів, а деякі з американських стандартів активно застосовують в інших країнах світу. Для забезпечення високої якості перекладу й відповідності міжнародним і національним стандартам у США створено стандарти розроблення програм підготовки галузевих (медичних) перекладачів і перекладачів жестової мови. Контроль за підготовкою фахівців, що в майбутньому будуть надавати послуги перекладу на найвищому міжнародному рівні, організований ще на етапі навчання. Для підтвердження професійної кваліфікації й компетентності або для обіймання певних посад у державних установах у США існують широкі можливості проходження сертифікації. Сертифікацію перекладачів проводить мережа професійних організацій або державні установи, що мають налагоджений механізм процедури її реалізації.

Висновки до третього розділу

Виявлено, що необхідною умовою успішного функціонування системи професійної підготовки перекладачів в США як цілісної, динамічної та відкритої структури є узгоджена взаємодія її структурних компонентів: цільового, законодавчо-нормативного, інституційного, організаційного, теоретико-методологічного, змістово-технологічного, діагностично-результативного.

Цільовий компонент визначає мету та завдання такої підготовки. Мета професійної підготовки майбутніх перекладачів у США полягає у тому, щоб підготувати кваліфікованих, компетентних, конкурентоздатних фахівців нової

генерації. До завдань професійної підготовки перекладачів входять: сформувати та розвинути фахову компетентність перекладача; навчити студентів різних видів перекладу із застосуванням необхідних стратегій, трансформацій, технік та необхідних технологічних засобів; розкрити особливості функціонування ринку перекладацьких послуг та системи вимог до фахівців перекладу; навчити специфіці ведення перекладацького бізнесу; ознайомити студентів з широким колом соціальних та етичних проблем, які супроводжують перекладацьку діяльність у американському мультикультурному середовищі; спонукати студентів до самостійності, відповідальності та саморозвитку. *Законодавчо-нормативний* компонент системи професійної підготовки перекладачів включає комплекс нормативно-правових документів, законодавчі акти Федерального уряду США, листи Департаменту освіти США, закони штатів, округів, документи професійних організацій, асоціацій, об'єднань та ін. Особливістю американського законодавства у галузі вищої освіти є відсутність офіційних нормативних документів, які б визначали перелік кваліфікаційних напрямів підготовки перекладачів і організаційно-педагогічні засади освітнього процесу. *Інституційний компонент* вказує на види освітніх закладів, які забезпечують професійну підготовку перекладачів у США. Професійна підготовка перекладачів, здійснюється у приватних і державних дворічних та чотирирічних коледжах і університетах. Понад 85% освітніх закладів, що здійснюють підготовку перекладачів у США, – це університети.

Організаційний компонент професійної підготовки перекладачів визначає особливості організації підготовки, її види та форми, способи забезпечення її ефективності та якості. Перекладацька освіта є багаторівневою та ступеневою. Організація професійної підготовки перекладачів характеризується диверсифікованістю освітніх програм, наявністю широкого спектру сертифікатних програм, які передбачають одержання сертифіката після завершення навчання із зазначенням кваліфікації перекладача. За даними Консультативної ради саміту з питань письмового та усного перекладу станом

на 2012 рік у США нараховувалося 103 освітні програми підготовки перекладачів у 45 закладах освіти у країні.

Теоретико-методологічний компонент системи професійної підготовки перекладачів зосереджений на теоріях, підходах та принципах, які слугують основою здійснення професійної підготовки перекладачів. *Змістово-технологічний* компонент включає змістове наповнення такої підготовки та методичний інструментарій для її здійснення. *Діагностично-результативний* компонент системи професійної підготовки перекладачів передбачає контроль та оцінювання результатів навчання; моніторинг забезпечення якості наданих освітніх послуг.

Американські освітні заклади є самостійними у виборі форм навчання, за якими здійснюють професійну підготовку перекладачів. Варіативність та гнучкість форм професійної підготовки перекладачів забезпечується можливостями всесвітньої мережі Інтернет та новітніми інформаційно-комунікативними технологіями. Схарактеризовано різновиди форм навчання майбутніх перекладачів у США – денне, дистанційне, он-лайн, розподілене, гнучке, змішане або гібридне, тандем-навчання. Онлайн-програми навчання перекладачів були вперше запроваджені 1994 року Школою післядипломної та професійної освіти при Нью-Йоркському університеті і з часом такий вид програм з'явився у низці інших університетів. Поряд з формальною освітою перекладачів розвивається тенденція до неформальної та інформальної, які є потужними самоосвітніми двигунами розвитку професійної особистості фахівців сфери перекладу.

Встановлено, що підтвердження кваліфікації перекладачів у США відбувається шляхом сертифікації – процесу формального тестування для підтвердження відповідності спеціальним критеріям, які визначають рівень професійної компетентності та професіоналізму для здійснення перекладацької діяльності. Сертифікація перекладачів здійснюється у державних установах або професійних організаціях перекладачів відповідними уповноваженими органами, на підставі будь-якого з (або всіх) критеріїв: документ про освіту,

офіційне тестування (сертифікаційний іспит), зразки перекладів, наявність досвіду, рекомендації від досвідчених фахівців галузі. Сертифікація на рівні штату не завжди визнається на загальнонаціональному рівні. Сертифікацію судових усних перекладачів для федеральних судів здійснює Адміністративне управління федеральних судів США. Комісія з сертифікації медичних перекладачів пропонує сертифікацію для одержання статусу «Сертифікований медичний перекладач» або «Асоційований медичний перекладач». Перекладачі жестової мови для роботи у суді проходять процедуру сертифікації, яку проводить Реєстр усних перекладачів для глухих (Registry of Interpreters for the Deaf). У США існує сім видів сертифікації перекладачів мови жестів. Американська асоціація перекладачів, яка нараховує більш як 11 000 членів у 90 країнах, пропонує сертифікацію усних та письмових перекладачів з присвоєнням статусу «Сертифікований перекладач» та видачею іменної печатки у США і за їх межами.

З'ясовано, що у сфері надання перекладацьких послуг активно запроваджуються нормативні та регулятивні стандарти забезпечення якості перекладу. Регулятивні стандарти було введено для захисту прав користувачів послуг перекладу. Нормативні стандарти сприяють підвищенню репутації професії перекладача через усвідомлення клієнтом того, що надання потрібних йому послуг регулюють стандарти. Американські професійні організації та асоціації перекладачів беруть активну участь у розробці національних та міжнародних стандартів. Зокрема використовуються стандарти Міжнародної організації стандартизації (МОС) та стандарти Американської міжнародної добровільної організації ASTM International (American Society for Testing and Materials). Стандарти «ASTM International» є актуальними (їх переглядають та оновлюють щодва роки), вони мають усесвітнє визнання, ними послуговуються більш ніж у 100 країнах світу. Значущість американських стандартів полягає в тому, що вони регулюють не стільки продемонстрований передекзаменаційною комісією рівень професійних умінь і навичок окремого фахівця, скільки процедури, яких повинні дотримуватися окремі фахівці, а також організації,

щоб засвідчити свою репутацію на ринку як постачальників перекладацьких послуг гарантованої якості.

Спостерігається тенденція до стандартизації професійної підготовки галузевих перекладачів. Національна рада з усного перекладу в галузі охорони здоров'я та Асоціація усних медичних перекладачів розробили стандарти освітніх програм підготовки усних медичних перекладачів та стандарти акредитації таких програм: Національні стандарти до освітніх програм підготовки медичних усних перекладачів, Національні стандарти акредитації освітніх програм підготовки усних медичних перекладачів відповідно.

Зміст розділу висвітлений у працях дослідника: [112, 117, 120, 122, 125, 127, 134, 144, 145, 148, 150, 157, 159, 160, 161, 162, 165, 466].

РОЗДІЛ 4

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ

ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У США

У розділі проаналізовано моделі, структуру та зміст курикулумів для професійної підготовки перекладачів; схарактеризовано методичний інструментарій професійної підготовки перекладачів; з'ясовано особливості використання сучасних інформаційних технологій у професійній підготовці перекладачів; досліджено систему оцінювання навчальних результатів майбутніх перекладачів.

4.1. Моделі курикулумів для професійної підготовки перекладачів

Основним документом, що регламентує зміст підготовки перекладачів у США в межах освітньої програми на будь-якому рівні, є курикулум. Цей документ вважають феноменом американської системи освіти, що відіграє ключову роль в освітньому процесі американських освітніх закладів. Термін «курикулум» («curriculum» – з англ. «навчальний план», «курикулум»), згідно з дефініцією «Webster's Unabridged Dictionary» (1913), означає «курс», «курс навчання в університеті» і походить від латинської лексеми, що має значення «іподром; місце для бігу». Визначення передбачає, що курикулум – це певний рух уперед, який дає змогу студентові просуватися структурованим, організованим, упорядкованим курсом до поставленої мети. Зауважимо, що в наукових колах донині триває дискусія стосовно визначення й розуміння терміна «курикулум».

Поняття «курикулум» можна трактувати по-різному (Jackson, 1992, р. 3–12). Як зауважує К. Хенсон (K. Henson), традиційно термін «curriculum» означав просто «набір курсів» (Henson, 2001, р. 8), але з роками він набув нової семантики. Оскільки розуміння цього поняття часто змінюється залежно від

контексту, у якому воно функціює, нині немає єдиного усталеного визначення. К. Хенсон подає перелік абсолютно різних явищ, які можна назвати «curriculum» (Henson, 2001, p. 8).

1. *Програма занять у конкретному навчальному закладі.* Це популярне розуміння терміна «curriculum», можливо, саме тому його часто ототожнюють із «навчальною програмою» курсу.

2. *Комплекс запланованих навчальних курсів.* Таке тлумачення дає змогу розмежувати фактичну й заплановану навчальну діяльність освітнього закладу. Існує думка, що зміст цього поняття має значення – «забезпечення навчальними можливостями певної кількості суб'єктів навчання».

3. *Документ.* Таке розуміння курикулуму вказує на «заплановану навчальну діяльність» і передбачає, що мета освітньої програми полягає в удосконаленні процесу навчання. Основна функція такого курикулуму як документа полягає в конкретизації етапів запровадження освітньої програми підготовки.

4. *Соціальне явище.* Ті, хто вважає, що курикулум – це соціальне явище, зазвичай, мають на увазі курикулуми в початковій та середній школах і навчальні плани, які охоплюють окремо викладання низки різних предметів у межах загальної освіти індивідууму. Такий підхід у поєднанні з іншими чинниками призвів до наукової дискусії стосовно розуміння навчального плану (починаючи з 1980 рр.), де особлива увага була зосереджена на певних соціальних пріоритетах, насамперед на передовому досвіді у вихованні дітей і підлітків (незважаючи на те, що курикулуми можуть бути розроблені для системи вищої освіти, а також на те, що багато дорослих починає освіту або повертається до навчання в загальноосвітніх школах).

У науковій літературі представлено різні підходи до трактування сутності «курикулуму». Дослідник Д. Соуер (D. Sawyer) формулює кілька дефініцій, які, на його думку, повною мірою відображають основний зміст поняття: 1) курикулум – це написаний план дій, який відображений у навчальних документах і містить чіткі навчальні цілі; 2) курикулум – охоплення всього

навчального досвіду студента. Якщо в першому визначенні курикулум постає як процес, то в другому він передбачає взаємодію між студентом і викладачем (Sawyer, 2004, p. 41–42).

Відповідно до широкого сенсу слова, курикулум у системі американської вищої освіти охоплює всі елементи професійної підготовки та інструменти для її реалізації: специфіку освітнього закладу, планування очікуваних результатів навчання, послідовність формування й розвитку професійно важливих компетентностей, зміст підготовки, способи та засоби провадження навчальної діяльності (форми, методи, засоби, ресурси навчання), систему оцінювання, кваліфікаційні вимоги до викладачів.

На основі узагальнення різних підходів до трактування змісту й ролі курикулуму в освітньому процесі в США підсумуємо, що умовним відповідником цього феномену в українських реаліях вищої освіти є навчальний план. Цей документ, як і курикулум, окреслює перелік, послідовність та обсяг навчальних курсів, форми проведення навчальних занять, форми поточного й підсумкового контролю, регламентує графік навчального процесу. Принципи побудови та виконання навчального плану й курикулуму дещо відрізняються в Україні та США.

Курикулум підготовки перекладачів у США побудований з огляду на наукові положення філософії, історії, психології й соціології. Саме ці науки безпосередньо чи опосередковано впливають на педагогіку навчання перекладу (Ornstein & Hunkins, 1998). Як зазначають дослідники А. Орнштейн і Ф. Ханкінс, філософія допомагає педагогам окреслити мету освіти, її зміст та організацію, з'ясувати особливості процесу викладання й навчання, відповідно до яких розробляють курикулум (Ornstein & Hunkins, 1998, p. 32).

Історична наука, зі свого боку, сприяє усвідомленню історичного розвитку освітніх програм, змін у філософії освіти, допомагає простежити динаміку успішності засвоєння курикулуму та результативності викладання. Психологічна наука також впливає на побудову курикулуму, оскільки пояснює особливості процесів учіння та навчання. А. Орнштейн і Ф. Ханкінс стверджують: «...учіння

згідно з курикулумом та навчання за курикулумом – взаємопов’язані процеси, і саме психологія «цементує» цей взаємозв’язок» (Ornstein & Hunkins, 1998, p. 100).

Важливу роль у розробленні курикулуму перекладачів у мультикультурній та багатонаціональній країні США відіграє соціологія, оскільки в документі повинні бути відображені суспільні цінності, а курикулум має відповідати запитам суспільства. Для перекладацької освіти суспільні цінності є значущими, суспільні чинники ж безпосередньо впливають на зміст і вибір предметів, які вивчають. Це чітко простежуване через наявність таких предметів у курикулумі, як культурологія, література, історія. Важливе в курикулумі те, чи формує він достатні знання про ведення бізнесу в сучасному суспільстві, тобто, іншими словами, наскільки він є «business-friendly». Одна з особливостей освітньої системи США – підготовка фахівців, які після закінчення навчання можуть стати повноцінними учасниками ринку. Курикулум, із позиції соціології, повинен забезпечувати студентів знаннями про особливості перекладацької роботи, про професійну поведінку та етику, які згодом сприятимуть випускникам у комфортному входженні до професії.

За останні кілька років у США пройшла помітна хвиля нових освітніх реформ, спрямованих на адаптацію курикулумів, які б відповідали вимогам сучасного суспільства. Ф. Джоннаерт, Б. Джоанне та М. Доменіко (Jonnaert, Johanne & Domenico, 2006) виокремлюють три основні чинники, які сформували нові підходи до розроблення курикулумів: 1) виникнення і вплив освіченого суспільства з його новими методами доступу до інформації через взаємодію з новими видами штучного інтелекту (наприклад, комп’ютери, інтернет, нові види пізнавальної діяльності та процеси, пов’язані з використанням модерних технологій); 2) нові соціальні й ринкові сили, які більше не зосереджені на мікро- чи на вузькоспеціалізованих завданнях, а сфокусовані на можливості передання знань та їх інтеграції; 3) невпорядкований характер цифрової революції, а також той факт, що доступ до інформації не вимагає особливих навичок.

У зв'язку з цими змінами в суспільстві США, нові парадигми курикулуму для професійної підготовки перекладачів були визначені в термінах: адаптована й контекстно-реактивна освітня програма, зосереджена на практиці. Курикулум має практично-прикладний характер, а не є абстрактним документом на папері. Навчальні курси, зазвичай, більш комплексні та всеохопні, зміст курикулуму містить не вказівки, а орієнтири. Цикл розроблення курикулумів уважають самокорегувальним. Викладачі за таких умов мають не лише ґрунтовну підготовку в галузі викладання та стратегії навчання, а й практично демонструють свою зацікавленість у вдосконаленні викладання, тоді як студенти стають активними учасниками процесу навчання. Виконання курикулуму зосереджене не на тому, щоб опанувати той чи той курс, а на реальному, стабільному, успішному навчанні студентів (Calvo, 2011).

Курикулуми для підготовки перекладачів постійно оновлюють і переглядають, щоб забезпечити студентам навчання з урахуванням останніх досягнень науки й техніки, вимог ринку перекладацьких послуг, світових тенденцій розвитку вищої освіти. Перевагою курикулумів для підготовки перекладачів у США є міждисциплінарний підхід до формування набору курсів та послідовності їх викладання. Навчальні курси в освітніх закладах США постійно модернізують і вдосконалюють. Міждисциплінарність – один із найпопулярніших підходів, який застосовують в американських університетах. Такий підхід означає, що предмети не викладають у чистому вигляді, вони містять нові складові освітні продукти, які в будь-якій комбінації будуть представляти компонент бізнес-навчання та менеджменту. Так, курикулуми для підготовки перекладачів охоплюють курс менеджменту, у межах якого студентів навчають азів ведення перекладацького бізнесу.

З огляду на зазначене вище, побудова курикулуму для підготовки перекладачів у США є складним процесом, що вимагає комплексного наукового та професійного підходу, залучення галузевих фахівців, педагогів і стейкхолдерів (як внутрішніх, так і зовнішніх). Одна з найважливіших цілей курикулуму – набуття студентами компетентностей та навичок, що базовані на ґрунтовних і

всебічних знаннях, які відповідають соціальним потребам та мають реальне прикладне значення. Варто також зазначити, що в плануванні курикулуму існує два основні моменти: заздалегідь підготовлене середовище для викладання та спланована послідовність різноманітних видів навчальної діяльності. Схематично процес побудови курикулуму перекладачів у США зображений на рис. 4.1.

**Рис. 4.1. Механізм побудови курикулуму
для підготовки перекладачів у США**

Джерело: (Sawyer, 2004).

Побудова курикулумів для підготовки перекладачів передбачає поєднання фундаментальної та спеціальної підготовки. Під час складання освітніх програм із такими курикулами з'являється можливість комбінувати курси з різних

галузей наукового знання відповідно до нових запитів економіки. Організація навчання перекладачів фактично означає більш цілеспрямовану підготовку студентів з огляду на ринок перекладацьких послуг.

Американські дослідники-розробники курикулумів для підготовки перекладачів зазначають, що існує п'ять основних складників: курси з мовознавства і словесності; країнознавства; деонтології і професійної етики; практичні та мультидисциплінарні курси, необхідні для опанування предмета спеціальності (Sawyer, 2004). Відповідно до особливостей послідовного вивчення змістових компонентів курикулуму, диференціюють п'ять основних моделей, зокрема: *лінійну, модифіковану лінійну, розгалужену, модифіковану розгалужену та паралельну* (див. додаток Л). *Лінійна модель* курикулуму для підготовки перекладачів передбачає, що навчання усного перекладу передусь навчання письмового (Arjona, 1978). У цій моделі зосереджена увага на тому, що практичний досвід у письмовому перекладі допомагає в усному перекладі, слугує накопиченням солідної термінологічної бази та основних мовних засобів. Добре розвинені навички письмового перекладу необхідні для опанування навичок усного перекладу. Наступна *модифікована лінійна модель* сконцентрована на спеціалізації й паралельному оволодінні певними навичками перекладу. Щоб досконало засвоїти навички усного й письмового перекладу, студенти повинні опанувати базові курси навчання різних видів і технік перекладу, потім розвинути навички письмового або усного перекладу, а на останньому етапі – удосконалити набуті навички обох видів перекладу. Існує ще й *розгалужена модель* курикулуму підготовки перекладачів, яка охоплює базові навчальні курси для всіх студентів. Після засвоєння дисциплін студенти обирають собі спеціалізацію: усний чи письмовий переклад. *Модифікована розгалужена модель* передбачає розподіл студентів не лише на навчання окремо усного та письмового перекладу після опанування базового курсу, а також на засвоєння мультидисциплінарних предметів (наприклад, бізнес або політологія). У моделях, де можливе *паралельне навчання* обох видів перекладу, студенти можуть обирати той чи той вид перекладу на будь-якому етапі навчання після

проходження базового курсу. Щоб змінити спеціалізацію, їм потрібно скласти вступний іспит, мати підтвердження їхньої професійної кваліфікації та документи про попередню освіту. Студенти, які вже здобули певний досвід перекладацької роботи, можуть обирати такий курикулум, який підходить їм найбільше. Проте практика доводить, що здебільшого студенти обирають той курикулум, який пропонує їм навчальний заклад, де вони навчаються, хоч завжди можна спробувати навчатися за іншими курикулами, змінити один на інший або ж змінити навчальний заклад.

У педагогічних колах університетів США триває дискусія стосовно того, яка з моделей ефективніша та краща для фахової підготовки майбутніх перекладачів. Освітняни погоджуються, що існує чимало чинників, які впливають на зміст курикулуму та від яких залежить його модель: рівень освітньої системи, рівень підготовки студентів, їхній досвід перекладу. Усе це також зумовлює способи реалізації курикулуму. Розробники курикулумів підготовки перекладачів вважають, що для побудови ефективного курикулуму необхідно (Sawyer, 2004, p. 91): 1) окреслювати цілі навчання й завдання курикулуму з урахуванням потреб суспільства; 2) з'ясовувати зв'язок між цілями та завданнями, брати до уваги послідовність розвитку навичок і процесу опанування знань, що відповідають поставленим цілям та завданням; 3) проводити порівняльний аналіз рівня набутих знань і навичок студентів та їхнього вихідного рівня; ставити таку початкову мету, яка б давала змогу учасникам навчального процесу досягти поставлених цілей та виконати завдання курикулуму; 4) постійно проводити моніторинг доцільності обраної моделі курикулуму.

Навчання усного й письмового перекладу є основним компонентом в освіті перекладачів, що наявний в усіх моделях курикулуму ступеневих освітніх програм підготовки. Урахування рівня схожості та відмінності між компетентностями усного й письмового перекладачів впливає на особливості побудови курикулуму та його ефективність. Наприклад, Вища школа усного та письмового перекладу в Монтерей («The Graduate School of Translation and

Interpretation» («GSTI»)), яка пропонує отримання дипломів із присудженням таких освітніх ступенів: «Магістр гуманітарних наук у галузі усного та письмового перекладу» (МГНУПП) («Master of Arts in Translation and Interpretation» («MATI»)); «Магістр гуманітарних наук у галузі перекладу конференцій» (МГНПК) («Master of Arts in Conference Interpretation» («MACI»)), успішно практикує професійну підготовку усних і письмових перекладачів згідно з курикулумом, побудованим за принципом розгалуженої моделі (Y-модель) (рис. 4.2).

Під час першого року навчання студенти всіх спеціалізацій Вищої школи усного та письмового перекладу в Монтерей навчаються за схожим курикулумом, а далі обирають галузь усного чи письмового перекладу як основну. На рисунку вище також відображено кількісні відмінності навчального навантаження у вивченні різних видів перекладу відповідно до обраної студентом спеціалізації після завершення першого року навчання. Під час навчання майбутні письмові перекладачі перекладають по 600 слів на тиждень із кожного з курсів галузевого перекладу (на тиждень є 4 курси), що в загальному за тиждень становить 2 400 слів. За весь період навчання студенти, які навчаються за програмою МГНУПП, перекладають майже 72 тис. слів із різних курсів за рік. Тематика текстів може змінюватися залежно від потреб ринку та корективів викладача. Студенти мають право виконувати додаткові переклади та збільшувати кількість перекладених слів. Для практики усного перекладу обов'язковим є накопичення годин перекладу усного мовлення.

Такий підхід до побудови курикулуму професійної підготовки перекладачів забезпечує основу для педагогічного проектування через спостереження за процесом набуття студентами професійної компетентності, що складається з низки інших компетентностей. У курикулумі передбачене опанування студентами базових компетентностей, спільних для усних та письмових перекладачів, із подальшим формуванням предметних компетентностей залежно від виду перекладу (див. рис. 4.3).

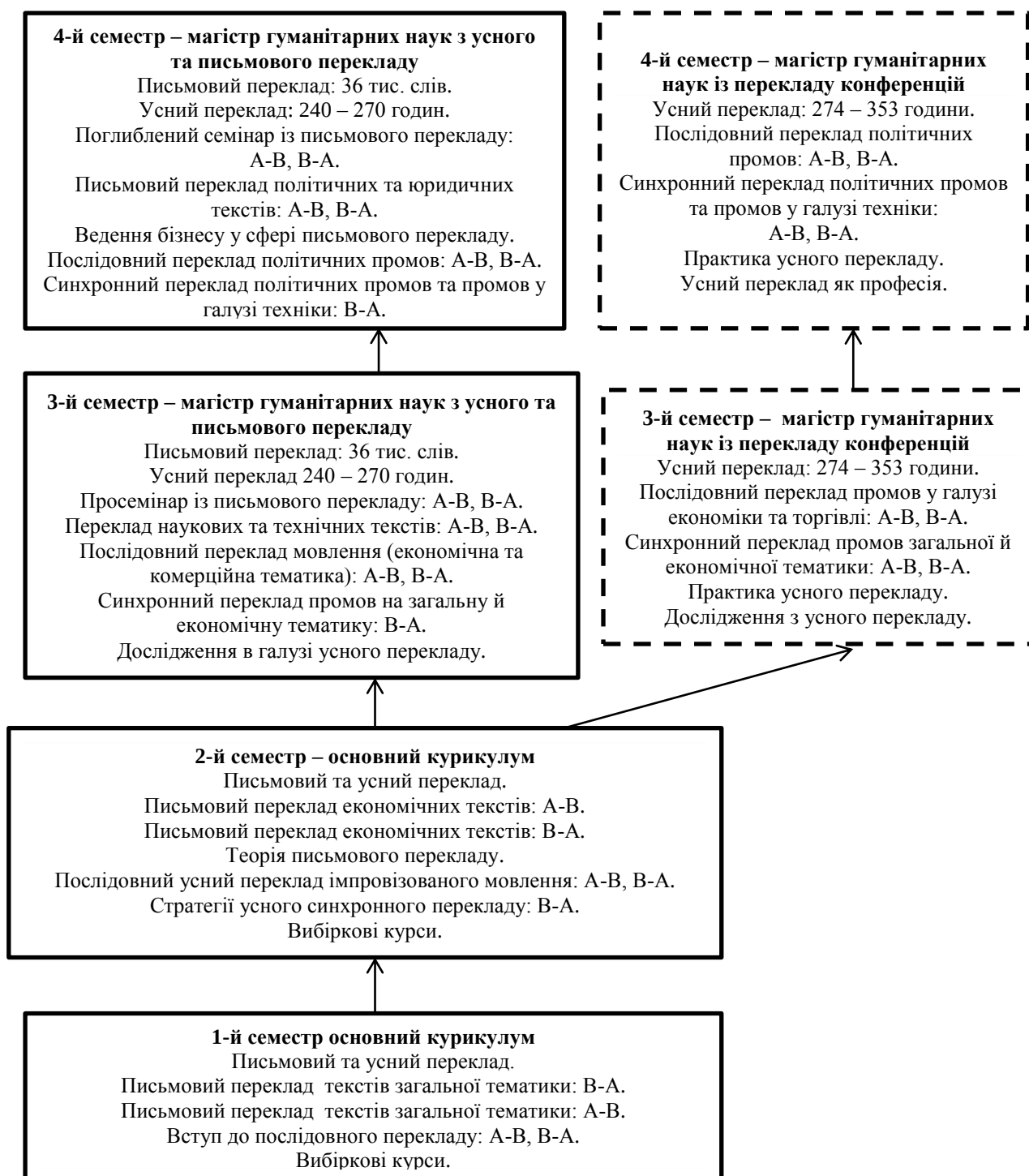

Рис. 4.2. Розгалужена модель курикулуму підготовки магістрів гуманітарних наук з усного та письмового перекладу та перекладу конференцій у Вищій школі усного та письмового перекладу у Монтерей
Джерело: (Sawyer, 2004).

Згідно з цим підходом, для оволодіння складними навичками студенти спочатку розвивають простіші, які є компонентами складних навичок.

Одночасно з опануванням нових навичок студенти аналізують проблемні навчальні ситуації й виконують завдання, рівень складності яких постійно підвищується.

Рис. 4.3. Послідовність формування компетентностей магістрів гуманітарних наук з усного й письмового перекладу та перекладу конференцій у Вищій школі усного й письмового перекладу в Монтерей
Джерело: сформоване автором на засадах вивчення праці (Sawyer, 2004).

Огляд рівнів формування й розвитку професійних навичок на прикладі Вищої школи усного та письмового перекладу в Монтерей представлено в таблиці 4.1. Опанування схожих навичок на різних етапах навчання, перехід одного типу компетентності до іншого та рівень спеціалізації, необхідний як

основна навчальна мета освітньої програми чи процесу здобуття освітнього ступеня, – це основні питання, що постають перед розробниками курикулуму для підготовки перекладачів у США.

Таблиця 4.1

Рівні володіння професійними навичками в процесі навчання перекладачів

Рівень володіння професійними навичками перекладу: від початкового до середнього
Мета: успішне виконання основних завдань з усного та письмового перекладу незначного обсягу.
Студент повинен продемонструвати:
– належний рівень володіння мовними навичками за шкалою мовних навичок «ASTM International*»;
– навички перекладу текстів, зміст яких не передбачає спеціалізованої інформації або термінів;
– усвідомлення професійних цілей.
Рівень володіння професійними навичками перекладу: від середнього до поглибленого
Мета: виконання завдань підвищеної складності з усного та письмового перекладу в одній галузі помірного обсягу.
Студент повинен продемонструвати:
– належний рівень володіння мовними навичками за шкалою «ASTM International» і вміння застосувати ці знання під час виконання завдань із перекладу;
– навички перекладу текстів, зміст яких охоплює спеціалізовану інформацію та терміни з однієї галузі;
– здатність визначати професійні цілі.
Рівень володіння професійними навичками перекладу: від поглибленого до компетентного
Мета: виконання складних завдань з усного та письмового перекладу помірного обсягу з різних галузей.
Студент повинен продемонструвати:
– спеціалізовані знання з перекладу в певній галузі;
– належний рівень володіння мовними навичками за шкалою «ASTM International» та вміння застосовувати ці знання під час виконання завдань із перекладу;
– навички перекладу текстів, зміст яких охоплює спеціалізовану інформацію й терміни з різних галузей;
– здатність досягати професійних цілей.

Джерело: (Sawyer, 2004).

*«ASTM» («ASTM International») – Американська міжнародна добровільна організація, що розробляє й видає стандарти для матеріалів, продуктів, систем і послуг.

З огляду на зазначене вище, розгалужена модель курикулуму для підготовки перекладачів представляє його як процес, тобто послідовність набуття знань і навичок через вивчення компонентів курикулуму. Кожен із компонентів курикулуму відповідає за розвиток певних компетентностей, послідовність набуття знань та розвиток навичок і здатностей. Наприклад, у розгалуженій моделі курикулуму Вищої школи усного та письмового перекладу в Монтерей для підготовки магістрів є три компоненти курикулуму (КК) – I, II, III (див. Додаток М), які можуть поєднуватися в різних комбінаціях, залежно від того, яка кваліфікація буде присуджена після завершення навчання, зокрема:

- ККІ + ККІІ (письмовий переклад) + ККІІІ (письмовий переклад) + ККІІІ (письмовий переклад) – магістр гуманітарних наук із письмового перекладу з трьох мов й однією спеціалізацією;

- ККІ + ККІІ (письмовий переклад) + ККІІІ (письмовий переклад) + ККІІІ (письмовий переклад) – магістр гуманітарних наук із письмового перекладу з двох мов і двома спеціалізаціями;

- ККІ + ККІІ (письмовий переклад) + ККІІ (усний переклад) + ККІІІ (усний переклад) – магістр гуманітарних наук із перекладу конференцій із двох мов;

- ККІ + ККІІ (усний переклад) + ККІІІ (усний переклад) + ККІІІ (усний переклад) – магістр гуманітарних наук із перекладу конференцій із трьох мов й однією спеціалізацією;

- програма поглибленого рівня: ККІІ (письмовий переклад) + ККІІІ (письмовий переклад) – магістр гуманітарних наук із письмового перекладу з двох мов й однією спеціалізацією;

- програма поглибленого рівня: ККІІІ (письмовий переклад) + ККІІІ (письмовий переклад) + ККІІІ (письмовий переклад) – магістр гуманітарних наук із письмового перекладу з трьох мов і трьома спеціалізаціями;

- програма поглибленого рівня: ККІІ (письмовий переклад) + ККІІ (усний переклад) + ККІІІ (усний переклад) – магістр гуманітарних наук із перекладу конференцій із трьох мов.

Компоненти можуть бути доповнені розширеним курикулумом, який пропонує шляхи для покращення білінгвальної компетентності, поглиблення знань у різних галузях перекладу, додаткові курси з письмового перекладу та вибіркові курси. Особливістю розгалуженої моделі курикулуму є те, що навчання усного й письмового перекладу, незалежно від того, у якій галузі після навчання студент планує здобути освітній ступінь магістра гуманітарних наук, проводять протягом усього періоду навчання. Перевагою курикулуму такої моделі називають гнучкість у виборі мовних пар і спеціалізацій. До прикладу, після завершення магістерської програми для підготовки перекладачів у Вищій школі усного й письмового перекладу в Монтерейі випускникам, залежно від їхнього вибору мови та спеціалізацій, присуджують такі кваліфікації:

- магістр гуманітарних наук із письмового перекладу з іспанської (мова А) та англійської (мова В) мов зі спеціалізаціями «Юридичний переклад» і «Медичний переклад»;
- магістр гуманітарних наук із письмового перекладу з англійської (мова А), французької (мова С) та іспанської (мова С) мов зі спеціалізаціями «Менеджмент проектів» і «Переклад медіа»;
- магістр гуманітарних наук із письмового перекладу з англійської (мова А) та китайської (мова С) мов зі спеціалізаціями «Перекладознавство», «Комп'ютерні технології в перекладі» і «Локалізація програмного забезпечення»;
- магістр гуманітарних наук із перекладу конференцій із німецької (мова А) та англійської (мова В) мов зі спеціалізацією «Локалізація програмного забезпечення»;
- магістр гуманітарних наук із перекладу конференцій з англійської (мова А), російської (мова С) та французької (мова С) мов зі спеціалізацією «Планування зустрічей»;
- магістр гуманітарних наук із перекладу конференцій із японської (мова А) та англійської (мова В) мов зі спеціалізацією «Перекладознавство (усний переклад)»;

– магістр гуманітарних наук із перекладу конференцій з англійської (мова А) та корейської (мова В) зі спеціалізаціями «Медичний переклад» і «Переклад медіа».

Розгалужена модель курикулуму має великий потенціал для задоволення освітніх потреб студентів, надає широкі можливості для побудови власної траєкторії навчання, базована на ґрунтовній підготовці перекладачів з обох видів перекладу – усного та письмового, із подальшим поглибленим розвитком предметних компетентностей за обраною спеціалізацією в галузі.

Отже, формування курикулуму для підготовки перекладачів у США – це надзвичайно відповідальний елемент організації професійної підготовки перекладачів, що передбачає залучення не лише розробників з освітніх закладів, а й інших стейкхолдерів, зацікавлених у фаховій підготовці майбутніх спеціалістів у галузі перекладу. У процесі розроблення курикулуму до уваги беруть запити суспільства й вимоги ринку праці до сучасних перекладачів. Це сприяє тому, що курикулуми підготовки перекладачів у США соціально орієнтовані та спрямовані на підготовку конкурентоспроможних фахівців у галузі перекладу. Поняття «курикулум» має багато дефініцій, донині в науковому колі немає єдиної думки стосовно визначення цього поняття. Курикулум у широкому сенсі охоплює всі елементи системи навчання та інструменти для її реалізації. Розроблення курикулуму перекладачів відбувається з огляду на філософський, історичний, психологічний і соціологічний підходи. Парадигма курикулуму може бути теоретично або практично орієнтованою. Нині американські вчені виокремлюють такі моделі курикулуму підготовки перекладачів: лінійну, модифіковану лінійну, розгалужену та модифіковану розгалужену. Найбільш ефективною вважають розгалужену модель курикулуму підготовки перекладачів, оскільки вона, з одного боку, бере до уваги, що професійна компетентність усного та письмового перекладача має спільні й відмінні складники, які впливають на побудову курикулуму та на вибір навчальних курсів, а з іншого, є гнучкою й надає студентам змогу обирати мовні пари та спеціалізацію в перекладі. У процесі навчання диференціюють рівні

набуття професійних навичок майбутніх перекладачів під час оволодіння компетентностями. Курикулум підготовки перекладачів складається з компонентів, кожен із яких відповідає за розвиток певних компетентностей.

4.2. Структура і зміст курикулумів для професійної підготовки перекладачів

Академічний світ США, зважаючи на широкі перспективи перекладацької професії, почав із більшою увагою ставитися до професійної підготовки перекладачів у XXI столітті. Освітні заклади прагнуть знайти нові напрями розширення своєї освітньої діяльності в багатомовній і полінаціональній державі. Співіснують дві моделі перекладацької освіти: з одного боку, громадські коледжі й центри продовження професійної освіти в університетах, що пропонують освітні програми, зосереджені на перекладі як професійній діяльності без дослідницького компонента, а з іншого – університети, які мають ґрунтовні освітні програми навчання майбутніх перекладачів, для забезпечення викладання яких спеціально запрошують докторів наук із перекладознавства або із суміжних спеціальностей. Проте всі ці освітні програми викладають переважно на факультетах літератури, порівняльного літературознавства або лінгвістики, за винятком освітніх програм у Кентському державному університеті (Jimenez-Crespo, 2014).

Великий відсоток ступеневих освітніх програм для майбутніх перекладачів у США адресований білінгвам. Оскільки в США другою за поширенням є іспанська мова, то й освітні програми професійної підготовки перекладачів у багатьох коледжах на здобуття найнижчого освітнього ступеня – ступеня асоціата – сфокусовані на іспанській та англійській мовах перекладу. Наприклад, у межах освітньої професійної програми для здобуття ступеня *«Асоціат природничих наук із перекладознавства» (усний та письмовий переклад, іспанська та англійська мови)* у Майамі-Дейд коледжі у Флориді студенти навчаються усного та письмового перекладу. Освітня програма охоплює 63

кредити, триває два роки. Вартість програми становить \$ 7 500. Навчання усного перекладу передбачає опанування майбутніми асоціатами трьох його різновидів: переклад з аркуша, послідовний усний переклад, синхронний переклад. Щоб оволодіти зазначеними видами усного перекладу, студенти навчаються аудіювання, тренують пам'ять, розвивають перекладацькі навички, опановують техніку скоропису, ораторське мистецтво, формують тематичні словники. Студенти, які навчаються за такою програмою, можуть обирати спеціалізовані курси з галузевого перекладу, як-от конференційний, медичний і юридичний переклад. Навчання письмового перекладу прогнозує навчання перекладу за допомогою комп'ютера. Варто зазначити, що перекладацьке програмне забезпечення є невід'ємним елементом сучасного процесу підготовки письмових перекладачів у США, це позитивно впливає на ефективність виконання перекладу та його якість. Загалом освітня програма підготовки асоціатів природничих наук з усного та письмового перекладу передбачає вивчення таких курсів: *«Кодекс професійної поведінки усних медичних та судових перекладачів»*, *«Медичний письмовий переклад»*, *«Фінансовий і бізнесовий письмовий переклад»*, *«Юридичний письмовий переклад»*, *«Редагування та коригування»*, *«Керування термінологічними базами даних»*. Курикулум із переліком курсів, що вивчають у межах ступеневої освітньої програми, відображено в таблиці 4.2. Курси курикулуму для підготовки асоціатів у США поділено на блоки (див. табл. 4.2).

Таблиця 4.2

**Курикулум для підготовки асоціатів природничих наук із
перекладознавства (усний та письмовий переклад)
у Майамі-Дейд коледжі у Флориді**

Блок гуманітарних курсів:

1. Мовлення (3 кредити)

ENC 1101 – Творення тексту англійською мовою 1 (3 кредити)

2. Усне мовлення (3 кредити)

SPC 1017 – Основи мовної комунікації (3 кредити)

3. Гуманітарні науки (3 кредити)

RHI 2604 – Критичне мислення / Етика (3 кредити)

Блок курсів із поведінкових наук (3 кредити)

CLP 1006 – Психологія особистісної ефективності (3 кредити)

Блок курсів математичної та науково-природничої підготовки (3 кредити)

MAC* Математика

MAD* Дискретна математика

MAP* Математичне моделювання

STA* Методи статистики

AST 1002 – Описова астрономія (3 кредити)

BOT* Ботаніка

BSC* Загальна біологія

CHM* Загальна хімія

HUN 1201 – Принципи здорового харчування (3 кредити)

PCB 2033 – Основи екології (3 кредити)

PHY* Фізика

PSC* Психологія

ZOO* Зоологія

Блок курсів із комп'ютерних наук

Обов'язковий тест на комп'ютерну грамотність: CGS 1060

Блок курсів професійної та практичної підготовки (48 кредитів)Обрати курс обсягом **3 кредити** з поданого переліку:

NAI 2341 – Гаїтянсько-креольська мова для носіїв мови 2 (3 кредити)

SPN 2341 – Іспанська мова для носіїв мови 2 (3 кредити)

--- ТА ---

Обрати курс обсягом **3 кредити** із зазначеного переліку:

NAT 2802 – Порівняльний аналіз: гаїтянська мова / креольська мова (3 кредити)

SPT 2842 – Порівняльний аналіз: іспанська мова / англійська мова (3 кредити)

Обрати курс обсягом **3 кредити** з поданого переліку:

HCW 2020 – Рекомендована гаїтянсько-креольська література 3 (3 кредити)

SPW 2020 – Рекомендована латиноамериканська література (3 кредити)

Обрати курси загальним обсягом **39 кредитів** із переліку:

ENC 1102 – Творення тексту англійською мовою 2 (3 кредити)

FOT 2802 – Вступ до письмового перекладу (3 кредити)

FOT 2821 – Вступ до усного перекладу (3 кредити)

FOT 2822 – Навички усного судового перекладу (3 кредити)

FOT 2823 – Послідовний усний переклад (3 кредити)

FOT 2824 – Стратегії усного синхронного перекладу (3 кредити)

FOT 2825 – Переклад за допомогою комп'ютера 1 (3 кредити)

FOT 2826 – Юридичний письмовий переклад (3 кредити)

FOT 2827 – Медичний письмовий переклад (3 кредити)

FOT 2828 – Усний медичний переклад (3 кредити)

FOT 2829 – Фінансовий та бізнесовий письмовий переклад (3 кредити)

LIN 2606 – Вступ до соціолінгвістики (3 кредити)

SPC 2608 – Основи ораторського мистецтва (3 кредити)

Джепело: («Associate in science degree program of study: translation-interpretation studies» (24050), «Miami Dade College Program Sheets», 2016).

Згідно з таблицею 4.2, курикулум підготовки асоціата передбачає вивчення курсів із низки наук, що засвідчує ґрунтовні загальноосвітні складники курикулуму. Важливо зазначити, що програми підготовки перекладачів на рівні асоціата охоплюють поведінкові науки, математичні й природничі, оскільки випускники цих програм стають здебільшого соціальними, медичними або юридичними перекладачами й надають послуги перекладу для представників

громад. Така базова підготовка має чіткий прикладний характер, озброює випускника всіма необхідними знаннями для майбутнього успішного працевлаштування та провадження професійної діяльності.

Освітні програми підготовки на здобуття ступеня *«Асоціат прикладних наук із письмового та усного перекладу»* пропонують опанувати загальні знання про особливості перекладу та надають студентам змогу обирати спеціалізацію із судового або з юридичного перекладу. Для вступу на програму абітурієнти повинні скласти усний та письмовий іспит, що перевіряє рівень їхнього володіння мовою. Програми містять навчальну практику. Серед навчальних курсів програм необхідно назвати такі: *«Юридичний переклад»*, *«Служби охорони здоров'я»*, *«Навички двомовності»*. Відмінністю між освітніми програмами для здобуття ступеня асоціата природничих і прикладних наук є те, що асоціати прикладних наук у галузі перекладу можуть працевлаштовуватися одразу після завершення програми, оскільки вони передбачають тривалу професійно орієнтовану практику. Ступінь асоціата природничих наук здебільшого прогнозує, що студенти після завершення програми будуть продовжувати навчання для отримання ступеня бакалавра в галузі перекладу. Тривалість навчання в межах бакалаврської ступеневої програми для асоціатів природничих наук може становити два роки, тоді як для випускників програм для здобуття ступеня асоціата прикладних наук – чотири роки. Це аргументоване різним спрямуванням освітніх програм. Так, освітні програми підготовки для ступеня природничих наук у галузі перекладу мають більш глибокий теоретичний характер, а освітні програми для здобуття асоціата прикладних наук – практичний і передбачають проходження студентами тривалих перекладацьких практик для подальшого швидкого входження до професії.

Як зазначено вище, навчання перекладачів у США зважає на спеціалізацію в різних галузях перекладу. Освітні програми підготовки перекладачів для здобуття ступеня *«Асоціат прикладних наук з усного перекладу у сфері охорони здоров'я»*, *«Асоціат прикладних наук з усного та письмового перекладу»* та *«Асоціат з усного перекладу»* розраховані на тих, хто згодом бажає виконувати

усний медичний переклад. Такі програми розроблені для студентів-білінгвів і навчають надавати послуги усного перекладу в галузі медицини й охорони здоров'я. Під час навчання за програмами в студентів розвивають навички критичного мислення, вчать їх використовувати комунікативні техніки, необхідні в роботі з пацієнтами лікарень. До освітніх програм також включено засвоєння перекладацької етики й поведінки. У ході опанування програми студенти оволодівають низкою курсів: *«Іншомовне суспільство та взаємини в ньому»*, *«Будова тіла людини»*, *«Англійська мова»*, *«Соціальна комунікація»*, *«Усний переклад телефоном»*, *«Подолання стресових ситуацій»*.

У США запотребованою є професія перекладача жестової мови. Програми підготовки перекладачів жестової мови широко представлені на всіх рівнях освіти. Курикулум цих програм підготовки на здобуття ступеня *«Асоціат гуманітарних наук із перекладу жестової мови»* передбачає загальноосвітню підготовку й курси, що планують роботу в спеціальних лабораторіях. У ході опанування дисциплін студенти записують та аналізують усний переклад. До основного переліку навчальних курсів програми входять: *«Анатомія і фізіологія слуху»*, *«Письмо англійською мовою»*, *«Транслітерація»*, *«Етика усного перекладу»*, *«Сурдопереклад»*, *«Комунікативні стратегії»*, *«Мистецтвознавство»*.

Після отримання ступеня асоціата або одразу після завершення середньої школи охочі здобути подальшу освіту в галузі перекладу можуть вступати на бакалаврські програми для перекладачів. Бакалаврські програми бувають різних типів і відрізняються залежно від виду перекладу та спеціалізації. Найбільш популярні освітні професійні програми підготовки для здобуття ступенів *«Бакалавр гуманітарних наук із письмового перекладу»*; *«Бакалавр гуманітарних наук з усного перекладу»*; *«Бакалавр гуманітарних наук з усного та письмового перекладу»*; *«Бакалавр гуманітарних наук із перекладознавства»*; *«Бакалавр гуманітарних наук із судового перекладу»*; *«Бакалавр гуманітарних наук із перекладу американської жестової мови»*; *«Бакалавр гуманітарних наук з іноземної мови»*.

Наприклад, програма підготовки для здобуття ступеня *«Бакалавр гуманітарних наук із письмового перекладу»* передбачає вивчення однієї або кількох іноземних мов на вибір студента. Така програма розрахована на тих, хто бажає опанувати професію усного або письмового перекладача на високому професійному рівні. Окрім інтенсивного вивчення мови, студенти ознайомлюються з технологіями для виконання перекладу, оволодівають навичками перекладу-супроводу та письмового перекладу, опановують термінологію цільовою мовою. Обов'язковим складником бакалаврських освітніх професійних програм такого типу є вивчення культурних особливостей народів, мови яких опановують, та культурне занурення завдяки досвіду навчання за кордоном. Наступні курси, зазвичай, включені до курикулуму програм підготовки для здобуття ступеня бакалавра з письмового перекладу: *«Основи перекладу»*, *«Письмовий переклад англійською мовою»*, *«Письмовий переклад другою іноземною мовою»*, *«Розвиток навичок перекладу»* (див. додаток К). Крім зазначених курсів, бакалаврські програми навчання перекладачів також охоплюють курси про культуру, літературу та професійні дисципліни, спрямовані на розвиток навичок мовлення й галузевого перекладу: *«Іноземна література»*, *«Світові цивілізації»*, *«Фонетика іноземної мови»*, *«Перекладацькі технології»*, *«Комерційний переклад»*.

Унаслідок опанування програми, студенти набувають навичок використання комп'ютерних технологій у процесі перекладу, перекладу текстів на загальну тематику, перекладу галузевих текстів, перекладу-супроводу, роботи з документацією та інформацією, редагування текстів і проектування лінгвістичних проектів. Багато університетів пропонують навчання за кордоном для студентів, які бажають побувати в мовному та культурному середовищі іншої країни. Найчастіше програми сконцентровані на вивченні іспанської, французької, німецької або китайської мов. Програми спеціалізуються на перекладі юридичних, науково-технічних, економічних і художніх текстів; усному перекладі в реальному часі. Тривалість бакалаврської програми такого зразка становить чотири роки. Після закінчення цієї програми під час складання

усного та письмового іспитів студенти повинні продемонструвати високий рівень володіння іноземними мовами й технікою письмового перекладу.

Для прикладу доцільно проаналізувати курикулум програми підготовки для здобуття ступеня «Бакалавр природничих наук із письмового перекладу» у Кентському університеті (див. табл. 4.3). Згідно з таблицею, програма підготовки таких бакалаврів вимагає ґрунтовних знань у галузі природничих і гуманітарних наук, а також передбачає супутнє опанування ще сертифікатної чи ступеневої програми або вивчення додаткової спеціалізації в межах 18 кредитів, що допомагає студентам обрати галузь, у якій вони згодом бажали б виконувати переклад. Описаний підхід, на нашу думку, перспективний із погляду подальшого працевлаштування випускників програми, оскільки надає як загальні, так і галузеві знання перекладу.

Таблиця 4.3

**Курикулум для підготовки бакалаврів природничих наук
із письмового перекладу в Кентському державному університеті**

Курс	Кредит
Входження до навчального процесу в Кентському університеті	1
Обов'язкові	15
Вступ до технічного письма	3
Професійне і ділове письмове мовлення	3
Іноземна мова та країнознавство	3
Життєвий цикл багатомовної інформації	3
Перекладацькі техніки	3
Крос-мовне посередництво	3
Курси самостійного вибору освітнього закладу	76
Композиція тексту	6
Математика і критичне обґрунтування	3–5
Гуманітарні науки та образотворче мистецтво	9
Соціальні науки	6
Базові природничі науки	6–7
Додаткові курси Кентського державного університету	6
Додаткова спеціалізація, сертифікат або ступінь (студенти повинні опанувати 18 кредитів у межах сертифікатної програми, додаткової спеціалізації чи ступеневої програми в галузі бізнесу, охорони здоров'я, медицини, науки, юриспруденції, політики або будь-якої іншої, де є потреба в письмових перекладачах)	18
Курси вільного вибору студента	22

Курси спеціалізації (французька мова)	28
Практика перекладу з французької мови	1
Ділове мовлення французькою мовою	3
Практика перекладу з французької мови: високий рівень	3
Бізнесові та спеціальні тексти французькою мовою	3
Вибіркові курси французькою мовою	12
Вибіркові курси французькою мовою	6
Мінімальна кількість кредитів, необхідних для завершення програми	120

Джерело: («Kent State University», 2017).

Програма для здобуття ступеня «Бакалавра гуманітарних наук з усного та письмового перекладу» передбачає, що студенти, які навчаються за нею, повинні вільно володіти письмовим й усним мовленням іноземною мовою, застосовувати ці знання для виконання якісного усного та письмового перекладів. Такі програми, зазвичай, або мають чітко зазначену мову, якою і з якої готують переклад, або ж дають студентові змогу індивідуально обрати мови та адаптувати навантаження курсів відповідно до рівня знань мови. Студенти, за бажанням, можуть обирати ще одну (третю) іноземну мову в процесі навчання за програмою. У межах програми студенти опановують різні види письмового й усного перекладу, що може містити елементи сурдоперекладу. Навчальні курси програми розраховані на те, щоб навчити студентів виконувати усний переклад з англійської та іноземної мови на кількох швидкостях мовлення та в різних професійних ситуаціях. Студенти можуть також обрати спеціалізацію з усного чи з письмового перекладу в певній галузі. Наприклад, студент має право обрати вибіркові курси для вивчення юридичної термінології або структури системи соціального захисту населення. Навчальні курси можуть охоплювати знання про управління бізнесом і загальні проблеми перекладу. Серед курсів, що передбачають такі програми, найчастіше наявні такі: «Професійний переклад», «Лінгвістика (мовознавство)», «Галузеві тести», «Термінологія», «Усне мовлення», «Переклад та медіа», «Етика письмового перекладу», «Перекладацький скоротис», «Мовлення і дискурс», «Усний бізнесовий переклад», «Переклад з аркуша».

Із-поміж найпопулярніших бакалаврських програм виокремлюють програми підготовки для здобуття ступеня *«Бакалавр гуманітарних наук із письмового перекладу з іспанської мови»*. Це вмотивоване тим, що в США проживає велика іспаномовна громада. Студенти в межах програми вивчають професійні техніки перекладу, перекладаючи письмове мовлення. Такі програми сфокусовані на практичному прикладному значенні комунікативних навичок та готують студентів до перекладацької діяльності в академічній, бізнесовій і медіасферах. Програма для здобуття ступеня бакалавра з письмового перекладу поєднує інтенсивні курси з вивчення мови й дисципліни, присвячені опануванню гуманітарних наук. Програма має низку вимог: багато навчальних закладів зазначають, що студенти повинні скласти вступні тести на визначення рівня володіння іноземною мовою. Окрім того, студентам необхідно закінчити обов'язкові курси, що мають на меті навчити їх усного й писемного мовлення переважно іспанською мовою. Деякі заклади освіти дозволяють студентам, які демонструють рівень знання мов, вищий за середній, не відвідувати обов'язкові курси курикулуму. У межах програми студенти вивчають різні курси з англійської та іспанської мов і комунікації, зокрема: *«Основи іспанської мови»*, *«Усний та письмовий переклад з англійської мови іспанською»*, *«Письмовий переклад з іспанської мови англійською»*.

Порівняно з великою кількістю програм підготовки для здобуття ступеня бакалавра з перекладу, існує небагато програм для здобуття ступеня *«Бакалавр гуманітарних наук із перекладознавства»*. Вони більше орієнтовані на ознайомлення студентів із теорією перекладу, культурними та історичними особливостями народів, мови яких вивчають. Крім можливостей навчатися за кордоном, програми такого зразка часто передбачають опанування курсів: *«Теорія перекладу»*, *«Перекладознавство»*, *«Основи комунікації (усне мовлення)»*, *«Культурознавство»*, *«Історія»*, *«Фонетика»*, *«Технічне письмо»*.

Усні перекладачі в США найчастіше залучені до перекладу в юридичній, медичній, соціальній і бізнесовій сферах, тому бакалаврські програми для усних перекладачів, зазвичай, спрямовані на галузеву спеціалізацію. Наприклад,

програма для здобуття ступеня *«Бакалавр гуманітарних наук з усного судового перекладу»* передбачає, що, окрім навчання усного та письмового мовлення й широкої освітньої програми, майбутні судові перекладачі також опановують американську жестову мову. Курси програми зосереджені на розвитку навичок і моделей поведінки, які необхідні під час роботи в судовій системі. Учасники програми повинні досконало володіти іноземною мовою, мати юридичну освіту, знання з антропології, соціології та природничих наук. Студенти після вступу на бакалаврські програми цього зразка можуть обрати собі розширену програму зі спеціалізацією або програму для навчання перекладу з американської жестової мови. Програма для усних перекладачів пропонує широкий курикулум, що охоплює лінгвістичну теорію, теорію соціального правосуддя й теорію усного та письмового перекладу. Серед курсів програми виокремлюють такі: *«Граматика та письмо»*, *«Фонетика цільової мови»*, *«Право»*, *«Лінгвістичні концепції»*, *«Юридичний і бізнесовий переклад»*.

Той, хто бажає здобути бакалаврську освіту й стати перекладачем із жестової мови, може обрати повноцінну програму підготовки для здобуття ступеня *«Бакалавр гуманітарних наук із перекладу американської жестової мови»*. Програми підготовки для здобуття ступенів *«Бакалавр гуманітарних наук із перекладу жестової мови»* та *«Бакалавр природничих наук із перекладу жестової мови»* планують більш загальну, ніж програми для здобуття ступеня асоціата, підготовку перекладачів, курси з американської жестової мови та перелік елективних курсів. Програма бакалавра гуманітарних наук пропонує курси з культурознавства, історії, літератури, кінематографа, а програма бакалавра природничих наук зосереджена на вивченні теорії і спеціалізованих технік перекладу. Вступники на бакалаврські програми повинні мати сертифікат про закінчення середньої школи й диплом асоціата. Іноді вимагають лише сертифікат про закінчення середньої школи.

У процесі навчання за такою програмою студенти, зазвичай, опановують антропологію, мовознавство, теорію усного перекладу й особливості застосування новітніх інформаційних технологій у перекладацькій діяльності.

Перші кілька років студенти розвивають навички володіння американською жестовою мовою, ознайомлюються з культурою людей із порушеннями слуху та виконують курсову роботу з природничих або з гуманітарних наук (на вибір). Останні роки навчання за програмою присвячують набуттю практичного досвіду перекладу для людей із порушеннями слуху та розвиткові професійних компетентностей. Курикулум такої програми підготовки містить низку курсів: *«Дактилологія»*, *«Англійська для усного перекладу з американської жестової мови»*, *«Соціальний переклад»*, *«Усний переклад в аудиторії»*, *«Усний переклад для людей із порушеннями слуху й зору»*, *«Теорія усного перекладу»*, *«Інтерактивний усний переклад»*, *«Культура, література та кіномистецтво для людей із порушеннями слуху»*, *«Усний переклад у закладах охорони здоров'я»*, *«Усний переклад у закладах освіти»*.

Крім названих вище бакалаврських програм, у США поширені програми підготовки для здобуття ступеня *«Бакалавра гуманітарних наук з іноземної мови»*. Бакалаврські програми з іноземних мов майже однакові для всіх іноземних мов. Ці програми розроблені для того, щоб забезпечити розвиток навичок усного й писемного мовлення, як і розуміння певної культури та літератури. Студенти повинні пройти курси з граматики, усного та писемного мовлення. Дисципліни з навчання перекладу, зазвичай, представлені як вибіркові. Мови, які вивчають у межах програми, можуть варіюватися залежно від коледжу чи університету, але переважно це французька, іспанська та німецька мови. Менш поширеними мовами є латинська, японська, португальська й арабська. Навчання за програмами триває чотири роки, складається з кількох років підготовчих курсів, під час вивчення яких студенти розвивають навички володіння мовою. У деяких начальних закладах вимагають захистити проект для завершення основної програми навчання (англ. «major»). Численна кількість цих програм пропонує студентам навчання за кордоном. Курикулум програми підготовки для здобуття ступеня *«Бакалавра гуманітарних наук з іноземної мови»* охоплює курси: *«Комунікація»*, *«Література»*, *«Культура»*, *«Лінгвістика»*, *«Письмове мовлення»*. Після завершення зазначених програм за

умови, що студент опанував певну кількість курсів із перекладу, випускники можуть працювати перекладачами.

Ступеневі програми підготовки перекладачів другого рівня вищої освіти – магістерського – широко представлені в освітніх закладах США. Термін навчання на магістерській програмі – два роки. Охочі навчатися за цією програмою повинні мати ступінь бакалавра й вільно володіти двома мовами. Курси програми такого рівня зосереджені на вивченні літератури та письмового перекладу, розвитку мови в часі. У межах програми студенти опановують техніки перекладу письмового мовлення, ознайомлюються з культурними особливостями народів, мови яких вивчають. Також студенти з'ясовують потреби в перекладі для різних професій і розвивають необхідні навички. Під час навчання за програмою студенти долучаються до участі в дослідницьких проектах і проходять перекладацьку навчальну практику. Серед курсів, що передбачають ці програми, найчастіше пропонують такі: *«Міжкультурна комунікація»*, *«Перекладацьке прикладне програмне забезпечення»*, *«Художній переклад»*, *«Технічний переклад»*, *«Юридичний судовий переклад»*, *«Фінансовий переклад»*. Найбільш популярними програмами магістерського рівня, що функціують у США, вважають програми для здобуття кількох ступенів: *«Магістр гуманітарних наук із мови, літератури та перекладу»*, *«Магістр мистецтва з художнього перекладу»*, *«Магістр гуманітарних наук із письмового перекладу»*, *«Магістр гуманітарних наук із перекладознавства (усний та письмовий переклад)»*, *«Магістр професійних досліджень з усного перекладу»*, *«Магістр професійних досліджень із письмового перекладу»*, *«Магістр гуманітарних наук з усного та письмового перекладу»*, *«Магістр точних та природничих наук із письмового перекладу»*, *«Магістр гуманітарних наук з іноземної мови»*, *«Магістр гуманітарних наук із перекладу конференцій»*, *«Магістр гуманітарних наук із викладання усного перекладу»*, *«Магістр гуманітарних наук із надання міжкультурних послуг у сфері охорони здоров'я»*, *«Магістр природничих наук із технічного перекладу»*, *«Магістр інженерних наук із технічного перекладу»*, *«Магістр гуманітарних наук із технічного перекладу і*

локалізаційного менеджменту», «Магістр гуманітарних наук із прикладної лінгвістики і біблійного перекладу», «Магістр богослов'я з міжнародних місій і перекладу Біблії».

Магістерські програми підготовки перекладачів у США, що найбільш популярні в освітніх закладах країни, – це програми підготовки для здобуття ступеня магістра гуманітарних наук із письмового або з усного перекладу. Наприклад, варто проаналізувати курикулум програми підготовки магістрів гуманітарних наук із письмового перекладу в одному з провідних навчальних закладів США – у Кентському державному університеті. Курикулум магістерської програми в цьому закладі охоплює 36 кредитів та містить перелік професійно орієнтованих курсів (див. додаток К. 2). Для вступу на таку програму необхідно мати ступінь бакалавра, подати лист-обґрунтування, надіслати звуковий аудіофайл із п'ятихвилинною промовою двома мовами, зразки письмових робіт другою іноземною мовою. Завершення навчання за програмою підготовки магістрів гуманітарних наук із письмового перекладу передбачає, що випускники досягнуть регламентованих програмою результатів навчання та будуть готовими до виконання майбутньої професійної діяльності в галузі перекладу (див. табл. 4.4). Зазначимо, що окреслення результатів навчання – один із найсуттєвіших етапів побудови курикулуму для підготовки перекладачів. Обрані результати навчання вмотивовують види завдань, які будуть виконані в аудиторії, а також систему оцінювання, щоб гарантувати, що студенти досягли саме сформульованої курикулумом мети як під час вивчення окремих курсів, так і внаслідок опанування всієї освітньої програми. Важливим є те, що рівень досягнення цілей навчання повинен бути дуже точно виміряний у кінці курсу. Наголосимо, що оцінюють не лише якість виконання перекладу, але й знання, якими оволоділи студенти і які необхідні на ринку праці. Наприклад, важливо з'ясувати, чи використовує студент на високому професійному рівні паралельні тексти, щоб визначити жанрові, термінологічні, фразеологічні й стилістичні особливості текстів мовою джерела та виконати адекватний переклад у цьому жанрі мовою перекладу. Остаточний вигляд курикулуму залежить також від його

характеристик, кількості кредитів і курсів, які можуть входити до нього (наприклад, контрастивні курси, курс із технічної документації тощо).

Таблиця 4.4

**Перелік результатів навчання за освітньою програмою
підготовки магістрів гуманітарних наук із письмового перекладу
в Кентському державному університеті**

Випускники освітньої програми здатні:
– критично оцінювати переклади, керуючись об'єктивним і суб'єктивним критеріями;
– перекладати різні галузеві тексти з мови оригіналу англійською;
– копіювати й редагувати власні переклади та переклади інших;
– обґрунтовувати способи перекладу на основі глибоких знань у галузі перекладознавства;
– виявляти специфічні ознаки різних типів текстів, які є важливими для виконання перекладу;
– виконувати пошук необхідної додаткової інформації для найкращого розуміння сутності тексту, що перекладають;
– володіти мовою (аудіювання, читання, говоріння, письмо) на високому рівні відповідно до стандартів Американської ради з викладання іноземних мов («American Council on the Teaching of Foreign Languages» («ACTFL»));
– демонструвати знання мовного регістру;
– читати неадаптовані прозові твори мовою оригіналу; читати й вивчати велику кількість різних типів текстів: віршів, романів, журнальних статей, газетних матеріалів, брошур, памфлетів, меню, листів тощо;
– створювати письмові повідомлення, писати розповідні й описові твори, резюме, зв'язні тексти, есе, обирати стилістичні та жанрові аспекти перекладу залежно від аудиторії реципієнтів перекладу.

Джерело: («Master of Arts Specializing in Translation: Program Requirements», 2017).

У США чітко розмежований усний і письмовий переклад, тому існують й окремі програми підготовки для здобуття освітнього ступеня магістра в галузі усного перекладу. Наприклад, програма в Університеті Мериленду для здобуття ступеня «*Магістр професійних досліджень з усного перекладу*» розрахована на два роки навчання, але охоплює дещо більшу кількість кредитів, ніж інші магістерські програми, – 44 кредити. Програма сфокусована на навчанні майбутніх перекладачів конференцій та фахівців із соціального перекладу. Студенти можуть у межах магістерської програми обрати напрям навчання, тобто з'ясувати, який саме вид перекладу вони вивчатимуть поглиблено:

конференційний чи соціальний. Для цього після першого року навчання студенти складають іспит із того напрямку, який вони обрали. У разі успішного складання студенти можуть продовжувати навчання за обраним напрямом. Мета такого іспиту – діагностувати здібності й реальні можливості студентів виконувати конференційний або соціальний переклад, опановувати навчальні програми. Навчання проходить упродовж двох років із розрахунком, що за перший рік студенти оволодіють 21 кредитом фундаментальних курсів із перекладознавства в галузі усного перекладу, із міжкультурної комунікації та розвинути основні навички послідовного перекладу, ознайомляться з особливостями роботи усного перекладача. Протягом другого року навчання студенти вивчають 23 кредити курсів із послідовного перекладу, синхронного перекладу, політичного, юридичного й медичного перекладу, стратегії комунікації, оформлюють портфоліо та проходять професійно орієнтовану перекладацьку практику.

У цьому ж університеті пропонують і програми для здобуття ступеня магістра професійних досліджень у галузі письмового перекладу. Така програма охоплює 41 кредит, триває два роки й передбачає, що після першого року навчання студенти повинні обрати один із напрямів письмового перекладу або керування локалізаційними проектами, скласти іспит для продовження навчання за обраним напрямом. Кількість кредитів упродовж навчання розподілена так: 21 кредит протягом першого року та 20 протягом другого. За перший рік навчання студенти опановують основи письмового перекладу, перекладознавства, міжкультурної комунікації, вивчають особливості професії письмового перекладача, отримують знання в таких сферах комунікації, як політична, юридична, медична, в інших соціально й економічно важливих галузях людської діяльності та функціонування ринку. Протягом другого року навчання студенти вивчають особливості використання комп'ютера в ході перекладу та різноманітне професійне програмне перекладацьке забезпечення, продовжують опановувати навички галузевого перекладу, створюють своє професійне портфоліо та проходять перекладацьку практику.

Унаслідок опанування програм підготовки магістрів професійних досліджень з усного та письмового перекладу, студенти формують професійну компетентність фахівців із професійних досліджень з усного та письмового перекладу через набуття низки субкомпетентностей (див. табл. 4.5).

Таблиця 4.5

**Характеристика субкомпетентностей професійної компетентності
випускників освітніх програм підготовки магістрів професійних досліджень
з усного та письмового перекладу в Університеті Мериленду**

Субкомпетентність	Характеристика субкомпетентності магістра професійних досліджень	
	з усного перекладу	із письмового перекладу
Комунікативна	– володіння мовними й тематичними знаннями в різних контекстах приватної та публічної життєдіяльності людини; – володіння ґрунтовними знаннями стратегій і законів ведення комунікації.	– володіння ґрунтовними знаннями стратегій і законів ведення комунікації.
Екстралінгвальна	– обізнаність у галузі історії, щодо сучасних подій у світі, роботи організацій та інституцій, для яких надають послуги перекладу.	– обізнаність у галузі історії, щодо сучасних подій у світі, роботи організацій та інституцій, для яких надають послуги перекладу; – володіння мовними й тематичними знаннями в різних контекстах приватної та публічної життєдіяльності людини.
Перекладознавча	– володіння знаннями галузевого перекладу у сферах політики, юриспруденції та медицини; – виконання синхронного перекладу на професійному рівні; – уміння долати труднощі в процесі виконання перекладу завдяки вивченню літератури та обранню дієвих стратегій.	– виконання письмового перекладу на професійному рівні; – володіння ґрунтовними мовними й тематичними знаннями, необхідними для надання послуг перекладу приватному й корпоративному секторам ринку; – володіння знаннями з письмового перекладу й керування локалізаційними проектами.
Інструментальна	– уміння користуватися обладнанням, призначеним для виконання синхронного перекладу; – уміння користуватися програмами для фасилітації комунікації й надання мовних послуг.	– уміння користуватися програмним забезпеченням для виконання письмового перекладу; – уміння користуватися програмами для фасилітації комунікації та надання мовних послуг.
Особистісна	– здатність до самонавчання, самовдосконалення, розширення мовних і тематичних знань у різних галузях людської життєдіяльності.	– здатність до самонавчання, самовдосконалення, розширення мовних і тематичних знань у різних галузях людської життєдіяльності.

Джерело: систематизоване автором на основі («Professional Graduate Programs», 2017).

Аналіз таблиці засвідчує, що для компетентностей магістрів професійних досліджень з усного та письмового перекладу характерні різні види навичок, умінь, знань і здатностей залежно від типу перекладу. До спільних ознак належать знання основ ведення успішної комунікації, вміння користуватися комп'ютерними програмами, ерудованість і широкий світогляд.

У системі професійної підготовки перекладачів у США особливе місце посідає спеціалізація, тому існує широке різноманіття вузькоспеціалізованих програм підготовки магістрів, що сфокусовані на різних видах галузевого перекладу. Наприклад, програми підготовки майбутніх фахівців у галузі літератури та перекладу, зазвичай, охоплюють 32 кредити та розраховані на три семестри навчання. Курикулум магістерської програми такого виду в Бінгемптонському університеті представляє невеликий перелік професійно орієнтованих курсів, які є великими за обсягом і передбачають ґрунтовну підготовку в галузі літератури та перекладу (див. табл. 4.6).

Таблиця 4.6

**Курикулум для підготовки магістрів гуманітарних наук
із письмового перекладу в Бінгемптонському університеті**

Курс	Кредит
Просемінар професійного спрямування	4
Порівняльна література	8
Теорія перекладу	4
Лінгвістика і теорія мови (або історія)	8
Література мовами оригіналу	8
Загальна кількість кредитів	32

Джерело: («Binghamton University. Master of Arts Programs», 2017).

Важливо зазначити, що на завершальному етапі освітніх програм для підготовки *магістрів гуманітарних наук у галузі порівняльної літератури та перекладу* передбачено складання письмового іспиту, який містить завдання з літератури та перекладу. Для виконання завдання з перекладу студенти можуть

самостійно обрати жанр перекладу (художній чи нехудожній) та мовну пару для виконання перекладу, а також користуватися двома словниками й комп'ютером. Щоб успішно скласти цю частину іспиту, студенти повинні зробити переклад, який би міг бути надрукований без редагування й правлення викладачів. Для відповідей на запитання з теорії перекладу заплановано 72 години. Зазвичай, запитання стосуються або теорії перекладу, або інструментів для виконання перекладу за допомогою комп'ютера та обов'язково охоплюють запитання про захист права власності на друковані твори й переклади. Іспит складають письмово у вигляді «домашнього завдання», тобто студенти виконують його вдома.

Нерідко магістерські програми підготовки перекладачів у США зосереджені на поглибленому вивченні перекладознавства в галузях усного та письмового перекладу. До прикладу, магістратура в Університеті Вейк Форест готує майбутніх *магістрів гуманітарних наук із перекладознавства (усний та письмовий переклад)* за кількома мовними напрямками – іспансько-англійський та китайсько-англійський. Зазначені програми охоплюють 34 та 37 кредитів відповідно й розраховані на два семестри навчання, передбачають перекладацьку практику та написання випускної науково-дослідницької роботи. Курикулум магістерських програм такого виду прогнозує вивчення обов'язкових і вибіркових курсів, які розподілені певним чином (див. додаток К. 3). Відсоткове співвідношення обов'язкових курсів курикулуму програми та вибіркових курсів відображено за допомогою діаграми на рисунку 4.4. Аналіз діаграми дає підстави стверджувати, що обов'язкові курси професійного спрямування в програмі переважають – 91 % від загальної кількості запланованих на вивчення кредитів. Перелік вибіркових курсів представлений спецкурсами з галузевого перекладу. Перекладацька практика охоплює 2 кредити й передбачає 60 годин виконання спеціальних вправ (імітування, спостереження, збирання інформації) та перекладацьку роботу в професійному середовищі, залежно від обраного напрямку й галузі перекладу.

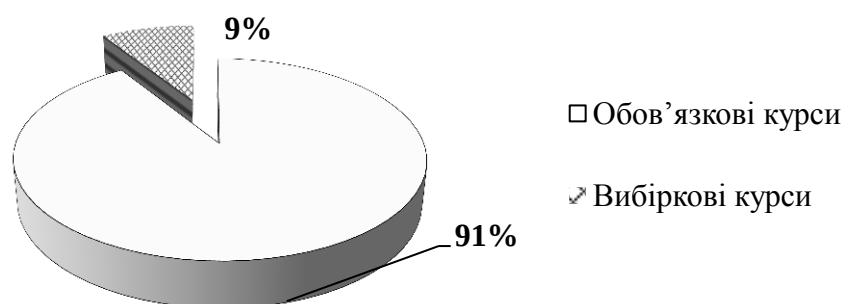

Рис. 4.4. Розподіл обов'язкових та вибіркових курсів у курикулумі для підготовки магістрів гуманітарних наук із перекладознавства в Університеті Вейк Форест

Джерело: опрацьоване автором.

Магістерські програми підготовки перекладачів також часто мають прикладний характер. Наприклад, програми для здобуття ступеня *«Магістр природничих наук із письмового перекладу»* сфокусовані на перекладацьких дослідженнях і галузевому прикладному перекладі. Під час навчання за програмою студенти зосереджують увагу на опануванні навичок виконання перекладу за допомогою комп'ютера та на використанні специфічного професійно орієнтованого програмного забезпечення. Виконання завдань із курсів програми стосується різних аспектів перекладацької теорії і практики, зокрема ґрунтовного вивчення іноземної мови. До переліку курсів у курикулумах таких програм входять: *«Світова література»*, *«Юридичний переклад»*, *«Науковий переклад»*, *«Локалізація програмного забезпечення»*, *«Теорія перекладу»*.

Більшість програм для здобуття ступеня магістра з будь-якого виду перекладу пропонує практику або стажування, що допомагає студентам опанувати досвід, необхідний для подальшого успішного працевлаштування на високооплачувану роботу після навчання. До прикладу, програма для здобуття ступеня магістра природничих наук із письмового перекладу в Нью-Йоркському університеті розрахована на 36 кредитів. Тривалість програми становить 12 – 15 місяців навчання на денній формі та до п'яти років дистанційного навчання. Ступеневі програми сфокусовані на вивченні юридичного й фінансового

перекладу, а також локалізації. Мови програм підготовки магістрів такого гатунку – іспанська, китайська, французька, англійська. Курикулум програми підготовки магістрів природничих наук із письмового перекладу (китайська мова) представлено в додатку К. 4. Схарактеризувавши курикулум програми підготовки магістрів із письмового перекладу в Нью-Йоркському університеті, зауважимо, що курси дібрані за професійним спрямуванням, більшу частину навчального часу присвячено практиці письмового перекладу в різних галузях (див. рис. 4.5). Деякі курси курикулуму викладають он-лайн, що заощаджує час студентів і викладачів та робить графік навчання гнучким. Таке поєднання більш загальних теоретичних курсів, що викладають дистанційно, та фокусування уваги на розвитку професійних навичок перекладу, на нашу думку, може бути ефективним як із погляду забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців у галузі перекладу, так і через економічну доцільність надання освітніх послуг.

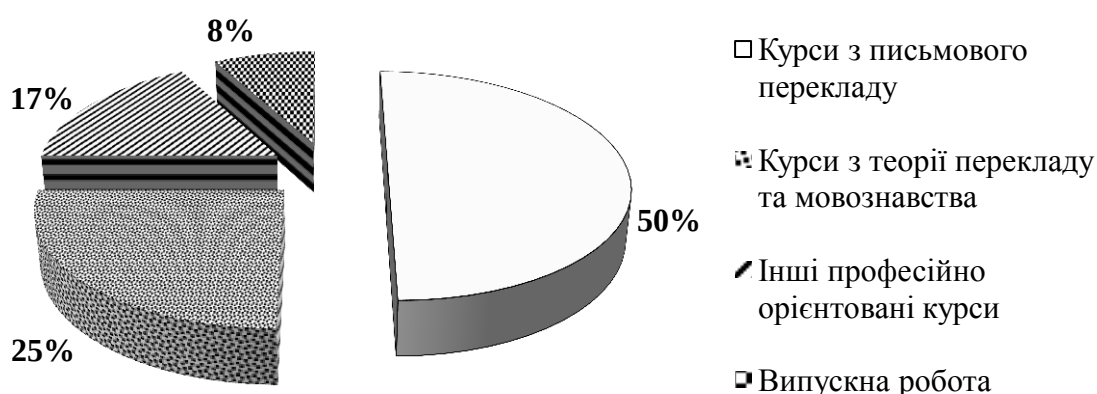

Рис. 4.5. Розподіл курсів у курикулумі для підготовки магістрів природничих наук з усного та письмового перекладу в Нью-Йоркському університеті

Джерело: опрацьоване автором.

Магістерські програми підготовки перекладачів у США становлять основну питому вагу програм підготовки перекладачів у країні. Як зауважено раніше, існують програми, що передбачають навчання перекладачів окремо в галузі усного або письмового перекладу з поглибленим опануванням галузевого

перекладу зазначеного виду, а також ті, що пропонують підготовку перекладачів з усного та письмового перекладу одночасно. Наприклад, програма підготовки *магістрів гуманітарних наук з усного та письмового перекладу* в Іллінойському університеті в Урбані-Шампейні охоплює 32 кредити. Для вступу на програму студенти повинні мати ступінь бакалавра, написати лист-обґрунтування, три рекомендаційні листи, представити своє резюме, витяги з попередніх дипломів, виконати онлайн-тест із письмового перекладу, надати аудіозапис обґрунтування вступу на програму, що має бути зроблений другою іноземною мовою. Особливістю цієї програми є те, що навчання за нею може відбуватись як онлайн, так і стаціонарно. Магістерська програма в Іллінойському університеті в Урбані-Шампейні має кілька спеціалізацій: письмовий переклад для професіоналів; художній і прикладний художній переклад; переклад конференцій та соціальний переклад (див. додаток К. 5). Отже, вступивши на програму підготовки магістрів мистецтв з усного та письмового перекладу до Іллінойського університету в Урбані-Шампейні, студенти мають змогу обрати спеціалізацію та відповідно до неї професійно важливі курси. Зазначимо, що таких програм, які дають змогу студентам обирати спеціалізації, у США існує велика кількість. Визначитися зі спеціалізацією студент може після закінчення першого року навчання, на початку навчання або в інший передбачений програмою спосіб.

В Університеті Вісконсин-Мілуокі пропонують дуальні («dual») програми підготовки магістрів із перекладу, які поєднують кілька спеціалізацій. Навчання в магістратурі може мати одну або дві спеціалізації, що впливає на загальний обсяг програми. За подвійною спеціалізацією магістерська програма охоплює 36 кредитів, а за однією – 30 кредитів. Серед можливих спеціалізацій магістратури виокремлюємо такі: порівняльна література, французька мова, література та культура; німецька мова, література та культура; переклад; лінгвістика; іспанська мова, література та культура; класичні мови; латинська мова.

Удокладнюючи особливості дуальної освітньої програми підготовки *магістрів гуманітарних наук із мови, літератури та письмового перекладу*, що

поєднана з програмою підготовки магістрів бізнес-адміністрування або з програмою підготовки магістрів бібліотекознавства та інформації, зазначимо, що такі дуальні програми навчання магістрів охоплюють професійно орієнтовані курси з обох програм, готують майбутніх усних і письмових перекладачів та фахівців із надання мовних послуг у галузі бізнес-адміністрування або майбутніх працівників бібліотек і кураторів бібліотечних колекцій та зібрань за різними напрямками й жанрами літератури. Поєднання кількох спеціалізацій у межах однієї магістерської програми, на наш погляд, є актуальним і перспективним для майбутніх фахівців у галузі перекладу, оскільки це розширює можливості працевлаштування. Типовий курикулум подвійної дуальної програми підготовки магістра гуманітарних наук із мистецтв, мови, літератури та перекладу й магістра бізнес-адміністрування представлено в табл. 4.7. Тривалість навчання за описаною програмою підготовки становить сім років.

Таблиця 4.7

**Курикулум для підготовки магістра за міждисциплінарною програмою
для здобуття ступеня магістра гуманітарних наук із мови, літератури та
перекладу й магістра з бізнес-адміністрування
в Університеті Вісконсин-Мілуокі**

Назва курсу	Кількість кредитів
Обов'язкові мовні курси	
Вступ до перекладу. Семинар із перекладу (мовна пара, що вивчають)	6 кредитів
Обов'язкові семінари	
Художній та культурний переклад (три кредити). Теорія перекладу (три кредити)	6 кредитів
Обов'язкові немовні курси	
Системи укладання та керування паралельними текстами (три кредити). Переклад за допомогою комп'ютера (три кредити). Практика перекладу (три кредити)	9 кредитів
Вибіркові курси	
Бізнесові та професійні аспекти перекладу (три кредити). Послідовний переклад (три кредити). Етика виконання усного перекладу (три кредити). Керування перекладацькими проектами (три кредити). Редагування в перекладацькій галузі (три кредити). Англійська мова (професійне мовлення), вибірково. Бізнес-менеджмент (обов'язковий курс) Курс із перекладу з іноземної мови, що вивчають (три кредити)	9 кредитів
Курси програми для здобуття ступеня магістра бізнес-адміністрування	

Аналіз та контроль ведення бухгалтерії (три кредити). Фінанси (три кредити). Менеджмент у динамічному суспільстві (три кредити). Менеджмент інформаційних технологій у сучасному бізнесі (три кредити). Стратегії маркетингу: концепції та практика (три кредити). Аналітичне моделювання для менеджерів (три кредити). Стратегії побудови мереж забезпечення та конкуренція (три кредити). Стратегічний менеджмент (три кредити). Прикладні програми для створення й керування таблицями (один кредит). Фінансові документи (три кредити). Стратегії бізнесу та економіки (два кредити). Критичне та аналітичне мислення в бізнесі (два кредити)	24 кредити
Загальна кількість кредитів	54 кредитів
Додаткова інформація	
Передбачено, що студенти опановують дві програми одночасно. Присудження двох освітніх ступенів відбувається також одночасно.	
Обов'язкові випускні іспити та середній бал оцінок	
Студенти повинні мати бали, нижчі, ніж оцінка «В», із курсів програми. Студенти також повинні скласти випускні іспити після навчання. Мінімальні вимоги до середнього бала оцінок GPA – не менше ніж 3.0	
Часові обмеження навчання за програмою	
Студенти повинні завершити навчання за програмою в межах семи років із моменту вступу на програму.	

Джепело: («Master of Arts in Language, Literature, and Translation», 2017).

Університет Вісконсин-Мілуокі також пропонує комбіновану («combined or joint») освітню професійну програму, що передбачає опанування бакалаврської та магістерської програм за 5 років. Наприклад, студенти мають змогу після завершення трирічного навчання на бакалаврській програмі та отримання ступеня бакалавра гуманітарних наук із французької мови вступати до дворічної магістратури з подальшим здобуттям ступеня магістра гуманітарних наук із мови, літератури та перекладу. За п'ять років інтенсивного навчання студенти можуть опанувати два освітні ступені: бакалавра й магістра. Наразі університет пропонує кілька комбінованих інтенсивних програм навчання за схемою 3+2 (три роки навчання на бакалавраті плюс два роки навчання на магістратурі) (див. Додаток К. 6). До бакалаврських належать програми, після закінчення яких студенти можуть отримати такі освітні ступені бакалавра мистецтв із французької мови; німецької мови; глобалізації та комунікації; латиноамерикознавства. Уважаємо, що такий підхід до підготовки майбутніх

фахівців забезпечує ґрунтовні знання мови, культури, літератури, соціально-політичного устрою країн народів, мови яких вивчають. Поєднання двох ступеневих програм скорочує термін навчання до п'яти років та є фінансово вигідним для студентів, оскільки комплексна програма коштує дешевше, ніж навчання за окремими програмами підготовки бакалаврів, а потім магістрів. Вдала комбінація бакалаврської програми, орієнтованої на підготовку фахівця в галузі мови та магістерської програми підготовки перекладача, допомагає майбутнім випускникам бути більш конкурентоспроможними на світовому ринку праці завдяки ґрунтовній філологічній і перекладацькій освіті.

Художній переклад – особливий творчий вид перекладу, що вимагає не лише ґрунтовної мовної підготовки, але й глибоких знань літератури, культури, традицій різних народів, розвиненого естетичного та художнього смаку, відчуття прекрасного і творчих здібностей перекладача. На жаль, в Україні художній переклад вивчають лише окремим курсом у складі програм підготовки майбутніх перекладачів на різних рівнях. Проте в США існують магістерські програми підготовки *магістрів образотворчих мистецтв із художнього перекладу*. Наприклад, проаналізуємо програму підготовки художніх перекладачів в Університеті Айова. Зазначена магістерська програма розрахована на 48 кредитів навчального часу й передбачає спільне навчання з практики художнього перекладу, ґрунтовну теоретичну підготовку в галузі перекладу, літератури та культури мови оригіналу. Курикулум цієї програми представляє перелік курсів, що відображено в табл. 4.8.

Таблиця 4.8

**Курикулум для підготовки магістрів образотворчого мистецтва
з художнього перекладу в Університеті Айова**

Курс	Кредит
Практично орієнтовані курси	21
Перекладацькі воркшопи. Перекладацьке ремесло. Креативне письмо	
Теоретично орієнтовані курси	6
Проблеми перекладу	
Додатковий семінар із перекладознавства	

Курси на знання контексту	9
Мова / культура / література оригіналу	
Випускна робота	3
Вибіркові курси (наприклад):	9
Інтермедія	
Мистецтво виготовлення книжок	
Загальна кількість кредитів	48

Джерело: («MFA in Literary Translation», 2017).

Основним видом занять для студентів, які навчаються на художніх перекладачів, є перекладацькі воркшопи, у межах яких студенти збираються щотижня для обговорення перекладів, обрання найкращих перекладацьких рішень, способів і методів перекладу для передання основної думки тексту оригіналу тощо. Опановуючи курс *«Перекладацьке ремесло»*, студенти оволодівають знаннями про те, як створювати переклад, як виконувати редагування, публікацію, як будувати тексти різних жанрів тощо. Випускна робота відповідно до вимог програми – це переклад англійською мовою колекції віршів, есе, коротких оповідань, романів, п'єс. Окрім перекладу, робота має містити ґрунтовний аналіз тексту оригіналу, де описано весь набір перекладацьких стратегій і технік, які були застосовані під час перекладу тексту. Для вступу на таку програму майбутні студенти повинні відповідати особливим вимогам. Поряд з аплікаційною формою, листом-обґрунтуванням, рекомендаційними листами й документами про попередню освіту необхідно подати портфоліо вступника, що складається з 8-10 сторінок виконаного ним художнього перекладу англійською мовою разом з оригіналом, письмову роботу на тему художнього перекладу або критики художнього перекладу англійською мовою (6-8 сторінок).

Підготовка перекладачів у США на магістерському рівні відбувається також і в межах програм підготовки на здобуття ступеня *«Магістр гуманітарних наук з іноземної мови»*. Навчальні курси цієї програми зосереджені на розвитку різних навичок володіння мовою, вивченні лінгвістики, теорії й методики проведення наукових досліджень, методики викладання, культурознавства. Як і в

разі бакалаврських програм з іноземної мови, студенти, навчаючись на магістра гуманітарних наук з іноземної мови, можуть обирати курси, пов'язані з опануванням перекладу. На момент завершення магістерської програми студенти демонструють високий рівень комунікативної компетентності. У більшості програм такого зразка передбачено викладацьку навчальну практику, під час якої студенти-магістри ведуть курси іноземної мови для студентів молодших курсів. Обов'язковою умовою також є проходження практики за кордоном для виконання дослідницького проекту, написання магістерської роботи або ж складання комплексного випускного іспиту.

Оскільки магістерський рівень вищої освіти передбачає не лише ґрунтовну професійну підготовку, а й наукову та педагогічну, вважаємо за доцільне докладно схарактеризувати магістерську програму підготовки викладачів перекладу на прикладі навчальної програми магістрів гуманітарних наук із викладання усного перекладу в Університеті Вейк Форест. Ця програма розрахована на викладачів навчальних закладів і є єдиною на півночі країни. Випускники програми опановують методику викладання перекладу, ознайомлюються з новітніми педагогічними підходами до навчання перекладу й розвивають педагогічну майстерність. Програма охоплює 35 кредитів та запланована на два семестри навчання, передбачає проходження викладацької практики й написання та захист випускної роботи. Курикулум зазначеної магістерської програми представлено в табл. 4.9.

Таблиця 4.9

**Курикулум для підготовки магістрів гуманітарних наук
із викладання усного перекладу в Університеті Вейк Форест**

Курс	Кредит
Обов'язкові курси	26
Прикладне перекладознавство в галузі усного перекладу	3
Методологія викладання усного перекладу	3
Ведення дискурсу та усний переклад	3
Організаційна поведінка та усний переклад	3
Усний переклад з іспанської мови англійською	3
Крос-культурна комунікація	3

Соціолінгвістика і діалектологія	3
Викладацька практика	1
Випускна робота	4
Вибіркові курси	9
Порівняльна граматики і стилістика іспанської та англійської мов	3
Медично-науковий письмовий переклад	3
Аудіовізуальний переклад	3
Юридичний переклад	3
Локалізація і термінологія	3
Прикладне перекладознавство в галузі письмового перекладу	3
Комунікація в закладах охорони здоров'я: пацієнт – медпрацівник	3
Незалежні вчення	1–3
Загальна кількість кредитів	35

Джерело: («MA in Teaching of Interpreting», 2017).

На підставі опису курикулуму магістерської програми в Університеті Вейк Форест підсумуємо, що в співвідношенні обов'язкових і вибіркових курсів переважають обов'язкові дисципліни (див. рис. 4.9). Для написання випускної роботи заплановано 4 кредити, тоді як в інших програмах підготовки магістрів найчастіше передбачено 3 кредити. Такий розподіл навчального навантаження засвідчує ґрунтовність випускного наукового дослідження майбутніх викладачів усного перекладу.

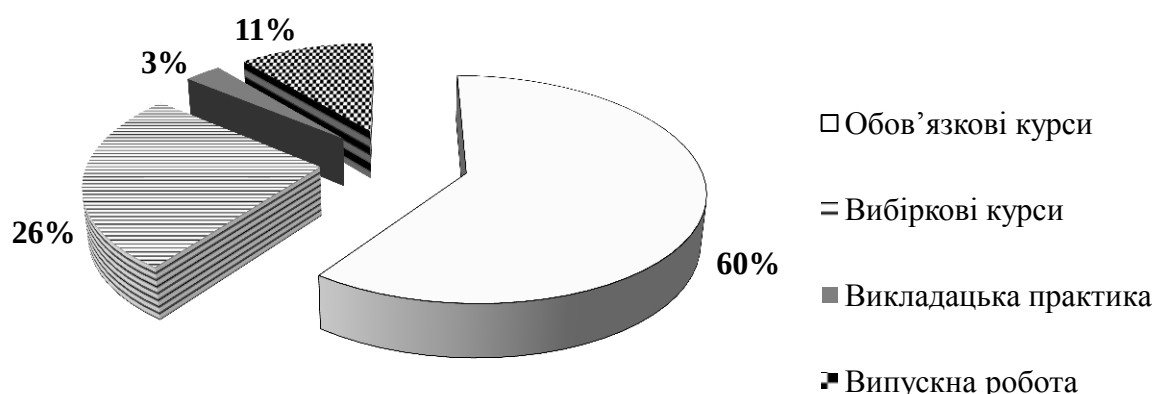

Рис. 4.6 Розподіл навчального навантаження між обов'язковими та вибірковими курсами й видами навчальної діяльності в курикулумі для підготовки магістра гуманітарних наук із викладання усного перекладу в Університеті Вейк Форест

Джерело: опрацьоване автором.

Крім популярних магістерських програм, про які йшлося вище, існують і вузькоспеціалізовані магістерські програми. Наприклад, програми підготовки магістрів у галузях технічного або релігійного перекладу. Магістерські програми в галузі технічного перекладу зорієнтовані на вивчення японської мови, передбачають опанування курсів, пов'язаних із перекладом різних видів технічного письма, термінології, перекладу за допомогою комп'ютера, представляють курси з галузі комп'ютерних наук – *«Створення сайтів»*, *«Пошук інформації в мережі Інтернет»* тощо. Програми підготовки *магістрів гуманітарних наук із технічного перекладу та локалізаційного менеджменту* в Монтерейському інституті міжнародних відносин та *магістрів інженерних наук із технічного перекладу* у Вашингтонському університеті подано в додатках (див. табл. К. 7, К. 8 додатка К).

Найвищий науковий ступінь у системі професійної підготовки перекладачів у США – докторський. Програми для здобуття ступеня *«Доктор філософії з перекладознавства»*, *«Доктор філософії з письмового перекладу»*, *«Доктор філософії з перекладу жестової мови»* представлені менше, ніж у десяти освітніх закладах США, не всі з них є постійними (набір на навчання може відбуватися раз у кілька років). Ці програми вимагають магістерського ступеня й тривають у межах чотирьох років або довше, залежно від затвердженого навчальним закладом терміну, де ця програма діє. Для вступу на докторську програму необхідно скласти вступні іспити, які перевіряють рівень володіння мовою, знання з окремих галузей перекладознавства, або інші тематичні та комплексні іспити, регламентовані надавачем освітніх послуг. Більшість часу студенти, які навчаються за цими програмами, присвячують дослідженням і написанню дисертації. Докторські програми передбачають дослідження в таких галузях: порівняльна література, художній переклад, аналіз тексту й культурознавство, переклад за допомогою комп'ютера, локалізація тощо. Оскільки вміння якнайточніше передати значення змісту оригіналу, написаного автором, що представляє іншу культуру, часто вимагає певних знань,

то в межах докторських програм студентам пропонують вивчати курси з історії, лінгвістики, політики, філософії, критики перекладу.

У межах програми для здобуття ступеня доктора філософських наук із письмового перекладу студенти мають змогу вивчати галузь перекладознавства, паралельно готуючись до дослідницької наукової кар'єри або до викладання на університетському рівні. Студенти отримують знання, глибші, ніж під час навчання за програмами нижчого рівня, проте більшість їхнього навчального часу все ж присвячена участі в дослідницьких проектах. Крім того, вони опановують такі курси: *«Практика перекладу»*, *«Прикладна лінгвістика»*, *«Тенденції перекладу»*, *«Термінологія»*, *«Історія перекладу»*.

Дисертаційні роботи здобувачів ступеня доктора філософії в галузі перекладознавства мають глибинний науково-дослідницький характер і можуть стосуватися як окремих проблем перекладознавства, так і особливостей художнього перекладу. Наприклад, дисертації випускників програми для здобуття ступеня доктора наук із перекладознавства в Університеті Техасу в Далласі були написані на такі теми: *«Теорія перекладу та перекладознавство в Китаї»*, *«The Hynagogic State»*: футуристична п'єса та її місце в науці», *«Конструктивістський підхід в TESOL: інтерактивний та міждисциплінарний метод для навчання дорослих, що вивчають другу іноземну мову»*, *«Виміри звуку у віртуальному всепоглинаючому середовищі: теоретичне дослідження»*, *«Евристична модель гіпертекстуального читання: конвергенція перекладу і риторики»*.

Галлодетський державний університет пропонує програму підготовки для здобуття ступеня *«Доктор філософії з усного перекладу жестової мови»*, що передбачає проведення досліджень із теорії усного перекладу та особливостей перекладу для людей із порушеннями слуху й охоплює 50-51 кредит. У межах програми для перекладачів жестової мови студенти вивчають курси з антропології, соціології, психолінгвістики й соціолінгвістики, теорії усного перекладу, перекладу із жестової мови, методологію досліджень у галузі перекладу. Для завершення докторської програми студенти повинні провести

наукове дослідження, скласти низку іспитів, написати й захистити дисертацію. Дисертаційну роботу читає не менше ніж 4 члени комісії, до складу якої входять фахівці з теми дослідження, також можуть бути залучені перекладачі-практики або фахівці зі споріднених галузей. Дисертація подають на розгляд комісії в електронному й паперовому або лише в електронному вигляді. Публічний захист дисертації нагадує складання іспиту. У деяких випадках випускний іспит охоплює також і письмову частину. Студент захищає дисертацію перед комісією та представниками факультету. Проте лише члени комісії мають вирішальне право голосу щодо присудження студентові ступеня доктора філософії. Присудження докторського ступеня допускають в разі одного голосу проти, у решті випадків ступінь доктора філософії не отримують.

Крім зазначеної процедури проходження атестації докторантами в освітніх закладах США, існують й інші її різновиди. Зокрема, у Кентському університеті до специфічних форм атестації здобувачів ступеня *«Доктор філософії з перекладознавства»* належить проміжний письмовий іспит, який майбутні доктори повинні скласти після опанування 30 кредитів загальнотеоретичних курсів і курсів спеціалізації. Курикулум програми для здобуття ступеня доктора філософії з перекладознавства та перелік курсів, які мають вивчити студенти до проміжної атестації й після неї, представлено в таблиці К. 9 додатка К. Співвідношення часток вибірових та обов'язкових курсів у курикулумі відображено у вигляді діаграми на рисунку 4.7.

Проаналізувавши показники діаграми, зауважимо, що курикулум освітньої програми підготовки докторів філософії з перекладознавства побудований так, що половину навчального часу заплановано для наукового дослідження, а обов'язкові й вибірові курси становлять 40 % та 10 % від загального навчального часу програми. Це засвідчує науково-дослідницьку орієнтацію програми, що є характерною ознакою для курикулумів освітніх програм для підготовки докторів філософії у США.

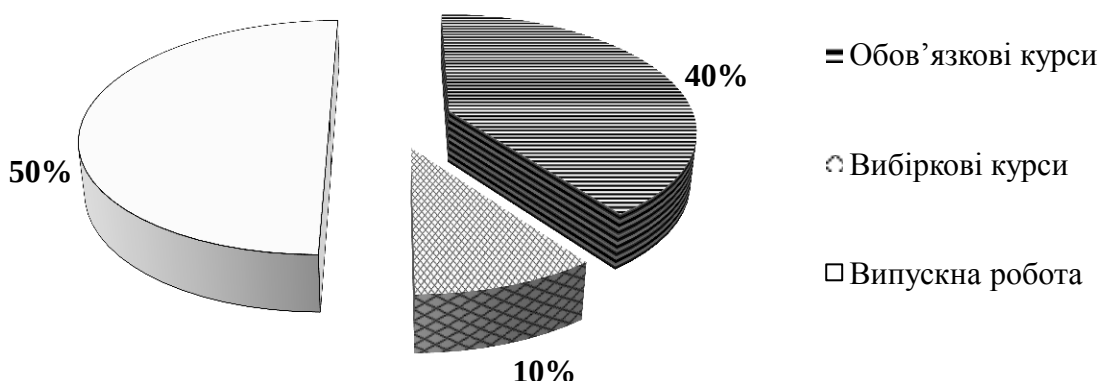

Рис. 4.7. Розподіл навчального навантаження між обов'язковими та вибірковими курсами й випускною роботою в курикулумі для підготовки докторів філософії з перекладознавства в Кентському університеті

Джерело: опрацьоване автором.

Крім ступеневих програм підготовки перекладачів, майже кожен навчальний заклад, який навчає перекладачів на бакалаврському чи на магістерському рівні, також пропонує сертифікатні програми. Окремі сертифікатні програми є самостійними, а деякі – постбакалаврськими.

Постбакалаврська сертифікатна програма підготовки перекладачів адресована тим, хто вільно володіє принаймні двома мовами (англійською та іноземною). Вступ на ці програми вимагає попереднього завершення бакалаврської програми з іноземної мови або з певної галузі, що охоплює вивчення курсів з іноземної мови.

Самостійні програми для отримання сертифіката з перекладу не вимагають ступеня бакалавра, але умовою для вступу є складання іспиту для визначення рівня володіння професійними навичками перекладу. Такі програми навчання перекладачів створені для перекладачів, які працюють, вони лише ознайомлюють з основами перекладацької теорії та практики. Під час такого навчання студенти опановують навички виконання перекладу за допомогою комп'ютера й програмного забезпечення, щоб підвищити швидкість перекладу та спростити його процедуру. Виконуючи завдання курсу, студенти вчаться перекладати комерційні, юридичні й медичні документи.

Студенти, які навчаються за перекладацькими програмами для отримання сертифіката, повинні вміти перекладати з їхньої рідної мови на іноземну (наприклад, із французької на англійську чи з англійської на іспанську). Навчання базоване на сфері інтересів студента в певній галузі перекладу. Програми для отримання сертифіката з перекладу зосереджені на таких галузях, як: медицина, інформаційні технології, фінанси та юриспруденція. Навчання за сертифікатними програмами може відбуватися очно, он-лайн та за гібридною (змішаною) формою навчання. До переліку курсів, передбачених сертифікатними програмами з письмового перекладу, належать такі: *«Вступ до теорії письмового перекладу»*, *«Курс медичного і юридичного перекладу»*, *«Курс фінансового перекладу»* (див. Додаток Н). Інші курси, що викладають у межах програми для отримання сертифіката з письмового перекладу, залежать від сфери перекладацьких інтересів студентів, що ґрунтовані на їхніх знаннях і володінні принаймні двома мовами. Найчастіше студентам пропонують дисципліни: *«Семінар із сучасного письмового перекладу»*, *«Перекладацькі та комп'ютерні технології»*, *«Основи письмового перекладу»*, *«Судовий усний переклад»*, *«Видавництво і редагування»*, *«Інформаційні технології та письмо»*.

Сертифікатні програми навчання усних перекладачів переважно пропонують громадські коледжі, вони зосереджені на двох мовах – англійській та іноземній. Програми тривають 1-2 роки. Для вступу на таку програму необхідно мати попередню освіту бакалаврського рівня, хоч іноді потрібно надати усне або письмове підтвердження знання мови. Попередній досвід навчання, зазвичай, сприяє подальшому розвитку практичних і професійних навичок в управлінні бізнесом, виконанню різних видів усного й письмового перекладу. Закінчуючи навчання, студенти проходять практику для відпрацювання навичок перекладу, навчаються застосовувати набуті теоретичні знання. Програма пропонує до опанування такі курси: *«Транслітерація»*, *«Ділова етика»*, *«Переклад з аркуша»*, *«Послідовний переклад»*, *«Синхронний переклад»*, *«Етнічне розмаїття»*, *«Термінологія»*, *«Технології перекладу»*. Професійні усні перекладачі можуть працювати в школах, лікарнях, судах та інших установах. За

потреби, усні перекладачі проходять сертифікацію, що проводить Американська асоціація перекладачів та Національна асоціація глухих.

Сертифікатні програми з галузевого перекладу найчастіше сфокусовані на судовому й медичному письмовому або усному перекладах. До судових і медичних перекладачів у країні загалом та в кожному штаті зокрема існує низка вимог. Наприклад, згідно з правилами судів США, судовий перекладач говорить від імені осіб, які не володіють англійською, тому надання перекладацьких послуг вимагає великої відповідальності, оскільки від перекладача залежить, чи буде справедливим правосуддя для людини, яка не спілкується англійською (US COURTS, 2017). Судових перекладачів також залучають до перекладу для людей, які мають порушення слуху й мовлення. Перекладачі працюють на трьох рівнях залежно від їхньої кваліфікації та здатності відповідати критеріям федерального уряду. Щоб обійняти посаду письмового судового перекладача, часто вимагають ступінь бакалавра, хоч він має бути з іноземної мови. Найчастіше в судах США є потреба в перекладачах з іспанської та китайської мов.

Запропоновано також сертифікатні програми навчання двох видів перекладу одночасно: усного й письмового. Такі програми адресовані здебільшого білінгвам. Наприклад, програма підготовки усних і письмових перекладачів в Університеті Сан-Дієго охоплює 15 юнітів та містить курси для розвитку навичок перекладу з англійської мови на іспанську й навпаки. Курикулум сертифікатної програми цього виду представлено в таблиці К. 10 додатка К. Проаналізувавши відсоткове співвідношення курсів у курикулумі сертифікатної програми в Університеті Сан-Дієго, підсумуємо, що переважають вибіркові курси, а набір дисциплін не передбачає загальнотеоретичної підготовки й курсів соціально-економічного чи природничого профілю (див. рис. 4.8).

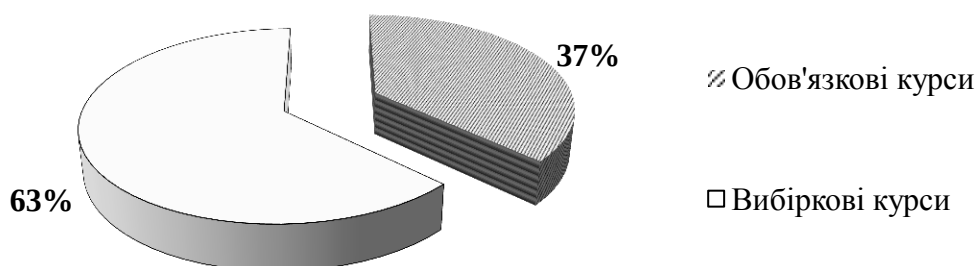

Рис. 4.8. Розподіл навчального навантаження між обов'язковими й вибірковими курсами в курикулумі сертифікатної програми з усного та письмового перекладу в Університеті Сан-Дієго

Джерело: опрацьоване автором.

Сертифікатна програма для письмових судових перекладачів зорієнтована на підготовку випускників програми так, щоб вони відповідали основним вимогам і стали професійними перекладачами. Письмові судові перекладачі працюють із юридичними документами, їхня підготовка відрізняється від підготовки судових усних перекладачів. Програми підготовки письмових судових перекладачів широко представлені в університетах усієї країни. Ті, хто прагне вступити на таку програму, повинні продемонструвати високий рівень володіння принаймні двома мовами, мати диплом про закінчення середньої школи з високими балами. Бажано, щоб у школі майбутні судові перекладачі вивчали курс зарубіжної літератури та англійської мови. У деяких програмах передбачено складання вступного іспиту, який би засвідчив рівень володіння англійською й іноземною (найчастіше іспанською) мовами.

Під час навчання студенти розширюють свої знання з перекладу усного та писемного мовлення, особливостей судової системи. Окрім судового і юридичного перекладу, у програмі заплановане вивчення граматики, фонетики й формування вмінь створювати тексти. Водночас подано спеціалізовані курси, зокрема: «*Основи перекладу*», «*Практичний курс юридичного перекладу*», «*Курс із юридичного перекладу I*», «*Курс із юридичного перекладу II*», «*Курс юридичного перекладу з іспанської мови*», «*Юридичний переклад з аркуша та послідовний переклад*», «*Юридична термінологія і правова система*», «*Основи*

судового усного перекладу», «Судові процесуальні дії», «Письмовий переклад для усних перекладачів» (див. Додаток Н). Після завершення програми випускники можуть проходити сертифікацію для роботи в судах різного рівня. Сертифікацію проводять як суди, так і різні організації. Наприклад, Адміністративне управління федеральних судів США організовує сертифікаційний іспит для усних перекладачів з іспанської мови на англійську для роботи у федеральних судах.

Сертифікатні програми для усних судових перекладачів широко пропонують університети, коледжі та інститути безперервної освіти. Тривалість програм варіюється від кількох тижнів до кількох місяців, але зазвичай вона містить 4 – 7 курсів. Заняття для зручності студентів, які працюють, можуть проводити у вихідні або ж вечорами. Викладачами здебільшого є сертифіковані усні судові перекладачі-практики. Такі програми регламентують, що вступники повинні досконало володіти англійською та іноземною (найчастіше іспанською) мовами, а перекладачам жестової мови необхідно ще знати американську жестову мову. Для вступу на програму складають тест для визначення рівня володіння мовою, що містить завдання на читання, письмо, граматику й орфографію. Такі програми доступні як для перекладачів-початківців, так і для перекладачів-практиків. Ці програми орієнтовані переважно на юристів, які хочуть отримати сертифікат, який би дав їм змогу працювати усними перекладачами в суді.

Навчаючись за сертифікатною програмою для усних судових перекладачів, студенти ознайомлюються з юридичною термінологією правових систем США та іноземних країн, їхньою структурою й функціями. Студенти розвивають навички, необхідні для синхронного та послідовного перекладу зі швидкістю близько 200 слів за хвилину; також навчаються перекладати вголос юридичні документи з аркуша. Програма представляє такі курси: *«Етика», «Юридична термінологія», «Техніки перекладу», «Цивільний судовий процес», «Двомовна юридична і медична термінологія», «Послідовний переклад», «Переклад з*

аркуша», «Синхронний переклад», «Етика усного перекладача», «Культурологічні особливості правових систем різних країн».

Більшість програм передбачає проходження студентами практики в суді. Випускники цих програм можуть працювати усними судовими перекладачами, перекладати у сфері імміграції, в органах ювенальної юстиції чи в органах консультування сімейних проблем.

Курикулум сертифікатних, як і ступеневих, програм побудований з огляду на компетентнісний підхід. Добір курсів і залучення різновидів навчальної діяльності організовані так, щоб досягнути планомірного формування й розвитку субкомпетентностей професійної компетентності майбутнього перекладача. Оскільки сертифікатні програми мають переважно вузькогалузовий характер, то професійна компетентність і її субкомпетентності передбачають комплекс спеціалізованих знань, умінь та здатностей. До прикладу, в Університеті штату Нью-Джерсі в Рутгерсі під час опанування сертифікатної програми з юридичного перекладу студенти формують і розвивають професійну компетентність перекладача в галузі юриспруденції через низку субкомпетентностей, які охоплюють специфічні для зазначеної галузі знання, уміння та здатності (див. табл. 4.10).

Таблиця 4.10

**Перелік і зміст субкомпетентностей професійної компетентності
випускників сертифікатної програми в галузі юриспруденції
в Університеті штату Нью-Джерсі в Рутгерсі**

Субкомпетентність	Зміст субкомпетентності
Білінгвальна	Уміння читати, розуміти та аналізувати юридичне мовлення. Уміння розпізнавати і проводити порівняльний аналіз юридичної термінології та фразеології в основних юридичних жанрах. Уміння виконувати контрактивний аналіз макро- й надструктур вузькоспеціалізованих юридичних жанрів. Уміння аналізувати та перекладати найбільш уживані юридичні жанри в США, такі як: – юридичний переклад – договори (купівлі, оренди, перевезення тощо), доручення, заповіти, документи судочинства, рішення суду тощо; – нотаріально затверджений переклад – свідоцтва про народження, смерть, шлюб, про усиновлення, засвідчення дипломів про освіту, копій, перекладів для доведення справжності (апостиль).

Екстралінгвальна	Знання основних принципів американської та іспанської правових систем. Уміння з'ясовувати відмінності між цивільним, господарським і кримінальним правом та процесами. Знання основних галузей права й процесу.
Перекладознавча	Знання етичних, соціологічних і професійних аспектів юридичного перекладу. Уміння перекладати юридичні документи залежно від форми, що вимагають (докази в суді, довідка для залучених сторін, юридичні акти відповідно до вимог цільової країни). Знання основних характеристик і принципів нотаріально засвідчених перекладів. Уміння оформляти офіційне підтвердження нотаріально засвідчених перекладів.
Інструментальна	Володіти навичками роботи з документами в галузі загального юридичного перекладу та вузькогалузевого юридичного перекладу, як-от: кримінальне право, сімейне право, цивільне право тощо. Знання основних друкованих та онлайн-джерел юридичної термінології і фразеології. Знання й уміння користуватися основними зібраннями паралельних перекладених юридичних документів (корпорами «Eurolex», «Acquis» та ін.).
Стратегічна	Здатність ефективно розв'язувати специфічні проблеми іспано-англійського юридичного перекладу. Володіння найбільш ефективними стратегіями юридичного перекладу.

Джерело: (Jimenez-Crespo, 2014).

Згідно з таблицею, для формування й розвитку професійної компетентності перекладача в галузі юриспруденції в Університеті штату Нью-Джерсі в Рутгерсі застосовують модель професійної компетентності перекладача, розроблену РАСТЕ.

Поряд із сертифікатними програмами для судових перекладачів та перекладачів у галузі юриспруденції популярними є *сертифікатні програми для медичних перекладачів*. Програми такого типу готують студентів виконувати медичний переклад. Для вступу на програму треба мати сертифікат про закінчення середньої школи. Програма триває два роки. У процесі навчання студенти розвивають навички усного перекладу, опановують основи медичних процедур й особливості організації та функціонування лікарень, інших медичних закладів. Найчастіше програми вимагають знання англійської та іспанської або китайської мов. Програми представлені в багатьох громадських коледжах США, мають мінімальні вимоги до вступу. Деякі коледжі регламентують складання усного або письмового іспиту, що перевіряє рівень володіння мовами. До

навчальних курсів програми належать: *«Етика в галузі медицини»*, *«Основи усного перекладу»*, *«Медичні стандарти»*, *«Медична термінологія»*, *«Усний та письмовий переклад»*, *«Медична термінологія: анатомія, хвороби, діагнози і прогнозування подальшого перебігу хвороби»*. Медичні перекладачі допомагають спілкуватися пацієнтам, які не володіють англійською мовою, із працівниками медичного закладу або системи охорони здоров'я.

В умовах динамічного розвитку сучасного інформаційного суспільства важливе місце в США посідають програми підготовки перекладачів-локалізаторів. Існує велика кількість *сертифікатних програм для отримання диплома в галузі локалізації*. Зазвичай, такі програми короткотривалі, сягають до двох років і пропонують для вивчення курси: *«Програмне забезпечення та локалізація веб-сайтів для перекладачів»*, *«Вступ до цифрових медіа: текстове, голосове та відеосубтитрування»*, *«Локалізація і переклад цифрових медіа»* тощо.

Велику частину сертифікатних програм становлять *програми навчання перекладачів із жестової мови*, розроблені для осіб із порушеннями слуху й зору, які бажають стати перекладачами. Для вступу на програми необхідно мати сертифікат про закінчення середньої школи або ступінь асоціата, бакалавра чи магістра, залежно від рівня програми. Програми такого зразка передбачають опанування низки дисциплін: *«Етика усного перекладу»*, *«Культура глухонімих»*, *«Американська жестова мова»*, *«Лінгвістика американської жестової мови»*, *«Розмовна жестова мова»*, *«Література для глухих»*, *«Транслітерація»*. Студенти також навчаються перекладати для осіб із порушенням слуху діалоги, ідіоми, музичні твори тощо. Комунікативні здібності розвиваються завдяки аудіюванню, аналізу текстів, умінню перефразовувати, оцінювати підготовлений переклад. Досвід перекладання опановують упродовж перекладацької практики в медичних закладах, юридичних установах, релігійних установах. Деякі програми, крім вивчення зазначених курсів, містять також дисципліни, які представляють знання з психології розвитку дитини, щоб надалі випускники могли працювати вчителями для дітей із порушенням слуху. Програмою

обов'язково передбачене проходження перекладацької практики. Випускники цих програм підготовлені для роботи усними перекладачами з англійської мови та американської жестової мови в школах, медичних закладах, державних установах, університетах. Крім здобуття формальної освіти, отримання сертифіката після навчання за сертифікатною програмою, перекладачі жестової мови часто проходять сертифікацію, яка є необхідною умовою для працевлаштування в певних державних установах, медичних закладах і судах.

Форма навчання на сертифікатних програмах для перекладачів може бути традиційною очною, а також он-лайн і гібридною. Гібридна форма передбачає, що поряд із навчанням он-лайн студенти повинні пройти перекладацьку практику або ж відвідати певну кількість очних курсів у навчальному закладі, який пропонує програму. Наприклад, сертифікатні програми для усних перекладачів є гібридними. Вони частково представлені он-лайн, тому що усний переклад вимагає комунікації в реальному часі. Навчання он-лайн або за гібридною формою – це спосіб здобути освіту чи додаткову кваліфікацію в США в зручний час та з меншими фінансовими витратами.

Сертифікатні програми підготовки перекладачів у США – органічний елемент системи підготовки перекладачів, іноді вони навіть можуть бути прирівняні до магістерського ступеня. Так, в Університеті Вейк Форест існує кілька сертифікатних програм різного рівня: для тих, хто завершив навчання на бакалавраті, та для тих, хто вже отримав ступінь магістра. Для вибору студентів розроблено постбакалаврську сертифікатну програму з перекладознавства (усний переклад), постбакалаврську сертифікатну програму з перекладознавства (письмовий переклад), постбакалаврську сертифікатну програму з аудіовізуального усного й письмового перекладу, постбакалаврську сертифікатну програму з надання міжкультурних послуг у сфері охорони здоров'я та постмагістерську сертифікатну програму з письмового й усного перекладу. Усі програми охоплюють по 15 кредитів навчального часу (див. табл. К. 11 додатка К). Розподіл курсів у сертифікатних програмах відрізняється від

розподілу в магістерських програмах, оскільки обов'язкові курси суттєво переважають над вибірковими (див. рис. 4.9).

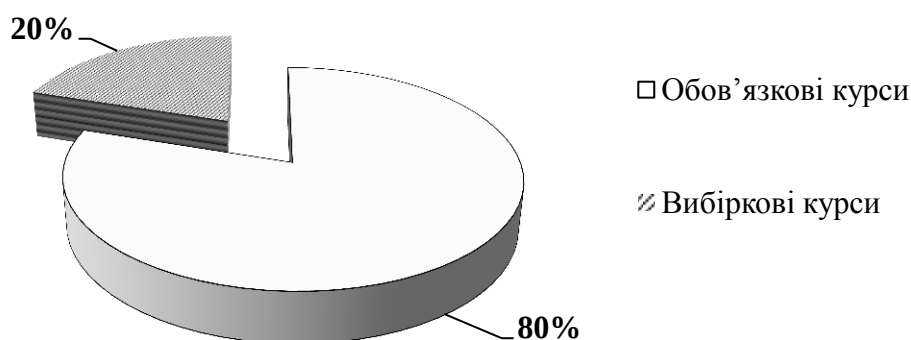

Рис. 4.9. Розподіл курсів у курикулумі сертифікатних програм підготовки перекладачів в Університеті Вейк Форест

Джерело: опрацьоване автором.

Он-лайн навчання в системі підготовки перекладачів США – поширена й популярна форма навчання. Вступ на онлайн-програму для усних і письмових перекладачів вимагає від абітурієнтів досконалого знання англійської та іноземної (найчастіше іспанської) мов. Майбутні студенти спочатку повинні подати заяву, резюме, лист-обґрунтування вступу на програму, оплатити внесок за розгляд заяви та скласти тест із перекладу. Іноді кандидати на навчання за онлайн-програмою також проходять інтерв'ю он-лайн. Серед вимог щодо вступу на деякі сертифікатні онлайн-програми потрібно мати ступінь бакалавра. Бакалаврські програми для навчання перекладачів он-лайн у країні представлені незначною кількістю, оскільки більшість їх розроблена для очної форми навчання. Водночас існують неакредитовані установи, які пропонують бакалаврські програми з навчання перекладу он-лайн. Більш популярними є *сертифікатні онлайн-програми з письмового перекладу для випускників бакалаврських програм*, що володіють різними мовами. Онлайн-програми з письмового перекладу спрямовані на вироблення в студентів необхідних комунікативних навичок і навичок перекладу письмових документів з іноземної мови англійською або ж навпаки. Сертифікатні програми он-лайн для письмових перекладачів зосереджені на одній мовній парі, зазвичай, це англійська та

іспанська або ж англійська й арабська, хоч можуть бути програми, що не обмежені цими мовами. Варто також зазначити, що більшість програм із навчанням он-лайн є сертифікатними, а не ступеневими.

Для онлайн-навчання студенти використовують спеціальні онлайн-платформи, де відбувається постійне спілкування викладачів і студентів, а також проводять тематичні дискусії (системи управління курсами або системи управління навчанням («Moodle», «Blackboard»)). На цих платформах розміщено навчальні матеріали, до яких студенти мають вільний доступ. Студенти можуть самостійно ухвалювати рішення про те, скільки часу вони хочуть витратити для засвоєння програми, проте професори все ж окреслюють дедлайни для виконання певної категорії завдань. Навчальні матеріали програми охоплюють як навчальні ресурси он-лайн, так і паперові підручники. Кожен студент також повинен мати необхідне технічне й програмне забезпечення, зокрема програми-редактори («Adobe Reader», «Flash Player»), доступ до інтернету, програми-браузери; операційна система комп'ютера має підтримувати об'єктно-орієнтовану мову програмування «Java». Із вимогами щодо технічного й програмного забезпечення майбутніх студентів ознайомлюють ще на етапі вступу на програму.

Основні курси програми спрямовані на вивчення особливостей перекладу з аркуша, теорії та практики письмового перекладу, специфіки використання комп'ютера й комп'ютерного програмного забезпечення в процесі письмового перекладу (див. Додаток Н). Крім того, програма може регламентувати навчальну перекладацьку практику. У межах програми студенти мають змогу брати участь у реальних перекладацьких проектах. Для завершення програми необхідно опанувати 6 – 10 курсів. Студенти повинні обрати з-поміж запропонованих ті, які відповідають меті їхньої майбутньої кар'єри. Серед курсів наявні такі: «Комерційний переклад», «Юридичний переклад», «Медичний переклад», «Переклад субтитрів», «Переклад сайтів», а також дисципліни, присвячені перекладу з використанням комп'ютерних технологій. Сертифікатна онлайн-програма з перекладу зазвичай не кредитна. Випускники цієї програми

згодом можуть звернутися для підтвердження своєї кваліфікації до професійних асоціацій перекладачів.

У переліку онлайн-програм для навчання перекладачів переважають програми навчання письмових перекладачів і спеціалізованих медичних або судових письмових перекладачів. Навчаючись за такими програмами, студенти набувають навичок порівняльного аналізу текстів робочими мовами, редагування й організації перекладацького процесу. Зокрема, програми навчання письмових перекладачів у медичній галузі охоплюють різноманітні курси з галузевого перекладу (див. Додаток Н). У зв'язку з тим, що найпоширенішою мовою після англійської в США є іспанська, більшість онлайн-програм передбачає вивчення курсу англійсько-іспанського письмового перекладу. Цей курс зосереджений на інтенсивному навчанні студентів письмового мовлення іспанською мовою та правильного вживання граматики й лексики.

Сертифікатні програми, зазвичай, завершуються протягом шести місяців або тривають кілька років, залежно від рівня й вимог програми. Для отримання сертифіката після завершення онлайн-програми студенти виконують завдання он-лайн, беруть участь в онлайн-дискусіях та виконують переклади текстів, які їм надсилають викладачі.

Наприклад, Університет Ріо-Гранде-Валлей у штаті Техас надає освітні послуги підготовки магістрів гуманітарних наук з усного та письмового перекладу (іспанська мова) он-лайн. Основними вимогами вступу на зазначену ступеневу онлайн-програму є:

- 1) заповнення аплікаційної форми он-лайн;
- 2) наявність ступеня бакалавра;
- 3) середній бал атестата про закінчену середню освіту, не нижчий, ніж 3.0;
- 4) витяги з попередніх дипломів;
- 5) проходження співбесіди (особисто або он-лайн);
- 6) три рекомендаційні листи з попереднього навчального закладу;

7) результати тесту «GRE» (стандартизованого тесту для вступу до аспірантури, магістратури або на інший післядипломний курс в університетах, у

коледжах США): вербальний тест – не менше ніж 146, аналітичне письмо – не менше ніж 4.0; результати тесту чинні протягом 5 років;

8) есе іспанською мовою;

9) виконання адекватного перекладу офіційного документа з англійської мови на іспанську та навпаки.

Курикулум програми представлено в табл. 4.11.

Таблиця 4.11

**Курикулум для підготовки магістрів гуманітарних наук з усного та письмового перекладу в Університеті Ріо-Гранде-Валлей у штаті Техас
(форма навчання – он-лайн)**

Обов'язкові курси	15
TRSP/SPAN 6340: Теорія письмового перекладу	3
TRSP/SPAN 6342: Воркшоп із письмового перекладу (напрямок перекладу: з іспанської мови на англійську)	3
TRSP/SPAN 6343: Воркшоп із письмового перекладу (напрямок перекладу: з англійської мови на іспанську)	3
INTG 6376: Усний послідовний переклад	3
Будь-який курс з усного перекладу на вибір студента	3
Курси вибору навчального закладу	12
INTG 6377: Синхронний переклад	3
INTG 6378: Судовий усний переклад	3
INTG 6379: Практика усного перекладу	3
INTG 6380: Усний медичний переклад і термінологія	3
TRSP/SPAN: 6344: Письмовий переклад юридичних текстів	3
TRSP/SPAN: 6345: Різновиди й техніки письмового перекладу	3
TRSP/SPAN: 6346: Письмовий переклад у галузях бізнесу та фінансів	3
TRSP/SPAN: 6347: Перекладацькі технології	3
TRSP/SPAN: 6348: Аудіовізуальний письмовий переклад	3
Курси самостійного вибору студентів	6
Випускна робота	3
TRSP/SPAN 6395: Письмовий переклад / Наукове дослідження	3
Загальна кількість годин, необхідних для здобуття освітнього ступеня	36

Джерело: («The university of Texas Rio Grande Valley Spanish Translation and Interpreting (MA)», 2017).

Обсяг програми становить 36 кредитів. Навчання триває 1 – 2 роки, як і для програм підготовки магістрів денної форми навчання. Випускна робота може бути виконана у вигляді дослідження або перекладацького проекту, мати теоретичне чи практичне значення, містити емпіричне дослідження, герменевтичний або лінгвістичний аналіз. Замість випускної роботи студент також може самостійно виконати переклад художнього, академічного або технічного тексту.

Аналіз системи підготовки перекладачів у США дає змогу зробити певні висновки. Навчання перекладачів розпочинається на рівні підготовки асоціатів, продовжується на бакалавраті, після завершення якого всі, хто бажає продовжити освіту та здобути кваліфікацію перекладача, можуть обрати магістерську або докторську програми. Кожен університет у США має повну самостійність у складанні курикулумів для перекладачів та свободу введення до них низки курсів. Найвищий ступінь в американській освіті – докторський. На відміну від магістерських програм, докторських програм у галузі перекладу в США менше. Для вступу на кожну із зазначених ступеневих програм абітурієнти повинні відповідати певним вимогам. Основний перелік вступних вимог відповідно до кожної ступеневої програми відображено в табл. 4.12.

Таблиця 4.12

**Вступні вимоги освітніх програм
професійної підготовки перекладачів у США**

Вступні вимоги програми підготовки	Тривалість програми	Вартість програми, дол. США	Кількість кредитів (юнітів)
<i>Асоціат</i>			
Сертифікат про закінчену середню освіту.	2 роки	У межах 8 000 – 15 000	60 кредитів
Вступний іспит з іноземної мови.			
Вступний іспит із галузі, у якій буде спеціалізуватися перекладач.			
<i>Бакалавр</i>			
Сертифікат про закінчення середньої школи або документ, що підтверджує закінчення середньої школи, наприклад, результати тесту «GED» (англ. «General Education Development»). Іноді від абітурієнтів вимагають подати сертифікати про середній бал за певні тести: «SAT; ACT; GRE».	3 – 4 роки	У межах 40 000 – 60 000	120 кредитів

Серед вимог до вступу й такі: написане есе та рекомендації від шкільних учителів, інформація про власні досягнення або хобі.			
Магістр			
Наявність ступеня бакалавра.	2 і більше років	У межах 50 000	32 – 36 кредитів
Мінімальний середній бал оцінок («GPA») бакалаврату 3.0.			
Заповнена аплікаційна форма.			
Офіційні документи про попередню освіту.			
Досконале знання іноземної мови.			
Зразки перекладів із коментарем (у межах 10 – 15 с.).			
Результати тестів «GRE».			
Два або три рекомендаційні листи.			
Доктор філософії			
Середній бал оцінок за період навчання в магістратурі – 3,0 – 3,5.	4 і більше років	У межах 50 000	60 кредитів
Три позитивні рекомендації.			
Лист-обґрунтування.			
Проект майбутньої дослідницької роботи (7 – 10 с.).			
Підтвердження компетентності в перекладі: портфоліо, зразки перекладів, записи перекладів, сертифікати.			
Вступні іспити (додаткові вимоги програм у різних університетах).			

Джерело: систематизоване автором.

Кредитне навчальне навантаження залежить від типу ступеневої освітньої (професійної та наукової) програми. Обсяг освітніх програм для здобуття ступеня асоціата становить 60 кредитів і більше, бакалавра – 120 кредитів, магістра – 32 кредити й більше, доктора філософії – 30 кредитів і більше. Сертифікатні програми мають різний обсяг, тривалість та форми навчання.

Структура курикулуму для професійної підготовки перекладачів у США містить такі основні компоненти: обов'язкові й вибіркові курси, практика, випускна робота, науково-дослідницька робота та стажування.

Розподіл і перелік обов'язкових та вибіркових курсів залежать від галузі наук, у якій майбутній перекладач здобуває ступінь (прикладні науки («applied science»), гуманітарні науки («arts»), природничі науки («science»), філософські науки («philosophy»), образотворче мистецтво («fine arts»)).

Курикулуми ступеневих освітніх програм підготовки асоціата й бакалавра професійно та практично орієнтовані. Блок обов'язкових курсів передбачає вивчення гуманітарних, природничих, поведінкових, математичних і прикладних наук, професійно орієнтованих дисциплін, практику й виконання випускної роботи у вигляді перекладацького проекту. Блок вибірових курсів представлений переліком спецкурсів із галузевого перекладу.

У структурі курикулумів магістерських освітніх професійно орієнтованих програм переважають обов'язкові курси перекладознавчого й мовознавчого характеру, а вибірові дисципліни становлять набір спецкурсів галузевого перекладу. У програмах заплановане проходження студентами перекладацької практики, обсяг якої в середньому дорівнює 2-3 кредитам, викладацької практики (1 кредит) та стажування за кордоном (3-7 кредитів залежно від тривалості стажування). Випускну роботу виконують у вигляді перекладацького проекту, дисертації або магістерської дипломної роботи, що становить 3-4 кредити.

Курикулум магістерських освітніх наукових програм сфокусований на теоретичній підготовці у галузях перекладознавства, лінгвістики, літературознавства та науково-дослідницькій роботі, передбачає проведення наукового дослідження й написання дисертаційної роботи. Для літературних перекладачів випускна робота може бути подана у вигляді перекладів збірок віршів, есе, коротких оповідань, романів, п'єс.

Курикулум програми підготовки докторів філософії в галузі перекладознавства побудований так, що половину навчального навантаження становить наукове дослідження (50 %), а обов'язкові й вибірові курси сягають 40 % та 10 % від загального навчального часу програми відповідно. Докторські програми вимагають дослідження в таких галузях: порівняльна література, художній переклад, аналіз тексту й культурознавство, переклад за допомогою комп'ютера, локалізація тощо. Дисертаційні роботи здобувачів ступеня доктора філософії в галузі перекладознавства мають глибинний науково-дослідницький

характер і можуть стосуватися як окремих проблем перекладознавства, так і особливостей художнього перекладу.

Неперервність освіти перекладачів у США забезпечена наявністю низки сертифікатних програм, які пропонують навчання видів перекладу в різних галузях. У країні існує велика кількість сертифікатних програм різного рівня: постбакалаврські програми та самостійні сертифікатні програми, що не вимагають попередньої освіти на бакалаврському або на магістерському рівнях. Такі програми пропонують здебільшого поглиблене вивчення галузевого перекладу. Популярними є онлайн-програми для перекладачів-практиків або для тих, хто знає мови й бажає опанувати фах у галузі перекладу. Програми для отримання сертифіката з перекладу спрямовані на вивчення галузевого перекладу в таких галузях, як медицина, інформаційні технології, фінанси і юриспруденція. На підставі аналізу відсоткового співвідношення курсів у курикулах сертифікатних програм з'ясовано, що переважають вибіркові курси, а набір обов'язкових курсів не передбачає загальнотеоретичної підготовки й вивчення курсів соціально-економічного чи природничого характеру. Курикулуми є професійно орієнтованими, регламентують проходження перекладацької практики, зазвичай, у державних, судових, медичних, освітніх установах.

Отже, побудова курикулумів для професійної підготовки перекладачів у межах ступеневих і сертифікатних програм передбачає поєднання фундаментальної та спеціальної підготовки. Курикулум об'єднує в цілісну систему всі етапи ухвалення рішень, управління й моніторингу, що повинні супроводжувати безперервний і динамічний процес планування, розроблення, упровадження, оцінювання та перегляду всіх складників процесу навчання майбутніх перекладачів. Формування курикулуму для професійної підготовки перекладачів у США – надзвичайно відповідальний елемент, що прогнозує залучення широкого кола стейкхолдерів. У процесі розроблення курикулуму до уваги беруть запити суспільства й вимоги ринку праці до сучасних перекладачів,

постійно моніторять відповідність змісту курикулуму реаліям майбутньої професійної діяльності випускників.

4.3. Методичний інструментарій професійної підготовки перекладачів

Наразі в США запропонована численна кількість програм підготовки перекладачів на різних рівнях, про що зазначено вище. З огляду на широке різноманіття програм й автономію освітніх закладів і викладачів у виборі підходів, форм, методів, методик та технологій навчання, у країні немає єдиного стандарту навчання перекладачів. Проблему особливостей ефективного навчання майбутніх фахівців у сфері перекладу найчастіше аналізують і розв'язують на рівні штатів, обов'язково зважаючи на потреби штату та внутрішній і зовнішній ринок праці. Постійне оновлення інформаційних та комп'ютерних технологій також безпосередньо впливає на зміни в професійній підготовці перекладачів. Тенденція до поєднання широкого спектру функціональних обов'язків перекладачів-практиків спричинює появу короткотривалих програм підготовки перекладачів, що зорієнтовані на розвиток нових професійних навичок і часто мають вузькогалузеву спрямованість. Орієнтація програм підготовки перекладачів на вузькоспеціалізовані галузі помітна в усіх штатах країни. Кількість кредитів, підхід (із вступним курсом із тематичної галузі та без нього), профіль викладачів (професійних перекладачів, експертів із галузі, професорсько-викладацького складу) впливають на види навчальної діяльності (від простих вправ із термінології до практичних семінарів із редагування літературних перекладів), що можуть бути обов'язковими або вибірковими.

Аналіз дидактичних засад професійної підготовки перекладачів у США засвідчив, що в американських освітніх закладах акцентовано увагу на розвитку в майбутніх перекладачів навичок передання інформації й рефлексивного потенціалу, необхідних для належного виконання завдань перекладу. З іншого боку, студенти не обов'язково є однорідною групою: їхня мотивація,

кваліфікація, стиль навчання, знання й очікування можуть відрізнятися. Тому вони вимагають великого різноманіття засобів, методів і підходів, незалежно від виду перекладу. Найбільш значущим у всіх програмах професійної підготовки перекладачів вважають чіткий орієнтир на результати, тобто перекладацьку компетентність потрібно набувати й розвивати в різних типах і формах навчальної діяльності, що запропоновані студентам. Виокремлюють кілька типів такої навчальної діяльності. Увагу привертають насамперед види навчальної діяльності, спрямованої на процес перекладу, результатом якої є пізнавальний моніторинг. Ідеться про такі види:

- види діяльності, які допомагають студентам зрозуміти власне ставлення до фаху перекладача та усвідомити себе як перекладачів (Stefanink & Bălăcescu, 2009);

- діяльність, що мотивує студентів; інтуїція студентів, виражена в думках і творчості, допомагає засвоювати матеріал та навіть зменшує тривогу, пов'язану з навчанням (Kusssmaul, 1995);

- діяльність, яка допомагає студентам усвідомити важливість розуміння тексту через вдумливе читання; перекладачі – не звичайні читачі, які шукають інформацію або читають для задоволення, вони відчують натяки, подвійні значення, конотації, полісемантику тощо;

- діяльність, що сприяє студентам у подоланні перекладацьких труднощів; студенти повинні розуміти, що порушена проблема вимагає з'ясування сутності, пошуку варіантів її розв'язання;

- діяльність, спрямована на миттєве засвоєння знань, умінь їх використовувати (як шукати джерела й ресурси; як ознайомитися з новою інформацією; як оцінити інформацію, наявну в інтернеті) (González Davies, 2004, p. 152–167; Gile, 2009, p. 129–156).

Усі ці види діяльності можуть бути структуровані відповідно до послідовної моделі перекладу, що складається з двох фаз (розуміння + повторне формулювання інформації) (Gilè, 2009, p. 101–128) або з більш складної послідовності завдань та операцій (попередній переклад + пошук інформації +

передання + читання для перевірки + редагування + перевірка правильності перекладу) (Gouadec, 2007, р. 13–27). За допомогою такої спрямованої на процес перекладу діяльності студенти розвивають свої здібності до рефлексивної поведінки, яка згодом стане професійною звичкою.

У процесі навчальної діяльності, скерованої на процес перекладу, студентів заохочують до участі в дискусії під час семінарських і практичних занять. Семінарські та практичні заняття – найбільш поширені форми організації навчальної діяльності, що передбачають взаємодію всіх учасників навчального процесу в аудиторії. Варто наголосити, що на рівні магістратури (і старших курсів бакалаврату) такі форми організації навчальної діяльності не мають альтернативи. Саме під час практичних і семінарських занять студентів спонукають до дискусій із проблемних питань перекладу. Дискусії особливо важливі під час виконання студентами перекладацьких проектів в аудиторії. Загалом *метод дискусій* – це інтерактивний метод навчання, що прогнозує двобічний зв'язок між викладачем і студентами або безпосередньо між студентами. Крім того, обговорення дає студентам змогу правильно розуміти почуте та обмінюватися ідеями. Успішність процесу обговорення забезпечує кваліфікований викладач (інструктор), який може ефективно ініціювати обговорення й керувати ним (Gabr, 2001). Дискусії мають низку позитивних характеристик. По-перше, вони стимулюють засвоєння студентами навичок пошуку й обстоювання знайденої ними «істини», а не заучування «готових істин», проголошених викладачами. По-друге, викладачі вже не можуть виконувати роль «глашатаїв істини» (до того ж знайдених не ними), вони самі стають учасниками дискусій, хоч і володіють специфічними функціями контролю над збереженням тематичного спрямування й мінімального теоретичного змісту. По-третє, підготовка до дискусій вимагає від студентів і викладачів опрацювання певного пласту сучасної літератури з обговорюваних проблем, а не заучування кимось затвердженого канону, яким завжди слугують підручники, що за своєю суттю суперечить вільній творчій дискусії (Замулин, 2004).

Широке застосування *методу ситуативного навчання* перекладачів у США впливає на те, що акцент навчання зміщений на аналіз перекладу як замовлення. Для цього студентам пропонують відповісти на запитання: «Хто замовник, для кого, навіщо, коли, чому потрібен переклад?» та проаналізувати відповіді. В описуваному випадку йдеться про *моделювання й занурення* в процесі навчання. Моделювання має на меті допомогти студентам зрозуміти важливість призначення перекладу, з'ясувати цільових реципієнтів і дотримуватися термінів та вимог до якості (Gouadec, 2005, p. 33–108). Метод моделювання може бути застосований у будь-яких групах. Він змушує студентів мислити про те, хто, що, як і коли робитиме, вирішувати, як саме розподілити роботу між членами команди, що виконують переклад, керувати часом, прогнозувати наслідки використання електронних засобів у своїх рішеннях, оскільки роботу можна виконати як в аудиторії, так і дистанційно. Спільні переклади виконують для того, щоб успішно розв'язати навчальне завдання, разом подолати перекладацькі труднощі, зібрати та проаналізувати інформацію (González Davies, 2004, p. 216–224).

Інший дієвий метод навчання перекладачів, що практикують у США, – це *занурення*. Під зануренням розуміють навчання, за якого студенти перебувають або в оточенні цільової культури, або в професійному середовищі. В обох випадках вони протиставляють те, чого вже навчилися, тому, чого вчить їх нова ситуація. Занурення передбачає поєднання безлічі культур і мов в одній групі, що є результатом студентської мобільності. Завдяки програмам мобільності й можливостям навчання за кордоном, студенти-перекладачі в США можуть підвищити рівень володіння іноземною мовою, досягти глибокого розуміння культури країни, у якій перебувають, випробувати нові методи навчання, побачити рідну країну з іншого боку, опанувати нові курси, зміцнити мотивацію до навчання, розвинути більшу впевненість у собі, відчувати свою відповідальність за організацію власного навчання тощо (Kelly, 2008).

Ситуативне навчання – невід'ємний елемент підготовки усних перекладачів у США. Усний перекладач часто спілкується з іншими людьми,

зокрема тоді, коли йдеться про соціальний переклад, тому він повинен бути підготовлений до того, щоб постійно відчувати ситуацію, у якій перебуває. Особливу роль відіграє те, що мовець звертається не до перекладача, а до іншого співрозмовника чи до аудиторії. Переклад конференції відбувається в реальній комунікативній ситуації, усе проходить у реальному часі в присутності людей. Із погляду американської педагогічної думки, майбутній перекладач повинен навчатися в реальних змодельованих ситуаціях. При цьому студентові варто звертати увагу на власну позицію стосовно тих, чиє мовлення він перекладає, та стежити за позиціями всіх учасників комунікації. Під час навчання студентам пропонують максимально наближені до реальних ситуації, у яких вони повинні перекладати (Bednar et al., 1992, p. 25). У ході опанування усного перекладу практикують використання відеозаписів конференцій для синхронного або для послідовного перекладу учасників цих конференцій.

У процесі підготовки майбутніх перекладачів ситуативне навчання передбачає, що замість фокусування на формальних і функціональних відповідниках для окремих слів або словосполучень, викладач пропонує виконувати переклад цілого тексту, що містить реальну або спеціально дібрану інформацію, а також ознайомлює з вимогами до такого перекладу, зазначає, за яких обставин і для кого необхідно зробити цей переклад (Kiraly, 1997a, p. 148). Виконуючи такі вправи, студенти набувають досвіду, необхідного в майбутньому професійному житті.

Дослідниця особливостей підготовки перекладачів Д. Гоффман (1997) розрізняє чотири типи досвіду студента-перекладача, що сприяє набуттю професійної компетентності: *особистий*, *керований*, *вироблений* та *опосередкований*. Формати навчання спрямовані на розвиток різних видів досвіду. *Особистий досвід* здобувають на робочому місці, він є еквівалентом навчання на роботі в процесі її виконання (Hoffman, 1997, p. 199). *Керований досвід* прогнозує навчання один на один, переважно через навчання на робочому місці та в певній галузі (переклад конференцій, у суді або в лікарні), дає змогу спостерігати за тим, як виконують роботу, оцінювати, моделювати, скеровувати

мотивацію й формувати ставлення, долати тривогу, розвивати професійну особистість. Прикладом такого досвіду слугує структурована, керована практика (Hoffman, 1997, р. 199).

На відміну від зазначених видів досвіду, *набутий досвід* – це той, який студенти здобувають в аудиторії під час навчання. Щоб сформувати такий досвід, студента занурюють у складні симульовані робочі ситуації, пропонуючи йому не щоденні, а нові важливі завдання, які вимагають неординарних рішень і не можуть бути запрограмованими. Цей підхід до навчання означає створення такого навчального середовища, яке допомагає студентам розвинути навички сприйняття та власного оцінювання робочої ситуації (Hoffman, 1997, р. 200).

Опосередкований досвід – це ознайомлення студентів із досвідом професійних перекладачів, отже, навчання через пізнання чужого досвіду. Зазвичай, викладачі, які водночас є і перекладачами-практиками, діляться своїм досвідом та пропонують студентам проаналізувати ситуації, що траплялися з ними особисто або гіпотетично можуть статися в професійному житті перекладача.

Американські дослідники стверджують, що виконання під час професійної підготовки перекладачів таких видів навчальної діяльності, які сприяють набуттю всіх видів досвіду, позитивно впливає на розвиток професійної особистості перекладача, формує нові знання про особливості обраної професії, вчить адекватно діяти відповідно до обставин професійних ситуацій. Серед поширених форм організації навчальної діяльності виокремлюють: практичні заняття, під час яких студенти аналізують ситуації, перекладацьку практику й стажування. Синтез навчальних видів діяльності, що сприяють набуттю всіх видів досвіду, та цілей навчання – характерна риса архітектури курикулумів в освітніх закладах США.

Надзвичайно популярним інтерактивним методом навчання перекладачів у США є *рольова гра*. Дослідження засвідчили, що цей метод використаний у 62 % програм підготовки перекладачів (Harris & DeSimone, 1994, р. 151). Гра надає студентові змогу самопізнання й навчання. Рольові ігри є «корисними для того,

щоб студенти навчилися застосувати вивчений матеріал і набуті знання та навички в різних ситуаціях» (Charney & Conway, 1998, p. 161). Ще більше користі, зазвичай, має обговорення такої діяльності, коли студенти й викладачі можуть висловити свою думку про учасників гри. Із погляду організації навчального процесу, превалювання інтерактивних форм роботи під час підготовки перекладачів у США вимагає збільшення обсягів самостійної роботи студентів над аудиторною. Така зміна пропорцій між самостійною й аудиторною роботою вможлиблює гарні результати завдяки високій мотивації студентів, що стимулюють їхньою академічною свободою (Замулин, 2004).

Описані методи широко застосовують у процесі морально-етичного виховання й навчання майбутніх перекладачів. Оскільки професія перекладача (особливо усного) передбачає постійну взаємодію з людьми, то знання етики, моральних норм і правил професійної поведінки в мультикультурному та мультинаціональному суспільстві США посідає чільне місце в системі підготовки перекладачів. У педагогіці навчання перекладачів навіть існує спеціальний термін – «етичний фітнес» (англ. «ethical fitness»). Проаналізувавши праці Р. Кіддера (Kidder, 1995, p. 57), доходимо висновку, що *етичний фітнес* – це здатність перекладача реагувати на ситуації в процесі виконання професійної діяльності, зважаючи на принципи суспільної моралі, розрізняти правильне й неправильне, уміти швидко та максимально правильно розв’язувати проблеми, обирати стратегії поведінки.

Щоб розвинути в студентів правильні стратегії етичної поведінки, під час навчання американські педагоги звертають увагу на важливість людських цінностей, розвивають у студентів уміння усвідомлювати свою роль у ході комунікації з іншими людьми, ухвалювати рішення, що не суперечать етиці та моральним принципам суспільства, критично оцінювати й аналізувати поведінку учасників процесу комунікації в певних ситуаціях. Модель етичного фітнесу перекладача відображено на рис. 4.10.

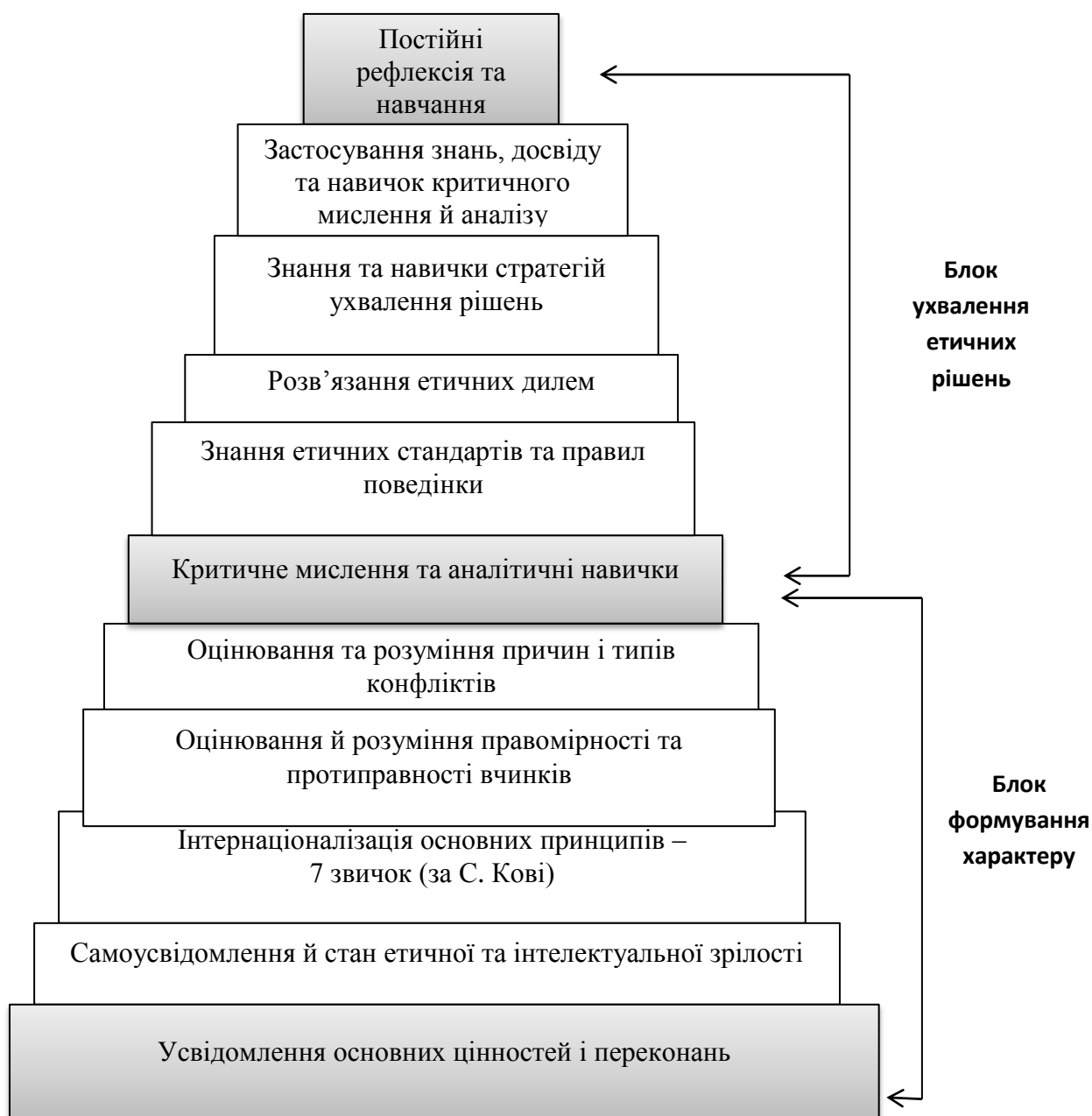

Рис. 4.10. Етичний фітнес перекладача

Джерело: (Stewart & Witter-Merithew, 2015).

На рисунку представлено два основні блоки моделі етичного фітнесу перекладача, де виокремлені три основні складники, необхідні для ухвалення етичних рішень: усвідомлення цінностей; критичне мислення й аналітичні навички; постійна рефлексія та навчання. Базовим елементом моделі є усвідомлення перекладачем суспільних моральних цінностей і переконань, що розуміють як процес, за якого студенти починають розмежовувати особисті й суспільні моральні цінності та переконання, аналізують вплив системи цінностей на різні життєві й професійні ситуації. Саме це усвідомлення цінностей і

переконань допомагає студентам у майбутньому обирати етичні рішення в професійних ситуаціях. Критичне мислення, аналітичні навички та здатність до саморефлексії й навчання – необхідні характеристики перекладача, що вможливають виконання операційного блоку ухвалення етичних рішень. Для формування й розвитку згаданих характеристик перекладача запропоновано низку методів.

Серед ефективних методів набуття етичного фітнесу виокремлюють метод *ведення журналу*. Студенти протягом навчання ведуть журнал, де вони роблять записи про важливі моменти в житті та досвід, який вони отримали, переживаючи ті чи ті ситуації. Викладачі пропонують студентам запитання й ситуації, щоб вони могли продумати свої відповіді та описати їх у журналі. Обмін думками й записами із журналів під час навчання дає студентам змогу розвинути відчуття довіри, саморефлексії та здатності сприймати ризики, виробляти вміння оцінювати важливість приватності, вразливості й конфіденційності.

Формувати й розвивати екстралінгвальну, стратегічну та соціальну субкомпетентності професійної компетентності перекладача в процесі його підготовки покликаний метод *«культурного асимілятора»* (англ. «culture assimilator»). Цей метод розроблено в 60 роки ХХ століття американськими психологами з Університету Іллінойс на чолі з Г. Тріандісом. Метод культурного асимілятора має на меті навчити перекладачів бачити ситуації, що виникають у ході спілкування з представниками інших культур, розуміти їхнє світосприйняття та уникати міжкультурних непорозумінь. «Культурні асимілятори» – це стислі описи конфліктних ситуацій (інцидентів) (англ. «critical incidents»), що виникають у процесі взаємодії представників різних культур. В описах культурних інцидентів відтворена проблема культурної адаптації або культурних відмінностей між представниками різних культур. Для розв’язання кожного культурного інциденту студентам пропонують чотири варіанти відповідей, які описують можливі стилі поведінки перекладача. Кожна відповідь

має коментар стосовно правильності обраної стратегії поведінки в культурному інциденті.

Застосування методу культурного асимілятора також сприяє формуванню в студентів-перекладачів власної ціннісної оцінки подій, розуміння правомірності та протиправності діянь тощо. Плідним джерелом для розгляду й розв'язання етичних питань є інтернет, преса, документальні фільми. Студенти обирають приклади етичних конфліктів та обговорюють їх, висловлюючи свої погляди на проблему, і так розвивають здатність усебічно аналізувати складну ситуацію. На цьому етапі студенти вдосконалюють здатність аналізувати етичні проблеми за допомогою різних підходів і з урахуванням різних поглядів. Студенти навчаються виокремлювати етичні проблеми, критично осмислювати різні варіанти їх розв'язати, обирати спосіб дій і давати відповідь на запитання, чому їхні рішення є найкращими, можливими в тій чи в тій ситуації. Водночас студенти вивчають кодекс професійної поведінки перекладача й намагаються дотримуватися його під час моделювання реальних ситуацій перекладу на заняттях.

Активне використання набутих знань під час вивчення етичних проблем у суспільстві та правил поведінки перекладача в ході професійної діяльності відбувається в процесі реалізації такої форми організації навчальної діяльності перекладачів, як *командні дебати*. Студентів розподіляють на команди, які беруть участь у дебатах, висловлюючи аргументи й контраргументи з дискусійних питань на різну тематику. У процесі дебатів студенти вчаться висловлювати власні погляди на ситуації, доводити свої думки, а також слухати опонентів. Нерідко викладачі пропонують студентами завдання – обстоювати ту позицію, яку вони не підтримують або з якою вони не погоджуються. Отже, студент може опинитися в ситуації, коли він повинен подивитися на ситуацію з іншого боку, спробувати зрозуміти опонента, особу, яка спричинила конфлікт, та намагатися знайти компроміс. Теми дебатів можуть стосуватися життєво важливих суспільних питань, які обговорюють із залученням перекладача.

Такі риси характеру, як чесність, відкритість, повага, відповідальність та інші, викладачі й студенти аналізують із різних ракурсів у ході *відкритих дискусій в аудиторії*. Підручники, статті та інформація про життя визначних особистостей (Сократ, Мартін Лютер Кінг, Ганді та інші) слугують джерелом для спонукання студентів до ведення дискусій. Студенти розмірковують про наявність певних рис характеру в особистості, про необхідність і розвиток цих ознак у професійних перекладачів. У цьому контексті студенти вивчають сім основних звичок успішних людей (англ. «The 7 Habits Of Highly Effective People») та обговорюють, які з них є професійно важливими для перекладачів. Названі звички описані в однойменній книзі С. Кові (Covey, 1998), де виокремлено саме ті, які допомагають людині організувати себе, побудувати успішну кар'єру, раціонально використовувати свій час. За С. Кові, людині необхідно:

- 1) бути проактивною;
- 2) починати роботу над проектом із думкою про мету;
- 3) насамперед виконувати найважливіше;
- 4) мислити за принципом «виграш / виграш»;
- 5) спочатку зрозуміти самій, а потім шукати розуміння;
- 6) створювати синергію;
- 7) «гострити пилку», що означає постійний саморозвиток і самовдосконалення.

Поширеним методом навчання перекладачів у США є *кейс-стаді*, або *аналіз ситуацій* (від англ. «case study»). Кейси використовують для більш глибокого розуміння специфічних проблем, що стосуються ухвалення етичних перекладацьких рішень. Згідно з С. Ніето (Nieto, 1992), ефективність кейсу полягає в тому, що фокус уваги студентів зосереджений на певній особі чи на соціальному елементі. Кейс дає вичерпний опис, є евристичним (сприяє розумінню та відкриттю нових значень) та індуктивним, оскільки генералізації та гіпотези виникають унаслідок дослідження даних. За допомогою кейс-стаді студенти вчаться аналізувати ситуації, обговорювати моделі поведінки учасників

ситуації, оцінювати стратегії поведінки перекладача та шляхи розв'язання етичних проблем. Різноманітні кейси, що відображають можливі конфлікти під час перекладу, можуть бути використані для аудиторних або для семінарських дискусій. Під час розгляду професійних ситуацій і пошуку можливих шляхів поведінки студенти мають демонструвати готовність відповісти на запитання «Чому?», коли вони починають висловлювати власну думку й пропонувати свій варіант стратегії поведінки, підтримувати або не підтримувати дії перекладача в обговорюваній ситуації.

Важливе місце в процесі професійної підготовки перекладачів у США посідає формування вмінь виконувати самоаналіз й самооцінювання ухвалених рішень і реалізованих дій у ході перекладацької навчальної діяльності. Протягом усього періоду навчання й після нього студенти повинні постійно проводити саморефлексію своїх етичних рішень у процесі перекладу та самонавчатися, що вкрай важливо для подальшого професійного розвитку. Випускники програм підготовки перекладачів можуть бути скеровані на наставницькі програми або продовжувати навчання за іншими освітніми програмами з поглибленою спеціалізацією, що згодом допоможе їм у кар'єрі. Американські педагоги переконані, що новачки в перекладацькій професії також мають усвідомити, що це довгий шлях, який вимагатиме від них постійного перебування в «професійній формі», зокрема й працювати над етичним фітнесом, оскільки вимоги ринку та споживачів постійно змінюються і стають все жорсткішими.

З огляду на зазначене вище, підсумуємо, що в багатокультурному й толерантному середовищі США в процесі професійної підготовки перекладачів великий акцент роблять на етичному складнику та пропонують широкий вибір різноманітних методів формування етичного фітнесу майбутніх перекладачів, оскільки вони дуже часто взаємодіють із представниками різноманітних етносів.

Широке застосування в підготовці перекладачів у США має *проектна навчальна діяльність*. Метод проектів добре відомий і використовуваний у світовій педагогічній практиці. Уперше він був описаний у книзі «Метод проектів» 1918 року американським психологом і педагогом В. Кілпатриком.

Метод проектного навчання базований на засадах діяльнісного підходу, згідно з яким справедливим є твердження про те, що студенти вчаться краще, відчуваючи й розв'язуючи реальні проблеми, копіюючи майбутню професійну діяльність.

Колективні проекти дають студентам змогу брати участь у виконанні різних завдань і працювати разом для досягнення кінцевого результату. Вони мають на увазі не тільки взаємодію між студентами, а й переговори із замовником. Проекти допомагають застосовувати не лише холістичний підхід (під час роботи), але й аналітичний, де весь процес перекладу свідомо, раціонально та систематично реалізують студенти.

Оскільки групова діяльність не завжди допомагає всім студентам однаково, існують варіації видів *групової діяльності*:

– робота дво- чи багатомовних груп (наприклад, груп, які складаються зі студентів, що беруть участь у програмах обміну або організовані за допомогою платформ дистанційного навчання), де перекладацькі проекти, зокрема перевірка й редагування, можуть бути виконані за допомогою різної мовної компетенції в межах цих груп (Рум, 1994);

– суперництво в проектах, коли, наприклад, протягом одного тижня групи, що походять із різних країн і є представниками різних культур, готують переклади одного документа; під час виконання завдання студенти радяться між собою, обмінюються інформацією й рішеннями; нерідко застосовують моделювання роботи в бюро перекладів.

На відміну від традиційних форм роботи, виконання й завершення проекту може сягати кількох тижнів або місяців чи навіть семестру або року. Студенти, які отримують змогу вибирати власний проект і брати участь у процедурі організації, розуміють, що багато речей залежить тільки від них і що вони особисто відповідають за виконання проекту.

Зазвичай, проектна робота об'єднує кілька навчальних курсів. Дж. Генрі пропонує класифікацію проектів за ступенем участі викладача й студентів у розв'язанні питань змісту проектів та їх виконання, виокремлюючи три типи проектів:

- 1) структуровані проекти, які повністю організовує викладач;
- 2) неструктуровані проекти, що переважно організовують лише студенти;
- 3) напівструктуровані проекти – організовані спільно з викладачем та студентами.

Проектна методика допомагає органічно інтегрувати знання студентів із різних галузей під час розв'язання однієї проблеми, дає змогу застосовувати отримані знання на практиці, зважає на інтереси, схильності, потреби студентів, позитивно позначається на мотиваційній сфері, сприяє розвиткові пізнавальних потреб і творчого потенціалу студента. Міждисциплінарний характер проектного навчання допомагає студентам з'ясувати зв'язки між різними суб'єктами. Навчання на основі проектів відображає реальні ситуації, у яких студенти опиняються після закінчення навчального закладу, може забезпечити підготовку до працевлаштування. Студенти не тільки набувають важливих знань і навичок, а й дізнаються, як досліджувати складні питання, розв'язувати проблеми, розробляти плани, раціонально використовувати час, організовувати свою роботу, співпрацювати з іншими людьми й наполегливо долати труднощі.

Наприклад, рисунок 4.11 відображає схему взаємозв'язків та учасників автентичного перекладацького проекту, який студенти виконують у ході занять. У такому проектному навчанні акцент роблять на співпраці студентів і викладача в межах аудиторії, під час виконання перекладацького проекту.

Основна мета проектного навчання полягає в тому, щоб уся група студентів за допомогою та за участі викладача виконала реальний, а не симульований перекладацький проект. Організація проекту базована на принципах когнітивного наuczіння: справжні завдання, допомога викладача, що сприяє розвивальному навчанню студентів (скафолдинг, від англ. «scaffolding» – будівельне риштування), відповідальність студентів за виконання адекватного перекладу, який має бути прийнятним для клієнта (замовника).

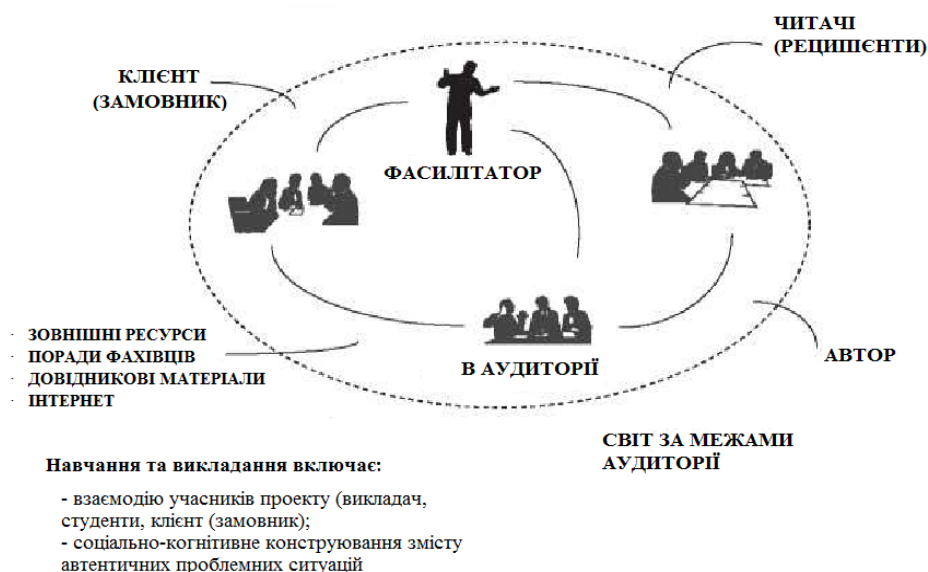

Рис. 4.11. Схема практичного заняття з виконання автентичного перекладацького проекту в аудиторії

Джерело: (Kiraly, 2003).

Викладач відповідає за керівництво проектом, постає радником із питань мови та є медіатором, який сприяє перемовинам між студентами й клієнтом. Проте викладач ніколи не пропонує готові рішення перекладацьких проблем, а лише спонукає студентів знайти шляхи їх розв'язання та може підказати, яке з рішень більш доцільне з погляду мовних особливостей. Виконання проекту сприяє співпраці студентів та організовує їх. Оскільки підготовка реальних перекладацьких проектів може супроводжуватися низкою перекладацьких проблем, студенти обговорюють потенційні варіанти їх розв'язання в групі, консультуються з викладачем і радяться із замовником. Перекладацькі труднощі стилістичного характеру, виправлення типографських помилок у тексті оригіналу, правильність написання власних назв та особливості їх транслітерації – це неповний перелік питань, які можуть з'явитися в процесі виконання перекладацького проекту.

Для підготовки студентів до розв'язання окреслених перекладацьких труднощів активно застосовують вправи, що спрямовані на вивчення

лінгвістичних стратегій, мовних особливостей, перекладацьких трансформацій та підходів і які спонукають до набуття екстралінгвістичних знань. Найбільш поширені види навчальної діяльності зображено на рисунку 4.12 (Nord, 1996).

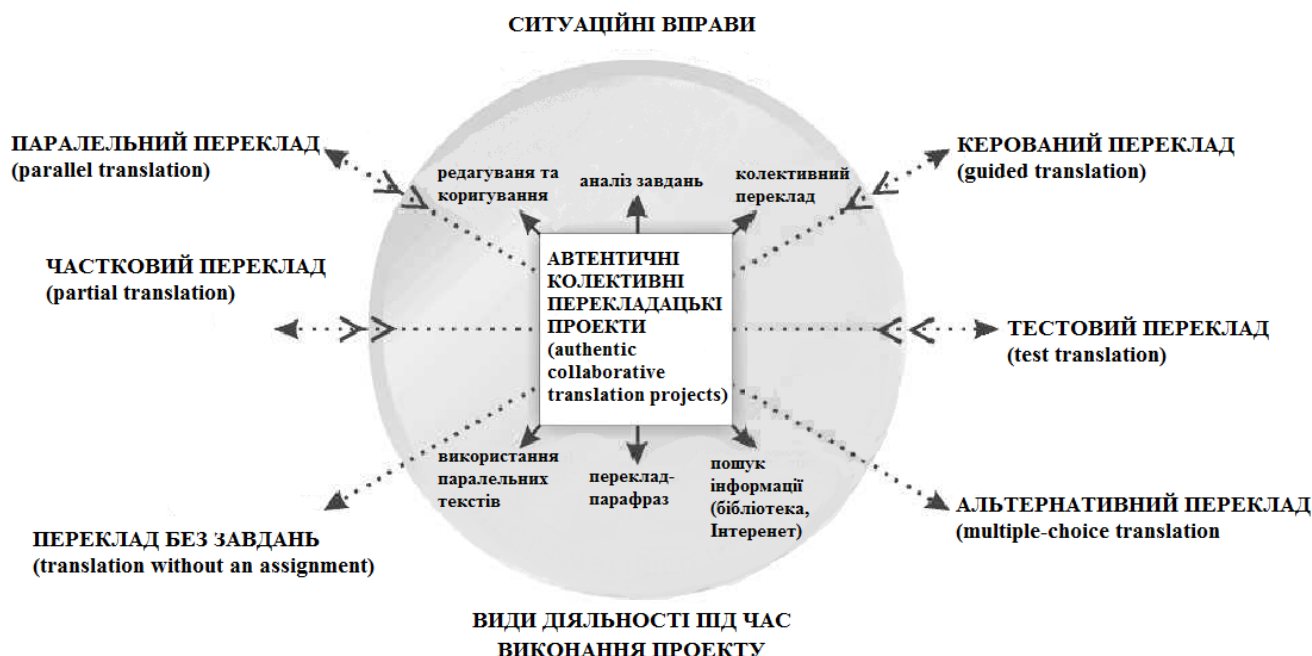

Рис. 4.12. Види навчальної діяльності під час виконання автентичного перекладацького проекту

Джерело: (Nord, 1996).

Реалізація проектів сприяє набуттю студентами професійної компетентності, необхідної для їхньої перекладацької діяльності. Темі проектів стосуються різних сфер життя, тому викладачі іноді можуть звертатися до інших носіїв мови або до вузькогалузевих фахівців, щоб забезпечити точність виконання перекладу. Перекладацькі проекти, до виконання яких залучені студенти, можуть бути як волонтерськими, так і оплачуваними. У разі оплачуваного проекту студенти можуть винайняти редактора для редагування перекладу. Так студенти усвідомлять ціну помилки, надалі виконуватимуть переклад більш відповідально й ретельно. Виконання перекладацьких проектів у межах аудиторії сприяє критичному мисленню студентів, учить їх працювати в команді, відповідати за частину своєї роботи. Залучення студентів до такої реальної перекладацької роботи допомагає розвинути в них необхідні субкомпетентності, навчити почуватися більш упевненими в ході ухвалення

рішень, обдумувати власні перекладацькі стратегії та оцінювати їхні наслідки, готує студентів до реалій професії.

Крім виконання ситуаційних вправ під час реалізації проектів, поширеними в межах професійної підготовки перекладачів є завдання, що передбачають роботу з текстами. *Метод навчання, спрямований на роботу з текстом*, фокусує увагу на текстах, їхніх типах, засобах презентації і стилях, використанні паралельних текстів та електронних корпусів текстів (Yuste, 2008; Beeby et al. 2009). Відповідно до цього методу, викладач має обрати тексти для перекладу, зважаючи на очікувані результати навчання й субкомпетентності, що повинні бути опановані (це не тільки текстова або соціолінгвальна субкомпетентності). Навчальна діяльність може зосереджуватися на тому, щоб допомогти студентам з'ясувати зміст тексту, набуті навичок розуміння через читання, стратегій читання і вмінь робити висновки. Викладач аналізує помилки і проблеми, що виникли під час перекладу, пояснює студентам, чому, зазвичай, трапляються помилки в окресленні основної думки тексту (наприклад, у ході неправильного перекладу показників категорії часу, роду тощо).

Кожне завдання з перекладу супроводжуване різними видами навчальної діяльності, що сприяє процесові перекладу. Звертають увагу здебільшого на прагматичний аспект перекладу, екстралінгвістичні знання, стилістичні й жанрові особливості, терміни та власні назви тощо. Широко застосовують *метод перекладу шляхом виконання «перекладацького завдання» («translation brief»)*, вивчення контекстуальних факторів у цільовій мові, докладного розгляду паралельних текстів (Colina, 2003). Перед початком перекладу студентам пропонують низку *передперекладацьких вправ*. Цей вид діяльності сприяє осмисленню студентами прагматики тексту, допомагає зрозуміти переклад як комунікативну діяльність і краще усвідомити власне процес перекладу. Одним із ключових моментів у роботі з текстами є вдумливе читання, що допомагає студентам краще розуміти контекст; розрізняти значення слів й обирати адекватні відповідники завдяки ефективному використанню словників; усвідомлювати важливість ролі ерудиції й загальних знань про світ, які сприяють

розумінню прочитаного та найкращому перекладу. Часто використовують лінгвістичні вправи, сфокусовані на невеликих одиницях перекладу, застосуванні мови та найбільш поширених мовних проблемах. Згаданий підготовчий передперекладацький процес допомагає студентам розробити стратегії для виконання вимог, сформульованих у завданнях перекладу. Види навчальної діяльності обирають і застосовують відповідно до типу перекладу, навичок читання, письма й рівня володіння іноземною мовою.

Останні десятиліття в США набули популярності такі *процесуально орієнтовані методи навчання перекладачів*: 1) «складання звітів про перекладацькі проблеми та рішення» (англ. «Integrated Problem and Decision Reporting logs» («IPDR logs»)); 2) «запис «думок уголос» (англ. «think-aloud protocols» («TAPs»)); 3) «запис натискань на клавіатуру» (англ. «keystroke logging»); 4) «відстежування рухів очей» (англ. «eye-tracking»); 5) «відеозапис екрана» (англ. «screen recording») (Angelone, 2017). Нижче проаналізовано кожен із зазначених методів більш докладно.

Метод *«складання звітів про перекладацькі проблеми та рішення»* передбачає складання студентами звітів про перекладацькі проблеми, які виникли під час перекладу, та ті способи їх розв'язання, що були ними застосовані. Звіти складають у вигляді таблиць, де в одній колонці студенти записують перекладацькі проблеми, а в іншій – способи їх розв'язання. Такий метод часто використовують для спонукання студентів до дискусії з метою окреслення стратегій подолання труднощів перекладу в певному тексті.

Метод *«запису «думок уголос»*, що також застосовують у психології, слугує інструментом для розуміння когнітивних процесів студентів під час виконання перекладу (Angelone, 2017). Сутність методу полягає в тому, що в процесі перекладу студенти роблять аудіозаписи своєї роботи з текстом перекладу (обсяг тексту не повинен перевищувати 200 слів). Ретроспективний аналіз зроблених записів допомагає зрозуміти, які перекладацькі стратегії студенти застосовують, чому обирають саме їх, які виникають труднощі, що призводять до невдалого перекладу. Звертають увагу також на паузи, вимову, правильне / неправильне

вживання лексичних одиниць тощо. Застосування названого методу дає змогу брати до уваги той факт, що перекладацький процес складається з двох етапів: розуміння й перефразування. У процесі розуміння майбутні перекладачі читають уривок вихідного тексту та подумки формулюють гіпотезу його основного змісту, керуючись знаннями вихідної мови. Однак не завжди наявних знань достатньо, щоб з'ясувати суть тексту, тому перекладачеві доводиться знаходити додаткову інформацію, застосовувати свої інформаційно-пошукові навички, формувати інструментально-дослідницьку компетентність. На етапі з'ясування основного змісту тексту майбутні перекладачі повинні досліджувати його щодо відповідності додатковій інформації та порівнювати з відомостями в тексті для виявлення суперечностей. Наявність суперечностей засвідчує, що зміст тексту був визначений неправильно, потрібно вибудовувати іншу гіпотезу (Gile, 2009, p. 103). На етапі перефразування перекладачі вербалізують гіпотезу основного змісту тексту мовою перекладу, реалізуючи білінгвальну компетентність та екстралінгвальну. Потім перекладений текст перевіряють на точність, тобто з'ясовують, чи збігається його зміст зі змістом вихідного тексту (чи не втрачено або не додано інформації, що спотворює зміст). Після цього перекладений текст проходить редакційну перевірку на правильність вибору лексичних одиниць та відповідність стилістичним характеристикам вихідного тексту. Отже, перевірка кожного елемента перекладу – речення, абзацу, сторінки – допомагає не тільки запобігти втраті важливої необхідної інформації, але й усунути невідповідність із погляду функціональних стилів, термінології та еквівалентів (Gile, 2009, p. 104).

У такий спосіб метод «запису «думок уголос» переслідує педагогічну мету, яка полягає в навчанні студентів з'ясовувати в процесі перекладу перекладацькі труднощі й шукати адекватні шляхи їх подолання, ефективно використовувати стратегії перекладу (Kussmaul, 1995, p. 7–9). Процесуальна орієнтованість цього методу вмотивовує його відмінність від методу, орієнтованого на готовий продукт (тобто переклад), який передбачає обговорення з викладачем помилок, причин їх виникнення і способів усунення лише на тому етапі, коли переклад уже виконано (Kussmaul, 1995, p. 5).

Метод *«запису натискань на клавіатуру»* вимагає використання спеціального програмного забезпечення, що записує всі натискання клавіатури, мишки, видалень і вставок, зроблених студентом під час виконання перекладу. Запис таких дій студента проводять для їх подальшого ретроспективного аналізу. Застосування цього методу сприяє саморефлексії студентів, надає інформацію про виконані операції в процесі перекладу, маркує ті моменти, де й коли студент постав перед перекладацькими труднощами та як їх розв'язав.

Описані процесуально орієнтовані методи навчання перекладу (*«відстежування рухів очей»* та *«відеозапис екрана»*), на думку американського педагога Е. Анджелоне (2017), являють собою навчальні методи нової генерації.

Метод *«відстежування рухів очей»* передбачає фіксування візуальної уваги студентів, тобто з'ясування того, на яких елементах тексту перекладу і як довго зупинявся студент, яка була траєкторія його погляду. Унаслідок застосування цього методу викладачі отримують інформацію про те, куди дивляться студенти, коли виконують переклад з екрана, і як довго вони зосереджують свою увагу на проблемних сегментах тексту. Одержані дані допомагають проаналізувати поведінку студентів у процесі виконання перекладу, скоригувати її, схарактеризувати, які перекладацькі труднощі привернули увагу студента, тощо.

Метод *«відеозапис екрана»* став доступним для американських педагогів завдяки вільному й відкритому програмному забезпеченню (англ. *«FLOSS – free / libre / open source software»*). Для практикування цього методу застосовують програму (наприклад, *«Blueberry Flashback Express»*, *«CamStudio»*, *«EZVid»*, *«Open Broadcaster Software»*, *«Quicktime»*, *«recordMydesktop»*), що фіксує відеозапис виконання студентом перекладу на комп'ютері, його коментар виконаних дій, а також те, до яких довідкових джерел студент звертався в інтернеті, як проводив редагування тощо. Ретроспективний аналіз відеозаписів має великий навчальний потенціал, оскільки допомагає відстежити всі етапи підготовки перекладу, дослідити алгоритм дій студента та оцінити використані ним стратегії перекладу.

Післяперекладацькі види діяльності сприяють розвиткові відповідального

ставлення студентів до виконання перекладу, професійної свідомості й поведінки, навчають ефективно ухвалювати перекладацькі рішення, впливають на підвищення самооцінки студентів (Colina, 2003). Такі види навчальної діяльності зосереджені на розвитку знань мови і спрямовані на те, щоб довести студентам важливість дотримання граматичних та орфографічних правил, збереження форми й змісту тексту, а також перевірити, чи не втрачено в процесі перекладу якихось важливих деталей.

Робота з текстами – важливий елемент підготовки перекладачів у США. Крім зазначених вище видів навчальної діяльності, поширеним є складання корпусів текстів, що називають надзвичайно цінними інформаційними джерелами для перекладачів (e.g., Austermuhl 2001; Bowker 1998 and 2000; Bowker and Pearson 2002; Lindquist 1999; Pearson 1996; Tognini-Bonelli 2001; Zanettin 1998 and 2001). Процесом складання корпусів текстів керують викладачі, заздалегідь зазначаючи кількість текстів, які повинні знайти студенти, звертаючи увагу на їхню якість, окреслюючи часові межі та обговорюючи формат файлів.

Процес складання корпусів текстів координує викладач, хоч, за його бажанням, до цієї роботи можуть бути залучені й студенти, які виконують роль координатора. Координатор переглядає тексти, перевіряє, чи немає збігів, і формує корпус, що згодом розміщують на сайті, до якого мають доступ усі студенти групи. Кількість текстів, які студенти повинні завантажити в корпус, може варіюватися від двох до чотирьох і більше.

Щоб дібрати якісні паралельні тексти, студенти витрачають чимало часу на пошуки в мережі Інтернет, оскільки використання популярних пошукових систем призводить до того, що студенти обирають однакові тексти. На це викладач заздалегідь звертає увагу і пропонує студентам проводити пошук у різних джерелах, намагатися знаходити тексти, які б мали менший відсоток збігу, що потребує від студентів додаткових зусиль і часу. Складання корпусу текстів, координування та його використання для перекладу, зазвичай, потребують трьох тижнів. Протягом першого тижня студенти формують корпус, упродовж другого формують його, а протягом третього

використовують корпус для перекладу. Після завершення складання корпусів текстів студенти надсилають електронною поштою файли з корпусами у форматі звичайного тексту координаторові (Bowker, 2002).

Навчання усного перекладу має свої особливості, тому для підготовки усних перекладачів у США викладачі, крім згаданих вище видів навчальної діяльності й методів навчання, використовують перевірені часом і практикою тренувальні техніки та вправи, спрямовані на розвиток навичок, необхідних для підготовки усного перекладу. При цьому виокремлюють кілька груп вправ:

- *вправи на розвиток навичок аудіювання* – письмовий переклад звукозапису; переклад-диктування; переклад прецизійної лексики; переклад-переказ; абзацно-фразовий переклад на слух; складне аудіювання (аудіювання одночасно з читанням іншого тексту);

- *вправи на одночасність дії* – зорове сприйняття тексту з рахунком; переклад на слух для відпрацювання кліше й псевдоінтернаціональних слів та словосполучень; дешифрування символів; кодування письмового тексту; кодування усного тексту; спрощений переклад із текстом і без нього;

- *вправи з техніки мови* – вправи з варіюванням висловлювань; вправи на уникнення дослівності; риторичні вправи (етикетні формули).

Комплекс вправ для підготовки до синхронного перекладу містить специфічні вправи, спрямовані на розвиток навичок одночасного говоріння, слухання та іноді читання (якщо відбувається синхронний переклад з опорним текстом). До таких вправ належать: вправи на аудіювання з рахунком, повторювання, прогнозування й синхронізація готового тексту.

Вправи на аудіювання з рахунком передбачають, що студентам для прослуховування пропонують аудіотекст або відеосюжет із текстом іноземною мовою. Протягом 3-5 хвилин один студент із групи чітко й ритмічно рахує вголос. Потім інший студент із тих, хто слухав, передає загальний зміст тексту мовою перекладу.

Високоєфективними є *вправи на повтор*, або тіньовий повтор (англ. «shadowing»), запропоновані американським ученим-лінгвістом А. Аргуельєсом.

Під час таких вправ студенти повинні повторювати записаний у повільному темпі аудіозапис із відставанням в 1-3 слова. Повторювання текстів виконують як іноземною, так і рідною мовами.

Вправи на прогнозування розвивають важливі для перекладача-синхроніста навички передбачати вживання мовцем тих чи тих словосполучень або зворотів. Такі вправи поділяють на два типи: вправи на заповнення купюр і вправи на завершення структури. У першому випадку з тексту, який підготував викладач, навмисно вилучають окремі слова або словосполучення, а студенти повинні заповнити пропуски доцільними лексичними одиницями. Такі вправи практикують не лише з друкованим текстом, а й з аудіо- та відеозаписами, де викладач заздалегідь стирає певні фрагменти, на місце яких студенти повинні запропонувати свої варіанти. Завдання вправ на завершення структури вимагає від студентів закінчити розпочату фразу. Прогнозування в цьому випадку односпрямоване, опорою є тільки попередній контекст. Завершень може бути кілька, тому одночасно активізуються знання з різних галузей, а також закріплюються навички зберігати логіку висловлювання.

Однією з важливих навичок перекладача, який виконує синхронний переклад, є вміння одночасно слухати й говорити. На розвиток саме такої специфічної професійної здатності спрямовані *вправи на синхронізацію готового тексту перекладу*, під час виконання яких студенти прослуховують аудіозапис і перекладають його. Наступний етап полягає в тому, що вони слухають аудіозапис у навушниках й одночасно зачитують (синхронізують) готовий текст перекладу, причому так, щоб не відставати від темпу мовця та не випереджати його.

До того ж у практиці професійної підготовки усних перекладачів у США використовують *вправи на парафраз*, на відпрацювання дикції через вивчення й повторювання скоромовок, розвиток пам'яті за допомогою вивчення віршів і текстів, переклад промов відомих людей. Викладачі вдаються до авторських методик, розроблених на основі власного досвіду роботи усним перекладачем. Студенти під час навчання та в межах самостійної підготовки переглядають

велику кількість телевізійних новин, документальних фільмів, виступів політиків, лекцій відомих людей, науково-популярних програм і художніх фільмів, які розширюють їхні лінгвістичні, екстралінгвістичні та соціокультурні знання.

На магістерському й докторському рівнях більшість програм підготовки перекладачів містить науково-дослідницький складник, тому в процесі навчання застосовують специфічні методи наукової та пошуково-дослідницької діяльності. У цьому контексті йдеться про *емпіричні методи*, які забезпечують активну участь студентів у процесі навчання, що дає позитивний результат. Найбільш поширеним емпіричним методом є тематичне дослідження, за допомогою якого студенти набувають аналітичних навичок і навичок розв'язання проблем. Такий підхід вимагає достатньої кількості інформації для аналізу конкретної ситуації. Лише в цьому випадку студенти зможуть запропонувати адекватний варіант розв'язання проблеми. Для провадження дослідницької діяльності майбутні перекладачі повинні мати добре сформовані галузеву, інструментальну й дослідницьку субкомпетентності, які передбачають знання в певній галузі, уміння виконувати пошук інформації та аналізувати її, навички користування засобами, необхідними як для дослідження, так і для його оформлення. Формування згаданих субкомпетентностей відбувається великою мірою за допомогою використання засобів навчання.

Для досягнення результатів навчання, регламентованих програмою професійної підготовки перекладачів, у США застосовують цілий *арсенал традиційних та новітніх інформаційних засобів*. Зауважимо, що засоби навчання змінюються з розвитком комп'ютерних та освітніх технологій. Багато підручників надруковані ще до того, як з'явилися різні інноваційні методи підготовки перекладачів (Delisle, 2003). Проте тривалий час найбільш поширеним засобом навчання майбутніх перекладачів були саме *підручники*. Вони містили зразки літературних текстів і газетних статей, де на прикладі моделі «правильного» перекладу пояснювали особливості перекладу, іноді пропонували альтернативи перекладів, але без контексту. Підхід таких

підручників був директивним, із сильним акцентом на лексичних і синтаксичних проблемах. Коли у 80 – 90 роках переклад почали трактувати як чітку цілеспрямовану та складну розумову діяльність, змінилися методи навчання: вони стали спрямованими на розвиток навичок читання, пошук і розв’язання проблемних питань, командну роботу в аудиторії, удосконалення технічних навичок тощо. Так відбулася зміна засобів навчання та їхнього змісту.

Аудіовізуальні засоби навчання почали використовувати для того, щоб зобразити динамічну і складну інформацію у випадках, коли її важко передати й розглянути за допомогою лекційного та дискусійного методів. Дж. Кірслі (1984), Д. Гарріс та Р. ДеСімоні (1994) розподілили аудіовізуальні засоби на такі групи: статичні засоби передавання масової інформації, динамічні комунікації. До статичних належать друковані матеріали, слайди та плакати; до динамічних – відео, фільми й аудіокасети; до телекомунікації – проведення навчальних занять за допомогою «подорожей» у різні географічні точки завдяки супутниковому телебаченню, кабельним, волоконно-оптичним і Wifi-мережам, відеоконференціям. Під час вибору аудіовізуальних засобів масової інформації беруть до уваги такі чинники:

- умови, продуктивність і параметри кожної навчальної мети;
- рівень знань студентів і їхні вподобання щодо засобів навчання;
- особливості навчального середовища;
- практичний досвід;
- економічні фактори.

Залучення інформаційних технологій у процесі підготовки перекладачів у США є масштабним, зважаючи на те, що країна – лідер із виробництва новітніх технологій у світі. До комп’ютерно-орієнтованих методів входить комп’ютеризоване навчання (англ. «Computer-Aided Instruction» («CAI»)) і комп’ютеризоване навчання з використанням програм штучного інтелекту (англ. «Intelligent Computer-Assisted Instruction» («ICAI»)). Такі види навчання передбачають використання комп’ютера як основного або єдиного засобу передавання матеріалу студентам під час навчання. Ці методи мають низку переваг

порівняно з іншими методами й засобами навчання. Насамперед вони інтерактивні з погляду взаємодії між студентом і навчальним комп'ютером, оскільки студент може контролювати швидкість навчання відповідно до власних потреб. Для застосування названих методів необхідно, щоб і викладачі, і студенти мали ґрунтовні знання та вміння працювати з новітніми технологіями й програмним забезпеченням.

У процесі підготовки перекладачів у США важливе місце посідає навчання студентів користуватися спеціальним комп'ютерним обладнанням і програмним забезпеченням. Для цього до програми навчання майбутніх перекладачів обов'язково вводять спеціальні курси, мета яких – ознайомити студентів зі складниками автоматизованого робочого місця сучасного перекладача.

Автоматизоване робоче місце перекладача передбачає наявність перекладацької платформи («translator's platform») або робочої станції («workstation»), що складається з комп'ютера, під'єданого до мережі Інтернет, периферійних пристроїв, програмного забезпечення та прикладних програм (Melby, 1997). На комп'ютері встановлюють операційну систему «Windows», «Unix», «Linux» або «Macintosh» із набором програм для роботи з текстами, малюнками, презентаціями й таблицями (наприклад, «MS Office») та програми-браузери. До периферійних пристроїв, необхідних перекладачеві для роботи, належать: принтер, сканер, ксерокс, відеокамера з мікрофоном, факс. Нині особливо популярними вважають безпроводні багатофункціональні пристрої, що поєднують сканер, ксерокс і принтер. Для роботи зі сканованим зображенням чи з текстом перекладачі використовують програми оптичного розпізнавання символів (наприклад, «ABBY FineReader»). У процесі роботи над перекладом застосовують програми поліграфічного оброблення («Desktop Publishing Programs»). Саме до таких програм належать програми «MS Office», які дають змогу працювати з текстом, графіками, малюнками, таблицями. У комп'ютері обов'язково встановлюють програми, що виконують важливі функції для перекладацької роботи: підрахунок кількості слів та символів («Clip Count», «Any Count», «FineCount», «CATCount»), перевірка правопису («ORFO»,

«PhatSpell», автоматизоване створення рахунків («Microsoft Access Database»), узгодження термінології («Any Lexix»), пошук у кількох документах та функції порівняння документів («Translator's Abacus», «AfterScan», «ApSIC Comparator»), підрахунок витраченого на переклад часу («Exact Spent»), озвучення текстів («Text to speech software – Voice Reader Home»).

Нині в США, як і в усьому світі, ключову роль у роботі письмового перекладача відіграють програми для виконання перекладу за допомогою комп'ютера, так звані «CAT»-технології («Computer-Assisted Translation Technologies», або «Computer-Aided Translation Technologies»). До них належать програми пам'яті перекладів («Trados», «Déjà Vu», «OmegaT», «Wordfast», «MetaTaxis», «MemoQ», «Star Transit», «WordFisher», «Across»); електронні словники (тлумачні, галузеві, аббревіатур та скорочень, тезаурусу тощо, наприклад, «Lexibase Collins»); програми для перевірки правопису, граматики, керування термінологією («LogiTerm», «MultiTerm», «Termex», «TermStar»); термінологічні бази даних («The Open Terminology Forum», «TERMIUM»); програми повнотекстового пошуку (або з індексатори) («Naturel, ISYS Search Software, dtSearch»); програми конкордансу (програми, що забезпечують пошук слів або фраз у заданому контексті в одномовних чи в багатомовних текстових корпусах (наприклад, «Transit NXT»); програми-бітексти, що являють собою поєднання вихідного тексту й тексту перекладу, який згодом може бути проаналізований за допомогою програм для повнотекстового пошуку або конкордансу; програмне забезпечення для керування перекладацькими проектами; програми машинного перекладу з функцією коригування перекладу; програми для локалізації прикладних програм і додатків («Multilizer», «POEditor»); програми для перекладу сайтів («CatsCradle»).

Для усних перекладачів також існує спеціальне програмне забезпечення, що допомагає як підготуватися до перекладу, так і виконати його більш ефективно, швидко та якісно. У межах навчальних програм професійної підготовки усних перекладачів студенти опановують програми, що являють собою тематичні глосарії з можливістю формувати користувацькі через

об'єднання кількох тематичних глосаріїв, залежно від потреб перекладу (як-от прикладна програма «Intragloss»). Крім глосаріїв, також використовують програми керування термінами, що дають змогу укладати термінологічні глосарії, вивчати терміни з них і шукати терміни та інформацію щодо галузі їх уживання в наявних термінологічних глосаріях (наприклад, «InterpretBank», «Interplex UE», «LookUp», «The Interpreter's Wizard», «GlossaryAssistant and InterpretersHelp»). У процесі усного перекладу можуть виникнути проблеми з перекладом термінів, що позначають систему вимірів, оскільки багато країн мають поряд із загальновизнаною стандартизованою системою вимірів ще й національні. Труднощі з'являються здебільшого в ході перекладу термінів для позначення температури, відстані, валюти, швидкості, ваги тощо. У таких випадках використовують програми, які можуть автоматично перетворювати одні виміри в інші, до них належить програма «ConvertUnits». Існують і схожі за принципом дії цієї програми калькулятори он-лайн. Для ефективного виконання послідовного перекладу студенти опановують техніку перекладацького скоропису, а також ознайомлюються з особливостями використання автоматизованих програм, які допомагають робити це ще ефективніше. Серед програм, що дають змогу автоматизувати процес нотування та організації роботи усного перекладача, найчастіше використовують такі: «Evernote», «Inkeness», «Penultimate», «LectureNotes», «PenSupremacy», «My BIC Notes». До нових технологій, що з'явилися на американському ринку порівняно нещодавно і які широко використовують усні перекладачі, належить розроблення американської компанії «Livescribe» – безпроводні ручки «Sky Wifi Smartpen» та «Echo Smartpen», що перетворюють рукописний текст в електронний, а також можуть працювати в режимі диктофона, записуючи звук, який автоматично пов'язується з потрібним фрагментом тексту. Рукописні та звукові записи зберігаються в пам'яті ручки й синхронізуються з «Evernote», як тільки з'являється доступне з'єднання «Wi-Fi».

У процесі навчання майбутніх перекладачів у США послуговуються програмами запису звуку для тренування навичок усного перекладу. Програми

«GoodReader» і «Documents» уможливлюють організацію, анотацію та синхронізацію зображень, текстових, звукових і відеофайлів. Серед програм варто назвати: «Audacity», «Adobe Audition», «AudioNote», «Notability», «QuickVoice», «Voice Dictation», «Voice Pro». У практиці усного перекладу застосовують програми, що перетворюють звукові записи в текст – «Voice Dictation» і «Voice Pro». Корисними для розвитку навичок аудіювання й вимови є програми, що озвучують тексти («text-to-speech apps»): «Speak it!», «Web Reader HD», «Voice Dream Reader», «Voxdox» та «Talk-Text to Voice». Вони допомагають прослуховувати слова, тексти, листи кількома мовами. Великий навчальний потенціал має програма «Black Box», яка допомагає працювати з текстовими, аудіо- та відеофайлами, має функції редагування зазначених файлів. Із цією програмою працюють викладачі в процесі підготовки майбутніх перекладачів, оскільки вона дає змогу створювати вправи на тіньовий повтор, переклад з аркуша, заповнення купюр тощо. Для практики різних видів усного перекладу як під час навчання в аудиторії, так і в процесі самостійної роботи та самовдосконалення використовують віртуальні середовища «InterpretaWeb» і «Linkinterpreting», що містять велику кількість різних вправ та записів для відпрацювання навичок усного перекладу.

Студенти американських ЗВО, прагнучи здобути фах перекладача, опановують усі сучасні види комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення, що використовують у професійній діяльності перекладачів і які підвищують якість та ефективність перекладу.

Отже, під час підготовки перекладачів у США оперують низкою різноманітних видів організації навчальної роботи, комплексом навчальних методик і методів навчання, великим спектром навчальних вправ та засобів навчання, спрямованих на здобуття необхідного професійного досвіду й розвиток умінь і навичок усного та письмового перекладу. До найпоширеніших форм організації навчання перекладачів у США належать семінарські та практичні заняття, воркшопи, практика й стажування. Професійна підготовка перекладачів у США організована за допомогою використання низки методів

навчання: ситуативний метод, моделювання, занурення, рольова гра, метод проєктів, метод виконання перекладу через реалізацію «перекладацького завдання», метод навчання, спрямований на роботу з текстом, емпіричні методи. Важливе місце в системі підготовки перекладачів, особливо усних, посідає «етичний фітнес», коли студенти вивчають морально-етичні засади суспільства й кодекс професійної поведінки перекладача. Залежно від того, на що зорієнтована навчальна діяльність майбутніх перекладачів – на процес чи на результат, – застосовують різні види діяльності. У процесі професійної підготовки перекладачів у США використовують різноманітні вправи, зокрема: передперекладацькі, післяперекладацькі, вправи на розвиток усіх видів мовленнєвих навичок і навичок різних видів усного й письмового перекладу. До засобів навчання належать: підручники, аудіовізуальні засоби навчання, комп'ютерні технології й професійне програмне забезпечення. Ключову роль у підготовці майбутніх перекладачів відіграють новітні інформаційні технології, зокрема в процесі навчання письмових та усних перекладачів використовують спеціальне комп'ютерне обладнання та програмне забезпечення, яке підвищує ефективність виконання різних видів перекладу.

4.4. Система оцінювання навчальних результатів у процесі професійної підготовки перекладачів

Останні два десятиліття в педагогіці США відбувається переосмислення традиційної системи оцінювання навчальних досягнень студентів. Нині можна говорити про виокремлення різних видів оцінювання, що базовані на:

- кінцевих результатах навчання («outcome-based assessment»);
- стандартах навчання («standard-based assessment»);
- концепції компетентності («competence-based assessment»);
- рівнях виконавської майстерності («performance-based assessment»).

Між названими різновидами оцінювання простежувана відмінність, яка полягає в орієнтації системи оцінювання або на продукт навчальної діяльності («outcome-based» та «standard-based assessment»), або на її процес («competence-based» та «performance-based assessment»). Водночас американські науковці трактують види оцінювання з погляду їхньої формальності й неформальності. Згідно з Дж. Макмілланом, неформальним видом оцінювання навчальних результатів є будь-який метод, що відрізняється від усталених паперових тестів (McMillan, 2014, р. 199). До неформальних видів оцінювання дослідник зараховує: автентичне оцінювання («authentic assessment»), що передбачає використання завдань в умовах, наближених до реальних, оцінювання практичного застосування знань, або рівня виконавської майстерності («performance-based assessment»), портфоліо, журнали та інші форми оцінювання, які вимагають застосування практичних знань, а не пасивного відтворення окремих фактів. До прикладу, автентичне оцінювання застосовують насамперед у практико-орієнтованій діяльності, що передбачає оцінювання сформованості вмінь і навичок особистості в умовах розміщення її в ситуації, максимально наближеній до вимог реального повсякденного чи професійного життя. Рівень виконавської майстерності, рівень демонстрації практичного застосування знань і навичок студентів у реальних або в симульованих навчальних ситуаціях оцінюють і в процесі діяльнісного навчання. Оцінювання навчальних результатів студентів-перекладачів за своїм змістом є неформальним видом оцінювання, хоч оцінювання практичного застосування знань студентами вимагає суб'єктивної думки викладача. З огляду на зазначене, оцінювання навчальних результатів перекладачів відбувається із застосуванням як неформальних, так і формальних видів оцінювання залежно від мети оцінювання.

Аналіз та оцінювання результатів навчання студентів – майбутніх перекладачів – належать до важливих елементів системи підготовки перекладачів у США. Ці процеси забирають багато часу й вимагають чіткого розуміння, що оцінювати, як, коли та чому. Одним із найбільш значущих елементів будь-якої педагогічної діяльності є справедливість оцінювання.

Розробники курикулумів підготовки перекладачів намагаються докладно описати бажані результати навчання, які мають згодом оцінювати. Педагогічний процес передбачає опис результатів, розроблення курсів, безпосередньо процес навчання, оцінювання результатів навчання й редагування та вдосконалення курикулумів. На основі опрацьованого матеріалу з теми дослідження доходимо висновку, що побудова курикулуму письмових та усних перекладачів у США обов'язково передбачає розроблення мети, опис результатів навчання, способів і шляхів виконання курикулуму, обрання системи оцінювання. Схематично зв'язок цих основних елементів курикулуму та місце системи оцінювання в ньому зображені на рис. 4.13.

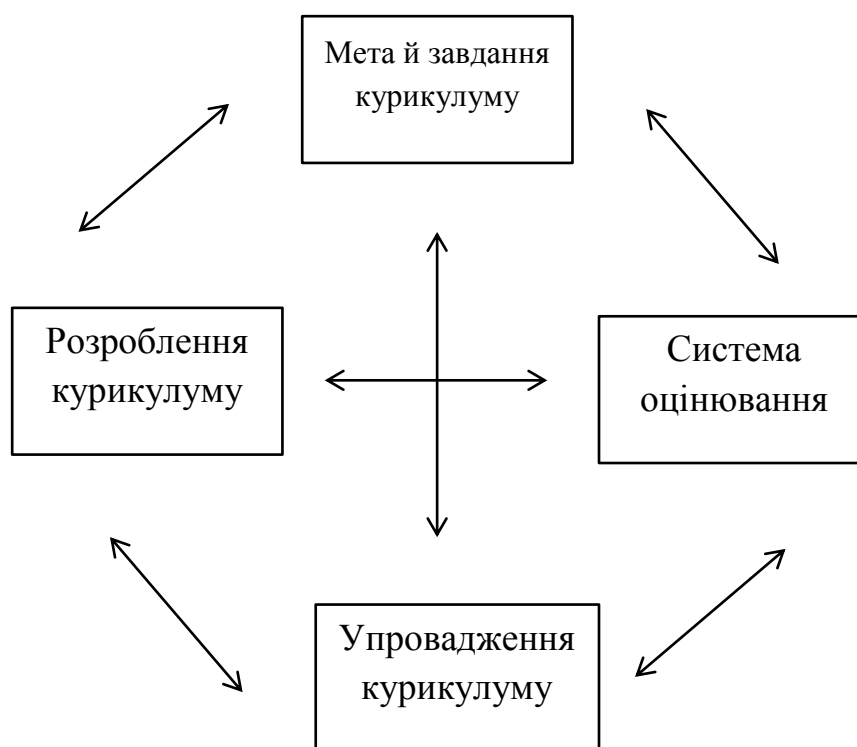

Рис. 4.13. Взаємозв'язок між курикулумом та системою оцінювання

Джерело: систематизоване автором.

Система оцінювання результатів навчання студентів-перекладачів в освітніх закладах США охоплює різні види оцінювання – *формативне* («formative»), *сумативне* («summative») та *інсативне* («ipsative»), кожен із яких має свої особливості. Так, *формативне оцінювання* передбачає цілеспрямований

безперервний процес спостереження за навчанням студентів. Метою формативного оцінювання є коригування діяльності викладача й студентів у процесі навчання. Коригування діяльності прогнозує окреслення завдань викладачем або спільно зі студентами для покращення результатів навчання. Формативне оцінювання дає викладачеві змогу відстежувати процес просування студентів до цілей навчання та коригувати навчальний процес на ранніх етапах, а студентів – усвідомити більшу відповідальність за своє навчання. Формативно оцінювати – це перебувати поруч зі студентом і вести його до успіху. За особистісно орієнтованого навчання мета формативного оцінювання полягає не в констатації рівня досягнутого навчального результату, а в покращенні процесу навчання студентів. Індивідуальні досягнення студента оцінюють без порівняння з досягненнями інших студентів. Нові підходи до оцінювання в поєднанні з особистісно орієнтованими методами викладання позитивно впливають як на пізнавальну діяльність студентів, так і на навчальну діяльність викладачів. Формативне оцінювання використовують у щоденній практиці професорсько-викладацького складу освітніх закладів США.

Наступний вид оцінювання – це *сумативне оцінювання*, яке посідає важливе місце в системі оцінювання результатів навчання майбутніх перекладачів у США і спрямоване на визначення рівня сформованості знань, умінь, навичок, компетентностей після вивчення теми, модуля або курсу. Сумативне оцінювання проводять за результатами виконання різних видів перевірочних робіт (тесту, контрольної, дослідницької роботи, творів, есе, проекту, контрольних перекладів, усної презентації тощо). Оцінки, виставлені за такі роботи, є основою для визначення підсумкової оцінки. Мета сумативного оцінювання – констатувати рівень засвоєння знань та сформованості вмінь і компетентностей студентів за певний період. Такий вид оцінювання допомагає з'ясувати відповідність отриманих результатів раніше описаним у програмі курсу чи курикулуму.

Інсативне оцінювання передбачає порівняння результатів виконання завдань студента з його попередніми результатами, тобто студент може

простежити власний прогрес чи регрес. Застосування такого способу оцінювання засвоєних знань унеможлиблює дискримінацію, яка потенційно трапляється під час нормативно-орієнтованого педагогічного оцінювання, коли результати студента порівнюють із результатами інших студентів у групі. Для майбутніх перекладачів важливе іпсативне оцінювання, оскільки так вони можуть простежити, які в них є прогалини в знаннях мов або в способах і техніках перекладу. Окрім того, цей вид оцінювання сприяє розвитку відповідальності студента за результати свого навчання та допомагає вчасно скорегувати траєкторію навчання. Види оцінювання і їхня коротка характеристика відображені в таблиці 4.13.

Таблиця 4.13

Види оцінювання та їхні характеристики

Формативне оцінювання	Оцінювання викладачем у процесі навчання. Зворотний зв'язок між процесами учіння та навчання. Оцінювання завдань із виставленням оцінок. Зворотний зв'язок процесу опанування навчальних курсів студентами. Зворотний зв'язок застосування іпсативного оцінювання (самооцінювання, журнал, щоденник або нотатки).
Сумативне оцінювання	Оцінювання комісією або викладачем на етапі завершення програми чи курсу. Визначення рівня знань та ефективності викладання. Іспити (завершальні після курсу або для здобуття ступеня), написання дисертації або укладання портфоліо виконаних проектів.

Інсативне оцінювання	Самооцінювання та саморефлексія суб'єкта навчання. Оцінювання студентами власних поточних результатів навчання через порівняння з попередніми та результатами інших студентів. Постійна рефлексія процесу навчання. Зворотний зв'язок із викладачем та студентами-одногрупниками. Звіт-самооцінювання студента (самокоментування, журнал самооцінювання, щоденник, нотатки). В ідеалі триває протягом усього професійного життя перекладача.

Джерело: (Sawyer, 2004).

Крім зазначених вище способів оцінювання результатів навчання перекладачів, у США також застосовують підхід до аналізу й оцінювання рівнів розвитку певних професійно важливих компетентностей перекладача та набуття професійності в процесі навчання. Рівні професійності й компетентності перекладача докладно описані лише в австралійських стандартах Національного органу з акредитації усних та письмових перекладачів, причому переважно в галузі соціального перекладу («The National Accreditation Authority for Translators and Interpreters» («NAATI»)) (NAATI, 2016). У США етапи професійного становлення перекладача на прикладі етапів оволодіння професійною майстерністю в ремісництві схарактеризувала дослідниця системи підготовки перекладчів Д. Гоффман (1997а, р. 199). Згодом її погляди підтримали такі науковці як Мозер-Мерцер (Moser-Mercer, 2000) та Д. Кіралі (Kiraly, 2000). Згідно з Д. Гоффман, професійне становлення перекладача передбачає такі статуси: *новачок, початківець, учень, підмайстер, експерт та майстер* («novice, initiate, apprentice, journeyman, expert, and master»). *Новачок* – це той, хто зовсім нічого ще не знає про переклад і лише розпочинає навчання. *Початківець* – той, хто має деякі мінімальні загальні знання про галузь перекладу. *Учень* – особа, яка навчається за програмою підготовки перекладачів і вже опанувала основні ази (пройшла початковий етап навчання). *Підмайстер* – це перекладач, який щойно закінчив навчання та може сам виконувати переклад. *Експерт* відрізняється від

підмайстра тим, що він здатен легко й достатньо якісно виконувати переклад без додаткових зусиль, на вузькоспеціалізовані теми, а також долати перекладацькі труднощі завдяки набутому впродовж років перекладацькому досвіду. *Майстер* – найвищий рівень професійної майстерності перекладача, це експерт, який може навчати інших. Майстер переважно належить до елітної групи професіоналів такого самого рівня, чиї погляди на особливості навчання перекладачів можуть сприйматися як правила і стандарти. Зазначені статуси професійного становлення перекладачів використано, наприклад, в освітніх програмах підготовки перекладачів у Монтерей. Навчаючись за програмою підготовки усних перекладачів, студенти повинні пройти шлях від новачка до підмайстра (див. рис. 4.14).

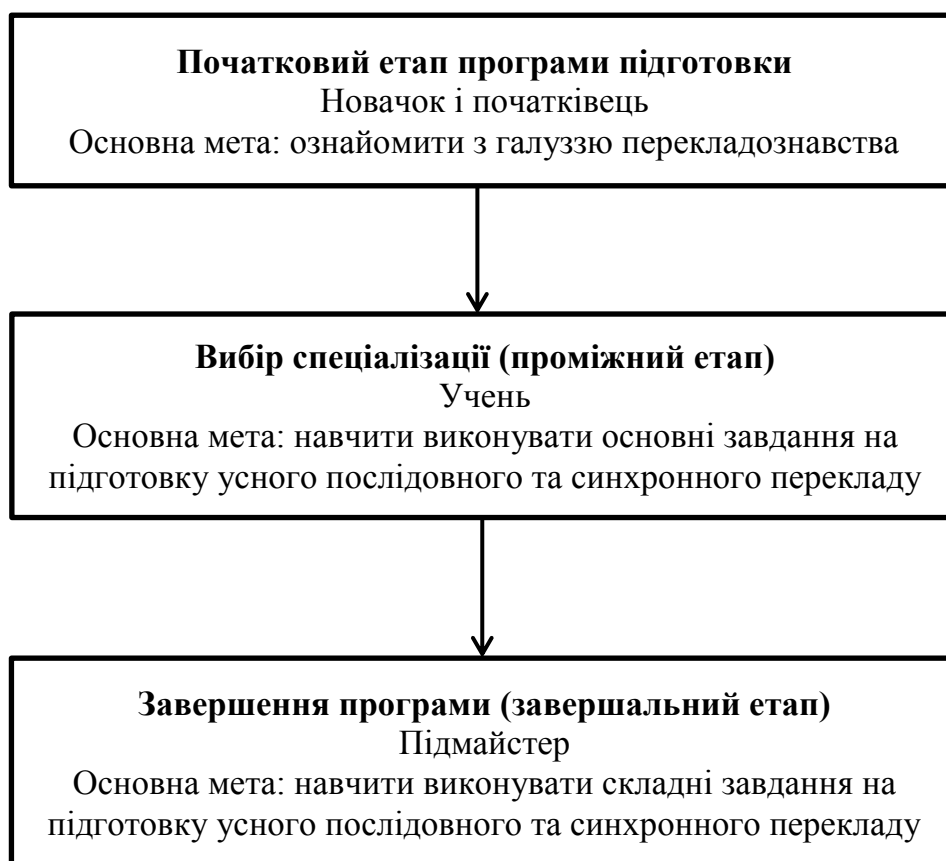

Рис. 4.14. Етапи професійного становлення перекладача в процесі навчання

Джерело: (Klein & Hoffman, 1993b, p. 206; Hoffman et al., 1995, p. 132).

Відповідно до періоду професійного становлення, на якому перебуває студент, та сформульованої навчальної мети, на кожному з етапів навчання застосовують різні види оцінювання, що продемонстровано в табл. 4.14.

Таблиця 4.14

Етапи професійного становлення перекладача, їхня характеристика та різновиди оцінювання на цих етапах

Рівень професійності	Характеристика	Вид оцінювання
Новачок і початківець	Неознайомлений із галуззю, має мінімальні або загальні уявлення про предметну сферу. Може виконувати завдання, які не потребують глибоких знань ситуації, не вміє коригувати власну поведінку відповідно до ситуації.	Вхідне оцінювання. Формативне оцінювання. Іспативне оцінювання.
Учень	Навчається за вищим, ніж початковий рівень. Розрізняє схожі значеннєві ситуації, виокремлює загальні ознаки розглянутих ситуацій, потребує допомоги у виборі пріоритетності дій у ситуаціях.	Проміжне оцінювання. Сумативне оцінювання. Формативне оцінювання. Іспативне оцінювання.
Підмайстер	Може компетентно виконувати переклад без допомоги викладача, лише в разі виконання перекладу з вузькогалузових тем і в складних ситуаціях потребує несуттєвої допомоги. Може виконувати переклад у різних ситуаціях, окреслювати цілі та працювати на далеку перспективу.	Підсумкове оцінювання. Сумативне оцінювання. Формативне оцінювання. Іспативне оцінювання.

Джерело: систематизоване автором.

Отже, кожен етап навчання й розвитку фахових компетентностей та набуття професіоналізму перекладачів передбачає застосування цілого комплексу різних видів оцінювання, повинен відповідати поставленій меті кожного з етапів навчання.

Щоб отримати результати оцінювання навчальних успіхів майбутніх перекладачів, виставляють оцінки. Питання оцінки є досить неоднозначним у

перекладознавстві: частково через численні параметри, на які потрібно зважати, з огляду на різні причини допущення помилок під час перекладу й відносного характеру якості перекладу. У ході підготовки майбутніх перекладачів застосовують різні види оцінювання (аналіз розвитку навичок, підсумковий контроль, експертне оцінювання, оцінювання одногрупниками, самооцінювання, професійна атестація). У США помітна тенденція до різноманітності способів оцінювання (González Davies, 2004, р. 31–34): деякі викладачі використовують сітку з більш-менш чіткими параметрами на основі функціональної моделі перекладу, тоді як інші є прихильниками усного зворотного зв'язку, колективних обговорень, оцінювання портфоліо й щоденників (навчальних журналів) (Fox, 2001) або ж надають перевагу самооцінюванню. Залежно від контексту й мети оцінювання, увага може бути акцентована на результаті або на процесі. Для виставлення оцінок використовують кілька видів шкал, а саме: номінальну, порядкову й інтервальну. Характеристика зазначених шкал запропонована в табл. 4.15.

Таблиця 4. 15

Шкала вимірювання, її характеристики та приклади

ТИП ШКАЛИ	ВИЗНАЧАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ	ПРИКЛАДИ
Номінальна	Класи або категорії заданого об'єкта не порівнюють один з одним. Немає середнього значення.	Склав /не склав; рідна мова.
Порядкова	Класи й категорії заданого об'єкта впорядковані стосовно один одного за шкалою. Категорії на шкалі розташовані на різній відстані.	Ранжування з «краще ніж», «гірше ніж». Склав із відзнакою, склав, на межі не складено, не склав.
Інтервальна	Класи та категорії заданого об'єкта перебувають на однаковій відстані один від одного на шкалі. Можна знайти середнє значення.	Тест на множинний вибір, що оцінюють у 100 балів. За кожну відповідь призначено 1 бал.

Джерело: (Sawyer, 2004, р. 106).

Водночас в американських освітніх закладів діє літерна система оцінювання результатів навчання, яка має словесне розшифрування й числову

вагу: «А» = 4.0 («відмінно»), «В» = 3.0 («добре»), «С» = 2.0 («задовільно»), «D» = 1.0 («незадовільно, але припустимо») «F» («E») = 0.0 («неприйнятно»).

У підготовці перекладачів широко застосовують систему оцінювання, розроблену Американською асоціацією перекладачів (ААП). Норми ААП пропонують готову, стандартизовану, перевірену часом і професійно визнану модель теоретично обґрунтованого, систематичного, послідовного й узгодженого оцінювання студентських перекладів (Doyle, 2003). Усталеність цих норм і критеріїв має низку переваг, із-поміж яких (Doyle, 2003):

- поєднання студентської навчальної роботи в аудиторії, зворотний зв'язок та обговорення із зовнішніми експертами, залученими до перекладацької професії, як це відбувається в ААП;
- забезпечення студентів і викладачів протоколом оцінювання перекладу, що містить критерії і стандарти; це сприяє зміцненню культури міжекспертної достовірності, коли викладачі та студенти можуть «бути на одній хвилі» під час обговорення того, що є правильним чи неправильним у певному перекладі (див. додаток П);
- більш ретельна підготовка студентів до складання атестаційного іспиту від ААП через ознайомлення їх із національними стандартами та критеріями;
- відповідність програм підготовки перекладачів у коледжах та університетах чинним національним стандартам.

Окреслені вище види помилок дають змогу швидко та якісно оцінити виконані переклади як викладачам, так і студентам. Співпраця з ААП і дотримання критеріїв та стандартів ще на етапі підготовки перекладачів якісно впливають на результати навчання й розвиток професійно важливих компетентностей майбутніх перекладачів в освітніх закладах США. Зазначені різновиди помилок стосуються письмового перекладу.

Результати навчання усних і письмових перекладачів у США оцінюють за допомогою *портфоліо*. Починаючи з 1980 років, портфоліо набуло великої популярності не лише в США, а й у Європі. Дж. МакМіллан (McMillan) трактує портфоліо як цільовий, систематичний процес збирання та оцінювання

результатів навчання студентів, покликаний задокументувати прогрес у досягненні навчальних цілей (McMillan, 1997, р. 231). Оцінювання портфоліо передбачає застосування іпсативного, формативного й сумативного видів оцінювання. Портфоліо – це не просто папка або впорядковане зібрання студентських робіт. Основною характеристикою портфоліо є той факт, що воно являє собою цілеспрямований процес укладання систематизованої, добре впорядкованої колекції матеріалів. Заздалегідь розроблені вказівки слугують для того, щоб наповнення портфоліо було чітко спланованим. Студенти беруть активну участь у процесі компонування змісту портфоліо та самостійно оцінюють власні роботи (іпсативне оцінювання). Чітку систему оцінювання використовують для моніторингу прогресу студентів (сумативне оцінювання). Успіхи та невдачі регулярно обговорюють викладачі та студенти (формативне оцінювання).

Портфоліо – визнаний інструмент оцінювання результатів навчання студентів перекладацьких відділень, для нього характерні такі педагогічні цілі:

- 1) сприяє саморефлексії студентів і розвиткові професійної здатності думати як перекладач, щоб розв’язувати специфічні складні перекладацькі питання;
- 2) надає студентам змогу відчувати задоволення від виконання своєї роботи, наприклад, доведення перекладу до прийняттого для публікації вигляду;
- 3) створює часові межі для організації роботи студента й означає їхній прогрес;
- 4) формує основу для вимірювання прогресу, готовності до подальшого виконання перекладацьких завдань та засвідчує результати ефективності навчання (Johnson, 2005). Узагальнена інформація про мету, зміст, наповнення та критерії оцінювання портфоліо відображена в таблиці 4.16.

Таблиця 4.16

**Зміст, вимоги до наповнення та критерії оцінювання
портфоліо студента-перекладача**

Мета: – допомогти опанувати якомога більше знань протягом семестру; – вплинути на семестрову оцінку (40 %); – зібрати зразки перекладів та матеріалів для подальшого використання як частини

розширеного резюме.

Зміст

На основі виконаної роботи написано твір (приблизно 2-5 сторінок), що містить відповіді на запитання:

- які знання та перекладацькі навички Ви розвинули (підтвердіть конкретними прикладами)?
- що Ви дізналися, виконуючи завдання?
- над чим Вам ще варто працювати?
- які труднощі у Вас виникли?
- що Ви думаєте з приводу перекладацької професії і з чим це пов'язано? Які шляхи професійного розвитку Ви для себе бачите?

Завершене портфоліо має містити:

- рецензії на прочитані матеріали;
- усі перекладацькі завдання з текстами оригіналу (оцінені матеріали, редаговані однокласниками, усі правлення у зворотному хронологічному порядку);
- інші проекти, важливі для студента в цьому семестрі;
- корисні допоміжні матеріали, які студенти зібрали та створили в процесі виконання завдань (термінологічні словники, паралельні тексти, довідники).

Оцінювання

Портфоліо оцінюють на основі таких критеріїв*:

- середньозважена оцінка за переклад – основна оцінка;
- оцінка за самоаналіз студента та перевірені переклади;
- завершеність усього портфоліо;
- професійність презентації (структурованість, оформлення, акуратність).

**Останні три критерії не знижують оцінки, але вони можуть суттєво її підвищити.*

Джерело: систематизоване автором.

Більшість матеріалів, які містять портфоліо, – це результати виконання завдань під час курсів усного й письмового перекладу. Сюди входять завдання та коментарі до виконаних завдань як у друкованому, так і у вигляді аудіо- чи відеозаписів (Johnson, 2005). Студенти укладають портфоліо протягом років навчання та можуть продовжувати це робити ще й після завершення. Вони поповнюють портфоліо своїми роботами, які вважають доречними та важливими для майбутньої професії.

До портфоліо вкладають словники, звіт-самооцінювання, щоденники. Повний перелік потенційних матеріалів, які можуть бути додані до портфоліо перекладачів, представлено в табл. 4. 17.

Таблиця 4.17

Типовий зміст портфоліо студента-перекладача

I.	Твір з обґрунтуванням мети портфоліо та самооцінкою власних знань. Заява-обґрунтування – твір, який пишуть у довільній формі і який містить опис аргументованих власних поглядів та суджень на користь обраної спеціальності й самооцінку знань.
II.	Зміст.
III.	План.
IV.	Обґрунтування цілей, що мають бути досягнуті внаслідок складання портфоліо.
V.	Відео- та аудіозаписи робіт студента, виконані в аудиторії та поза нею. Письмові переклади.
VI.	Коментарі викладача щодо виконаних завдань.
VII.	Дво- або тримовні тематичні словники, складені в алфавітному порядку.
VIII.	Додаткові матеріали, використані студентом для виконання завдань (перелік словників, вебліографія, паралельні тексти).
IX.	Журнал або щоденник оцінок з усного / письмового перекладу.
X.	Зразки записів з аналізом завдань. Переклад текстів різних жанрів із перекладацьким аналізом.
XI.	Твір-самоаналіз.
XII.	Відгуки колег-студентів.
XIII.	Дослідницька робота.

Джерело: (Johnson, 2005).

Зазвичай, оцінювання виконаних студентами завдань відбувається в односторонньому порядку, проте коли йдеться про портфоліо, то тут не лише викладач ставить оцінку, але й студент висловлює власне ставлення до виконаних завдань, звертає увагу на свої позитивні моменти та недоліки. Таке глибоке осмислення виконаної перекладацької роботи має велике значення для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності студентів. Окрім цього, портфоліо позитивно впливає на формування мотивації студентів до подальшого саморозвитку й самонавчання. Матеріали портфоліо є реальними перекладами, воно містить допоміжні відомості та може згодом бути

використаним як основа для зразків.

Крім поточного контролю, студенти перекладацьких відділень в освітніх закладах США складають підсумкові іспити. Іспити з письмового перекладу передбачають виконання контрольних перекладів із залученням комп'ютерних технологій і можуть стосуватися різних галузей відповідно до обраної студентом спеціалізації. Іспити для студентів, які обрали фах усного перекладача, поєднують послідовний, синхронний переклад та переклад з аркуша. Зразки іспитів з усного та письмового перекладу представлено в додатку Р. Іспит з усного перекладу має такі характеристики:

- *режим мовлення* – промови можуть бути проголошені кимось із членів екзаменаційної комісії або озвучені в аудіо- чи у відеозаписі;
- *процедура підрахунку балів студентів* – згідно з вимогами програми підготовки усних і письмових перекладачів, студентів записують у кабінах, а потім оцінюють їхній послідовний та синхронний переклад;
- *співбесіда зі студентами щодо промови*, яку перекладатимуть на іспиті; тип та обсяг інформації, повідомлюваної студентові під час співбесіди, може варіюватися залежно від мов перекладу й оригіналу;
- *сегментація промови під час послідовного перекладу* п'ятихвилинної промови може також відрізнятися залежно від мови перекладу та оригіналу;
- *проведення розминки* перед синхронним перекладом; інколи така діяльність передбачає переклад першої частини екзаменаційної промови і впливає на оцінку.

Оцінювання іспитів з усного перекладу відбувається за 100-бальною системою. Відповідно до отриманих балів, визначають успішність виконання завдань студентом (див. табл. 4.18).

Таблиця 4.18

Шкала оцінювання якості виконаного перекладу

Кількість балів	Характеристика виконаного перекладу
90 – 100	Склав із відзнакою («High Pass»): переклад студента є надзвичайно точним, засвідчує прекрасне володіння синтаксисом, граматиною, лексикою та мистецтвом презентації. Таку оцінку, зазвичай, отримують лише успішні та

	добре підготовлені студенти.
80 – 89	Склав («Pass»): переклад студента є досить точним, хоч і вимагає певного коригування щодо синтаксису, граматики, вибору слів і презентації. Такий результат оцінюють як нормальний.
75 – 79	Склав на межі («Borderline Fail»): переклад студента не зовсім точний, вимагає коригування щодо синтаксису, граматики, вибору слів та презентації, проте загальний зміст передано. Такий результат оцінюють як задовільний.
70 – 74	Не склав на межі («Borderline Fail»): переклад студента неприйнятний, але не є абсолютно неточним, хоч і має огріхи в синтаксисі, граматиці, виборі слів та презентації. За умови, що ці огріхи можуть бути виправлені впродовж навчання, студентам дають шанс перескласти іспит (зазвичай улітку, у серпні). Усім, хто отримав такі бали, пояснюють, які саме типи помилок ними були зроблені і якої підготовки вони потребують для майбутнього успішного перекладання.
0 – 70	Не склав («Fail»): переклад студента є абсолютно неточним, рівень володіння мовою оригіналу та мовою перекладу недостатній, відсутнє вміння аналізувати та наявна недосконала презентація. Отримання таких балів засвідчує, що студент не готовий до професії й повинен напружено працювати над собою. Студенту, який отримав оцінку «не склав» із двох або більше кваліфікаційних іспитів, не рекомендують перекладання в серпні, а пропонують пройти ще один рік навчання для покращення знань мов або ж розглянути можливості обрання іншої професії.

Джерело: систематизоване автором.

Професорсько-викладацький склад освітніх закладів США практикує застосування методу Бачмана («Bachman's test method»), який передбачає урахування різноманітних аспектів проведення іспиту, щоб забезпечити якомога краще середовище для студентів. (див. таблицю Р. 5 додатка Р).

Отже, система оцінювання результатів навчання студентів – майбутніх перекладачів – у США є багатоаспектною. Залежно від того, які результати навчання перевіряють, оцінювання може стосуватися кінцевих навчальних результатів, процесу навчання або рівнів розвитку компетентностей і набуття професіоналізму. Найпоширенішими видами оцінювання вважають формативне, іпсативне та сумативне, кожне з яких проводять на різних етапах навчання і яке стосується певних видів навчальної діяльності. Для виставлення оцінок використовують номінальну, порядкову та інтервальну шкали. Залежно від розвитку навичок перекладу, фахових компетентностей і набуття певного рівня професіоналізму, студентів кваліфікують як: новачок, початківець, учень, підмайстер. Відповідно до кожного з рівнів професіоналізму, формулюють

навчальну мету, обирають комплекс видів оцінювання. Для підвищення рівня якості підготовки майбутніх перекладачів і перекладу деякі університети США запроваджують стандарти ААП у процесі підготовки майбутніх фахівців сфери перекладу. ААП забезпечує викладачів і студентів протоколами із зазначенням критеріїв та стандартів до виконання письмового перекладу й докладним описом видів помилок, які можуть траплятися в ході перекладу. Під час навчання перекладачів активно використовують портфоліо, яке слугує традиційним американським інструментом оцінювання. Портфоліо складається з перекладів, виконаних студентом, що демонструють його прогрес і готовність реалізувати майбутні професійні перекладацькі завдання. Залежно від виду перекладу, який опановує студент, портфоліо може містити як письмові, так і аудіо- та відеозаписи. Окреме місце в системі оцінювання посідає проведення контрольних заходів у вигляді іспитів, які варіюються залежно від виду перекладу, що вивчає студент, і мають різні формати. Для студентів, які опановують мистецтво письмового перекладу, іспити передбачають переклади текстів різної тематики й обсягу. Студенти, які обрали майбутнім фахом усний переклад, на іспитах перекладають промови, аудіо- та відеозаписи, інколи виконують письмовий переклад. Для проведення іспитів з усного перекладу професорсько-викладацький склад застосовує вищезгадану методику Бачмана. Оцінювання майбутніх перекладачів у системі вищої освіти США проводять систематично та комплексно, керуючись стандартами й критеріями якості виконаних перекладів.

Висновки до четвертого розділу

Вивчення автентичних джерел та семантико-термінологічний аналіз дали змогу інтерпретувати зміст поняття «курикулум» («curriculum»). Відповідно до широкого сенсу слова, курикулум у системі американської освіти охоплює всі елементи професійної підготовки та інструменти для її реалізації. Американські вчені виокремлюють такі моделі курикулуму для підготовки перекладачів: лінійна, модифікована лінійна, паралельна, розгалужена та модифікована

розгалужена. Для побудови курикулуму й обрання навчальних курсів американські педагоги беруть до уваги той факт, що професійна компетентність усного та письмового перекладача має спільні й відмінні ознаки. Виявлено, що в процесі навчання виокремлюють рівні набуття професійних навичок майбутніх перекладачів у ході опанування компетентностей (від початкового до середнього, від середнього до поглибленого, від поглибленого до компетентного). Курикулум підготовки перекладачів складається з компонентів, кожен із яких відповідає за розвиток певних субкомпетентностей (білінгвальної, перекладознавчої, екстралінгвальної, інструментально-дослідницької, стратегічної та ін.).

Відповідно до «Класифікатора освітніх програм», розробленого Національним центром освітньої статистики в Департаменті освіти США, професійна підготовка перекладачів відбувається в межах галузі гуманітарних наук («Humanities»).

Структурно-функціональний аналіз курикулумів для професійної підготовки перекладачів у США дав змогу з'ясувати, що зміст підготовки є соціально орієнтованим, відображає потреби ринку перекладацьких послуг і запити мультикультурного американського суспільства, спрямований на розвиток професійної компетентності. Серед основних вимог до формування змісту професійної підготовки перекладачів виокремлено диверсифікацію, фундаменталізацію, інтеграцію, локальну стандартизацію, полікультурність, варіативність та міждисциплінарність, компетентнісну основу, практичну зорієнтованість, прогностичність. Особливу роль у структуруванні змісту відіграють його розробники.

У структурі курикулуму представлено такі основні компоненти: обов'язкові та вибіркові курси, практика, випускна робота, науково-дослідницька робота, стажування. Розподіл і перелік обов'язкових та вибіркових курсів залежать від галузі наук, у якій майбутній перекладач здобуває ступінь. Курикулуми освітніх програм підготовки *асоціата й бакалавра* професійно та практично орієнтовані. У структурі курикулумів *магістерських* професійно орієнтованих програм переважають обов'язкові курси перекладознавчого й мовознавчого характеру, а

вибіркові курси становлять набір спецкурсів галузевого перекладу. У програмах заплановано проходження студентами різних видів практики. Випускну роботу виконують у вигляді перекладацького проекту, дисертації або магістерської дипломної роботи. Курикулум магістерських наукових програм сфокусований на теоретичній підготовці в галузях перекладознавства, лінгвістики, літературознавства та науково-дослідницькій роботі. Літературні перекладачі можуть готувати випускну роботу у вигляді перекладів збірок віршів, есе, коротких оповідань, романів, п'єс.

Курикулум програми підготовки *докторів філософії* в галузі перекладознавства побудований так, що половину навчального навантаження становить наукове дослідження. Докторські програми передбачають дослідження в таких галузях, як порівняльна література, художній переклад, аналіз тексту й культурознавство, переклад за допомогою комп'ютера, локалізація тощо. Дисертаційні роботи мають глибинний науково-дослідницький характер і можуть стосуватися як окремих проблем перекладознавства, так і особливостей художнього перекладу.

Сертифікатні програми з перекладу зосереджені на глибокому вивченні галузевого перекладу. У курикулумах сертифікатних програм переважають вибіркові курси. Курикулуми є професійно орієнтованими, містять перелік спецкурсів галузевого перекладу, передбачають проходження перекладацької практики, зазвичай, у державних, судових, медичних, освітніх установах.

Професійна підготовка перекладачів у США прогнозує використання різних форм організації навчання. Найбільш популярними формами є семінарські та практичні заняття. Практика й стажування відіграють ключову роль у професійно орієнтованій підготовці майбутніх перекладачів у США. Підготовка літературних перекладачів полягає в організації навчальної діяльності як перекладацького воркшопу. Самостійна робота студентів удвічі переважає аудиторну роботу.

Застосування комплексу інноваційних методів навчання («культурний асимілятор», «етичний фітнес», кейс-стаді, занурення, проекти, текстоорієнтовані, «перекладацьке завдання», процесуально-орієнтовані, «складання

звітів про перекладацькі проблеми та рішення», «запис «думок уголос», «запис натискань на клавіатуру», «відстежування руху очей», «відеозапис екрана» та ін.) сприяє швидкому оволодінню фундаментальними й інтегрованими знаннями з фаху; формуванню критичного, логічного, асоціативного й аналітичного типів мислення; розвитку мовленнєвих і перекладацьких умінь, поведінкових реакцій; формуванню перекладацької культури та етики, позитивної міжособистісної взаємодії, саморефлексії.

Для досягнення ефективності виконання письмового й усного двомовного перекладу та формування спеціальних мовних і перекладацьких навичок використовують систему вправ (наприклад, передперекладацьких, після перекладацьких, на складання корпусів текстів, на розвиток навичок аудіювання, на одночасність дії, із техніки мови тощо).

Інтерактивні технології навчання застосовують для кооперативного й групового навчання під час виконання студентами перекладацьких проектів, ситуативного моделювання професійної діяльності усного перекладача, проведення дискусій у малих групах тощо. Інформаційні технології слугують для майбутніх перекладачів джерелом інформації та засобом для обміну нею, дають змогу ефективно провадити пошукову й інформаційно-дослідницьку діяльність, оптимізують розвиток стратегічної та інструментально-дослідницької субкомпетентностей.

Задоволення індивідуальних освітніх потреб студентів, підвищення якості організації навчання й викладання забезпечені через широке застосування сучасних інформаційно-дидактичних засобів навчання (підручники, аудіовізуальні та електронні засоби навчання, комп'ютерне забезпечення).

З'ясовано, що система оцінювання навчальних результатів студентів-перекладачів диверсифікована, оскільки передбачає оцінювання кінцевих результатів навчання; оцінювання, засноване на стандартах навчання; компетентнісно-орієнтоване оцінювання; оцінювання рівнів професійної майстерності. Серед найпоширеніших видів оцінювання використовують: формативне, іпсативне та сумативне. До неформальних видів оцінювання

належить автентичне оцінювання, яке передбачає використання завдань в умовах, наближених до реальних, оцінювання практичного застосування знань (або рівня перекладацької майстерності). Для оцінювання письмових перекладів студентів використовують протоколи Американської асоціації перекладачів щодо визначення помилок. Залежно від етапу опанування курикулуму, рівня розвитку навичок перекладу, компетентностей і набуття певного рівня перекладацької майстерності, студенти-перекладачі одержують статуси: новачок, початківець, учень, підмайстер. Відповідно до статусів студентів, окреслюють навчальну мету, обирають комплекс видів оцінювання. До поширених форм оцінювання результатів навчання майбутніх перекладачів належать: виконання перекладів, портфоліо, усне та письмове опитування, захист випускної роботи. Види контролю охоплюють іспити, контрольні роботи, тестування, есе, наукове дослідження. Для складання іспитів застосовують методику тестування Бачмана, що передбачає обов'язкове врахування контексту в мовному тестуванні.

Після успішного закінчення навчання за освітньою програмою випускнику присуджують кваліфікацію (наприклад, «Асоціат прикладних наук з усного та письмового перекладу» («AAS in Interpreting and Translation»), «Бакалавр природничих наук із письмового перекладу» («BS in Translation»), «Магістр образотворчих мистецтв із письмового перекладу» («MFA in Translation»), «Доктор філософії з перекладознавства» («Ph. D. in Translation Studies») тощо).

У зв'язку з динамічним зростанням потреби у фахівцях сфери перекладу, найкращі перспективи зайнятості матимуть перекладачі з бакалаврською освітою, які пройшли процедуру сертифікації, та з магістерською освітою в галузі усного й письмового перекладу, перекладачі з іспанської мови, перекладачі в юридичній та медичній сферах, у сфері локалізації, перекладачі для людей із порушенням слуху, оскільки таких фахівців невелика кількість і вони володіють специфічними навичками.

Проведений системно-структурний і системно-функціональний аналіз системи професійної підготовки перекладачів у США засвідчив, що, попри високі якісні показники американської перекладацької освіти, існують певні проблеми

впорядкування (урегулювання) її змісту з позиції компетентнісного підходу. У США відсутні стандарти підготовки перекладачів на федеральному рівні, які б затверджували модель професійної компетентності перекладача. Широка автономія освітніх закладів хоч і сприяє суттєвій диверсифікації освітніх програм, проте водночас породжує розбіжності в результатах навчання за такими програмами. Кожен штат розробляє власні вимоги, які є обов'язковими тільки для федеральних закладів вищої освіти, що розташовані в штаті. Варіативність ліцензій і вимог до професійної підготовки перекладачів – також негативний чинник щодо їхньої професійної мобільності на території США. Зазначені проблеми перебувають у фокусі американського наукового дискурсу, представників потужних професійних перекладацьких організацій США, широкого кола перекладачів-практиків і мають перспективи швидкого розв'язання.

Зміст розділу висвітлений у працях дослідника [112, 114, 116, 120, 122, 125, 134, 143, 144, 150, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 461, 462].

РОЗДІЛ 5

ПРОГНОСТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УКРАЇНІ З ОГЛЯДУ НА ІННОВАЦІЙНІ ІДЕЇ ДОСВІДУ США

У розділі з'ясовано особливості професійної підготовки перекладачів у закладах вищої освіти України; виконано порівняльно-педагогічний аналіз змісту й форм організації професійної підготовки перекладачів у вищій школі України та США; обґрунтовано концепцію системи професійної підготовки перекладачів у вітчизняній системі освіти на основі використання прогресивних ідей досвіду США.

5.1. Система професійної підготовки перекладачів в Україні

Проєвропейський вибір України ознаменував необхідність адаптації законодавства й організації основних інститутів держави відповідно до європейських і світових стандартів. Сучасне становище України в Європі та світі вимагає активізації міжнародних відносин у різних сферах життєдіяльності: політичній, соціальній, економічній, оборонній. Зміни та реформи стосувалися всіх сфер життя в країні, зокрема й освіти. Тенденції розвитку сучасного світового суспільства вимагають від вищої школи підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців. Останні події в країні довели, що представництво держави на міжнародній арені відіграє ключову роль в обстоюванні інтересів і захисті України та її народу. Ефективна міжнародна комунікація передбачає залучення посередників, здатних забезпечувати діалог різних країн і культур. Численна документація, яка супроводжує ці процеси, також вимагає швидкого і якісного опрацювання інформації, що виконують перекладачі.

З огляду на це, проблема професійної підготовки перекладачів в Україні набуває особливої актуальності. Динамічні зміни у світовому суспільстві вимагають перебудови системи вищої освіти нашої держави та адаптації до

нових вимог і запитів сучасності, саме тому Україна перебуває на етапі оновлення й модернізації. Насамперед зауважимо, що період із моменту приєднання України до Болонського процесу (19 травня 2005 року) і дотепер позначений постійними змінами й реформами в галузі вищої освіти України, із-поміж яких: упровадження нового законодавства (Закон України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014 р. № 1556-VII), «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII)), стратегічне планування розвитку освіти в Україні та визначення концептуальних засад («Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» (від 17.04.2002 р. № 347/2002), «Національна стратегія розвитку освіти України на 2012 – 2021 роки» (від 25.06.2013 р. № 344/2013), «Концепція розвитку освіти в Україні на період 2015 – 2025 років» (2014 р.)), модернізація процесу надання освітніх послуг ЗВО (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» (від 30.12.2015 р. № 1187)), розроблення та набуття чинності «Національної рамки кваліфікацій» (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (від 23.11.2011 р. № 1341)), оновлення переліку галузей знань і спеціальностей, за якими відбувається підготовка фахівців у вітчизняних ЗВО (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими відбувається підготовка здобувачів вищої освіти» (від 29.04.2015 р. № 266)) тощо. Одним із завдань вітчизняної системи вищої освіти стало забезпечення професійної підготовки перекладачів, які б відповідали рівню світових стандартів, були гнучкими до постійних змін і нововведень інформаційного суспільства XXI століття та демонстрували готовність до постійного професійного зростання.

За останні роки в незалежній Україні професія перекладача стала популярною й запотребованою, а кількість навчальних закладів, які пропонують професійну підготовку перекладачів, помітно збільшилася. Підготовка перекладачів у ЗВО на території сучасної України розпочалася в кінці 70-х років XX століття, із появою першого перекладацького відділення на факультеті романо-германської філології Харківського державного університету (сьогодні

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна), де готували перекладачів з англійської, французької та німецької мов. Згодом відкрито ще одне перекладацьке відділення на базі Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (нині Київський національний університет імені Тараса Шевченка). Тобто розвиток перекладацької освіти в Україні в період із кінця 70-х до початку 90-х був повільним, що можна пов'язувати з тим, що Україна входила до складу ізолюваного від світу Радянського Союзу, який стримував свободу пересування своїх громадян, мав обмежені міжнародні зв'язки, що впливало на низький попит професії перекладача. Освітній попит на фах перекладача розпочався зі здобуттям Україною незалежності 1991 року. Уже наступного року в Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» розпочато підготовку перекладачів, а 1996 року до переліку ЗВО, що пропонують перекладацьку освіту, приєднався Львівський національний університет імені Івана Франка (Гаращук, 2005). Згідно з даними Державної служби статистики України, станом на 1996 – 1997 навчальний рік в Україні функціювали 274 навчальні заклади III – IV рівнів акредитації, із-поміж яких лише 4 ЗВО надавали перекладацьку освіту. Для порівняння, у 2015 – 2016 навчальному році в загальнонаціональній інформаційній системі «Конкурс» зазначено, що з 288 ЗВО підготовку перекладачів (освітньо-кваліфікаційні рівні «бакалавр» та «спеціаліст») проводило 58 закладів різних форм власності (державної, приватної, комунальної) (див. додаток С). Отже, кількість ЗВО, які надають перекладацьку освіту в Україні, зросла з 1,45 % у 1996 році до 20,13 % у 2015 році. Цей факт засвідчує збільшення попиту на професію перекладача на ринку перекладу України та світу.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року, вища освіта перекладачів організована на таких рівнях: першому (бакалаврському), другому (магістерському) і третьому (освітньо-науковому), що передбачає успішне виконання особою освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, яка є підставою для присудження ступенів вищої освіти: бакалавр, магістр і доктор філософії.

Відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. № 266, підготовка перекладачів відбувається в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія». Згідно з наказом Міністерства освіти і науки № 567 від 25.05.2016 «Про затвердження Переліку спеціалізацій підготовки здобувачів вищої освіти ступенів бакалавра та магістра за спеціальністю 035 «Філологія», за якими здійснюється формування та розміщення державного замовлення», виокремлено:

- 035.03 – слов'янські мови та літератури (переклад включно);
- 035.04 – германські мови та літератури (переклад включно);
- 035.05 – романські мови та літератури (переклад включно);
- 035.06 – східні мови та літератури (переклад включно);
- 035.07 – угро-фінські мови та літератури (переклад включно);
- 035.08 – класичні мови та літератури (переклад включно);
- 035.10 – прикладна лінгвістика.

Зауважимо, що назва освітньої кваліфікації бакалавра й магістра складається з двох частин: перша стабільна (бакалавр / магістр філології), друга – варіативна (за спеціалізацією «...», у назві спеціалізації зазначено назву освітньої програми). Наприклад, бакалавр / магістр філології за спеціалізацією «Германські мови та літератури (переклад включно)» (Проект Стандарту вищої освіти бакалавра філології, 2017).

Відповідно до положень Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), зміст освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки, навчальних планів, програм навчальних дисциплін самостійно розробляє ЗВО в межах структури й форми, регламентованих Міністерством освіти і науки України та постановами Кабінету Міністрів України за галузями, спеціальностями й спеціалізаціями. Найпоширенішими формами організації навчання майбутніх перекладачів у вітчизняних ЗВО є заочна та стаціонарна. ЗВО самостійно ухвалюють рішення про те, у якій формі проводити навчання здобувачів перекладацького фаху, а також розробляють програми навчання.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року, обсяг освітньої програми бакалавра філології на базі повної загальної середньої освіти з терміном навчання 11 років становить 240 кредитів ЄКТС; на базі повної загальної середньої освіти з терміном навчання 12 років – 180 – 240 кредитів ЄКТС. Для тих, хто вже здобув освіту за першим (бакалаврським) або за другим (магістерським) рівнями вищої освіти та ОКР «спеціаліст», обсяг освітньої програми бакалавра філології не може бути меншим, ніж 180 кредитів ЄКТС. Відповідно до норм зазначеного закону, один кредит відповідає 30 академічним годинам аудиторних занять і самостійної роботи для засвоєння навчальної дисципліни. Зарахування на навчання за освітньою програмою бакалаврського рівня проходить на конкурсній основі, згідно з результатами зовнішнього незалежного оцінювання. Тривалість навчання за такими освітніми програмами варіюється від 3 до 3,5 року.

Освітні програми підготовки бакалаврів філології зі спеціалізацією в перекладі сконцентровані навколо вивчення мови в теоретичному, практичному, синхронному, діяхронному, діалектологічному, стилістичному й соціокультурному аспектах; розширення знань з української та зарубіжної художньої літератури й усної народної творчості; вивчення жанрово-стильових різновидів текстів та основ міжособистісної, міжкультурної і масової комунікації в усній та письмовій формах; опанування студентами загальнонаукових методів дослідження й спеціальних філологічних методів аналізу тексту, засвоєння основних методів і методик дослідження мови та літератури (ПРОЕКТ Стандарту вищої освіти бакалавра філології, 2017).

На підставі сформованої освітньо-професійної програми ЗВО розробляє навчальний план, зважаючи на рекомендації Міністерства освіти і науки України. Навчальні плани підготовки бакалаврів філології складаються з обов'язкової та вибіркової частин. Обов'язкова частина містить дисципліни гуманітарної й соціально-економічної, фундаментальної та природничо-наукової, професійної і практичної підготовки (деякі ЗВО також виокремлюють дисципліни психолого-педагогічної та науково-предметної підготовки). До вибіркової частини належать дисципліни самостійного вибору ЗВО (поглиблена

фахова підготовка, спеціалізація) і дисципліни вільного вибору студента, що можуть бути представлені блоками дисциплін та стосуються другої іноземної мови, поглибленого вивчення галузевого перекладу або суміжних галузей. Згідно з рекомендаціями МОН України, обсяг обов'язкових дисциплін не повинен перевищувати 75 % від загального обсягу кредитів ЄКТС (лист МОН України від 13.03.2015 № 1/9-126 «Щодо особливостей організації освітнього процесу та формування навчальних планів у 2015 / 2016 навчальному році»).

Аналіз навчальних планів підготовки бакалаврів філології низки ЗВО (Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Національного університету біоресурсів і природокористування, Сумського державного університету, Хмельницького національного університету, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Національного університету «Острозька академія», Ізмаїльського державного гуманітарного університету) дає підстави стверджувати, що в них переважають дисципліни обов'язкової частини. Обсяг кредитів, запланований для вивчення дисциплін вибіркової частини, у середньому становить половину від кількості кредитів, які призначено для опанування курсів обов'язкової частини (див. рис. 5.1).

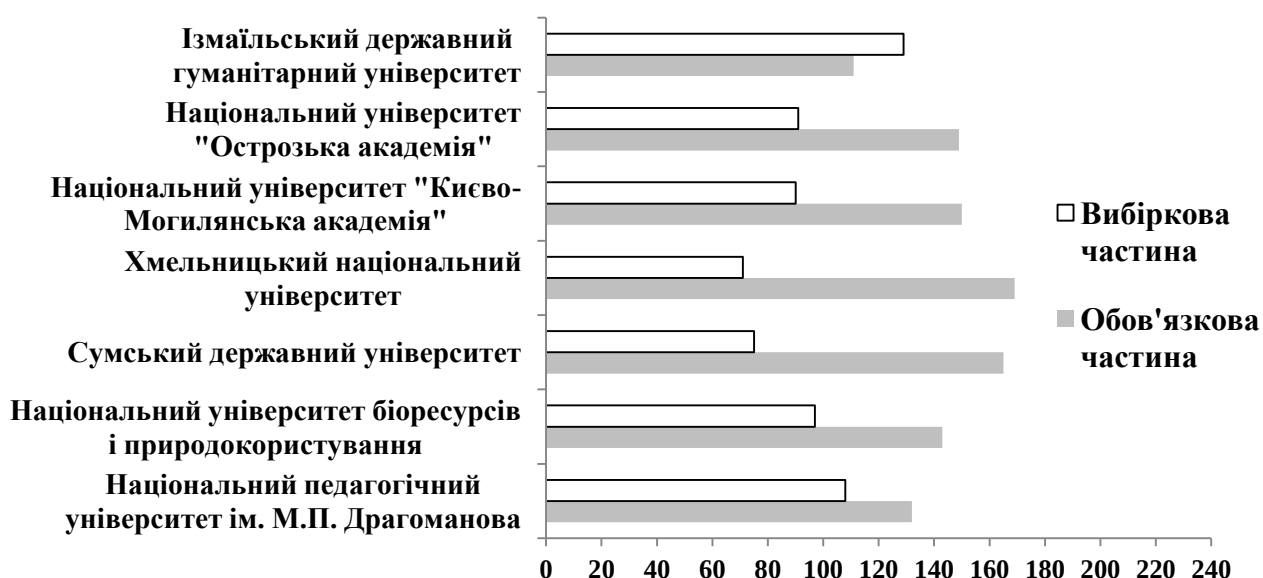

Рис. 5.1. Обсяг обов'язкових і вибірових частин навчальних планів ЗВО України

Джерело: систематизоване автором.

Обов'язкова частина навчальних планів зазначених ЗВО засвідчує, що до *циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки* належать такі дисципліни: «Українська мова за професійним спрямуванням», «Сучасна українська мова», «Вступ до спеціальності», «Філософія», «Українознавство зі змістовим модулем: сучасна українська література», «Історія України та української культури», «Психологія»; до *циклу фундаментальної (математичної) та природничо-наукової підготовки* – «Сучасні інформаційні технології в перекладі», «Історія перекладу», «Риторика», «Філософія мови», «Порівняльна фонетика англійської та української мов», «Порівняльна граматики англійської та української мов», «Вступ до філософії мовознавства», «Вступ до перекладознавства», «Ділова англійська мова», «Порівняльна лексикологія та стилістика англійської та української мов», «Інформаційні технології в перекладі», «Основи наукових досліджень», «Вступ до мовознавства», «Латинська мова», «Основи теорії мовної комунікації», «Педагогіка», «Основи лінгвоаналізу»; до *професійної та практичної підготовки* – «Вступ до перекладознавства», «Історія зарубіжної літератури», «Порівняльна лексикологія англійської та української мов», «Порівняльна граматики англійської та української мов», «Стилiстика англійської мови», «Лінгвокраїнознавство англomовних країн», «Історія англійської мови», «Теорія перекладу», «Практичний курс англійської мови», «Практичний курс німецької мови», «Практика перекладу з англійської мови», «Практика перекладу з німецької мови», «Практична граматики англійської мови», «Практична фонетика англійської мови», «Теоретична граматики», «Практика усного і писемного мовлення іноземної мови», «Практична фонетика англійської мови», «Практичний курс перекладу», «Практична граматики англійської мови», «Перекладацький аналіз тексту».

Вибіркова частина навчального плану охоплює цикл дисциплін самостійного вибору освітнього закладу й цикл дисциплін вільного вибору студента. Право вибору дисциплін студентами регламентоване ст. 62 п. 15 Закону України «Про вищу освіту», де наголошено, що обсяг вибірових

навчальних дисциплін становить не менше як 25 % від загальної кількості кредитів ЄКТС. У навчальному плані запропоновано перелік професійно орієнтованих дисциплін на вибір. Студенти можуть також обирати дисципліни з переліку інших навчальних програм. Серед дисциплін вільного вибору студента навчальні заклади найчастіше пропонують майбутнім перекладачам обрати ті, що окреслені нижче (див. табл. 5.1).

Таблиця 5.1

**Перелік дисциплін вільного вибору студента
(на прикладі Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова та Хмельницького національного університету)**

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова	Кредити ЄКТС
<i>Дисципліни вільного вибору студента</i>	60
Вибір за блоками:	
<i>Додаткова спеціальність «Друга мова» (англійська / німецька / французька)</i>	30
<i>Вибір із переліку</i>	30
<i>Дисципліни I циклу</i>	9
Лінгвокраїнознавство	3
Лінгвокультурологія	
Історія англійської мови	
Основи мовознавчих наукових досліджень у перекладознавстві	3
Основи наукової комунікації в перекладознавстві	
Академічна риторика	
Логіка	3
Соціологія	
Політологія	
Етнолінгвістика	
Релігієзнавство	
<i>Дисципліни II циклу</i>	9
Розмовна практика англійської мови	3
Проблеми міжкультурної комунікації	
Переклад ділової документації	
Сучасні проблеми художнього перекладу	3
Діалог як спосіб міжкультурного спілкування в сучасному світі	
Основи ділового спілкування	
Проблеми перекладу англомовної літератури	3
Переклад і міжкультурні особливості	
Ділове листування і переклад	
<i>Дисципліни III циклу</i>	12
Проблеми перекладу спеціальної і галузевої термінології	3
Переклад наукової термінології	
Практикум наукового перекладу	
Синтаксис англійської мови	3
Граматичні проблеми англійської мови та перекладу	
Граматичні трансформації в усному та письмовому перекладі	

Актуальні тенденції світового літературного процесу	3
Поетична класика у перекладах	
Поетика літератури	
Стилістика української мови	3
Практикум з сучасної української мови	
Основи мовленнєвої комунікації	
Хмельницький національний університет	Кредити ЄКТС
Переклад офіційно-ділових документів	8
Етика перекладача	8
Переклад англomовної громадсько-політичної літератури	7
Основи міжкультурної комунікації	7
Переклад науково-технічних текстів	4
Переклад медичної термінології	4
Переклад економічних текстів	5
Переклад юридичних документів	5
Техніка нотування в усному перекладі	5
Переклад комерційних документів та редагування	5
Військовий переклад	6
Основи редагування перекладів	6
Переклад міжнародних угод	6
Прагматичні аспекти перекладу	6

Джерело: (Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2017; Хмельницький національний університет, 2017).

Серед вибірових дисциплін переважають дисципліни, що стосуються певних аспектів галузевого й художнього перекладу, окремих проблем мовознавства, деонтологічних основ перекладацької професії, розвитку усного та писемного мовлення на поглибленому рівні. Зауважимо, що кількість дисциплін на навчальний рік обмежена й не може перевищувати 16 (на семестр – 8).

В Україні не виокремлюють спеціалізацій для навчання перекладу відповідно до його основних видів (усного, синхронного, письмового, технічного, юридичного, художнього), тому існує практика введення спецкурсів для розвитку навичок названих видів перекладу. Наприклад, навчальний план Сумського державного університету у вибірковій частині пропонує студентам обрати дисципліни в галузі германістики, юридичного перекладу, перекладу зовнішньої економічної діяльності. У межах науково-дослідницького складника навчального плану майбутні бакалаври-філологи пишуть курсові роботи з таких дисциплін, як «Порівняльна граматики англійської та української мов» і «Теорія перекладу».

Обов'язковими елементами навчальних планів бакалаврських програм є навчальна перекладацька й виробнича практика, що проводять переважно в 6 та 7 семестрах. Навчальна (пропедевтична) перекладацька практика, зазвичай, проходить на базі ЗВО, а виробнича перекладацька практика – більш тривала, передбачає відрив від навчання, організована на базах практик, із якими ЗВО заздалегідь укладає угоди. Види та тривалість практик варіюються залежно від ЗВО, як і вимоги до їхнього обсягу, особливостей оформлення та захисту. Наприклад, у Хмельницькому національному університеті для проходження навчальної перекладацької практики заплановано 3 кредити ЄКТС, а на виробничу практику – 4 кредити, у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» обидва види практики сягають 9 кредитів ЄКТС. У Національному університеті «Острозька академія» проводять три види практик: мовна практика – 6 кредитів; педагогічна практика – 6 кредитів та перекладацька практика – 6 кредитів. У Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова на навчальну перекладацьку практику заплановано 3 кредити, а на виробничу – 9 кредитів, у Національному університеті біоресурсів та природокористування навчальна перекладацька й виробнича практика дорівнює 3 та 6 кредитам відповідно, у Сумському державному університеті перекладацька практика охоплює 4,5 кредиту, а педагогічна практика – 6 кредитів. Отже, практична підготовка майбутніх перекладачів на бакалаврському рівні у ЗВО України складається з різних видів практик: мовної, навчальної перекладацької, виробничої та педагогічної. Види практики, їхня тривалість і кількість кредитів, запланованих для їх опанування, регламентовані освітньо-професійною програмою кожного із ЗВО. Загальна тенденція, яку можна простежити, проаналізувавши низку навчальних планів ЗВО, що готують бакалаврів філології за спеціалізацією 035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)», доводить, що практика складається здебільшого з перекладацької та виробничої й охоплює до 10 кредитів ЄКТС.

У відсотковому значенні обсяг навчального навантаження, передбачений для опанування дисциплін різних циклів обов'язкової та вибіркової частин

навчального плану підготовки бакалаврів філології, може варіюватися залежно від ЗВО, що проводить таку підготовку. Відповідно до навчального плану підготовки бакалаврів філології за спеціалізацією 035.04 Хмельницького національного університету, для засвоєння дисциплін математичної і природничо-наукової підготовки заплановано 12 %; для дисциплін професійної та практичної підготовки – 56 %; для дисциплін гуманітарної й соціально-економічної підготовки – 8 %; для дисциплін самостійного вибору навчального закладу – 4 %; для дисциплін вільного вибору студента – 17 %, для практики – 3 % від загального обсягу освітньо-професійної програми (див. рис. 5.2).

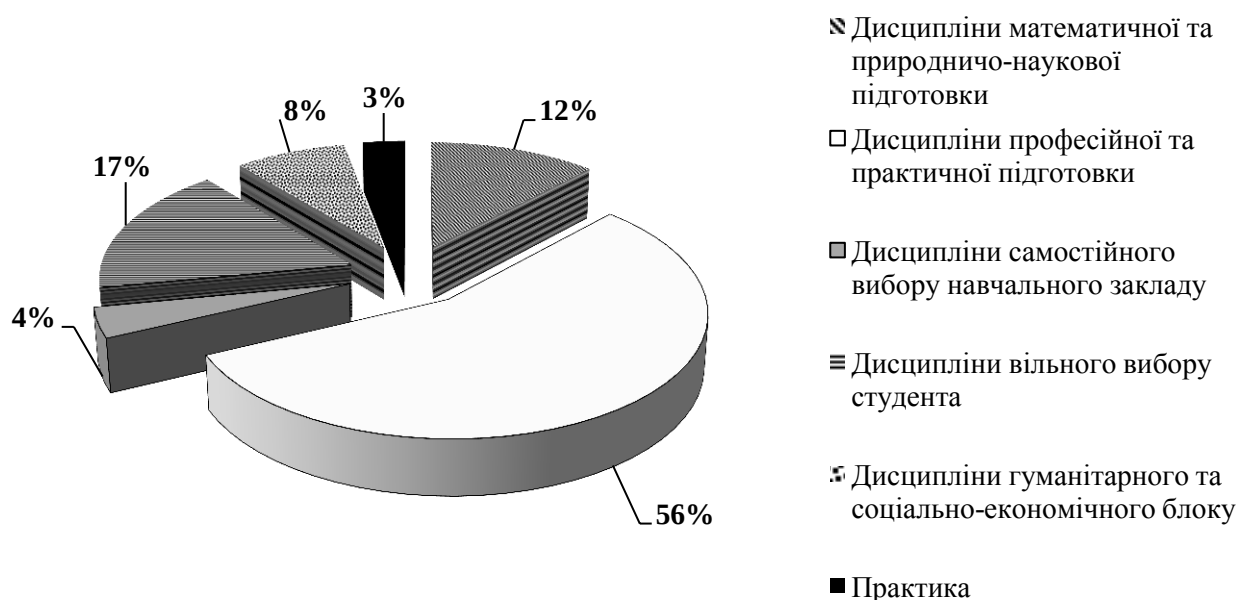

Рис. 5.2. Структура навчального плану освітньо-професійної програми бакалавра філології за спеціалізацією 035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)» Хмельницького національного університету

У навчальному плані підготовки бакалаврів за тією ж спеціалізацією, розробленому в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, на цикл дисциплін гуманітарної і соціально-економічної підготовки заплановано 5 % від загального обсягу освітньо-професійної програми; на цикл фундаментальної, природничо-наукової підготовки – 15 %; на цикл професійної та практичної підготовки – 37 %; на дисципліни самостійного

вибору ЗВО (поглиблена фахова підготовка, спеціалізація) – 13 %; на дисципліни вільного вибору студента – 25 %; на практику – 5 % (див. рис. 5.3).

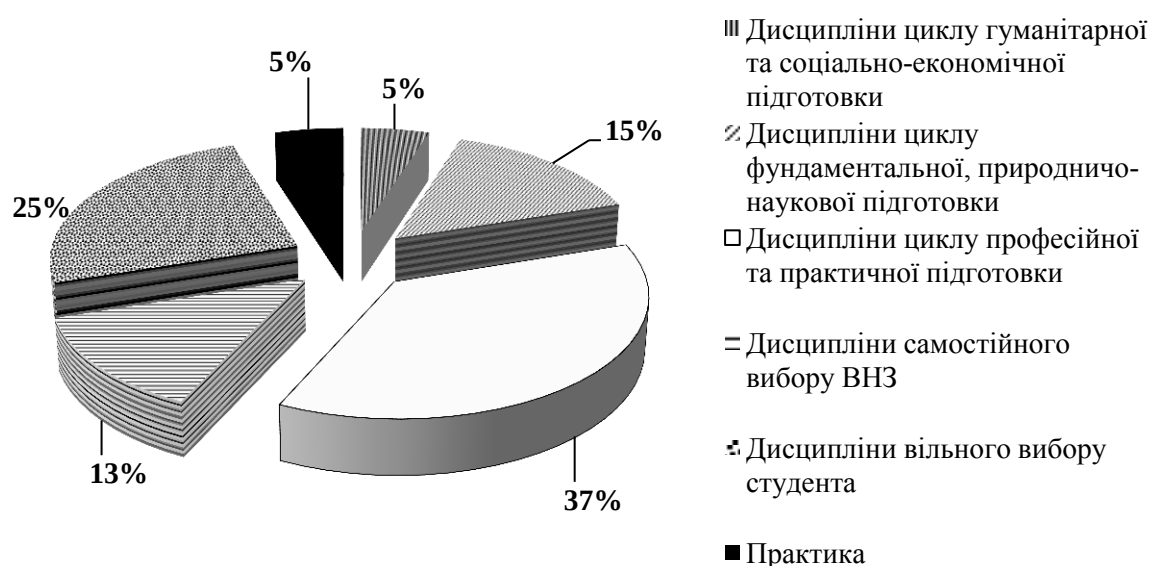

Рис. 5.3. Структура навчального плану освітньо-професійної програми бакалавра філології за спеціалізацією 035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)» Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Організаційно-педагогічні засади навчання бакалаврів філології обґрунтовано в освітньо-професійних програмах, де зазначено стилі й методики викладання, форми контролю, компетентності та очікувані результати навчання, яких повинен досягнути випускник названої програми. У ході підготовки бакалаврів філології застосовують індивідуальні підходи, студентоцентроване, проблемно-орієнтоване, завдання-орієнтоване навчання та самонавчання. Серед форм організації навчання бакалаврів філології представлені такі: лекції, семінари, практичні заняття в малих групах, самостійна робота на основі підручників і конспектів, консультації з викладачами, підготовка бакалаврської роботи. Більша частина практичних і семінарських занять відбувається в малих групах (до 10 осіб), де проводять дискусії та інтерактивні ігри.

Професійна підготовка перекладачів у вітчизняних ЗВО ґрунтована на загальнопедагогічних, дидактичних і специфічних принципах. До

загальнопедагогічних принципів, які регламентують діяльність ЗВО, що пропонують такий вид підготовки, традиційно належать: *принцип доступності; принцип рівності; принцип відкритості освітнього процесу; принцип науковості.*

Навчання перекладачів організоване з дотриманням низки дидактичних принципів, як-от: *принципу свідомості й активності; принципу систематичності та послідовності; принципу професійної спрямованості навчального процесу; принципу якості засвоєння знань, принципу наочності, принципу єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання, принципу інформаційно-технічного забезпечення навчання.*

Методика навчання майбутніх перекладачів базована на специфічних принципах. Варто зазначити, що специфічні принципи навчання охоплюють методичні принципи навчання іноземної мови, оскільки іноземна мова є інструментом перекладача. До специфічних принципів навчання перекладачів належать: *принцип комунікативної спрямованості, принцип навчання в контексті міжкультурної парадигми; зіставного аналізу; принцип взаємодії основних видів мовленнєвої діяльності; принцип стилістичної диференціації; принцип урахування рідної мови тощо.* У зв'язку зі зміною освітньої парадигми вітчизняної освіти, навчання перекладачів відбувається з огляду на компетентнісний підхід, що визнаний провідним у професійній підготовці фахівців. Широко застосовують також особистісно орієнтований, діяльнісний, інтегративний, культурологічний, соціолінгвістичний підходи.

У процесі навчання перекладу орієнтуються на низку підходів, як-от: когнітивно-комунікативний, лінгвістичний, соціосемантичний, трансформаційний, еквівалентний, прагматичний. Варто схарактеризувати, як у процесі навчання бакалаврів філології використовують компетентнісний підхід. На момент завершення освітньо-професійної програми майбутній бакалавр філології повинен оволодіти загальними, спеціальними (фаховими, предметними) та інтегральною компетентностями. Очікуваним вважають те, що випускник зможе використовувати набуті компетентності в діяльності, пов'язаній з аналізом, творенням, перетворенням й оцінюванням письмових та

усних текстів різних жанрів і стилів (як із науково-дослідницькою, критично-аналітичною, так і з прикладною метою), організацією успішної комунікації різними мовами.

Як засвідчує аналіз освітньо-професійних програм вітчизняних ЗВО, набір компетентностей ЗВО затверджує самостійно, тому кожна освітньо-професійна програма підготовки бакалавра філології є унікальною й непотворною. Така ситуація аргументована тим, що в Україні досі ще не затверджено єдиного стандарту підготовки бакалаврів за спеціальністю 035 «Філологія».

Залежно від обраних компетентностей, формуються очікувані результати підготовки бакалавра за певною освітньо-професійною програмою. Оцінювання навчальних досягнень студентів бакалаврської програми відбувається згідно з внутрішнім положенням ЗВО, який проводить підготовку майбутніх перекладачів за згадуваною програмою. Нині в українських ЗВО використовують кілька різновидів систем оцінювання (див. табл. 5.2 і 5.3). Незалежно від того, яка система оцінювання чинна в тому чи в тому навчальному закладі, усі оцінки студента переводять у шкалу ЄКТС.

Таблиця 5.2

**Відповідність національної шкали оцінювання шкалі оцінювання ЄКТС
(Хмельницький національний університет)**

Оцінка за національною шкалою	Інтервальна шкала	Оцінка за шкалою ЄКТС	Визначення	Рекомендована частка оцінок за результатами рейтингу, %
Відмінно	4,75 – 5,00	A	Відмінно – відмінне виконання, лише з несуттєвою кількістю похибок.	10
Добре	4,25 – 4,74	B	Дуже добре – вище від середнього рівня, із кількома несуттєвими помилками.	25
Добре	3,75 – 4,24	C	Добре – загалом правильна робота, із невеликою кількістю несуттєвих помилок.	30
Задовільно	3,25 – 3,74	D	Задовільно – непогано, але із суттєвою кількістю недоліків.	25
Задовільно	3,00 – 3,24	E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії.	10
Незадовільно	2,00 – 2,99	FX	Незадовільно – із правом повторного перескладання навчальної дисципліни.	–
Незадовільно	0,00 – 1,99	F	Незадовільно – повторний курс навчальної дисципліни.	–

Джерело: Хмельницький національний університет, 2017.

Таблиця 5.3

**Шкала оцінювання навчальних результатів студентів Національного
університету «Києво-Могилянська академія»**

Шкала	Імовірність отримання оцінок, % (згідно з рекомендаціями ECTS)	Визначення
A 91 – 100	10%	Відмінно: ґрунтовні знання з несуттєвими помилками.
B 81 – 90	25%	Дуже добре: більше, ніж середні знання, але з деякими помилками.
C 71 – 80	30%	Добре: загалом гарна робота, але є достатня кількість помітних помилок.
D 66 – 70	25%	Задовільно: наявні суттєві недоліки.
E 60 – 65	10%	Достатньо: досягнуті мінімальні критерії.
F 30 – 59	Fail	Незадовільно: потрібне деяке додаткове вивчення.
F 0 – 29	Fail	Неприйнятно: потрібне суттєве додаткове вивчення.

Джерело: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2017.

Отже, навчальні результати студентів оцінюють за 4-бальною («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») і вербальною («зараховано» і «незараховано») системами або за накопичувальною бально-рейтинговою системою (переважно 100-бальною), що передбачає оцінювання всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності студентів, спрямованих на опанування всіх дисциплін, передбачених навчальним навантаженням освітньо-професійної програми. У процесі навчання застосовують такі види контролю: поточний, тематичний, поетапний, модульний, підсумковий, самоконтроль. Форми контролю: усне опитування, дискусії, тестові завдання, творча робота (есе, презентація), портфоліо, самоконтроль та самооцінка, звіти про проходження практик, залік, іспит, захист курсової та кваліфікаційної роботи, кваліфікаційні іспити.

Атестація здобувачів вищої освіти за першим рівнем вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» проходить у формі атестаційного іспиту (або іспитів) чи, за рішенням ЗВО, публічного захисту кваліфікаційної роботи.

Вимоги до кваліфікаційної роботи (та її захисту), а також до атестаційного державного кваліфікаційного іспиту (чи іспитів) затверджує ЗВО. Тематика кваліфікаційних робіт, зазвичай, стосується стилістичних або жанрових проблем перекладу. До прикладу, на факультеті перекладознавства Херсонського державного університету у 2015 – 2016 навчальному році захищено кваліфікаційні роботи на здобуття освітнього ступеня «бакалавр філології» із таких тем: «Лексичні й семантичні аспекти перекладу аудіовідеотекстів (на матеріалі українських і російських перекладів англомовного анімаційного фільму «Coraline»)), «Концепт ПАТРИОТИЗМ у текстах військової тематики», «Політичний виступ як тип тексту: лігвокультурний та перекладознавчий аспекти», «Переклад власних назв (на матеріалі фентезі Дж. Роулінг «Гаррі Поттер», «Лінгвостилістичні особливості відтворення гумору (на матеріалі серіалу «Doctor House» та його перекладів)», «Специфіка аудіовізуального перекладу (ліпсін, дубляж, субтитрування)», «Специфіка перекладу біографії (на матеріалі популярних журналів маскультурного дискурсу)», «Специфіка відтворення гумору при перекладі телесеріалів (на матеріалі телесеріалу «Альф»)), «Проблеми відтворення англійського гумору при перекладі телевізійних шоу», «Особливості відтворення ідіостилю Квентіна Тарантіно засобами перекладу його англомовних фільмів», «Переклад англомовних п'єс українською мовою: труднощі відтворення театральних текстів».

Після здобуття освітнього ступеня бакалавр випускник може працювати в освітній, науковій, літературно-видавничій галузях, у друкованих й електронних засобах масової інформації, у сфері PR-технологіях, у різноманітних фондах, спілках, фундаціях гуманітарного спрямування, музеях, мистецьких і культурних центрах тощо. Професійну кваліфікацію надають за умови, що ЗВО її пропонує в освітньо-професійній програмі та присвоює випускникам після успішного завершення навчання. Зазвичай, ЗВО присвоюють кваліфікацію 2444.2 «Перекладач», згідно з чинним «Класифікатором професій ДК 003:2010». Серед можливих посад, які можуть обіймати бакалаври-філологи на іноземних, спільних і вітчизняних підприємствах, виокремлюємо такі: секретар-референт;

менеджер із міжнародних зв'язків; керівник підрозділу міжнародних зв'язків у політичних, громадських організаціях; фахівець зі зв'язків із громадськістю і пресою; редактор міжнародних та вітчизняних видань; гід-перекладач; контент-менеджер; перекладач науково-технічної літератури; перекладач офіційно-ділових документів; перекладач юридичної документації; перекладач текстів економічного спрямування; перекладач комерційної літератури; військовий перекладач.

Особа, яка здобула вищу освіту першого (бакалаврського) рівня, може продовжувати навчання за другим (магістерським) рівнем, що триває 1,5-2 роки. Оскільки магістерський рівень вищої освіти – це другий рівень, то вступ до магістратури передбачає наявність диплома бакалавра. Унаслідок політичних змін на початку 2014 року, вступ до магістратури був дозволений на базі непрофільного бакалаврату (перехресний вступ). На навчання до магістратури зараховують на основі результатів складання вступних випробувань: вступного фахового іспиту та іспиту з іноземної мови. Існує два види магістерських програм, які відрізняються за обсягом навчального навантаження та змістом. Обсяг освітньо-професійної програми магістра філології становить 90 кредитів ЄКТС, а обсяг освітньо-наукової програми магістра філології – 120 кредитів ЄКТС.

Освітньо-професійні програми навчання магістрів філології спрямовані на підготовку ерудованих, конкурентоспроможних фахівців, здатних провадити професійну діяльність, пов'язану з аналізом, творенням, перетворенням й оцінюванням письмових та усних текстів різних жанрів і стилів, організовувати успішну комунікацію різними мовами, проводити дослідження та / або впроваджувати інновації. Освітньо-наукові програми підготовки перекладачів більше сфокусовані на реалізації моделі філологічної освіти з лінгвістичним спрямуванням, де провідна роль у пізнавальній і комунікативній діяльності суспільства належить мові, та забезпечують ґрунтовні знання мовознавчих першоджерел, динаміки й сучасного стану лінгвістичної і перекладацької думки.

Навчальні магістерські плани, що регламентують організацію та перебіг навчального процесу, як і для бакалаврських програм, складаються з обов'язкової й вибіркової частин, які охоплюють дисципліни схожих циклів. ЗВО самостійно формує перелік дисциплін, необхідних для набуття регламентованих програмою компетентностей і результатів навчання.

Відсоткове співвідношення дисциплін у навчальних планах освітньо-професійних та освітньо-наукових програм ЗВО на прикладі Хмельницького національного університету й Сумського державного університету представлено у вигляді діаграм на рисунках 5.4 та 5.5 відповідно.

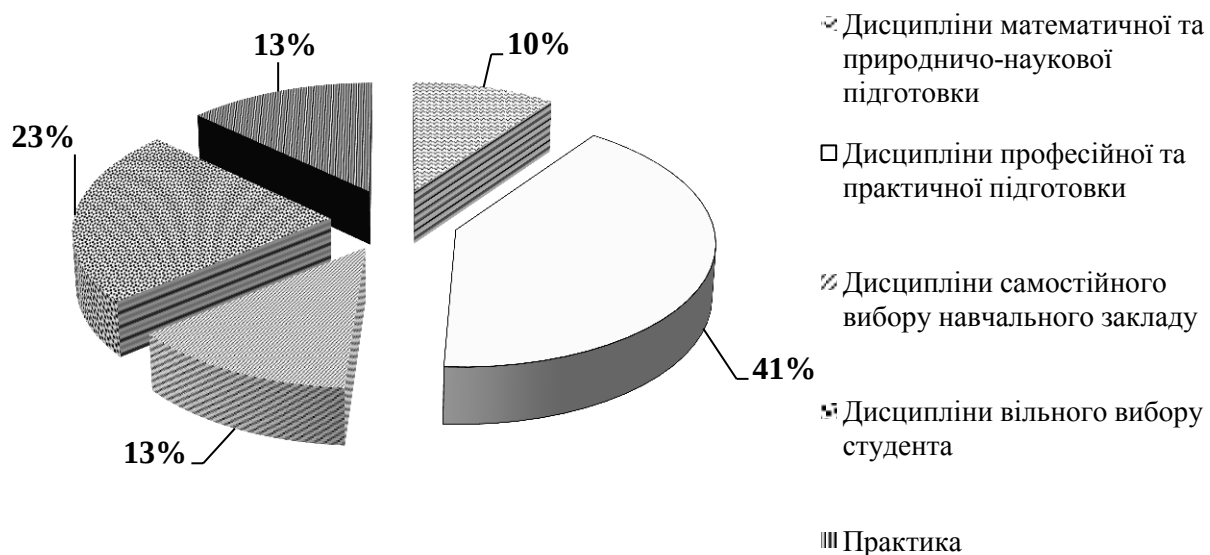

Рис. 5.4. Структура навчального плану освітньо-професійної програми магістра філології за спеціалізацією 035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)» Хмельницького національного університету
Джерело: Хмельницький національний університет, 2017.

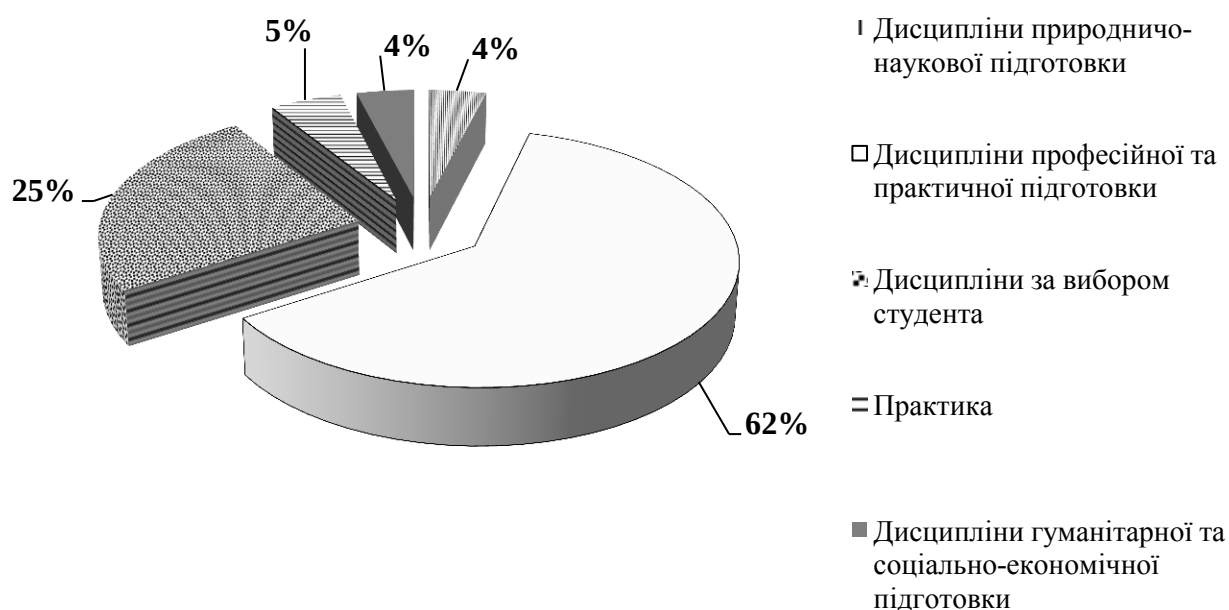

Рис. 5.5 Структура навчального плану освітньо-наукової програми магістра філології за спеціалізацією 035.04 Германські мови та літератури (переклад включно) Сумського державного університету

Джерело: (Сумський державний університет, 2017).

Навчальні плани освітньо-професійної та освітньо-наукової програм зазначених ЗВО мають спільні й відмінні змістові елементи. До обов'язкової частини навчального плану обох програм належать такі дисципліни математичної і природничо-наукової підготовки та професійної і практичної підготовки: «Методика викладання перекладу у вищій школі», «Методологія і організація наукових досліджень», «Практика перекладу з першої іноземної мови», «Практика перекладу з другої іноземної мови», «Практичний курс першої іноземної мови», «Практичний курс другої іноземної мови». Обидві програми передбачають практичну підготовку майбутніх магістрів філології через проходження переддипломної та педагогічної (асистентської) практики.

Дисципліни вибіркової частини освітньо-професійної та освітньо-наукової програм зосереджені на вивченні жанрових аспектів перекладу з різних мов, техніках виконання усного послідовного й синхронного перекладу, а також на

перекладі конференцій, академічному перекладі, опануванні основ риторики й редагуванні перекладів.

Освітньо-наукова програма розрахована на навчання обсягом у 120 кредитів ЄКТС і спрямована на те, щоб навчити магістрів організовувати наукове теоретичне й прикладне дослідження в галузі філології та перекладознавства, тому до навчального плану включено дисципліни: «Філософія науки», «Організація наукової діяльності», «Теорія мовного дискурсу», «Загальнотеоретичний курс другої іноземної мови», «Концептуальні аспекти перекладу зі змістовим модулем: європейські мови в міжкультурній комунікації». На виконання науково-дослідницької роботи та написання курсової роботи «Методика викладання перекладу зі змістовим модулем: психологія і педагогіка вищої школи», згідно з навчальним планом, заплановано 5 та 1 кредити ЄКТС відповідно.

Компетентнісний підхід до навчання магістрів філології регламентує, що майбутні випускники повинні опанувати комплекс компетентностей. Набір компетентностей, якими необхідно оволодіти в ході навчання за освітньо-професійною програмою, відрізняється від того, що вимагає освітньо-наукова програма. Компетентності, необхідні випускникові освітньо-наукової програми, крім загальних і спеціальних, охоплюють ще й специфічні, які стосуються вмінь та навичок планування, організації, проведення й презентації наукових теоретичних і прикладних досліджень у галузі філології та перекладознавства, здатності брати участь у різних формах наукової комунікації, генерувати нові ідеї й концепції в зазначених галузях. Освітньо-професійні програми підготовки магістрів філології зі спеціалізацією в перекладі мають більш практично орієнтований та прикладний характер, тому більшість спеціальних компетентностей стосується здатностей використовувати набуті теоретичні знання та практичні навички в реальних комунікативних ситуаціях.

Приклад комплексу компетентностей, розвиток яких уможливлює вивчення дисциплін освітньо-наукової програми, репрезентує магістерська програма Сумського державного університету (Сумський державний університет, 2017). Водночас продемонстрований зв'язок навчальних дисциплін

освітньо-наукової програми Сумського державного університету з видами робіт, практик, компетентностями й результатами навчання засвідчує чітку логіку та продуману послідовність у формуванні програми навчання майбутніх магістрів філології.

Освітньо-професійна програма підготовки магістрів за спеціалізацією в галузі перекладу Хмельницького національного університету ілюструє, який набір компетентностей може отримати випускник. Зв'язок між компетентностями й результатами навчання за освітньо-професійною програмою відображено в матриці (Хмельницький національний університет, 2017).

У процесі підготовки здобувачів освітнього ступеня магістр філології зі спеціалізацією в перекладі застосовують синергетичний стиль навчання, що дає студентам змогу самостійно обирати дисципліни й організовувати власне навчання під керівництвом викладача. Великий відсоток навчального часу заплановано для самостійної роботи студентів – 60 % від загального навчального навантаження. У викладанні використовують науково-практичний підхід, що допомагає реалізувати науково обґрунтовану підготовку перекладачів, зважаючи на регіональну специфіку та прикладне значення результатів досліджень. Загальною практикою передбачено, що студент протягом першого року навчання обирає тему для дослідження, результати якого презентує й захищає після закінчення навчання перед атестаційною комісією.

Системи оцінювання навчальних досягнень здобувачів освітнього ступеня магістр у галузі перекладу ЗВО затверджує самостійно, переводячи оцінки до системи ЄКТС, за таким самим принципом, як і для бакалаврських програм. До форм контролю належать: поточні іспити та заліки, тестування, контрольні роботи, опитування, дискусії, презентації, портфоліо, державні іспити, захист магістерської роботи.

Важливим елементом магістерської програми є інформація про механізм внутрішнього забезпечення якості вищої освіти ЗВО. Моніторинг й оцінювання якості викладання, навчання, системи оцінювання навчальних досягнень, навчальних планів та освітніх стандартів покладають на ЗВО, що провадить

освітню діяльність і надає освітні послуги. Поширеними елементами моніторингу якості освіти у ЗВО є:

- анкетування студентів щодо якості навчальних дисциплін;
- щорічні звіти з моніторингу (разом з оглядами навчальних досягнень студентів);
- періодичне оновлення освітньої програми;
- програма підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу;
- щорічне рейтингове оцінювання професорсько-викладацького складу;
- періодичні аудиторські перевірки університету Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти;
- постійний моніторинг прогресу студентів;
- перевірка процесу проведення підсумкового контролю спеціальними комісіями;
- повторне оцінювання щонайменше 80 відсотків робіт;
- моніторинг статистики працевлаштування випускників (Положення про забезпечення якості освіти у ХНУ, 2014).

До органів, відповідальних за моніторинг та оцінювання якості навчання, належать:

- комісія методичної ради факультету з питань якості освітнього процесу;
- постійна комісія вченої ради університету із забезпечення якості вищої освіти;
- галузева експертна рада Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Зворотний зв'язок зі студентами забезпечують відповідальні особи за роботу з випускниками від кожної кафедри. Для з'ясування рівня і якості викладання навчальних дисциплін зі студентами проводять анкетування, неформальні зустрічі, налагоджують соціальні контакти, залучають студентів до проектування змісту освітніх програм. ЗВО пропагують постійне стимулювання викладацького складу до підвищення кваліфікації у вигляді: використання результатів наукових досліджень у навчальному процесі; стажування за

кордоном та співпраці із зарубіжними ЗВО; участі в міжнародних методичних і наукових семінарах, конференціях, симпозіумах; висвітлення наукових та методичних результатів і досягнень у фахових міжнародних наукометричних виданнях; навчання в аспірантурі й докторантурі. Для мотивації викладачів до саморозвитку ЗВО окреслюють вимоги щодо відповідності рівня кваліфікації кандидатів на посадах викладачів посадовим обов'язкам; застосовують системи рейтингового оцінювання професорсько-викладацького складу; затверджують мінімальні вимоги до наукових здобутків кандидатів на посади викладачів; популяризують практику наставництва молодих викладачів і викладачів-стажерів. Індикатором якості освітньої програми слугують показник відсіву (відрахування) студентів за період навчання за програмою; відгуки незалежних внутрішніх і зовнішніх експертів про якість програми; рівень сформованості професійних компетенцій та важливих якостей особистості; показник працевлаштування випускників за фахом; акредитація освітньої програми незалежною міжнародною агенцією.

Завершальний етап навчання за магістерськими програмами обох видів – атестація випускників. Атестація здобувачів освітнього ступеня «магістр філології» за спеціальністю 035 «Філологія» зі спеціалізацією, пов'язаною з перекладом, відбувається у формі атестаційного іспиту (чи іспитів) та публічного захисту кваліфікаційної роботи. Атестаційні іспити поєднують іспити з іноземних мов та теорії і практики перекладу. Освітньо-професійні програми також можуть містити атестаційні кваліфікаційні іспити, покликані перевірити досягнення обов'язкових результатів навчання. Кваліфікаційна робота є самостійним дослідженням, що розв'язує спеціалізовані завдання та / або практичні проблеми в галузі філології (відповідно до обраної спеціалізації). Тематика магістерських робіт стосується актуальних проблем філологічної й перекладознавчої науки.

Вимоги до обсягу та структури кваліфікаційної роботи й процедуру її публічного захисту затверджує ЗВО. Роботу обов'язково перевіряють на наявність плагіату, згідно з процедурою, регламентованою системою забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти.

Кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти повинні бути оприлюднені на офіційному сайті навчального закладу або його підрозділу (Проект Стандарту вищої освіти підготовки магістра філології, 2017).

Після успішного завершення магістерського рівня випускникам, за рішенням ЗВО, може бути присвоєна певна кваліфікація. На основі проаналізованих освітньо-професійних програм ЗВО України варто виокремити такі професійні кваліфікації згідно з чинним «Класифікатором професій ДК 003:2010», що найчастіше присуджують магістрам філології: 2444.1 «Лінгвіст»; 2310.2 викладач іноземних мов вищого навчального закладу; 2444.2 перекладач, 2444.1 філолог-дослідник; 2444.2 редактор-перекладач.

Магістри філології зі спеціалізацією в галузі перекладу можуть працювати: перекладачами в різних наукових галузях і сферах діяльності суспільства, викладачами іноземних мов, перекладу й культури у ЗВО, редакторами у видавництвах, науковими співробітниками в структурі академій наук і в багатьох інших сферах державного й приватного сектору, де існує потреба у висококваліфікованих фахівцях з іноземних мов.

Випускники освітньо-професійних й освітньо-наукових програм підготовки магістрів філології мають академічні можливості для продовження навчання на третьому освітньо-науковому рівні вищої освіти й здобуття освітнього ступеня доктора філософії.

Обов'язковим складником підготовки *доктора філософії* в галузі філології зі спеціалізацією «Перекладознавство» є виконання освітньо-наукової програми обсягом 30 – 60 кредитів ЄКТС, а стандартний термін навчання охоплює чотири роки.

Програми такого зразка спрямовані на підготовку висококваліфікованого, конкурентоспроможного, інтегрованого в європейський і світовий науково-освітній простір фахівця – доктора філософії в галузі «Філологія» за спеціалізацією «Перекладознавство», здатного до самостійної науково-дослідницької, педагогічно-організаційної та практичної діяльності в галузі гуманітарних наук, до аналітичної роботи, наукового консультування у

філологічних науках, сфері освіти, науки та культури, а також викладацької роботи у ЗВО.

Освітньо-наукова програма охоплює різні види підготовки, зокрема професійну підготовку, що забезпечує підвищення освітнього рівня за спеціальністю, і теоретичну підготовку, яка передбачає вивчення нормативних дисциплін, що сприяють формуванню професійної майстерності майбутньої викладацької й дослідницької діяльності; дисципліни вибору ЗВО, покликані забезпечити професійний освітньо-науковий рівень, та дисципліни вибору аспіранта, що дають змогу отримати додаткові відомості, підвищити загальноосвітній рівень і поглибити знання в галузі перекладознавства.

Нижче запропоновано зміст освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії за спеціалізацією «Перекладознавство» у Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна та розподіл максимального навчального часу за циклами (див. табл. 5.4).

Таблиця 5.4.

Розподіл змісту освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії в галузі «Філологія» за спеціалізацією «Перекладознавство» у Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна

№	Цикли дисциплін	Навчальних годин	Кредитів
1.	Професійна теоретична підготовка		
1.1.	Нормативні навчальні дисципліни	450	15
1.2.	Дисципліни вибору ЗВО	210	7
1.3.	Дисципліни вибору аспіранта	540	18
2.	Науково-дослідницька робота		
3.	Підготовка та захист дисертаційної роботи		
Разом		1200	40

Джерело: (Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2017).

Відсоткове співвідношення кількості кредитів, запланованих для опанування дисциплін різних циклів, і загального обсягу докторської програми, що становить 40 кредитів ЄКТС, відображено на рисунку 5.6.

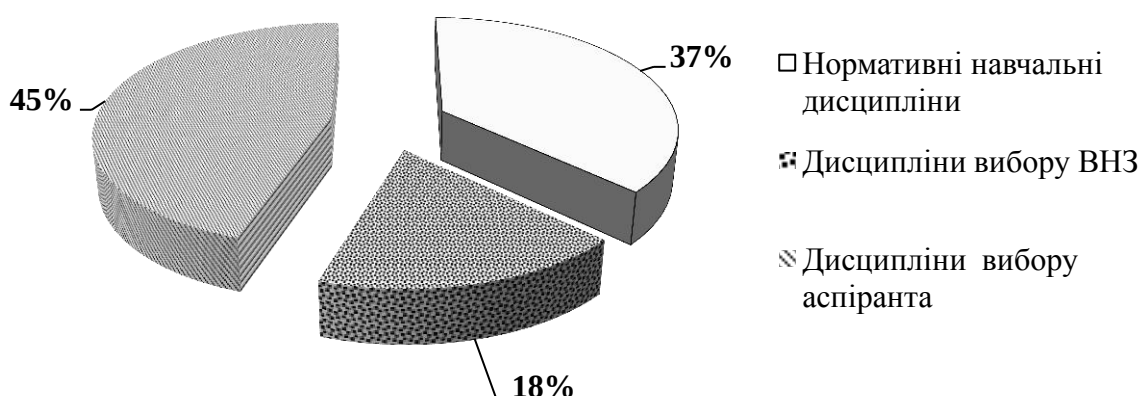

Рис. 5.6. Структура навчального плану освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії за спеціалізацією «Перекладознавство» у Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна

Джерело: (Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2017).

Проаналізувавши діаграми, зробимо висновок, що аспірантам надається право вибору великої кількості дисциплін для формування власної траєкторії навчання в межах освітньо-наукової програми на здобуття освітнього ступеня доктора філософії.

Взаємозв'язок між дисциплінами, які вивчає здобувач освітнього ступеня доктора філософії в галузі філології, та компетентностями, які він розвиває в процесі їх вивчення, відображено в освітньо-науковій програмі Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна (див. табл. 5.5 нижче).

Таблиця 5.5

Взаємозв'язок між дисциплінами та компетентностями, які опановує здобувач освітнього ступеня доктор філософії в галузі «Філологія» за спеціалізацією «Перекладознавство» в Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання	Найменування навчальних дисциплін, практик
I. Цикл загальної підготовки		
Оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями	5 кредитів	Філософські засади і методологія наукових досліджень
	10 кредитів	Іноземна мова для аспірантів

II. Цикл професійної підготовки		
Нормативні дисципліни університету / факультету		
Набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведенні навчальних занять, управління науковими проектами та / або написання пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрація прав інтелектуальної власності тощо.	4 кредити	Підготовка наукових публікацій та презентація результатів досліджень
Набуття знань про провідні наукові парадигми і субпарадигми філології, їхні установчі, предметно-пізнавальні, пояснювально-теоретичні та процедурні ланки.	3 кредити	Парадигми сучасної філології
Вибіркові дисципліни		
Спеціалізація «Перекладознавство»		
Усвідомлення фундаментального наукового принципу зв'язку між історією, теорією та практикою в перекладознавстві; тенденції та стратегії перекладу в різні історичні епохи, функції перекладу; створення теоретичної бази для самостійного дослідження історії перекладу.	4 кредити	Історія перекладу: теоретичні та прикладні аспекти
Набуття знань про теоретико-методологічні засади перекладознавства, особливості становлення загальної теорії перекладу і формування лінгвістичної парадигми перекладу в Україні та світі.	5 кредитів	Загальна теорія перекладу
Формування інтегрованого розуміння новітніх підходів та напрямки дослідження сучасного перекладознавства як синтетичної наукової галузі, що сформувалася на основі теоретико-методологічних платформ різних наукових дисциплін.	5 кредитів	Переклад у поліпарадигмальному і міждисциплінарному вимірах
Набуття знань про теоретико-методологічні засади функціонального підходу до дослідження перекладу як основи формування жанрових теорій перекладу, про жанрово-стилістичні особливості перекладу текстів різних функціональних стилів і жанрів; напрацювання навичок дослідження	4 кредити	Жанрові теорії перекладу: художній і галузевий переклад

відповідних текстів.		
Написання статей, тез, інших публікацій, виступи на конференціях, написання і захист дисертації доктора філософії.		Науково-дослідницька практика
Набуття навичок викладання теоретичних і практичних філологічних дисциплін у ЗВО.		Асистентська практика

Джерело: («Пояснювальна записка до навчального плану програми підготовки доктора філософії у ХНУ ім. В.Н. Каразіна», 2017).

Отже, освітньо-наукова програма підготовки доктора філософії зі спеціалізацією в перекладознавстві передбачає поглиблену теоретичну загальноуніверситетську й фахову підготовку, забезпечення здобувачів програми знаннями, уміннями, навичками та компетентностями, достатніми для продукування нових ідей і розв'язання комплексних проблем у галузі філології та перекладознавства, проведення самостійних наукових досліджень, розвиток навичок написання й оформлення результатів наукових робіт у вигляді тез, статей, проектів, монографій, дисертацій, авторефератів тощо.

Організаційно-педагогічні засади підготовки докторів філософії з філологічних наук містять компетентнісний підхід до навчання, метод програмування, проблемно-орієнтований стиль викладання. Під час викладання тематичного матеріалу низки дисциплін застосовують історичний, системний, процесуальний, евристичний, структурно-функціональний підходи й методи узагальнення, моделювання, прогнозування та інші, зважаючи на міждисциплінарні зв'язки філології. Серед названих методів навчання на особливу увагу заслуговує специфічний метод навчання аспірантів – метод програмування, який розвиває логіку наукового розв'язання дослідницької проблеми через поетапне роздрібнення навчального матеріалу, із формулюванням до кожної його частини питань і завдань. У такий спосіб викладач спонукає аспірантів до самостійної теоретичної роботи з розроблення алгоритму пошуку розв'язання проблеми, активної участі у формулюванні

проблемної ситуації, припущень, доведення гіпотези й перевірки її правильності. Аспіранти під час навчання також активно долучаються до продуктивної діяльності, спостерігають, слухають, критично осмислюють теорії, випрацьовують логіку наукового дослідження, беруть участь у доведенні гіпотези, перевірці правильності розв'язання проблеми. Важливою формою роботи є наукові дискусії в аудиторії, під час яких аспіранти відпрацьовують уміння аргументовано формулювати власні погляди на дискусійні наукові питання, розкривати суперечності в знаннях та в процесах пізнання (Освітньо-наукова програма підготовки доктора філософії в галузі «Філологія» за спеціалізацією «Перекладознавство» в ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016).

В організації освітнього процесу особливу увагу зосереджують на самостійній роботі аспірантів, дистанційних формах навчання, практичних заняття, що спрямовані на формування дослідницьких умінь і навичок. До поширених форм навчання майбутніх докторів філософії належать лекції, семінари, групові й індивідуальні завдання. Систематичний поточний і підсумковий контроль знань дає змогу через систему зворотного зв'язку (від слухача до викладача) оперативно корегувати навчальний процес. Співвідношення аудиторних годин і годин самостійної роботи за всіма дисциплінами навчального плану становить 1:3 для групових занять.

Обов'язковим компонентом виконання освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії з філологічних наук є проходження аспірантами асистентської практики у ЗВО. Така професійна педагогічна практична підготовка спрямована на опанування здобувачами освітньо-наукової програми теоретичних знань і практичних навичок викладання у ЗВО та закріплення отриманих знань щодо викладацької майстерності на практиці.

Ключове місце в підготовці докторів філософії в галузі філології посідає науково-дослідницька робота, яка поряд із теоретичною забезпечує освітньо-науковий рівень, необхідний для самостійної науково-дослідницької діяльності.

У процесі підготовки докторів філософії використовують дві форми атестації – проміжну й підсумкову. Відповідно до чинних нормативно-правових

документів Міністерства освіти і науки України, підсумкова атестація аспірантів, які завершують навчання за освітньо-науковими програмами доктора філософії, є обов'язковою. Її мета – з'ясувати фактичну відповідність рівня освітньо-наукової підготовки випускників аспірантури вимогам до доктора філософії з філологічних наук.

Підсумкова атестація проходить за двома напрямками: 1) оцінювання рівня теоретичної й практичної фахової підготовки; 2) з'ясування відповідності рівня науково-дослідницької підготовки вимогам до доктора філософії з філологічних наук. У процесі підсумкової атестації оцінюють повний обсяг виконаних робіт та їхню відповідність вимогам успішного завершення докторської програми. Підсумкова атестація аспірантів, які повністю виконали освітньо-наукову програму підготовки докторів філософії в аспірантурі, завершується присвоєнням академічної кваліфікації «доктор філософії з філологічних наук» та врученням диплома чинного зразка про рівень освіти й кваліфікацію. Випускники докторських програм будуть підготовлені до роботи в міжнародних дослідницьких проектах та інституціях, до викладання філологічних дисциплін на високому сучасному рівні в університетах України й світу (Освітньо-наукова програма підготовки доктора філософії в галузі «Філологія» за спеціалізацією «Перекладознавство» в ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016).

На підставі аналізу стану підготовки перекладачів у системі вищої освіти України зазначимо, що:

- підготовку перекладачів проводять ЗВО різних форм власності (державної, приватної та комунальної);
- перекладацька освіта представлена на трьох рівнях – першому (бакалаврському), другому (магістерському) і третьому (докторському); успішне завершення навчання за освітньо-професійною чи за освітньо-науковою програмою на кожному з рівнів супроводжувана присвоєнням освітніх ступенів (бакалавр, магістр і доктор філософії);
- підготовка перекладачів відбувається в галузі 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія», спеціалізацією в перекладі з різних мов;

- ЗВО самостійно розробляють і втілюють освітні програми навчання майбутніх перекладачів;
- здобувачам різних ступенів освіти в галузі перекладу надана свобода у виборі навчальних дисциплін, обсяг яких становить щонайменше 25 % від загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених освітньою програмою;
- професійна та практична підготовка перекладачів спрямована на опанування теоретичних і практичних знань у галузі перекладу, поглиблене вивчення іноземних мов, проходження різних видів практик залежно від рівня й напрямку програми;
- у процесі навчання майбутніх перекладачів застосовують компетентнісний підхід, орієнтований на досягнення регламентованих програмою навчальних результатів підготовки певного рівня;
- систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів перекладацької освіти ЗВО затверджує самостійно, за обов'язкової умови, що оцінки мають бути переведені в кредити ЄКТС; найпоширенішими системами є 100-бальна та 4-бальна системи;
- навчання за програмами будь-якого рівня завершується атестацією, яка передбачає складання кваліфікаційних іспитів та / або написання і захист кваліфікаційної роботи;
- присвоєння професійної кваліфікації після завершення здобувачем програми належить до компетенції університетів і є складником їхньої академічної автономії; зазвичай, ЗВО використовують своє право обирати та присвоювати професійну кваліфікацію випускникам програми, а також присвоюють кваліфікацію «перекладач»;
- випускники програм підготовки перекладачів можуть працювати за фахом перекладача в перекладацьких агенціях, у міжнародних установах та організаціях, провадити викладацьку чи науково-дослідницьку діяльність, працювати в багатьох інших сферах державного й приватного сектору, де є потреба у висококваліфікованих фахівцях з іноземних мов.

Крім рівневої освіти з присвоєнням освітнього ступеня, в Україні нещодавно стартувала сертифікатна програма навчання перекладачів, яку втілює Національний університет «Києво-Могилянська академія». Сертифікатна програма «Перекладознавство» розрахована як на студентів цього навчального закладу, так і на осіб, які не навчаються в ньому. Форма навчання – денна. Програма триває кілька років навчання. На деяких програмах за наявності достатньої кількості зацікавлених слухачів можуть організовувати вечірні заняття. Студент, який успішно прослухав сертифікатну програму, отримує сертифікат. Для студентів навчального закладу сертифікатні програми є безкоштовними, а для осіб, які там не навчаються, – платними. Вступ на програму передбачає наявність диплома бакалавра. Навчаючись за сертифікатною програмою, студенти отримують необхідні знання й навички для виконання практичного перекладу українською мовою англomовних текстів різних стилів. Майбутні фахівці з перекладознавства оволодівають циклом загальнотеоретичних («Вступ до мовознавства», «Теорія і практика перекладу», «Основи зіставного мовознавства») та професійно орієнтованих практичних дисциплін («Стилістика української мови», «Лексика англійської мови», «Професійний переклад з англійської мови»). Завершується вивчення сертифікатної програми написанням і захистом курсової роботи, що являє собою самостійну науково-дослідницьку працю з актуальних питань сучасного перекладознавства. Загальний обсяг сертифікатної програми – 19 кредитів ЄКТС, зокрема модулі з теоретичної підготовки становлять 9 кредитів, із практичної підготовки – 9 кредитів, із наукових студій (курсова робота) – 1 кредит. Після завершення такої програми й успішного захисту курсової роботи випускники на належному рівні здатні забезпечувати професійний переклад українською мовою письмових та усних англomовних текстів.

У дослідженні системи перекладацької освіти описано особливості підготовки перекладачів жестової мови (сурдоперекладачів) у США, оскільки сурдопереклад є надзвичайно важливим і поширеним явищем у цій країні. Уважаємо за необхідне зосередити увагу на проблемі навчання

сурдоперекладачів і в Україні. Насамперед зазначимо, що до 2003 року українську жестову мову в нашій державі не викладали (Чепчина І. І., 2016). Нині завдяки Українському товариству глухих (УТОГ) запроваджена чотирирівнева система підготовки перекладачів жестової мови:

- перший рівень – початкова школа навчання в культзакладах Товариства за програмами, затвердженими президіями обласних організацій УТОГ;
- другий рівень – професійна підготовка перекладачів жестової мови в Навчально-відновлювальному центрі (НВЦ) УТОГ за програмами, затвердженими президією ЦП УТОГ;
- третій рівень – професійна підготовка перекладачів жестової мови в НВЦ УТОГ згідно з ліцензією МОН України;
- четвертий рівень – професійна підготовка старших перекладачів жестової мови в НВЦ УТОГ згідно з ліцензією МОН України.

Відповідно до чотирирівневої системи в УТОГ, була розроблена схема підготовки перекладачів жестової мови за такими показниками:

- рівень підготовки;
- місце та організатори навчання;
- програма навчання;
- тривалість навчання (годин);
- кількість жестів, які вивчають;
- перелік осіб, які можуть бути зараховані на навчання;
- порядок зарахування на навчання;
- вимоги до викладачів жестової мови;
- межі застосування знань, отриманих після завершення навчання;
- відомості про посвідчення, яке видають перекладачеві після завершення навчання;
- рівень професійної майстерності, якого може досягнути перекладач після закінчення навчання;
- термін переатестації перекладача для підтвердження рівня професійної майстерності (Чепчина, 2016).

Викладачами Навчально-відновлювального центру Українського товариства глухих розроблені навчальні плани для професійного навчання кваліфікованих перекладачів жестової мови терміном на 2 та 4 місяці підготовки, що містять перелік обов'язкових навчальних дисциплін, кількість годин, запланованих для їх опанування, загальний фонд навчального часу, форми, періодичність, терміни контролю знань, умінь і навичок слухачів, критерії їхньої кваліфікаційної атестації, вимоги до основних обов'язкових засобів навчання.

Програма навчання сурдоперекладачів передбачає вивчення основ медицини, педагогіки, психології, соціології, історії, правознавства та інших дисциплін для кращого розуміння перекладачами жестової мови психології осіб, які мають порушення слуху й мови, для усвідомлення їхніх фізіологічних і психологічних особливостей, налагодження з ними ефективної комунікації, успішного розв'язання їхніх соціальних проблем. Основу навчальних занять становлять лекції.

Оцінювання знань із жестової мови й дактилології перекладачів жестової мови відбувається згідно з критеріями, розробленими співробітниками Навчально-відновлювального центру УТОГ (Чепчина, 2016). Із-поміж форм контролю виокремлюють поточний, проміжний і підсумковий. Підсумковий контроль проходить у вигляді іспиту, що охоплює ключові питання, типові й комплексні завдання, ситуації, що потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отримані знання, застосовувати їх у процесі виконання практичних завдань. Результати іспиту оцінюють у межах від 1 до 12 балів (включно) і фіксують у спеціально розробленій «Картці атестації» (Чепчина, 2016).

2009 року в Навчально-відновлювальному центрі УТОГ організовано навчання першої групи перекладачів жестової мови в кількості 30 осіб, а 2010 року навчання пройшла друга група з 26 осіб. Усі випускники програми після закінчення навчання отримали свідоцтво державного зразка, яке стало першим офіційним документом про набуття фаху перекладача жестової мови в Україні.

Варто зазначити, що завдяки зусиллям УТОГ запроваджено нову посаду, що зафіксована в «Класифікаторі професій: ДК 003: 2010» у розділі «Філологи,

лінгвісти, перекладачі та усні перекладачі» під кодом 2444.2 – Перекладач-дактилолог.

Отже, перекладацька освіта в галузі сурдоперекладу українською жестовою мовою перебуває на початковому етапі свого розвитку.

Для підготовки перекладачів в Україні характерне те, що більшість програм навчання містить курси з усного й письмового перекладу, але в країні немає чіткого розподілу програм для підготовки усних або письмових перекладачів. Українські навчальні програми готують універсальних перекладачів, які повинні були б однаково добре володіти техніками як усного, так і письмового перекладу після навчання. Проте опанування різних видів перекладу передбачає різні підходи, іноді те, що добре для письмового перекладача, є неважливим чи неприйнятним для усного. Наприклад, відповідність оригіналу в письмовому перекладі передбачає точне передання авторського письмового тексту. Натомість в усному перекладі вона насамперед означає правильне передання змісту повідомлення й комунікативного наміру мовця. Усний і письмовий переклад – різні форми перекладацької діяльності, які хоч і мають спільну мету та принцип дії, але професійні вміння й навички, що застосовує перекладач під час виконання кожного з видів перекладу, суттєво відрізняються. Характерні відмінності між роботою письмового й усного перекладачів продемонстровані дослідницею проблем фахової підготовки перекладачів у ЗВО України Т. Рудницькою (2010) (див. табл. 5.6).

Таблиця 5.6

Особливості здійснення професійної діяльності письмового і усного перекладачів

<i>Письмовий перекладач</i>	<i>Усний перекладач</i>
Особливості роботи з письмовим мовленням	Особливості роботи з усним мовленням
1. Текст для письмового перекладу створений у минулому, тобто до початку перекладу.	1. Виступ створюється на місці, у момент мовлення.

2. Текст уже створений і змінам не підлягає.	2. Вислів незавершений, тобто в процесі створення, його закінчення непередбачуване.
3. Текст можна почитати, відкласти на якийсь час і повернутися до нього пізніше.	3. Усне повідомлення швидко «зникає», і перекладач може розраховувати тільки на власну пам'ять.
4. Текст складається виключно із словесного матеріалу (тобто він не супроводжується ні жестами, ні мімікою). Перекладач не знає, в яких умовах він був написаний.	4. Вислів супроводжується жестами, і перекладач безпосередньо бачить, у яких умовах створюється повідомлення і виступає доповідач.
5. Більшість текстів – робота одного автора. У перекладача достатньо часу, щоб звикнути до його стилю.	5. Усний перекладач повинен перекладати кількох ораторів, які можуть говорити, використовуючи абсолютно різні стилі.
6. Оскільки текст написаний у минулому, він не може безпосередньо сильно емоційно впливати на перекладача.	6. Усний перекладач не просто знає про умови або можливу напружену атмосферу засідання; він сам схильний до цієї атмосфери.
7. Перед публікацією перекладач може переробляти і повністю наново редагувати текст.	7. Усний перекладач повинен правильно перекладати з першого разу. Іншої можливості в нього не буде.
8. Так само, як і автор, перекладач не знає, хто його читач. Між автором і читачем немає безпосереднього контакту.	8. Усний перекладач знає свою аудиторію і здебільшого бачить її.

Джерело: Рудницька, 2010.

З огляду на принципи відмінності в роботі усного й письмового перекладача, підготовку таких фахівців, як засвідчує зарубіжний досвід не лише США, а й більшості країн Європи, бажано проводити окремо.

У процесі дослідження теоретичної та практичної підготовки перекладачів у США привертає увагу велика кількість спеціалізованих програм навчання, які сфокусовані на галузевому перекладі. Зазвичай, це юридичний, судовий, медичний і соціальний переклад. Для підготовки фахівців із цих видів перекладу в США існують повноцінні програми, на відміну від України, де питання підготовки вузькогалузевих перекладачів є нагальним і не розв'язаним. Зазначимо, що нині існує тенденція до того, щоб до змісту програм підготовки перекладачів, зокрема до блоку вибіркових дисциплін, уводити галузевий переклад. На підставі аналізу навчальних планів підготовки перекладачів різних рівнів констатовано, що найчастіше трапляються дисципліни, пов'язані з

вивченням юридичного, економічного, художнього перекладу та перекладу науково-технічної літератури й міжнародних документів. У деяких ЗВО, які спеціалізуються на вузькогалузевій підготовці фахівців у певній галузі (Національний авіаційний університет, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Національна академія Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького та ін.), до вибірових дисциплін належить переклад у тих галузях, із яких ЗВО готує профільних фахівців. Проте окремих програм для здобувачів освітніх ступенів на першому або на другому рівнях вищої освіти, спрямованих на вивчення якогось певного виду галузевого перекладу, в Україні поки немає. Поглиблене вивчення художнього перекладу в більшості освітньо-професійних ЗВО організоване на рівні спецкурсів, представлених для вибору студентів. Необхідно зауважити, що в межах своєї академічної свободи ЗВО почали розробляти освітньо-професійні програми, у яких вибірова частина навчальних планів присвячена одному або кільком видам галузевого перекладу. Наприклад, освітньо-професійна програма «Художній переклад, літературне редагування та менеджмент перекладацьких проектів» Київського національного лінгвістичного університету орієнтована на підготовку висококваліфікованих перекладачів художніх і публіцистичних текстів, спеціалістів з аудіовізуального перекладу, редакторів-перекладачів, критиків перекладу, дослідників-перекладознавців.

Цікавою і перспективною є спеціалізація «Прикладна лінгвістика», що з'явилася в Україні не так давно та з розвитком нових інформаційних технологій набула нового значення й актуальності. Навчання за цією спеціалізацією передбачає опанування дисциплін: «Теорія і практика перекладу», «Методика навчання рідної та іноземної мов», «Лексикографія», «Мовна політика», «Теорія і практика редагування тексту», «Лінгвістична експертиза письмового тексту та усного мовлення», «Комп'ютерна лінгвістика» та інші. Зважаючи на багатоаспектність прикладної лінгвістики як галузі мовознавства, навчання за цією спеціалізацією у ЗВО України ґрунтоване на різних прикладних

лінгвістичних галузях та порушує різні навчальні завдання. Наприклад, у Київському університеті імені Тараса Шевченка підготовка майбутніх фахівців із прикладної лінгвістики ґрунтована на чотирьох базових елементах: редагуванні, перекладі, лінгвістичній експертизі, комп'ютерній лінгвістиці. Професійні кваліфікації, які може здобути випускник програми за спеціалізацією «Прикладна лінгвістика», такі: 2444.2 – редактор-перекладач; 2444.2 – лінгвіст; 2132.1 – програміст (прикладний).

Отже, професійна підготовка перекладачів у системі вищої освіти України відбувається на трьох рівнях вищої освіти. Освітні програми підготовки перекладачів на бакалаврському й магістерському рівнях представлені більше ніж у 20 % ЗВО нашої держави. Найпопулярнішими мовами, які вивчають у межах перекладацьких навчальних програм, є германські, романські та слов'янські. Східні, угро-фінські та класичні мови менш популярні й представлені в центральних ЗВО (наприклад, у Київському національному лінгвістичному університеті, Національному університеті імені Тараса Шевченка) або в закладах, розташованих у прикордонних регіонах (наприклад, в Ужгородському національному університеті, Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника). Крім бакалаврських, магістерських і докторських програм, почали з'являтися сертифікатні програми з перекладознавства, після вивчення яких випускник отримує сертифікат. Навчання перекладачів ґрунтоване на низці загальнопедагогічних, дидактичних і специфічних принципів. До найпоширенішого підходу навчання перекладачів в Україні належить компетентнісний. Навчання сурдоперекладачів з української жестової мови проходить при Навчально-відновлювальному центрі УТОГ у межах ліцензії МОН України (у невеликій кількості). Усні й письмові перекладачі у ЗВО навчаються за універсальною програмою, тобто відсутні програми, спеціалізовані лише на усному або лише на письмовому перекладі. Галузевий переклад опановують у межах дисциплін вибіркової частини навчальних планів освітньо-професійних програм підготовки майбутніх перекладачів. Серед ЗВО помітна тенденція до використання свого права

академічної свободи й самостійності в розробленні освітніх (професійних і наукових) програм та формування блоків вибіркових дисциплін зі спеціалізованих курсів із перекладу в обраній галузі (наприклад, художній, військовий, науково-технічний переклад тощо). Загалом в українському суспільстві зафіксована позитивна динаміка перекладацької освіти та збільшення попиту на професію перекладача на тлі трансформаційних й інтеграційних процесів у напрямку до об'єднаної Європи та світової спільноти.

5.2. Порівняльно-педагогічний аналіз змісту й форм організації навчання майбутніх перекладачів в університетах України та США

Національні системи освіти США та України керуються принципами гуманізації, гуманітаризації й демократизації навчання, зважаючи на власні традиції та міжнародний досвід. В обох країнах орієнтири розвитку освіти спрямовані на підготовку висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців і стабільну присутність у міжнародному освітньому просторі. Навчання перекладачів нової генерації, які відповідають сучасним запитам ринку та вміють бути гнучкими й мобільними в постійно змінних умовах світового суспільства, є основним завданням перекладацької освіти як США, так і України.

Система освіти США вибудована на фундаменті вільної та рухомої координації освітніх спільнот, а не директивної й централізованої моделі управління. Найбільшою відмінністю системи освіти США є високий ступінь децентралізації управління, оскільки основну роль виконує суспільство, а не держава. У системі управління освітою повноваження розподілені між федеральною владою, конгресом, штатами, округами й окремими навчальними закладами. Самоуправління освітою потрактоване як найвище досягнення нації в США (Макгиннес, 2005, с. 12). Отже, місцеві органи управління штатів, професійні організації й асоціації регулюють діяльність навчальних закладів: проводять ліцензування та акредитацію навчальних закладів і програм, оцінюють

якість надання освітніх послуг. В Україні після ухвалення нового Закону «Про вищу освіту» (01.07.2014 року) ЗВО також надано автономію, що передбачає самостійність, незалежність і відповідальність ЗВО за рішення стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності. Держава зі свого боку сприяє розвитку ЗВО як центрів незалежної думки, що декларує закон. На сучасному етапі в нашій державі відбувається перехід до нового стилю управління вищою освітою зі зміщенням убік децентралізації. Керівництво у сфері вищої освіти в Україні провадить Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, галузеві державні органи та органи місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать ЗВО, Національна академія наук і національні галузеві академії наук, засновники ЗВО та органи громадського самоврядування у сфері вищої освіти, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (Закон «Про вищу освіту» (2014)). Систему забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти оцінює Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) або акредитовані ним незалежні установи (Закон «Про вищу освіту», 2014). Проте зазначимо, що деякі задекларовані агентства ще повноцінно не працюють. Наприклад, НАЗЯВО перебуває лише на етапі становлення й потребує сприяння для максимальної імплементації найкращих світових підходів і практик оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. Водночас донині триває процес розроблення стандартів вищої освіти, зокрема й у галузі перекладу. На сьогодні існує лише два проекти стандартів вищої освіти на бакалаврському й магістерському рівнях, які, проте, не затверджені Міністерством освіти і науки України. Тому досвід управління освітою та забезпечення якості надання освітніх послуг у США може бути взятий за основу в процесі окреслення стратегічних напрямів роботи як новостворених інституцій у системі вітчизняної освіти, так і наявних органів виконавчої влади й управління у сфері освіти та науки.

Аналіз законодавчої бази регулювання освітньої сфери в США засвідчив, що освітній процес у країні підпорядкований законодавчим актам Федерального уряду США: актам Конгресу США, зібраним у «Кодексі законів США» у титулі 20 «Освіта». Правозастосування норм титулу 20 «Освіта» «Кодексу законів США» регламентоване титулом 34 «Кодексу федеральних нормативних актів» («Code of Federal Regulations»). Виконавчу функцію у сфері освіти і науки регламентує Департамент освіти США. Крім того, діяльність навчальних закладів регульована законодавством штату, де вони розташовані, відповідно до законів штату, окреслюють цілі й форми навчання, перелік програм тощо. В управлінні діяльністю навчальних закладів у США також беруть участь місцеві органи управління освітою, професійні організації та асоціації, спілки університетів. В Україні заклад вищої освіти очолює керівник, права, обов'язки й відповідальність якого регламентовані законодавством та статутом навчального закладу. У США навчальними закладами керують суспільні комітети, які розробляють цілі та стратегії освіти.

Докладний аналіз нормативно-правового забезпечення сфери вищої освіти в Україні та США засвідчує, що в нашій державі поряд із законами «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки» (2012 р.), «Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» (2015 р.) чинними також є різні положення МОН, що регулюють сферу освіти і науки: «Про організацію навчального процесу у ЗВО», постанови КМУ «Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» (2015 р.), «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011 р.), «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015 р.), листи й накази МОН України стосовно особливостей формування навчальних планів або форм документації. На противагу цьому, у США немає офіційних нормативних документів, які б на державному рівні чітко регламентували особливості організації навчального процесу. Проте зазначимо, що, попри таку потужну сучасну законодавчу базу, в Україні існує суттєва

проблема щодо її імплементації, багато задекларованих у законах прав та обов'язків учасників освітнього процесу не виконують у реальному житті.

Важливим чинником, який впливає на розвиток освіти, є її фінансування. Освіта для США – це пріоритетна сфера державної політики, від якої безпосередньо залежать економічний розвиток і процвітання країни. Як зазначено вище, фінансування американської вищої школи – диверсифіковане. Серед джерел надходження коштів можна виокремити такі: плата за навчання, приватний капітал, державна допомога. Посутню роль у фінансуванні навчальних закладів у США відіграє інститут ендаументу. Із боку держави фінансування відбувається у формі субсидованих позик, забезпечення науково-дослідницьких фондів, надання державних стипендій і грантів. В Україні ЗВО фінансують за рахунок коштів держави, місцевих бюджетів, фізичних і юридичних осіб. Навчання студентів у вітчизняних ЗВО може відбуватися як за кошти державного бюджету, так і за кошти студентів або їхніх спонсорів. Вартість навчання для здобуття ступеня бакалавра в галузі перекладу в США перебуває в межах 18 тис. дол. за 1 рік, а в Україні – 39 тис. грн.; магістра – у межах 47 тис. дол. у США та від 12 до 58 тис. грн. в Україні. Вартість докторських програм у США стартує від 44 тис. дол., а в Україні від 9 і до 65 тис. грн. за рік навчання. Зазначимо, що ціни на навчання дуже відрізняються залежно від регіону та рейтингу ЗВО як у США, так і в Україні. Очевидно, що вартість навчання у вітчизняних ЗВО значно нижча, ніж в американських, проте її не можна зіставити з рівнем заробітної плати населення. Варто зауважити, що вартість навчання в США така сама висока для середньостатистичного населення, однак у країні існує система надання пільг і позик студентам. Особливо активно запрацювала ця система під час правління президента Барака Обами, який обстоював соціально орієнтовану політику в американському суспільстві. Крім цього, у США популярною є практика покриття витрат на навчання за рахунок коштів спонсорських організацій і благодійних фондів. В Україні зараз помітна тенденція до зменшення державного фінансування й скорочення бюджетних місць для студентів. У такій ситуації все більше

студентів повинні самостійно оплачувати власне навчання або шукати спонсорську допомогу, що не є поширеним явищем.

Плата за навчання – одне з основних джерел оновлення й покращення матеріально-технічної бази навчальних закладів як у США, так і в Україні. У зв'язку з економічною нестабільністю в Україні та кризовими явищами, виснажливим військовим конфліктом на Сході країни, спроможність населення навчатися платно зменшується, що якісно впливає на стан технічного оснащення й матеріального забезпечення навчальних закладів (особливо державних і комунальних). У цій ситуації необхідно звернути увагу на те, що перекладацька освіта сьогодні передбачає широке залучення новітніх інформаційних технологій, тому спеціальне обладнання й програмне забезпечення – невід'ємні елементи навчального процесу. На жаль, не всі ЗВО України, які готують перекладачів, мають усе необхідне.

Професійну підготовку перекладачів у межах вищої освіти як в Україні, так і в США проводять державні або приватні навчальні заклади. Форма навчання в зазначених країнах відрізняється. У США найбільш поширеними формами навчання є денна, дистанційна (он-лайн) та змішана (гібридна). В Україні відповідно до Закону «Про вищу освіту» (2014 рік) навчання у ЗВО організоване за очною (денною й вечірньою) та заочною (дистанційною) формами, які можуть комбінуватися. Задекларовані норми закону наближають українську систему освіти до американської моделі, оскільки вітчизняні ЗВО отримали право самостійно обирати й поєднувати форми навчання так, як це відбувається в освітніх закладах США. Підготовка перекладачів у США проходить за денною та дистанційною (он-лайн) формами навчання, тоді як в Україні майбутніх перекладачів навчають лише за денною й заочною формами навчання. Дистанційне навчання перекладачів в Україні відсутнє. Проте, як засвідчує досвід США в організації системи дистанційної освіти перекладачів та високий рівень популярності дистанційних (он-лайн) програм навчання майбутніх фахівців у галузі перекладу, така форма навчання ефективна й може існувати в системі перекладацької освіти. Більшість навчальних закладів, які мають

програми підготовки перекладачів за денною формою навчання, як альтернативу пропонують або дистанційні програми, або програми змішаного навчання. Володіючи великими ресурсами в плані матеріально-технічного забезпечення, мультимедійних технологій та педагогічного досвіду надання дистанційної освіти, США лідирують у наданні освітніх послуг в електронному вигляді.

Порівняльний аналіз систем освіти США й України дає підстави стверджувати, що в обох країнах наявні спільні та відмінні рівні, ступені й кваліфікації вищої освіти. Згідно з чинним Законом України «Про вищу освіту», вища освіта представлена такими рівнями: 1) початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; 2) перший (бакалаврський) рівень; 3) другий (магістерський) рівень; 4) третій (освітньо-науковий) рівень; 5) науковий рівень. Успішне завершення навчання на кожному рівні вищої освіти передбачає присудження ступеня вищої освіти: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр; 4) доктор філософії; 5) доктор наук. Обсяги освітньо-професійних або освітньо-наукових програм для кожного рівня вищої освіти є різними: початковий рівень вищої освіти (короткий цикл) – молодший бакалавр (90 – 120 кредитів ЄКТС); перший (бакалаврський) рівень вищої освіти – бакалавр (180 – 240 кредитів ЄКТС); другий (магістерський) рівень вищої освіти – магістр (90 – 120 кредитів ЄКТС та не менше як 30 % наукового компонента); третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти – доктор філософії (30 – 60 кредитів ЄКТС); науковий рівень – доктор наук.

У системі вищої освіти США можна простежити певну схожість із вітчизняною системою, проте є певні відмінності, що варті дослідницької уваги. В американській системі освіти існує переддипломний ступінь «асоціат». Обсяг програми навчання на здобуття такого ступеня становить 60 кредитних годин. Наступні освітні ступені такі самі, як і в Україні: бакалавр, магістр і доктор філософії. Відмінність полягає в тривалості навчальних програм: бакалаврська програма має обсяг 120 – 134 кредити, магістерська може охоплювати 30 – 64 кредити, докторська програма не має чіткого обсягу кредитів, оскільки все залежить від того, яке дослідження проводить докторант і який час запланований

для його завершення. Порівнюючи обсяг програм підготовки перекладачів на різних рівнях, акцентуємо на тому, що навантаження має різні виміри. Так, у США один кредит охоплює 1 годину аудиторних занять та 2 години самостійної роботи на тиждень, що в підсумку за семестр (15 тижнів) становить 45 годин. Кількість таких тригодинних кредитів у семестрі варіюється залежно від програми. В Україні ж один кредит ЄКТС дорівнює 30 годинам аудиторної й самостійної роботи на тиждень зі співвідношенням аудиторної та самостійної роботи 47 % і 53 % для бакалаврів та 40 % і 60 % для магістрів відповідно. У навчальний план вітчизняних навчальних закладах закладають майже однакову кількість годин на аудиторну й самостійну роботу студентів бакалаврських програм, а для студентів-магістрів кількість годин, запланованих для самостійної роботи, на 20 % переважає час, призначений для аудиторної роботи. Загалом, порівнюючи щотижнєве навантаження студента, зазначимо, що в США воно менше, але завдяки свідомій самостійній роботі студентів якість освіти є високою.

Унаслідок реформування вищої освіти в Україні й ліквідування освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст», рівнева та ступенева вітчизняна вища освіта наблизилася до американських стандартів, за винятком того, що, замість ступеня асоціата, в Україні існує ступінь молодшого бакалавра, а ступінь доктора наук на науковому рівні відсутній у США. Проте якщо в США перекладацька освіта розпочинається з отримання ступеня асоціата (наприклад, асоціат прикладних наук із письмового та усного перекладу, асоціат прикладних наук з усного перекладу у сфері охорони здоров'я, асоціат мистецтв із перекладу жестової мови), то в Україні підготовка перекладачів стартує лише на бакалаврському рівні.

Процес вступу до навчальних закладів України та США має свої національні особливості. Доцільно зауважити, що вітчизняна система освіти намагається створити таку систему вступу, яка б відповідала найкращим світовим зразкам, зокрема й американським, що є визнаними еталонами у сфері освіти. Для вступу на бакалаврську програму за спеціальністю 035 «Філологія» в

Україні необхідно подати сертифікати зовнішнього незалежного оцінювання та пройти конкурс атестатів. Вступ до магістратури передбачає наявність ступеня бакалавра (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста) за спеціальністю 035 «Філологія», складання вступного фахового випробування та іспиту з іноземної мови. За умов перехресного вступу до магістратури для осіб, які мають ступінь бакалавра або освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліст, здобутий за іншою спеціальністю, проводять додаткове фахове випробування. Вступ на докторські програми відбувається на основі диплома магістра та через складання вступного випробування. У США для вступу на програму для здобуття ступеня асоціата й бакалавра необхідно подати сертифікат про закінчення середньої школи або документ, що підтверджує завершення середньої школи, наприклад, результати різних тестів («GED, SAT, ACT, GRE»). Іноді навчальні заклади можуть формулювати додаткові специфічні умови вступу (есе, рекомендації, інформація про особисті досягнення, додатковий вступний іспит тощо). Для вступу до магістратури американських ЗВО, як і українських, необхідно мати здебільшого ступінь бакалавра та скласти вступний фаховий іспит, що перевіряє знання мови. Проте відмінним є те, що в США все ж таки існують такі магістерські програми, які дозволяють вступ без бакалаврського ступеня. Отже, вступ до навчальних закладів в Україні та США відбувається відкрито, на основі конкурсного й селективного відбору. Загалом простежувана тенденція до організації вітчизняної освіти, згідно зі світовими стандартами. Такий стан речей впливає на те, що за останні кілька років українська система підготовки фахівців змінилася й адаптувалася до світових систем.

Тривалість навчання в освітніх закладах України та США варіюється залежно від рівня. Наприклад, в Україні бакалаврські програми розраховані на 4 роки, магістерські – на 1,5 – 2 роки, докторські – на 4 роки. У США програми для здобуття ступеня асоціата охоплюють період навчання у 2 роки, для бакалавра – 3 – 4 роки, магістра – 1 – 2 роки, доктора – до 5 років. Навчальний рік в американських освітніх закладах триває, зазвичай, 9 місяців, із кінця вересня до травня, і складається з трьох семестрів. В Україні навчальний рік також охоплює

період у дев'ять місяців – із вересня до червня, у більшості ЗВО він поділений на два семестри.

Практичне зацікавлення становить проведений контрастивний аналіз структурно-змістових та організаційно-педагогічних засад навчання майбутніх перекладачів в Україні й США. Згідно із чинним Законом «Про вищу освіту», формами організації навчання у ЗВО України є: навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи. До основних видів занять у вітчизняних ЗВО належать: лекції, лабораторні, практичні, семінарські й індивідуальні заняття, консультації. У системі вищої освіти США під час підготовки майбутніх перекладачів застосовують практично всі види навчальних занять української моделі навчання: лекції, семінарські заняття (зазвичай у формі дискусії), практичні заняття, самостійні завдання (переклади, проекти). Проте лекції в процесі підготовки перекладачів не є основним засобом передавання інформації, вони подають загальну інформацію та спонукають студентів до подальшого самостійного наукового пошуку. Холістичний підхід до викладання лекцій в освітніх закладах США витісняється редуційним, коли увагу фокусують навколо спеціалізованих тем, а лекції насичені галузевою термінологією. Редуційнізм потребує від студентів значної самостійної роботи. Така концепція сприяє підвищенню рівня науково-теоретичних знань студента в професійній галузі та набуття й розвиток необхідних у майбутньому навичок самостійного навчання. У вітчизняній системі підготовки перекладачів підхід до викладання лекцій переважно холістичний. Варто зазначити, що як в Україні, так і в США освітні заклади можуть самостійно обирати інші форми освітнього процесу й види навчальних занять, які вважають доцільними для якісної підготовки майбутніх перекладачів. Аналіз навчальних планів підготовки перекладачів ЗВО України засвідчив чіткий розподіл на семінарські та лекційні заняття, практичні й лабораторні роботи, написання курсових, дипломних робіт тощо. Струнка система навчальних планів у більшості освітніх закладів України дає позитивний результат, оскільки за умови, що студент скористається правом зміни навчального закладу, перерахунок навчального навантаження відбувається

легше, і студентів комфортніше буде пристосуватися до навчання в іншому ЗВО, адже форми та види навчання схожі. З іншого боку, застосування ЗВО нестандартних видів і форм навчання є креативним педагогічним підходом, який може позитивно впливати на хід підготовки. Отже, щодо цього питання немає однозначної позиції. У США професійна підготовка перекладачів практико-орієнтована, тому великий обсяг навчального навантаження становлять практичні заняття, стажування й практика. Посутня увага в США також зосереджена на позааудиторній роботі майбутніх перекладачів.

У контексті методів і підходів до навчання в США переважає особистісно орієнтований, диференційований, компетентнісний, міждисциплінарний, діяльнісний, соціально-конструктивістський, прагматичний, технологічний, комплексний підходи. Важливу роль відіграють активні й творчі методи навчання перекладу, до яких входять дослідницькі, проблемні, проектні, ситуативні методи, дискусії, рольові ігри, презентації, забезпечення самостійної пошукової діяльності студентів. Порівнюючи з українською системою підготовки перекладачів, зазначимо, що студент дуже часто постає пасивним слухачем, а не активним учасником навчального процесу. Традиційні методи організації навчання не завжди спрямовані на розвиток необхідних сучасному перекладачеві навичок і компетентностей. У цьому аспекті досвід американських педагогів щодо методів і форм організації навчання майбутніх перекладачів слугує цінним джерелом для вітчизняних викладачів.

Процес створення програм професійної підготовки перекладачів у США обов'язково передбачає вивчення запитів ринку праці та вимог суспільства до фахівців у галузі перекладу. До участі над розробленням головних документів (курикулумів), що регулюють організацію навчального процесу майбутніх перекладачів, долучаються не лише викладачі, а й представники бізнесу, професійні перекладачі, випускники навчального закладу, професійні асоціації та організації, стейкхолдери. В Україні таке практикують дуже рідко, зазвичай, створення освітньо-професійної або освітньо-наукової програми покладають лише на професорсько-викладацький склад, без залучення широкого кола

стейкхолдерів. Змістовий компонент курикулумів у навчальних закладах США охоплює великий відсоток елективних курсів, які дають змогу майбутньому перекладачеві сформулювати свою траєкторію навчання, обрати галузь перекладу та зосередитися на поглибленому вивченні того, що цікавить і є перспективним із погляду подальшого працевлаштування. Вивчивши курикулуми та програми навчання майбутніх перекладачів на різних рівнях освіти в США, підсумуємо, що дисципліни можуть бути поділені за принципом обов'язковості й вибірковості (елективності). Спочатку студенти опановують обов'язкові курси, які є невід'ємним елементом навчання та які вивчають у певній, заздалегідь визначеній курикулумом послідовності. Далі студентів пропонують обрати інший блок обов'язкових курсів, які можна вивчати вже не послідовно, тобто студент повинен їх опанувати, але те, у якому семестрі він їх обере, залежить від його бажання. Такий підхід регулює перехід до вивчення нового матеріалу лише після засвоєння попереднього. Останній блок – це вибіркові курси, які студенти можуть самостійно обирати за бажанням. Описаний підхід дає студентів зможу коригувати своє навчання, не вимагає чіткої лінійності, не прив'язує студентів до певних академічних груп і не обмежує в часі, що допомагає опановувати матеріал із такою швидкістю, яка відповідає рівню його підготовки та здібностям. Порівнюючи з українською моделлю формування навчальних планів і розподілом дисциплін за циклами, зауважимо, що реформування вищої освіти якісно та кількісно вплинуло на цей процес. Навчальні плани майбутніх перекладачів також охоплюють обов'язкові й вибіркові дисципліни. Відсоток вибіркових дисциплін, які студенти-перекладачі можуть самостійно обирати, становить не менше як 25 % для бакалаврських програм та 30 % для магістерських програм.

Пріоритет професійної орієнтації відображає сутність сучасної системи освіти США. На відміну від вищої школи США, де всі дисципліни є професійно орієнтованими, в Україні цикли гуманітарних і соціально-економічних, фундаментальних та природничих дисциплін наявні в навчальних планах практично всіх спеціалізацій спеціальності, хоч вони не завжди стосуються

безпосередньо професійних інтересів студентів. Індивідуалізація програм підготовки майбутніх перекладачів в Україні перебуває лише на етапі становлення, однак з отриманням академічної свободи навчальні заклади здобули право самостійно розробляти плани та програми навчання. Відмінністю між освітніми програмами й навчальними планами підготовки перекладачів у навчальних закладах України та США є рівень їхньої спеціалізації. У США існує велике різноманіття широкопрофільних і вузькопрофільних програм, які передбачають професійну підготовку перекладачів у певних галузях перекладу (художній, юридичний, судовий, медичний, соціальний, переклад жестової мови, усний конференційний переклад, усний синхронний переклад, письмовий галузевий переклад тощо). Для українських програм така спеціалізація не типова. Програми орієнтовані здебільшого на підготовку так званого «універсального перекладача», який вивчив основи письмового й усного перекладу, засвоїв певні знання з галузевого перекладу. Виокремленої спеціалізації, на зразок «усний переклад», «конференційний переклад», «синхронний переклад», «юридичний письмовий переклад», «медичний усний переклад», «художній переклад», у затвердженому переліку спеціальностей та спеціалізацій немає (Постанова КМУ «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015 рік)). Проте, як засвідчує досвід США, такий поділ за спеціалізаціями сприяє поглибленій підготовці майбутнього перекладача в обраній галузі перекладу. Оскільки на практиці перекладачі працюють не в усіх, а лише в одній або в кількох обраних ними галузях, то такий підхід до навчання дієвий. Згідно зі щорічними опитуваннями випускників кафедри перекладу Хмельницького національного університету, молодим перекладачам на етапі становлення їхньої кар'єри часто бракує вмінь і навичок саме галузевого перекладу. У програмах навчання українських ЗВО до професійно орієнтованого циклу навчальних планів підготовки перекладачів, зазвичай, уведено дисципліни: «Практика перекладу з іноземної мови», «Практична граматики іноземної мови», «Практична фонетика іноземної мови», «Практичний курс іноземної мови», «Порівняльна лексикологія

та порівняльна граматики іноземної та української мов», різні види практики залежно від рівня вищої освіти, спецкурси з галузевого перекладу (юридичного, економічного, науково-технічного, військового, переклад міжнародних угод, усний переклад, синхронний переклад тощо). Проте кількість годин, запланованих для спецкурсів, є незначною, що не дає змоги в повному обсязі з'ясувати всі особливості того чи того різновиду галузевого перекладу. У США, наприклад, навчання за бакалаврською програмою за спеціалізацією в юридичному перекладі передбачає обов'язкове опанування курсів, що безпосередньо пов'язані з галуззю: «Теорія соціального правосуддя», «Судова система США», «Юридична термінологія» тощо. У реаліях української освіти перекладачів, щоб більше дізнатися про галузь перекладу, іноді необхідно здобути ще одну освіту в цій галузі (до прикладу, у разі з юридичним перекладом – у сфері правознавства). Проаналізувавши програми підготовки перекладачів у США на бакалаврському, магістерському та докторському рівнях, зробимо висновок, що всі вони професійно орієнтовані, великий відсоток програм побудований із застосуванням міждисциплінарного підходу.

На підставі аналізу навчальних планів освітніх закладів обох країн зазначимо, що вони складаються з обов'язкової та вибіркової частин. Відмінності в обов'язковій частині полягають у тому, що американські майбутні перекладачі вивчають курси, пов'язані з галуззю перекладу. До переліку навчальних планів входять такі курси: «Мовознавство», «Риторика», «Суспільствознавство», «Правознавство», «Антропологія», «Медична термінологія», «Медичні стандарти», «Інструменти письмового перекладу», «Анатомія», «Етика усного перекладу», «Етика соціального перекладу», «Історія», «Культурознавство», «Лінгвістичні концепції», «Перекладознавство», «Історія та теорія перекладу», «Світова література» тощо. Вартий уваги також той факт, що розроблення курикулумів у США передбачає вивчення ринку праці штату та з'ясування, у яких саме галузях перекладу існує необхідність. З огляду на це вони є гнучкими, набір курсів змінюється залежно від зовнішніх факторів. Випускник програми підготовки перекладачів у США вже заздалегідь може бути впевнений, що він

працевлаштується, оскільки його фах запотребований. Уважаємо, що для української перекладацької освіти доцільно брати до уваги зовнішні чинники, які впливають на запити в конкретних галузевих перекладачах, і залежно від цього формувати програми й навчальні плани, що були б здатними підлаштовуватися під змінні умови ринку праці, функціональні обов'язки сучасних перекладачів та розвиток інформаційних технологій.

Аналіз навчальних планів бакалаврів і магістрів у галузі перекладу в США та в Україні доводить, що в обох країнах підготовка магістрів містить науково-дослідницький складник. У США магістранти виконують семестрові індивідуальні дослідницько-перекладацькі проекти, аналізують фахову літературу з презентацією результатів у вигляді наукових статей, доповідей на конференціях, беруть активну участь у міжнародних проектах. Як в американських, так і в українських навчальних закладах магістерські програми передбачають написання магістерської роботи (дисертації). Відмінність полягає в тому, що інколи перекладацько-дослідницькі проекти можуть бути зараховані як випускна кваліфікаційна робота. Для написання магістерських дисертацій у галузі перекладу в США передбачено велику частину навчальних годин із використанням матеріально-технічних та навчально-методичних і літературних ресурсів університету. Підготовка дисертаційної роботи для магістрів у галузі перекладу (особливо письмового перекладу, художнього перекладу, перекладу жестової мови) орієнтована на отримання ними необхідних професійних знань, умінь та навичок, спрямованих на розвиток дослідницьких компетенцій у сфері професійної спеціалізації. Студенти мають доступ до професійних джерельних баз даних, можуть користуватися мережею бібліотек країни. На жаль, в Україні можливості доступу до світових джерел інформації в галузі перекладу обмежені через необхідність фінансування доступу до них.

Науково-технічний прогрес, поява новітніх технологій, інформаційне суспільство – чинники, які впливають на професію перекладача. США, як країна-лідер серед розробників інформаційних технологій, комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення, активно застосовує свої розробки не лише в

економічній, а й в освітній сферах. Професія перекладача, особливо письмового, нині передбачає обов'язкове використання спеціалізованого обладнання та програм. Саме тому до освітнього процесу підготовки майбутніх перекладачів у США обов'язково введено такі курси: «Перекладацьке прикладне програмне забезпечення», «Інструменти письмового перекладу», «Перекладацькі технології» тощо. У межах цих курсів майбутні перекладачі американських освітніх закладів опановують програмне забезпечення, вчаться керувати перекладацькими проектами дистанційно, ознайомлюються з обладнанням, необхідним для роботи перекладача в сучасних умовах. Усі студенти мають доступ до матеріально-технічної бази навчальних закладів і можуть користуватися комп'ютерами, інтернетом та програмним забезпеченням. У вітчизняних ЗВО також почали з'являтися схожі дисципліни, які наявні в навчальних планах як бакалаврських, так і магістерських програм підготовки перекладачів. Зазвичай, такі дисципліни мають назву «Інформаційні технології у перекладі», «Інформаційні технології і переклад», «Інформаційні технології у професійній діяльності перекладача». Зазначені дисципліни також орієнтовані на те, щоб ознайомити студентів із сучасними здобутками розвитку новітніх інформаційних технологій та специфічними перекладацькими програмами. Зважаючи на високу вартість програмних продуктів, призначених для роботи з перекладом (наприклад, «Trados», «Dejavu»), яка може становити від 500 до 800 дол. США за одну ліцензійну програму, навчання за цими програмами проводять із залученням безкоштовних демоверсій, іноді в оглядовому форматі. Отже, у плані програмного забезпечення в українських ЗВО, які готують перекладачів, усе ще відчутний дефіцит коштів на придбання ліцензійних продуктів. Серед перспективних різновидів перекладу в США варто назвати локалізацію й інтернаціоналізацію. Багато програм магістерського рівня з письмового перекладу (наприклад, програми в Монтерейському інституті міжнародних досліджень) пропонують курси: «Локалізація програмного забезпечення», «Маркетинг глобалізації / локалізації», «Локалізація інформаційних технологій» тощо. В Україні лише в останні роки почали з'являтися такі курси у вибіркових

блоках дисциплін магістерських програм. Проте попит на локалізаторів в українському суспільстві є великим, і в умовах інтеграції до Європейського Союзу та виходу на світові ринки він лише збільшуватиметься. Розширення економічних і міжнародних відносин, просування наших продуктів на ринки інших держав вимагають професійних фахівців у сфері локалізації та інтернаціоналізації. Отже, розвиток локалізаційного перекладу є перспективним для українських навчальних закладів і повинен бути передбаченим у програмах підготовки магістрів філології зі спеціалізацією в письмовому перекладі.

Американські освітні заклади активно використовують всесвітню мережу для надання освітніх послуг. У США здобула популярність он-лайн (дистанційна) або змішана (гібридна) (частково он-лайн, частково денна) форми освіти перекладачів. Зважаючи на масштаби країни, застосування такого виду освіти допомагає нівелювати відстань і проводити навчальний процес із використанням спеціальних систем управління навчанням (на зразок «Blackboard»). Онлайн-навчання може відбуватися синхронно й асинхронно. Крім того, існує змішаний вид навчання, коли студенти певний час опановують курси он-лайн, а потім деякий час навчаються очно. Послуги онлайн-навчання перекладачів надають як акредитовані навчальні заклади, так і неакредитовані школи. Онлайн-програми розраховані здебільшого на тих, хто вже має освітній ступінь бакалавра та володіє іноземною мовою на належному для опанування програми рівні. В Україні дистанційне навчання є розвиненим видом навчання, проте таке навчання майбутніх перекладачів у межах бакалаврських, магістерських і докторських програм не відбувається. З огляду на брак спеціалізованих програм в Україні, запровадження онлайн-програм навчання галузевого перекладу для тих, хто вже має диплом бакалавра або магістра, володіє іноземною мовою, хоче навчатися без відриву від виробництва, могло б стати альтернативою очному чи заочному навчанню.

Поряд з онлайн-програмами в США існує велика кількість сертифікатних програм, після завершення яких хоч і не присвоюють ступінь, але вони надзвичайно популярні, пропонують навчитися різних видів перекладу.

Сертифікатні програми можуть бути представлені он-лайн та стаціонарно, студент завжди має право вибору. Такі програми складаються переважно з 18 кредитів або з 15 юнітів, якщо майбутній перекладач обрав одну спеціалізацію. Якщо обрано дві спеціалізації (наприклад, усний та письмовий переклад), то обсяг навчання може сягати 24 кредитів. Тривалість навчання, спеціалізації, поєднання можливих спеціалізацій тощо варіюються залежно від штату і ЗВО. В Україні сертифікатні програми лише почали з'являтися. Сьогодні сертифікатні програми «Перекладознавство» існують у Київському національному університеті «Києво-Могилянська академія» та Національному університеті «Острозька академія». Програми нараховують 19 кредитів. На нашу думку, запровадження таких сертифікатних програм, що мають певну спеціалізацію, допомогло б навчатися студентам, які мають відмінний від перекладацького фах, але знають мови на достатньому рівні, щоб після опанування сертифікатної програми виконувати галузевий переклад. Важливо звернути увагу на той факт, що в США сертифікатні програми можуть пропонувати не лише навчальні заклади, а й професійні організації перекладачів, онлайн-школи та академії, які є незалежними суб'єктами господарської діяльності, що надають освітні послуги.

Унаслідок порівняльного аналізу підготовки перекладачів у США та в Україні, зафіксовано численну кількість програм підготовки перекладачів жестової мови. Наприклад, Галлодетський державний університет спеціалізується на навчанні таких різновидів перекладу, як переклад для людей із порушеннями слуху, переклад жестової мови. Це єдиний навчальний заклад, де пропонують навчання на докторському рівні для перекладачів американської жестової мови. Отже, американське суспільство турбується про людей, які мають порушення слуху, та всіляко сприяє їхній адаптації до умов життя в суспільстві, безперешкодній соціалізації й комунікації. Професія сурдоперекладача запотребувана в США, що впливає на кількість програм підготовки такого виду перекладачів у всіх штатах. Тому в професіограмі перекладача, розробленій американським Бюро статистики праці, до сфери діяльності перекладача належить переклад жестової мови. В Україні ж, на жаль, підготовка перекладачів

української жестової мови розпочалася порівняно нещодавно, вона реалізована переважно силами Товариства глухих України. У ЗВО України не готують сурдоперекладачів у межах спеціалізації в галузі перекладу, а в «Класифікаторі професій» професія 5133 «Перекладач жестової мови (сурдоперекладач)» подана в розділі 5 «Працівники сфери торгівлі та послуг», професії 2444.2 «Філологи, лінгвісти, перекладачі та усні перекладачі» – у розділі 2 «Професіонали». Фах письмового й усного перекладача та фах перекладача жестової мови в Україні, хоч і пов'язані безпосередньо з перекладом, проте належать до різних видів професій.

У процесі професійної підготовки перекладачів у США, як і в Україні, посутню увагу звертають на практичне навчання. Наприклад, у вітчизняних програмах для здобуття освітнього ступеня бакалавра й магістра обов'язково наявні кілька видів практик (навчальна, виробнича, педагогічна). В американських освітніх закладах курикулуми підготовки бакалаврів та магістрів у галузі перекладу також передбачають практику. Відмінність полягає в тому, що практична підготовка в США має більш спеціалізований характер, зокрема, базами практик можуть бути міжнародні компанії, суди, медичні заклади, школи, міжнародні організації тощо, залежно від галузевого перекладу. В Україні студенти проходять практику на базі тих підприємств, із якими навчальний заклад попередньо підписав угоду. Не завжди бази практики відповідають тій спеціалізації, яку б хотіли отримати студенти. Педагогічна практика найчастіше притаманна магістерським програмам навчання майбутніх перекладачів в Україні. У США не всі магістерські програми містять педагогічну практику, оскільки багато з них мають також вузьку спеціалізацію. Вітчизняні освітньо-професійні програми підготовки магістрів філології, зазвичай, передбачають присудження кваліфікації «викладач перекладу» іноземних мов у ЗВО, що зумовлює обов'язкове введення педагогічної практики і педагогічних дисциплін.

У процесі навчання студенти-перекладачі американських освітніх закладів мають змогу пройти стажування за кордоном, у країні, мову якої вивчають. Деякі програми передбачають обов'язкове стажування, інші –пропонують студентам як

альтернативу. Окрім того, студенти в США високомобільні, що дає їм змогу подорожувати між освітніми закладами та накопичувати нові знання в галузі перекладу. На жаль, в Україні проходження стажування майбутніми перекладачами практично відсутнє. Мобільність студентів у межах України не є типовою, а мобільність на рівні країн поодиноким їй потребує налагодження механізму. У випадку з професійною освітою питання мобільності стає важливим з огляду на можливість відвідати навчальні заклади в країні, мову якої вивчають, та зануритися в мовне середовище.

Спектр кваліфікацій, які випускники програм різного рівня можуть опанувати в США та в Україні, суттєво відрізняється. Після набуття чинності Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) навчальні заклади отримали право присвоювати кваліфікації тим, хто успішно завершив навчання за програмами для здобуття освітнього ступеня. Тим, хто успішно закінчив навчання за бакалаврською програмою в галузі перекладу, присвоюють кваліфікації, на зразок: перекладач; перекладач науково-технічної літератури; перекладач офіційно-ділових документів; перекладач юридичної документації; перекладач текстів економічного спрямування; перекладач комерційної літератури; військовий перекладач. Особам, які здобули ступінь магістра філології, присвоюють такі кваліфікації: викладач ЗВО, філолог-дослідник, філолог, гід-перекладач, перекладач, перекладач технічної літератури, перекладач художньої літератури; редактор-перекладач, менеджер, секретар-референт, завідувач відділів міжнародних зв'язків та інші професії, пов'язані з філологічною й перекладацькою діяльністю в засобах масової інформації, видавництвах, рекламних агенціях, консультаційних рекламних службах, науково-дослідницьких установах. Після успішного опанування освітньо-наукової програми на докторському рівні та здобуття ступеня доктора філософії у філології за спеціалізацією «Перекладознавство» присвоюють такі кваліфікації згідно з чинним «Класифікатором професій»: 2310.2 «Викладач ЗВО»; 2310.2 «Асистент»; 2412.2 «Аналітик у сфері професійної зайнятості»; 2419.3 «Консультант в апараті державної влади, виконкому»; 2444.1 «Молодший

науковий співробітник (філологія, лінгвістика та переклади)»; 2444.1 «Науковий співробітник (філологія, лінгвістика та переклади)»; 2444.1 «Науковий співробітник-консультант (філологія, лінгвістика та переклади)»; 2444.1 «Філолог-дослідник»; 2444.2 «Філолог»; 2451.1 «Літературознавець»; 2451.2 «Редактор науковий, редактор літературний»; 2444.2 «Перекладознавець». У США присвоюють освітню кваліфікацію відповідно до обраної програми, її рівня та спеціалізації, наприклад, усний медичний перекладач, перекладач конференцій, локалізатор тощо.

Важливим елементом у системі підготовки фахівців у галузі перекладу є підвищення кваліфікації, оскільки професія перекладача належить до «open-end» і потребує постійного вдосконалення та навчання. У США існують широкі можливості для підвищення кваліфікації та розширення спектру перекладацьких навичок. Численні професійні організації й асоціації пропонують підвищення кваліфікації в різних формах: курси, конференції, семінари тощо. Крім цього, у США, де освіта побудована за принципами неперервності й активно використовують андрагогічні підходи до організації навчання, перекладачі можуть постійно вдосконалюватися. Заходи з підвищення кваліфікації перекладачів-практиків відбуваються циклічно, багато перекладачів стають членами професійних об'єднань, щоб постійно орієнтуватися в потребах ринку перекладу в країні та світі. Водночас для підтвердження вже наявної кваліфікації перекладачі мають змогу пройти сертифікацію в таких професійних організаціях або ж у певних державних, судових, медичних чи в міжнародних установах. Сертифікація передбачає складання іспитів і завершується присудженням звання «Сертифікований перекладач». В Україні, на жаль, система підвищення кваліфікації перекладачів мало розвинена, а вдосконалення вмінь і навичок перекладу належить до компетенції перекладачів. Нині в нашій державі існує лише дві професійні організації перекладачів та викладачів перекладу, проте їхня діяльність не є активною. Так, Українська асоціація перекладачів намагалася розробити стандарти перекладу та впровадити сертифікатні іспити, однак останнім часом ця організація майже припинила свою діяльність (останні дані на

її офіційному сайті датовані 2009 роком). Усеукраїнська спілка викладачів перекладу – новостворена інституція, яка ще перебуває на етапі становлення й має перспективи розвитку та якісного впливу на систему перекладацької освіти в Україні. Досвід США у створенні мережі професійних організацій, розроблення стандартів галузевого перекладу та проведення сертифікації перекладачів – один зі зразкових, а Американська асоціація перекладачів є найпотужнішою перекладацькою організацією у світі.

Організація професійної підготовки перекладачів у США має низку позитивних характеристик:

- постійне оновлення практичних завдань для виконання спеціалізованого перекладу, проведення семінарських завдань, присвячених опануванню термінологічної бази галузей, що швидко розвиваються (наприклад, інформаційні технології, медицина, економіка тощо);
- залучення професійних перекладачів до процесу формування змісту навчального матеріалу, що дає змогу використовувати автентичні матеріали для перекладу;
- орієнтація на реальні умови професійної діяльності під час занять (реалізація волонтерських перекладацьких проектів або проектів на замовлення, реальні професійні перекладацькі завдання, які постають перед перекладачами на сучасному ринку перекладів);
- інтенсивне використання новітніх інформаційних технологій, специфічного комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення для виконання різних видів перекладу, укладання термінологічних словників, корпусів текстів, керування перекладацькими проектами, засвоєння принципів редагування результатів перекладу, виконаного людиною, та машинного перекладу, використання спеціалізованого коректорського програмного забезпечення для перевірки перекладів;
- активне впровадження інноваційних підходів до організації навчання та інтерактивних технологій, спрямованих на розвиток навичок дослідження у сфері професійної спеціалізації.

Як засвідчує досвід США, підвищенню рівня підготовки фахівців у галузі перекладу сприяють домовленості про співпрацю між навчальними закладами та провідними зарубіжними підприємствами, міжнародними організаціями, які стають базами перекладацької практики студентів. Завдяки цьому майбутні перекладачі отримують змогу відпрацювати свої навички в реальних умовах, поглибити знання іноземної мови та специфічної галузевої лексики, перебуваючи в автентичному середовищі професійної діяльності.

У США професійна підготовка перекладачів може відбуватися не лише в межах формальної освіти, завдяки різним видам сертифікатних програм, які пропонують для навчання за денною й дистанційною (он-лайн) формами навчання. Велика мережа професійних організацій та об'єднань дає широкі можливості для професійного розвитку, удосконалення, підвищення й підтвердження кваліфікації. Якість надання освітніх послуг контролюють незалежні асоціації на різних рівнях, що охоплює як установи (ЗВО) цілком, так і програми навчання зокрема. До участі в розробленні навчальних планів підготовки перекладачів у США залучають стейкхолдерів, професійних перекладачів-практиків, випускників та бізнес-структури, що окреслюють основні вимоги до запотребованого фахівця у сфері перекладу. У п. 3 ст. 3 Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) задекларовано спонукання до «гармонійної взаємодії національних систем освіти, науки, бізнесу та держави з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку держави» (Закон України «Про вищу освіту», 2014). Проте в реальних умовах досягти такої гармонії в процесі підготовки перекладачів не є простим завданням, яке вітчизняній вищій школі ще треба виконувати, шукаючи шляхи налагодження співпраці.

Для компаративного аналізу обрано низку критеріїв. Перелік критеріїв був сформований з огляду на адекватність порівнюваних характеристик та феноменів в обох країнах. Критеріями для порівняння систем професійної підготовки перекладачів в Україні та США послуговували такі: законодавча база, управління освітою, фінансування, освітні заклади, рівні вищої освіти, освітні ступені, типи

освітніх програм, тривалість навчання, форми навчання, вартість навчання, вступні вимоги, орієнтація освітньої програми, структура навчального плану (курикулуму), одиниці навчального навантаження, зміст підготовки, підходи до навчання перекладачів, моделі та підходи до навчання іноземної мови, підходи до навчання перекладу, використання інноваційних форм і методів організації навчання, застосування інформаційних та інтерактивних технологій, диверсифікація практичної підготовки студентів, стажування за кордоном, самостійна робота студентів, підсумковий контроль, акредитація, кар'єрне становлення й оптимізація можливостей працевлаштування, сертифікація для підтвердження професійної кваліфікації, професійні організації. Результати порівняльно-педагогічного аналізу запропоновано в порівняльній таблиці, що містить основні показники, критерії, характеристики систем професійної підготовки перекладачів у США та Україні (див. Додаток Т).

На основі проведеного дослідження підсумовуємо, що американська й українська системи професійної підготовки перекладачів мають як схожі, так і відмінні характеристики. Суттєвою відмінністю є рівень диверсифікації та спеціалізації освітніх програм, забезпечення сертифікації перекладачів у США, спрямованість змісту навчання на морально-етичне виховання й засвоєння кодексу професійної поведінки перекладачів у суспільстві. Професійна підготовка перекладачів у США зорієнтована насамперед на відповідність запитам національного (регіонального) та світового ринків перекладацьких послуг, на всебічний розвиток особистості майбутнього фахівця в галузі перекладу, формування гармонійного розвитку як загальних, моральних, етичних, соціокультурологічних, так і специфічних професійних компетентностей. В Україні не завжди беруть до уваги запиту суспільства та ринку в процесі підготовки фахівців сфери перекладу, відчутний брак баз для перекладацької практики, обмежені можливості стажування. Порівняння особливостей професійної підготовки й діяльності перекладачів у США та Україні дає змогу констатувати, що для американської системи характерна стабільна якість надання освітніх послуг і стимулювання подальшого

професійного розвитку після завершення навчання, тоді як українська система підготовки перекладачів розвивається нерівномірно й не поступово, не завжди зважає на ринкову ситуацію та попит на фахівців у певних галузях перекладу.

Водночас проведений системно-структурний і системно-функціональний аналіз професійної підготовки перекладачів у США засвідчив, що, попри високі якісні показники американської перекладацької освіти, існують певні проблеми впорядкування її змісту з позиції компетентнісного підходу. У США відсутні стандарти підготовки перекладачів на федеральному рівні, які б затверджували модель професійної компетентності перекладача. Широка автономія освітніх закладів хоч і сприяє суттєвій диверсифікації освітніх програм, проте породжує розбіжності в результатах навчання за такими програмами. Кожен штат розробляє власні вимоги, які є обов'язковими тільки для федеральних закладів вищої освіти, що розташовані в штаті. Варіативність ліцензій і вимог до професійної підготовки перекладачів – теж негативний чинник щодо їхньої професійної мобільності на території США. Зазначені проблеми перебувають у фокусі американського наукового дискурсу, представників потужних професійних перекладацьких організацій США, широкого кола перекладачів-практиків і мають перспективи швидкого розв'язання.

Отже, виважений аналіз використання інноваційних ідей досвіду США – країни-лідера в наданні освітніх послуг – сприятиме розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні, що є невід'ємним складником неперервної професійної освіти. Це зумовлене конкретними соціально-економічними та глобалізаційно-інтеграційними чинниками динаміки сучасного суспільства, відображає специфіку професійної підготовки фахівців у галузі перекладу, стимулює професійний та особистісний розвиток майбутніх перекладачів-професіоналів.

5.3. Можливості використання інноваційних ідей американського досвіду для розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні

Перспективні напрями розвитку вітчизняної системи професійної підготовки перекладачів, яка б забезпечувала підвищення рівня їхньої професійної компетентності, сприяла конкурентоспроможності відповідно до зростання запитів сучасного ринку перекладацьких послуг, була зорієнтована на потреби особистості в професійному розвитку впродовж життя, варто окреслювати з огляду на інноваційні ідеї досвіду США. Виявлені теоретичні, організаційні й дидактичні особливості професійної підготовки перекладачів у США дали змогу обґрунтувати перспективи розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні на державному, інституційному та індивідуальному рівнях за законодавчим, управлінським, організаційно-педагогічним, особистісно-професійним напрямами.

На рівні держави за законодавчим, управлінським та особистісно-професійним напрямами виокремлюємо такі перспективні шляхи розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні: удосконалення нормативно-правової бази, що регулює систему професійної підготовки перекладачів з огляду на сучасні запити суспільства, ринку перекладацьких послуг, найкращі зразки зарубіжного законодавства в галузі перекладацької освіти; забезпечення неперервної освіти для фахівців у галузі перекладу; затвердження стандартів вищої освіти підготовки перекладачів; активізація діяльності НАЗЯВО та постійний моніторинг якості освіти в системі професійної підготовки перекладачів; регулювання й узгодження обсягів підготовки перекладачів і соціального замовлення на таких фахівців; удосконалення чинного класифікатора професій (представити професію «перекладач» з огляду на спеціалізацію («усний перекладач», «письмовий перекладач»), перенести професію «сурдоперекладач» до розділу 2 «Професіонали»); перегляд та оновлення професіограми перекладача залежно від змінних умов ринку й

розвитку сучасного суспільства; розширення мережі професійних організацій перекладачів, створення інституту сертифікації галузевих перекладачів.

Система професійної підготовки перекладачів в Україні є складником системи вищої освіти, що регулюють державні нормативно-правові документи, які відіграють важливу роль в організації та контролі функціонування професійної підготовки перекладачів, регламентують порядок її провадження і структуру на загальнодержавному рівні («Конституція України» (1991); Закон України «Про освіту» (2017); Закон України «Про вищу освіту» (2014); «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки» (2012), «Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні» (2013)) та на рівні закладів вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту» (2014); Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187 «Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти»), Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. № 266 тощо). Проте донині не врегульоване питання стандартів вищої освіти ступеневої підготовки перекладачів в Україні. Офіційний стандарт матиме позитивний вплив на чітке подання в освітніх (наукових і професійних) програмах підготовки перекладачів переліку фахово важливих компетентностей, якими повинен володіти випускник програми, та результатів навчання, яких необхідно досягти після закінчення навчання. Зважаючи на досвід диференційованої підготовки перекладачів у США, вітчизняні стандарти вищої освіти підготовки перекладачів на бакалаврському й магістерському рівнях повинні брати до уваги особливості підготовки усних і письмових перекладачів, містити перелік професійно орієнтованих компетентностей.

У процесі професійної підготовки перекладачів варто керуватися професіографічним портретом сучасного перекладача. Нині в Україні актуальним є перегляд й оновлення професіограми перекладача з урахуванням

сучасних реалій професії та нового розширеного переліку функціональних обов'язків і необхідних компетентностей. Актуальна й правильно побудована професіограма, що зважає на реалії професії в умовах сьогодення, слугує значущим елементом у процесі підготовки, професіоналізації та становлення майбутніх перекладачів. На наш погляд, у ході створення професіограми перекладача як еталонної моделі фахівця сфер перекладу необхідно акцентувати на тому, що за сучасних умов перекладач стає все більш універсальним і все частіше виконує як письмові, так і усні переклади, поєднує роль фасилітатора міжнародної комунікації та транслятора, працює як командно, так і наодинці, застосовує сучасне професійне програмне забезпечення, виконує різноманітні види перекладу, які з'явилися у зв'язку з виникненням новітніх інформаційних технологій. Крім того, постійно змінна кон'юнктура ринку перекладацьких послуг диктує нові вимоги до фахівця у сфері перекладу, вимагає нових видів знань, здатностей і вмінь. Усе це має бути відображено в професіограмі, що повинна стати засадничим документом під час створення компетентнісної моделі перекладача, яка буде покладена в основу розроблення освітньо-професійних програм навчання майбутніх перекладачів, адже професіографічний портрет перекладача є результатом, до якого повинні прагнути ті, хто навчає майбутніх фахівців у сфері перекладу. На основі проведеного дослідження, вивчення професіограми перекладача (Професіограма. Портал професійного консультування, 2014), праць дослідників специфіки побудови професіограм (Житник, 2013; Зінченко, 2009; Маркова, 1996; Мельничук, 200; Пригодій & Васюченко, 2010; Степанов, 1993; Фролова, 2009) та особливостей професійної діяльності фахівців у галузі перекладу з урахуванням нових вимог ринку перекладацьких послуг та інформаційного суспільства (Оберемко, 2003; Беседіна, 2010; Таланова, 2007; Білоус & Семигінівська, 2014), вивчення професіограм перекладачів у європейських країнах та в США, запропоновано оновлений авторський варіант професіограми сучасного перекладача (див. додаток У).

Забезпечення можливостей неперервної освіти для фахівців у галузі перекладу – необхідна умова розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні. Важливим елементом у перекладацькій професії є постійне самовдосконалення та професійний розвиток, тому запровадження неперервної освіти перекладачів у межах концепції економіки знань допоможе розширити освітні можливості тих, хто прагне опанувати фах у галузі перекладу або пройти перепідготовку. Закон України «Про вищу освіту» (2014 рік) декларує положення про післядипломну освіту, що передбачає спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування. Реалізація потенціалу вітчизняної системи післядипломної освіти й використання можливостей неформальної й інформальної освіти за прикладом США сприятимуть утіленню ідеї неперервної освіти перекладачів у житті.

Регулювання обсягу професійної підготовки перекладачів в Україні оптимізуватиме досягнення балансу в системі взаємин на ринку перекладацьких та освітніх послуг. На державному й регіональному рівнях потрібно провадити координаційну та прогностичну діяльність для відстеження нових тенденцій і змін у країні та поза її межами, будувати адекватні стратегії перспективного розвитку вітчизняної вищої школи. У США в процесі організації навчання майбутніх перекладачів посутню увагу зосереджують на моніторингу національного та світового ринків перекладацьких послуг, на результати якого обов'язково зважають освітні заклади. Під постійним контролем перебуває ситуація щодо працевлаштування випускників. Вивчення статистичних даних в Україні дасть змогу обрати ефективні стратегії щодо регулювання ринку освітніх послуг у державі.

Забезпечення якісних освітніх послуг у сфері професійної підготовки перекладачів передбачає постійний моніторинг і контроль із боку органів акредитації. Зокрема, нагальною вважають активізацію діяльності НАЗЯВО, удосконалення системи зовнішнього та внутрішнього моніторингу й оцінювання якості надання освітніх послуг у сфері професійної підготовки перекладачів. Розроблення та впровадження умов і порядку акредитації освітніх (професійних

та наукових) і сертифікатних програм вимагають уваги до сучасних тенденцій перекладацької діяльності та запитів суспільства й ринку перекладацьких послуг. Окрім діяльності НАЗЯВО, до процесу акредитації освітніх професійних програм варто залучати професійні організації перекладачів, як це відбувається в США. У такий спосіб перекладачі-практики можуть об'єктивно оцінити зміст і наповнення освітніх професійних програм підготовки перекладачів, рівень їхньої відповідності запитам ринку перекладацьких послуг та сучасних вимог до фахівців у галузі перекладу, вчасно скерувати в правильному напрямку, зазначити, які аспекти є важливими в професії перекладача й на що потрібно фокусувати програму підготовки, які технічні та програмні засоби потрібно вивчати перекладачам, які види галузевого перекладу є перспективними з погляду працевлаштування. Як засвідчує досвід США, акредитація програм професійної підготовки перекладачів незалежними професійними організаціями має позитивний ефект, допомагає відкоригувати ринок надання освітніх послуг так, щоб досягти балансу між попитом на певних фахівців і пропозицією.

Розширення мережі професійних організацій перекладачів, створення організацій перекладачів із різних видів галузевого перекладу, відновлення діяльності Української асоціації перекладачів матиме позитивний вплив на розвиток системи професійної підготовки перекладачів в Україні. Доцільно запровадити процедури сертифікації перекладачів за американським зразком, що покликана підтвердити професійну кваліфікацію й компетентність перекладачів для перекладацької діяльності в певних галузях, обіймання посад, засвідчення високого рівня перекладацької майстерності та професіоналізму. Сертифіковані перекладачі мають кращі шанси отримати високооплачувану роботу, просуватися кар'єрними сходами, одержувати доступ до роботи в міжнародних організаціях. В Україні існує своя система сертифікації перекладачів, розроблена Українською асоціацією перекладачів, проте через складний механізм її проходження, необхідність підтвердження сертифіката кожні три роки, сертифікація не є популярною серед вітчизняних перекладачів. Підняття престижу сертифікації, оновлення змісту її процедури, посилення позицій

професійної організації, захист інтересів перекладачів сприятимуть популяризації й розвитку перекладацької професії, підвищенню рівня кваліфікаційних вимог.

На державному рівні існує проблема впорядкування та доповнення переліку професій у «Класифікаторі професій ДК 003:2010 Національного класифікатора України». Чинний «Класифікатор професій ДК 003:2010» варто було б доповнити професіями «усний перекладач», «письмовий перекладач», «перекладач-локалізатор». До того ж професія «перекладач жестової мови» має бути розміщена в розділі 2 «Професіонали», а не в розділі 5 «Працівники сфери торгівлі та послуг».

На *рівні інституції* за управлінським, організаційно-педагогічним та особистісно-професійним напрямками виокремлюємо такі перспективні заходи щодо розвитку системи професійної підготовки перекладачів: запровадження сертифікатних програм підготовки перекладачів; удосконалення механізму побудови соціально орієнтованих навчальних планів професійної підготовки перекладачів; розвиток співпраці між провідними національними й міжнародними перекладацькими компаніями, професійними організаціями, державними установами, бізнес-структурами для забезпечення практичної професійно орієнтованої підготовки майбутніх перекладачів і партнерства зі спорідненими ЗВО за кордоном для обміну досвідом; організація тандем-навчання й залучення зарубіжних педагогів до освітнього процесу професійної підготовки перекладачів; інтенсифікація процесу диверсифікації професійної підготовки перекладачів; запровадження спеціалізованої підготовки майбутніх перекладачів у конкретних галузях (правознавство, медицина, судочинство, економіка, локалізація тощо); оновлення змісту освітніх (наукових і професійних) програм професійної підготовки перекладачів у контексті соціальних та суспільних вимог, особливостей ведення перекладацького бізнесу; удосконалення концептуальних підходів до підготовки перекладачів через запровадження зарубіжного досвіду; інтегрування інноваційних професійно орієнтованих форм, методів і технологій для навчання перекладачів;

ознайомлення студентів із чинними стандартами й вимогами до перекладу та перекладацької діяльності; спонукання студентів до усвідомлення власної відповідальності за результати свого навчання й мотивування до ефективної побудови власної траєкторії навчання та професійного розвитку.

Від успішності освітньої діяльності ЗВО залежать якісні показники професійної підготовки перекладачів. Згідно з вітчизняним законодавством вищої освіти, ЗВО отримали автономні права щодо розроблення освітніх (наукових і професійних) програм підготовки перекладачів. Це є позитивним чинником, що спонукає освітні заклади до активізації діяльності розробників освітніх програм, пошуку нових ідей, вивчення зарубіжного досвіду для побудови конкурентоспроможних програм навчання майбутніх перекладачів. Водночас відповідальність за забезпечення якісної освіти суттєвою мірою покладена безпосередньо на ЗВО, тому до стратегічних цілей закладів вищої освіти повинні входити: гарантування розроблення якісних освітніх (професійних і наукових) програм відповідно до вітчизняних та міжнародних освітніх стандартів, спрямованих на підготовку фахівців із фаховими компетентностями, з огляду на різноманітні освітні потреби здобувачів і споживачів вищої освіти; забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО через дотримання чинних норм та процедур і за підтримки всіх учасників освітньої діяльності.

Перспективним напрямом розвитку української перекладацької освіти, зокрема й неперервної, є впровадження сертифікатних програм навчання різних видів галузевого перекладу для фахівців, які вже мають попередню бакалаврську освіту. Сертифікати, отримані внаслідок опанування таких програм, мають бути визнані державою як офіційний документ про освіту. Такі програми могли б слугувати інструментом для перепідготовки фахівців (наприклад, для юристів, медиків із метою надати їм змогу працювати перекладачами в тій галузі, із якої вони вже мають освіту). Досвід США засвідчує широку популярність цих програм серед перекладачів-практиків, які бажають розширити коло галузей, у яких вони виконують переклад, або змінити чи розширити спеціалізацію.

Вагомий потенціал для розвитку системи професійної підготовки перекладачів має запровадження комбінованих і дуальних освітніх професійних програм для підготовки перекладачів, на зразок тих, що діють у США. Комбінована освітня програма поєднує бакалаврську й магістерську підготовку (3 роки навчання на бакалавраті + 2 роки в магістратурі) завдяки інтенсифікації навчального навантаження. Ці програми – економічно вигідні для ЗВО та привабливі для студентів через скорочений термін навчання. Дуальні програми є міждисциплінарними й передбачають підготовку у двох галузях, наприклад, у сфері перекладу та бізнес-адміністрування. Поєднання кількох спеціальностей забезпечить ґрунтовні знання не лише в галузі перекладу, а й в інших сферах, що розширить майбутні можливості працевлаштування випускників.

В освітніх програмах підготовки перекладачів на всіх рівнях вищої освіти необхідно зважати на закономірності й перспективи розвитку галузі перекладу. Випускники програм, майбутні перекладачі, повинні отримувати як комплексну, так і поглиблену підготовку, володіти знаннями з науково-методичних основ перекладознавства й мовознавства, орієнтуватися в сучасних стандартах перекладу, уміти реалізовувати перекладацькі проекти різної складності та масштабів (як внутрішньонаціональних, так і в межах світу), володіти необхідними знаннями управління й ведення бізнесової діяльності у сфері надання перекладацьких послуг.

Раціональний розподіл теоретичної та практичної підготовки в змісті навчання майбутніх перекладачів слугуватиме прогресивному розвитку освітніх програм. Поряд із ґрунтовною теоретичною підготовкою у фахово важливих царинах необхідно розширювати професійно орієнтоване навчання в межах спеціалізації перекладу. Доцільним є також зміщення уваги викладачів на розвиток розумових дій, критичного мислення, інтелектуальних умінь, етичних і культурних знань студентів. Орієнтир освітніх програм повинен бути спрямований на формування перекладача, який може легко інтегруватися до світового суспільства, посісти своє місце на ринку перекладацьких послуг, бути

мобільним, конкурентоспроможним і швидко адаптуватися до змінних умов сьогодення.

На рівні ЗВО варто забезпечувати виконання освітніх програм із циклічним моніторингом відповідності системи професійної підготовки перекладачів, що функціює в Україні, найкращим світовим зразкам. Вивчення досвіду теорії та практики професійної підготовки перекладачів у США дало змогу виокремити *перспективні шляхи вдосконалення механізму розроблення навчальних планів професійної підготовки перекладачів в Україні*. Логічна послідовність етапів складання навчального плану з огляду на американський досвід описана нижче.

Формування групи розробників навчального плану. Розроблення навчальних планів підготовки перекладачів повинно відбуватися із залученням групи професійних фахівців та з дотриманням поетапності процесу. Перший етап – це адміністративний, який передбачає призначення відповідальних осіб (координаторів) за розроблення навчального плану підготовки майбутніх фахівців. До процесу розроблення навчальних планів повинні бути залучені фахівці, які мають досвід побудови навчальних планів, провідні фахівці профільної кафедри, декани й консультанти (перекладачі-практики, зарубіжні колеги, роботодавці).

Призначення відповідальної особи та групи розробників навчального плану є основоположним моментом у процесі композиції одного з головних документів, що регламентує навчальну діяльність майбутніх перекладачів, – навчального плану. Групова діяльність із розроблення навчального плану допомагає підійти до його побудови, зважаючи на різні погляди, пропозиції та ідеї, різнобічно характеризувати перспективність вивчення тих чи тих дисциплін, залучати досвід і знання розробників із максимальною користю для організації навчання перекладачів.

Вивчення потреб ринку праці та послуг перекладу. Перед тим як сформувати ефективний навчальний план підготовки майбутнього перекладача, розробники повинні ретельно вивчити сучасні вимоги ринку праці щодо перекладацьких послуг і звернутися до провідного зарубіжного досвіду.

Оцінювання наявних ресурсів ЗВО. Розробники повинні оцінити наявні навчальні, кадрові й технічні ресурси навчального закладу, попередній досвід виконання студентами навчального плану (у разі наявності). Цей етап передбачає не тільки ознайомлення з наявною інформацією (наприклад, із даними щодо оцінювання ефективності вже розроблених навчальних курсів або з інформацією про курси, доступні в інших навчальних закладах), а й вивчення обмежувальних факторів (кількість годин, запланованих для опанування курсів, доступні фінанси, аудиторний фонд тощо). Усі суб'єкти, які беруть участь у процесі планування й розроблення навчального плану, повинні бути чітко поінформовані про наявні ресурси та пов'язані з ними обмеження.

Формулювання ідей та окреслення змісту навчального плану. Для пошуку нових і свіжих ідей щодо структури навчального плану підготовки майбутніх перекладачів ефективним може бути застосування методу мозкового штурму. Мозковий штурм спрямований на те, щоб у процесі обговорення й пошуку вдалим рішенням генерувати ідеї та стимулювати творчий підхід до опису змісту, основоположних складників навчального плану, переліку дисциплін, видів навчальної діяльності, способів мотивації студентів тощо. Основна перевага цього методу в тому, що він допомагає заощадити час і гроші, оскільки дає змогу отримати численну кількість цікавих ідей та пропозицій у короткі терміни. Крім того, застосування методу мозкового штурму може створити в координатора групи розробників чітке уявлення про особисті можливості й інтереси кожного члена групи, допоможе розподілити обов'язки та завдання, зважаючи на їхні здібності й уподобання, що однозначно позитивно вплине на результат роботи. Як і в процесі виконання будь-якого проекту, робота над створенням навчального плану має часові обмеження. Після розподілу завдань серед групи розробників координатор затверджує та погоджує з ними реальні терміни виконання цих завдань.

Узгодження переліку фахово важливих дисциплін з огляду на спеціалізацію. У сучасних умовах перекладачі повинні збалансувати власні знання про мову зі своїми знаннями про певну галузь, оскільки ринку потрібні спеціалізовані

фахівці. Підготовка перекладачів повинна орієнтуватися на спеціалізацію в певній сфері перекладу. Запровадження спеціалізації перекладацької освіти є одним із ключових способів її вдосконалення та осучаснення, з огляду на вимоги ринку. Виокремлення спеціалізації відповідно до видів перекладу – це тривалий процес, який вимагає розроблення нових освітніх програм на різних рівнях підготовки фахівців. Формування вмінь і навичок виконання галузевого перекладу повинно супроводжуватися вивченням спеціальних теоретичних знань, опануванням специфічної термінології, розумінням основних концепцій і процесів. Оскільки основні два види перекладу (усний та письмовий) вимагають різних видів навичок і психофізіологічних властивостей індивіда, то доцільно проводити попереднє психологічне тестування студентів перед тим, як вони зроблять вибір щодо поглибленого вивчення усного чи письмового перекладу. Розпочати впроваджувати спеціалізовану підготовку перекладачів можна на магістерському рівні з поступовим розширенням спектру спеціалізованих програм і бакалаврського рівня. Наповнення навчального плану підготовки перекладачів має передбачати навчання галузевого перекладу, опанування новітніх інформаційних технологій, охоплювати низку спеціалізованих курсів: «Юридичний переклад», «Комерційний переклад», «Фінансовий переклад», «Переклад субтитрів», «Переклад мультимедіа», «Адаптаційний переклад», «Переклад за допомогою системи розпізнавання голосу» тощо. У процесі укладання навчальних планів необхідно орієнтуватися на дисципліни, які спрямовані на розвиток у студентів навичок користування новітніми технологіями.

Навчальний план підготовки перекладачів повинен збалансовано охоплювати як теоретичну, так і практичну підготовку, тобто зважати на освітні й професійні аспекти, оскільки навчання має бути практично спрямованим. Залучення студентів до проходження практики на українських підприємствах, що співпрацюють з іншими країнами світу й потребують фахівців у галузі перекладу внаслідок євроінтеграційних процесів в Україні, є перспективним напрямом розширення баз практик. Переосмислення потребує також тривалість

перекладацьких практик. Розширення можливостей мобільності, стажування й проходження реальної практики може відбуватися шляхом використання системи накопичення академічних кредитів та реалізації права академічної мобільності як у межах країни, так і за кордоном, на основі укладених договорів про співпрацю між навчальними закладами України та світу, участі в міжнародних волонтерських перекладацьких проектах тощо.

Професійна підготовка перекладачів повинна формувати в майбутніх фахівців високі моральні якості, вчити етичного кодексу професійної поведінки перекладача, розвивати відчуття відповідальності за результати своєї професійної діяльності, розуміти її значення для суспільства. Доцільно звернути увагу на введення до навчальних планів освітніх програм підготовки перекладачів дисциплін «Деонтологія перекладацької професії», «Етика перекладача», які формують знання про професію, її місце та роль у суспільстві, про моральні якості доброчесного перекладача й етичні засади провадження професійної діяльності. Етичний кодекс перекладача, зазвичай, стосується особливостей ведення комунікації з клієнтами, дотримання конфіденційності та нейтралітету, точності й адекватності перекладу, професійної відповідальності та надійності. Морально-етичне виховання перекладачів має принципово важливе значення, оскільки переклад може стосуватися як справ державної ваги, так і особистих питань. Обов'язок перекладача перед суспільством полягає в тому, щоб якісно виконувати свою професійну посередницьку функцію в процесі міжмовної та міжкультурної комунікації. Однією з найголовніших якостей особистості перекладача є відчуття відповідальності, оскільки недоброякісне виконання перекладу може спричинити негативні наслідки, що виявлятимуться як у моральній, так і в матеріальній шкоді, завданій замовникам перекладу. Важливо пам'ятати, що, крім моральної відповідальності, у разі, наприклад, судового перекладу, перекладач несе ще й кримінальну відповідальність.

Важливий аспект роботи перекладача в сучасних умовах – уміння вести свій перекладацький бізнес, тому опанування основ ведення бізнесу й вивчення

програмного забезпечення, необхідного для фасилітації цього процесу, актуальне й нагальне.

Урахування потреб та інтересів студентів. Навчальний план повинен бути узгоджений із загальними цілями освітньої програми та з особистими потребами студентів. Крім забезпечення набору вибіркових дисциплін для самостійного вибору студента, необхідно також надати можливості для розвитку дослідницьких навичок майбутнього перекладача. Більшою мірою дослідницька діяльність студентів передбачена навчальними планами магістерських програм, особливо освітньо-наукових.

Дослідження ринку перекладацьких послуг засвідчує, що велику частину перекладацьких проектів виконує група перекладачів, тому вміння працювати в команді надзвичайно важливе для сучасного фахівця у сфері перекладу. Насправді, у реальних життєвих ситуаціях перекладач не працює у вакуумі, завжди прогнозовані певні контакти з колегами, клієнтами та професіоналами в інших сферах для пошуку інформації, рішень, рекомендацій тощо. З огляду на це до навчального плану необхідно ввести роботу над перекладацьким проектом, яка була б обов'язковою для студентів. Виконання реальних і навчальних проектів готує студентів до командної роботи, реалізації типових перекладацьких завдань, взаємодії не лише з перекладачами, але й із фахівцями в інших галузях.

Добір викладацького складу для викладання дисциплін навчального плану. Відбір викладачів для викладання дисциплін навчального плану має великий вплив на успішність виконання студентами навчального плану та опанування знань і навичок, необхідних у майбутній професійній діяльності. Добір викладацького складу є вигідною прерогативою ЗВО та повинен проходити на конкурсній основі. Також вважаємо продуктивним розширення міжнародної співпраці між навчальними закладами України та світу у формі програм обміну студентами й викладачами, особливо важливим у системі професійної підготовки перекладачів, коли йдеться про вивчення іноземної мови та іншорідної культури. Тому в умовах інтернаціоналізації освіти можна дистанційно залучати

викладачів з інших університетів і країн (запровадити практику залучення «професора на запрошення» («visiting-professor»)), що якісно впливатиме на розширення знань у студентів, пропонуючи нові підходи до викладання та стилю навчання.

Створення навчального плану підготовки перекладачів – це творчий процес, що вимагає колективних узгоджених зусиль різних фахівців, інтенсивних досліджень, вагомого наукового та професійного досвіду в галузі педагогіки, методики викладання перекладу, створення навчально-методичної документації. Для модернізації навчальних планів потрібно постійно моніторити ефективність підготовки за навчальними планами та, за потреби, проводити належне коригування (зміна ситуації на ринку праці, поява попиту на той чи на той вид галузевого перекладу, упровадження нових інформаційних технологій тощо).

Позитивний вплив на розвиток системи професійної підготовки перекладачів має вдосконалення концептуальних підходів до підготовки перекладачів через запровадження зарубіжного досвіду. Професійна підготовка перекладачів повинна бути ґрунтована на загальних основоположних принципах вітчизняної освіти (гуманізації, демократизації, доступності, особистісно орієнтованого навчання тощо) та містити професійно орієнтовані підходи до підготовки фахівця в галузі перекладу, що активно й успішно практикують за кордоном. Зокрема, для навчання перекладачів у системі їхньої професійної підготовки доцільно використовувати перевірені американським досвідом підходи: соціально-конструктивістський, диференційований, прагматичний, діяльнісний, міждисциплінарний, технологічний, культурологічний, необіхевіористський, когнітивний, комплексний. Поєднання зарубіжних і традиційних підходів до навчання в процесі професійної підготовки перекладачів дасть змогу комплексно впливати на формування та розвиток особистості майбутнього перекладача.

Розширення спектру наукових підходів до навчання перекладу з огляду на американський досвід може якісно вплинути на результати підготовки фахівців у галузі перекладу. Перспективними підходами до навчання перекладу у

вітчизняних ЗВО є: соціосемантичний, прагматичний, комунікативний, функціональний та процесуально-орієнтований.

У процесі навчання майбутніх перекладачів у вітчизняних ЗВО доцільно було б застосовувати активні методи навчання, які широко практикують у США: «культурний асимілятор» («culture assimilator»), «етичний фітнес» («ethical fitness»), кейс-стаді («case study»), занурення («immersion»), проекти («project»), тексто-орієнтовані («text-based»), «перекладацьке завдання» («translation brief»), процесуально-орієнтовані («process-oriented»), «складання звітів про перекладацькі проблеми та рішення» («integrated problem and decision reporting logs»), «запис «думок уголос» («think-aloud protocols»), «запис натискань на клавіатуру» («keystroke logging»), «відстежування руху очей» («eye-tracking»), «відеозапис екрана» («screen recording») та інші.

Навчально-методичне забезпечення й науково-методичний супровід підготовки перекладачів варто обирати залежно від виду перекладу. У зв'язку з постійними змінами в галузі перекладацьких послуг, виникненням нових систем вимог до оформлення документації та впровадження стандартів перекладу для різних галузей і країн, підручники та навчальні посібники варто створювати в електронному вигляді й розміщувати їх на веб-платформах.

Новітні інформаційні технології в роботі сучасного перекладача стали важливим інструментом, тому навчання студентів-перекладачів використовувати сучасне обладнання й програмне забезпечення – обов'язковий складник їхньої професійної підготовки. До навчального процесу ЗВО України необхідно вводити технічні та програмні професійні перекладацькі засоби, щоб студенти вміли ними користуватися. До найпоширеніших програм, які вивчають письмові перекладачі в США та Європі, належать: «Trados», «Déjà Vu», «OmegaT», «Wordfast», «MetaTaxis», «MemoQ», «Star Transit», «WordFisher», «Across», «Lingotek Collaborative Translation Platform». У багатьох країнах, зокрема і в США, існує чітке розмежування в підготовці усних та письмових перекладачів, тому в процесі навчання усного перекладу використовують специфічне програмне забезпечення й обладнання, призначене саме для усного перекладу. У

процесі професійної підготовки перекладачів в Україні варто ознайомлювати студентів із програмами для автоматизації процесу нотування під час послідовного усного перекладу, як-от: «Evernote», «Inkeness», «Penultimate», «LectureNotes», «PenSupremacy», «My BIC Notes». У межах програм професійної підготовки усних перекладачів студенти повинні вивчати програми, що являють собою тематичні глосарії з можливістю формувати користувацькі (прикладна програма «Intragloss»), також послуговуватися програмами керування термінами («InterpretBank», «Interplex UE», «LookUp», «The Interpreter's Wizard», «GlossaryAssistant InterpretersHelp»). Застосування широкого спектру програмного забезпечення, призначеного для полегшення професійної діяльності перекладача, використання потенціалу інформаційної бази інтернет якісно вплинуть на швидкість виконання перекладів та адаптують майбутніх перекладачів до реальних умов праці після завершення навчання.

Урізноманітнення форм організації професійної підготовки перекладачів є перспективним напрямом розвитку системи професійної підготовки фахівців у галузі перекладу в Україні. Запровадження гібридного (змішаного), розподіленого, дистанційного, он-лайн і тандем-навчання перекладачів економічно вигідне й перспективне з погляду розвитку сучасних інформаційних технологій. Нові різновиди форм організації навчання перекладачів сприятимуть збільшенню освітніх можливостей охочих здобути перекладацьку освіту, оскільки для цих форм навчання характерний гнучкий графік, вони допомагають поєднувати роботу й навчання.

Навчальний процес повинен бути зорієнтований на те, щоб він мав практичну та прикладну спрямованість. На жаль, нині практична підготовка майбутніх фахівців у галузі перекладу в межах ЗВО України не передбачає відвідування інших країн, як це часто відбувається в США. Існує потреба постійного розширення партнерської мережі установ, організацій та агенцій, де студенти могли б проходити практику. Варто проводити заходи щодо активізації взаємин працедавців регіону та ЗВО. Партнерство академічної спільноти й регіональних замовників фахівців із перекладу якісно впливатиме на

забезпечення баз практики, розвиток матеріально-технічної бази ЗВО, налагодження взаємовигідних зв'язків між організаціями, діловими колами та промисловістю регіону.

Забезпечення якості професійної підготовки перекладачів потребує координації зусиль освітніх закладів незалежно від форм власності, які надають освітні послуги у сфері професійної підготовки перекладачів, а також запровадження систематичних заходів з обміну досвідом і практикою у сфері професійної підготовки перекладачів. У цьому руслі доцільно створити веб-портал, який би містив реєстри суб'єктів надання освітніх послуг, викладачів, у сфері професійної підготовки перекладачів, акредитованих освітніх програм і спеціалізованих короткотривалих сертифікатних програм, тематичних постійних та коротких семінарів, тренінгів, а також опис можливостей для самоосвіти, обміну практиками й досвідом.

Сприятливою для підвищення якості освіти майбутніх перекладачів є активна діяльність професійних асоціацій (професійної мережі) суб'єктів надання освітніх послуг у сфері перекладу. На разі в Україні діє лише одне таке об'єднання – Усеукраїнська спілка викладачів перекладу. Членство або співпраця з міжнародними професійними організаціями перекладачів, асоціаціями навчальних закладів, що пропонують професійну підготовку перекладачів, участь у міжнародних перекладацьких проектах повинні стати пріоритетним завданням ЗВО.

Сьогодні переклад є органічною частиною розроблення життєвого циклу продукту, отже, він повинен проходити подібну процедуру контролю якості. Саме тому у світі вводять стандарти для різних видів надання перекладацьких послуг і перекладу. Завдання таких стандартів – забезпечити якість перекладацьких послуг. Важливо, що на етапах розроблення й упровадження стандартів обов'язковим стає залучення представників освіти та перекладацької професії, у подальшому це відіграє посутню роль у процесі професійної підготовки перекладачів. Ознайомлення студентів із чинними професійними стандартами провадження перекладацької діяльності й дотримання вимог

стандартів у процесі виконання навчальних завдань готують майбутніх випускників до майбутнього надання якісних послуг у сфері перекладу.

На *рівні індивіда* за особистісно-професійним напрямом наголошуємо на важливості усвідомлення перекладачами вагомості навчання впродовж життя та значущості неперервного професійного розвитку; удосконалення актуальних професійно важливих компетентностей через підвищення кваліфікації й сертифікації; участі в професійних організаціях; використання можливостей нетворкінгу, інформального навчання.

Ключовим елементом системи професійної підготовки перекладачів постає студент. Майбутні перекладачі повинні усвідомити, що вони відповідають за своє навчання, мають обдуману та стратегічно ставитися до обрання навчальних дисциплін, зважаючи на майбутні професійні цілі. Крім стандартизованого навчання, студенти повинні брати активну участь у позааудиторній роботі, у міжнародних і міжкультурних проектах, провадити волонтерську діяльність, користуватися за потреби своїм правом мобільності, шукати грантові програми стажування й обмінів студентами. Така діяльність сприяє розвитку необхідних професійних якостей і компетентностей майбутнього перекладача. Під час навчання студенти повинні долучатися до науково-дослідницької діяльності, брати участь у конференціях, семінарах, тренінгах, літніх школах, проектах, що допомагають як професійному, так і загальному особистісному розвитку, сприяють розширенню ерудиції, налагодженню мережі контактів з іншими студентами-перекладачами й викладачами. Випускники, які розпочали перекладацьку діяльність, повинні продовжувати самовдосконалюватися, опановувати нові навички та реагувати на потреби ринку перекладацьких послуг. Як засвідчує досвід США, створення мережі контактів між перекладачами-практиками (нетворкінг) – важливе для успішної перекладацької кар'єри.

Отже, комплексне розв'язання проблеми розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні потребує спільних дій держави як гаранта забезпечення права людини на якісну освіту, закладів вищої освіти, які безпосередньо провадять професійну підготовку перекладачів, й індивіда, який

прагне отримати перекладацьку освіту та стати конкурентоспроможним фахівцем на ринку перекладацьких послуг.

Висновки до п'ятого розділу

Професійна підготовка перекладачів в системі вищої освіти України здійснюється на трьох рівнях (бакалаврський, магістерський, освітньо-науковий). Освітні (професійні і наукові) програми підготовки перекладачів на бакалаврському та магістерському рівнях представлені більше, ніж у 20% ЗВО України. Найпопулярнішими мовами, які вивчаються у межах освітніх програм, є германські, романські та слов'янські мови. Східні, угро-фінські та класичні мови є менш популярними та представлені лише у центральних ЗВО (наприклад, Київський національний лінгвістичний університет, Національний університет імені Тараса Шевченка) або закладах, які розташовані у прикордонних регіонах (наприклад, Ужгородський національний університет, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника). Навчання сурдоперекладачів з української жестової мови здійснюється при Навчально-відновлювальному центрі Українського товариства глухих (УТОГ). В освітній діяльності ЗВО не передбачено окреме навчання усних та письмових перекладачів, а освітні програми спеціалізовані лише на усному, або письмовому перекладі. Галузевий переклад вивчається в межах дисциплін вибіркової частини навчальних планів освітніх програм підготовки майбутніх перекладачів. Спостерігається тенденція серед ЗВО щодо використання свого права академічної свободи та самостійності у розробці освітніх програм та формування блоків вибірових дисциплін зі спеціалізованих курсів з перекладу у визначеній галузі (наприклад, художній, військовий, науково-технічний переклад тощо). Загалом в українському суспільстві простежується позитивна динаміка розвитку перекладацької освіти та збільшення попиту на професію перекладача у світлі трансформаційних та інтеграційних процесів у напрямі до об'єднаної Європи та світового співтовариства.

Компаративний аналіз систем професійної підготовки перекладачів в Україні та США здійснений на основі визначених критеріїв (законодавча база, управління освітою, фінансування, освітні заклади, де здійснюється професійна підготовка перекладачів, рівні вищої освіти, освітні ступені, обсяг освітніх програм, тривалість навчання, форми навчання, вартість навчання за рік, вступні вимоги, орієнтація освітньої програми, структура навчального плану (курикулуму) програми підготовки перекладачів, наявність гнучких навчальних планів (курикулумів), навантаження, зміст освітньої програми підготовки перекладачів, підходи до навчання перекладачів, теорії, моделі та підходи до навчання іноземної мови, підходи до навчання перекладу, використання інноваційних форм і методів організації навчання, застосування інформаційних та інтерактивних технологій, диверсифікація практичної підготовки студентів, стажування за кордоном, самостійна робота студентів, підсумковий контроль, орган, що здійснює акредитацію, сприяння розвитку кар'єри і можливості працевлаштування, можливості професійного розвитку та перекваліфікації, сертифікація для підтвердження професійної кваліфікації, професійні організації), дав змогу констатувати, що американська та українська системи професійної підготовки перекладачів мають як схожі, так і відмінні характеристики, які узагальнено у порівняльній таблиці в змісті дисертації.

Застосування методу наукової екстраполяції дозволило виявити можливості використання інноваційних ідей американського досвіду для розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні та обґрунтувати науково-методичні рекомендації удосконалення системи професійної підготовки перекладачів в Україні за *законодавчим, управлінським, організаційно-педагогічним та професійно-розвивальним* напрямками на *державному, інституційному та індивідуальному* рівнях.

Узагальнення результатів проведеного порівняльно-педагогічного дослідження дало змогу зокрема: розробити науково-методичне забезпечення для удосконалення професійної підготовки перекладачів у ЗВО України з урахуванням інноваційних ідей досвіду США; удосконалити зміст

професіограми перекладача з урахуванням вимог сучасного глобалізованого суспільства та потреб національного і світового ринку перекладацьких послуг.

Зміст розділу висвітлений у працях дослідника: [116, 121, 122, 124, 126, 130, 143, 146, 147, 148, 153, 154, 155, 163, 165, 166, 167, 461, 465].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Систематизація результатів дослідження теорії і практики професійної підготовки перекладачів у США засвідчила досягнення мети й розв'язання окреслених завдань, а також послугувала підставою для низки висновків.

1. Ґрунтовний аналіз педагогічних, психологічних, історичних, філософських наукових праць підтвердив актуальність проблеми професійної підготовки перекладачів у сучасній педагогічній науці і практиці. Окремі її аспекти відображено у вітчизняних і зарубіжних працях, а саме: історичні аспекти й сучасні тенденції розвитку перекладацької у світовому контексті; соціально-історичні та структурно-функціональні засади підготовки перекладачів; історія розвитку перекладацької діяльності у світовому контексті; реалізація компетентнісного підходу в підготовці перекладачів, зокрема структурно-змістові основи професійної компетентності перекладача; технологія формування пізнавальної самостійності, готовності до професійної творчої діяльності, перекладацької культури; використання новітніх інформаційних та інтерактивних технологій навчання перекладу; специфіка діяльності перекладача та його професійні функції в сучасних умовах; розроблення спеціалізованих блоків завдань у навчанні галузевого перекладу; досвід підготовки перекладачів за кордоном. Незважаючи на вагомі теоретичні напрацювання, проблема дослідження теорії та практики професійної підготовки перекладачів у США на системному рівні й обґрунтування перспектив творчого використання інноваційних ідей американського досвіду не стала предметом комплексного наукового пошуку.

2. На підставі виокремлених професійних груп перекладачів і опису їхніх професійних обов'язків, аналізу положень нормативно-правових документів, чинних стандартів якості перекладу й перекладацьких послуг основні вимоги американського суспільства до професійної діяльності та компетентності фахівців у сфері перекладу систематизовано в загальносуспільні, морально-етичні,

індивідуально-психологічні, соціально-практичні, фахові. *Загальносуспільні* вимоги сконцентровані на захисті інтересів і безпеці нації, розумінні процесів міжнародної комунікації, глобалізованої торгівлі, міжнародної дипломатії, забезпеченні комунікації між населенням та державою; *морально-етичні* передбачають високий рівень відповідальності за наслідки перекладу, нормативно-правову грамотність, дотримання норм професійної етики й кодексу поведінки перекладача; толерантне ставлення до представників різних етнічних груп; *індивідуально-психологічні* охоплюють здатність до навчання та професійного розвитку, саморефлексії, комунікабельність (здатність підтримувати міжособистісні зв'язки, уміння вести переговори), психологічну готовність до провадження професійної діяльності в складних комунікативних контекстах, лідерські якості, ініціативність; *соціально-практичні* стосуються розуміння особливостей функціонування соціальної, освітньої, економічної, політичної сфер суспільства; *фахові* зосереджені на вільному володінні принаймні двома мовами (рідною та іноземною); оперуванні навичками різних видів перекладу, володінні інформаційно-аналітичними та організаційно-управлінськими здібностями, стратегіями взаємодії з клієнтами; професійною та науково-дослідницькою культурою.

Сучасний фахівець галузі перекладу – це професіонал інтегрованого типу із широким світоглядом, який здатний творчо поєднувати й виконувати різні професійні функції, зокрема: виконувати переклад усіх видів і типів на високому професійному рівні; укладати словники та термінологічні бази даних для їх подальшого використання в перекладах; резюмувати перекладені документи, керувати перекладацькими (локалізаційними проектами), керувати термінологією, вести документацію, робити двомовне редагування, наповнювати веб-сторінки, макетувати й верстати видання, консультувати з лінгвістичних питань, виконувати лінгвістичні дослідження, викладати філологічні дисципліни, вести дипломатичну роботу, проводити розвідувальну роботу, досліджувати інформацію тощо.

3. Аналіз історії перекладацької освіти в США засвідчив, що необхідність започаткування перекладацької освіти мала часові, географічні, економічні й

демографічні детермінанти. Виокремлено зовнішні та внутрішні чинники, які вплинули на розвиток перекладацької освіти в США. Розвиток перекладацької освіти в США у XX – XI ст. охоплює чотири періоди: I період (1949 – 1969 рр.) – зародження перекладацької освіти (поява перших освітніх програм професійної підготовки перекладачів); II період (1970 – 1982 рр.) – утвердження перекладацької освіти (зростання кількості освітніх програм професійної підготовки перекладачів, збільшення видів спеціалізації, поява мережі асоціацій спеціалізованих перекладачів); III період (1983 – 1999 рр.) – комп'ютеризація перекладацької освіти (упровадження новітніх комп'ютерних технологій в освітній процес професійної підготовки перекладачів); IV період (із 2000 року й донині) – модернізація перекладацької освіти (популяризація дистанційного навчання, онлайн-програм професійної підготовки перекладачів, застосування новітніх інформаційних технологій і програмного забезпечення, збільшення кількості сертифікатних програм, поява нової спеціальності «Локалізація»).

4. Професійна підготовка перекладачів у США є системним явищем, що має цілісний, неперервний характер та охоплює сукупність взаємопов'язаних структурних компонентів (цільового, законодавчо-нормативного, інституційного, організаційного, теоретико-методологічного, змістово-технологічного, діагностично-результативного), що впливають на забезпечення якості навчання та розвиток особистості, надають широкі можливості для проектування індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього перекладача, сприяють професійному самовизначенню, розвитку професійної компетентності, професійно важливих особистісних якостей, готовності до професійної діяльності, професійного самовдосконалення та самореалізації.

Професійна підготовка перекладачів у США ґрунтована на філософських, соціологічних, соціально-економічних, психологічних, педагогічних засадах, спрямованих на забезпечення державних й індивідуальних потреб; теоріях і концепціях перекладу; наукових підходах (до організації навчання перекладачів, навчання перекладу та викладання іноземної мови); загальнопедагогічних і специфічних принципах.

Трансформація теоретичних, організаційних і дидактичних засад професійної підготовки перекладачів у США зумовлена інтенсифікацією геополітичних процесів, викликами лінгвістичної глобалізації; осучасненням вимог до професійної діяльності перекладачів та визнанням їхньої компетентності міжнародною спільнотою; активізацією співпраці з міжнародними перекладацькими організаціями й асоціаціями щодо організації стажування та практики за кордоном; розвитком наукових досліджень у галузі перекладу; активною державною підтримкою професійного розвитку перекладачів; динамікою розвитку соціального партнерства.

5. Професійна підготовка перекладачів у США належить до гуманітарних наук, зміст освітніх програм усних і письмових перекладачів передбачає інтенсивне опанування однієї або кількох іноземних мов та технік виконання різних видів перекладу з огляду на спеціалізацію. Моделі, структуру та зміст курикулумів для професійної підготовки перекладачів обирають і розробляють освітні установи самостійно. Виокремлено п'ять найпоширеніших моделей курикулуму для підготовки перекладачів: лінійна, модифікована лінійна, паралельна, розгалужена, модифікована розгалужена. У структурі курикулуму освітніх програм для професійної підготовки перекладачів представлені обов'язкові й вибіркові дисципліни, науково-дослідницька робота, практика, стажування, випускна робота. Документ передбачає поетапність розвитку професійно важливих навичок і компетентностей.

Ефективність та якість професійної підготовки перекладачів у США забезпечені диверсифікацією освітніх програм і моделей курикулумів; залученням широкого кола стейкхолдерів до складання та структурування курикулуму; трансформацією змісту освіти та побудовою процесу навчання на професійно та компетентнісно-орієнтованій основі; використанням інноваційних форм, методів і технологій навчання; диверсифікованою системою оцінювання навчальних результатів та інтелектуальних можливостей; упровадженням наскрізних альтернативних форм професійного розвитку; процедурами підтвердження професійної кваліфікації та компетентності перекладачів відповідно до

міжнародних стандартів; урахуванням міжнародних і національних стандартів забезпечення якості перекладу. Важливе місце в процесі навчання перекладачів, особливо усних, посідає морально-етичне виховання й засвоєння кодексу професійної поведінки перекладачів у суспільстві.

Моніторинг якості перекладацької освіти в США забезпечують незалежні агенції, які проводять інституційну та програмну акредитації на національному й регіональному рівнях, мережа професійних об'єднань та асоціацій, які відстежують стан професійної підготовки фахівців перекладачів, формують рейтинги освітніх закладів, освітніх програм підготовки, що вирізняються високою якістю перекладацької освіти.

6. Сертифікацію перекладачів у США застосовують для підтвердження їхньої кваліфікації й компетентності, обіймання певних посад у державних установах, виконання галузевого перекладу, засвідчення високого рівня перекладацької майстерності та професіоналізму. Суб'єктами сертифікації постають державні установи та професійні організації. Процедура сертифікації передбачає пред'явлення документів, що засвідчують досвід перекладацької діяльності, наявність освіти, проходження формального тестування (складання сертифікаційного іспиту), співбесіди. Унаслідок успішного проходження процедури сертифікації, перекладач може одержати статус «Сертифікований перекладач» та іменну печатку сертифікованого перекладача. Професійні організації з галузевого перекладу присвоюють статус сертифікованого перекладача із зазначенням галузі, у якій спеціалізується перекладач («Сертифікований медичний перекладач», «Сертифікований судовий перекладач із жестової мови» тощо). Серед професійних організацій зафіксовано тенденцію до розроблення стандартів професійної підготовки галузевих перекладачів і впровадження їх в освітніх закладах, що проводять професійну підготовку галузевих перекладачів.

У сфері надання перекладацьких послуг у США діють нормативні та регулятивні стандарти забезпечення якості перекладу, які спрямовані на захист прав користувачів послуг перекладу, з'ясування ролі перекладача в процесі

надання послуг перекладу гарантованої якості. До найпоширеніших стандартів належать стандарти Міжнародної організації стандартизації та Американської міжнародної добровільної організації «ASTM International». Для американських стандартів організації «ASTM International» характерне те, що вони швидко реагують на зміни на світовому й національному ринках надання послуг перекладу, окреслюють перелік процедур, яких повинні дотримуватися замовник і виконавець перекладацьких послуг, їх динамічно розвивають та регулярно оновлюють. Завдяки своїй гнучкості й відповідності реаліям сучасного ринку перекладацьких послуг, стандарти Американської міжнародної добровільної організації «ASTM International» активно використовують не лише в США, а й за їхніми межами в понад 100 країнах світу.

7. Виявлені теоретичні, організаційні і дидактичні особливості професійної підготовки перекладачів у США дали змогу обґрунтувати перспективи розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні за законодавчим, управлінським, організаційно-педагогічним, особистісно-професійним напрямками *на рівні:*

– *держави* (удосконалення нормативно-правової бази, що регулює систему професійної підготовки перекладачів з огляду на сучасні запити суспільства, ринку перекладацьких послуг, найкращі зразки зарубіжного законодавства в галузі перекладацької освіти; забезпечення можливостей неперервної освіти для фахівців у галузі перекладу; затвердження стандартів вищої освіти підготовки перекладачів; активізація діяльності НАЗЯВО та постійний моніторинг якості освіти в системі професійної підготовки перекладачів; регулювання й узгодження обсягів підготовки перекладачів і соціального замовлення на таких фахівців; удосконалення чинного класифікатора професій (представити професію «перекладач» з огляду на спеціалізацію («усний перекладач», «письмовий перекладач»), перенести професію «сурдоперекладач» до розділу 2 «Професіонали»); перегляд та оновлення професіограми перекладача залежно від змінних умов ринку й розвитку сучасного суспільства; розширення мережі

професійних організацій перекладачів, створення інституту сертифікації галузевих перекладачів);

– *інституції* (запровадження сертифікатних програм підготовки перекладачів; удосконалення механізму побудови соціально орієнтованих навчальних планів професійної підготовки перекладачів; розвиток співпраці між провідними національними й міжнародними перекладацькими компаніями, професійними організаціями, державними установами, бізнес-структурами для забезпечення практичної професійно орієнтованої підготовки майбутніх перекладачів і партнерства зі спорідненими ЗВО за кордоном для обміну досвідом; організація тандем-навчання й залучення зарубіжних педагогів до освітнього процесу професійної підготовки перекладачів; інтенсифікація процесу диверсифікації професійної підготовки перекладачів; запровадження спеціалізованої підготовки майбутніх перекладачів у конкретних галузях (правознавство, медицина, судочинство, економіка, локалізація тощо); оновлення змісту освітніх (наукових і професійних) програм професійної підготовки перекладачів у контексті соціальних та суспільних вимог, особливостей ведення перекладацького бізнесу; удосконалення концептуальних підходів до підготовки перекладачів через запровадження зарубіжного досвіду; інтегрування інноваційних професійно орієнтованих форм, методів і технологій для навчання перекладачів; ознайомлення студентів із чинними стандартами й вимогами до перекладу та перекладацької діяльності; спонукання студентів до усвідомлення власної відповідальності за результати свого навчання й мотивування до ефективної побудови власної траєкторії навчання та професійного розвитку);

– *індивіда* (усвідомлення перекладачами вагомості навчання впродовж життя й неперервного професійного розвитку; постійний розвиток актуальних професійно важливих компетентностей через підвищення кваліфікації та сертифікації, членства в професійних спільнотах, використання можливостей нетворкінгу, інформального навчання).

8. Розроблено науково-методичне забезпечення для професійної підготовки перекладачів у ЗВО України з огляду на інноваційні ідеї досвіду США: методичні

рекомендації «Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири», підручник «Практикум перекладу. Англійська – українська», навчальний посібник «Theory and practice of translation», методичні рекомендації «Інформаційні технології у професійній діяльності перекладача», «Педагогічна (асистентська) практика», структурування та оновлення змісту дисциплін («Практика перекладу з англійської мови», «Теорія перекладу», «Вступ до перекладознавства», «Основи усного перекладу», «Методика викладання перекладу», «Чинники успішного працевлаштування», «Інформаційні технології у перекладі»). Удосконалено зміст професіограми перекладача з огляду на результати проведеного порівняльно-педагогічного дослідження.

Серед перспектив подальших розвідок виокремлено: вивчення теоретичних і практичних засад підготовки перекладачів у країнах Північної Америки; дослідження теорії та практики онлайн-навчання перекладачів в Україні; забезпечення неперервності процесу професійної підготовки перекладачів в Україні; студіювання системи підвищення кваліфікації та сертифікації перекладачів в Україні; осмислення особливостей професійної підготовки перекладачів у країнах Сходу та Азії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк, Н. М., (2016). Тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти у розвинених англомовних країнах (друга половина XX – початок XXI століття). (Дис. док. пед. наук). Національна академія педагогічних наук України, Київ.
2. Бахов, І. С. (2011). Особливості формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів в системі вищої лінгвістичної освіти. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*, 19. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2011_19_4.
3. Беседіна, Є. В. (2010). *Модернізація професійної підготовки майбутніх перекладачів в умовах диверсифікації університетської освіти*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Кримський гуманітарний університет, Ялта.
4. Беседіна, Є. В. (2009). Концептуальна модель професійної підготовки конкурентоспроможних перекладачів в умовах диверсифікації вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищих загальноосвітніх школах*, 3, 38–44.
5. Билецкая, И. А. (2012). *Общая характеристика концепций, теорий и научно-методических подходов к изучению иностранных языков в США*, Материалы XXIII Международной научно-практической конференции «Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии». Новосибирск: СибАК.
6. Бідюк, Н. М. (2007). Європейські та американські кредити: порівняльний аспект. *Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі*, 2, 210–212.
7. Бідюк, Н. М. (2011). Державна освітня політика уряду США щодо розвитку обдарованої молоді. *Педагогічні та психологічні науки. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*, 61, 5–8.
8. Бідюк, Н. М. (2009). Професійне портфоліо як перспективна технологія оцінювання навчальних досягнень студентів в американській освітній практиці.

Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 21, 19–24.

9. Бідюк, Н. М., & Мартинюк, О. В. (2006). Зміст навчальних програм підготовки магістрів перекладу у вищих навчальних закладах США. *Вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 7–8, 124–132.

10. Білоус, Н., & Семигінівська, Т. (2014). Професійно важливі якості майбутнього перекладача. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика*, 59–63.

11. Бойко, Е. И. (1955). К вопросу о механизме умственных процессов. *Вопросы психологии*, 2, 7–9.

12. Бутенко, Н. (2009). Компетенції сучасного викладача вищої школи в контексті реалізації його місії. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*, 25, 31–39.

13. Васильева, А. Ю. (2005). *Единство теоретической и практической подготовки социальных работников в США*. (Дисс. канд. пед. наук). Российский государственный социальный университет, Москва.

14. Васильева, А. М. (2016). Современные подходы в теории и практике проектного обучения. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*, 2, 101–105.

15. Верховна Рада України. (2015). *Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти*. Взято з <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-п>.

16. Верховна Рада України. (2002). *Національна доктрина розвитку освіти*. Взято з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

17. Верховна Рада України. (2011). *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій*. Взято з <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.

18. Верховна Рада України. (2015). *Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти*. Взято з <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п>.

19. Виксон, Л. (1999). *Синхронный перевод с русского на английский*. Москва: Р. Валент.
20. Вяльцева, М. В. (2012). *Основные методологические подходы к подготовке бакалавров в вузах США*, Материалы Международной научно-практической конференции «Новые подходы к моделированию образовательных программ в высшей школе в условиях реформ». Пенза; Алматы: Социосфера.
21. Гаврицька, М. (2010). *Класифікатор професій: ДК 003: 2010*. Київ: Соцінформ: Держспоживстандарт України.
22. Гаврищак, Г. (2006). Компетентність та ключові компетенції викладача ВНЗ. *Професійні компетенції та компетентності вчителя*, 31–33.
23. Гапонова, С. В. (2010). Огляд зарубіжних методів викладання іноземних мов у ХХ столітті. *Іноземні мови*, 1–2, 18–22.
24. Гаращук, К. В. (2005). *Історія підготовки перекладачів*. Взято з <http://studentam.net.ua/content/view/8605/97/>.
25. Гарбовский, Н. К. (2007). *Теория перевода*. Москва: Московский университет.
26. Головінський, І. (2003). *Педагогічна психологія*. Київ: Аконіт.
27. Гофрон, А. (2003). *Культурно-епістемологічні положення освітніх концепцій у вибраних країнах Європи*. Київ: Вища школа.
28. Джейнс, В. (2006). *Історія американської освіти. Школа, суспільство і загальний добробут*. Взято з <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/HistoryAmerEdu.pdf>.
29. Дубасенюк, О. А. (2011). *Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід*. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка.
30. Дуткевич, Т. В., & Савицька, О. В. (2007). *Практична психологія: вступ у спеціальність*. Київ: Центр учбової літератури.
31. Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти. Європейський союз студентів. Європейська асоціація університетів. Європейська асоціація закладів вищої освіти. Міжнародна освіта. Конфедерація європейського бізнесу «БІЗНЕСЄВРОПА». Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти. (2015). *Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher*

- Education Area (ESG). Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Взято з http://ihed.org.ua/images/pdf/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf.*
32. Житник, Б. О. (2013). *Професіограма як узагальнена еталонна модель успішного спеціаліста.* Взято з <http://www.kharkivosvita.net.ua/files/Profesiograma.doc>
33. Замулин, О. А., Капустин, Б. Г., Константиновский, Д. Л., Покровский, Н. Е., Почта, Ю. М., & Радаев, В. В (2004). *Американское университетское образование: уроки для России.* Взято с http://fir.nes.ru/~ozamulin/NTFtrip_report.pdf.
34. Зінченко, В. О. (2009). *Теоретичні основи побудови моделі сучасного фахівця.* Взято з <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/18136-teoretichni-osnovi-pobudovi-modeli-suchasnogo-faxivcya.html>.
35. *Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу.* (2017). Взято з <https://www.nung.edu.ua/>.
36. Игнатович, Е. В. (2013). Хьютагогика как зарубежная концепция самостоятельного обучения. *Непрерывное образование: XXI век*, 3. Взято с <http://lll21.petrso.ru/journal/article.php?id=2151>.
37. *Ізмаїльський державний гуманітарний університет.* (2017). Взято з <http://idgu.edu.ua/>.
38. Ільницький, Д. О. (2015). Інституційна модель забезпечення якості вищої освіти США. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*, 2 (1), 37–53.
39. Інформаційна система «Конкурс». (2015). *Вступна кампанія 2015 року.* Взято з <http://www.vstup.info/2015/>.
40. Кадемія, М. Ю. (2014). Сучасні педагогічні технології навчання дорослих. *Теорія і практика управління соціальними системами*, 2, 11–17.
41. Кальниченко, О. А. (2001). Переклад в арабському світі VII – XIII ст. *Вчені записки» Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*, VII, 384–394.

42. Кларин, М. В. (1994). *Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках*. Москва: Арена.
43. Климов, Е. А. (2005). *Психология профессионального самоопределения*. Москва: Академия.
44. Кнодель, Л. В. (2012). Сучасна вища освіта в США. *Вісник Дніпропетровського університету ім. А. Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*, 2, 18–23.
45. Коваленко, О. Ю. (2009). Структура системи освіти США. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*, 54, 177–181.
46. Козлакова, Г. О., & Копил, Г. О. (2004). Сучасні аспекти європейської політики вивчення іноземних мов в університетах. *Вища освіта України*, 3, 83–87.
47. Козубовська, І. В., & Стойка, О. Я. (2015). Трансформаційні процеси в сучасній вищій школі США. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка і психологія»*, 2 (2), 111–116.
48. Колесникова, І. Л., & Долгина, О. А. (2001). *Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков*. Санкт-Петербург: БЛИЦ.
49. Комиссаров, В. Н. (2000). *Общая теория перевода. Проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых*. Москва: ЧеРо; Юрайт.
50. Кондакова, М. Л., & Латыпова, Е. В. (2013). Смешанное обучение: ведущие образовательные технологии современности. *Вестник образования*, 9. Взято с <http://vestnikedu.ru/2013/05/smeshannoe-obuchenie-vedushhie-obrazovatelnyie-tehnologii-sovremennosti/>.
51. Копанев, П. И. (1972). *Вопросы истории и теории художественного перевода*. Минск: БГУ им. Ленина.
52. Кремень, В. Г. (2009). *Біла Книга національної освіти України*. Київ: Інформ.
53. Кремень, В. Г. (2016). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*. Київ: Педагогічна думка.

54. Крюкова, Т. В. (2003). *Методическая система подготовки студентов по специальности «Преподаватель перевода» в языковом вузе: на материале английского языка*. (Дисс. канд. пед. наук). Московский государственный открытый педагогический университет имени М. А. Шолохова, Москва.
55. Кузнецова, О. Ю. (2002.). *Розвиток мовної освіти у середніх і вищих навчальних закладах Великої Британії другої половини ХХ ст.* (Дис. д-ра пед. наук). Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, Харків.
56. Латышев, Л. К. (2001). *Технология перевода*. Москва: НВИ-ТЕЗАУРУС.
57. Левицька, Н. В. (2012). Зміст та пріоритети професійної підготовки перекладачів в університетах Німеччини. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*, 6, 92–95.
58. Левицька, Н. В. (2011). Концептуальні засади професійної підготовки перекладачів в країнах західної Європи. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 5. Взято з http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2011_5_16.pdf.
59. Лосев, А. Ф. (1989). В поисках построения общего языкознания. *Теория и методология языкознания: методы исследования языка*, 5–33.
60. Луговий, В. І., & Таланова, Ж. В. (2013). Міжнародна й національна стандартні класифікації освіти: концепція і реалізація. *Педагогіка і психологія: вісник НАПН України*, 1, 15–25.
61. Луговий, В. І., & Таланова, Ж. В. (2013). Якість вищої освіти в Україні: проблеми забезпечення та визнання. *Вища освіта України: тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу»*, 3 (додаток 2), 6–10.
62. Лузік, Е. (2006). Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України. *Вища освіта України*, 3, 76–82.
63. Лунячек, В. Е. (2008). Деякі практичні питання управління освітою в США. *Нова педагогічна думка*, 1, 16–20.

64. Луначек, В. Е. (2011). Публічне управління освітою в США: проблеми підготовки фахівців. *Теорія і практика державного управління*, 4 (35). Взято з <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2011-4/doc/5/05.pdf>.
65. *Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*. (2017). Взято з <http://ldubgd.edu.ua/>
66. Ляховицкий, М. В. (1981). *Методика преподавания иностранных языков*. Москва: Высшая школа.
67. Макгиннес, Э. (2005). *Финансовый менеджмент в сфере высшего образования: сравнительное исследование взаимоотношений вузов и штатов в США*. Москва: ОЭСР-ВШЭ.
68. Максименко, С. Д. (2004). *Загальна психологія*. (2-е вид.). Київ: Центр навчальної літератури.
69. Малярчук, О. (2011). Вища гуманітарна освіта сполучених штатів Америки в епоху інформаційного суспільства. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 4 (2), 253–259.
70. Маркова, А. К. (1996). *Модель специалиста. Профессиограмма. Психограмма*. Взято с <http://www.p-lib.ru/pedagogika/markova-psihologiya-professionalizma/model-specialista-professiogramma-psihogramma.html>.
71. Маркова, А. К. (1996). *Психология профессионализма*. Москва: Знание.
72. Мартинюк, О. В. (2010). Порівняльна характеристика програм підготовки магістрів перекладу загального та профільного спрямування: досвід США. *Збірник наукових праць Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Т. Шевченка. Серія: педагогічні науки*, 1 (3), 63–69.
73. Мартинюк, О. В. (2012). *Професійна підготовка магістрів технічного перекладу в університетах США*. (Дис. канд. пед. наук). Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Тернопіль.
74. Мельничук, О., & Яковлева, А. (2000). Модель специалиста. *Высшее образование в России*, 5, 1–27.
75. Мильруд, Р. П. (1995). Методология и развитие методики обучения иностранным языкам. *Иностранные языки в школе*, 5, 13–18.

76. Міністерство освіти і науки України. (2017). *Проект Стандарту вищої освіти бакалавра філології*. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/...standartiv.../035-filologiya-bakalavr22.05.2017.docx>.
77. Міністерство освіти і науки України. (2017). *Проект Стандарту вищої освіти магістра філології*. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/...standartiv.../035-filologiya-magistr22.05.2017.docx>.
78. Міністерство освіти і науки України. (2015). *Щодо особливостей організації освітнього процесу та формування навчальних планів у 2015/2016 навчальному році*. Взято з <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3689->.
79. Наторп, П. (1910). *Философия как основа педагогики*. Москва: Н. Н. Ключков.
80. *Національний авіаційний університет*. (2017). Взято з <http://nau.edu.ua/>.
81. *Національна академія Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького*. (2017). Взято з <http://nadpsu.edu.ua/>.
82. *Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*. (2017). Взято з <http://npu.edu.ua/ua/>.
83. *Національний університет біоресурсів і природокористування*. (2017). Взято з <https://nubip.edu.ua/>.
84. *Національний університет «Києво-Могилянська академія»*. (2017). Взято з <http://www.ukma.edu.ua/>.
85. *Національний університет «Острозька академія»*. (2017). Взято з <https://www.oa.edu.ua/>.
86. Неборский, Е. В. (2011). *Университеты США: образовательный и научный центр*. Саарбрюккен: LAP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG.
87. Нечаев, Н. Н. (1987). *Проектное моделирование как творческая деятельность: психологические основы высшего архитектурного образования*. (Дисс. д-ра психол. наук). Московский государственный университет, Москва.
88. Нечаев, Н. Н. (1985). *Психолого-педагогические аспекты подготовки специалистов в ВУЗе*. Москва: МГУ.
89. Нечаев, Н. Н. (1988). *Психолого-педагогические основы формирования профессиональной деятельности*. Москва: МГУ.

90. Ніколаєва, С. Ю. (2003). *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*. Київ: Ленвіт.
91. Нікулочкіна, О. В. (2015). Х'ютагогіка як учіння про самоосвіту: сучасні інформаційно-комунікаційні технології супроводу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 41, 231–236.
92. Нужнова, С. В. (2002). *Педагогические условия развития профессионального мышления студентов вуза (на примере изучения общеобразовательных дисциплин)*. (Дисс. канд. пед. наук). Челябинский государственный университет, Челябинск.
93. Ньюстром, Д., & Дэвис, К. (2000). *Организационное поведение*. Санкт-Петербург: Питер.
94. Оберемко, О. Г. (2003). *Теоретико-методологические основы подготовки переводчика в современных условиях*. (Автореф. дисс. д-ра пед. наук). Волжская государственная инженерно-педагогическая академия, Нижний Новгород.
95. Овчаренко, В. О., & Тепла, О. М. (2014). *Видатні українські перекладачі*. Взято з http://www.rusnauka.com/13_EISN_2014/Philologia/6_168843.doc.htm.
96. Пасинкова, І. В. (2005). *Система підготовки бакалаврів гуманітарних наук з іноземної мови в університетах США*. (Дис. канд. пед. наук). Інститут вищої освіти АПН України, Київ.
97. Пашков, В. В., Приходько, В. Н., Ястребова, В. Я. (2014). *Андрагогіка: курс лекцій для магістрів*. Запорозжє: Акцент Інвест-трейд.
98. Плющ, Б. О. (2015). Перекладацький диспаритет у контексті перекладів української прози англійською та німецькою мовами. *Мовні і концептуальні картини світу*, 2, 76–90.
99. Полупанова, Е. (2005). Инновации в высшем образовании западных стран: организационный уровень. *Alma Mater*, 3, 35–37.
100. *Портал професійного консультування*. (2014). Взято з <http://profi.org.ua/>.
101. Пригодій, М. А., & Васюченко, П. В. (2010а). Професіограма викладача практичного навчання в галузі електроенергетики, як основа системи формування електротехнічної компетентності. *Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія*, 28, 147–155.

102. Пригодій, М. А., & Васюченко, П. В. (2010b). *Формування моделі фахівця – основа майбутньої професійної діяльності та ефективної підготовки до неї*. Взято з http://www.confcontact.com/20100916/pe_prigod.htm.
103. Про вищу освіту. № 1556-VII. (2014).
104. Публікація документів Державної служби статистики України. (2017). *Вищі навчальні заклади*. Взято з https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html.
105. Рашкевич, Ю. М. (2014). *Болонський процес та нова парадигма вищої освіти*. Львів: Львівська політехніка.
106. Романовська, О. О., Романовська, Ю. Ю., & Романовський, О. О. (2010). *Досвід вищої освіти Сполучених Штатів Америки XX–XXI століття. Книга 2. Особливості вищої освіти США кінця XX – початку XXI століття*. Вінниця: Нова Книга.
107. Романовський, О. О. (2015). Державна політика США і Великобританії щодо підтримки розвитку вищої освіти. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 12. Взято з http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/3.pdf.
108. Роменець, В. А. (1978). *Історія психології*. Київ: Вища школа.
109. Рудницька, Т. Г., & Мельник, Н. А. (2010). *Сучасні проблеми фахової підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах*. Взято з http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Rudnytska_Melnik.php.
110. Семенец, О. А., & Панасьєв, А. Н. (1991). *История перевода*. Киев: Лыбедь.
111. Сергєєва, О. В. (2013). Основні етапи професійної підготовки перекладачів у Великій Британії. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 5. Взято з http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_5_26.pdf.
112. Скиба, К. М. (2016). Аналіз організаційно-педагогічних особливостей навчання майбутніх перекладачів у США: ключові аспекти. *ScienceRise: pedagogical education*, 12 (8), 1–58.
113. Скиба, К. М. (2009). Веб-портфоліо перекладача як перспективний проект на майбутнє. *Культура народів Причорномор'я*, 168 (2), 245–247.

114. Скиба, К. М. (2017). *Види оцінювання результатів навчання усних та письмових перекладачів у вишах США*, Матеріали VI Міжнародного науково-методологічного семінару «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів». Київ; Хмельницький: Термінова поліграфія.
115. Скиба, К. М. (2012). *Використання підкастингу у навчанні майбутніх перекладачів аудіюванню та говорінню*, Матеріали II Міжнародної конференції «Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ». Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.
116. Скиба, К. М. (2015). Вплив ринку перекладацьких послуг на підготовку перекладачів. *Spoleczenstwo. Edukacja. Jezyk*, 3, 213–218.
117. Скиба, К. М. (2017). Дистанційне он-лайн навчання перекладачів у США. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*, 15, 104–110.
118. Скиба, К. М. (2008). *Експериментальне дослідження впливу психолого-педагогічних умов на розвиток професійного мислення майбутніх перекладачів-лінгвістів*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні аспекти формування та розвитку майбутнього фахівця». Миколаїв: Миколаївський державний університет імені В. О. Сухомлинського.
119. Скиба, К. М. (2016). Генеза становлення та розвитку перекладацької освіти у США. *European humanities studies: education and teaching*, II, 80–90.
120. Скиба, К. М. (2013). Зміст та особливості курікулуму підготовки перекладачів в університетах США. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*, 28 (281), 114–119.
121. Скиба, К. М. (2014). Компетентнісний портрет сучасного викладача перекладу у вищому навчальному закладі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 122, 238–242.
122. Скиба, К. М. (2017). *Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири*. Хмельницький: ХНУ.
123. Скиба, К. М. (2009). *Навчання перекладу шляхом постредагування машинного перекладу*, Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції

«Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу». Харків: NTMT.

124. Скиба, К. М. (2012). *Новітні інформаційні технології в процесі підготовки майбутніх перекладачів як ефективний і необхідний елемент навчання*, Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика». Київ: Аграр Медіа Груп.

125. Скиба, К. М. (2014). Організаційно-педагогічні засади професійної підготовки перекладачів у США. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*, 716, 167–175.

126. Скиба, К. М. (2014). Освітня складова людського потенціалу України в умовах євроінтеграції: сучасний стан та шляхи покращення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 4 (2), 67–70.

127. Скиба, К. М. (2013). *Основні засади навчальної програми підготовки перекладачів в університетах США*, Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи». Хмельницький: ХНУ.

128. Скиба, К. М. (2012). Особливості застосування теорії учіння про поетапне формування розумових дій у процесі навчання іноземної мови. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2. Взято з http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2012_2/12bkmmnim.pdf.

129. Скиба, К. М. (2014). Особливості та сутність підготовки перекладачів в університетах Канади. *Молодь і ринок*, 3 (110), 88–92.

130. Скиба, К. М. (2014). *Перспективи запровадження досвіду університетів США в підготовці перекладачів в Україні*, Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти». Київ: Кафедра.

131. Скиба, К. М. (2014). Перспективи імплементації європейських підходів до формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у вишах України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3 (37), 61–70.

132. Скиба, К. М. (2014). *Перспективи імплементації європейських підходів до формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у вишах України*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін». Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
133. Скиба, К. М. (2013). Порівняльний аналіз підходів до визначення професійної компетентності сучасного перекладача. *Порівняльна професійна педагогіка*, 1 (5), 163–171.
134. Скиба, К. М. (2016). *Портфоліо як альтернативний спосіб оцінювання студентів-перекладачів у США*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Становлення і розвиток педагогіки». Херсон: Гельветика.
135. Скиба, К. М. (2008). *Психологічне обґрунтування прийомів реалізації дидактичних принципів під час навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі*, Матеріали II Международной научной конференции «Современные достижения в науке и образовании». Хмельницький: ХНУ.
136. Скиба, К. М. (2010). Психологічні особливості організації навчальної діяльності майбутніх перекладачів, наближеної до професійної. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*, 53, 223–225.
137. Скиба, К. М. (2008). Психологічні особливості підготовки майбутніх перекладачів. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*, 13, 85–92.
138. Скиба, К. М. (2011). *Психологічні особливості становлення особистості майбутнього перекладача у вищій школі*, Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців за соціономічним профілем». Хмельницький: ХНУ.
139. Скиба, К. М. (2011). Психолого-педагогічні особливості індивідуалізації професійно орієнтованого навчання майбутніх перекладачів. *Наукові записки*

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія, 34, 90–94.

140. Скиба, К. М. (2010). Прагматичний аспект новинного інтернет-дискурсу як перекладацька проблема. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Л. Українки, 9, 319–323.*

141. Скиба, К. М. (2008). Про особливості розвитку професійного лінгвістичного мислення майбутніх перекладачів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України, 46, 226–228.*

142. Скиба, К. М. (2014). Професійна підготовка перекладачів у країнах-учасницях Болонського процесу. *Педагогічний процес: теорія і практика, 4, 80–86.*

143. Скиба, К. М. (2017). *Професійна підготовка перекладачів у США: теорія і практика.* Хмельницький: ХНУ.

144. Скиба, К. М. (2015). Професійна підготовка перекладачів в системі вищої освіти США. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка, 3, 45–51.*

145. Скиба, К. М. (2015). Професійне зростання перекладачів у міжнародних організаціях (на прикладі роботи в ООН, м. Нью-Йорк, США). *Наукові записки НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: педагогічні та історичні науки, CXXXVII (127), 158–168.*

146. Скиба, К. М. (2015). Професіографічний підхід до побудови компетентнісної моделі перекладача. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка, 23, 105–110.*

147. Скиба, К. М. (2015). *Реформування української освіти – чинник підвищення якості людського потенціалу в сучасних умовах, Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС».* Хмельницький: ХНУ.

148. Скиба, К. М. (2014). Система вищої освіти США: перспективний досвід для України. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 25, 5–13.
149. Скиба, К. М. (2013). Соціальна роль усного перекладача: теоретичний підхід. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія*, 39, 262–269.
150. Скиба, К. М. (2015). Способи забезпечення якості вищої освіти у США – перспективи для України. *Гуманітарний випуск ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*, додаток 1 до випуску 36, II (62), 231–240.
151. Скиба, К. М. (2014). Становлення перекладацької професії: історія та досвід професійної підготовки. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*, 21 (314), 92–97.
152. Скиба, К. М. (2014). Сучасний викладач перекладу у вищому навчальному закладі, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Педагогічна теорія і практика в контексті інтеграційних процесів». Тернопіль: ТНЕУ.
153. Скиба, К. М. (2014). Сучасний стан та шляхи покращення людського потенціалу України в умовах євроінтеграції, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Механізми, класифікації, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика». Хмельницький: ХмЦНП.
154. Скиба, К. М. (2015). Теоретичні засади побудови моделі фахівця у галузі перекладу. *Порівняльно-педагогічні студії*, 1 (23), 124–130.
155. Скиба, К. М. (2015). Удосконалення підготовки перекладачів: відповідь викликам ринку праці, Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Львівська політехніка.
156. Скиба, К. М. (2009). Формування мовної та вторинної мовної особистості майбутнього перекладача через розвиток професійних компетенцій, Матеріали

Х Міжнародної науково-практичної конференції «Семантика мови і тексту». Івано-Франківськ: Третяк І. В.

157. Скиба, К. М. (2016). *E-learning for the future translators' language skills development*, Матеріали 21 Всеукраїнської конвенції TESOL – Україна «Глобальні зміни в Україні: глобальні зміни в викладанні англійської мови в Україні». Львів: Марусич.

158. Скиба, К. М. (2013). *Historical milestones of translation profession formation*, Матеріали Міжнародної наукової конференції «V Українсько-польські наукові діалоги». Хмельницький: Мельник А. А.

159. Скиба, К. М. (2014). Localization of technical documents as new trend in technical translation. *Комп'ютерне забезпечення науки та техніки*, III, 115–119.

160. Скиба, К. М. (2014). New informational technologies as integral part of translator training program. *The global English teacher: improving what works and fixing what doesn't: збірник наукових праць*, 20.

161. Скиба, К. М. (2011). *Teaching translation with a help of a translation memory program*, Матеріали VI Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу». Вінниця: Нова книга.

162. Скиба, К. М. (2013). *Translator training and modern communication technologies*, Матеріали VII Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу». Вінниця: Нова Книга.

163. Скиба, К. М., Бідасюк, Н. В., Боднар, Р. В., Якимчук, Ю. В., & Олександренко, К. В. (2011). *Практикум перекладу. Англійська – українська*. Київ: Знання.

164. Скиба, К. М., Бойко, Ю. П., & Бурковська, Л. Д. (2007). *Grammatical and stylistical aspects of text translation. Texts and tasks for self-translation in "Practical translation from English into Ukrainian" for students of Translation Department. Граматичні та стилістичні особливості перекладу текстів. Тексти та завдання для самостійної роботи з курсу «Практика перекладу з англійської мови на українську» для студентів спеціальності «Переклад»*. Хмельницький: ХНУ.

165. Скиба, К. М., & Долинський, Є. В. (2014). *Інформаційні технології у професійній діяльності перекладача: методичні вказівки до практичних занять для магістрів спеціальності 8.02030304 «Переклад»*. Хмельницький: ХНУ.
166. Скиба, К. М., Крамар, В. Б., Мацюк, О. О., Долинський, Є. В., Бурковська, Л. Д., & Ємець, О. В. (2015). *Theory and practice of translation. Теорія і практика перекладу*. Хмельницький: ХНУ.
167. Скиба, К. М., & Сергєєва, О. В. (2014). *Педагогічна (асистентська) практика: методичні вказівки до її проведення для магістрів спеціальності «Переклад»*. Хмельницький: ХНУ.
168. Старикова, О. В. (2009) Реализация дифференцированного подхода в профессиональном образовании переводчиков. *Ученые записки. Электронный научный журнал Курского государственного университета*. Взято с <https://cyberleninka.ru/article/v/realizatsiya-differentsirovannogo-podhoda-v-professionalnom-obrazovanii-perevodchikov>.
169. Степанов, А. В., Иванова, Г. И., & Нечаев, Н. Н. (1993). *Архитектура и психология*. Москва: Стройиздат.
170. *Сумський державний університет*. (2017). Взято з <http://sumdu.edu.ua/ukr/>.
171. Суходольский, Г. В. (1988). *Основы психологической теории деятельности*. Ленинград: ЛГУ.
172. Таланова, Ж. П. (2007). *Педагогічні умови формування професійного світогляду майбутнього перекладача*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Кіровоград.
173. Таланова, Л. Г. (2014). Модель особистості перекладача як засіб визначення статусу професійного світогляду у складі його базових характеристик. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*, 21, 239–242.
174. Тарасова, О. В. (2011). Вища освіта в США: сучасний стан та пріоритети розвитку. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 3. Взято з http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2011_3/11tovspr.pdf.

175. *Твоя професійна діагностика.* (2017). Взято з <http://ito.vspu.net/blogspot/Samoviz/page-8.html>.
176. Тимошенкова, Т. М. (2001). Перевод: ремесло и призвание. *Вчені записки ХГІ НУА*, VII, 32–38.
177. Уніан. (2010). *Єврокомісія хоче, щоб більше університетів готували перекладачів.* Взято з <http://eunews.unian.ua/412292-evrokomisiya-hoche-schob-bilshe-universitetiv-gotuvali-perekladachiv.html>.
178. Фролова, С. Л. (2009). Новые подходы к разработке модели специалиста как образа профессионального идеала студентов. *Человек и образование*, 3 (20), 113–117.
179. Халеева, И. И. (1989). *Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчиков).* Москва: Высшая школа.
180. *Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.* (2017). Взято з <http://www.univer.kharkov.ua/>.
181. *Хмельницький національний університет.* (2017). Взято з <https://www.khnu.km.ua/root/page.aspx>
182. Чепчина, І. І. (2016). *Нові підходи до питання професійної підготовки перекладачів жестової мови.* Взято з http://onp.ucoz.ua/news/novi_pidkhodi_do_pitannja_profesijnoji_pidgotovki_perekladachiv_zhestovoji_movi/2016-05-10-454.
183. Чередниченко, О. (2011). *Проблеми мовної освіти в Україні.* Взято з <http://archive.nndiuvi.org.ua/fulltext.html?id=633>.
184. Черноватий, Л. М., (2013). *Методика викладання перекладу.* Вінниця: Нова книга.
185. Чуракова, Р. Г., & Харьковский, З. С. (1981). Приемы и средства обучения. *Новое в теории и практике обучения*, 3, 87–104.
186. Шадриков, В. Д. (1982). *Проблемы системогенеза профессиональной деятельности.* Москва: Просвещение.
187. Шевцов, А. Г., & Подольчак, Н. Ю. (2015). *Акредитація ВНЗ та діяльність акредитаційних організацій у Сполучених Штатах Америки.* Львів: Львівська політехніка.

188. Щедровицкий, Г. П. (1957). «Языковое мышление» и его анализ. *Вопросы языкознания*, 1, 56–58.
189. Щукин, А. Н. (2007). *Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц*. Москва: Астрель: АСТ: Хранитель.
190. Эльконин, Д. Б. (1974). *Психология обучения младшего школьника*. Москва: Знание.
191. AIIC World. (2017). *AIIC-United Nations Agreement (2012–2017)*. Retrieved from <http://aiic.net/page/6394/un-latest-version-of-the-agreement-2012-2017/lang/1>.
192. Alcala, L. (2002). *Status questions of distance online translator training. A brief survey of American and European translator-training institution*. Retrieved from <http://isg.urv.es/cttt/cttt/research/lopez.pdf>.
193. Alcaraz, E., & Huges, B. (2002). *Legal translation explained*. Manchester: St. Jerome.
194. Alcina, A. (2008). Translation technologies: scope, tools and resources. *Target*, 20 (1), 79–102.
195. Alcina, A., Soler, V., & Grannel, J. (2008). Translation technology skills acquisition. *Perspectives*, 15, 203–244.
196. Alfayyadh, H. (2016). *The Feedback Culture in Translator Education: A Comparative Exploration of Two Distinct University Translation Programs*. (Electronic Thesis or Dissertation). Retrieved from <https://etd.ohiolink.edu/>
197. Allen, M., Brooks, M., Hunter, M., & Muelh, J. M. (2009). *Heutagogy: 21st century academics. EDU501, Basic principles of online teaching*. Retrieved from <http://www.slideshare.net/mallencowie/heutagogy1>.
198. American Translators Association. (2017). *ATA history*. Retrieved from <http://atanet.org/aboutus/history.php>.
199. American Translation Association. (2017). *ATA certification program*. Retrieved from http://atanet.org/certification/aboutcert_overview.php.
200. American University of Cairo. (2011). *Arabic and translation (listing of translation-related courses)*. Retrieved from <http://www.aucegypt.edu/sce/courses/arabic/Pages/default.aspx>.

201. Anderson, T. (2016). Theories for learning with emerging technologies. In G. Veletsianos (Ed.), *Emergence and innovation in digital learning: foundations and applications* (pp. 35–50). Edmonton, AB: Athabasca University Press.
202. Andre, R., Steiner, G., & Babel, A. (1981). Une poétique du dire et de la traduction. Trad. de l'anglais par Lucienne Lotringer; Noam Chomsky, Essais sur la forme et le sens. Trad. de l'anglais par Joëlle Sampy. *Revue Philosophique de Louvain. Quatrième série*, 79 (42), 277–278.
203. Andreu, M., Berenguer, L, Orero, P., & Ripoll, O. (2003). Bases para una cooperación internacional en la enseñanza de lenguas para traductores Quaderns. *Revista de Traducció*, 7, 155–165.
204. Angelelli, C. (2010). A glimpse into the socialization of bilingual youngsters as interpreters: the case of Latino bilinguals brokering communication for their families and immediate communities. *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*, 2, 81–96.
205. Angelelli, C. (2010). A professional ideology in the making: bilingual youngsters interpreting for their communities and the notion of (no) choice. *TIS. Translation and Interpreting Studies*, 5, 94–108.
206. Angelelli, C. (2007). Assessing medical interpreters. *The Translator*, 13, 63–82.
207. Angelelli, C. (2009). Using a rubric to assess translation ability. In C. Angelelli & H. Jacobson (Eds.), *Testing and assessment in translation and interpreting studies* (pp. 13–47). Amsterdam: John Benjamins.
208. Angelone, E. (2017). *Optimizing Process-Oriented Translator Training Using Freeware and FOSS Screen recording Applications*. Retrieved from <http://www2.uibk.ac.at/downloads/trans/publik/open-angelone.pdf>
209. Arjona, E. (1978). *Issues in the design of curricula for the professional education of translators and interpreters*, Proceedings of the Fourth National Conference of Interpreter Trainers Convention on “New Dialogues in Interpreter Education”. Silver Spring: RID.
210. *Ashford University*. (2017). Retrieved from <https://www.ashford.edu/>.

211. Asociación de Traductores e Intérpretes Jurados de Cataluña. (2017). *Convalidación comunitaria – UE*. Retrieved from <http://www.atijc.com/es/convalid.htm>.
212. ASTM International. (2001). *ASTM F2089-01. Standard guide for language interpretation services*. Retrieved from <https://www.astm.org/DATABASE.CART/HISTORICAL/F2089-01.htm>.
213. ASTM International. (2014). *ASTM F2575-14. Standard guide for quality assurance in translation*. Retrieved from <https://www.astm.org/Standards/F2575.htm>.
214. ASTM International. (2015). *ASTM F2089-15. Standard practice for language interpreting*. Retrieved from <https://www.astm.org/Standards/F2089.htm>.
215. *Austrian Association of Certified Court Interpreters*. (2012). Retrieved from <http://www.gerichtsdolmetscher.at/index.php?lang=en>.
216. Babel University. (2017). *Master of Science in translation*. Retrieved from <http://www.babel.edu/english/mst.html>.
217. Baker, M., & Maier, C. (2011). Ethics in interpreter & translator training: critical perspectives. *The interpreter and translator trainer*, 5 (1), 1–14.
218. Baker, M. (2011). *In other words: a coursebook on translation*. (2nd ed.). London: Routledge.
219. Baker, M. (2010). Interpreters and translators in the war zone: narrated and narrators. Translation and violent conflict. *Special Issue of The Translator*, 16 (2), 197–222.
220. Baker, M. (Ed.). (2005). *The Routledge encyclopedia of translation studies*. London and New York: Routledge.
221. Bancroft, M. (2015, February 18). Standards for interpreting. *The Gotham Translator*. Retrieved from <http://gothamtranslator.org/standards-for-interpreting/>.
222. Banks, J. A. (1997). Multicultural education: characteristics and goals. In J. A. Banks & C. A. M. Banks (Eds.), *Multicultural education: issues and perspectives* (pp. 3–31). Boston: Allyn and Bacon.
223. Beeby, A., Rodríguez-Inés, P., & Sánchez-Gíjon, P. (Eds.). (2009). *Corpus use and translating*. Amsterdam: John Benjamins.

224. Bell, R. T. (1991). *Translation and translating: theory and practice*. London: Longman.
225. Berger, E. S. (1999). Correct science + elegant wording = smiling client. *Translation journal*, 3 (1). Retrieved from <http://translationjournal.net/journal/07prof.htm>.
226. Bernardini, S. (2004). The theory behind the practice: translator training or translator education? In K. Malmkjær (Ed.), *Translation in undergraduate degree programs* (pp. 17–29). Amsterdam: John Benjamins.
227. Bidyuk, N. (2016). Higher education globalization in the context of American guidelines. *Comparative professional pedagogy*, 4, 7–14.
228. Billet, S. (2001). Learning through working life: interdependencies at work. *Studies in continuing education*, 23 (1), 19–35.
229. Binghamton University. (2017). Retrieved from <http://www.binghamton.edu/>.
230. Binghamton University. (2017). *Master of Arts programs*. Retrieved from <https://www.binghamton.edu/comparative-literature/graduate/programs/masters-of-arts-program.html>
231. Blaschke, L. M. (2012). Heutagogy and lifelong learning: a review of heutagogical practice and self-determined learning. *The international review of research in open and distributed learning*, 13 (1). Retrieved from <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/1076/2087>.
232. Bolam, R., & Baker, K. (1978). *The schools and in-service teacher education. Evaluation project*. Retrieved from <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/174114327900800107>.
233. Bonk, C. J., Graham, Ch. R., Cross, J., & Moore, M. G. (2006). *The handbook of blended learning: global perspectives, local designs*. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing.
234. Borja, A. A. (2007). *Estrategias, materiales y recursos para la traducción jurídica*. Madrid: Edelsa.
235. Boucau, F. (2005). *The European translation industry: facing the future*. Retrieved from <http://www.euatc.org/conferences/pdfs/boucau.pdf>.

236. Bowker, L., & Pearson, J. (2002). *Working with specialized language. A guide to using corpora*. London: Routledge.
237. Brennan, J., Johnston, B., Little, B., Shah, T., & Woodley, A. (2010). *The employment of UK graduates: comparisons with Europe and Japan*. London: The Open University Centre for Higher Education Research and Information.
238. Bromberg, J., & Jesionowski, I. (2010). Trends in court interpreter training. *Multilingual*, 21 (4), 35–39.
239. *Bundesministerium für Bildung und Forschung*. (2017). Abgerufen von <http://www.bmbf.de/>.
240. Bureau of Educational and Cultural Affairs. (2008). *National security language initiative for youth (NSLI-Y)*. Retrieved from <https://exchanges.state.gov/us/program/nsliy>.
241. Byrne, J. (2012). *Technical translation explained*. Manchester: St. Jerome.
242. Calvo, E. (2011). Translation and/or translator skills as organising principles for curriculum development practice. *The journal of specialised translation*, 16, 5–25.
243. Caminade, M., & Pym, A. (1998). Translator-training institutions. In M. Baker (Ed.), *Routledge encyclopedia of translation studies* (pp. 280–285). London; New York: Routledge.
244. Canadian Translators, Terminologists and Interpreters Council. (2011). *Candidate's guide for the critic standard certification examination in translation*. Retrieved from <http://www.cttic.org/examDocs/guide.candidatesE.pdf>.
245. Cao, D. (1996). On translational language competence. *Babel*, 42 (4), 231–238.
246. Catford, J. C. (1965). *A linguistic theory of translation*. London: Oxford University Press.
247. Caudet, A. A. (2002). Tutorizar trabajos terminológicos en un entorno virtual de trabajo colaborativo. *Sendebare*, 13, 169–181.
248. Charney, C., & Conway, K. (1998). *The trainer's tool kit*. New York, NY: Amacom.
249. Chen, J. (2009). Authenticity in accreditation tests for interpreters in China. *The interpreter and translator trainer*, 3 (2), 257–273.

250. Chomsky, N. (1967). Review of Verbal behaviour. In L. A. Jacobovits & M. S. Miron (Eds.), *Readings in the psychology of language* (pp. 142–171). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
251. Colina, S. (2003). *Teaching translation. From research to the classroom*. Boston: McGraw-Hill.
252. Colina, S. (2008). Translation quality evaluation: empirical evidence from a functionalist approach. *The Translator*, 14, 197–134.
253. Conference of interpreter trainers. (2016). *Commission on collegiate interpreter education*. Retrieved from <http://www.cit-asl.org/ccie.html>.
254. Coombs, Ph., H., Prosser, R. C., & Manzoor, A. (1973). *New paths to learning for rural children and youth*. New York: International Council for Educational Development.
255. Covey, S. (2004). *The seven habits of highly effective people*. New York, NY: Simon & Schuster Publishers.
256. Croatian Association of Audiovisual Translators. (2012). *DHAP homepage*. Retrieved from <http://dhap.hr/>.
257. Croatian Association of Scientific and Technical Translators. (2010). *Učlanjenje u HDZTP*. Retrieved from <http://www.drustvoprevoditelja.htnet.hr/uclanjanje.htm>.
258. Croatian Literary Translators' Association. (2012). *Popis članova*. Retrieved from <http://www.dhkp.hr/clanovi>.
259. Croatian Ministry of Justice. (2005). *Ministarstvo pravosuđa – Pravilnik o stalnim sudskim tumačima*. Retrieved from <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/289971.html>.
260. Cuevas, A. (2011). *T&I labour market in Mexico*. Centre for Translation and Interpreting Research, Macquarie University. Retrieved from http://www.ling.mq.edu.au/translation/lmtip_mexico.htm
261. Curran, C. A. (1976). *Counseling-learning in second language*. East Dubuque, IL: Counseling-Learning Publications.
262. Dalsky, D., & Garant, M. (2016). A 5,000-mile virtual collaboration of team teaching and team learning. In A. Tajino, T. Stewart, & D. Dalsky (Eds.), *Teaching*

and team learning in the language classroom: collaboration for innovation in ELT (pp. 164–178). London: Routledge.

263. *Degree qualifications profile*. (2017). Retrieved from <http://degreeprofile.org>.

264. De Jong, E. (2012). *From the classroom to the courtroom. A guide to interpreting in the US justice system*. Amsterdam: John Benjamins.

265. Delisle, J. (1980). *L'Analyse du discours comme méthode de traduction*. Ottawa: Université d'Ottawa.

266. Delisle, J. (1993). *La traduction raisonnée. Manuel d'initiation à la traduction professionnelle de l'anglais vers le français*. Ottawa: PUO.

267. Delisle, J., & Woodsworth, J. (Eds.). (1995). *Translators through history*. Amsterdam: John Benjamins.

268. *Department for General Assembly and Conference Management*. (2017). Retrieved from <http://www.un.org/Depts/DGACM/>.

269. *Department for General Assembly and Conference Management*. (2017). *Functions of the Department*. Retrieved from <http://www.un.org/Depts/DGACM/functions.shtml>.

270. Department of Arts and Culture. (2013). *National language policy framework*. Retrieved from http://www.dac.gov.za/sites/default/files/LPD_Language%20Policy%20Framework_English_0.pdf.

271. Diamond, B. (1997). Cognitive processes in translation and interpreting: critical issues. In J. H. Danks, G. M. Shreve, S. B. Fountain & M. Mcbeath (Eds.), *Cognitive processes in translation and interpreting* (pp. 233–251). Thousand Oaks: Sage.

272. Dolatschko, D., & Putz, B. J. (2008). ISO certification: helping build stronger business relationships why it matters for translators, editors, clients, and agencies. *The ATA chronicle*. Retrieved from http://www.atanet.org/chronicle/feature_article_may2008.php.

273. Dorry, E. R. (2015). An analysis of a new contemporary teaching-learning strategy in translation studies: distance online translator training. *The translation journal*, October issue. Retrieved from <http://translationjournal.net/October-2015/an-analysis-of-a-new-contemporary-teaching-learning-strategy-in-translation-studies-distance-online-translator-training.html>

274. Doyle, M. S. (1994). Translation and translation studies in the United States: the struggle for credibility and legitimacy. *In other words: journal of the Translators Association*, 4, 23–31.
275. Doyle, M. S. (2003). Translation pedagogy and assessment: adopting ATA's framework for standard error marking. *The ATA chronicle*, 32 (11), 21–28.
276. Dunne, K. (2012). The industrialization of translation: causes, consequences and challenges. *Translation spaces*, 1, 143–168.
277. *Egyptian Translators and Linguists' Association*. (2012). Retrieved from <http://www.etla.egytrans.org/>.
278. *Electronic code of federal regulations*. (2017). Retrieved from http://www.ecfr.gov/cgi-bin/text-idx?SID=8d5b19cf9e7295f220358800f1fe7fb3&mc=true&node=se34.3.600_12&rgn=div8
279. *Employment projections methodology*. (2017). Retrieved from <http://www.bls.gov/emp/>.
280. EMT expert group. (2009). *Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication*. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/emt_competences_translators_en.pdf.
281. Eraut, M. (2000). Non-formal learning, implicit learning and tacit knowledge. In F. Coffield (Ed.), *The necessity of informal learning* (pp. 12–31). Bristol: Policy Press.
282. European Commission. (2017). *European Master's in translation*. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/resources-partners/european-masters-translation-emt_en.
283. European Commission. (2013). *Speech by President Barroso: "Sustainable energy: the European and the global agenda"*. Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-86_en.htm.
284. *European Society for Translation Studies*. (2017). Retrieved from <http://www.est-translationstudies.org>.
285. *Examinations for Interpreters*. (2017). Retrieved from <https://languagecareers.un.org/content/examinations-interpreters>.
286. Federal Association of Interpreters and Translators. (2011a). *Aufnahmeordnung*. Retrieved from <http://www.bdue.de/index.php>.

287. Federal Association of Interpreters and Translators. (2011b). *BDÜ*. Retrieved from <http://www.bdue.de/indexen.php>.
288. *Federal Court Interpreters*. (2016). Retrieved from <http://www.uscourts.gov/services-forms/federal-court-interpreters>.
289. Fiedler, F., Mitchell, T., & Triandis, H. (1971). The culture assimilator: An approach to cross-cultural training. *Journal of Applied Psychology*, 55(2), 95-102. Retrieved from <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/704517.pdf>.
290. Finnish Ministry of Education and Culture. (2017). *Advisory councils and boards*. Retrieved from http://www.minedu.fi/OPM/Ministerioe_ja_hallinnonala/hallinnonala/n_euvostot_ja_muut_asiantuntijaelimet/?lang=en.
291. Florida, R. (2000). The role of the university: leveraging talent, not technology. In A. Teich, S. Nelson, C. McEnaney, & S. Lita (Eds.), *AAAS science and technology policy yearbook* (pp. 363–373). Washington, DC: AAAS.
292. Folaron, D. (2006). A discipline coming of age in the digital age. Perspectives on localization. In K. Dunne (Ed.), *Perspectives in localization* (pp. 195–222). Amsterdam: John Benjamins.
293. Fooladvand, M., Yarmohammadian, M., Abari, F. A., Najafi, P., Shahtalebi, B., & Shahtalebi, S. (2012). Designing and application of quality model in Iranian nongovernmental university (a project in progress). *Procedia – social and behavioral sciences*, 46, 2862–2868.
294. Forstner, M. (Ed.) (1995). *Translation and interpreting studies*. Germersheim: C.I.U.T.I.
295. Föreningen Auktoriserade Translatorer. (2011). *Advice to customers*. Retrieved from <http://www.aukttranslator.se/eng/advice.asp>.
296. Furmanek, O. (2014). The different faces of interpreting education in the United States. *Cuadernos de ALDEEU*, 25, 238–252.
297. Gabr, M. (2002). A skeleton in the closet: teaching translation in Egyptian national universities. *Translation journal*, 6 (1). Retrieved from <http://www.bokorlang.com/journal/19edu.htm>.

298. Gabr, M. (2001). Toward a model approach to translation curriculum development. *Translation journal*, 5 (2). Retrieved from <http://translationjournal.net/journal/16edu.htm>.
299. Gallaudet University. (2017). Retrieved from <http://www.gallaudet.edu/>.
300. Gambier, Y., & Pokorn, N. K. (2013). *The EMT translator trainer profile competences of the trainer in translation*. Retrieved from <http://www.ressources.univ-rennes2.fr/service-relations-internationales/optimale/attachments/article/50/130409%20Translator%20Trainer%20Competences.pdf>.
301. Garcia, I. (2012). Machines, translations and memories: language transfer in the web browser. *Perspectives: studies in translatology*, 20, 451–461.
302. Garza, E. A. (2011). *Second language acquisition*. Retrieved from <http://www.scribd.com/doc/14414030/2/How-Do-Learners-Acquire-a-Second-Language>.
303. Gearing, J. (2009). *Translation graduate programs: an overview*. Retrieved from <http://www.altalang.com/beyond-words/2009/09/04/translation-graduate-programs-an-overview/>.
304. Gentzler, E. (1993). *Contemporary translation theories*. London: Routledge.
305. Gile, D. (2009). *Basic concepts and models in interpreter and translator training*. Amsterdam: John Benjamins.
306. Glassdoor. (2015). *United Nations translator salaries in New York City, NY*. Retrieved from http://www.glassdoor.com/Salary/United-Nations-Translator-New-York-City-Salaries-EJI_IE21435.0,14_KO15,25_IL.26,39_IM615.htm.
307. Globalization & Localization Association. (2017). Retrieved from <https://www.gala-global.org/resources/education-and-training-programs>.
308. Gonzáles, D. M. (2004). *Multiple voices in the translation classroom*. Amsterdam: John Benjamins.
309. Gonzalez, J., & Wagenaar, R. (2003). *Tuning educational structures in Europe. Final report. Phase one*. Bilbao: Universidad de Deusto.
310. Gopferich, S. (2009). Towards a model of translation competence and its acquisition: the longitudinal study transcomp. In S. Gopferich, A. L. Jakobsen &

- I. M. Mees (Eds.), *Behind the mind: methods, models and results in translation process research* (pp. 12–37). Copenhagen: Samfundslitteratur.
311. Gopferich, S., Bayer-Hohenwarter, G., Prassl, F., & Stadlober, J. (2011). Exploring translation competence acquisition: criteria of analysis put to the test. In Sh. O'Brien (Ed.), *Cognitive explorations in translation* (pp. 57–85). London: Continuum.
312. Gouadec, D. (Ed.). (2005). *Traduction, localisation: technologies & formation*. Paris: Maison du Dictionnaire.
313. Gouadec, D. (2007). *Translation as a profession*. Amsterdam: John Benjamins.
314. Goussard-Kunz, I. M. (2009). *Current trends in translation teaching*. Retrieved from <http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/2105/03Chapter2.PDF>.
315. Greenwood, M. R. C. (2003). Risky business: research universities in the post-September 11 Era. In A. Teich, S. Nelson, & S. Lita (Eds.), *Science and technology policy in a vulnerable world, supplement to AAAS science and technology policy yearbook* (pp. 1–21). Washington, DC: AAAS.
316. Grow, G. (1991). Teaching learners to be self-directed. *Adult education quarterly*, 41, 125–149.
317. Grucza, F. (1997). Języki ludzkie a wyrażenia językowe, wiedza a informacja, mózg a umysł ludzki. In F. Grucza & M. Dakowska (Eds.), *Podejścia kognitywne w lingwistyce, translatoryce i glottodydaktyce* (pp. 7–21). Warszawa: Wydawnictwo UW.
318. Hague, D., Melby, A., & Zheng, W. (2011). Surveying translation quality assessment: a specification approach. *The interpreter and translator trainer*, 5, 243–267.
319. Harding, S.-A. (2013). Narratives and contextual frames. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Handbook of translation studies* (pp. 105–111). Amsterdam: John Benjamins.
320. Harris, B. (1976). The importance of natural translation. *Working papers in bilingualism*, 2, 96–114.
321. Harris, B., & Sherwood, B. (1978). Translating as an innate skill. In D. Gerber & H. W. Sinaiko (Eds.), *Language interpretation and communication* (pp. 155–170). New York, NY: Plenum.

322. Harris, D. M., & DeSimone, R. L. (1994). *Human resources development*. Orlando, TX: The Dryden Press.
323. Hase, S., & Kenyon, Ch. (2000). *From andragogy to heutagogy*. Retrieved from <http://pandora.nla.gov.au/nph-wb/20010220130000/http://ultibase.rmit.edu.au/Articles/dec00/hase2.htm>.
324. Hatim, B., & Mason, I. (1997). *The translator as communicator*. London: Routledge.
325. Henson, K. (2001). *Curriculum planning: integrating multiculturalism, constructivism, and education reform*. London: McGraw Hill.
326. Hlavac, J. A. (2013). Cross-national overview of translator and interpreter certification procedures. *The international journal of translation and interpreting research*, 5 (1), 32–65.
327. Holmes, J. S. (1994). The Name and Nature of Translation Studies. *Papers on Literary Translation and Translation Studies*. 67–80.
328. Honig, H. (1995). *Konstruktives Übersetzen*. Tübingen: Stauffenburg.
329. Hornberger, J. C., Gibson Jr., C. D., Wood, W., Dequeldre, C., Corso, I., Palla, B., & Bloch, D. A. (1996). Eliminating language barriers for non-English-speaking patients. *Medical Care*, 34 (8), 845–856.
330. House, J. (1977). *A model for translation quality assessment*. Tübingen: Gunter Narr.
331. Hunt, D. E. (1971). Matching models and moral training. In C. Beck, B. Crittenden, & E. V. Sullivan (Eds.), *Moral education an interdisciplinary approach* (pp. 231–251). Toronto: University of Toronto Press.
332. Hunter, W. A. (Ed.). (1974). *Multi-cultural education through competency-based teacher education*. Washington, DC: American Association of Colleges for Teacher Education.
333. Hurtado, A. (1999). La competencia traductora y su adquisicion. Un modelo hofistico y dinamico. *Perspectives: studies in translatology*, 7, 177–188.
334. Hurtado, A. (1996). La cuestion del metodo traductor. Metodo, estrategia y tecnica de traduccion. *Sendeban*, 7, 39–57.

335. Hurtado, A. (2001). *Traducción y Traductología. Introducción a la traductología*. Madrid: Catedra.
336. Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride, & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics. Selected readings* (pp. 269–293). Harmondsworth: Penguin.
337. *International Federation of Translators*. (2017). Retrieved from <http://www.fit-ift.org/>.
338. Institute for Interpretation and Translation Studies, Stockholm University. (2012). *About us*. Retrieved from <http://www.tolk.su.se/english/about-us/about-us-1.68212>.
339. Institute of Translation & Interpreting. (2011). *Benefits of membership*. Retrieved from <http://www.iti.org.uk/indexMain.html>.
340. *Interpreters*. (2017). Retrieved from <https://languagecareers.un.org/content/interpreters>.
341. Jaaskelainen, R. (1999). *Tapping the process. An explorative study of the cognitive and affective factors involved in translating*. Joensuu: University of Joensuu.
342. Jackson, Ph. W. (1992). Conceptions of curriculum and curriculum specialists. In Ph. W. Jackson (Ed.), *Handbook of research on curriculum* (pp. 3–40). New York, NY: Macmillan.
343. Jimenez-Crespo, M. A. (2014). Building from the ground up: on the necessity of using translation competence models in planning and evaluating translation and interpreting programs. *Cuadernos de ALDEEU*, 25, 37–67.
344. Jimenez-Crespo, M. A. (2009). Conventions in localization: a corpus study of original vs. translated web texts. *JosSTrans: the journal of specialized translation*, 12, 79–102.
345. Jiménez-Crespo, M. A. (2013). *Translation and web localization*. Abingdon: Routledge.
346. Jones, C. (2009). Interdisciplinary approach – advantages, disadvantages, and the future benefits of interdisciplinary studies. *ESSAI*, 7 (1), 76–81.
347. Jonnaert, Ph., Johanne B., & Domenico M. (2006). *Revisión de la competencia como organizadora de los programas de formación: hacia un desempeño competente*. Observatorio de Reformas Educativas. Obtenido de

http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/COPs/Pages_documents/Competencies/ORE_Spanish.pdf.

348. Kahane, E. (2007). *Interpreters in conflict zones: the limits of neutrality*. Retrieved from <https://aiic.net/page/2691/interpreters-in-conflict-zones-the-limits-of-neutrality/lang/1>.

349. Kalina, S. (2000). Interpreting competences as a basis and a goal for teaching. *The interpreters' newsletter*, 10, 3–32.

350. Kearsley, G. (1984). *Training and technology*. Reading, MA: Addison-Wesley.

351. Kelly, D. (2005). *Handbook for translation trainers*. Manchester: St. Jerome.

352. Kelly, D. (2008). Mobility programmes as a learning experience for translators students. In J. Kearns (Ed.), *Translator and interpreter training. Issues, methods and debates* (pp. 66–87). London: Continuum.

353. Kelly, D. (2008). Training the trainers: towards a description of translator trainer competence and training needs analysis. *TTR: traduction, terminologie, rédaction*, 21, 99–125.

354. Kelly, L. G. (1997). The medieval translator. *Historiographia linguistica*, 24 (1/2), 219–226

355. Kelly, M., Kennell, T., McBride, R., & Sturm, M. (2002). *An analysis of online and distance education language training*. Retrieved from http://atwork.settlement.org/downloads/atwork/CIC_Fast_Forward_Online_Language_Training.pdf.

356. Kelly, N. (2012). Clearing up the 10 top myths about translation. *The Blog, The Huffington Post*. Retrieved from https://www.huffingtonpost.com/nataly-kelly/clearing-up-the-top-10-my_b_1590360.html.

357. Kent State University. (2017). Retrieved from <http://appling.kent.edu/>.

358. Kent State University. (2017). *Master of Arts specializing in translation: program requirements*. Retrieved from <https://www.kent.edu/appling/ma-translation>.

359. Kent State University. (2012). *Policy on instructional activities and the credit hour*. Retrieved from <https://www.kent.edu/sites/default/files/file/ksu-credit-hour-definition.pdf>.

360. Kidder, R. (1995). *How good people make tough choices*. New York, NY: William Morrow and Company, Inc.
361. Kiraly, D. (2000). *A social constructivist approach to translator education: empowerment from theory to practice*. Manchester: St. Jerome.
362. Kiraly, D. (2006). Beyond social constructivism: complexity theory and translator education. *Translation and interpreting studies*, 6 (1), 68–86.
363. Kiraly, D. (2012). Growing a project-based translation pedagogy: a fractal perspective. *Meta*, 57, 82–95.
364. Kiraly, D. (1995). *Pathways to translation: pedagogy and process*. Kent: Kent State University Press.
365. Klimkowski, K. (2012). Non-formal aspects in academic translator education. Selected ideas for research and practical application. *Styles of communication*, 4 (1), 59–75.
366. Knowles, M. S., Holton, E. F., & Swanson, R. A. (2005) *The adult learner: the definitive classic in adult education and human resource development*. Burlington, MA: Elsevier.
367. Krashen, S. D. (2009). *Principles and practice in second language acquisition*. Retrieved from http://www.sdkrashen.com/content/books/principles_and_practice.pdf.
368. Krashen, S. D., & Terrell, T. D. (1983). *The natural approach: language acquisition in the classroom*. London: Prentice Hall Europe.
369. Kussmaul, P. (1995). *Training the translator*. Amsterdam: John Benjamins.
370. Krüger, R., & Serrano Piqueras, J. (2015). Situated translation in the translation classroom. *Current trends in translation teaching and learning*, E, 2, 5–30.
371. Lafeber, A. (2012). Translation skills and knowledge – preliminary findings of a survey of translators and revisers working at inter-governmental organizations. *Meta*, 57, 108–131.
372. Language Industry Association. (2007). *National standard guide for community interpreting services*. Retrieved from https://ailia.ca/tiki-download_file.php?fileId=34.
373. Lavault-Olléon, E. (Ed.). (2007). *Traduction spécialisée. Pratiques, théories, formations*. Bern: Peter Lang.

374. Leadbeater, C. (1999). *Living on thin air. The new economy*. Harmondsworth: Viking.
375. Loscher, W. (1991). *Translation performance, translation process, and translation strategies*. Tübingen: Gunter Narr.
376. Malmkjaer, K. (eds) (2004). *Translation in undergraduate degree programs*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
377. Martin, R. M. (2009). Expertise and environment in translation. *Mutatis mutandis*, 2, 24–37.
378. Martínez Melis, N., & Hurtado Albir, A. (2001). Assessment in translation studies: Research needs. *Meta*, 46 (2), 272–287.
379. Martinez, S. M., & Faber, P. (2009). Terminological competence in translation. *Terminology*, 15, 88–104.
380. McKee, R. (2003). Interpreting as a tool for empowerment of the New Zealand deaf community. In S. Fenton (Ed.), *For better or for worse: translation as a tool for change in the South Pacific* (pp. 89–132). Manchester: St. Jerome Publishing.
381. McMillan, J. H., & Schumacher, S. (2014). *Research in education: evidence-based inquiry*. (7th ed.). Harlow: Pearson Education.
382. Meyer, K. A., & Murrell, V. S. (2014). A national study of theories and their importance for faculty development for online teaching. *Online journal of distance learning administration*, XVII (II). Retrieved from http://www.westga.edu/~distance/ojdla/summer172/Meyer_Murrell172.html.
383. Miller, J., P., & Seller, W. (1985). Transmission position: educational practice. In J. P. Miller & W. Seller (Eds.), *Curriculum perspectives and practice* (pp. 37–61). New York, NY: Longman.
384. *Ministère de l'Enseignement Supérieur et de la Recherche*. (2017). Récupéré de <http://www.education.gouv.fr/cid195/les-chiffres-cles.html>.
385. Montalt, V., & Gonzalez, D. M. (2004). *Medical translation step by step*. Manchester: St. Jerome.
386. *Monterey Institute of International Studies*. (2017). Retrieved from <http://www.miiis.edu/>.

387. Mortensen, D. (2001). *Measuring quality in interpreting: a report on the Norwegian Interpreter Certification Examination (NICE)*. Retrieved from <http://folk.uio.no/dianem/IntQuality-Internet.pdf>.
388. National Accreditation Authority for Translators and Interpreters. (2011). *Methods of NAATI accreditation*. Retrieved from: <http://www.naati.com.au/accreditation.html>.
389. National Association of Judiciary Interpreters and Translators. (2012). Retrieved from <http://www.najit.org/index.php>.
390. National Center for Education Statistics. (2010). *Classification of instructional programs*. Retrieved from <https://nces.ed.gov/ipeds/cipcode/cipdetail.aspx?y=55&cipi d=88295>.
391. National Center for Education Statistics (2017). *Fast facts*. <https://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=84>.
392. National Council on Interpreting in Health Care. (2016). *National standards for healthcare interpreter training programs*. Retrieved from http://www.imiaweb.org/uploads/pages/228_6..pdf.
393. Ndhlovu, F. (2008). The conundrums of language policy and politics in South Africa and Zimbabwe. *The Australian journal of linguistics* 28 (1), 59–80.
394. Neubert, A., (2000). Competence in language, in languages and in translation. In Ch. Schaffner, & B. Abad (Eds.), *Developing translation competence* (pp. 3–18). Amsterdam, PHL: John Benjamins.
395. Neubert, A., & Shreve, G. M. (1992). *Translation as text*. Kent: The Kent State University Press.
396. Newmark, P. (1995). *A textbook of translation*. London: Prentice Hall.
397. Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating: with special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Leiden: Brill.
398. Nida, E. A., & Taber, Ch. R. (2003). *The theory and practice of translation*, Leiden: BRILL.
399. Nieto, S. (1996). *Affirming diversity: the sociopolitical context of multicultural education*. White Plains, NY: Longman Publishing Company.

400. Niska, H. (2005). Training interpreters: programmes, curricula, practices. In M. Tennent (Ed.), *Training for the new millennium* (pp. 35–64). Amsterdam, PHL: Benjamins.
401. Noddings, N. (1990). Constructivism in mathematics education. In R. B. Davis, C. A. Maher & N. Noddings (Eds.), *Constructivist views on the teaching and learning of mathematics* (pp. 7–18). Reston, VA: National Council of Teachers of Mathematics.
402. Nord, Ch. (1994). Functional units in translation. In A. Mauranen & T. Puurtinen (Eds.), *Translation – acquisition – use* (pp. 41–50). Jyväskylä: University Press.
403. Nord, Ch. (1991). Scopos, loyalty, and translational conventions. *Target*, 3 (1), 91–109
404. Nord, Ch. (1992). Text analysis in translator training. In C. Dollerup & A. Loddegaard (Eds), *Teaching translation and interpreting 1: training, talent and experience* (pp. 39–48). Amsterdam, PHL: John Benjamins.
405. Nord, Ch. (1997). *Translating as a purposeful activity*. Manchester: St. Jerome.
406. O’Brien, Sh. (2012). Translation as human-computer interaction. *Translation spaces*, 1, 101–122.
407. Olvera-Lobo, M. D. (2005). Translator training and modern market demands. *Perspectives: studies in translatology*, 13 (2), 132–142.
408. O’Malley, J. M., & Chamot, A. U. (1990). *Learning strategies in second language acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
409. Organizacion Mexicana de Traductores (2011). *Certificaciones*. Retrieved from <http://www.omt.org.mx/certificaciones.htm>.
410. Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (1998). *Curriculum: foundations, principles, and issues*. Boston: Allyn & Bacon, Incorporated.
411. Ørsted, J. (2001). Quality and efficiency: incompatible elements in translation practice? *Meta*, 46 (2), 438–447.
412. PACTE. (2000). Acquiring translation competence: hypotheses and methodological problems in a research project”. In A. Beeby, D. Ensinger, & M. Presas (Eds.), *Investigating translation* (pp. 99–106). Amsterdam: John Benjamins.

413. PACTE. (2003). Building a translation competence model. In F. Alves (Ed.), *Triangulating translation: perspectives in process oriented research* (pp. 43–66). Amsterdam: John Benjamins.
414. PACTE. (2005). Investigating translation competence: conceptual and methodological issues. *Meta*, 50, 609–619.
415. PACTE. (2001). La Competencia traductora y su adquisición. *Quaderns. Revista de Traducció*, 6, 39–45.
416. PACTE. (2009). Results of the validation of the PACTE translation competence model: acceptability and decision-making. *Across languages and cultures*, 10, 207–230.
417. PACTE. (2011). Results of the validation of the PACTE translation competence model: translation problems and translation competence. In C. Alvstad, A. Hild, & E. Tiselius (Eds.), *Methods and strategies of process research. Integrative approaches in translation studies* (pp. 317–343). Amsterdam: John Benjamins.
418. PACTE. (2011). Results of the validation of the PACTE translation competence model: translation project and dynamic translation index”. In Sh. O’Brien (Ed.), *Cognitive exploration of translation* (pp. 30–53). Londres: Continuum.
419. Park, W. M. (1993). *Translator and interpreter training in the USA: a survey*. (2nd ed.). Alexandria, VA: American Translators Association.
420. Penn Foster Career School. (2017). Retrieved from <https://www.pennfoster.edu/career-school>.
421. Presas, M. (1996). *Problemas de traducció i competència traductora*. (PhD thesis). Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.
422. Professional Graduate Programs. (2017). Retrieved from <https://oes.umd.edu/graduates-post-baccalaureates-professionals/professional-graduate-programs>
423. Pym, A. (1995). European translation studies, Une science qui dérange, and why equivalence needn’t be a dirty word? *TTR: traduction, terminologie, redaction*, 8 (1), 153–176. Pym, A. (1993). On the market as a factor in the training of translators. *Koiné*, 3, 109–121.
424. Pym, A. (2012). *On translator’s ethics*. Amsterdam: John Benjamins.

425. Pym, A. (2003). Redefining translation competence in an electronic age. In defense of a minimalist approach. *Meta*, 48, 481–497.
426. Pym, A. (1994). Student exchanges programmes and translator training: three economic principles. *Perspectives*, 2 (1), 41–50.
427. Pym, A. (2005). Training translators: ten recurrent naiveties. *Translating today*, 2, 3–6.
428. Pym, A. (2013). Translation skill-sets in a machine-translation age. *Meta*, 58 (3), 487–503.
429. Pym, A. (2009a). *Translator training*. Retrieved from http://usuaris.tinet.cat/apym/on-line/training/2009_translator_training.pdf.
430. Pym, A. (2005). Translator training and modern market demands. *Perspectives: studies in translatology*, 13, (2), 132–142.
431. Pym, A. (2009b). *Translator training I: university programmes. An international comparison*. Retrieved from http://usuaris.tinet.cat/apym/on-line/training/translator_training_1967.doc.
432. Pym, A., Grin, F., Sfreddo, C., & Chan, A. L. J. (2012a). *The status of the translation profession in the European Union (final report July, 24, 2012)*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
433. Pym, A., Grin, F., Sfreddo, C., & Chan, A. (2012b). *Studies on translation and multilingualism. The status of the translation profession in the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
434. Qualitätssprachendienste Deutschlands. (2012). *Über uns*. Abgerufen von http://www.qsd.de/deu/ueber_uns/index.html.
435. Quah, C. K. (2006). *Translation and technology*. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan.
436. Ranking Web of Universities. (2016). *World*. Retrieved from <http://www.webometrics.info/en/world>.
437. Reffat, A. (2007). *Egyptian translators association established*. Retrieved from <http://www.translatorscafe.com/cafe/MegaBBS/thread-view.asp?threadid=8691&messageid=111187#111187>.

438. Reiss, K., & Hans, J. V. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer.
439. Ressurrecció, V. M., Piorno, P. E., & Izquierdo, I. G. (2008). The acquisition of translation competence through textual genre. *Translation journal*, 12. Retrieved from <http://translationjournal.net/journal/46competence.htm>.
440. Rico, C. (2010). Translator training in the European Higher Education Area: curriculum design for the Bologna Process. A case study. *The interpreter and translator trainer (ITT)*, 4, 89–114.
441. Robinson, D. (2003). *Becoming a Translator*. London and New York: Routledge.
442. Rogers, M. (2010). *Translator and interpreter profiles: new boundaries and fuzzy edges*. Retrieved from http://epubs.surrey.ac.uk/271050/3/Rogers_Translator%20and%20interpreter%20profiles_11Nov08_new.pdf.
443. Rosenblatt, L. M. The Transactional Theory: Against Dualisms. In *College English*, Vol. 55, 4, 377–386. Retrieved from <http://links.jstor.org/sici?sici=0010-0994%28199304%2955%3A4%3C377%3ATTTAD%3E2.0.CO%3B2-E>
444. RSI. (1998). *Remote simultaneous interpretation project at Santa Clara Valley medical center. Summary administrative report*. Stanford University School of Medicine, Department of Health Research and Policy.
445. Rubin, J. (1987). Learner strategies: theoretical assumptions, research history and typology. In A. Wenden & J. Rubin (Eds.), *Learner strategies in language learning* (pp. 15–30) Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
446. Rubin, J. (1975). What the ‘good language learner’ can teach us. *TESOL Quarterly*, 9, 41–51.
447. Rubrecht, B. G. (2005). Knowing before learning: ten concepts students should understand prior to enrolling in a university translation or interpretation class. *Translation journal*, 9 (2). Retrieved from <http://translationjournal.net/journal//32edu.htm>.

448. Rumsey, D. (2012). Standard issue: standards are becoming standard. *The ATA chronicle*, XLI (9). Retrieved from http://www.atanet.org/chronicle/feature_article_september2012.php.
449. Sager, J. C. (1997). Text types in translation. In A. Trosborg (Ed.), *Text typology and translation* (pp. 25–42). Amsterdam: John Benjamins.
450. Sakwe, G. M. (2015). The standard profile of the 21st century translator and its impact on translator training. *International journal of English language & translation studies*, 3 (3), 86–104.
451. San Diego State University, College of Arts and Letters. (2017). *Certificate in translation & interpretation*. Retrieved from <http://spanish.sdsu.edu/certificate/>.
452. Sawyer, D. (2004). *Fundamental aspects of interpreter education: curriculum and assessment*. Amsterdam: John Benjamins.
453. Schaeffner, Ch., & Adab, B. (Eds.). (2000). *Developing translation competence*. Amsterdam: John Benjamins.
454. Secara, A. (2005). *Restructuring the source text information for translation training*. (MA Thesis). University of Leeds, UK.
455. Serrano, M. B. M. (2007). La importancia de la tipologia textual pragmatica para la formation de traductores medicos. *Panace@*, 8 (26), 124–137.
456. Setton, R., & Dawrant, A. (2017). *Conference interpreting: a trainer's guide*. Amsterdam: John Benjamins.
457. Shreve, G. M. (1997). Cognition and the evolution of translation competence. In J. H. Danks, G. M. Shreve, S. B. Fountain & M. K. McBeath (Eds.), *Cognitive processes in translation and interpreting* (pp. 120–136). Thousand Oaks: Sage Publications.
458. Shreve, G. M. (1995). Prescription and description in translation teaching. *Foreword to Pathways to Translation. Pedagogy and Process Kiraly, D.*, ix–xiv. Kent, Ohio, London: The Kent State University Press.
459. Shreve, G. M. (2006). The deliberate practice: translation and expertise. *Journal of translation studies*, 9, 27–42.
460. Shreve, G. M., & Diamond, B. (1997). Cognitive processes in translation and interpreting: critical issues. In J. H. Danks, G. M. Shreve, S. B. Fountain &

- M. K. McBeath (Eds.), *Cognitive processes in translation and interpreting* (pp. 233–251). Thousand Oaks: Sage Publications.
461. Skyba, K. M. (2015). Key methodological aspects of translators' training in Ukraine and in the USA. *Comparative professional pedagogy*, 5 (4), 52–56.
462. Skyba, K. M. (2014). Peculiarities of translator training curriculum design in the frameworks of higher education. *Science and education a new dimension. Pedagogy and psychology*, II (18), 37, 14–16.
463. Skyba, K. M. (2015). Professional competence of a translator: new approach. *International journal of economics and society*, 1 (2), 63–70.
464. Skyba, K. M. (2013). *Professional multicomponental competence of a translator: new approach*, Proceedings of the international conference on “Methodological challenges for contemporary translator educators”. Krakow: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.
465. Skyba, K. M. (2015). The implementation of the US experience progressive ideas in the theory and practice of translators' training in Ukraine. *International journal of economics and society*, 1 (4), 79–82.
466. Skyba, K. M. (2014). Translators and interpreters certification in Australia, Canada, the USA and Ukraine: comparative analysis. *Comparative professional pedagogy*, 4, 58–64.
467. Snell-Hornby, M. (1988). *Translation studies. An integrated approach*. Amsterdam: John Benjamins.
468. Society of Translators and Interpreters of British Columbia. (2008). *Criteria for certification*. Retrieved from <http://www.stibc.org/page/criteria%20for%20certification.aspx>.
469. South Africa Translators' Institute. (2011). *Accreditation*. Retrieved from http://translators.org.za/sati_cms/index.php?frontend_action=display_text_content&content_id=1728.
470. Southern New Hampshire University. (2017). Retrieved from <https://www.snhu.edu/>.
471. Southwestern College. (2017). Retrieved from <http://www.swccd.edu/>.

472. Stefanink, B., & Bălăcescu, I. (2009). Traduction professionnelle, traduction pédagogique, même combat. In M. Ballard (Ed.), *Traductologie et enseignement de traduction à l'Université* (pp. 285–314). Arras: Artois PU.
473. Stejskal, J. (2001). International certification study: accreditation program in Brazil. *The ATA chronicle*, XXXI (7), 11–12.
474. Stejskal, J. (2002a). International certification study: Argentina. *The ATA Chronicle*, XXXI (6), 13–17.
475. Stejskal, J. (2002b). International certification study: Norway. *The ATA chronicle*, XXXI (7), 13–22.
476. Stejskal, J. (2002c). International certification study: Japan. *The ATA chronicle*, XXXI (9), 17–19.
477. Stejskal, J. (2003). International certification study: Belgium and the Netherlands. *The ATA chronicle*, XXXII (4), 13–16.
478. Stejskal, J. (2005). *Survey of the FIT Committee for Information on the Status of the Translation & Interpretation Profession*. Geneva: International Federation of Translators.
479. Stern, H. H. (1992). *Issues and options in language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
480. Stern, H. H. (1975). What can we learn from the good language learner? *Canadian modern language review*, 34, 304–318.
481. Stewart, K. L., & Witter-Merithew, A. (2003). *Teaching ethical standards and practice within pre-service and in-service interpreter education programs*. Retrieved from http://www.online-conference.net/downloads/sdp_free/1_ksawm_ethics.pdf.
482. Tanaka, C. (2012). *T&I labour market in Japan*. Retrieved from http://www.ling.mq.edu.au/translation/lmtip_japan.htm.
483. Texas educational agency. (2016). *Map of regional accrediting associations*. Retrieved from https://tea.texas.gov/Texas_Educators/Salary_and_Service_Record/Map_of_Regional_Accrediting_Associations/.
484. *The American Association of Language Specialists*. (2017). Retrieved from <http://www.taals.net/apply.php>.

485. *The Arizona Court Interpreters Association*. (2017). Retrieved from <http://www.aciaonline.org/>.
486. *The Austin Area Translators and Interpreters Association*. (2017). Retrieved from <http://www.aatia.org/>.
487. *The California Healthcare Interpreting Association*. (2017). Retrieved from <http://www.chiaonline.org/>.
488. *The Colorado Association of Professional Interpreters*. (2017). Retrieved from <http://www.coloradointerpreters.org/>.
489. *The Council for Higher Education Accreditation*. (2017). Retrieved from <http://www.chea.org/>.
490. The French American School of Princeton. (2017). *Bilingual Education Benefits*. Retrieved from <http://ecoleprinceton.org/bilingual-education-benefits/>
491. *The Houston Interpreters and Translators Association*. (2017). Retrieved from <http://www.hitagroup.org/user/find>.
492. *The Iowa Interpreters and Translators Association*. (2017). Retrieved from <http://www.iitanet.org/>.
493. The Irish Translators' and Interpreters' Association. (2012). *Professional membership*. Retrieved from <http://www.translatorsassociation.ie/content/view/11/23/>.
494. *Thematic network project in the area of languages sub-project 7: translation and interpreting*. (1996–1999). Retrieved from http://www.celelc.org/projects/Past_Projects/TNP_Languages/TNP1_resources/SP7NatReps.pdf?1372922656.
495. *The National Accreditation Authority for Translators and Interpreters*. (2017). Retrieved from <http://www.naati.com.au>.
496. *The National Association of Judiciary Interpreters and Translators*. (2017). Retrieved from <http://www.aboutus.org/Najit.org>.
497. *The National Council on Interpreting in Health Care*. (2017). Retrieved from <http://www.ncihc.org/>.
498. *The Nebraska Association for Translators and Interpreters*. (2017). Retrieved from <http://www.natihq.org/>.

499. *The New England Translators Association*. (2017). Retrieved from <http://www.coloradointerpreters.org/>.
500. Theologitis, D. (1998). The impact of new technology on the translator. *Terminologie et traduction*, 1, 342–351.
501. The statistics portal. (2017). *Market size of the global language services industry from 2009 to 2020 (in billion U.S. dollars)*. (2017). Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/257656/size-of-the-global-language-services-market/>.
502. *The Translation and Interpreting Summit Advisory Council*. (2017). Retrieved from <http://www.tisac.org/>.
503. *The U.S. Attorney's Office for the District of New Jersey*. (2015). Retrieved from <https://www.justice.gov/usao-nj>.
504. The University of Iowa. (2017). *MFA in literary translation*. Retrieved from <https://clas.uiowa.edu/dwllc/mfa-literary-translation/home>.
505. The University of Texas Rio Grande Valley. (2017). *Spanish translation and interpreting (MA)*. Retrieved from <https://www.utrgv.edu/graduate/for-future-students/graduate-programs/program-requirements/spanish-translation-and-interpreting-ma/index.htm>.
506. Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
507. Translation and Interpreting Summit Advisory Council. (2011). *TnI programs database*. Retrieved from <http://www.tisac.org/programs/>.
508. Translation bureau. (2009). *About us*. Retrieved from: <http://www.btb.gc.ca/btb.php?lang=eng&cont=282>.
509. *Translation degree program information*. (2017). Retrieved from http://study.com/translation_degree.html.
510. *Translators*. (2017). Retrieved from <https://languagecareers.un.org/content/translators>.
511. Translators' Association of China. (2011). *Certification: CATTI*. Retrieved from http://www.tac-online.org.cn/en/node_515764.htm.

512. *Translator's Charter*. (2011). Retrieved 10.07.2014 from <http://www.fit-ift.org/translators-charter/>.
513. Tuning project. (2004). *Competences*. Retrieved from <http://www.unideusto.org/tuningeu/competences.html>.
514. Tuning project. (2004). *Student workload, teaching methods and learning outcomes: the Tuning approach*. Retrieved from http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/workloads/Student_Workload_last_version.pdf.
515. Turner, B., & Ozolins, U. (2007). *The standards of linguistic competence in English and LOTE among NAATI accredited interpreters and translators*. Retrieved from <http://www.mams.rmit.edu.au/6vzzapomxppez.pdf>.
516. Tytler, A. F. (2007). *Essay on the principles of translation*. London: J. M. Dent and Co.
517. Ulrych, M. (2005). Training translator: programs, curricula, practices. In M. Tennent, M. (Ed.), *Training for the new millennium* (pp. 3–33). Amsterdam: John Benjamins.
518. *United States Census Bureau*. (2013). Retrieved from <https://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?src=bkmk>.
519. *United States Courts*. (2017). Retrieved from <http://www.uscourts.gov>.
520. *United States Department of Labor. Bureau of Labor Statistics*. (2017). Retrieved from <http://www.bls.gov/ooh/media-and-communication/interpreters-and-translators.htm>.
521. UNESCO Institute for Statistics. (2012). *International standard classification of education (ISCED 2011)*. Retrieved from <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>.
522. UNESCO Institute for Statistics. (2014). *ISCED fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013)*. Retrieved from <http://eqe.ge/res/docs/228085e.pdf>.
523. *Universities of the UK*. (2017). Retrieved from <http://www.universitiesuk.ac.uk>.
524. University of Hawaii at Manoa Chinese. (2017). *English translation*. Retrieved from <http://cits.hawaii.edu/>.

525. University of Illinois at Urbana-Champaign. (2017). *French professional development online translation courses*. Retrieved from <http://www.continuinged.uiuc.edu/outreach/frenchProfDev.cfm>
526. *University of Iowa*. (2017). Retrieved from <https://uiowa.edu/>.
527. University of Kansas, Center for Teaching Excellence. (2000). *Great beginnings: planning your course*. Retrieved from <http://eagle.cc.ukans.edu/~cte/tt-PlanningCrs.html>.
528. University of Technology, Arts, Science, TH Köln. (2017). *Institute of translation and multilingual communication programme – degree programmes*. Retrieved from https://www.th-koeln.de/en/information-science-and-communication-studies/institute-of-translation-and-multilingual-communication--degree-programs_48188.php.
529. University of Technology, Arts, Sciences, TH Köln. (2017). *Specialized translation (MA programme)*. Retrieved from http://www.fh-koeln.de/en/academics/specialized-translation-masters-program_7498.php.
530. University of Texas, Dallas. (2017). *Center for translation studies*. Retrieved from <http://translation.utdallas.edu/>.
531. University of Wisconsin-Milwaukee. (2017). *Master of Arts in language, literature, and translation*. Retrieved from <http://uwm.edu/language-literature-translation/coordinated-degree-programs/malltmba-degree-program/>.
532. U.S. Bureau of Labor Statistics. (2017). *Occupational employment statistics*. Retrieved from <http://www.bls.gov/oes/>.
533. U.S. Bureau of Labor Statistics. (2017). *Occupational outlook handbook*. Retrieved from <http://www.bls.gov/ooh/media-and-communication/interpreters-and-translators.htm>.
534. *U.S. Department of Education*. (2017). Retrieved from <https://www.ed.gov/>.
535. U.S. English. (2017). *Languages spoken in the United States*. Retrieved from <https://www.usenglish.org/wp-content/uploads/2017/04/Languages-Spoken-in-the-US.pdf>.
536. U.S. English. (2016)(2017). *What is official English?* Retrieved from <https://www.usenglish.org/official-english/about-the-issue/>.

537. U.S. Government Publishing Office. (2017). *Code of federal regulations*. Retrieved from <https://www.gpo.gov/fdsys/browse/collectionCfr.action?selectedYearFrom=2017&go=Go>.
538. Verband deutschsprachiger Übersetzer literarischer und wissenschaftlicher Werke. (2012). *Wer wir sind*. Abgerufen von <http://literaturuebersetzer.de/index.htm>.
539. Vermeiren, H., Van Gucht, J., & De Bontridder, L. (2009). Standards as critical success factors in assessment. Certifying social interpreters in Flanders, Belgium. In C. Angelelli & H. Jacobson (Eds.), *Testing and assessment in translation and interpreting studies* (pp. 297–330). Amsterdam: John Benjamins.
540. Wake Forest University. (2017). *Interpreting and translation studies. Certificates*. Retrieved from <http://interpretingandtranslation.wfu.edu/certificates-offered/#interpret>.
541. Wake Forest University. (2017). *MA in teaching of interpreting*. Retrieved from <http://interpretingandtranslation.wfu.edu/ma-in-teaching-of-interpreting/>.
542. Wälterman, D. (1994). Machine translation systems in a translation curriculum. In C. Dollerup and A. Lindegaard (Eds.), *Teaching translation and interpreting 2* (pp. 309–320). Amsterdam: John Benjamins.
543. *What is Localization?* (2017). Retrieved from <https://www.gala-global.org/industry/intro-language-industry/what-localization>.
544. Wilss, W. (1992). *Übersetzungsfertigkeit, Annäherungen an einen komplexen übersetzungspraktischen Begriff*. Tübingen: Gunter Narr.
545. *World Bank Open Data*. (2017). Retrieved from <http://data.worldbank.org/topic/education>.
546. Washbourne, R. (2012). Teaching and Learning of Translation. Retrieved from 10.1002/9781405198431.wbeal1151.
547. Washbourne, K. (2014). Beyond error marking: Written corrective feedback for a dialogic pedagogy in translator training. *The Interpreter and Translator Trainer*, 8(2), 1-17. London: Routledge.
548. Ying C., (Ed.) & Wei, Z., (Ed.). (2015). *Handbook of Research on Teaching Methods in Language Translation and Interpretation*. Hershey, PA: IGI Global.

549. Yuste Rodriquo, E. (Ed.). (2008). *Topics in language resources for translation and localisation*. Amsterdam: John Benjamins.
550. Zembylas, M., Bekerman, Z., Haj-Yahia, M. M., & Schaade, N. (2010). The politics of mourning in Cyprus and Israel: educational implications. *Compare: a journal of comparative and international education*, 40 (5), 561–574.

ДОДАТКИ

Додаток А

Моделі професійної компетентності перекладача

Таблиця А.1

Перелік компетентностей перекладача та їхніх складників (сформовано експертною групою Генерального директорату з питань перекладу при Європейській комісії)

Компетентність	Опис / характеристика компетентності
перекладацька	Володіння компетентністю надання перекладацьких послуг передбачає: у міжособистісній сфері: – усвідомлення соціальної ролі перекладача; – відповідність вимогам ринку праці; – знання стандартів надання перекладацьких послуг; – уміння знайти підхід до клієнтів / потенційних клієнтів (маркетинг); – уміння вести справу з клієнтом (визначати крайні терміни, ціну / виставлення рахунку, умови праці, доступ до інформації, контракт, права, обов'язки, вимоги стосовно перекладу та договору тощо); – дотримання кодексу професійної етики; – уміння розпланувати свій час та керувати ним, а також роботою, бюджетом; – здатність вчитися (вдосконалювати та розвивати компетентності); – здатність залишатися стресостійким; – дотримання інструкцій, кінцевих термінів, зобов'язань; – здатність працювати під тиском і співпрацювати з іншими спеціалістами та керівником проекту, включаючи ситуації з багатомовним спілкуванням; – уміння працювати в команді, включаючи віртуальний режим; – уміння самооцінювати (аналіз звичок, відкритість до нововведень, зацікавленість у якості роботи, готовність пристосовуватися до нових ситуацій/ умов, вчасно реагувати на запити ринку) та нести відповідальність; у виробничій сфері: - уміння створити та запропонувати переклад, що відповідав би вимогам клієнта, тобто меті та умовам перекладу; - уміння визначати проблеми, що виникли в процесі перекладу, давати їм оцінку та знаходити рішення; - уміння обґрунтувати той чи інший вибір варіанту перекладу та ухвалене рішення; - володіння технікою та основними принципами читання коректури і редагування; - встановлення та контроль рівня якості наданих послуг перекладу.

мовна	Володіння мовною компетентністю передбачає: розуміння граматичних, лексичних та ідіоматичних конструкцій, а також графічних і типографічних правил мов А, В і С*; використання граматичних, лексичних, графічних та інших правил і конструкцій у мовах А та В; розвинене відчуття мови та пристосовуваність до динамічних змін у мові.
інтеркультурна	Володіння інтеркультурною компетентністю передбачає: у соціолінгвістичній сфері: розпізнавання функцій та значень у мовних варіаціях (соціальних, географічних, історичних та стилістичних); володіння правилами комунікативної взаємодії з різними представниками соціуму; знання основ невербальної комунікації; уміння підібрати стиль мовлення відповідно до ситуації, для певного документа (письмовий) або промови (усний); у текстуальній сфері: розуміння й аналіз структури документа і його загальної цілісності (включаючи візуальні та звукові елементи); розуміння пресупозиції, імпліцитного змісту, алюзійності, стереотипності та інтертекстуальності документа; уміння об'єктивно описати і дати оцінку проблемам, а також визначити шляхи їх вирішення; виділення та узагальнення найважливішої інформації документа; складання документів відповідно до жанрів і мовних стандартів; швидке та якісне складання планів, зміна формулювання і структури, стислий виклад і постредагування (мовами А та В).
інформаційна	Володіння інформаційною компетентністю передбачає: знання вимог щодо викладу інформації та ведення документації; розроблення стратегій вивчення документів і термінології (включаючи консультування з експертами); уміння здійснювати пошук релевантних документів та термінології; уміння давати оцінку надійності документів; здатність до ідентифікації достовірної інформації; уміння користуватися пошуковими системами, базами даних, електронними інформаційними ресурсами; уміння архівувати власні документи.
тематична	Володіння тематичною компетентністю передбачає: уміння здійснювати пошук необхідної інформації за тематикою перекладу; володіння системами понять, відповідною галузевою термінологією, контрольованою мовою, способами наведення аргументів, створення презентацій; уміння аналізувати і узагальнювати; уміння критично мислити; здатність до навчання протягом життя.

технологічна	Володіння технологічною компетентністю передбачає: уміння ефективно та швидко працювати з коригувальними, перекладацькими, термінологічними програмами, програмами компонування сторінок і форматування документів (наприклад, програми для обробки тексту, перевірки орфографії та граматики, програми пошуку в Інтернет, програми пам'яті перекладів, термінологічні бази даних і програми розпізнавання голосу тощо); уміння створювати бази даних і файли та керувати ними; постійний моніторинг нових перекладацьких технологій та програмних продуктів, зокрема для перекладу мультимедійних та аудіовізуальних матеріалів; навички підготовки і здійснення перекладу різних форматів перекладу для різних технічних медіа; знання можливостей і обмежень машинного перекладу.

Джерело: систематизовано автором на основі вивчення праці (Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication, 2009).

***Примітка:** мова А (англ. language A) – рідна мова перекладача; мова В (англ. language B) – перша іноземна мова, або так звана «активна» мова, оскільки перекладач перекладає рідну мову А мовою В і мову В мовою А; мова С (англ. language C) – друга іноземна мова, яку перекладач перекладає рідною мовою (мовою А), або так звана «пасивна» мова, оскільки перекладач нею не перекладає. Мов С у мовній комбінації перекладача може бути кілька, тоді як мов В – одна, рідше – дві.

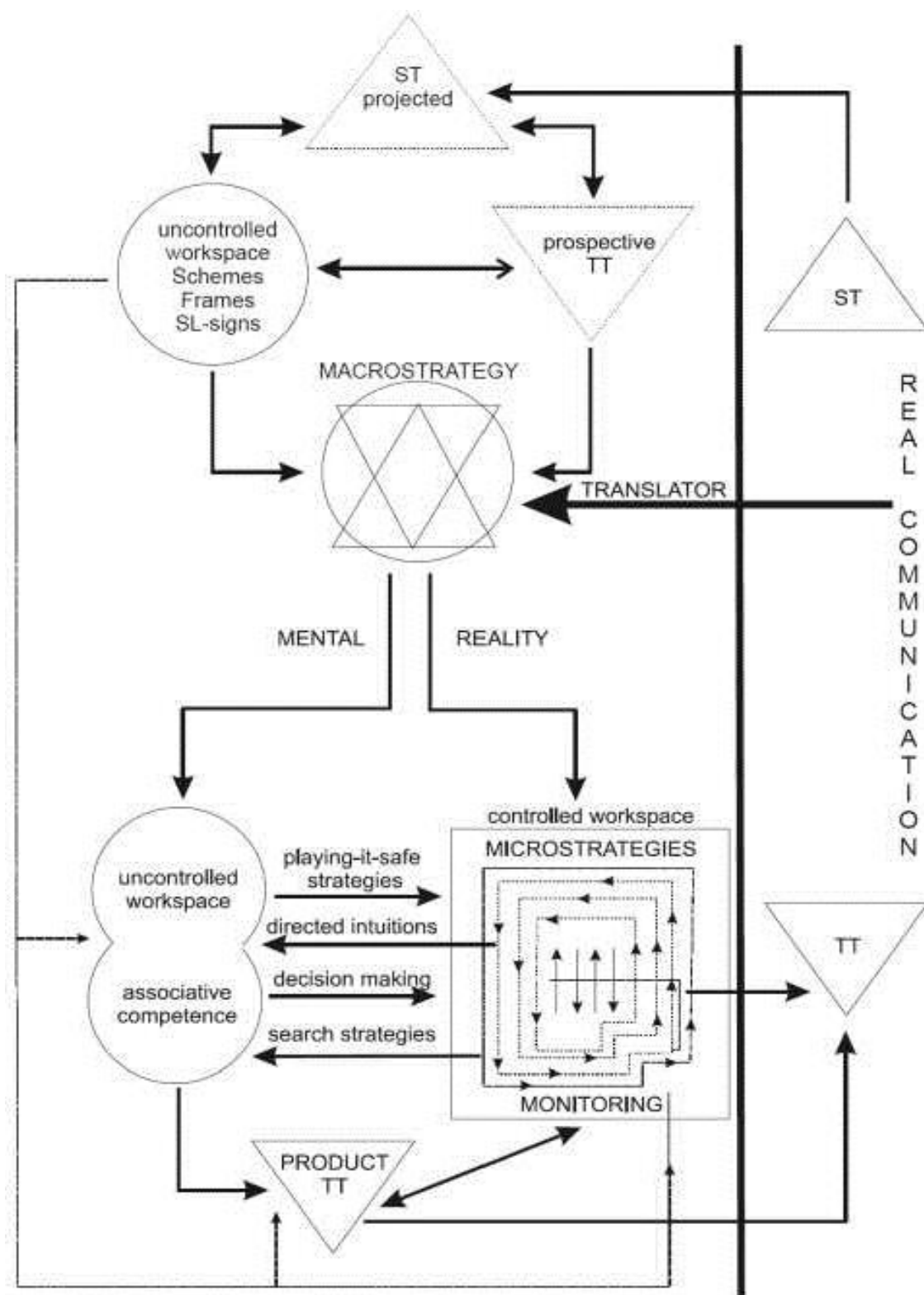

Рис. А.1. Модель професійної компетентності перекладача

Джерело: (Honig, 1991)

Додаток Б

Мови, якими розмовляють в різних штатах США

Штат	Кількість мов	Штат	Кількість мов
Alabama	117	Nebraska	121
Alaska	138	Nevada	136
Arizona	180	New Hampshire	103
Arkansas	110	New Jersey	155
California	251	New Mexico	133
Colorado	155	New York	127
Connecticut	133	North Carolina	161
Delaware	97	North Dakota	102
Florida	173	Ohio	160
Georgia	163	Oklahoma	159
Hawaii	131	Oregon	156
Idaho	118	Pennsylvania	164
Illinois	165	Rhode Island	103
Indiana	145	South Carolina	124
Iowa	135	South Dakota	98
Kansas	133	Tennessee	134
Kentucky	128	Texas	201
Louisiana	123	Utah	142
Maine	106	Vermont	93
Maryland	156	Virginia	167
Massachusetts	148	Washington	193
Michigan	158	West Virginia	95
Minnesota	146	Wisconsin	147
Mississippi	96	Wyoming	101
Missouri	146	District of Columbia	106
Montana	93		

Джерело: (Census, 2015)

Додаток В

ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО
УКРАЇНИ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

PERMANENT MISSION
OF UKRAINE
TO THE UNITED NATIONS

Phone : (212) 759 70 03
Fax : (212) 355 94 55

220 East 51st Street
New York, N.Y., 10022

E-mail: uno_us@mfa.gov.ua
<http://un.mfa.gov.ua>

20 травня 2015 р. №4132/36-910-643

Скиба Катерина Миколаївна за сприяння Постійного представництва України при Організації Об'єднаних Націй у період з 4 по 22 травня 2015 року відвідала штаб-квартиру Організації Об'єднаних Націй у місті Нью-Йорк, США та ознайомилась з роботою служб усного та письмового перекладу Департаменту у справах Генеральної Асамблеї і конференційного обслуговування.

Постійний представник

Ю.А. Сергєєв

Додаток Г

Принципи організації професійної підготовки перекладачів у США

Таблиця Г.1

Характеристика принципів організації професійної підготовки перекладачів у США

<i>Загальнопедагогічні принципи</i>
<i>Принцип доступності</i> стосується відкритих можливостей отримання освіти для всіх, хто бажає.
<i>Принцип рівності</i> забезпечує рівність студентів та викладачів незалежно від того представниками якої вони є раси, релігії, статі та їхньої вікової категорії.
<i>Принцип відкритості освітнього процесу</i> передбачає вільне використання та обмін навчальних матеріалів, обмін знаннями та ідеями між учасниками освітнього процесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Часто для зручності створюються спеціальні платформи, які слугують інформаційного обміну, комунікації та виконання перекладацьких проектів.
<i>Принцип студентоцентризму</i> характеризує зміну парадигми взаємовідносин між суб'єктами навчального процесу у США, передбачаючи перетворення викладача на фасилітатора процесу навчання. Дотримання принципу студентоцентризму також свідчить про те, що у центрі освітнього процесу знаходиться студент, а не викладач.
<i>Принцип індивідуалізації</i> професійної підготовки перекладачів спрямований на врахування індивідуальних відмінностей студентів, рівень розвитку їхніх здібностей та особистісних професійних можливостей, розкриття шляхів професійної самореалізації та розвитку.
<i>Принцип диференціації</i> передбачає навчання з урахуванням здібностей, інтересів та успішності студентів. Забезпечення дотримання цього принципу вимагає діагностування рівня знань студентів та адаптації і гнучкості викладання навчального матеріалу з урахуванням рівня знань та умінь студентів, психолого-педагогічних особливостей їхнього особистісного розвитку.
<i>Принцип свідомості і активності</i> навчання спрямований на формування у студентів свідомого розуміння навчального матеріалу, відповідального ставлення до навчання, пізнавальної активності.
<i>Принцип самостійності</i> є важливим для майбутніх перекладачів, оскільки професійна підготовка передбачає оволодіння ними методів самостійного отримання знань, умінь і компетентностей для подальшого самостійного навчання, що є невід'ємним для перекладацької професійної діяльності.
<i>Принцип академічної свободи та відповідальності</i> полягає у свободі вільного вибору ЗВО, навчання, проведення наукових досліджень, побудові освітньої траєкторії та відповідальності за результати свого навчання, порушення правил академічної доброчесності.
<i>Принцип систематичності і послідовності</i> навчання передбачає регулярність та безперервність навчання, визначений порядок. Системність навчання також полягає у відповідності цілей і змісту навчання його формам, методам, засобам навчання і оцінки результатів.
<i>Принцип оптимальності навчання</i> спрямований на забезпечення оптимального відбору змісту самоосвітньої діяльності майбутніх перекладачів.
<i>Принцип наступності</i> характеризується поступальністю, плановістю, узгодженістю навчання на всіх його етапах.
<i>Принцип неперервності</i> ґрунтується на положеннях освіти впродовж життя (англ. lifelong education), передбачає широкий вибір різних форм, способів та засобів одержання перекладацької освіти, реалізується також через можливості інституту післядипломної освіти)
<i>Принцип елективності</i> означає можливість побудови власної освітньої траєкторії шляхом вибору цілей, змісту, форм, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання..
<i>Принцип гнучкості</i> реалізується через різноманіття форм навчання перекладачів, зокрема: традиційну, дистанційну онлайн-освіту, гібридну, змішану
<i>Принцип професійної спрямованості навчального процесу</i> ґрунтується на ретельному відборі змісту навчального матеріалу, а також на виборі методів і форм роботи з урахуванням напрямку професійної підготовки і майбутньої професійної діяльності студентів. Особлива увага приділяється перекладацькій практиці, де в професійному середовищі розвивається професійна перекладацька компетентність студентів і реалізуються набуті знання і уміння.

<i>Принцип активного залучення широкого кола стейкхолдерів до організації освітнього процесу</i> забезпечується активною позицією громадянського суспільства США. Для формування змісту навчання, визначення цілей та результатів підготовки перекладачів, залучається широке коло зацікавлених осіб (представники бізнесу сфери надання послуг перекладу, перекладачі-практики, майбутні роботодавці, випускники освітніх закладів, представники професійних організацій перекладачів тощо).
<i>Принцип інтегративності</i> передбачає інтеграцію знань з різних предметних дисциплін, в тому числі дисциплін, що відносяться до професійного циклу підготовки перекладача.
<i>Принцип суб'єкт–суб'єктної</i> взаємодії визначає рівність позицій викладача та студента у процесі особисто-орієнтованого навчання.
<i>Принцип кооперації</i> передбачає застосування різноманітних форм співпраці студентів у процесі виконання навчальних завдань та здійснення навчальної діяльності (наприклад, участь у групових перекладацьких проектах, взаємоперевірка перекладу, участь у обговореннях та дискусіях тощо).
<i>Принцип врахування особистого досвіду студентів щодо знання культурних цінностей</i> є актуальним в умовах мультикультурного та мультинаціонального суспільства США і передбачає можливість виходу за межі наявного культурного досвіду студентів через взаємодію з представниками інших культур.
<i>Принцип міжкультурної комунікації</i> покликаний на забезпечення комунікації між представниками різних культур з дотриманням взаємоповаги та толерантного ставлення один до одного.
<i>Принцип професійної етики</i> взаємопов'язаний з принципом міжкультурної комунікації, оскільки етичний кодекс перекладача також включає соціокультурні знання. Для перекладацької професії цей принцип є одним з основоположних, оскільки перекладачі виступають посередниками кроскультурного спілкування.
<i>Принцип прогностичності</i> ґрунтується на положеннях випереджувального навчання і побудові змісту з урахуванням сучасних суспільних тенденцій, мінливості та швидкоплинності подій та процесів у глобалізованому інформаційному суспільстві.
<i>Принцип адекватності змісту</i> підготовки перекладачів сучасним запитам сфери надання послуг перекладу втілюється через перегляд та зміну змістового наповнення підготовки перекладачів відповідно до сучасних запитів ринку перекладацьких послуг.
<i>Принцип рефлексивності</i> заснований на свідомому ставленні студента до навчання, що, є рушійною силою самомотивації, самоаналізу, самооцінювання та саморозвитку.
Специфічні принципи
<i>Принцип автономії студента</i> (ґрунтується на положенні, що студент є незалежною дієвою особою освітнього процесу).
<i>Принцип комунікативної спрямованості навчання</i> (спрямований на максимальне моделювання аутентичних ситуацій професійної комунікації, розвиток навичок спонтанного реагування у процесі комунікації, формування розвиненої мовної особистості).
<i>Принцип когнітивного навчання</i> (сприяє розвивальному навчанню майбутніх перекладачів, виховує у студентів відповідальність за виконання перекладу, активізує мисленнєві процеси).
<i>Принцип домінуючої ролі вправ</i> (перекладацька майстерність приходить через тренування, досвід та практику).
<i>Принцип актуалізації результатів навчання</i> (якнайшвидше використання знань, умінь та компетентностей на практиці).
<i>Принцип практичної спрямованості</i> (навчання будується на положенні, що здобуті теоретичні знання повинні реалізовуватися на практиці. Перекладська практика є невідемним складником професійної підготовки перекладачів у США).
<i>Принцип інформаційно-технічного забезпечення навчального процесу</i> (інформаційні технології відіграють ключову роль у професійній діяльності перекладачів, тому ознайомлення студентів з інструментами їхньої майбутньої професії є невідемним елементом навчання).
<i>Принцип групового навчання</i> (групове навчання допомагає відтворити реальні ситуації професійної діяльності – робота над перекладацькими проектами, робота перекладачів у парі під час конференції тощо).
<i>Принцип концентрації</i> (повторення матеріалу, його поглиблення й розширення).
<i>Принцип зіставного аналізу</i> (полягає в тому, що за допомогою порівняльного аналізу перекладачі вибудовують стратегію перекладу тексту рідною мовою).
<i>Принцип нелінійності</i> (передбачає не послідовне, а одночасне використання різних джерел

отримання інформації, звернення до раніше вивченого матеріалу для вирішення нових завдань).
принцип <i>автентичності змісту навчального матеріалу</i> (вимагає використання у процесі навчання автентичних матеріалів).
<i>Принцип імпліцитності та експліцитності</i> (способи подання навчального матеріалу, теми для спонукання студентів до пізнавального та інформаційного пошуку, поглиблення екстралінгвістичних знань тощо).
<i>Принцип диференціації стилю та реєстру</i> (розпізнання стилю та реєстру є критично важливим для відповідної лексико-семантичної, синтаксичної, інтонаційної організації перекладу).
<i>Принцип урахування рідної мови студентів</i> (для уникнення інтерференції рідної мови при перекладі, порівняння структур мов).
<i>Принцип урахування білінгвізму студентів</i> (великий відсоток студентів, що опановують фах перекладача, – це білінгви, тому урахування цього факту є важливим для ефективної організації навчання).
<i>Принцип урахування рівня володіння мовою</i> (необхідний для вибору навчального матеріалу відповідно до рівня знань мови студентів з подальшим підвищенням його складності).
<i>Принцип взаємопов'язаного навчання всіх видів мовленнєвої діяльності</i> (аудіювання, говоріння, читання, письмо) (майбутній перекладач повинен володіти усіма видами навичок мовленнєвої діяльності, незалежно від того, чи спеціалізується навчання на усному або письмовому перекладі)).
<i>Принцип урахування галузевої спеціалізації перекладу</i> (галузева спеціалізація визначає коло тем та термінологію, які повинен опанувати майбутній перекладач).
<i>Принцип ситуативно-тематичної організації навчання</i> (студенти залучаються до відтворення реальних професійних ситуацій за тематикою їхньої спеціалізації під час навчання).
<i>Принцип орієнтації на процес перекладу</i> (увага приділяється процедурі перекладу, вибору способів та трансформацій, розробці стратегії перекладу).
<i>Принцип орієнтації на результат (продукт) перекладу</i> (основною метою є досягнення результату перекладу, тобто завершеного продукту – адекватного перекладу).
<i>Принцип професійної мотивації навчання</i> (стимулювання та мотивування до активної пізнавальної та навчальної діяльності).
<i>Принцип урахування індивідуально-психологічних особливостей особистості студента</i> (до уваги беруться психофізіологічні властивості студентів, що є особливо вадливим у процесі підготовки перекладачів-синхроністів).
<i>Принцип урахування психологічних особливостей функціонування розумових механізмів перекладача у процесі перекладу</i> (має особливе значення для навчання усних перекладачів).
<i>Принцип створення позитивного емоційного фону, що сприяє підсиленню мотивації студентів</i> (створення сприятливого психологічного клімату у аудиторії, ситуацій успіху тощо).

Джерело: систематизовано автором

Додаток Д

Міжнародні статистичні рейтинги університетів

Таблиця Д.1

Академічний рейтинг університетів світу
(Academic Ranking of World Universities – ARWU, 2017 p.)

Academic Ranking of World Universities 2017

Top 500 501-800 Methodology Statistics					
World Rank	Institution*	By location All	National Rank	Total Score	Score on Alumni
1	Harvard University		1	100.0	100.0
2	Stanford University		2	76.5	44.5
3	University of Cambridge		1	70.9	81.4
4	Massachusetts Institute of Technology (MIT)		3	70.4	68.7
5	University of California, Berkeley		4	69.1	64.4
6	Princeton University		5	61.1	54.4
7	University of Oxford		2	60.1	50.8
8	Columbia University		6	58.8	62.8
9	California Institute of Technology		7	57.3	50.5
10	University of Chicago		8	53.9	59.2
11	Yale University		9	52.8	47.1
12	University of California, Los Angeles		10	52.5	29.2
13	University of Washington		11	50.3	20.9
14	Cornell University		12	49.6	43.1
15	University of California, San Diego		13	49.5	19.0
16	University College London		3	47.1	27.8
17	University of Pennsylvania		14	46.0	31.3
18	Johns Hopkins University		15	45.7	37.3
19	Swiss Federal Institute of Technology Zurich		1	44.1	29.2
20	Washington University in St. Louis		16	43.3	22.7
21	University of California, San Francisco		17	42.4	0.0

Джерело: (ARWU, 2017)

Таблиця Д.2

**Кількість ЗВО, представлених у різних топах
(статистична інформація за країнами світу, 2017 р.)**

■ **Statistics by Country**

Country	Top20	Top100	Top200	Top300	Top400	Top500	501-800
United States	16	48	70	99	119	135	55
United Kingdom	3	9	20	28	34	38	12
Switzerland	1	5	7	7	7	8	2
Australia	—	6	10	14	21	23	4
Germany	—	4	15	22	26	37	9
Netherlands	—	4	9	10	12	12	1
Canada	—	4	8	11	17	19	7
France	—	3	9	14	17	20	10
Japan	—	3	7	9	13	17	19
Sweden	—	3	5	9	10	11	—

Джерело: (ARWU-Statistics by Country, 2017)

Таблиця Д.3

**Рейтинг кращих університетів світу, що здійснюють підготовку фахівців у
галузі мов, літератур та лінгвістики
(за версією Times Higher Education (THE) World University Rankings,
2016–2017 pp.)**

RANKING		SCORES			
Rank	Name	No. of FTE Students	No. of students per staff	International Students	Female:Male Ratio
1	University of Oxford United Kingdom Explore	20,409	11.2	38%	46 : 54
2	University of Cambridge United Kingdom Explore	18,389	10.9	35%	45 : 55
=3	California Institute of Technology United States Explore	2,209	6.5	27%	31 : 69
=3	Stanford University United States Explore	15,845	7.5	22%	42 : 58
5	Massachusetts Institute of Technology United States Explore	11,177	8.7	34%	37 : 63
6	Harvard University United States Explore	20,326	8.9	26%	n/a
7	Princeton University United States Explore	7,955	8.3	24%	45 : 55
9	University of Chicago United States Explore	13,525	6.2	25%	44 : 56
=10	University of Pennsylvania United States Explore	20,361	6.5	20%	50 : 50
12	Yale University United States Explore	12,155	4.3	21%	49 : 51

Джерело: (World university rankings, 2017)

Таблиця Д.4

**Світовий рейтинг університетів британської компанії
Quacquarelli Symonds (QS World University Rankings®, 2016–2017 pp.)**

QS World University Rankings				
# RANK	UNIVERSITY	LOCATION	COMPARE	QS STARS™
2017 ▾	University search	By location ▾		☐ Rated only
1	Massachusetts Institute of Technology (MIT)		☐	
2	Stanford University		☐	
3	Harvard University		☐	
4	University of Cambridge		☐	
5	California Institute of Technology (Caltech)		☐	
6	University of Oxford		☐	
7	UCL (University College London)		☐	
8	ETH Zurich - Swiss Federal Institute of Technology		☐	
9	Imperial College London		☐	
10	University of Chicago		☐	

Джерело: (QS World university rankings, 2017)

Таблиця Д.5

**Світовий рейтинг університетів британської компанії
Quacquarelli Symonds (QS World University Rankings®, 2016–2017 pp.),
що здійснюють підготовку фахівців у галузі «Сучасні мови»**

Modern Languages				
Modern Languages ▼		Read more about Modern Language Degrees		
# RANK	UNIVERSITY	LOCATION	COMPARE	QS STARS™
2017 ▼	University search	By location ▼	☐	☐ Rated only
1	Harvard University		☐	
2	University of Cambridge		☐	
3	University of Oxford		☐	
4	University of California, Berkeley (UCB)		☐	
5	Stanford University		☐	
6	The University of Tokyo		☐	
7	Peking University		☐	
8	Yale University		☐	
9	University of California, Los Angeles (UCLA)		☐	
10	Columbia University		☐	

Джерело: (University rankings, Modern languages, 2017)

Додаток Е

Освітні програми підготовки усних та письмових перекладачів у США (за даними Консультативної ради саміту перекладачів)

№	School	Name	City	State
1	University of North Carolina	Certificate in Translation	Charlotte	NC
2	University of Texas-Brownsville	A.A. Spanish Translation	Brownsville	TX
3	University of Texas-Brownsville	B.A. Spanish Translation	Brownsville	TX
4	University of Texas-Brownsville	Graduate Certificate in Translation Studies	Brownsville	TX
5	University of Texas-Brownsville	M.A. Spanish Translation and Interpreting	Brownsville	TX
6	University of Texas-Brownsville	Minor in French Language and Translation	Brownsville	TX
7	University of Texas-Dallas	MA in Humanities	Dallas	TX
8	University of Texas-Dallas	Doctor of Philosophy in Humanities	Dallas	TX
9	University of Wisconsin	Graduate Program in Translation	Milwaukee	WI
10	University of Wisconsin	Graduate Program in Translation	Milwaukee	WI
11	University of Wisconsin	Graduate Program in Translation	Milwaukee	WI
12	University of Wisconsin	Graduate Program in Translation	Milwaukee	WI
13	American University	Undergraduate Certificate in Translation: German	Washington D.C.	DC
14	American University	Undergraduate Certificate in Translation: Russian	Washington D.C.	DC
15	American University	Undergraduate Certificate in Translation: French	Washington D.C.	DC
16	American University	Undergraduate Certificate in Translation: Spanish	Washington D.C.	DC
17	American University	Graduate Certificate in Translation: Russian	Washington D.C.	DC
18	American University	Graduate Certificate in Translation: French	Washington D.C.	DC
19	American University	Graduate Certificate in Translation: Spanish	Washington D.C.	DC
20	Arizona State University	Certificate in Translation (Spanish/English)	Tempe	AZ
21	Arizona State University	Certificate in Translation (Spanish/English)	Tempe	AZ
22	Austin Community College	Globalization/Internationalization/Localization studies	Austin	TX
23	Bellevue College, WA	Translation Certificate Program	Bellevue	WA
24	Bellevue College, WA	Interpretation Certificate Program	Bellevue	WA
25	Binghamton SUNY	Graduate Certificate in Translation	Binghamton	NY
26	Binghamton SUNY	Minor in Translation Studies	Binghamton	NY
27	Boston University (Center for Prof. Ed)	Interpreter Program-Community, Legal & Medical Certificates	Boston	MA
28	Brigham Young University	BA in Spanish Translation	Provo	UT
29	Brigham Young University	Various Classes	Provo	UT
30	California State University-Los Angeles	Legal Interpretation and Translation Certificate Program	Los Angeles	CA
31	Community college of Baltimore County	Interpreter Preparation program	Catonsville	MD
32	Florida A&M	Introduction to Translation	Tallahassee	FL
33	Florida International University	Certificate in Court/General Interpretation	Miami	FL
34	Florida International University	Certificate in Translation Studies	Miami	FL

35	Florida International University	Minor in General Translation Studies	Miami	FL
36	Gallaudet University	MA in Interpretation	Washington D.C.	DC
37	Gallaudet University	BA in Interpretation (BAI)	Washington D.C.	DC
38	Gallaudet University	PhD in Interpretation	Washington D.C.	DC
39	Georgia State University	Graduate-Level Certificate (Translation)	Atlanta	GA
40	Georgia State University	Graduate-Level Certificate (Interpretation)	Atlanta	GA
41	Hunter College-CUNY	Certificate in Translation Studies	New York	NY
42	Hunter College-CUNY	Certificate in Interpretation Studies	New York	NY
43	Hunter College-CUNY	Combined Certificate in Translation and Interpretation Studies	New York	NY
44	Hunter College-CUNY	BA in Translation and Interpretation Studies	New York	NY
45	Indiana University	Certificate in Literary Translation	Bloomington	IN
46	International Institute of Buffalo	Interpreter Training Workshops	Buffalo	NY
47	James Madison University	Professional Minor in Translation and Interpretation	Harrisonburg	VA
48	James Madison University	Professional Minor: Translation and Interpretation	Harrisonburg	VA
49	Kent State University	Bachelor of Science in Translation	Kent	OH
50	Kent State University	M.A. in Translation	Kent	OH
51	Kent State University	PhD in Translation (Studies)	Kent	OH
52	La Salle University	Certificate in Translation: English/Spanish-Spanish/ English	Philadelphia	PA
53	Localization Institute	Localization Project Management Certification	Madison	WI
54	Localization Institute	Localization Certification	Madison	WI
55	Miami Dade College	Translation & Interpretation Studies Associate in Science	Miami	FL
56	Miami Dade College	Translation Studies Certificate	Miami	FL
57	Miami Dade College	Interpretation Studies Certificate	Miami	FL
58	Monterey Inst. for Int. Studies	MA I Translation and Localization Management	Monterey	CA
59	Monterey Inst. for Int. Studies	MA in Translation and Interpretation	Monterey	CA
60	Monterey Inst. for Int. Studies	MA in Translation	Monterey	CA
61	Monterey Inst. for Int. Studies	MA in Conference Interpretation	Monterey	CA
62	Monterey Inst. for Int. Studies	Translation & Interpretation Short Programs	Monterey	CA
63	National Hispanic University	Certificate in Translation and Interpretation	San Jose	CA
64	New York University (SCPS)	Certificate in Medical Interpreting	New York	NY
65	New York University (SCPS)	Certificate in Translation	New York	NY
66	New York University (SCPS)	Certificate in Court Interpreting: Spanish/English	New York	NY
67	New York University (SCPS)	M.S. in Translation	New York	NY
68	Northern Illinois University	Certificate of Graduate Study in Spanish Language, Literature, and Culture (with Specialization in Spanish Translation)	DeKalb	IL
69	Northern Illinois University	MA certificate with specialization in French Translation	DeKalb	IL
70	Pima Community College	Translation and Interpretation Studies – Associate of Applied Science	Tucson	AZ

71	Pima Community College	Translation and Interpretation Studies – Certificate	Tucson	AZ
72	Rose-Hulman Inst. of Tech	Technical Translation Certificate Program	Terre Haute	IN
73	Rutgers University	Spanish Major with option in Spanish Translation/Interpreting	New Brunswick	NJ
74	Rutgers University	M.A. in Spanish: Option in Translation/Interpreting	New Brunswick	NJ
75	Rutgers University	Certificate in Spanish-English and English-Spanish Translation and Certificate in Spanish-English Translation/Interpreting	New Brunswick	NJ
76	Rutgers University	Sumer Institute: Spanish Translation/Interpretation Courses	New Brunswick	NJ
77	San Diego State University	Certificate in Translation and Interpretation	San Diego	CA
78	Southern Nazarene University	B.A. in Spanish-English Translation	Bethany	OK
79	Tennessee Foreign Language Institute	ITS: Interpreter Training	Nashville	TN
80	Tennessee Foreign Language Institute	ITS: Translator Training	Nashville	TN
81	University of Arkansas	MFA in Translation	Fayetteville	AR
82	University of California-Los Angeles (UCLA, LA ext.)	Interpretation and Translation Certificates: Spanish/English; Chinese/English; Korean/English	Los Angeles	CA
83	University of California-San Diego	Professional Certificate in Translation & Interpretation	La Jolla	CA
84	University of California-San Diego	Specialized Certificate in Translation	La Jolla	CA
85	University of California-San Diego	Professional Certificate in Translation & Interpretation	La Jolla	CA
86	University of California-San Diego	Specialized Certificate in Translation	La Jolla	CA
87	University of California-Santa Barbara	Interdisciplinary PH.D. Emphases – Translation Studies	Santa Barbara	CA
88	University of Chicago	Translation Studies Certificate Program	Chicago	IL
89	University of Hawaii (Manoa)	Interdisciplinary Studies Undergraduate Degree in Interpretation and Translation	Honolulu	HI
90	University of Hawaii (Manoa)	Certificate in Conference Interpreting; Community Medical/Court Interpreting	Honolulu	HI
91	University of Illinois	Online Certificate in Applied Literary Translation	Urbana	IL
92	University of Illinois	Certificate in Translation Studies – Undergraduate	Urbana	IL
93	University of Illinois	Certificate in Translation Studies – Graduate	Urbana	IL
94	University of Illinois	Professional Development Sequence in French Translation	Urbana	IL
95	University of Illinois	MA in Translation and Interpretation	Urbana	IL
96	University of Massachusetts	Spanish English Translation (Certificate)	Boston	MA
97	University of Nevada (UNLV)	Certificate in Translation: German-English	Las Vegas	NV
98	University of Nevada (UNLV)	Spanish Translation Graduate Certificate	Las Vegas	NV
99	University of Puerto Rico	M A in Translation	Río Piedras	Puerto Rico
100	Utah Valley University	B.A. Deaf Studies (Interpreting emphasis)	Orem	UT
101	Utah Valley University	Various Translation Classes	Orem	UT
102	Utah Valley University	B.A. Spanish (Emphasis in Spanish translation)	Orem	UT
103	Western Michigan University	Summer Translation Institute	Kalamazoo	MI

Джерело: (TISAC, 2011)

Додаток Ж

Розклад занять для студентів Кентського державного університету

Таблиця Ж1.

**Розклад занять для студентів, які навчаються за освітньою програмою
«Магістр гуманітарних наук з письмового перекладу» у Кентському
державному університеті**

Шифр	Код №	Назва курсу	День	Час (друга половина дня)	Кредитні години	Викладач
Розклад на весняний семестр парного року (перший рік навчання)						
TRST	50031	Професійне редагування перекладів	Середа	4:25-7:05	3	Baer
TRST	60011	Використання комп'ютерних програм для перекладу	Понеділок	4:25-7:05	3	Wright
TRST	60011	Використання комп'ютерних програм для перекладу	Понеділок	4:25-7:05	3	Staff
SPAN	68251	Науковий/ технічний/ медичний переклад	Четвер	4:25-7:05	3	Lacruz
Розклад на осінній та весняний семестри (перший і другий роки навчання)						
ARAB	67251	Науковий/ технічний/ медичний переклад	Четвер	4:25-7:05	3	Shiyab
FR	63251	Науковий/ технічний/ медичний переклад	Четвер	4:25-7:05	3	Staff
GER	61251	Науковий/ технічний/ медичний переклад	Четвер	4:25-7:05	3	Wright
JAPN	65251	Науковий/ технічний/ медичний переклад	Четвер	4:25-7:05	3	Wakabayashi
RUSS	62251	Науковий/ технічний/ медичний переклад	Четвер	4:25-7:05	3	Baer
Розклад на осінній семестр (другий рік навчання)						
TRST	60013	Менеджмент перекладацьких[проектів	Понеділок	4:25-7:05	3	Dunne
SPAN	68250	Комерційний/ юридичний/ дипломатичний переклад	Четвер	4:25-7:05	3	Washbourne

Таблиця Ж2.

**Розклад занять для студентів, які навчаються за освітньою програмою
«Доктор філософії з перекладознавства (письмовий переклад)»
у Кентському державному університеті**

Шифр	Код №	Назва курсу	День	Час (друга половина дня)	Кредитні години	Викладач
Розклад на осінній семестр (непарні роки)						
TRST	70005	Сучасні тенденції в дослідженні перекладу	Середа	4:25-7:05	3	Baer
TRST	70008	Переклад і пізнання	Четвер	4:25-7:05	3	Lacruz
Розклад на весняний семестр (парні роки)						
TRST	70003	Поглиблений рівень дослідження термінології	Вівторок	4:25-7:05	3	Wright
TRST	70007	Збереження суті при перекладі	Четвер	4:25-7:05	3	Angelone
TRST	80091	Семінар з перекладу	Середа	4:25-7:05	3	Massardier-Kenney/Maier
Розклад на осінній семестр (парні роки)						
TRST	70001	Прикладна лінгвістика/ використання комп'ютерних технологій при перекладі	Четвер	4:25-7:05	3	Shreve
TRST	70004	Педагогіка перекладу	Середа	4:25-7:05	3	Washbourne
Розклад на весняний семестр (непарні роки)						
TRST	70002	Мова в промисловості(Мовна індустрія)	Вівторок	4:25-7:05	3	Dunne
TRST	70006	Емпіричні методи при перекладі	Середа	4:25-7:05	3	Lacruz
TRST	80091	Семінар з перекладу: Історії	Четвер	4:25-7:05	3	Wakabayashi

Додаток II

СПІЛЬНИЙ ПРОЕКТ МІЖ ХМЕЛЬНИЦЬКИМ НАЦІОНАЛЬНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ ТА КОЛЕДЖЕМ ЛЮТЕРА (ШТАТ АЙОВА, США)

RESEARCH PROJECT INSTRUCTIONS

For this project, you will be matched with a peer from Khmelnytskyi National University in Ukraine (Luther College in the USA). You will be responsible for scheduling all necessary meetings with your peer and coordinating research activities. However, you are individually responsible for Steps 3, 4 and 5 of this project, even though your continuing consultation with the peer is expected.

TEAMS OF STUDENTS

Team	American Student	Ukrainian Student
Team 1	Kinley, Taylor L.	Гальміз Ганна-
Team 2	Manuel, Marfiano N.	Погинайко Юлія
Team 3	Iralu, Mary E.	Войткова Альона
Team 4	Orngard, Solveig M.	Дмитрук Віталій
Team 5	Sellers, Miriam C.	Редіч Тетяна
Team 6	Stuckmayer, Savannah M.	Андрощук Катерина

Step 1. 5%

Together, you will select an issue that you want to investigate from one of the following categories (submit your proposed topic and brief explanation by **Th. October 2**):

- A. Capital (currency, credit, banks, stocks, IMF, etc.)
- B. Subjects (immigration, tourists, human trafficking, diaspora, etc.)
- C. Commodities (oil, gas, brands, bananas, diamonds, medicine, things that sell)
- D. Media (music, movies, news, newspapers, social networks, images, etc.)
- E. Ideologies (human rights, democracy, freedom, terrorism, development, neoliberalism, etc.)

Step 2. 25%

Work with your peer to track how popular sources (television, newspapers, magazines, social media) represent this issue in the US and in Ukraine. Our goal here is to examine sources that you would not otherwise have access to due to language barrier. You are responsible for reading/analyzing/examining 20 sources each. Submit a report listing all of the sources and preliminary findings (5 pages) by **Tues. November 3**.

Step 3. 20%

Locate 3-5 scholarly publications that will help you interpret the findings. How did scholars propose to make sense of the issues similar to those you decided to focus on? How do their theories (explanations) help us understand the issue at hand? Where do you agree or disagree with the existing literature? Submit your analysis by **Tues. December 1**. You may consult with your peer in Ukraine (in the USA), but you are **individually responsible for this portion of the project**.

Step 4. 30%

Combine Steps 1-3 in a final paper. It has to include the statement of the issue and explanation of your choice of the topic (significance); description of your findings; analysis of your findings in the light of selected social theories; and conclusions (what meaningful research questions might be worthy of pursuing in the future?). The deadline is December 17th by 5pm (Ukr.).

This paper should be written according to the following guidelines:

- a. 8-10 pages
- b. Double spaced
- c. 1" margins
- d. 12 point font
- e. APA or Chicago style format should be used for references

A portion of the final grade will be on the quality of writing.

Step 5. 20%

Class presentation. You will present your research findings to our class on Tues. and Th. December 8th and 10th. Your presentations need to include all major sections of the final paper, but use only some pieces of evidence and only main strands of analysis.

RESEARCH PROJECT INSTRUCTIONS

For this project, you will be matched with a peer from Khmelnytskyi National University in Ukraine. You will be responsible for scheduling all necessary meetings with your peer and coordinating research activities. However, you are individually responsible for Steps 3, 4 and 5 of this project, even though your continuing consultation with the peer is expected.

Step 1.

Together, you will select an issue that you want to investigate from one of the following categories (submit your proposed topic and brief explanation by **Th. October 8**):

- A. Capital (currency, credit, banks, stocks, IMF, etc.)
- B. Subjects (immigration, tourists, human trafficking, diaspora, etc.)
- C. Commodities (oil, gas, brands, bananas, diamonds, medicine, things that sell)
- D. Media (music, movies, news, newspapers, social networks, images, etc.)
- E. Ideologies (human rights, democracy, freedom, terrorism, development, neoliberalism, etc.)
- F. YOU may add of your own if you wish

Step 2.

Work with your peer to track how popular sources (television, newspapers, magazines, social media) represent this issue in the US and in Ukraine. Our goal here is to examine sources that you would not otherwise have access to due to language barrier. You are responsible for reading/analyzing/examining 20 sources each. Submit a report listing all of the sources and preliminary findings (5 pages) by **Tues. November 3**.

Step 3.

Locate 3-5 scholarly publications that will help you interpret the findings. How did scholars propose to make sense of the issues similar to those you decided to focus on? How do their theories (explanations) help us understand the issue at hand? Where do you agree or disagree with the existing literature? Submit your analysis by **Tues. December 1**. You may consult with your peer in Ukraine (in the USA), but you are **individually responsible for this portion of the project**.

Step 4.

Combine Steps 1-3 in a final paper. It has to include the statement of the issue and explanation of your choice of the topic (significance); description of your findings; analysis of your findings in the light of selected social theories; and conclusions (what meaningful research questions might be worthy of pursuing in the future?).

This paper should be written according to the following guidelines:

- f. 8-10 pages
- g. Double spaced
- h. 1" margins
- i. 12 point font
- j. APA or Chicago style format should be used for references

A portion of the final grade will be on the quality of writing.

Step 5.

Class presentation. You will present your research findings to our class on Tues. and Th. December 8th and 10th. Your presentations need to include all major sections of the final paper, but use only some pieces of evidence and only main strands of analysis.

Додаток К

Курикулуми для професійної підготовки перекладачів у США

Таблиця К.1

**Курикулум для підготовки магістрів
гуманітарних наук із перекладознавства (англійська та іспанська мови)
у Школі післядипломної та професійної освіти Нью-Йоркського університету**

Назва та статус курсів	Кількість кредитів
Курси з теорії перекладу та мовознавства	9.0
Обов'язкові курси	6.0
TRAN1-GC1000 (онлайн-курс) Теорія та практика перекладу	3.0
TRAN1-GC1010 (онлайн-курс) Теорія та практика термінології	3.0
Вибіркові курси	3.0
<i>Обрати один курс з переліку</i>	
TRAN1-GC1030 (онлайн-курс) Вступ до прагматики	3.0
TRAN1-GC1050 (онлайн-курс) Крос-культурна комунікація	3.0
TRAN1-GC1120 (онлайн-курс) Контрастивна стилістика: іспанська/англійська мови	3.0
Курс зі спеціалізації	
Обов'язковий курс	3.0
<i>Обрати один курс з переліку</i>	
TRAN1-GC2010 (онлайн-курс) Порівняльний аналіз банківських систем та систем бухгалтерського обліку	3.0
TRAN1-GC2020 (онлайн-курс) Порівняльний аналіз правових систем	3.0
Вибірковий курс	3.0
<i>Обрати один курс з переліку</i>	
TRAN1-GC2030 (онлайн-курс) Порівняльний аналіз моделей корпоративного управління	3.0
TRAN1-GC2040 (онлайн-курс) Дискурс глобальної економіки	3.0
Курси з практики перекладу	
Обов'язкові курси	9.0
<i>Обрати три курси з переліку:</i>	
TRAN1-GC3401 (онлайн-курс) Юридичний переклад I: з англійської мови на іспанську	3.0
TRAN1-GC3403 (онлайн-курс) Фінансовий переклад I: з англійської мови на іспанську	3.0
TRAN1-GC3010 (онлайн-курс) Вступ до локалізації програмного забезпечення та веб-сайтів	3.0
TRAN1-GC3105 (онлайн-курс) Переклад на мову «В» – іспанську	3.0
Вибіркові курси	9.0
<i>Обрати три курси з переліку:</i>	
TRAN1-GC3015 (онлайн-курс) Редагування у перекладі	3.0
TRAN1-GC3404 (онлайн-курс) Фінансовий переклад II: з англійської мови на іспанську	3.0

TRAN1-GC3402 (онлайн-курс) Юридичний переклад II: з англійської мови на іспанську	3.0
TRAN1-GC3405 (онлайн-курс) Переклад контрактів: з англійської мови на іспанську	3.0
Випускна робота	
Обов'язковий курс	3.0
TRAN1-GC4000 Дисертаційний проект	3.0
Усього за програмою	36

Джерело: (NYU School of Professional Studies Foreign Languages, Translation, and Interpreting faculty, 2017)

Таблиця К.2

**Курикулум для підготовки магістрів гуманітарних наук
з письмового перекладу в Кентському державному університеті**

Курс	Кредит
Випускна дослідницька робота з перекладознавства	3
Документи в мультимовному контексті	2
Теорія усного та письмового перекладу	2
Термінологія і комп'ютер у перекладі	3
Локалізація програмного забезпечення	3
Вибіркові курси (студент може самостійно обрати дисципліни факультету сучасного та класичного мовознавства або інших факультетів)	4
Курси спеціалізації (залежно від обраної мови)	14
Арабська мова	
Практика перекладу з арабської мови	2
Художній переклад	3
Комерційний, юридичний і дипломатичний переклад	3
Науковий, технічний та медичний переклад	3
Перекладацькі кейси	3
Французька мова	
Практика перекладу з французької мови	2
Художній переклад	3
Комерційний, юридичний і дипломатичний переклад	3
Науковий, технічний та медичний переклад	3
Перекладацькі кейси	3
Німецька мова	
Практика перекладу з німецької мови	2
Художній переклад	3
Комерційний, юридичний і дипломатичний переклад	3
Науковий, технічний та медичний переклад	3
Перекладацькі кейси	3
Японська мова	
Практика перекладу з японської мови	2
Художній переклад	3
Комерційний, юридичний і дипломатичний переклад	3

Науковий, технічний та медичний переклад	3
Перекладацькі кейси	3
Російська мова	
Практика перекладу з російської мови	2
Художній переклад	3
Комерційний, юридичний і дипломатичний переклад	3
Науковий, технічний та медичний переклад	3
Перекладацькі кейси	3
Іспанська мова	
Практика перекладу з іспанської мови	2
Художній переклад	3
Комерційний, юридичний і дипломатичний переклад	3
Науковий, технічний та медичний переклад	3
Перекладацькі кейси	3
Мінімальна загальна кількість кредитів програми	36

Джерело: (Master of Arts Specializing in Translation: Program Requirements, 2017)

Таблиця К.3

**Курикулум програми підготовки магістрів гуманітарних наук
з перекладознавства (усний та письмовий переклад)
(іспансько-англійський напрям перекладу) в університеті Вейк Форест**

Курс	Кредит
Обов'язкові	31
Прикладне перекладознавство в галузі усного перекладу	3
Прикладне перекладознавство в галузі письмового перекладу	3
Ведення дискурсу та усний переклад	3
Порівняльна граматики і стилістика іспанської та англійської мов	3
Переклад з іспанської мови	3
Усний переклад з іспанської мови англійською	3
Соціолінгвістика і діалектологія	3
Локалізація і термінологія	3
Перекладацька практика	2
Випускна науково-дослідна робота	5
Вибіркові	3
Медично-науковий письмовий переклад	3
Аудіовізуальний письмовий переклад	3
Бізнесовий та фінансовий письмовий переклад з іспанської мови	3
Використання мови і технології	3
Кроскультурна комунікація	3
США: системи, культури, норми	3
Незалежні вчення	1–3
Загальна кількість кредитів	34

Джерело: (MA in Interpreting and Translation Studies: Spanish-English, 2017)

Таблиця К.4

**Курикулум для підготовки магістра природничих наук
з письмового перекладу в Нью-Йоркському університеті**

Курс	Кількість кредитів
Курси з теорії перекладу та мовознавства	9
Обов'язкові курси	6
TRAN1-GC1000 (онлайн-курс) Теорія і практика письмового перекладу	3
TRAN1-GC1010 (онлайн-курс) Теорія і практика термінології	3
Вибіркові курси	3
TRAN1-GC1320 Порівняльна стилістика китайської та англійської мов	3
TRAN1-GC1050 (онлайн-курс) Кроскультурна комунікація	3
TRAN1-GC1060 Технічне та бізнес-письмо	3
Професійно орієнтовані курси	6
Обов'язкові курси	3
TRAN1-GC2010 (онлайн-курс) Банківська та бухгалтерська система: порівняльний аспект	3
TRAN1-GC2320 Правові системи: порівняльний аспект (китайська мова)	3
Вибіркові курси	3
TRAN1-GC2030 (онлайн-курс) Порівняльний аналіз корпоративної практики	3
TRAN1-GC2040 (онлайн-курс) Дискурс глобальної економіки	3
Курси з письмового перекладу	18
Обов'язкові курси	9
TRAN1-GC3330 Юридичний переклад I (китайська мова)	3
TRAN1-GC3305 Письмовий переклад мовою В (китайська мова)	3
TRAN1-GC3300 Професійний воркшоп із письмового перекладу (із китайської мови англійською)	3
TRAN1-GC3010 Вступ до локалізації програмного забезпечення та вебсайтів	3
TRAN1-GC3390 Письмовий переклад у сфері науки і технологій	3
Вибіркові курси	9
TRAN1-GC3015 (онлайн-курс) Редагування письмового перекладу	3
TRAN1-GC3335 Юридичний переклад у контексті глобалізації (із китайської мови англійською)	3
TRAN1-GC3350 Комерційний письмовий переклад I (із китайської мови англійською)	3
TRAN1-GC3355 Професія фахівця з мови: Стратегічний огляд (із китайської мови англійською)	3
Випускна робота	3
TRAN1-GC4000 Дисертаційний проект	3
Загальна кількість кредитів програми	36

Джерело: (MS in Translation, 2017)

Таблиця К.5

**Курикулум для підготовки магістра мистецтв з усного та письмового перекладу
в Іллінойському університеті в Урбані-Шампейні**

Обов'язковий курс	Кількість кредитів
Техніка та етика письмового перекладу	3
Теорія і практика письмового перекладу	
Термінологія і переклад, виконаний із допомогою комп'ютера (CAT)	
Спеціалізація (обрати один):	8
Письмовий переклад для професіоналів	
Художній і прикладний художній переклад	
Переклад конференцій і соціальний переклад	
Вибіркові курси спеціалізації	8 (обов'язкова кількість кредитів)
Вступ до перекладознавства	3
Письмовий переклад у ЄС	3 або 4
Перекладознавство за кордоном	
Німецько-англійський письмовий переклад: теорія і практика	3
Білінгвізм та письмовий переклад	3 або 4
Комерційний і технічний переклад	
Галузевий переклад	
Термінологія і CAT-технології	
Інструменти перекладу та практика	
Теорія і практика письмового перекладу	
Іспансько-англійський письмовий переклад	
Арабсько-англійський письмовий переклад	
Машинний переклад: історія і можливості застосування	
Практика письмового перекладу	
Китайська поезія та письмовий переклад	3
Історія письмового перекладу	3 або 4
Випускна робота з перекладознавства	3 або 4
Практика усного та письмового перекладу	4
Прикладний художній переклад I	
Прикладний художній переклад II	
Випускна робота з письмового перекладу	4
Соціальний переклад	4
Обов'язковий курс	Кількість кредитів
Переклад конференцій	4
Техніки письмового перекладу	
Випускна робота з усного перекладу	4
Загальна кількість кредитів	32

Джерело: (Center for Translation Studies School of Literatures, Cultures and Linguistics University of Illinois at Urbana-Champaign MA in Translation and Interpreting, 2017)

Таблиця К.6

**Курикулум для підготовки перекладачів в Університеті Вісконсин-Мілуокі
за комплексною програмою бакалавр + магістр**

Курс	Кредит
<i>Перший рік навчання</i>	
Семестр I	
Французька мова	3
Природничі науки	3–5
Соціальні науки	3
Англійська мова (академічне письмо)	3
Художнє мистецтво	3
Семестр II	
Мовлення і дискурс (французька мова) середній рівень	3
Вступ до перекладознавства	3
Природничі науки	3–5
Англійська мова (академічне письмо і дослідження)	3
Сучасна прикладна математика Алгебра (середній рівень)	3
<i>Другий рік навчання</i>	
Семестр I	
Сучасна французька мова та культура	3
Інтенсивний курс граматики французької мови	3
Лабораторний практикум із природничих наук	3
Соціальні науки	3
Математична грамотність та основи формального обґрунтування	3–4
Семестр II	
Читання французьких текстів	3
Французька мова	3
Природничі науки	3
Соціальні науки	3
Усне та письмове мовлення (мова В)	3
<i>Третій рік навчання</i>	
Семестр I	
Французька мова	3
Семінар із французької літератури	3
Вступ до перекладу (французька-англійська мови)	3
Словесність і точні науки (високий рівень)	3
Соціальні науки	3
Семестр II	
Бути французом: особливості культури і традицій	3
Семінар із французької літератури	3
Гуманітарні науки, окрім французької мови	3
Словесність і точні науки (високий рівень)	3
Словесність і точні науки (високий рівень)	3
<i>Четвертий рік навчання</i>	
Семестр I	
Вступ до перекладу (французька-англійська мови)	3
Семінар із французької літератури	3

Семестр II	
Семінар із перекладу (французька-англійська мови), високий рівень	3
Переклад із допомогою комп'ютера	3
П'ятий рік навчання	
Семестр I	
Практика перекладу	3
Теорія перекладу	3
Професія перекладача	3
Семестр II	
Порівняльні системи в перекладі	3
Семінар із художнього та культурного перекладу	3
Професія перекладача	3

Джерело: (French Translation BA/MA 5 Year Plan, 2017)

Таблиця К.7

**Курикулум для підготовки магістрів гуманітарних наук
із технічного перекладу та локалізаційного менеджменту
в Монтерейському інституті міжнародних досліджень**

Обов'язкові курси:

- «Переклад з іноземної мови англійською»;
- «Переклад з англійської мови іноземною»;
- «Переклад з використанням комп'ютерної техніки»;
- семінар «Перекладачі та комп'ютери»;
- «Проектний менеджмент»;
- «Фінансовий огляд»;
- «Локалізація програмного забезпечення»;
- «Маркетинговий менеджмент»;
- «Загальний огляд досліджень у сфері письмового та усного перекладу»;
- «Сучасні дослідження у перекладі»;
- «Менеджмент термінології»;
- «Локалізація веб-сайтів»;
- «Інтернаціоналізація»;
- «Контент-менеджмент» (content management – з англ. розміщення та впорядкування інформації на веб-сторінках);
- «Локалізація як професія»;
- «Портфоліо локалізаційного проекту».

Вибіркові курси:

- «Фінанси для нефінансових менеджерів»;
- «Ділова статистика»;
- «Бізнес-менеджмент»;
- «Англійський мовний дискурс: письмове мовлення (поглиблений курс)»;
- «Англійський мовний дискурс: аудіювання та говоріння (поглиблений курс)», «Публічне мовлення»;
- «Літературна американська англійська мова (зменшення акценту)»;
- «Аналіз фінансової звітності»;
- «Технічне оформлення та його інструменти – в мережі Інтернет»;
- «Стратегія інформаційних технологій»;
- «Стратегічний менеджмент неприбуткових організацій»;

– «Оцінювання навичок ведення міжнародного бізнесу»;
– «Міжнародні маркетингові комунікації»;
– «Виховання відповідальних лідерів»;
– «Бізнес-планування для забезпечення стабільності»;
– «Міжнародний бізнес-консалтинг»;
– «Управління організаційними змінами»;
– «Міжнародні людські ресурси»;
– «Міжнародне ділове право»;
– «Стратегія світового бізнесу»;
– «Розвиток міжнародного маркетингу»;
– «Маркетинг глобалізації/локалізації»);
– «Локалізація інформаційних технологій»;
– «Міжнародні ділові переговори»
Навчальне навантаження: 60 кредитів

Джерело: систематизовано на основі вивчення праці (Мартинюк, 2011)

Таблиця К.8

**Курикулум для підготовки магістрів інженерних наук
із технічного перекладу у Вашингтонському університеті**

Рік	Назва курсу	Структура курсу	Кількість кредитів
1	Цикл нормативних мовно-перекладацьких дисциплін		
	Технічна японська мова і переклад технічної літератури	Технічна японська мова і переклад технічної літератури, рівень 1	5
		Технічна японська мова і переклад технічної літератури, рівень 2	5
		Технічна японська мова і переклад технічної літератури, рівень 3	5
	Цикл нормативних інженерно-технічних дисциплін за сферою спеціалізації професійної діяльності (аеронавтика та астронавтика, біоінженерія, хімічна інженерія, будівництво, комп'ютерні науки та інженерія, електротехніка, промислові системи та інженерія, матеріалознавство і машинобудування, ергономіка та інженерія)		12
Загальна кількість за перший рік навчання			27
Літня практика в Японії			3–7
Рік	Назва курсу	Структура курсу	Кількість кредитів
2	Цикл нормативних мовно-перекладацьких дисциплін		
	Поглиблений курс технічної японської мови і перекладу переклад технічної літератури	Технічна японська мова і переклад технічної літератури, поглиблений рівень 1	4
		Технічна японська мова і переклад технічної літератури, поглиблений рівень 2	4
		Технічна японська мова і переклад технічної літератури, поглиблений рівень 3	4
	Цикл нормативних інженерно-технічних дисциплін		12
Загальна кількість за другий рік навчання			24
Загальна кількість за весь період навчання			54

Джерело: (Мартинюк, 2011)

Таблиця К.9

**Курикулум для підготовки докторів філософії
із перекладознавства в Кентському державному університеті**

Назва курсу	Кредит
Обов'язкові курси	24
Прикладна лінгвістика і використання комп'ютерних технологій при перекладі	3
Індустрія надання мовних послуг	3
Термінологія	3
Педагогіка перекладу	3
Сучасні тенденції в перекладознавстві	3
Емпіричні методи в перекладознавстві	3
Побудова корпусів текстів при перекладі	3
Переклад і прагматика	3
Випускна робота	30
Дисертаційна робота	30
Вибіркові курси	6
Семінар із перекладознавства	3
Семінар із використання комп'ютерних технологій при перекладі	3
Документи в багатомовних контекстах	2
Теорія письмового і усного перекладу	2
Термінологія і комп'ютерні програми в перекладі	3
Локалізація програмного забезпечення	3
Керування перекладацькими проектами	3
Загальна кількість	60

Джерело: (Ph.D. in Translation Studies, 2017)

Таблиця К.10

**Курикулум сертифікатної освітньої програми
з усного та письмового перекладу в Університеті Сан-Дієго**

Курс	Юніт
Обов'язкові курси	
Академічне письмо	3
Граматика іспанської мови	3
Усний та письмовий переклад з іспанської мови	3
Вибіркові курси	15
Вступ до перекладознавства	3
Теорія перекладу	3
Іспансько-англійський та англійсько-іспанський переклад	3
Послідовний переклад з англійської мови іспанською	3
Синхронний переклад з англійської мови іспанською	3
Загальна кількість юнітів	24

Джерело: (Certificate in Translation & Interpretation, 2017)

Таблиця К.11

**Курикулум постбакалаврської сертифікатної програми
з перекладознавства (усний переклад) в Університеті Вейк Форест**

Курс	Кредит
Постбакалаврська сертифікатна програма з перекладознавства (усний переклад)	
Обов'язкові	12
Прикладне перекладознавство в галузі усного перекладу	3
Ведення дискурсу та усний переклад	3

Кроскультурна комунікація	3
Іспансько-англійський усний переклад	3
Вибіркові дисципліни	3
Соціолінгвістика і діалектологія	3
Організаційна поведінка та усний переклад	3
Загальна кількість кредитів	15
Постбакалаврська сертифікатна програма з перекладознавства (письмовий переклад)	
Обов'язкові	12
Прикладне перекладознавство в галузі письмового перекладу	3
Порівняльна граматики і стилістика іспанської та англійської мов	3
Переклад з іспанської мови	3
Локалізація і термінологія	3
Вибіркові	3
Соціолінгвістика і діалектологія	3
Вживання мови і технології	3
Організаційна поведінка та усний переклад	3
Загальна кількість кредитів	15
Постбакалаврська сертифікатна програма з аудіовізуального усного та письмового перекладу	
Обов'язкові	12
Аудіовізуальний письмовий переклад	3
Прикладне перекладознавство в галузі письмового перекладу	3
Прикладне перекладознавство в галузі усного перекладу	3
Соціолінгвістика і діалектологія	3
Вибіркові	3
Використання мови та технології	3
Локалізація і термінологія	3
Загальна кількість кредитів	15
Постбакалаврська сертифікатна програма з надання міжкультурних послуг у сфері охорони здоров'я	
Обов'язкові	12
Комунікація у сфері охорони здоров'я: пацієнт-медпрацівник	3
Прикладне перекладознавство в галузі усного перекладу	3
Організаційна поведінка та усний переклад	3
Локалізація і термінологія	3
Вибіркові	3
Кроскультурна комунікація	3
Соціолінгвістика і діалектологія	3
Загальна кількість кредитів	15
Постмагістерська сертифікатна програма з письмового та усного перекладу	
Обов'язкові	12
Прикладне перекладознавство в галузі усного перекладу	3
Методологія викладання усного перекладу	3
Ведення дискурсу та усний переклад	3
Провідні промовці США та білінгвізм	3
Вибіркові	3
Кроскультурна комунікація	3
Комунікація у сфері охорони здоров'я: пацієнт-медпрацівник	3
Порівняльна граматики і стилістики іспанської та англійської мов	3
Іспансько-англійський усний переклад	3
Загальна кількість кредитів	15

Джерело: (WFU, Certificates, 2017)

Додаток Л

Моделі курикулумів професійної підготовки перекладачів у США

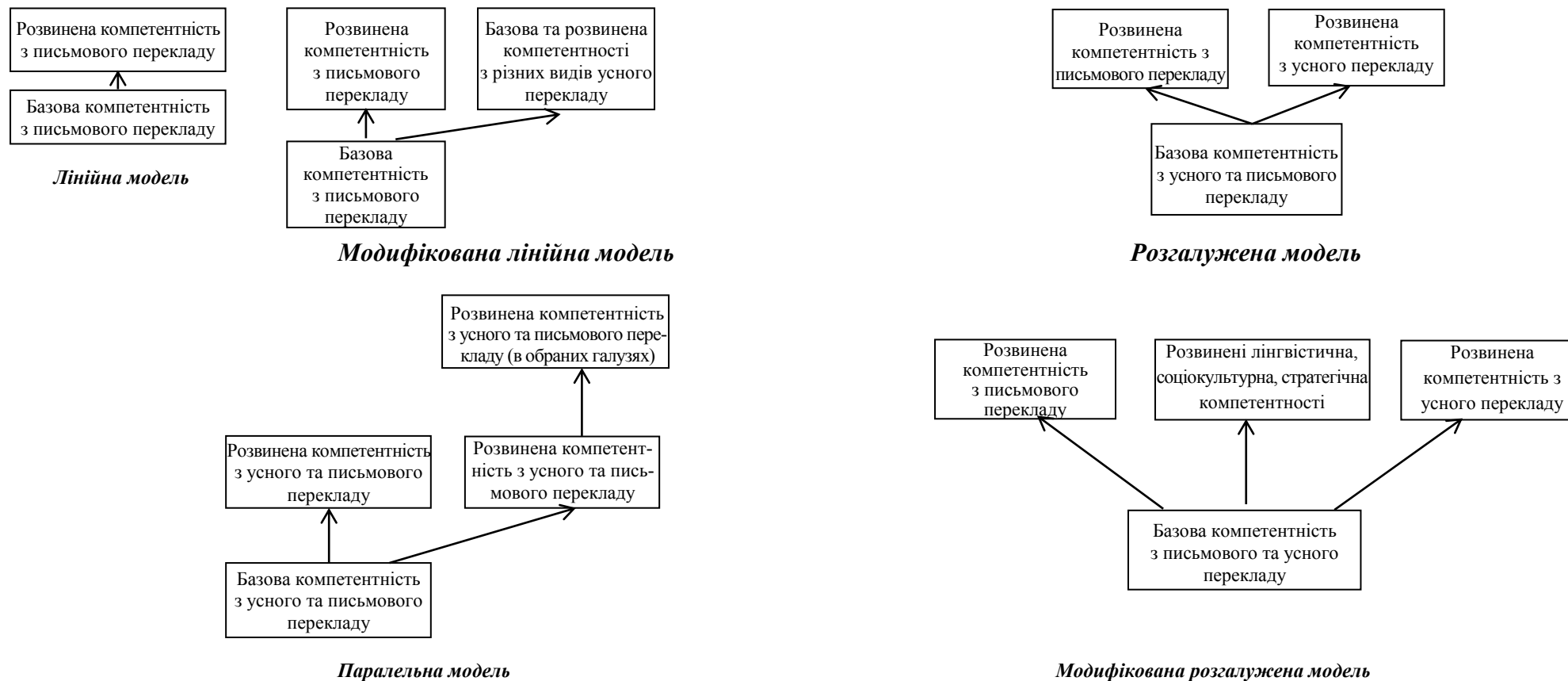

Рис. Л.1. Моделі курикулумів професійної підготовки перекладачів у США

Джерело: (Arjona (1984a, p. 10))

Додаток М

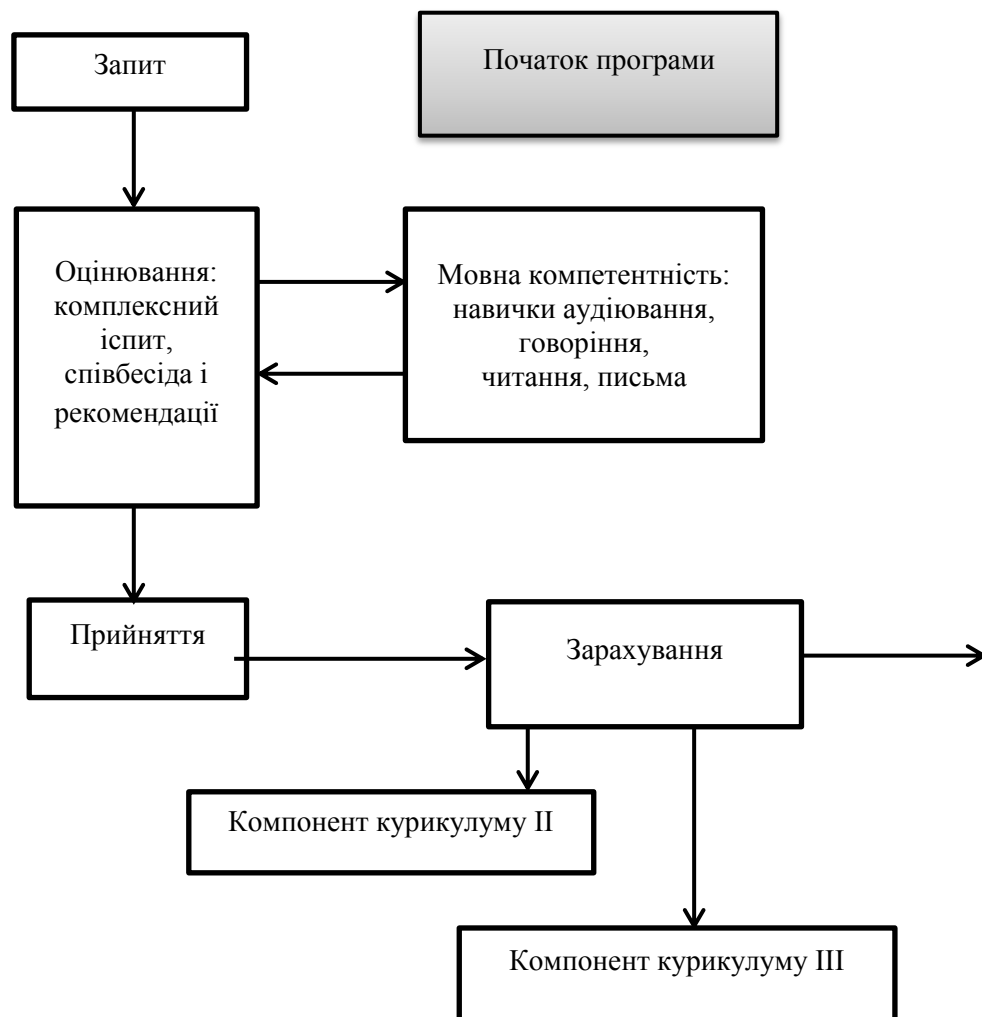
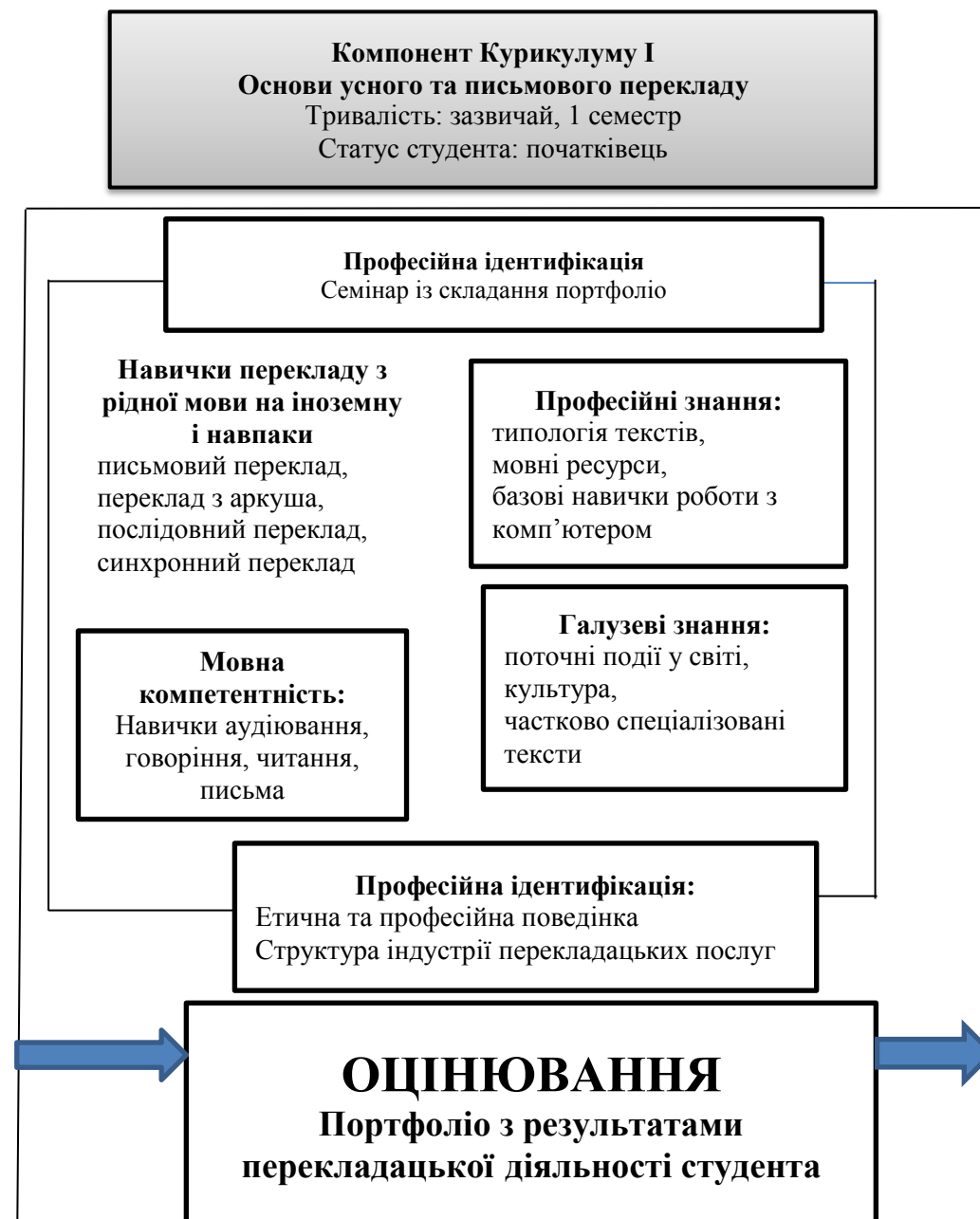

Рис. М. 1. Компонент курикулуму I.
Джерело: (Sawyer, 2004)

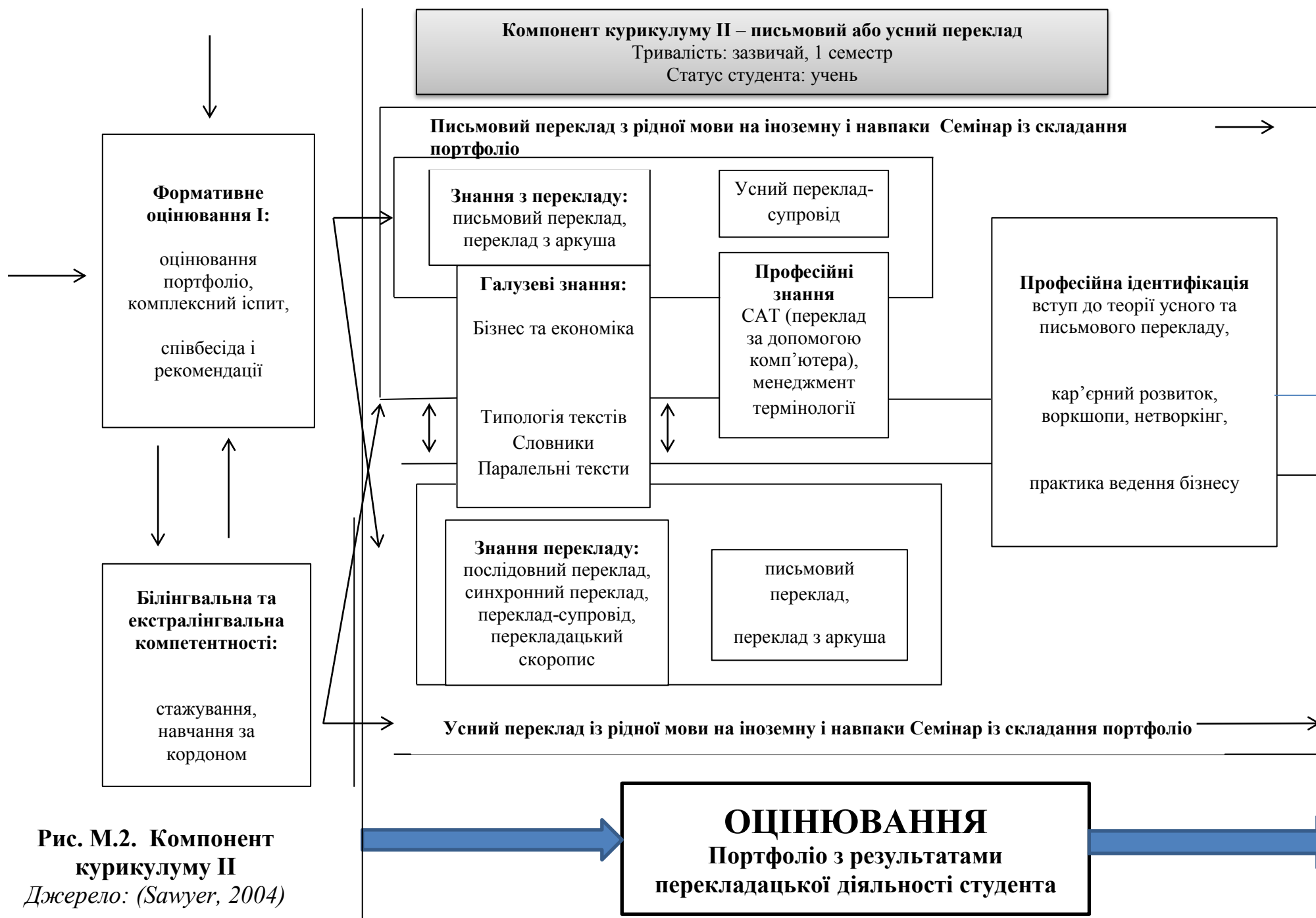

Рис. М.2. Компонент курикулуму II
Джерело: (Sawyer, 2004)

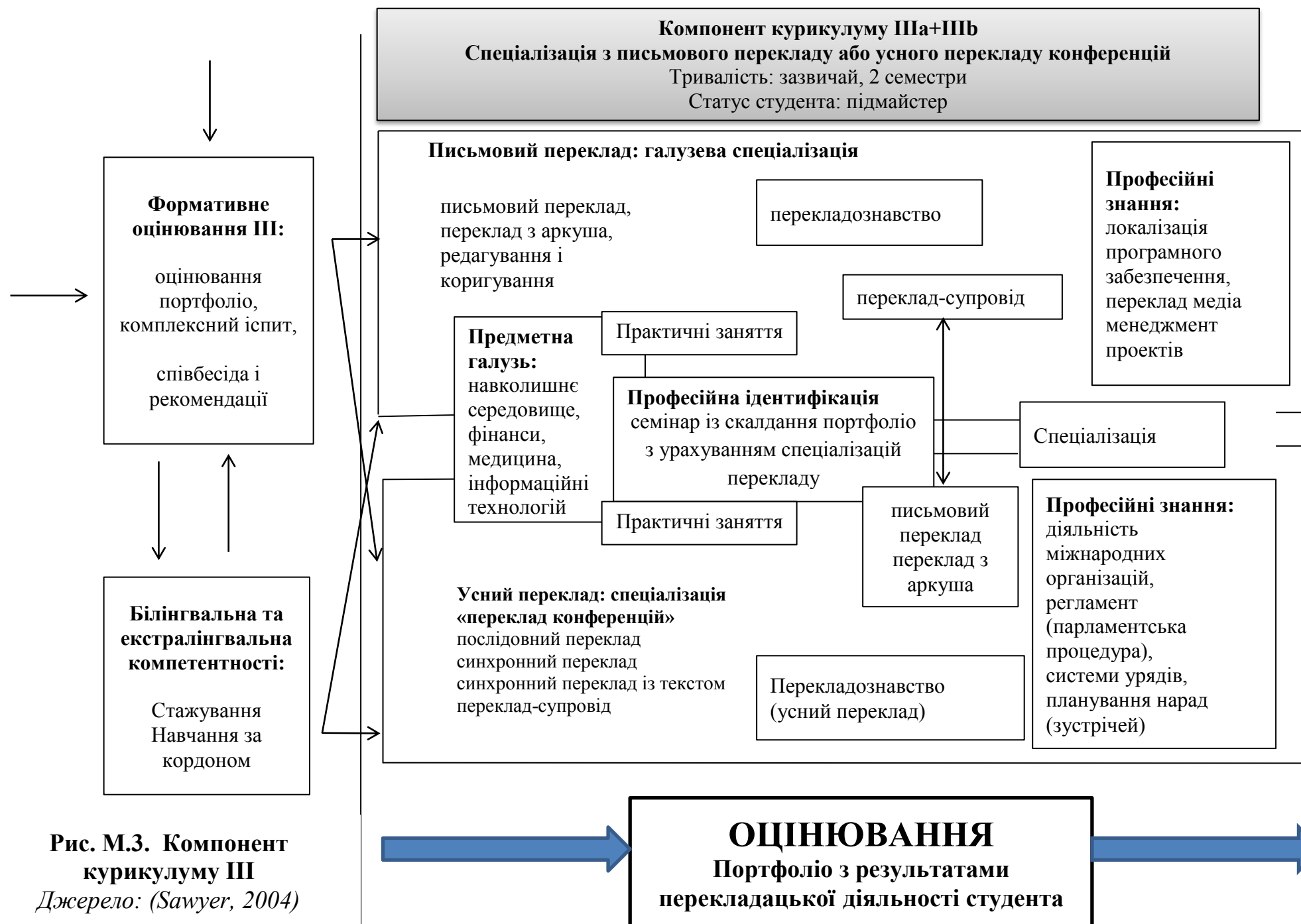

Рис. М.3. Компонент курикулуму III
 Джерело: (Sawyer, 2004)

Рис. М.4. Навчання за спеціалізацією та завершення програми

Джерело: (Sawyer, 2004)

Таблиця М.1.

**Послідовність розвитку навичок у процесі опанування курикулумом
(на прикладі Вищої школи усного та письмового перекладу у Монтереї)**

Семестр	Види перекладу				
	Письмовий переклад		Переклад з аркуша	Послідовний переклад	Синхронний переклад
I	Вдосконалення знань мови	Визначення, аналіз та вирішення перекладацьких труднощів, раціональний підхід до перекладу, структурний аналіз, типологія текстів, використання мови і мовного регістру, компаративна стилістика	Миттєве вирішення специфічних мовних труднощів, поповнення словникового запасу	Загальні знання про усний переклад конференцій; психофізіологічні властивості для розвитку професійних навичок послідовного перекладу; здатність розуміти та аналізувати значення повідомлення мовою оригіналу та передавати його мовою перекладу швидко і чітко; чітко визначати, аналізувати та перефразовувати значення мовою оригіналу та будувати логічні зв'язки між його компонентами; навички активного слухання і концентрування уваги; техніки перекладацького скоропису, вправи на розвиток і тренування пам'яті; техніки членування та відображення інформації для послідовного відтворення. «Вступ до послідовного перекладу» (вибіркова англійська мова): теорія послідовного перекладу, основи перекладацького скоропису, балансування слухання і скоропису, збереження регістру і точності у виразах, стратегії вирішення проблем	

		Види перекладу			
		Письмовий переклад	Переклад з аркуша	Послідовний переклад	Синхронний переклад
II	Вдосконалення знань мови	Володіння технічною термінологією		Визначення імпліцитної структурної організації спонтанної промови; удосконалення навичок перекладацького скоропису, підсилення здатності сприймати основне значення; чіткість висловлювань, правильний стиль і граматики, відповідна інтонація та ідеальна подача (виконання перекладу); розширення активного словникового запасу, розвиток вільного володіння мовою і розвиток пам'яті.	Техніки для розвитку власних перекладацьких стратегій, вступ до загального усного синхронного перекладу, підготовчі вправи на розвиток концентрації уваги, необхідної для того, щоб слухати та говорити одночасно, вміння керувати своїм голосом і техніки подачі перекладу; аналіз усного повідомлення з метою визначити значення та передати когерентну версію рідною мовою з правильним граматичним, стильовим та інтонаційним оформленням.
III		Огляд стратегій наукового і технічного перекладу; рішення стилістичних, синтаксичних, культурних і термінологічних проблем, розвиток (занурення у вивчення) різних типів технічного письма Перекладацький просемінар: поглиблене вивчення основних принципів перекладу; особлива увага на стилях, регістрах, специфічних вимогах певних категорій тексту; теоретичні дискусії щодо ухвалення перекладацьких рішень		Послідовна логіка в скорописі і точне використання термінології під час виконання перекладу; діагностування та коригування проблем на всіх етапах, починаючи від слухання до виконання перекладу, прогрес при перекладі матеріалу підвищеної складності. Судовий переклад: техніка послідовного і синхронного перекладів, що використовується в юридичних справах, регістр мовлення під час юридичних проваджень.	Поєднання технік; точність виконання перекладу і використання мовного регістру, відтінки значень, точність перекладу, дослідження та підготовка до конференцій, створення словників, керування концентрацією уваги під час стресових ситуацій, розширення активного загального і технічного словникового запасів.
IV		Вивчення різних стилів письма та структур документів. Перекладацький семінар (високий рівень складності): тексти	Швидке вирішення перекладацьких	Увага до відтінків значень і стилю; вивчення професійного жаргону політичних промов; відшліфовування навичок слухання,	Синхронний переклад промов підвищеного рівня складності (темп, лексика, тематика); здатність дотримуватися логіки складного

	підвищеної складності; типи текстів і теми відповідно до запитів ринку; здатність робити оригінал-макет перекладу. Магістерська робота з письмового перекладу (масштабний перекладацький проект або наукове дослідження в галузі письмового або усного перекладу)	проблем із дотриманням стилю і інтонаційного режиму оригіналу	обробки інформації та скоропису	наукового і технічного дискурсу; дотримання стилю і тону переконливого політичного дискурсу, постійний розвиток дослідницьких навичок.

Примітка: Влітку у студентів є можливість обрати елективні курси для вдосконалення знань мов та розвитку мовлення (на кампусі: англійська, французька, іспанська, російська мови; за кордоном: німецька мова), зокрема: «Поглиблений англійський дискурс» (розмовне та письмове англійське мовлення, поповнення словникового запасу, критичне читання, письмо і говоріння, навички переказу та перефразування англійською мовою; дикція, тон, структура, організація, форма, обґрунтування і переконання, рівні формальності та фігуративне мовлення); «Ораторське мистецтво» (гнучкість усних висловлювань, виступи перед аудиторією, різноманітні презентації письмового матеріалу, перефразування, передача змісту повідомлення іншими словами та з використанням інших лінгвістичних конструкцій і структур, вивчення лексики та аналіз тексту).

Таблиця М.2

Галузевий переклад у курикулумі

Семестр	Письмовий переклад і переклад з аркуша	Послідовний переклад	Синхронний переклад
I	Загальні теми, неспецифічні тексти широкої тематики з різних галузей.	Промови на загальну тематику, про сучасні події, культуру і традиції, неспецифічні різногалузеві теми.	
II	Комерційні та економічні тексти, реальні тексти про сучасні події у світовій економіці та фінансові питання, міжнародна торгівля та бізнес, економічні прогнози, і договори про співпрацю, використання основних концептів економіки та бізнесу, термінологічні знання.	Промови на загальну тематику, про сучасні події, культуру і традиції, неспецифічні різногалузеві теми.	Промови на загальну тематику, про сучасні події, культуру і традиції, неспецифічні різногалузеві теми.
III	Наукові та технічні тексти, наприклад, медицина, біохімія, навколишнє середовище, екологія, фізика, комп'ютерні науки, статті з журналів, керівництва щодо використання (інструкції), патенти. Переклад великої кількості текстів на перекладацькому просемінарі.	Промови на комерційну та економічну тематику, новини бізнес-світу.	Загальна та економічна тематики з різних секторів бізнесу та економіки.
IV	Політичні та юридичні тексти, міжнародна криза, співпраця, розвиток, структура уряду, особисті документи, контракти, угоди, законодавство. Специфічні теми, залежно від мовної пари та запитів (вимог) ринку на перекладацькому семінарі (високий рівень)	Політичні промови, політичне ораторство.	Політичні і технічні промови, наприклад, переконливі політичні дискурси, складний науковий і технічний дискурс

Розвиток професійних знань та професійної особистості

Семестр	Письмовий переклад	Усний переклад
I	Розвиток професійних знань і навичок із мови: специфічні курси з усного та письмового перекладу «Макро- та мікроекономіка»	
II	«Теорія письмового перекладу»: основні концептуальні засади теорії письмового перекладу; інструменти перекладу; аналіз і вирішення перекладацьких труднощів; раціональний підхід до перекладу	
Літо	Стажування	
III	«Переклад за допомогою комп'ютера»: принципи і техніки для керування широкомасштабними багатомовними перекладацькими, видавничими, та локалізаційними проектами; структура перекладацької індустрії та діяльності перекладацької спільноти, машинний переклад, автоматизація в перекладацькому середовищі, менеджмент термінології, (керування термінологією), менеджмент документів, набір текстів, інтернаціоналізація і локалізація програмного забезпечення, менеджмент проектів, поділ та об'єднання перекладацьких завдань, перекладачі як незалежні контрагенти. «Менеджмент проектів». «Менеджмент термінології».	«Читання досліджень з усного перекладу»: вступ до мультидисциплінарного дослідження з усного перекладу, відповідність теоретичних праць практиці усних перекладачів, визначення характерних питань усного перекладу, завершення дослідницького проекту, «Форум 1»: послідовний переклад, робота перед аудиторією, організація конференцій, підбір тем і вибір делегатів, підготовка промов та аргументів, усний переклад доповідей конференції. «Практичні завдання з усного перекладу»: симулювання професійних умов перекладу конференцій, ознайомлення з мовними режимами конференції і роботи з напарниками, концепції оцінювання та самооцінювання
	Консультації Офісу професійного розвитку про кар'єру, стажування та можливості працевлаштування	
IV	«Письмовий переклад як професія»: практичні знання, необхідні для успішної роботи фрілансером або вдома, роль письмового перекладача, реалії роботи в професії, ринок праці, заробітні плати, майбутні тенденції, написання резюме і супровідного листа, пошук клієнтів та працевлаштовувачів, маркетинг, реклама, переговори, юридичні і податкові питання, вивчення перекладацьких технологій, включаючи комп'ютери, програмне забезпечення для ведення бізнесу, он-лайн сервіси, Інтернет та веб, програмне забезпечення для здійснення машинного перекладу і перекладу з допомогою комп'ютера. «Локалізація програмного забезпечення»: детальне вивчення локалізації всього прикладного програмного забезпечення Windows як зразка, ознайомлення з технічними аспектами професії, використання інструментів програмного забезпечення та програмних пакетів, які найчастіше використовуються в індустрії локалізації. Магістерська робота (для магістрів гуманітарних наук у галузі письмового перекладу).	«Усний переклад як професія»: вступ в професію, підготовка до практичної роботи, знання про різні професійні спільноти, професійну етику, міжособистісні стосунки, організацію перекладів, дипломатичний етикет, парламентські процедури (регламент). «Форум 1» та «Форум 2»: розвиток професійної особистості, професійна гордість та гідність. «Форум 2»: синхронний переклад (плюс все те саме, що й у Форумі 1).

Додаток Н

Анотації курсів, що входять до курикулумів для підготовки усних та письмових перекладачів у США

Документи в мультилінгвальному контексті. Курс передбачає вивчення ролі документів у мультилінгвальному циклі обміну інформацією, ознайомлення з процесами роботи з текстовими редакторами, версткою і друком, розміщенням текстів он-лайн і керування ними.

Теорія перекладу. Курс включає вивчення основ перекладознавства, теорії письмового перекладу, особливостей професії усного та письмового перекладача. Основна увага спрямована на застосування основних принципів письмового перекладу під керівництвом викладача.

Термінологія і комп'ютерне програмне забезпечення для перекладу. Курс передбачає детальне вивчення керування термінологією за допомогою комп'ютера, дослідження способів застосування в письмовому перекладі перекладацьких технологій і продуктів мовної інженерії. Практика застосування комп'ютера і програмних продуктів для виконання перекладу включає використання програм керування термінологією та програм пам'яті перекладів.

Мовна інженерія, локалізація і термінологія. У ході вивчення цього курсу студенти ознайомлюються з мовною індустрією та факторами, що впливають на процес локалізації. Окрім того, студенти зможуть оцінити переваги й недоліки використання САТ інструментів. Увагу студентів зосереджено на особливостях здійснення локалізації та визначенні тих стратегій, які сприяють її якісному виконанню. Курс також спрямований на розвиток перекладацьких і дослідницьких навичок студентів шляхом виконання перекладів та ознайомлення з наявними доступними ресурсами для виконання перекладу з допомогою комп'ютера.

Переклад і технології. Курс охоплює вивчення технологій, що є корисними для студентів, незалежно від того, яку іноземну мову вони вивчають, допомагає їм розширити їхні навички міжнародної комунікації. Технології включають програми роботи з текстом, друком та оформленням текстів, програмами редагування й коригування, веб-дизайном, субтитруванням відео, перекладом звукових файлів та

зображень. Курс передбачає теоретичну підготовку, обговорення, використання новітніх технологій та практичні роботи в лабораторіях.

Керування проектами. Курс передбачає ознайомлення з основами керівництва проектами, які виконуються в галузі індустрії надання мовних послуг (локалізація та переклад). Теми курсу передбачають вивчення принципів функціонування індустрії надання мовних послуг, основних її завдань (роботи з текстами, перекладацька та локалізаційна діяльність, складання розкладу і планування, підрахунок витрат, забезпечення та гарантування якості виконаних робіт, використання програмного забезпечення для здійснення керування перекладацькими проектами).

Переклад у ЄС. Курс фокусується на особливостях мовної політики ЄС, ролі перекладача як медіатора та комунікатора в Європейському мультилінгвальному та мультикультурному суспільстві. У ході вивчення курсу студенти ознайомлюються з особливостями європейських проектів, побудованих за принципом «живемо разом» у розмаїтті мов та культур, та специфікою здійснення перекладів в інституціях ЄС та інших міжнародних організаціях. Детально аналізуються, які навички необхідні для перекладачів у мультикультурному та мультилінгвальному суспільстві для успішного виконання перекладацької діяльності та як впливає на роботу білінгвізм перекладачів. Цей курс надає необхідні знання для майбутньої перекладацької навчальної практики в одній із країн ЄС.

Практика перекладу за кордоном. Курс включає два або чотири тижні інтенсивного навчання в ЄС, відповідно ознайомлення з мовною політикою та надає можливості реальної практики в ролі перекладача. Студенти зможуть отримати перекладацький досвід в інституціях ЄС та усвідомити відповідальність, яку несуть медіатори і комунікатори сучасного європейського багатомовного та мультикультурного суспільства. Щоб отримати можливість пройти цей курс за кордоном, студенти повинні володіти відповідним рівнем іноземної мови і отримати схвалення департаменту.

Комерційний і технічний переклад. Курс передбачає вивчення теоретичних і практичних аспектів комерційного і технічного перекладу. У ході вивчення курсу студенти укладають портфоліо, що складається з перекладу технічних та бізнесових документів і документів, що стосуються сфери медіа. Для запису на курс студенти повинні отримати дозвіл департаменту і мати відповідний рівень знань іноземної мови.

Письмовий переклад та усний переклад: рефлексивна практика. Курс зосереджений на дослідженні етичних і гносеологічних проблем усного та письмового перекладу. Шляхом проведення дискусій та вирішення кейсів цей курс має на меті ознайомити студентів з професійною етикою, інтелектуальною традицією (герменевтикою і філософією мови, критикою теорій соціальної науки, важливістю дотримання етики поведінки в суспільстві тощо) і таким чином спонукує до рефлексії окреслених проблем. Теми включають: мовну природу, діалог культур, розвиток особистості шляхом формування моральних цінностей.

Письмовий переклад у специфічних галузях. Курс спрямований на розвиток навичок перекладу у специфічних галузях. Запропоновані вправи на письмовий переклад та переклад з аркуша розвивають навички роботи з довідниковими матеріалами та джерелами мовою перекладу і мовою оригіналу, сприяють опануванню відповідною галузевою термінологією, спілкуванню з фахівцями певної галузі у разі виникнення труднощів у перекладі. У ході вивчення курсу студенти виконують реальні, автентичні завдання та проекти з перекладу, опановують навички роботи в команді, використовувати САТ-технології у перекладі та виконувати широкомасштабні перекладацькі проекти. Виконання вправ на переклад з аркушу сприяє опануванню перекладацькими стратегіями, які допомагають підвищити продуктивність виконання перекладу в умовах обмеженого часу. Водночас студенти формують портфоліо з письмових перекладів, записів перекладу з аркуша, самоаналізу, документують прогрес і розвиток навичок на момент завершення курсу.

Синхронний переклад. Курс ґрунтується на обговоренні особливостей синхронного перекладу та виконанні вправ, вивченні взаємозв'язку між навичками здійснювати послідовний та синхронний переклад, тренуванні перекладу в кабінках, виконанні вправ різних рівнів складності. Особливого значення надається складнощам виконання синхронного перекладу, перерозподілу уваги, технічним властивостям спеціального обладнання, особливостям подачі звуку та його сприйняття. Навички синхронного перекладу відпрацьовуються шляхом виконання індивідуальних і групових видів навчальної діяльності, відшліфовування навичок аудіювання, тренування пам'яті та мовлення. У процесі вивчення курсу передбачається оцінювання навичок кожного студента викладачем та іншими студентами групи, що допомагає студенту виробити правильну стратегію усунення помилок і недоліків під час

перекладу. Студенти вчаться концентрувати увагу та здійснювати синхронний переклад промов або записаного мовлення впродовж 15 хвилин, зберігаючи при цьому відповідний стиль, реєстр і спосіб подачі мовлення. У кабінці практикується переклад у команді, вивчаються особливості роботи з обладнанням для синхронного перекладу. У процесі підготовки до перекладу студенти вивчають тему, якої стосується переклад, укладають термінологічні словники, роблять стенограми промов. Студентська робота обговорюється на основі концепцій оцінки якості, представлених в «Основах інтерпретації». Конструктивний зворотний зв'язок практикується за допомогою вправ, пов'язаних із критичною оцінкою студентів-однорупників. Водночас студенти формують портфоліо з записами перекладів, стенограмами та коментарями до них, термінологічними словниками, власними творами-роздумами і щоденниками самооцінки та рефлексії щодо виконаних робіт і розвитку відповідних навичок.

Переклад, етика, ідеологія. Цей курс дає знання студентам про етичні норми перекладу відповідно до мовних, культурних, літературних та ідеологічних норм іншомовного суспільства. Студенти вивчають кодекс поведінки перекладача, обговорюють важливість ролі перекладача як посередника між людьми та культурами, ознайомлюються з основними суспільними і людськими цінностями, які повинен поважати перекладач у своїй професії. У процесі вивчення курсу студенти читають публіцистичні статті сучасних перекладачів і дослідників феномену постколоніалізму.

Прикладне перекладознавство (усний переклад). Курс присвячений дослідженню зв'язків між проблемами теорії та практики в галузі перекладознавства (синхронний переклад, послідовний переклад, двосторонній та інші види усного перекладу). У фокусі курсу перебуває міждисциплінарна природа усного перекладу. Студенти вирішують кейси та здійснюють дослідницький проект із перекладознавства в галузі усного перекладу.

Методологія викладання усного перекладу. Цей курс вчить студентів розробляти навчальну програму дисципліни, планувати заняття з усного перекладу в різних галузях. Звертається увага на розвиток навичок усного перекладу, уміння оперувати сучасними новітніми технологіями, які використовуються в перекладацькій професії. Курс передбачає ознайомлення студентів з основними стилями керування навчального процесу в аудиторії, методиками викладання та налагодження зворотного зв'язку зі студентами, особливостями проходження перекладацької практики, що

складається зі спостереження та безпосереднього виконання різних видів усного перекладу. Студенти також отримують знання про розробку ступеневої програми підготовки перекладачів і методику викладання різних курсів курикулуму.

Організаційна поведінка та усний переклад. Курс спрямований на ознайомлення студентів із теоріями організаційної поведінки в галузі усного перекладу, щоб надалі вони вміли обирати відповідні стилі поведінки залежно від того, працюють вони самотійно чи в команді у великих перекладацьких проектах. Особлива увага звертається на роль перекладача, оцінювання рівня виконання перекладу, мотивування перекладачів, важливість надання перекладацьких послуг високої якості. Курс готує студентів до зайняття керівних посад у перекладацьких компаніях чи організаціях, що надають послуги перекладу.

Професійна практика з усного перекладу: портфоліо та іспити. Курс спрямований на те, щоб підготувати студентів до вступу у професію з вже наявним портфоліо, що відповідає встановленим вимогам відповідної ступеневої програми і є важливим інструментом для працевлаштування перекладача. Курс готує студентів до складання випускних іспитів і тестів, які пропонують роботодавці при прийомі на роботу. У ході вивчення курсу студенти ознайомлюються зі стратегіями цілепокладання та планування майбутнього працевлаштування, кар'єрної реалізації у професії. Студенти виконують та захищають свої портфоліо. Портфоліо складається з результатів складання іспитів, самооцінювання виконаних перекладів, матеріалів курсу, дослідницької роботи, виконаної в рамках іншого теоретичного курсу з перекладознавства, стратегічного плану з визначення, підготовки та подання заявки щодо працевлаштування до конкретної організації, що надає послуги перекладу.

Професійна практика з письмового перекладу: процес і процедури працевлаштування. Курс надає детальну інформацію про особливості процесу та процедур здійснення перекладу в політичній, юридичній галузях і для потреб громад. Курс готує студентів до реальних обставин здійснення перекладу в різних життєвих умовах, передбачає обговорення основних аспектів роботи, які не пов'язані безпосередньо з процесом розвитку специфічних навичок перекладу, але є важливими для успішної кар'єри в галузі письмового перекладу, включаючи ознайомлення з процедурами письмового перекладу в різних сферах людської життєдіяльності та установах, і таким чином, допомагає студентам зробити свій вибір стосовно

майбутнього працевлаштування і кар'єрних планів. У ході вивчення курсу увага студентів звертається на кодекс етичної і професійної поведінки, особливості ведення фрілансерського бізнесу або організації приватного перекладацького бюро чи агенції. Курс дає студентам широкі можливості розвивати в собі якості майбутнього професійного перекладача, опановувати галузевий переклад, використовувати можливості щодо професійного та кар'єрного розвитку шляхом взаємодії з представниками професії, професійними організаціями та компаніями, що працюють у галузі мовної індустрії.

Соціолінгвістика і діалектологія. Курс зосереджує увагу на мовних відмінностях та їхніх причинах, на соціальному контексті мовлення. Студенти вивчають методи дослідження для опису варіацій мов, починаючи від традиційного діалектологічного до сучасних дискурсивних методів. Цей курс передбачає вивчення соціальних, освітніх, політичних впливів на мову, різновидів діалектів, гендерних і етнічних особливостей тощо.

Основи іспанської мови. Цей курс зосереджений на розвитку навичок говоріння та розуміння усного мовлення студентів, котрі починають вчити іспанську або вже два роки вивчали її у школі. Програма курсу сфокусована на вивченні граматики, розвитку навичок читання та письма.

Вступ до теорії письмового перекладу. Цей базовий курс із письмового перекладу включає вивчення основ перекладацької етики, типів письмового перекладу та історії перекладу. У ході вивчення цього курсу студенти виконують завдання щодо письмового перекладу, які передбачають роботу з навчальними текстами, бізнес-угодами, медичними і юридичними документами.

Медичний і юридичний переклад. У межах курсу студенти вивчають медичну та юридичну термінологію. Теми курсу, що стосуються розвитку компетентностей із медичного перекладу, включають інформаційні матеріали для пацієнтів та фармакологію, а з юридичного – корпоративні податкові зобов'язання та судовий процес.

Фінансовий переклад. Цей курс зосереджений на ознайомленні студентів зі структурними і граматичними особливостями бізнесової та фінансової термінології, оскільки точність перекладу фінансових документів є надзвичайно важливою для

правильності виконання фінансових операцій. Студенти вивчають особливості роботи і відповідну термінологію, документацію біржі, кредитні операції, фінансові звіти.

Основи перекладу. Лінгвістика, теорія перекладу, лексика – ось основні аспекти, на які спирається цей курс. Курс передбачає виконання перекладу під час занять у аудиторії та вдома. У рамках курсу також вивчаються основи ведення бізнесу, професійна етика та можливості працевлаштування для перекладачів.

Практика юридичного перекладу. Цей курс зосереджений на вивченні теорій перекладу. Особлива увага звертається на розуміння теорій права, римське і прецедентне (англосаксонське) право. Велика кількість годин відводиться на перекладання двомовних юридичних документів.

Юридичний переклад I. Курс передбачає вивчення лексики і термінології з допомогою використання двомовних юридичних словників. Акцент робиться на вивченні юридичної термінології, оскільки її знання допомагають студентам перекладати юридичні документи та книжки у двох напрямках – з англійської мови на іноземну і навпаки.

Юридичний переклад II. Цей курс зосереджений на вивченні кримінального провадження, на особливостях використання лексики та термінології залежно від виду процесуальних дій (слухання, покази свідків, винесення вироку та вирішення питання можливості випустити порушника під заставу тощо). Студенти також практикують переклад з аркуша і письмовий переклад.

Юридичний переклад з іспанської мови. В основі курсу лежить практика перекладу з англійської мови на іспанську і навпаки – юридичних контрактів, документів міжнародних організацій, документів, що використовуються в цивільному та кримінальному праві. Вивчення особливостей юридичного мовлення та юридичної термінології є одним із пріоритетних завдань курсу. Також програма включає такі навчальні курси, як: «Основи судового усного перекладу», «Судові процесуальні дії», «Письмовий переклад для усних перекладачів», «Переклад з аркуша», «Професійний усний переклад».

Юридичний переклад з аркуша та послідовний переклад. У рамках цього курсу студенти опановують навички перекладу з аркуша юридичних і судових документів, тренують послідовний переклад судових слухань та інших юридичних процедур.

Юридична термінологія і правова система. Курс спрямований на вивчення юридичної і судової термінології, знайомить із правовими системами США та інших країн, мови яких вивчаються.

Базовий курс письмового перекладу. Курс базується на відпрацюванні навичок перекладу з обраних мов та ознайомлює студентів із процесом письмового перекладу, доступними інформаційними і довідниковими ресурсами, необхідними для ефективної роботи письмового перекладача. У рамках курсу студентам розповідається про особливості перекладацької професії та її важливість у суспільстві, професійні вимоги та можливості побудови кар'єри.

Інструменти письмового перекладу. Цей курс знайомить студентів із термінологією та програмами, які можуть використовуватися під час здійснення перекладу за допомогою комп'ютера. Студенти вчаться, як перекладати з допомогою комп'ютера, користуватися програмним забезпеченням, створювати словники найбільш уживаної термінології та формувати термінологічні бази в програмах пам'яті перекладів.

Переклад з аркуша. Цей курс мовно орієнтований. Студенти працюють з матеріалами різного характеру, жанру та стилю, починаючи від текстів на загальну тематику, завершуючи юридичними документами чи науковими статтями.

Вступ до письмового перекладу. У межах курсу викладачі розвивають у студентів навички комунікації і навички вирішення проблемних ситуацій у рамках виконання перекладацьких проектів. У ході того, як студенти набувають навички перекладу, їм надається інформація про можливості побудови перекладацької кар'єри.

Медичний письмовий переклад. Курс зосереджує увагу на розумінні культурних і мовних особливостей. Студенти опановують медичний письмовий переклад, вивчаючи відповідну термінологію та стилістику медичних текстів.

Основи перекладу. Вступний курс охоплює основні способи і методи перекладу. Він також передбачає вивчення підходів до перекладу документів. Студенти дізнаються, як досліджувати термінологію і вирішувати мовні проблеми, які можуть виникнути; вивчають критерії оцінювання якості перекладу; розглядають англійські правила граматики. Студенти розвивають навички редагування і коректури, щоб забезпечити основу для перекладу. Цей курс вимагає достатнього рівня володіння двома мовами.

Письмовий переклад англійською мовою. У межах курсу студенти вчаться перекладати нехудожні тексти з іноземної мови на англійську. Тексти, які використовуються під час вивчення цього курсу, стосуються різних галузей, зокрема медичної, бізнесової, правової або комерційної. Деякі початкові заклади дають завдання для перекладу від реальних клієнтів, і студенти можуть навіть отримати фінансову вигоду за виконану роботу. Цей курс також навчає майбутніх перекладачів вирішувати лексичні, стилістичні та культурні проблеми, які можуть виникнути в процесі перекладу.

Письмовий переклад другою іноземною мовою. Цей курс вчить студентів перекладати нехудожні тексти з англійської мови на іншу. Типи текстів, що використовуються під час курсу, зазвичай, залежать від мови. Наприклад, студент, що вивчає японську мову, може працювати з технічними документами, тоді як студент, що вивчає арабську мову, – з діловими документами. Студенти також розвивають навички вирішення семантичних і культурних проблем у перекладі, приділяють увагу оформленню та побудові тексту перекладу.

Розвиток навичок перекладу. Під час вивчення курсу студенти виконують групові проекти, завдяки чому вчаться працювати в команді для перекладу документів. Студенти отримують практичний досвід, перекладаючи наукові, медичні і технічні тексти. Вони вчаться редагувати тексти з погляду граматики і пунктуації для забезпечення високої якості перекладу. Цей курс дає студентам можливість вивчити інструменти і технології, що використовуються сучасними перекладачами.

Вступ до письмового перекладу. Цей двомовний ввідний курс, орієнтований на письмовий переклад документів англійською та іноземною мовами. Курс включає теорію і практику під керівництвом викладача. Цей курс передбачає вивчення основ не лише письмового перекладу, але й усного.

Вступ до усного перекладу. Цей практичний і теоретичний курс про особливості усного перекладу в соціальних сферах (охорона здоров'я, сфера послуг, юридична сфера). Курс фокусує увагу на ролі усного перекладача, знайомить із сучасними моделями та способами здійснення усного перекладу, етичним аспектом перекладацької професії і правилами професійної поведінки, стандартами та основними навичками усного перекладу.

Письмовий переклад. Цей курс спрямований на ознайомлення студентів із лінгвістичними концептами та стратегіями перекладу. Студенти виконують семантичний аналіз і переклад текстів як загальної тематики, так і спеціальної (галузевої). Для виконання аналізу текстів застосовуються принципи порівняльної стилістики. Курс сфокусований на медичних текстах, але до уваги беруться також побажання студентів щодо різновиду галузевих текстів, які впливають на вибір навчального матеріалу. Студенти також мають можливість практикувати різні види перекладацької роботи: письмовий переклад, редагування, коригування, менеджмент-проекти, контроль якості, локалізацію, роботу з документами, культурний аналіз.

Принципи письмового перекладу. Цей курс зорієнтований на те, щоб ознайомити студентів з особливостями індустрії надання послуг перекладу в ХХІ ст., ключовими теоріями перекладу і забезпечити можливості перекладацької практики. Цей курс є інтерактивним та вимагає студентської ініціативи і зацікавлення.

Мистецтво художнього перекладу. Основна мета курсу – ознайомити студентів із теорією та практикою художнього перекладу, показати, як проникають тексти крізь культурні кордони. Водночас, методики, отримані завдяки перекладацькому досвіду, можна використовувати, щоб поживавити діалог із художнім текстом і запропонувати студентам нові шляхи інтерпретування художніх текстів. Акцент робиться безпосередньо на процесі перекладу: що робить перекладач і чому. Особлива увага звертається на структурні відмінності між англійською та іншими мовами; на значення тону і стилю; на «голос» автора і «вухо» перекладача; на постійні проблеми правильності, буквальності, свободи, наслідування і аналогії; і, зрештою, на все, що «зраджує» в цьому процесі.

Міждисциплінарні підходи до вивчення мистецтв та гуманітарних наук. Цей курс знайомить студентів з основними поняттями мистецтва та гуманітарних наук. Студенти дізнаються, які зв'язки між різними формами словесних, візуальних та музичних текстів можуть бути встановлені в технологічну еру. Студенти опановують техніки інтерпретації текстів різних видів та, в результаті проведення аналізу, формують питання, які стосуються актуальних проблем у галузі гуманітарних наук. Щоб полегшити інтерпретацію наукових та художніх текстів, викладач знайомить студентів із техніками, що базуються на перекладацькому досвіді, оскільки всі акти читання та комунікації – це акти перекладу. Студентів заохочують розвинути нелінійне

або асоціативне мислення, яке можна стимулювати через методи, пов'язані з перекладом. Кінцева мета курсу полягає в тому, щоб надати студентам практичні і теоретичні знання, які допоможуть їм визначити та здійснити науково-дослідні проекти, що мають міждисциплінарний характер.

Написання повідомлень для нових медіа-технологій. У рамках цього курсу розглядається, як технологічні зміни від аналогового до цифрового способу передачі інформації впливають на способи створення і поширення знань і як мережеві медіа-технології змінюють суспільство. Колись потужні інституції втрачають свою актуальність із кожним днем (наприклад, Wikipedia дуже швидко обійшла друковане видання енциклопедії Britannica). Курс зосереджений на практиці написання (блогу, статті для Вікіпедії), увага приділяється підкастам, Youtube і Twitter повідомленням. Основним питанням у ході вивчення курсу є те, як технологія, риторика та етика формують спосіб нашого здійснення комунікації в мережі. Цей курс не вимагає попередніх технічних навичок.

Написання малої прози. У межах курсу студенти беруть участь у створенні серій завершених оповідань – мінімум чотири – плюс деякі вправи. Вони обмінюються своїми роботами, коментують їх та критикують роботу один одного, звертаючи увагу на ефективність і оригінальність. У цілому студенти читають і аналізують серії оповідань. Студенти повинні бути готові постійно писати протягом семестру в прискореному темпі.

Написання науково-популярної літератури. Творча науково-популярна література – це не нова форма письмового мовлення, а визначений по-новому жанр, який отримує схвальні відгуки в літературних колах. Творча науково-популярна література може набувати форми оповідань, есе, мемуарів, газетних колонок, журнальних статей. автори науково-популярної літератури часто поєднують навички журналіста, есеїста і письменника-фантаста та використовують репортажі, міркування, дослідження і техніки, якими, зазвичай, послуговуються в художній літературі, щоб перетворити свій досвід, знання та спостереження в оповідання, есе, статті, реальні та майстерні, які інформують і розважають читача. Під час вивчення курсу студенти створюють три оригінальні науково-популярні твори, критикують роботи своїх колег як усно, так і письмово, а також читають та аналізують науково-популярні твори відомих письменників.

Історія сучасної думки. Цей курс вивчає розвиток сучасної думки в США і період розквіту – кінець XIX – початок XX ст. 1890-ті роки вже давно розглядаються як перехідна ера, в якій вікторіанський спосіб політичної, релігійної та соціальної думки був замінений безліччю нових підходів до дійсності, які часто описують як «сучасні». Історик та філософ Мортон Уайт назвав новий прагматизм, культурний органіцизм та історизм цієї епохи «повстанням проти формалізму», коли відбулося заперечення абстрактних систем мислення і дедуктивної логіки на користь реального досвіду, особливостей та можливості. У цьому курсі основна увага приділяється філософській та соціальній думці. Він включає такі теми: прагматизм, розвиток соціології, дарвінізм, релігії та секуляризм, культура, критика.

Семінари з перекладу. Семінари з перекладу дають можливість студентам брати участь у форумах, що розвивають навички і техніку читання, інтерпретації та письма. Під час семінару студенти досліджують загальні питання перекладу; упродовж семестру здійснюють аналітичну роботу: пропонують детальну критику та поради щодо робіт своїх колег під час виконання завдань. Часто конкретні проблеми перекладу опрацьовуються членами семінару під час занять. Головна увага на семінарі приділяється аналізу наявних проблем і кроків, які мають бути здійснені, щоб досягнути адекватного перекладу. Тому активна участь усіх студентів необхідна. У ході вивчення курсу студентів спонукають до критичного ставлення при здійсненні інтерпретації текстів. У результаті перекладацького аналізу студенти повинні досягнути остаточного відшліфованого перекладу. У ході аналізу студентам пропонують ретельно розглянути та пояснити ті чи інші трансформації та прийоми, які вони обрали. Такий підхід забезпечує усвідомлення здійснених перекладацьких рішень та формує відповідний стиль поведінки перекладача в майбутньому. Акт перекладу не лише зміцнить уміння студентів перекладати, але також допоможе розвинути вміння виразити свою перекладацьку інтуїцію, вживаючи правильно підібрану термінологію. Курс передбачає постійний процес критичного мислення під час роботи над перекладом. Студенти, які беруть участь у семінарі, удосконалюють своє критичне мислення через процеси, застосовані в перекладі, і через способи, якими ці методи можуть бути представлені міждисциплінарному мисленню та рішенню міждисциплінарних проблем загалом.

Теорія і практика перекладу. Курс зосереджений на вивченні історії, теорії та методів художнього перекладу, а також практики художнього перекладу. Увага звертається на зростаючу важливість перекладознавства і збільшення кількості галузей, що досліджують зв'язки між мовою та культурою, мовою та мистецтвом, проблеми міжкультурного обміну.

Історія письмового перекладу. Курс передбачає вивчення літературних джерел перекладачів, філософів та науковців із давніх часів до сучасності, фокусується увага на змінній ролі письмового перекладу в культурі у часі. Теми включають проблеми ролі особистого авторства, важливості гендеру та місця жінок перекладачів. Альтернативні моделі для вивчення історії письмового перекладу розглядаються шляхом дослідження підходів сучасних теоретиків (Робінсон, Келлі, Піма, Венуті та ін.). хоча переважно курс спрямований на історію перекладу в Західному світі. Студенти заохочуються до вивчення й інших традицій перекладу в різних частинах світу та країнах.

Практика письмового перекладу. У межах курсу розглядаються проблеми перекладацьких проектів, включаючи детальне ознайомлення з типами текстів і жанрами, основними характеристиками текстів, граматичними та стилістичними проблемами перекладу, визначається важливість мовних реєстрів, урахування аудиторії реципієнтів, ознайомленню з поняттям «локалізація», необхідність дотримання культурних та етичних кодексів поведінки, вивчається стратегія здійснення перекладацьких компенсацій. Особлива увага приділяється детальному вивченню різновидів текстів і стратегічним рішенням, що ухвалюються перед початком перекладу, а також вивченню особливостей редагування і коригування перекладених текстів.

Додаток П

Протокол ААП щодо визначення стандартних помилок у перекладі

№	Види помилок та їхній опис
1	Неповний текст: незакінчений уривок тексту не оцінюється. Пропущені заголовки або речення в тексті рахуються як одна або кілька помилок, залежно від того, скільки пропущено речень тощо.
2	Нерозбірливий текст: студент відповідальний за розбірливість тексту перекладу, який перевірятимуть оцінювачі. Студенти можуть використовувати ручку або чорний олівець і повинні писати досить чітко, аби потім була можливість зробити якісні фотокопії роботи. Закреслення, вставки і виправлення прийнятні лише в тому випадку, якщо текст при цьому розбірливий.
3	Неправильне розуміння тексту оригіналу: ця категорія застосовується, коли оцінювач бачить (як правило, при зворотному перекладі тексту з цільової мови мовою оригіналу), що помилка виникла, наприклад, внаслідок неправильного прочитання слова або неправильного розуміння синтаксису в реченні. Іншими словами, за умови неправильного розуміння тексту оригіналу результат перекладу – незадовільний.
4	Неправильний переклад цільовою мовою: зміст тексту оригіналу не був належним чином переданий цільовою мовою. Наприклад, у тексті перекладу слово потрібно було більше узагальнити (<i>науковці</i> замість <i>дослідники</i> , <i>білок</i> замість <i>альбумін</i>) або більше конкретизувати (<i>жеребець</i> замість <i>кінь</i>). До неправильного перекладу також належить хибне вживання прийменників, дієслів, стану, а також означених і неозначених артиклів.
5	Необґрунтоване додавання або вилучення слів: додано слова, які нечітко виражені в тексті оригіналу, або вилучено ті слова, які є важливими для розуміння тексту. Не слід постійно вводити в текст «пояснення». Можна скоротити надто великі форми висловів, які трапляються в деяких текстах оригіналу, але при цьому слід зберегти зміст тексту.
6	Неправильне вживання термінів та відповідної лексики: така помилка часто трапляється при вживанні термінів, що використовуються в різних технічних, юридичних та фінансових текстах, де слова часто мають досить специфічні значення. У текстах на загальну тематику помилки можуть виникнути через невдалий вибір студентом слова із-поміж декількох слів, що мають аналогічні (але не ідентичні) значення.
7	Неправильне стилістичне оформлення: у перекладі повинні бути збережені стиль мовлення та відповідна лексика. Помилки трапляються, наприклад, при вживанні розмовних слів замість потрібних медичних термінів (<i>плювок</i> замість <i>слина</i>), через них документ сприймається як публіцистичний текст, також помилки трапляються при вживанні анахронізмів і культурно неприйнятних виразів.
8	Занадто вільний переклад: студенти мають передати зміст тексту оригіналу, а не переписати або покращити сам текст. Оцінювач детально порівнює переклад і оригінал. Якщо «творча» передача змінює суть тексту, це вважається помилкою. Якщо перебудова речення, тобто зміна порядку його головних членів, руйнує загальну структуру тексту, змінює акцент або веде до втрати основної ідеї автора, тобто має місце явище порушення прагматичного рівня передачі тексту, це також вважається серйозною помилкою.
9	Занадто буквальный, дослівний переклад: переклад, який точно повторює текст оригіналу, може бути «кострубатий», якщо мова йде не про суто технічні або медичні тексти, де є багато термінології і переклад робиться часто дуже близько до тексту оригіналу. Проте навіть у такому випадку перекладач повинен дотримуватися стилістичних і синтаксичних правил мови перекладу.
10	Плутанина в перекладі через наявність «хибних друзів перекладача»: Це

	найпоширеніший тип помилки в деяких мовних парах. Приклади з англійської та іспанської мов: <i>посадові особи</i> (англійською – officials, іспанською – funcionarios) часто перекладається як officials, <i>заявка (бланк)</i> (англійською – application, іспанською – solicitud) перекладається як aplicacion; <i>сьогодні</i> (іспанською – actualmente, англійською – presently, currently, nowadays) перекладається як actually.
11	Нерішучість перекладача, вибір більше ніж одного варіанту перекладу: оцінювачі не вибиратимуть із кількох варіантів. Навіть якщо обидва варіанти, вказані у роботі, є правильними, це вважається помилкою. Якщо один або обидва варіанти є неправильними, кількість балів зменшується. Не слід робити виноски, примітки або писати слова чи словосполучення в лапках тощо. Уточнення або пояснення подаються в тексті перекладу лише тоді, коли без них текст цільовою мовою незрозумілий.
12	Неузгодженість, різний переклад одного й того ж слова: загалом, термін, який постійно використовується в тексті оригіналу, слід так само однаково перекладати в цільовому тексті. З іншого боку, якщо в тексті оригіналу використовуються різні слова для одного й того ж поняття, студент повинен спробувати також вжити синоніми або взаємозамінні слова і цільовою мовою.
13	Неоднозначність змісту перекладу: якщо суть тексту оригіналу зрозуміла, але в перекладі вона неоднозначна, це вважається помилкою. Читач не повинен розгадувати правильну суть тексту.
14	Порушення правил граматики: граматичними помилками вважається відсутність узгодження між підметом і присудком, між іменниками, займенниками та прикметниками, неправильні дієслівні форми, а також вживання прикметника замість прислівника.
15	Порушення правил синтаксису (на рівні: словосполучення / підрядного речення / структури речення). Члени речення мають стояти в реченні в порядку, визначеному правилами цільової мови. Помилками в цій категорії вважаються незавершені речення, не виправдана заміна типу речення, відсутність паралельності та неправильний порядок слів у реченні. Помилка є більш грубою в тому випадку, коли неправильний синтаксис змінює або перекидає зміст речення і, відповідно, тексту.
16	Порушення правил пунктуації: слід дотримуватися пунктуаційних норм цільової мови, зокрема тих, які регулюють використання лапок, тире, ком, крапки з комою і двокрапки. Неправильне структурування тексту за абзацами також вважається помилкою.
17	Порушення правил орфографії: у деяких мовах орфографічних помилок допускають менше через причини, які впливають як із самої мови, так і з особливостей національної культури. В усіх мовах серйозною є орфографічна помилка, яка призводить до перекидання змісту (наприклад, principle / principal, systemic / systematic, peddle / pedal, dear / deer, bear / bare, sight / site, tasa / taza, vasto / basto). Також все залежить від контексту.
18	Неправильне вживання наголосу або діакритичних знаків (залежно від мови): слід щоразу дотримуватися норм цільової мови. Помилка є грубою, якщо неправильні або пропущені діакритичні знаки перекидають зміст тексту.
19	Неправильне вживання регістру (великі / маленькі літери): слід дотримуватися норм цільової мови. Приклади: Cien anos de soledad (правильне написання заголовка іспанською мовою) і One Hundred Years of Solitude (правильне написання заголовка англійською мовою).
20	Неправильне вживання форми слова: корінь слова правильний, але використовується неправильна форма слова. Приклад англійською мовою: The product has been tampered with and is no longer safety.
21	Неправильне використання мовних засобів: слід використовувати вживати ідіоматичні вислови цільової мови. Помилкою вважається використання неправильного

	прийменника або граматично некоректної форми слова. Приклади англійською мовою: take vs. make a walk, married to vs. married with тощо.
22	Недотримання стилю мовлення в перекладі: якщо текст оригіналу характеризується особливою манерою висловлювання (красномовність, розмовний або офіційно-діловий стиль) – це слід відобразити в перекладі. «Кострубатий» або дослівний переклад, який не передає всього змісту і стилістики тексту, вважається незадовільним.

Джерело: (Doyle, 2003).

Додаток Р

Зміст та характеристика іспитів з усного та письмового перекладу у Вищій школі письмового та усного перекладу у Монтерей

Таблиця Р.1

Професійні іспити з письмового перекладу для отримання відповідного освітнього ступеня магістра з комбінаціями мов А, В, С (на прикладі Вищої школи письмового та усного перекладу у Монтерей)

Опис іспитів за напрямками перекладу		
З мови В на мову А	З мови А на мову В	З мови С на мову А
МГНПП-2 (магістр гуманітарних наук із письмового перекладу зі знанням двох іноземних мов)		
Два іспити , один текст загальної тематики, один технічний текст, кожен по 600 слів. Три-валість іспиту 2 години для французької, ні-мецької, іспанської та російської мов або 3 години для китайської, корейської та японської мов	Два іспити , один текст загальної тематики, один технічний текст, кожен по 500 слів. Тривалість іспиту 2 години для французької, німецької, іспанської та російської мов або 3 години для китайської, корейської та японської мов	—
МГНПП-3 (магістр гуманітарних наук із письмового перекладу зі знанням трьох іноземних мов)		
Два іспити , один текст загальної тематики, один технічний текст, кожен по 600 слів. Тривалість іспиту 2 години для французької, німецької, іспанської та російської мов або 3 години для китайської, корейської та японської мов	Два іспити , один текст загальної тематики, один технічний текст, кожен по 500 слів. Тривалість іспиту 2 години для французької, німецької, іспанської та російської мов або 3 години для китайської, корейської та японської мов	Два іспити , один текст загальної тематики, один технічний текст, кожен по 600 слів. Тривалість іспиту 2 години для французької, німецької, іспанської та російської мов або 3 години для китайської, корейської та японської мов
МГНУПП-2 (магістр гуманітарних наук з усного послідовного перекладу зі знанням двох іноземних мов)		
Два іспити , один текст загальної тематики, один технічний текст, кожен по 600 слів. Тривалість іспиту 2 години для французької, німецької, іспанської та російської мов або 3 години для китайської, корейської та японської мов.	Два іспити , один текст загальної тематики, один технічний текст, кожен по 500 слів. Тривалість іспиту 2 години для французької, німецької, іспанської та російської мов або 3 години для китайської, корейської та японської мов	—
МГНУПП-3 (магістр гуманітарних наук з усного послідовного перекладу зі знанням трьох іноземних мов)		
Два іспити , один текст загальної тематики, один технічний текст, кожен по 600 слів. Тривалість іспиту 2 години для французької, німецької, іспанської та російської мов або три години для китайської, корейської та японської мов	Два іспити , один текст загальної тематики, один технічний текст, кожен по 500 слів. Тривалість іспиту дві години для французької, німецької, іспанської та російської мов або 3 години для китайської, корейської та японської мов	Два іспити , один текст загальної тематики, один технічний текст, кожен по 600 слів. Тривалість іспиту дві години для французької, німецької, іспанської та російської мов або 3 години для китайської, корейської та японської мов

Таблиця Р.2

Професійні іспити з усного послідовного перекладу для отримання відповідного освітнього ступеня магістра з комбінаціями мов А, В, С

Опис іспитів за напрямками перекладу		
З мови В на мову А	З мови А на мову В	З мови С на мову А
МГНУПП-2		
Одна промова на загальну тему, одна – на технічну тематику, по 5 хв кожна	Одна промова на загальну тему, одна – на технічну тематику, по 5 хв кожна	–
МГНУПП-3		
Одна промова на загальну тему, одна – на технічну тематику, по 5 хв кожна	Одна промова на загальну тему, одна – на технічну тематику, по 5 хв кожна	Одна промова на загальну тему, одна – на технічну тематику, по 5 хв кожна
МГНПК-2 (магістр гуманітарних наук з перекладу конференцій зі знанням двох іноземних мов)		
Одна промова на загальну тему, одна – на технічну тематику, по 5 хв кожна	Одна промова на загальну тему, одна – на технічну тематику, по 5 хв кожна	Одна промова на загальну тему, одна – на технічну тематику, по 5 хв кожна
МГНПК-3 (магістр гуманітарних наук з перекладу конференцій зі знанням трьох іноземних мов)		
Одна промова на загальну тему, одна – на технічну тематику, по 5 хв кожна	Одна промова на загальну тему, одна – на технічну тематику, по 5 хв кожна	Одна промова на загальну тему, одна – на технічну тематику, по 5 хв кожна

Таблиця Р.3

Професійні іспити з синхронного перекладу на отримання відповідного освітнього ступеня магістра з комбінаціями мов А, В, С

Опис іспитів за напрямками перекладу		
З мови В на мову А	З мови А на мову В	З мови С на мову А
МГНУПП-2		
Одна промова на загальну тему (без тексту) та одна – на технічну тематику (з текстом), по 10 хв кожна	–	–
МГНУПП-3		
Одна промова на загальну тему (без тексту) та одна – на технічну тематику (з текстом), по 10 хв кожна	–	Одна промова на загальну тему (без тексту) та одна – на технічну тематику (з текстом), по 10 хв кожна
МГНПК-2		
Одна промова на загальну тему (без тексту) та одна – на технічну тематику (з текстом), по 10 хв кожна	Одна промова на загальну тему (без тексту) та одна – на технічну тематику (з текстом), по 10 хв кожна	–
МГНПК-3		
Одна промова на загальну тему (без тексту) та одна – на технічну тематику (з текстом), по 10 хв кожна	–	Одна промова на загальну тему (без тексту) та одна – на технічну тематику (з текстом), по 10 хв кожна

Таблиця Р.4

**Зміст та характеристика текстів
для іспитів із різних видів усного перекладу**

Характеристика	Текст 1	Текст 2	Текст 3
	Послідовний переклад		Синхронний переклад
	загальна тематика	технічна тематика	загальна тематика
1	2	3	4
Довжина	2239 слів	581 слово	1836 слів
Кінець тексту (позначений/ непозначений)	Непозначений	Позначений	Непозначений
Мовець (за процесією)	Редактор	Офіційний представник міської влади Чикаго	Виконавчий директор Програми ООН зі збереження навколишнього середовища
Місце знаходження	Париж	Чикаго	—
Жанр	Інтерв'ю	Офіційна заява	—
Тема/предмет	Зростання кількості населення, погіршення стану навколишнього середовища, гло- бальна економіка	Захист навколишнього середовища, планування міст	Торгівля і навколишнє середовище
Конкретна/абст-рактна інформація	Здебільшого абстрактна	Абстрактна та конкретна	Здебільшого абстрактна
Загальна/частково технічна/технічна лексика	Загальна, напри-клад, фінансові похідні, поши-рення ядерної зброї, голод	Загальна, напри-клад, екологічна покрівля, феде-ральні стандарти чистоти повітря, дороги, комп'ю-терне моделю-вання, сонячні батареї, шкідливі викиди в атмо-сферу	Загальна, напри-клад, Програма ООН зі збере-ження навколиш-нього середо-вища, СОТ, еко-номічна лібералі- зація, спусто-шення земель, осушення земель, Протокол біоло-гічної безпеки, Конвенція ООН про біологічне різноманіття
Функції мовлення	Інформативна, переконлива	Інформативна	Інформативна

Таблиця Р.5

Аспекти проведення іспитів з усного перекладу за методом Бачмана

1. Середовище проведення тестування (умови): – ознайомлення з місцем проведення іспиту (звичайна аудиторія, глядацька зала, конференц-зал); – ознайомлення з обладнанням для здійснення усного перекладу (обладнання для здійснення синхронного перекладу, звукова система, пристрої для записування); – присутні (члени комісії з правом голосу та без, технічні працівники, спостерігачі, ті, хто також складає іспит); – час проведення іспиту (час доби, перерви між іспитами); – фізичні умови (поле зору, місце для сидіння, підвищення, освітлення, температура в кімнаті)
2. Питання для іспиту Організація іспиту: – характеристика основних складників іспиту (тема, складність, довжина фрагменту для перекладу); – послідовність частин іспиту (довжина фрагменту для перекладу, мовний напрям перекладу, один або багато напрямів, зміна ролей під час комунікації); – відносна важливість складників іспиту (вступні або завершальні фрагменти, довжина та можливість оцінювання); Розподіл часу: – терміни проведення серії іспитів (суміщення, перерви, члени комісії, студенти); – терміни індивідуальних іспитів (вступний, співбесіда, усний переклад, випускний іспит, накопичення балів, обговорення). Інструкції (керівництво щодо проведення іспиту): – мова (оригіналу, цільова); – канал подачі мови (усне мовлення, письмове мовлення); – визначення процедур і завдань (попередня інформація, симульована практика складання іспитів); – оголошення теми я термінології (на момент проведення іспиту, якщо взагалі оголошується); – підготовка з допомогою тексту (одночасне здійснення перекладу з текстом)
3. Умови викладу інформації Формат: – канал презентації (аудіо, візуальний, обидва); – режим презентації (прямий, у кабінці з навушниками); – форма презентації (вербальна/невербальна комунікація); спосіб проведення презентації (наживо, аудіозапис, відеозапис); – мова презентації (рідна, іноземна); – рівень швидкості (зміна частин іспиту, режим зміни, швидкість мови оригіналу). Природа мови: – довжина (іспит, фрагмент, черговість); – пропозиційний зміст (зміст висловлювання); – словник (рівень спеціалізації); – рівень контекстуалізації (присутній, обмежений, гіпертекст, короткий); – поширення нової інформації (компактне поширення, рівне/нерівне поширення); – тип інформації (конкретна/абстрактна, позитивна/негативна, факти/контрфакти); – тема (предмет, рівень спеціалізації); – жанр (тип тексту). Організаційні характеристики:

– граматика (характеристики усного та письмового дискурсу, правильність); – когезія; – організація риторики. Прагматичні характеристики: – іллокутивний вплив (наприклад, інформаційне повідомлення, переконання); – соціолінгвістичні характеристики (регістр). Культурні особливості: – концепти; – словник; Риторична організація
4. Очікуваний формат відповіді: – канал (аудіо, аудіо та візуальний); – режим (безпосередньо, з або без мікрофону, в кабінці); – формат відповіді (вербальна/невербальна комунікація); – спосіб відповіді (наживо, звукозапис, відеозапис); – мова відповіді (рідна, іноземна). Природа мови: – довжина; – препозиційний зміст; – словник (рівень спеціалізації); – рівень контекстуалізації (присутній, обмежений); – подача нової інформації (компактне викладення інформації, дифузне); – тип інформації (конкретна/абстрактна, позитивна/негативна, факти/ контрфакти); – тема (відповідає спеціалізації/не відповідає спеціалізації); – жанр (відповідає типу тексту оригіналу).
Організаційні характеристики: граматика (характеристики усного/письмового дискурсу, правильність); когезія (парафраз, еліпс); риторична організація (рівень відповідності оригіналу). Прагматичні характеристики: – іллокутивний вплив (наприклад, інформаційне повідомлення, переконання); – соціолінгвістичні характеристики (регістр, використання спеціалізованої/ неспеціалізованої лексики). Культурні особливості: – концепти; – словник; – риторична організація. Обмеження у відповіді, перепони: – канал (роль невербальної комунікації); – формат (безпосередньо, у кабінці, стоячи, сидячи); – організаційні характеристики; – пропозиційні та іллокутивні характеристики; – тривалість відповіді; – рівень швидкості. 5. Взаємозв'язок між поданою інформацією (завданням перекладу) та відповіддю: – зворотний (односпрямований); – незворотний (моноспрямований); – адаптований (із покроковою фіксацією)

Джерело: (Sawyer, 2004, p. 122–124)

Таблиця Р.6

Критерії оцінювання відповіді студента на іспиті з усного перекладу

Концепції оцінювання. Під час іспиту студент повинен продемонструвати свою здатність: – перекладати з високою точністю значення та зміст оригіналу, перекладати в тій лінгвістично прийнятній мові, яка відповідає заданій комунікативній ситуації; – застосовувати загальноосвітні та предметні знання; – виконувати переклад і бути гнучким у стресових ситуаціях та продемонструвати ораторські навички. Критерії оцінювання підпадають під три основні категорії: – значення, наприклад, точність, вилучення, загальна когезія; – вживання мови, наприклад, граматики, вирази, вибір слів, термінологія, акцент і дикція; – презентація, тобто темп, голос, невербальна комунікація (постава, очний контакт, доцільні жести).
Критерії оцінки – відмінно (високий рівень): бездоганно виконане завдання – абсолютна точність значення, досконале володіння мовою, добре відпрацьована презентація перекладу; – добре: виконане завдання на належному рівні – переклад точний, коректне вживання мови, переконлива презентація перекладу, проте наявні деякі незначні мовні огріхи, несуттєві помилки під час презентації або не зовсім вдале поєднання слів чи словосполучень під час виконання перекладу; – незадовільно (не склав): виконаний переклад на неприйнятному рівні – переклад не передає зміст оригіналу внаслідок: – зміни значення слів, наприклад, невдала передача інформації або втрата інформації при перекладі; – некоректного використання мови, наприклад, граматичні помилки, неправильний вибір лексичних одиниць, сильний акцент; – поганої презентації перекладу, наприклад, довгі паузи, повільний темп, відсутність очного контакту, недоцільна невербальна комунікація, тремтячий або тихий голос

Джерело: (Sawyer, 2004)

Додаток С

**Кількість ЗВО України та студентів на період з 1990 по 2016 роки
(інформація подана на початок навчального року)**

Навчальний рік	Кількість ЗВО		Кількість студентів у ЗВО, тис. осіб	
	I–II рівнів акредитації	III–IV рівнів акредитації	I–II рівнів акредитації	III–IV рівнів акредитації
1990/91	742	149	757,0	881,3
1991/92	754	156	739,2	876,2
1992/93	753	158	718,8	855,9
1993/94	754	159	680,7	829,2
1994/95	778	232	645,0	888,5
1995/96	782	255	617,7	922,8
1996/97	790	274	595,0	976,9
1997/98	660	280	526,4	1 110,0
1998/99	653	298	503,7	1 210,3
1999/00	658	313	503,7	1 285,4
2000/01	664	315	528,0	1 402,9
2001/02	665	318	561,3	1 548,0
2002/03	667	330	582,9	1 686,9
2003/04	670	339	592,9	1 843,8
2004/05	619	347	548,5	2 026,7
2005/06	606	345	505,3	2 203,8
2006/07	570	350	468,0	2 318,6
2007/08	553	351	441,3	2 372,5
2008/09	528	353	399,3	2 364,5
2009/10	511	350	354,2	2 245,2
2010/11	505	349	361,5	2 129,8
2011/12	501	345	356,8	1 954,8
2012/13	489	334	345,2	1 824,9
2013/14	478	325	329,0	1 723,7
2014/15	387	277	251,3	1 438,0
2015/16	371	288	230,1	1 375,2

Джерело: (Держкомстат, 2017).

Додаток Т

Порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки перекладачів у США та Україні

США	Україна
Законодавча база	
Закон «Про вищу освіту» (1965 p.) (Higher Education Act of (1965)), «Поправки до Акту про вищу освіту» (Higher Education Amendments of 2008), Закон «Про освіту в інтересах національної оборони» (1958 p.)» (The National Defence Educational Act (1958)), Закон «Про мови і освіту» (1968 p.) (The Bilingual and Education Act (1968)), Закон «Про неперервну освіту» (1976 p.) (The Lifelong Learning Act (1976)), Закон «Про створення Департаменту освіти США» (1979 p.) (The Department of Education Organization Act (1979)), Закон «Цілі 2000: зроби Америку освіченою» (1994 p.) (The Goals 2000: Educate America (1994)), Закон «Про підсилення освіти за рахунок науково-дослідної діяльності» (2014 p.) (The Strengthening Education through Research Act (2014)), «Закон «Про перспективи вищої освіти» (2008 p.) (Higher Education Opportunity Act, 2008) та інші. «Програма покращення знань іноземних мов із метою національної безпеки» (2007 p.) (National Security Language Initiative (2007)), програма «Гонка до вершини» (2009 p.) (Race to the Top 2009)), звіт Р. Рейгана «Нація в небезпеці: імператив освітньої реформи» (A Nation at Risk: The Imperative For Educational Reform (1983)) та інші. Законодавчі акти Федерального уряду США (щодо фінансового забезпечення), законодавство штатів, округів, документи (рекомендаційного характеру) професійних організацій, асоціацій, об'єднань. Відсутність офіційних нормативних документів, які б визначали перелік кваліфікаційних напрямів підготовки перекладачів і регламентували організаційно-педагогічні засади навчального процесу	Закон України «Про освіту» (2017 p.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 p.), Закон України «Про професійно-технічну освіту» (1998 p.), «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті» (2002 p.), «Національна стратегія розвитку освіти України на 2012-2021 роки» (2012 p.), «Концепція розвитку освіти в Україні на період 2015-2025 років» (2014 p.) та інші. Положення Міністерства освіти і науки України «Про організацію навчального процесу у ЗВО» (2014). Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» (2015 p.), «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011 p.), «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015 p.) та листи і накази Міністерства освіти і науки України стосовно особливостей формування навчальних планів або встановлених форм документації.
Управління освітою	
Децентралізація освітньої системи. Регулювання діяльності освітніх закладів здійснюється департаментами освіти окремих штатів, професійними організаціями, асоціаціями, об'єднаннями та спілками освітніх закладів.	Підпорядкування Кабінету Міністрів України; центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки; галузевим державним органам, до сфери управління яких належать ЗВО; органам місцевого

	самоврядування, до сфери управління яких належать ЗВО; Національній академії наук України та національним галузевим академіям наук; засновникам ЗВО; органам громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки; Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти
Фінансування	
Плата за навчання, благодійні, спонсорські кошти, державне фінансування (у формі гарантованих урядом та субсидованих позик, фінансового забезпечення науково-дослідних фондів, державних стипендій, грантів тощо)	Законодавчо окреслена система фінансового забезпечення ЗВО. Навчання студентів у державних ЗВО відбувається за рахунок державного бюджету, за кошти фізичних та юридичних осіб
Освітні заклади, де здійснюється професійна підготовка перекладачів	
Коледжі, університети	ЗВО – університети
Рівні вищої освіти	
Бакалаврський; Магістерський; Докторський	1) початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; 2) перший (бакалаврський) рівень; 3) другий (магістерський) рівень; 4) третій (освітньо-науковий) рівень; 5) науковий рівень.
Освітні ступені	
Асоціат Бакалавр Магістр Доктор філософії	Бакалавр Магістр Спеціаліст (до 2016 року) Доктор філософії (до 2016 року – кандидат наук) Доктор наук
Обсяг освітніх програм	
Асоціат – 60 кредитів і більше Бакалавр – 120 кредитів Магістр – 32 кредити і більше Доктор філософії – 30 кредитів і більше	Бакалавр (180–240 кредитів ЄКТС) Магістр – (90–120 кредитів ЄКТС) Доктор філософії – (30-60 кредитів ЄКТС)
Тривалість навчання	
Асоціат – 2 роки Бакалавр – 3–4 роки Магістр – 1–2 роки Доктор філософії – 3 і більше років	Бакалавр – 4 роки Магістр – 1,5–2 роки Доктор філософії – 4 роки Доктор наук – 3 роки
Форми навчання	
Денна, дистанційна, он-лайн, гібридна (змішана), розподілена, тандем-навчання	Денна, заочна
Вартість навчання за рік	
Асоціат – 7–11 тис. дол. Бакалавр – 10–18 тис. дол. Магістр – 27–47 тис. дол. Доктор філософії – 44 тис. дол. і вище	Бакалавр – 12–26 тис. грн. Магістр – 12–58 тис. грн. Доктор філософії – 17–51 тис. грн. Доктор наук – 9–65 тис. грн.
Вступні вимоги	
Асоціат: досягти 18-річного віку, високий середній бал сертифіката про завершення	Бакалавр – зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО). Зарахування на

середньої школи, скласти іспит на визначення рівня володіння мовами. Бакалавр: сертифікат про завершення середньої школи (результати тесту GED), сертифікати про середній бал за тести: SAT, ACT, GRE, написане есе, рекомендації шкільних учителів (додаткові умови за вибором освітнього закладу). Магістр: наявність диплома бакалавра (можливі винятки), середній бал GPA не нижче від 3.0, успішне складання вступних випробувань (у вигляді іспиту, тестів) на виявлення рівня мовної компетенції, вільне володіння англійською мовою і щонайменше однією іноземною. Доктор філософії: наявність диплома магістра, вільне володіння англійською мовою і, щонайменше, однією іноземною, успішне складання вступних випробувань (за вибором освітнього закладу залежно від спеціалізації)	конкурсній основі. Магістр – наявність диплома бакалавра, складання іспиту з іноземної мови, вступне фахове випробування. При перехресному вступі – додаткове фахове випробування. Доктор філософії – наявність диплома магістра, вступні випробування: вступний іспит зі спеціальності; вступний іспит з іноземної мови; інші форми вступних випробувань (іспити, співбесіди, презентації дослідницьких пропозицій чи досягнень) за вибором навчального закладу. Доктор наук – наявність диплома доктора філософії.
Орієнтація освітньої програми	
Професійна і наукова	Професійна і наукова
Структура навчального плану (курикулуму) програми підготовки перекладачів	
Обов'язкові та вибіркові курси, науково-дослідна робота, практика, стажування, випускна робота. Обов'язкові курси курикулуму: мовно-перекладацькі дисципліни, галузеві дисципліни спеціалізації, професійно-орієнтовані дисципліни. Вибіркові курси: спецкурси з галузевого перекладу, курси з суміжних галузей. Наповнення змісту курикулумів належить до прерогативи освітнього закладу. Випускна робота: перекладацький проект, дисертація, дипломна робота.	Обов'язкові та вибіркові дисципліни, науково-дослідна робота, практика, випускна робота. Обов'язкові дисципліни представлені циклами гуманітарних та соціально-економічних, природничих та фундаментальних дисциплін, професійно-орієнтованих дисциплін. Вибіркові дисципліни поділяються на цикл дисциплін самостійного вибору ЗВО та вибору студента. Навчальні плани мають стандартизовану структуру. Наповнення навчальних планів дисциплін належить до прерогативи ЗВО.
Наявність гнучких навчальних планів (курикулумів)	
Наявність вибірових курсів із переважанням дисциплін професійного спрямування та дисциплін, що дають поглиблені знання в обраній спеціалізації та галузі перекладу.	Наявність вибірових курсів. Відсутність широкого вибору спецкурсів з галузевого перекладу та можливостей вибору спеціалізацій.
Одиниці виміру навчального навантаження	
Зазвичай, 1 тригодинний кредит на тиждень (1 година аудиторних занять + 2 години самостійної роботи). Можливі інші одиниці виміру (наприклад, юніти)	1 кредит ЄКТС, що становить 30 годин навчального навантаження. Максимальна кількість годин на один кредит повинна становити: для бакалавра – до 47 %, спеціаліста – до 45 %, магістра – до 40 % від кількості годин на 1 кредит (30 год.) Решта часу відводиться на самостійну роботу.
Зміст освітньої програми підготовки перекладачів	

Зміст освітньої програми визначається освітнім закладом самостійно, є гнучким, характеризується можливістю варіативності наповнення дисциплін відповідно до запитів ринку перекладацьких послуг та галузі обраної спеціалізації у перекладі	Зміст освітньо-професійних та освітньо-наукових програм навчання перекладачів визначається ЗВО самостійно з урахуванням встановлених норм формування обов'язкової і вибіркової частини навчальних планів та дозволеного тижневого навантаження відповідно від рівня вищої освіти.
Підходи до навчання перекладачів	
компетентнісний підхід, соціально-конструктивістський підхід, гуманістичний підхід, диференційований підхід, особисто орієнтований підхід, необіхевіористський підхід, когнітивний підхід, прагматичний підхід, міждисциплінарний підхід, діяльнісний підхід, технологічний підхід, культурологічний підхід, комплексний підхід	компетентнісний підхід, інтегративний підхід, діяльнісний підхід, культурологічний підхід, особистісно орієнтований, підхід соціолінгвістичний підхід, міждисциплінарний підхід.
Теорії, моделі та підходи до навчання іноземної мови	
структурний підхід, функціональний підхід, герменевтичний підхід, універсалістська теорія, нативістська теорія, теорія соціальної інтеракції, психолінгвістична модель навчання іноземних мов С. Крашена, гуманістична концепція навчання іноземних мов, необіхевіористська концепція навчальної технології, теорія пізнавального коду	комунікативний підхід, функціональний підхід, прямий підхід, комплексний підхід, інформаційний підхід, когнітивний підхід, індивідуальний підхід, свідомо-пізнавальний підхід, лінгвокраїнознавчий підхід.
Підходи до навчання перекладу	
лінгвістичний підхід, соціосемантичний підхід, прагматичний підхід, комунікативний підхід, ситуативний підхід, функціональний підхід, процесуально-орієнтований підхід	лінгвістичний підхід, соціосемантичний підхід, трансформаційний підхід, еквівалентний підхід, комунікативний підхід, прагматичний підхід.
Використання інноваційних форм і методів організації навчання	
Активно використовуються інтерактивні технології навчання, комплекс інноваційних методів навчання («культурний асимілятор», «етичний фітнес», кейс-стаді, занурення, проекти, тексто-орієнтовані, «перекладацьке завдання», процесуально-орієнтовані, «складання звітів про перекладацькі проблеми та рішення», «запис «думок у голос», «запис натискань на клавіатуру», «відстежування руху очей», «відеозапис екрана» тощо). Навчання перекладу є процесуально- та продукто-орієнтованим.	Навчальні заняття проходять переважно на засадах традиційної репродуктивної діяльності. Навчання перекладу є продукто-орієнтованим.
Застосування інформаційних та інтерактивних технологій	
Широке використання різноманітних видів інформаційних технологій, комп'ютерного обладнання, професійного перекладацького обладнання для здійснення усного та письмового перекладу.	Обмежене фінансування впливає на не достатньо розвинену матеріально-технічну базу забезпечення процесу підготовки перекладачів, відсутність дороговартісного спеціалізованого програмного забезпечення та обладнання.

Диверсифікація практичної підготовки студентів	
Перекладацька практика, викладацька практика.	Навчально-перекладацька, виробничо-перекладацька, педагогічна (асистентська), переддипломна.
Стажування за кордоном	
Широкі можливості проходження стажування за кордоном, у країні, мова якої вивчається.	Стажування не забезпечується ЗВО, а проходить за бажанням і можливостями студента.
Самостійна робота студентів	
Самостійна робота студентів вдвічі переважає аудиторну. Залежно від освітньої програми самостійна робота спрямована може бути спрямована на роботу над перекладацькими, науково-дослідницькими, дипломними, дисертаційними проектами.	Активність студентів щодо провадження самостійної роботи, виконання перекладацьких проектів або проведення наукових пошуків перебуває на низькому рівні. Збільшення кількості відведених годин на самостійну роботу не впливає на підвищення її якості. Аудиторне навантаження досить значне.
Підсумковий контроль	
Система оцінювання навчальних результатів студентів-перекладачів диверсифікована, передбачає оцінювання кінцевих результатів навчання («outcome-based assessment»); оцінювання, засноване на стандартах навчання («standard-based assessment»); компетентісно-орієнтоване оцінювання («competence-based assessment»); оцінювання рівнів професійної майстерності («performance-based assessment»). Серед найпоширеніших видів оцінювання використовують: <i>формативне</i> («formative»), <i>інсативне</i> («ipsative») та <i>сумативне</i> («summative»). Оцінки виставляють за номінальною, порядковою, інтервальною та літерною шкалами. До поширених форм оцінювання результатів навчання майбутніх перекладачів належать: виконання перекладів, портфоліо, усне та письмове опитування, захист випускної роботи. Види контролю охоплюють іспити, контрольні роботи, тестування, есе, наукове дослідження.	Оцінювання навчальних досягнень студентів відбувається згідно з внутрішнім положенням ЗВО, який здійснює підготовку майбутніх перекладачів. Нині в українських ЗВО оцінки виставляють за національною, інтервальною шкалами та шкалою ЄКТС. Види контролю: поточний, тематичний, поетапний, модульний, підсумковий, самоконтроль. Форми контролю: усне опитування, дискусії, тестові завдання, творча робота (презентація), звіти про проходження практик, залік, іспит, захист курсової та кваліфікаційної робіт, кваліфікаційні іспити.
Орган, що здійснює акредитацію	
Регіональні та національні акредитаційні організації, що здійснюють інституційну акредитацію, та спеціалізовані і професійно-орієнтовані акредитаційні організації, що проводять програмну акредитацію.	Національне агентство забезпечення якості вищої освіти
Сприяння розвитку кар'єри і можливості працевлаштування	
Ефективно функціонують центри з допомоги у працевлаштуванні при навчальних закладах, проводяться зустрічі з потенційними працедавцями. Випускники мають реальні	Центри з працевлаштування у ЗВО країни є малоефективними. Проблеми працевлаштування випускники ЗВО зазвичай вирішують самостійно.

перспективи кар'єрного росту за обраною спеціальністю.	
Можливості професійного розвитку та перекваліфікації	
Існує велика кількість різноманітних сертифікатних програм. Підготовка перекладачів за сертифікатними програмами здійснюється за усіма формами організації навчання. Для студентів бакалаврського рівня вступні вимоги: есе, рекомендаційні листи, середній бал GPA 3.0, результати тесту SAT 1000 з математики та критичного читання; для студентів магістерського рівня: середній бал завершеної бакалаврської програми GPA 3.0, рекомендаційні листи, есе, резюме. Обсяг сертифікатних програм – 18–24 кредити, 15 юнітів тощо.	Практично відсутні сертифікатні програми підготовки перекладачів. Ті, що існують, є ініціативою ЗВО. Сертифікатні програми доступні для студентів-бакалаврів або тих, хто вже отримав диплом бакалавра. Форма навчання: денна або вечірні заняття. Для вступу вимагається володіння іноземною мовою на достатньому рівні для опанування програми. Обсяг сертифікатних програм – 19 кредитів ЄКТС.
Сертифікація для підтвердження професійної кваліфікації	
Сертифікацію перекладачів проводять уповноважені органи у державних установах або в професійних організаціях перекладачів.	Інформацію про пропозицію проходження сертифікації розміщено на офіційному сайті Української асоціації перекладачів. Проте останні оновлення про будь-яку діяльність цієї організації датуються 2009 роком. Державні установи сертифікацію перекладачів не проводять.
Професійні організації	
Широка мережа професійних перекладацьких організацій та асоціацій в усій країні, зокрема головне об'єднання перекладачів США – Американська асоціація перекладачів. Діяльність таких організацій є активною, постійно проводяться конференції, семінари з підвищення кваліфікації перекладачів, розвинена видавнича діяльність. Американська асоціація перекладачів має свою систему сертифікації перекладачів та акредитації навчальних закладів в усьому світі, де здійснюють професійну підготовку фахівців у галузі перекладу.	Формально існує дві професійні організації: Українська асоціація перекладачів та Всеукраїнська асоціація викладачів перекладу. Активну діяльність здійснює лише Всеукраїнська асоціація викладачів перекладу.

Джерело: опрацьовано автором.

ДОДАТОК У

Обґрунтування професіограми перекладача

Професіограма – це науково обґрунтовані норми і вимоги професії до видів професійної діяльності та якостей особистості фахівця, які дозволяють йому ефективно виконувати вимоги професії, отримувати необхідний для суспільства продукт і, водночас, створюють умови для розвитку особистості самого працівника. Розробка моделі фахівця у сфері перекладу передбачає детальний розгляд професійної діяльності сучасного перекладача та вивчення її складників.

Оскільки професія перекладача вимагає відповідної освіти, то першим розділом професіограми після розділу *«Найменування професії»* вважаємо за необхідне розмістити розділ *«Освітні вимоги»*, у якому зазначається інформація про ступені вищої освіти та спеціальність (див. табл. У.1).

У розділі професіограми *«Знання, вміння та здатності, що забезпечують успішність виконання професійної діяльності»* представлено перелік таких знань, вмінь та здатностей (див. табл. У.1 додатку У).

Залежно від того на що або на кого спрямована діяльність фахівця, визначають різні *типи професій*. Професія перекладача належить одразу до двох типів: «людина–людина» та «людина–знакова система». Перша особливість професій типу «людина–людина» полягає в тому, що головний зміст праці тут зводиться до взаємодії між людьми. Професія типу «людина–людина» висуває високі вимоги до таких якостей працівника, як уміння встановлювати й підтримувати ділові контакти, розуміти стан людей, впливати на інших, проявляти витримку, спокій і доброзичливість, вміння дохідливо доносити власну думку. Водночас професія перекладача є професією типу «людина–знакова система». Предметом праці професії цього типу є тексти, цифри, формули й таблиці, креслення, карти, схеми, звукові сигнали. Професія типу «людина–знакова система» вимагає від фахівця здатності до абстрактного мислення, оперування числами, тривалого й стійкого зосередження уваги, посидючості.

У професійній діяльності люди взаємодіють один з одним, причому в різних професіях тип взаємодії неоднаковий. Отже, у професіограмі обов'язково зазначається інформація про *міжособистісну взаємодію*. Зокрема вказується, чи людина здатна працювати самотійно або у взаємодії з іншими. Для перекладачів можна виділити такі типи: 1) поодинокі взаємодія, яка означає, що людина не прагне діяти разом з іншими, віддає перевагу незалежності. Такі люди працюють самотійно, самі вирішують професійні проблеми і не вважають, що робота повинна виконуватися в групі. Такий тип більше переважає серед письмових перекладачів; 2) часта взаємодія за типом «навпроти», яка означає, що людина прагне працювати з іншими людьми, для неї краща така робота, що виконується спільно з іншими. Такі люди віддають перевагу професійним ситуаціям продажу, переговорів, прийомів; цінують можливість обговорювати, домовлятися, давати поради іншим. Такий тип діяльності властивий усним перекладачам.

Професійна діяльність завжди проходить у певних умовах. Для перекладача можна визначити такі **умов праці**: робота у приміщенні чи поза приміщенням; мобільно-рухлива або сидяча. Умови праці сучасного перекладача залежать від виду перекладу, який він здійснює. Проте нині більшість перекладачів практикує однаково як усний, так і письмовий переклад, тому інколи виникає така ситуація, що умови роботи включають роботу як у приміщенні, малорухливу, так і час від часу передбачають мобільно-рухливу. Отже, перекладач повинен бути сьогодні гнучким і вміти пристосовуватися до змінних умов праці.

У розділі професіограми **«Домінуючі види професійної діяльності»** перераховуються основні професійні завдання, які розв'язує фахівець певної професії; дії, які він виконує. Детальний перелік видів професійної діяльності перекладача наведено у табл. У.1.

У розділі **«Сфери застосування професійних знань»** зазначаються види установ, організацій, підприємств, де може працювати фахівець, що опанував певну професію. Для перекладача це, зокрема, перекладацькі агенції та бюро, туристичні фірми, міжнародні організації, посольства, консульства, дипломатичні представництва, компанії, фірми, підприємства, державні, освітні, судові та медичні установи, готелі, ресторани, музеї, галереї, виставки, видавництва, авіакомпанії, круїзні лайнери тощо.

Перелік професій, якими може займатися перекладач, представлено у розділі **«Схожі професії»**. До таких професій належать: викладач, редактор, копірайтер, документаліст, технічний працівник бібліотеки, термінолог, менеджер проекту, та інші (див. табл. У.1).

Розділ **«Шляхи професійного розвитку»** містить інформацію про можливості саморозвитку, самовдосконалення та опанування новими знаннями і вміннями. Сучасному суспільству потрібні ініціативні спеціалісти, здатні постійно самовдосконалюватися: мати високий ступінь соціально-професійної мобільності, готовності швидко оновлювати знання, розширювати арсенал навичок і вмінь, оволодівати новими сферами діяльності. Перекладачі повинні відвідувати професійно спрямовані семінари, конференції, брати участь у роботі міжнародних організацій та об'єднань перекладачів, проходити практику за кордоном, обмінюватися досвідом із колегами, опановувати нові види інформаційних технологій та спеціалізованого перекладацького програмного забезпечення.

У розділі **«Освітні заклади»** зазначається, які освітні установи здійснюють підготовку перекладачів. Так, професійну підготовку перекладачів в Україні здійснюють заклади вищої освіти.

Розділ **«Професійно важливі якості працівника»** містить інформацію про професійний тип особистості перекладача залежно від домінуючого та додаткових інтересів, психофізіологічні параметри перекладача та особистісні якості, ставлення та стилі поведінки. Наявність перелічених характеристик є надзвичайно важливою для успішного виконання професійних обов'язків перекладача і якісно впливає на результативність та плідність перекладацької діяльності (див. табл. У.1).

Для професії «перекладач», як і для будь-якої іншої професії, важливим є **домінуючий інтерес**. Залежно від домінуючого інтересу, тобто провідного, основного, виділяють різні типи особистостей. Американський психолог Дж. Голланд запропонував класифікацію типів особистості на підставі того, у яких сферах професійної діяльності людина найшвидше досягне успіху завдяки особистісним особливостям (Твоя професійна діагностика, 2017). Відповідно до цієї класифікації, перекладач належать до соціального типу особистості, який характеризується як активний, товариський, емоційний, чутливий. Люди соціального типу відрізняються вираженими соціальними вміннями (вміння спілкуватися, прагнення до лідерства), потребами в численних соціальних контактах. У той же час такі люди є незалежними від оточуючих, успішно пристосовуються до обставин. Люди соціального типу полюбують повчати й виховувати оточуючих, здатні до співчуття і співпереживання (Дуткевич, 2007, с. 166-167).

Окрім домінуючого інтересу, визначають ще **додаткові**, оскільки найчастіше **інтереси** людини не обмежуються лише одним домінуючим. Так, для перекладача додатковими інтересами є дослідницький, підприємницький і артистичний. Дослідницький – інтелектуальний тип – кмітливий і спостережливий, незалежний і оригінальний, має нестандартне мислення і творчий підхід до справи. Люди такого типу мають розвинуті розумові здібності, зазвичай з'ясовує безліч деталей, перш ніж дійти висновку. Інший тип – підприємницький тип – спритний, рухливий, практичний, енергійний, ініціативний, азартний, любить ризик, прагне до лідерства, публічний, не любить занять, що вимагають посидючості, тривалої концентрації уваги, добре справляється з роботою, що вимагає швидкого ухвалення рішення. У людей такого типу переважають вербальні здібності, вони комунікабельні і часто контактують із оточуючими. Людей артистичного типу вирізняє складний погляд на життя, їм притаманне глибоке емоційне сприйняття дійсності. У відносинах з оточуючими вони орієнтуються на власні відчуття, емоції, уяву й інтуїцію. Такі люди прагнуть виділитися із загального оточення, їм притаманні такі риси характеру, як-от: незалежність у прийнятті рішень, оригінальність мислення. Люди артистичного типу, у більшості, екстраверти, мають добре розвинений вербальний інтелект та хорошу моторику. Усі ці особливості дають їм змогу обирати творчі професії, пов'язані з малюванням, музикою, фотографією, філологією, історією (Дуткевич, 2007, с. 166-167).

Розділ «**Психофізіологічні параметри**» містить інформацію про властивості психіки, притаманні перекладачу, та фізіологічні характеристики, що є необхідними для здійснення професійної діяльності (див. табл. У.1).

Практично будь-яка діяльність складається з різних проблемних ситуацій, і людина постійно повинна вирішувати різні професійні завдання. Тому увагу привертає **домінуючий**, тобто провідний, **спосіб мислення**, який є стійкою характеристикою особистості. Для перекладачів домінуючим способом мислення є адаптація і такий його різновид, як адаптація-формалізація. Адаптація передбачає наявність кількох способів вирішення проблемної ситуації, із яких слід обрати оптимальний залежно від обставин. Люди з переважанням способом мислення «адаптація-формалізація» добре

інтерпретують різні ситуації, уміло пристосовуються до обставин та інших людей, можуть легко надати нову форму різним думкам та ідеям, характеризуються умінням слухати, рахуватися з ситуацією й іншими людьми, тлумачити зрозумілою іншим мовою різні складні проблеми, є комунікабельними.

У розділі **«Особистісні якості, ставлення та стилі поведінки»** перераховуються особистісні характеристики перекладача, необхідні та вагомі для здійснення перекладацької діяльності, стилі поведінки та ставлення стосовно інших людей, самого себе та стосовно результатів професійної діяльності (див. табл. У.1).

У професіограмі подаємо короткий опис професійно-важливих властивостей особистості перекладача. Побудова ж реалістичної психограми особистості перекладача, на нашу думку, має стати завданням окремого психологічного дослідження, у якому б розглядалися не лише сприятливі властивості особистості перекладача, але й психологічні протипоказання, лінії розпаду професійної діяльності, визначався алгоритм відповідних методик вимірювання психічних змін, які свідчать про професійне вигоряння (що особливо важливо для усних перекладачів-синхроністів) тощо.

Створюючи професіограму перекладача ми брали до уваги інструменти та технології, які використовуються у процесі перекладу. Вважаємо за доцільне представити окремий розділ професіограми **«Технічні та програмні засоби, що використовуються у роботі»**, у якому розміщено інформацію про програмні продукти, операційні системи та перекладацьке обладнання, яким повинен вміти користуватися перекладач. Проте, зважаючи на швидкий темп розвитку інформаційних технологій та оновлення версій програмного забезпечення, виокремлюємо цей розділ за межами професіограми, оскільки він потребує регулярного оновлення на відміну від решти розділів (див. табл. У.1).

Актуальна та правильно побудована професіограма, яка враховує реалії професії в умовах сьогодення, є важливим інструментом у процесі професіоналізації та становленні майбутніх перекладачів, який уможливить передбачати конкретні шляхи, засоби, операції та критерії їхньої професійної підготовки.

Таблиця У.1

Професіограма «Перекладач»

Найменування професії	Перекладач
Освітні вимоги	Філологічна освіта (освітній ступінь «бакалавр» або «магістр») за спеціальністю 035 «Філологія» (переклад включно)
3. Знання та вміння, що забезпечують успішність виконання професійної діяльності: Знання: – прагматичних, соціолінгвістичних, лексичних та граматичних особливостей мови оригіналу та мови перекладу, комунікативних ситуацій і жанрів, еквівалентних пар, способів уникнення міжмовної інтерференції; – видів та функцій перекладу, типів одиниць перекладу та перекладацьких трансформацій, способів, методів та технік розв'язування перекладацьких завдань і проблем; – особливостей професійної перекладацької діяльності та сучасної ситуації на ринку надання	

послуг перекладу;

- способів організації і менеджменту бізнесу надання послуг перекладу;
- принципів індивідуального підходу до клієнта (включає визначення потреб клієнтів, надання послуг, що відповідають стандартам якості, і оцінку задоволеності клієнтів);
- комп'ютерного апаратного та програмного забезпечення, зокрема й прикладного програмного забезпечення (див. примітку 1);
- медіа-продукції, засобів комунікації та методів поширення інформації;
- етичних норм та правил професійної поведінки, що забезпечують конфіденційність інформації;
- телекомунікаційних систем, особливостей транслювання, мовлення, управління та експлуатації телекомунікаційних систем;
- законів, кодексів, судових процедур, урядових постанов, наказів, розпоряджень, діяльності контролюючих органів та основ демократичного політичного процесу;
- принципів і методів організації навчання та розроблення навчально-методичної документації, методики індивідуального навчання і в групах, а також способів оцінювання результатів навчання;
- основ соціології та антропології (про поведінку людини в групі, вплив суспільства і тенденції життя в суспільстві, етнічні та культурні особливості представників інших народів тощо);
- тайм-менеджменту.

Уміння:

- зв'язано і чітко висловлювати свої думки;
- аналізувати, порівнювати і класифікувати кваліфікаційні та компетентнісні вимоги і запити ринку для подальшої побудови своєї кар'єри;
- швидко ухвалювати рішення в умовах ситуації, що змінюється;
- оцінювати власну професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення;
- обирати оптимальні форми ведення бізнесу надання послуг перекладу, залучати клієнтів і будувати з ними добросовісну співпрацю з дотриманням стандартів надання послуг перекладу та професійної етики;
- забезпечувати ефективну взаємодію у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різного рівня, людьми різного віку, статі, соціального стану і культури;
- працювати в команді, спільно виробляти рішення і брати участь у їх реалізації, поєднувати особисті інтереси з потребами колективу і суспільства;
- використовувати спеціальні програмні засоби для виконання перекладу і проектів (програми пам'яті перекладів, розпізнавання голосу, перевірки орфографії та граматики, обробки тексту, термінологічні бази даних, корпуси текстів);
- шукати, обробляти та зберігати інформацію;
- читати коректуру, редагувати і коригувати тексти перекладу різних стилів та жанрів

Тип професії	Людина–знакові системи, людина–людина
Міжособистісна взаємодія	Для письмових перекладачів – поодинокі взаємодії; для усних перекладачів – часта взаємодія
Умови праці	Для письмових перекладачів – сидяча робота в приміщеннях; для усних перекладачів – мобільна рух-лива робота поза приміщенням або в приміщенні

Домінуючі види професійної діяльності:

- виконання письмового перекладу текстів різноманітних функціональних стилів та жанрів із застосуванням перекладацьких трансформацій, технік, прийомів роботи з текстом і постредагування для досягнення необхідного рівня еквівалентності та репрезентативності;
- виконання різних видів усного перекладу (синхронного, послідовного, нашіптування, перекладу-супроводу та перекладу з аркуша) мовлення різноманітних функціональних стилів

та жанрів – на презентаціях, ділових зустрічах, переговорах, конференціях тощо;
 – виконання аудіовізуального перекладу – переклад іноземних теле- і радіопрограм, кінофільмів та інших продуктів медіа-індустрії;
 – виконання перекладацьких проектів та керування ними;
 – виконання локалізаційних проектів – локалізація веб-сайтів, програмного забезпечення, торгових брендів;
 – робота з клієнтами – обговорення вимог до перекладу і визначення плати за надані послуги;
 – робота з інформацією – пошук, аналіз, верифікація, використання;
 – документування інформації – введення, запис, зберігання та керування інформацією в письмовому або електронному вигляді;
 – викладання, наставництво, коучинг з метою навчання інших перекладацької майстерності;
 – організація і проведення екскурсій культурно-історичними місцями для іноземних громадян, їхній супровід під час візитів у країну

Сфери застосування професійних знань	Перекладацькі агенції та бюро, туристичні фірми, міжнародні організації, посольства, консульства, ди-пломатичні представництва, компанії, фірми, під-приємства, державні, освітні, судові та медичні установи, готелі, ресторани, музеї, галереї, виставки, видавництва, авіакомпанії, круїзні лайнери тощо
Схожі професії	Викладач, редактор, копірайтер, документаліст, технічний працівник бібліотеки, термінолог, менеджер проекту, аналітик новин, укладач технічної документації, журналіст, агент з організації туризму, фахівець зі зв'язків із громадськістю
Шляхи професійного розвитку	Членство в професійних всеукраїнських та міжнародних об'єднаннях перекладачів; відвідування професійних семінарів та конференцій; навчання на курсах з метою опанувати нові види галузевого перекладу або нове програмне забезпечення; стажування та практика закордоном
Навчальні заклади	Заклади вищої освіти, що здійснюють професійну підготовку бакалаврів та магістрів за спеціальністю 035 «Філологія» зі спеціалізацією «Переклад»

2. Професійно важливі властивості працівника

Професійний тип особистості відповідно до інтересу: – домінуючого	Соціальний
– додаткового	Дослідницький, підприємницький, артистичний
Психофізіологічні параметри	Стійкість та концентрація уваги; високий рівень розподілу уваги; висока працездатність і стійкість до моногонії (див. примітку 2); високі показники короткочасної пам'яті; розвинені мнемонічні здатності; швидкість сприйняття та реагування на отриману інформацію; високий рівень вербального інтелекту; здатність розпізнавати мовлення та сприймати на слух; добрий зір; фізична і психічна витривалість; гнучкість розумових процесів; добре розвинені розумові операції (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, конкретизація); розвинене критичне мислення
Домінуючий спосіб мислення	Адаптація – формалізація
Особистісні якості, ставлення та стилі поведінки	Для здійснення професійної діяльності – ініціативність, здатність до ризику, підприємливість, самос-тійність, організованість, діловитість, працездатність, точність, спритність, енергійність, наполегливість, ерудованість, відповідальність, винахідливість, твор-чість, принциповість, обов'язковість, дискретність, конфіденційність, нейтральність позиції, пунктуаль-ність; чесність, інноваційність,

	уважність до деталей, адаптивність/гнучкість, незалежність, креативність, стресостійкість. Стосовно інших людей – гуманність, товариськість, чуйність, доброта, уважність, тактовність, увічливість, привітність, вихованість, дотепність, порядність, ви-триманість, терплячість, доброзичливість, делікат-ність, надійність, турботливість, толерантність, солідар-ність, взаємодопомога, лідерство; Стосовно самого себе – самовладання, самоконтроль, почуття власної гідності, скромність, самокритичність, прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, дисциплінованість, інтернальний локус-контроль (див. примітку 3), впевненість у собі, серйозність, стриманість; Стосовно результатів діяльності – точність, чіткість, акуратність, коректність, об'єктивність

Джерело: опрацьовано автором

Примітки:

- 1. Перелік технічних та програмних засобів, що використовуються у роботі перекладача**
- мікшерний пульт (звукорежисерський пульт) усного перекладача;
 - персональний комп'ютер;
 - цифровий диктофон;
 - гарнітура (навушники з мікрофоном);
 - ноутбук;
 - радіопередавачі та приймачі;
 - планшети;
 - база даних – Microsoft Access;
 - операційні системи – Microsoft Windows, MacOS від Apple Inc., Linux;
 - електронні словники (тлумачні та багатомовні) – Lingvo, Multitran тощо;
 - електронна пошта – Microsoft Outlook та інші;
 - перекладацьке програмне забезпечення – Adapt It, DocTran-slator, ExcelTrans Translator, ABBYY Alinger, Google Translate Client, Business Translator, OmegaT, SDL Trados, Smart Link Corporation ImTranslator, Stormdance CatsCradle, Transit, Wordfast;
 - веб-браузери – Google Chrome, Safari, Internet Explorer, Mozilla Firefox;
 - програмне забезпечення для створення презентацій – Micro-soft PowerPoint, Prezi;
 - програма створення динамічних таблиць – Microsoft Excel;
 - програмне забезпечення для створення веб-платформ – Exten-sible Hypertext Markup Language XHTML; Hypertext markup language HTML;
 - програмне забезпечення для роботи з текстом – Microsoft Word;
 - програмами для обробки зображень, форматування докумен-тів, роботи з аудіо- та відеофайлами – Adobe Acrobat, Adobe Photoshop, AutoCAD, Dreamweaver, FrontPage, PowerPoint.

2. Монотонія (грец. $\mu\omicron\nu\omicron\varsigma$ – один, єдиний; $\tau\omicron\nu\omicron\varsigma$ – напруга, наголос) – функціональний стан людини, який виникає при монотонній роботі. Характеризується зниженням загального рівня активності, втратою свідомого контролю за виконанням дій, погіршенням уваги та короткотривалим запам'ятовуванням, зниженням чутливості до зовнішніх подразників, переважанням стереотипних рухів і дій, суб'єктивними відчуттями нудьги, сонливості, млявості, апатії, втратою інтересу до роботи.

3. Інтернальний локус-контроль – особливість людини, коли вона бере відповідальність за події свого життя на себе і причини цих подій бачить у своїй поведінці та особистісних характеристиках.

Додаток Ф

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Скиба, К. М. (2017). *Професійна підготовка перекладачів у США: теорія і практика*. Хмельницький: ХНУ.

Підручник

2. Скиба, К. М., Бідасюк, Н. В., Боднар, Р. В., Якимчук, Ю. В. & Олександренко, К. В. (2011). *Практикум перекладу. Англійська – українська*. Київ: Знання.

Навчальний посібник

3. Скиба, К. М., Крамар, В. Б., Мацюк, О. О., Долинський, Є. В., Бурковська, Л. Д. & Ємець, О. В. (2015). *Theory and practice of translation. Теорія і практика перекладу*. Хмельницький: ХНУ.

Методичні рекомендації

4. Скиба, К. М., & Сергєєва, О. В. (2014). *Педагогічна (асистентська) практика: методичні вказівки до її проведення для магістрів спеціальності «Переклад»*. Хмельницький: ХНУ.
5. Скиба, К. М. & Долинський, Є. В. (2014). *Інформаційні технології у професійній діяльності перекладача: методичні вказівки до практичних занять для магістрів спеціальності 8.02030304 «Переклад»*. Хмельницький: ХНУ.
6. Скиба, К. М. (2017). *Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири*. Хмельницький: ХНУ.

Статті в наукових фахових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз

7. Skyba, K. M. (2014). Translators and interpreters certification in Australia, Canada, the USA and Ukraine: comparative analysis. *Comparative professional pedagogy*, 4, 58–64.
8. Скиба, К. М. (2016). Аналіз організаційно-педагогічних особливостей навчання майбутніх перекладачів у США: ключові аспекти. *ScienceRise: pedagogical education*, 12 (8), 1–58.

9. Скиба, К. М. (2008). Психологічні особливості підготовки майбутніх перекладачів. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*, 13, 85–92.
10. Скиба, К. М. (2008). Про особливості розвитку професійного лінгвістичного мислення майбутніх перекладачів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*, 46, 226–228.
11. Скиба, К. М. (2009). Веб-портфоліо перекладача як перспективний проект на майбутнє. *Культура народів Причорномор'я*, 168 (2), 245–247.
12. Скиба, К. М. (2010). Прагматичний аспект новинного інтернет-дискурсу як перекладацька проблема. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Л. Українки*, 9, 319–323.
13. Скиба, К. М. (2010). Психологічні особливості організації навчальної діяльності майбутніх перекладачів, наближеної до професійної. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*, 53, 223–225.
14. Скиба, К. М. (2011). Психолого-педагогічні особливості індивідуалізації професійно орієнтованого навчання майбутніх перекладачів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*, 34, 90–94.
15. Скиба, К. М. (2012). Особливості застосування теорії учіння про поетапне формування розумових дій у процесі навчання іноземної мови. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2. Узято з http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2012_2/12bkmmnim.pdf.
16. Скиба, К. М. (2013). Порівняльний аналіз підходів до визначення професійної компетентності сучасного перекладача. *Порівняльна професійна педагогіка*, 1 (5), 163–171.
17. Скиба, К. М. (2013). Соціальна роль усного перекладача: теоретичний підхід. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія*, 39, 262–269.
18. Скиба, К. М. (2013). Зміст та особливості курікулуму підготовки перекладачів в університетах США. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*, 28 (281), 114–119.
19. Скиба, К. М. (2014). Перспективи імплементації європейських підходів до формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у вишах України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3 (37), 61–70.
20. Скиба, К. М. (2014). Особливості та сутність підготовки перекладачів в університетах Канади. *Молодь і ринок*, 3 (110), 88–92.

21. Скиба, К. М. (2014). Система вищої освіти США: перспективний досвід для України. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 25, 5–13.
22. Скиба, К. М. (2014). Професійні підготовка перекладачів у країнах-учасниках Болонського процесу. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 4, 80–86.
23. Скиба, К. М. (2014). Організаційно-педагогічні засади професійної підготовки перекладачів у США. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*, 716, 167–175.
24. Скиба, К. М. (2014). Компетентнісний портрет сучасного викладача перекладу у вищому навчальному закладі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 122, 238–242.
25. Скиба, К. М. (2014). Становлення перекладацької професії: історія та досвід професійної підготовки. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*, 21 (314), 92–97.
26. Скиба, К. М. (2015). Теоретичні засади побудови моделі фахівця у галузі перекладу. *Порівняльно-педагогічні студії*, 1 (23), 124–130.
27. Скиба, К. М. (2015). Професіографічний підхід до побудови компетентнісної моделі перекладача. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 23, 105–110.
28. Скиба, К. М. (2015). Професійне зростання перекладачів у міжнародних організаціях (на прикладі роботи в ООН, м. Нью-Йорк, США). *Наукові записки НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: педагогічні та історичні науки*, СХХХVII (127), 158–168.
29. Скиба, К. М. (2015). Професійна підготовка перекладачів в системі вищої освіти США. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*, 3, 45–51.
30. Скиба, К. М. (2015). Способи забезпечення якості вищої освіти у США – перспективи для України. *Гуманітарний випуск ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*, додаток 1 до випуску 36, II (62), 231–240.
31. Скиба, К. М. (2017). Дистанційне он-лайн навчання перекладачів у США. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*, 15, 104–110.

Статті в іноземних наукових періодичних виданнях

32. Skyba, K. M. (2015). Key methodological aspects of translators' training in Ukraine and in the USA. *Comparative professional pedagogy*, 5 (4), 52–56.
33. Skyba, K. M. (2015). Professional competence of a translator: new approach. *International journal of economics and society*, 1 (2), 63–70.
34. Скиба, К. М. (2015). The implementation of the US experience progressive ideas in the theory and practice of translators' training in Ukraine. *International journal of economics and society*, 1 (4), 79–82.
35. Скиба, К. М. (2015). Вплив ринку перекладацьких послуг на підготовку перекладачів. *Spoleczenstwo. Edukacja. Jezzyk*, 3, 213–218.
36. Скиба, К. М. (2014). Peculiarities of translator training curriculum design in the frameworks of higher education. *Science and education a new dimension. Pedagogy and psychology*, II (18), 37, 14–16.
37. Скиба, К. М. (2016). Генеза становлення та розвитку перекладацької освіти у США. *European humanities studies: education and teaching*, II, 80–90.

**Опубліковані праці, що додатково відображають
наукові результати дисертації**

38. Скиба, К. М. (2008). *Психологічне обґрунтування прийомів реалізації дидактичних принципів під час навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі*, Матеріали II Международной научной конференции «Современные достижения в науке и образовании». Хмельницький: ХНУ.
39. Скиба, К. М. (2009). *Навчання перекладу шляхом постредагування машинного перекладу*, Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу». Харків: NTMT.
40. Скиба, К. М. (2009). *Формування мовної та вторинної мовної особистості майбутнього перекладача через розвиток професійних компетенцій*, Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Семантика мови і тексту». Івано-Франківськ: Третяк І. В.
41. Скиба, К. М. (2011). *Teaching translation with a help of a translation memory program*, Матеріали VI Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу». Вінниця: Нова книга.
42. Скиба, К. М. (2011). *Психологічні особливості становлення особистості майбутнього перекладача у вищій школі*, Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання теорії та практики

психолого-педагогічної підготовки фахівців за соціономічним профілем». Хмельницький: ХНУ.

43. Скиба, К. М. (2012). *Використання підкастингу у навчанні майбутніх перекладачів аудіюванню та говорінню*, Матеріали II Міжнародної конференції «Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ». Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.

44. Скиба, К. М. (2012). *Новітні інформаційні технології в процесі підготовки майбутніх перекладачів як ефективний і необхідний елемент навчання*, Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика». Київ: Аграр Медіа Груп.

45. Скиба, К. М. (2017). *Види оцінювання результатів навчання усних та письмових перекладачів у вишах США*, Матеріали VI Міжнародного науково-методологічного семінару «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів». Київ; Хмельницький: Термінова поліграфія.

46. Скиба, К. М. (2015). *Реформування української освіти – чинник підвищення якості людського потенціалу в сучасних умовах*, Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС». Хмельницький: ХНУ.

47. Скиба, К. М. (2013). *Translator training and modern communication technologies*, Матеріали VII Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу». Вінниця: Нова Книга.

48. Скиба, К. М. (2013). *Historical milestones of translation profession formation*, Матеріали Міжнародної наукової конференції «V Українсько-польські наукові діалоги». Хмельницький: Мельник А. А.

49. Skyba, K. M. (2013). *Professional multicomponental competence of a translator: new approach*, Proceedings of the international conference on “Methodological challenges for contemporary translator educators”. Krakow: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

50. Скиба, К. М. (2013). *Основні засади навчальної програми підготовки перекладачів в університетах США*, Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи». Хмельницький: ХНУ.

51. Скиба, К. М. (2014). *New informational technologies as intergral part of translator training program. The global English teacher: improving what works and fixing what doesn't: збірник наукових праць*, 20.

52. Скиба, К. М. (2014). *Перспективи імплементації європейських підходів до формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у вишах України*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін». Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
53. Скиба, К. М. (2014). Localization of technical documents as new trend in technical translation. *Комп'ютерне забезпечення науки та техніки*, III, 115–119.
54. Скиба, К. М. (2014). *Перспективи запровадження досвіду університетів США в підготовці перекладачів в Україні*, Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти». Київ: Кафедра.
55. Скиба, К. М. (2014). *Сучасний стан та шляхи покращення людського потенціалу України в умовах євроінтеграції*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика». Хмельницький: ХмЦНП.
56. Скиба, К. М. (2014). *Сучасний викладач перекладу у вищому навчальному закладі*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Педагогічна теорія і практика в контексті інтеграційних процесів». Тернопіль: ТНЕУ.
57. Скиба, К. М. (2015). *Удосконалення підготовки перекладачів: відповідь викликам ринку праці*, Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Львівська політехніка.
58. Скиба, К. М. (2016). *Портфоліо як альтернативний спосіб оцінювання студентів-перекладачів у США*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Становлення і розвиток педагогіки». Херсон: Гельветика.
59. Скиба, К. М. (2016). *E-learning for the future translators' language skills development*, Матеріали 21 Всеукраїнської конвенції TESOL – Україна «Глобальні зміни в Україні: глобальні зміни в викладанні англійської мови в Україні». Львів: Марусич.
60. Скиба, К. М. (2008). *Експериментальне дослідження впливу психолого-педагогічних умов на розвиток професійного мислення майбутніх перекладачів-лінгвістів*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні аспекти формування та розвитку майбутнього фахівця». Миколаїв: Миколаївський державний університет імені В. О. Сухомлинського.
61. Скиба, К. М. (2014). Освітня складова людського потенціалу України в умовах євроінтеграції: сучасний стан та шляхи покращення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 4 (2), 67–70.

Відомості про апробацію результатів дисертації
Масові науково-практичні заходи міжнародного рівня:

Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу», м. Харків, 26 квітня 2013 р., очна форма участі. Тема доповіді: *Translator training and modern communication technologies*.

Міжнародна наукова конференція «V Україно-польські наукові діалоги», Хмельницький – Яремче, 16-19 жовтня 2013 р., 2013 р., форма участі заочна. Тема доповіді: *Localization of technical documents as new trend in technical translation*.

Міжнародна наукова конференція «Methodological Challenges for Contemporary Translator Educators», Краків, 10-11 жовтня 2013 р., заочна форма участі. Тема доповіді: *Professional Multicomponental Competence of a Translator: New Approach*

Міжнародна науково-практична конференція «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи», Хмельницький, 16-18 жовтня 2013 р., очна форма участі. Тема доповіді: *Основні засади навчальної програми підготовки перекладачів в університетах США*.

Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін», Суми, 4-5 березня 2014 р., форма участі очна. Тема доповіді: *Перспективи імплементації європейських підходів до формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у вишах України*.

Міжнародна науково-практична конференція «Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти», Київ, 17 квітня 2014 р., очна форма участі. Тема доповіді: *Перспективи запровадження досвіду університетів США в підготовці перекладачів в Україні*.

Міжнародна науково-практична конференція «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика», Хмельницький, 2-4 жовтня 2014 р., очна форма участі. Тема доповіді: *Сучасний стан та шляхи покращення людського потенціалу України в умовах євроінтеграції*.

Міжнародна науково-практична конференція «Педагогічна теорія і практика в контексті інтеграційних процесів», Тернопіль, 25-26 квітня 2014 р., очна форма участі. Тема доповіді: *Сучасний викладач перекладу у вищому навчальному закладі*.

Міжнародна науково-практична конференція «Управління якістю в освіті та промисловості: досвід, проблеми та перспективи», Львів, 28-30 травня 2015 р., очна форма участі. Тема доповіді: *Удосконалення підготовки перекладачів: відповідь викликам ринку праці*.

Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС»,

Хмельницький – Львів, 25-27 вересня 2015 р., очна форма участі. Тема доповіді: *Реформування української освіти – чинник підвищення якості людського потенціалу в сучасних умовах.*

Міжнародна науково-практична конференція «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», Київ, 19-21 листопада 2015 р., очна форма участі. Тема доповіді: *Способи забезпечення якості вищої освіти у США – перспективи для України.*

Міжнародна науково-практична конференція «Концептуальні засади інноваційних підходів в сучасній науковій теорії та практиці», Київ – Кіровоград – Кривий Ріг, 28 жовтня 2016 р., заочна форма участі. Тема доповіді: *Засади побудови курикулуму усних та письмових перекладачів у США (на прикладі Вищої школи усного та письмового перекладу у Монтереї, США).*

Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання освіти і науки», Харків, 10-11 листопада 2016 р., очна форма участі. Тема доповіді: *Моніторинг якості професійної підготовки перекладачів у США – досвід для України.*

Міжнародна науково-практична конференція «Становлення і розвиток педагогіки», Івано-Франківськ, 23-24 грудня 2016 р., заочна форма участі. Друк тез доповіді на тему: *Портфоліо як альтернативний спосіб оцінювання студентів-перекладачів у США.*

Міжнародна науково-практична конференція TESOL-Ukraine Conference «The Global English Teacher: Improving What Works and Fixing What Doesn't», Кіровоград, 25-26 квітня 2014 р., очна форма участі. Тема доповіді: *New Informational Technologies as integral part of translator training program.*

Міжнародний науково-методологічний семінар «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів», Хмельницький, 17 квітня 2014 р., очна форма участі. Тема доповіді: *New Trends in Translator Training Curriculum Design.*

Міжнародний науково-методологічний семінар «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів», Київ – Хмельницький, 19 травня 2016 р., очна форма участі. Тема доповіді: *ООН Професійне зростання перекладачів у міжнародних організаціях (на прикладі роботи в ООН, м. Нью-Йорк, США).*

Міжнародний науково-методологічний семінар «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів», Київ – Хмельницький, 18 травня 2017 р., очна форма участі. Тема доповіді: *Види оцінювання результатів навчання усних та письмових перекладачів у вишах США.*

Додаток Х

Довідки про впровадження результатів дисертації

Додаток Х.1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Інститутська 11, Хмельницький-16, 29016, тел.: (0382) 67-22-76, факс: (0382) 67-42-65
 E-mail: centr@khnu.km.ua, код ЄДРПОУ 02071234

01.11.17 № 007/1026

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступня
 доктора педагогічних наук

СКИБИ КАТЕРИНИ МИКОЛАЇВНИ

на тему:

«Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США»
 за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

На базі Хмельницького національного університету кандидат психологічних наук, доцент Скиба Катерина Миколаївна здійснювала дослідження, присвячене проблемі професійної підготовки перекладачів у США. Тема наукової розвідки дисертантки Скиби К.М. є актуальною, особливо з огляду на концепцію використання зарубіжного досвіду США як одного із найкращих у галузі освіти, що є важливим кроком на шляху України до інтеграції у світовий освітній та науковий простір.

Упродовж 2011-2017 років результати наукової роботи дисертантки з успіхом упроваджувалися у навчально-виховний процес підготовки бакалаврів та магістрів факультету міжнародних відносин Хмельницького національного університету. Навчальний посібник (Скиба, К.М. та ін. (2015). Theory and practice of translation. Хмельницький: ХНУ) та підручник (Бідасюк, Н.В., Олександренко, К.В., & Скиба, К.М. та ін. (2011) Практикум перекладу. Англійська – українська. Київ: Знання), який має Гриф Міністерства освіти і науки України, методичні вказівки для магістрів спеціальності 8.020304 «Переклад» «Педагогічна (асистентська) практика» та методичні вказівки до практичних занять «Інформаційні технології у професійній діяльності перекладача», розроблені Скибою К.М. у співавторстві, застосовувалися бакалаврами та магістрами кафедри германської філології та перекладознавства, кафедри практики іноземної мови та методики викладання та кафедри іноземної філології Хмельницького національного університету у процесі вивчення таких фахових дисциплін: «Практика перекладу з англійської мови», «Основи послідовного перекладу», «Інформаційні технології у перекладі», «Методика викладання перекладу», підготовки до проведення педагогічної (асистентської) практики.

Матеріали дослідження Скиби К.М. використовувалися в процесі викладання різних курсів і спецкурсів («Психологія і педагогіка вищої школи», «Порівняльна професійна педагогіка» та ін.), застосовувалися студентами при підготовці курсових і магістерських робіт, в проектах з порівняльної професійної педагогіки, позааудиторній професійно спрямованій роботі.

Основні ідеї дисертаційного дослідження Скиби К.М. доповідались на циклічних засіданнях кафедри германської філології та перекладознавства та кафедри практики іноземної мови та методики викладання, а також у рамках щорічного міжнародного науково-методологічного семінару «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» у Хмельницького національного університету. У ході засідань та семінару дисертантка представляла результати проведеного дослідження, ознайомлювала присутніх з особливостями навчально-методичного забезпечення професійної підготовки перекладачів у США та можливостями запровадження зарубіжного досвіду у системі перекладацької освіти в Україні. Запропоновані К.М. Скибою методичні рекомендації «Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири» були використані для удосконалення навчальних планів бакалаврських та магістерських програм підготовки майбутніх фахівців у галузі перекладу. Теоретичні рекомендації дисертанта щодо організації навчання та розробки навчально-методичного забезпечення професійної підготовки перекладачів знайшли свою практичну реалізацію при розробці освітньо-професійної програми підготовки магістрів філології за спеціалізацією 035.04 – германські мови та літератури (переклад включно), оновленні змісту навчально-методичних комплексів дисциплін професійної підготовки перекладачів та спонукали до застосування нових методів навчання різних видів перекладу.

У результаті апробації зроблено висновок, що результати дисертаційного дослідження Скиби К.М. доцільно впроваджувати в практику навчально-виховного процесу закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку перекладачів.

Декан факультету міжнародних відносин

Проректор з наукової та навчально-виховної роботи

В.В. Третько

С.А. Матюх

Додаток Х.2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА
01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9
Телефон 234-11-08

30.11.17 № 07-10/21

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Скиби Катерини Миколаївни

«Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США»

зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Упровадження результатів наукового дослідження К.М. Скиби «Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США» здійснювалось у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова впродовж 2016-2017 років. Зокрема, матеріали дослідження та розроблені автором методичні вказівки «Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири» використовувались викладачами при розробці лекційних та практичних занять з дисциплін кафедри філософії мови, порівняльного мовознавства та перекладу, а саме: «Філософія освіти», «Перекладацька майстерність», «Етичні та психолінгвістичні аспекти перекладу», «Методика викладання перекладознавчих дисциплін у вищій школі», «Сучасні інформаційні технології в перекладі», «Зарубіжні освітні системи». Використання вказаних матеріалів дозволило ознайомити студентів про особливості підготовки перекладачів в Україні та світі, сформувані знання про теоретичні та практичні засади професійної підготовки перекладачів у США.

Основні теоретичні положення дисертаційної роботи К.М. Скиби, зокрема теоретичні основи та практика здійснення професійної підготовки перекладачів у США, зарубіжний досвід організації та навчально-

методичного забезпечення процесу навчання за програмами на здобуття освітніх ступенів «асоціата», «бакалавра», «магістра», «доктора філософії» у галузі перекладу використовувались магістрами кафедри філософії мови, порівняльного мовознавства та перекладу під час самостійної роботи у процесі підготовки до написання науково-дослідних робіт, що дало змогу формувати у студентів систему теоретичних знань про зарубіжний досвід професійної підготовки перекладачів (на прикладі США) та розвивати навички педагогічного дослідження, порівняльного аналізу, критичного мислення та адаптації прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки перекладачів. Прикладне значення наукового доробку дисертантки полягає у тому, що наукові результати дослідження були використані професорсько-викладацьким складом як база для розробки навчально-методичного забезпечення професійної підготовки перекладачів у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова та можуть бути рекомендовані для практичного застосування у інших вищих навчальних закладах України.

Зазначені факти дають підстави для позитивної оцінки науково-педагогічного рівня дослідження К.М. Скиби та прикладного значення його результатів як актуальної вагомості роботи, що сприяє удосконаленню змісту викладання фахових дисциплін, поглибленню знань майбутніх перекладачів щодо особливостей організації та функціонування професійної підготовки перекладачів у системі освіти країни-лідера з надання освітніх послуг – США – та слугує підґрунтям для подальшої модернізації й удосконалення вітчизняної перекладацької освіти.

Ректор

ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29000 тел. 79-59-11, факс 72-08-02, E-mail: nadpsu@dpsu.gov.ua

02.11.17 № 26/1/772
на № _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Національної академії Державної
прикордонної служби України імені
Богдана Хмельницького
доктор технічних наук, професор
генерал-майор

О. М. Шинкарук

« 02 » листопада 2017 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача
наукового ступня доктора педагогічних наук **Скиби Катерини Миколаївни**
на тему: «Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США»
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Комісія у складі:

голови комісії – заступника ректора (проректора) Національної академії з
наукової роботи доктора військових наук, професора полковника
Кириленка В. А.

та членів комісії: заступника ректора (проректора) Національної академії
з персоналу доктора психологічних наук, професора полковника
Волобуєвої О. Ф.; начальника факультету іноземних мов і гуманітарних
дисциплін кандидата педагогічних наук полковника Почекаліна І. М.
підтверджує цим актом те, що теоретичні розробки та практичні напрацювання
дисертаційного дослідження на тему «Теорія і практика професійної підготовки
перекладачів у США» Скиби Катерини Миколаївни використано в
обґрунтуванні теоретичних положень і висновків при виконанні науково-

дослідної роботи «Зарубіжний досвід професійної підготовки фахівців для охорони кордонів» (шифр 216-0039 І) та низці наукових праць.

У результаті проведення дисертаційного дослідження Скибою Катериною Миколаївною на тему «Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США» було вивчено особливості професійної підготовки перекладачів у контексті сучасних умов, розглянуто засади європейської моделі перекладацької освіти, проаналізовано систему професійної підготовки перекладачів у США, розкрито особливості навчально-методичного забезпечення перекладацької освіти у вищій школі США, проведено порівняльний аналіз систем професійної підготовки перекладачів в Україні і США та розроблено рекомендації щодо модернізації вітчизняної перекладацької освіти з огляду на інноваційні ідеї зарубіжного досвіду. Зазначені матеріали дисертаційного дослідження К. М. Скиби було впроваджено у навчально-виховний процес Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Теоретичні матеріали авторки дисертаційного дослідження використовувалися у процесі викладання фахових дисциплін для бакалаврів та магістрів спеціалізації 035.04 – германські мови та літератури (переклад включно) кафедри перекладу факультету іноземних мов і гуманітарних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, що дало змогу майбутнім перекладачам ознайомитись із системами професійної підготовки перекладачів в Україні та світі, дізнатись про особливості організації та функціонування навчального процесу перекладачів у США, навчально-методичного забезпечення навчання майбутніх фахівців у галузі перекладу, інноваційні та прогресивні методи навчання і новітні інформаційні технології освіти перекладачів.

Науковий інтерес студенти виявили до осмислення змісту курикулумів освітніх програм професійної підготовки перекладачів у США з урахуванням видів перекладу (усний чи письмовий) та спеціалізації (медичний, судовий, художній, військовий, соціальний переклади), форм організації навчання (денна, дистанційна, он-лайн, змішана, гібридна, розподілена, гнучка, тандем-навчання), видів навчальної діяльності з усім різноманіттям вправ та методик підготовки усних та письмових перекладачів, засад морально-етичного виховання перекладачів, системи оцінювання результатів навчальної діяльності та забезпечення якості виконаного перекладу, особливостей проходження сертифікації перекладачів та можливостей професійного зростання і підвищення кваліфікації по завершенню навчання, перспектив професії з огляду на динаміку глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі. Здобуті знання допомогли студентам більш чітко усвідомити місце перекладацької професії у світі, сформувані систему професійних вимог до сучасного фахівця на ринку перекладу, оцінити суспільну роль професії перекладача, мотивувати до подальшого опанування необхідними професійними навичками та компетенціями у процесі навчання та самоосвіти, визначити орієнтири побудови майбутньої перекладацької кар'єри.

У контексті проведеного порівняльно-педагогічного аналізу систем підготовки перекладачів у США та Україні дисертанткою було запропоновано методичні рекомендації «Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири», які містять пропозиції застосування передового досвіду США – країни-лідера з надання освітніх послуг у світі – з метою подальшого удосконалення професійної підготовки перекладачів у вітчизняній вищій школі. Зазначені методичні рекомендації було позитивно схвалено професорсько-викладацьким складом кафедри перекладу та використано у процесі розробки освітніх програм та побудови навчальних планів для бакалаврів та магістрів спеціалізації 035.04 – германські мови та літератури (переклад включно).

Практика впровадження підтвердила актуальність дисертаційного дослідження, відповідність реальним потребам науки, практики, інтересам особистості, та його ефективність у підвищенні якості професійної підготовки перекладачів.

Голова комісії:

Заступник ректора (проректор) Національної
академії з наукової роботи
доктор військових наук, професор

полковник

В. А. Кириленко

Члени комісії:

Заступник ректора (проректор) Національної
академії з персоналу
доктор психологічних наук, професор

полковник

О. Ф. Волобуєва

Начальник факультету іноземних мов і
гуманітарних дисциплін
кандидат педагогічних наук

полковник

І. М. Почекалін

Додаток Х.4

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

61001, м. Харків, провулок Руставелі, 7, тел/ факс (057) 732-46-30, e-mail hgpa@kharkov.com
 Розрахунковий рахунок 35412001032413, 35427201032413, 35424301032413 ГУДКСУ в Харківській області
 МФО 851011 Код 02125591

27.06.2017 № 01-13/608

на № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Скиби Катерини Миколаївни
«Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США»
зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Протягом 2015-2017 років у Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради здійснювалася апробація результатів дисертаційного дослідження Скиби Катерини Миколаївни на тему «Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США».

Теоретичні положення та результати наукової роботи Скиби К.М. впроваджено та нині використовуються в освітньому процесі академії, збагачуючи зміст навчання прогресивними ідеями і досвідом організації професійної підготовки перекладачів у США.

Основні положення дослідження Скиби К.М. та розроблені нею методичні рекомендації «Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири» було включено до змісту лекційних та семінарських занять, виголошено та обговорено на наукових конференціях і семінарах, що забезпечило підвищення якості та ефективності підготовки майбутніх фахівців, розвиток їх професійної компетентності.

Практика впровадження підтвердила актуальність дисертаційного дослідження, відповідність реальним потребам науки, практики, інтересам особистості, та його ефективність в підвищенні якості професійної підготовки фахівців.

Проректор з науково-педагогічної роботи

I.O. Степанець

Додаток Х.5

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Україна, 73008, м. Херсон, Бериславське шосе, 24 Тел.: +38 (0552) 326910 E-mail: kntu@kntu.net.ua

03.07.17р № 12-51/136

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Скиби Катерини Миколаївни
«Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США»
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

У навчально-виховний процес Херсонського національного технічного університету було впроваджено результати дисертаційного дослідження К.М. Скиби «Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США». Матеріали, основні положення наукового дослідження апробовано в навчальному процесі професійної підготовки бакалаврів, що навчаються за спеціалізацією 035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)».

Тема дослідження дисертантки Скиби К.М. є актуальною, особливо з огляду на концепцію використання досвіду США як одного із найкращих у галузі надання освітніх послуг, що є важливим кроком на шляху України до інтеграції у світовий освітній та науковий простір. Проведений дисертанткою порівняльний аналіз систем підготовки фахівців у галузі перекладу у системі вищої освіти України та США з виокремленням основних розбіжностей та обґрунтуванням і розробкою методичних рекомендацій щодо модернізації перекладацької освіти, яка б забезпечувала розвиток особистості з орієнтацією на вимоги суспільства та ринку праці, є джерелом цінної інформації та керівництвом до дій для удосконалення професійних програм підготовки перекладачів в Україні.

Результати дисертаційного дослідження Скиби К.М. доповідалися під час циклічних засідань кафедри теорії та практики галузевого перекладу Херсонського національного технічного університету. У ході засідань було обговорено запропоновані К.М. Скибою методичні рекомендації «Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири» та результати їхнього впровадження у процес розробки навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх перекладачів у Херсонському національному технічному університеті. На підставі цього було зроблено висновок, що зазначені рекомендації мають наукове та практичне значення і можуть бути використані як у процесі підготовки майбутніх перекладачів, так і в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів вищих навчальних закладів України.

Ураховуючи актуальність підготовки фахівців у галузі перекладу та відсутність комплексних досліджень з окресленої проблеми у науково-педагогічній літературі, матеріали дисертаційного дослідження Скиби К.М. є цінними, мають вагоме теоретичне та практичне значення.

Проректор з наукової роботи,
д.е.н., професор

Г.Г. Савіна

Додаток Х.6

Міністерство освіти і науки України

**КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

 вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, 25006, тел. (0522) 22-18-34, факс (0522) 24-85-44
 E-mail: mails@kspu.kr.ua, код ЄДРПОУ 02125415

 Від 20.12.2017 № 145-к
 На № _____ від _____

Довідка

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження Скиби
Катерини Миколаївни
«Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США»
зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти**

Результати дисертаційного дослідження Скиби Катерини Миколаївни на тему: «Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США», що включають монографію «Професійна підготовка перекладачів у США: теорія і практика», методичні рекомендації щодо використання прогресивних ідей світового досвіду і, зокрема, США, професійної підготовки перекладачів в системі вищої освіти України «Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири», успішно впроваджувалися на кафедрі перекладу, прикладної та загальної лінгвістики факультету іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Матеріали, основні положення та висновки дослідження апробовано під час лекційних та практичних занять і рекомендовано для використання у практиці вищих навчальних закладів, що здійснюють професійну підготовку перекладачів. Важливе значення мало використання матеріалів дослідження у тематиці випускних науково-дослідних робіт магістрантів, а також в індивідуальних завданнях для самостійної роботи.

Загалом апробація засвідчує не лише теоретичне, а й практичне спрямування дослідження Скиби К.М., а також доцільність подальшого впровадження його результатів в організацію професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах України.

Результати дисертаційного дослідження Скиби К.М. є цінним матеріалом для подальших наукових пошуків у порівняльній професійній педагогіці.

Проректор з наукової роботи

С. П. Михида

Додаток Х.7

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

Лершотравневий проспект, 24, м. Полтава, 36011
тел./факс (0532) 56-98-94; (0532) 60-87-30 (приймальня)
[http:// www.pntu.edu.ua](http://www.pntu.edu.ua) e-mail: rector@pntu.edu.ua; kanc@pntu.edu.ua
ISO 9001:2009 (ISO 9001:2008, IDT), код ЄДРПОУ 02071100

29.06.2017 № 21-11-1228

на № _____ від _____

АКТ

про впровадження
результатів дисертаційного дослідження

Скиби Катерини Миколаївни

«Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США»
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

У навчально-виховний процес Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка у 2016 – 2017 навчальному році було впроваджено результати дисертаційного дослідження Скиби К.М. «Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США».

Матеріали, основні положення наукового дослідження апробовано в навчальному процесі професійної підготовки бакалаврів кафедри іноземної філології та перекладу гуманітарного факультету Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, котрі навчаються за спеціалізацією 035.04 Філологія (Германські мови та літератури (переклад включно)), у рамках вивчення курсів: «Практика усного і письмового перекладу з англійської мови», «Основи підготовки гідів-перекладачів», «Лінгвокраїнознавство», «Методика навчання іноземної мови для перекладачів».

Впровадження результатів наукового дослідження Скиби К.М. у навчально-виховний процес розширило знання про сучасні вимоги до перекладацької професії на світовому ринку праці, методично-організаційні особливості підготовки усних та письмових перекладачів з урахуванням спеціалізації в Україні, Європі та США, можливості професійного зростання та дало змогу формувати у студентів систему теоретичних знань про зарубіжний досвід професійної підготовки перекладачів (на прикладі США).

Ураховуючи актуальність підготовки фахівців у галузі перекладу та відсутність комплексних досліджень з окресленої проблеми у науково-педагогічній літературі, матеріали дисертаційного дослідження Скиби К.М. є цінними, мають вагомe теоретичне та практичне значення.

Перший проректор – проректор
із науково-педагогічної роботи,
доктор технічних наук, доцент

Завідувач кафедри іноземної
філології та перекладу,
кандидат педагогічних наук, доцент

Б.О. Коробко

В.В. Стрілець

Міністерство освіти і науки України

Ministry of Education and Science of Ukraine

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ****SUMY STATE
UNIVERSITY**

вул.Римського-Корсакова, 2, м.Суми, 40007

2, Rymsky-Korsakov, St., Sumy, Ukraine, 40007

тел. 64-04-99, тел/факс (0542) 33-40-58

tel. 64-04-99, tel/fax +38(0542) 33-40-58

E-mail: kanc@sumdu.edu.ua

E-mail: kanc@sumdu.edu.ua

www.sumdu.edu.ua

www.sumdu.edu.ua

Код ЄДРПОУ 05408289

USREOU code 05408289

23 чер 2017

20 р. № 2619

На № _____ від _____ 20 ____ р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Скиби Катерини Миколаївни на тему: *«Теорія і практика професійної підготовки
 перекладачів у США»* на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі
 спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Упровадження результатів дослідження Скиби К.М. на тему «Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США» здійснювалось упродовж 2016-2017 рр. шляхом використання матеріалів наукового пошуку дисертантки у навчально-виховний процес бакалаврів та магістрів кафедри германської філології факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету, що навчаються за спеціалізацією «Перекладач іноземних мов».

На основі матеріалів дисертаційного дослідження Скиби К.М. викладачі та студенти ознайомились з особливостями навчально-методичного забезпечення професійної підготовки перекладачів у США та можливостями запровадження зарубіжного досвіду у системі перекладацької освіти в Україні.

Матеріали наукового пошуку дисертантки, зокрема розроблені на основі вивчення особливостей американської перекладацької освіти методичні рекомендації «Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири» були використані студентами-магістрами у процесі самостійної роботи під час вивчення курсу «Методика викладання перекладу зі змістовим модулем: психологія і педагогіка вищої школи» та у ході проходження педагогічної практики.

Впровадження результатів наукового дослідження Скиби К.М. у навчально-виховний процес дало змогу формувати у студентів систему теоретичних знань про зарубіжний досвід професійної підготовки перекладачів (на прикладі США) та розвивати навички педагогічного дослідження, порівняльного аналізу, критичного мислення та адаптації прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки перекладачів. Результати дисертаційного дослідження Скиби К.М. є цінним матеріалом для подальших наукових пошуків з порівняльної професійної педагогіки.

Зазначене вище дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження Скиби К.М. є важливим і актуальним, а його результати можуть бути рекомендованими до використання і в інших вищих навчальних закладах України, які здійснюють підготовку перекладачів.

Проректор з наукової роботи

Чорноус А. М.

Додаток Х.9

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

58002, м. Чернівці, вул. М. Коцюбинського, 2, тел. (0372) 584810, 584811, факс (0372) 552914, e-mail: rector@chnu.edu.ua

21.11.2017 № 14/153129

ДОВІДКА

*Про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Скиби Катерини Миколаївни на тему: «Теорія і практика професійної
підготовки перекладачів у США» на здобуття наукового ступеня доктора
педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної
освіти*

Засвідчуємо, що впродовж 2016-2017 років у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича впроваджувалися основні положення докторської дисертації Скиби Катерини Миколаївни, які пов'язані з професійною підготовкою перекладачів у США.

Підготовка компетентних фахівців у галузі перекладу є важливим завданням сучасної системи вищої освіти в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів, що тривають в Україні та поза її межами. Тому дослідження особливостей організації та функціонування системи перекладацької освіти закордоном з метою запровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду для подальшої модернізації підготовки перекладачів у вітчизняних вишах є важливими та нагальними. Відповідно, актуальним є впровадження результатів дослідження Скиби К.М., зокрема методичних рекомендацій «Модернізація професійної підготовки перекладачів: стратегічні орієнтири» у навчально-виховний процес Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Основні положення, висновки та матеріали дослідження апробовувалися під час проведення занять з таких навчальних дисциплін, як: «Лінгвокраїнознавство», «Основи професійної діяльності перекладача», «Інноваційні технології перекладу», «Методика викладання перекладу у вищій школі», «Техніка перекладу конференцій» зі студентами бакалаврату та магістратури спеціалізації 035.04 – германські мови та літератури (переклад включно).

Навчальний посібник (Скиба, К.М. та ін. (2015). *Theory and practice of translation*. Хмельницький: ХНУ) та підручник (Бідасюк, Н.В., Олександренко, К.В. & Скиба, К.М. та ін. (2011) *Практикум перекладу. Англійська – українська*. Київ: Знання), який має гриф Міністерства освіти і

науки України, розроблені Скибою К.М. у співавторстві, застосовувалися бакалаврами та магістрами кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у процесі самостійної роботи у ході підготовки до виконання завдань з дисципліни «Практичний курс перекладу першої іноземної мови». У процесі підготовки майбутніх фахівців у галузі перекладу використовувались методичні вказівки до практичних занять «Інформаційні технології у професійній діяльності перекладача» у ході вивчення дисципліни «Інноваційні технології перекладу», що сприяло підвищенню рівня обізнаності студентів щодо особливостей застосування новітніх програмних продуктів у майбутній професійній діяльності та розвитку необхідних навичок здійснення перекладу з допомогою комп'ютера. Вказані навчальні видання отримали позитивну оцінку викладачів кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича і продовжують успішно використовуватись у навчально-виховному процесі підготовки майбутніх перекладачів.

Студенти виявили інтерес до наукових праць К.М. Скиби щодо сучасних вимог світового ринку перекладу до професії перекладача, теоретичних та дидактичних засад професійної підготовки перекладачів у США та Україні, можливостей професійного зростання та підвищення кваліфікації перекладачів у міжнародних організаціях. Інформацію з них магістранти використовують у процесі проходження педагогічної практики та проведення студентських наукових досліджень.

Результати впровадження навчальних та наукових праць К.М. Скиби сприяли розвитку наукового світогляду студентів та їхньої готовності до майбутньої професійної діяльності.

Вважаємо, що теоретичні і практичні наукові доробки авторки дисертаційного дослідження можуть бути рекомендовані до використання у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів України.

Декан
факультету іноземних мов

д. ф. н., проф. І. М. Осовська

Ректор Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича

д. ф.-м. н., проф. С. В. Мельничук

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, тел. (0352)43-60-02, факс (0352)43-60-55,
 e-mail: info@tnpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125544

Від "12" "06" 2017 р. № 702-33/03
 На № _____ від "____" _____ 2017 р.

ДОВІДКА

про впровадження в навчальний процес результатів дисертаційного дослідження

Скиби Катерини Миколаївни

на тему: «Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США»
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

У період з 2015 по 2017 роки в навчальний процес підготовки студентів факультету іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, що навчаються за напрямом підготовки 6.020303 Філологія. Переклад, за спеціальностями 8.02030304 Філологія. Переклад та 035.04 Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно) (англійсько-український переклад), впроваджувалися результати наукового дослідження К. М. Скиби.

Основні положення дисертації К. М. Скиби апробувалися у процесі розроблення і викладання навчальних курсів: «Лінгвокраїнознавство Великобританії і США», «Практика усного та писемного перекладу з основної іноземної мови», «Теорія перекладу», «Інформаційні технології в перекладацькій діяльності», «Основи професійної діяльності перекладача» з метою оновлення змісту дисциплін, а також поглиблення знань студентів про національні та світові тенденції функціонування та розвитку перекладацької освіти. Використання результатів наукового дослідження К. М. Скиби сприяло формуванню у студентів системи теоретичних знань про зарубіжний досвід професійної підготовки перекладачів та розвитку навичок порівняльного аналізу, критичного мислення, прогнозування траєкторії побудови майбутньої перекладацької кар'єри.

Концептуальні положення дослідження висвітлювалися під час роботи науково-методичних семінарів кафедри теорії і практики перекладу ТНПУ імені В. Гнатюка. Результати роботи дисертантки були позитивно сприйняті викладачами кафедри та отримали схвальні відгуки. Відповідно теоретичні і практичні наукові доробки Скиби К. М. можуть бути рекомендовані до використання у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів країни.

Проректор з наукової роботи та міжнародного співробітництва,
 доктор філос. наук, професор

Буяк Б. Б.

Завідувач кафедри теорії і практики перекладу,
 кандидат філологічних наук

Цепенюк Т. О.

